LUKÁŠ BEER

HITLEROVI ČEŠI

gm guidemedia

„Aby nezavládl krvavý prapor bolševismu nad naší krajinou, aby požáry a zhouba nezpustošily naše chrámy, chaloupky a školy, aby se beztvará masa východního tyranství nepřelila do této země, k tomu má sloužit i naše každá myšlenka i naše všechna práce. Tak, jako vítězná armáda Říše pod praporem s hákovým křížem odvrací zhoubu i od našich zemí a ve jménu nového řádu zajistí zítra budování trvalého míru, tak také dnes znak nové mládeže, který slavnostně zde uvidíme, zajistí zítřek našemu mládí.

Znak symbolizuje tisíciletý příklad svatého Václava orlicí svatováclavskou a doplněním znaku hákového kříže na její hrudi spolu se znaky slavných zemí Čech a Moravy.

Pochopí-li každý význam i závazky těchto symbolů a bude-li vždy v jejich znamení vedena výchova naší mládeže, pak také vyplní se slova modlitby:

Nedej zahynouti nám, ni budoucím!"

(František Teuner)

Lukáš Beer
HITLEROVI ČEŠI

Vydalo nakladatelství guidemedia etc v Brně roku 2014.

Vydavatel prohlašuje, že dílo vydává pro účely historického bádání. Jeho cílem není propagace žádných politických názorů a myšlenek.

Odpovědný redaktor Pavel Kamas
Grafická úprava a sazba Lukáš Novák
Jazyková korektura Erik Sedláček

Vytištěno na papír Munken Pure 90 g/m²

guidemedia etc s.r.o.
www.guidemedia.cz
www.hitlerovicesi.cz

978-80-905310-7-9

KAPITOLA I.

KAPITOLA II.

KAPITOLA III.

KAPITOLA IV.

KAPITOLA V.

KAPITOLA VI.

KAPITOLA VII.

KAPITOLA VIII.

KAPITOLA IX.

KAPITOLA X.

KAPITOLA XI.

KAPITOLA XII.

KAPITOLA XIII.

Slovo úvodem

Od pádu komunistické diktatury uplynulo téměř jedno čtvrtstoletí a čeští historici, které vídáme na televizních obrazovkách a jež tak důvěrně známe i z ostatních masmédií, nepřímo zprostředkovávají poselství, že česká historiografie, těšící se konečně svobodným podmínkám historického bádání v demokratickém zřízení, už nezná žádná tabu týkající se moderních národních dějin. Infiltrace komunistické ideologie v českých učebnicích dějepisu byla takřka úplně zanalyzována a v podstatě i rozpoznána širokou veřejností. Otevřena byla i kapitola poválečného vyhánění a vyvlastnění německého obyvatelstva Čech a Moravy, a jak se lze snadno přesvědčit, diskurs sudetoněmecko-českých vztahů v rámci české společnosti nabývá otevřenějších, střízlivějších a konstruktivnějších kvalit. To bylo před patnácti nebo dvaceti lety něco zcela nemyslitelného. Ovšem zatímco zejména v posledním desetiletí můžeme být svědky sílících upřímných snah určité skupiny českých historiků zkoumat poválečné excesy spáchané na sudetských Němcích a jejich vyhánění z vlasti, stále je tu ještě jedna významná etapa našich dějin, na které téměř nedotčeně lpí nános mýtů a bohužel i naprostých nesmyslů a záměrných lží. Je jím období života českého národa v tzv. Protektorátu Čechy a Morava.

Jako autor tohoto knižního titulu na základě několika pečlivě zpracovaných témat, spadajících do období let 1939-1945, demonstruji, že je toho stále ještě mnoho, co skrývají české archivy, co ale také zároveň ze zdánlivě nevysvětlitelných příčin nenachází místo ani v odborných i široké laické veřejnosti určených historických publikacích, třebaže je Protektorát moderními českými dějinami vnímán jako velmi traumatizující a svým dopadem proto výrazně kolektivně formující epocha českého národa.

A tak se nejen já, ale především čtenář předkládané knihy, musí kupříkladu ptát:

Čím to, že sedmdesát let po atentátu na Reinharda Heydricha české veřejnosti doposud nikdy nebyl prezentován jmenný seznam téměř stovky lidí, mezi něž byla rozdělena odměna 20 milionů protektorátních korun vypsaná za poskytnutí údajů, jež německým orgánům pomohly vypátrat atentátníky? V době, kdy česká historiografie a publicistika každou chvíli prezentuje podrobnosti přípravy a průběhu této osudové květnové události roku 1942, je to poněkud paradoxní zjištění. Celý tento seznam je přetištěn právě v mé knize.

Ta však nabízí i mnoho dalších informací, které by zájemce o tuto etapu našich dějin v jiných publikacích hledal marně. Najde v ní především přehlednou formou zpracovaný výklad dobové německé rasové nauky, a tak má český čtenář možnost rozsáhle se seznámit s problematikou, jež bývá oficiální historiografií tradičně obcházena, a je tak přenechávána napospas tendenčním a ryze pokřiveným interpretacím masmédií i běžné publicistiky. Vůbec poprvé v dějinách české poválečné literatury tak vychází dílo, které se zevrubně zabývá základními principy rasové nauky, a to speciálně ve vztahu k českému národu. Přitom se právě její výklad jeví naprosto nevyhnutelným, chceme-li se vážně zabývat nahlížením německého nacionálního socialismu na uspořádání etnických poměrů v Čechách a na Moravě. Právě tato fakta je nutné stavět do kontextu s běžně dostupnými informacemi, jako je mj. znění velmi často zmiňovaných tajných Heydrichových projevů o způsobu řešení „české otázky" z přelomu let 1941/1942. Oblíbené překrucovatelské techniky mnohých českých historiků budou i na tomto příkladu názorně demonstrovány.

Pro nejednoho čtenáře budou všechny tyto nově získané poznatky cestou k pochopení, jak výrazně – zdaleka nejen konvenční česká – historiografie dodnes pokřiveně manipuluje výklad nacionálněsocialistické ideologie. Náhled na český národ je v knize zmapován nejen z hlediska rasové nauky, ale i z pohledu známého sociálního antropologa Karla Valentina Müllera, který ve svých studiích nakonec dospěl k závěru, že až ve dvou třetinách českého národa proudí „německá krev"! Kniha obsahuje detailní výsledky Müllerova zkoumání, ač se k nim nakonec Himmlerův berlínský Hlavní říšský bezpečnostní úřad stavěl poměrně rezervovaně.

Vedle pochopení principů nacionálněsocialistické rasové nauky ve vztahu k českému národu je při pokusech o nastínění dalšího osudu nežidovského, popřípadě necikánského, česky hovořícího obyvatelstva Čech a Moravy v případě „konečného vítězství" nacionálněsocialistického Německa směrodatné seznámit se s principy převýchovy mladých a budoucích generací českého národa v rámci života ve Velkoněmecké říši. Mravní a politická výchova nové české mládeže v Protektorátu, organizovaná povinně v Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, měla probíhat plně v souladu s ideály nacionálněsocialistické ideologie. Do této výchovy budoucích českých generací muselo být v neposlední řadě včleněno i rasové uvědomění Čechů.

Mravním a hodnotovým vzorem takto vychovávaných Čechů měla být organizovaná výchova německé mládeže, a proto neudivuje, že širokou poradenskou činnost ve zmíněném „Kuratoriu" vykonávali právě zvlášť určení a vyškolení funkcionáři Hitlerovy mládeže.

Obstojí snad často slýchané tvrzení, že příslušníci Hitlerovy mládeže byli vedeni k „nenávisti vůči všemu neněmeckému"? Choval K. H. Frank bytostnou nenávist k českému národu, jak se Češi dozvídají z titulků médií nebo i specializovaných, bulvárně pojatých „historiografických" periodik? Jak to bylo s možnostmi studia Čechů na německých vysokých školách? Jak říšský tisk během války prezentoval vlastním německým čtenářům český národ, čímž do určité míry nepochybně ovlivňoval a formoval i postoje obyvatelstva vůči němu? Jaké postavení měli třeba vídeňští Češi za Hitlera? Jak to bylo se zákonem stanovenou „ochranou české krve" za Protektorátu?

Kniha čtenáře konfrontuje s novými informacemi, které mu pomohou si na tyto otázky odpovědět. Nečekaným poznatkem jsou také informace o německých návrzích z konce druhé světové války začlenit větší počet Čechů do řad příslušníků SS a umožnit také českým chlapcům studium na nacionálněsocialistických elitních školách NAPOLA, které vychovávaly nový vůdcovský dorost Říše.

Kniha v žádném případě není koncipována jako celistvá studie kompaktně se zaměřující na dějiny Protektorátu, ale jen selektivně, ač v určitých etapách velmi zevrubně, vybírá z celého spektra protektorátního života pouze ony tematické okruhy, kterým běžná česká historiografie zpravidla

nevěnuje žádnou pozornost, či je zcela macešsky (záměrně?) ignoruje. Přesto se všemi kapitolami více či méně v pozadí táhne jako červená niť ústřední myšlenka předkládaného díla – a sice můj záměr podat co nejpřesvědčivější obraz o skutečných motivech a cílech německého nacionálního socialismu ve vztahu k „řešení české otázky" za 2. světové války.

Závěrem bych rád vyjádřil své poděkování a vděčnost všem osobám a institucím, které přispěly ke zrodu publikace. V první řadě nakladateli Pavlu Kamasovi za iniciování celého projektu a všestrannou podporu při vytváření rámcových, technických i materiálních podmínek pro badatelské studium a tvůrčí činnost, bez nichž by tato kniha nikdy nemohla vzniknout. Jemu i spolupracovníkům Lukáši Novákovi a Eriku Sedláčkovi pak náleží srdečný dík za obětavou a nesmírně důležitou, nezbytnou práci při technické realizaci a jazykově-odborné korektuře obsahu předkládaného díla. Jedinečný fotografický materiál publikovaný v knize pochází až na malé výjimky ze soukromého fotoarchivu Petra Chalupy.

Věnováno panu Petru Chalupovi z Karlových Varů s rodinou, českému národu a české mládeži této i všech příštích generací.

Lukáš Beer

KAPITOLA I.

Mýtus o „méněcenném“ českém národě

„Pro Němce a Hitlera jsme byli za války méněcenným slovanským národem. Kdyby tehdy vyhráli, tak tady dnes nejsme." Je mimo veškerou pochybnost, že přibližně takto lze parafrázovat kolektivní (pod)vědomí drtivé většiny dnešních Čechů o německém nacionálním socialismu ve vztahu k českému národu, respektive o období existence Protektorátu Čechy a Morava. Tematické spojování nacionálněsocialistického „konečného řešení židovské otázky" s domnělým „konečným řešením české otázky" sloužilo až do konce 80. let minulého století oficiální české historiografii jako dominující interpretační vzor pro zpracování období Protektorátu. Ani ono úvodní lidové moudro, ani interpretační veletoče komunistických, ale i porevolučních demokratických státních historiků nejsou v přímé konfrontaci s dochovanými fakty udržitelné. Teorie o domnělé méněcennosti či podřadnosti českého národa v očích německých nacionálních socialistů jsou totiž jedním z největších národních mýtů poválečné české historie. V této kapitole si ukážeme, jak křehký a ničím nepodložený tento mýtus je.

Bezpochyby existovaly nejrůznější, často nepříliš konkrétní plány či úvahy o možnostech přenárodnění či „poněmčení", resp. „zpětného poněmčení" českých nežidovských obyvatel českomoravského prostoru, které se měly realizovat v mírovém období po vítězné válce. „Židovská otázka", osudově vázaná na celý evropský kontinent, však ani v nejmenším nesouvisela s nacionálněsocialistickou otázkou řešení etnického a rasového uspořádání českomoravského prostoru. Skutečnost, že právě tyto plány byly českými historiky zvoleny jako pomůcka při interpretování dané etapy moderních českých dějin, lze chápat jako výpravnou strategii, jež prakticky umožňovala vměstnat pronásledování Židů do

prezentace dějin německé okupace českomoravských zemí a která navíc podléhala šovinisticky zabarveným argumentům. Na druhou stranu toto umělé propojení obou témat v dobách komunistické diktatury poskytovalo židovským historikům žijícím v Československu, kteří se otázkou „konečného řešení" směli zabývat, jakousi legitimizaci bádání v oblasti „židovských" témat. Tím, že tito historikové vytvářeli umělou souvislost mezi pronásledováním Židů a plány národnostního uspořádání v Čechách a na Moravě, mohli zároveň odůvodňovat, proč se vůbec zabývali studiem tzv. holocaustu. Jako názorný příklad takovéhoto postupu lze jmenovat dodnes často citovanou publikaci *Město za mřížemi* (Naše vojsko, 1964), jejíž autoři Karel Lagus a Josef Polák označovali „konečné řešení židovské otázky" za „generální zkoušku" toho, co měli němečtí nacionální socialisté v úmyslu s českým národem: *„Kapitoly naší knihy čtenáři ukazují, jak by probíhal osud českého národa po generální zkoušce, která byla vzorem pro to, co by se stalo v mnohem větším měřítku s ‚méněcennými', slovanskými národy a v první řadě s českým národem."* Mnoho českých poválečných historiků (v první řadě komunistický historik Václav Král) se zabývalo pronásledováním Židů pouze do té míry, pokud to zapadalo do jejich konceptu výkladu českých dějin druhé světové války. Typickým prostředkem k tomuto účelu bylo například uvádění počtu „československých", popř. „českých" obětí druhé světové války, kdy běžná literatura udávala čísla v rozmezí 300 až 360 tisíc lidí. [1] Přitom byl zcela obcházen fakt, že se přinejmenším ze tří čtvrtin jednalo o oběti příslušející k židovskému etniku, a nikoliv o osoby, které byly pronásledovány kvůli aktivnímu odboji nebo snad v důsledku „nacistického teroru" vůči českému národu.

Zatímco se koncem 90. let a zejména v posledním desetiletí historické bádání dějin tzv. holocaustu v českomoravském prostoru plně „emancipovalo", oficiální česká historiografie se stále neodvažuje jasně jmenovat skutečný počet českých obětí druhé světové války, nebo jej alespoň v určitém rozmezí jmenovitě odhadnout. A následující citát z knihy *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, jejímž autorem je v Česku velmi uznávaný vojenský historik Jan B. Uhlíř, zcela jasně dokumentuje, že ani současná česká historiografie není z pochopitelných důvodů ochotná opustit cestu svých ahistorických mýtů, pomáhajících jí udržovat v celých generacích při životě obraz českého národa, jenž byl nacionálním socialismem po

vítězné válce předurčen k likvidaci a který byl v období Protektorátu „ušetřen smutného osudu Židů nebo Poláků" pouze proto, že Říše chtěla v maximálním měřítku využít jeho pracovních sil pro účely svého válečného hospodářství: *„Skutečnost, že Češi přežili období protektorátu s relativně malými ztrátami a nebylo s nimi zacházeno např. jako se Židy či Poláky, není ovšem náhodná. Od smutného osudu obou jmenovaných národů je zachránilo to, že Třetí říše neměla dostatečný počet kvalifikovaných pracovních sil, jež by v protektorátním průmyslu mohly obratem nahradit zkušené české dělníky. Ti se proto stali pro Berlín nepostradatelnými – a prioritním úkolem říšských i zastupujících říšských protektorů nebylo proto nic jiného, než za každou cenu udržet v Čechách a na Moravě klid a pořádek."*[1]

Už jenom absurdní představa, že by německý nacionální socialismus předpokládal přivtělení příslušníků židovského etnika k „německému národnímu tělesu" (tj. jejich „germanizaci") a umožnil tak „přísun jejich krve" do „němectví", sama o sobě jasně vypovídá o naprosté nesmyslnosti citovaného tvrzení, přirovnávajícího osud Čechů k osudu Židů. Není třeba dodávat, že tato teze nachází v české poválečné historiografii trvalé zakotvení až dodnes, když ovšem pomineme její už popsanou ostřejší verzi převládající v době komunistické diktatury, smazávající rasový faktor perzekuce Židů a zevšeobecňující jej kompletně na „slovanský" český národ.

Odpověď na otázku, proč je lpění na ahistorických konstruktech české historiografie stále neměnné, je třeba hledat v celkovém kontextu dějin česko-německých vztahů, jejichž některé aspekty si zachovávají platnost až do současnosti. Poslední dvě desetiletí začínají stále se rozšiřující kruhy české veřejnosti postupně otevřeněji vnímat a vstřebávat diskuse o otázkách nedávné traumatické česko-německé minulosti, stigmatizované divokým odsunem, vyháněním a vyvlastněním německého obyvatelstva z českomoravského prostoru. Existence mýtu o „konečném řešení české otázky", jež měli nacionální socialisté plánovat, propůjčuje onomu bezprostředně po válce vykonanému „konečnému řešení sudetoněmecké otázky" dokonalou legitimitu jako morálně ospravedlnitelnému preventivnímu kroku. Jinými slovy: Bez plánu na likvidaci Čechů by nebylo vyhnání.

Následující pojednání čtenáři umožní alespoň zčásti přiblížit základy (nejen nacionálněsocialistické) rasové nauky do té míry, aby mohl lépe

1 Uhlíř, Boris J.: *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Ottovo nakladatelství, Praha 2008, str. 360.

pochopit dobovou terminologii používanou v dokumentech a tehdejší literatuře v souvislosti s konstatováními, jež se pokoušela kvalitativně i kvantitativně popsat rasový a etnický profil českého národa. Tím na českém knižním trhu dochází k vyplnění velké informační mezery, která doposud otevírala dveře a brány zcela ahistorickým a nevědeckým úsudkům a hodnocením dokonce i z řad českých akademických historiků.

Německá rasová nauka

Tento text [2] má za úkol seznámit čtenáře se základními rasovými typy evropského člověka tak, jak je viděli němečtí rasoví teoretici do konce druhé světové války. Rád bych upozornil, že sám nejsem antropologem, lékařem ani jiným odborníkem na lidské tělo a přírodní vědy. Taktéž třeba poukázat na to, že některé (kupříkladu zeměpisné) údaje již nemusejí odpovídat dnešním poměrům (například územní rozšíření jednotlivých rasových typů v Evropě či dobově uváděný průměrný tělesný vzrůst jednotlivých typů) a některá fakta a teorie mohou být z pohledu moderní vědy považována za překonaná či nepodložená. Cílem pojednání není rozbor či přezkoumání dobových tvrzení a jejich konfrontace s nejnovějšími poznatky vědy, ale poskytnutí obsahu tohoto materiálu dnešnímu českému čtenáři právě v té podobě, jak byl prezentován dobovému publiku, tedy bez jakýchkoliv mých hodnotících zásahů. Samotný text byl vytvořen za použití dobových odborných publikací německých autorů, jakož i dalších děl, v nichž byl obsah těchto publikací reprodukován a popularizován. Vycházeje z těchto předpokladů používám při zpracování matérie pro reprodukci dobové nauky záměrně přítomný čas sloves (vztažmo na období první poloviny 20. století). A konečně je třeba upozornit, že rasová nauka, jakož i ostatní příbuzné vědy, jsou samy o sobě nesmírně obsáhlou matérií, ve své době dokonce náročnými vědeckými obory. Definice ras a pojmů tak budou podány ve shrnuté, pro dnešního čtenáře co možná nejsrozumitelnější podobě.

Rasa a národ

Antropologové považují za kritérium příslušnosti k určité rase komplex ustálených a dědičných anatomických, fyziologických a psychologických znaků. Do rasových skupin dělili lidstvo již staří Egypťané. V současné době jsou všeobecně uznávány tři hlavní rasové skupiny. Jedná se o rasu *europoidní* (bílou), *mongoloidní* (žlutou) a *negroidní* (černou). Koncovka *-oid* přitom znamená, že tímto termínem označujeme nejen čisté typy, nýbrž i všechny možné typy, které komplexem svých vlastností mohou být zahrnuty do stejné skupiny s čistými typovými kombinacemi. V následujících charakteristikách se nebudeme zabývat mongoloidní a negroidní rasou. Ovšem ani europoidní rasa nebude popsána kompletně, nýbrž se omezíme pouze na její část, tedy na rasy evropské. Určitou výjimkou bude závěrečná část zabývající se mimoevropskými rasami, které se v Evropě vyskytují, ale ani tak nebude výčet europoidních ras kompletní. V následujících kapitolách si popíšeme rasu alpínskou, baltickou, mediteránní, nordickou (kam řadíme i rasu fálskou), dinárskou a nakonec budou stručně zmíněny některé rasy mimoevropské.

Jedna skutečnost musí být ohledně pojmu rasa vyslovena hned na začátku – je třeba důsledně odlišovat pojmy *rasa a národ*. Existují germánské, slovanské a románské jazyky, ale neexistuje žádná germánská, slovanská nebo románská rasa. Národnosti, jazyka nebo víry se člověk může vzdát, rasy však nikoliv. Rasa se zakládá na společném biologickém původu a kontinuitě vývoje. S rasou se člověk rodí: To je základní a nejhlubší rozdíl mezi rasovými a ostatními lidskými skupinami. Otevřeme-li kteroukoli knihu libovolného německého antropologa z období Třetí říše, nikde nenajdeme ani slovo o germánské nebo slovanské rase. Tito antropologové přitom byli ve většině případů i členy NSDAP nebo s nacionálněsocialistickým hnutím sympatizovali. Přesto se oficiální historiografie dodnes neochvějně drží tvrzení, že německá rasová nauka po roce 1933 považovala Židy a Slovany vesměs za „méněcennou rasu". Přitom jakékoliv v publicistice běžně zveřejňované poznámky o germánské a slovanské, nebo dokonce třeba o německé a ruské rase jsou terminologický nonsens.

Každý evropský národ je z větší či menší míry tvořen pěti výše zmíněnými rasovými typy. Všechny evropské národy jsou konglomerátem těchto

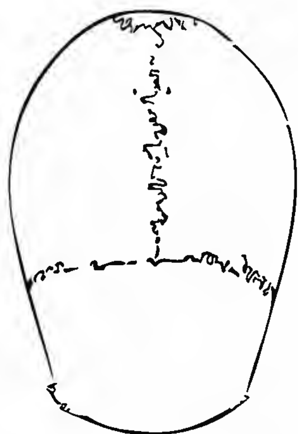
pěti příbuzných rasových typů. Každý, i ten nejhomogennější národ má svou rasovou strukturu a stejně tak i svou rasovou historii, která tomuto stavu předcházela. Fyzické a psychické charakteristiky určitého národa jsou tak formovány jeho rasovou strukturou, zejména rasovým typem, který v daném národě převládá. Alfred Rosenberg například uvádí: *„Mediteránní typ je dominantní ve Španělsku, dinárský typ mezi Srby, nordický typ mezi Němci a Angličany."*[2] V prvních dvou případech se přitom jedná o absolutní většinu obyvatelstva, v případě Němců a Angličanů o většinu relativní, respektive nordická rasa je mezi těmito národy nejfrekventovanější (ale i to může být předmětem sporů).

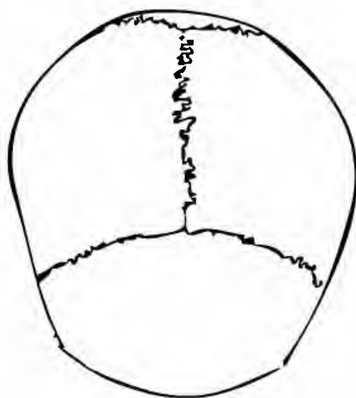
Dvě základní rasové skupiny

Při pohledu na evropské obyvatelstvo můžeme pozorovat dva základní typy. Jsou úplně rozdílné morfologicky, funkcionálně i psychicky. Jsou to spíše prototypy, které jsou více fikcí než skutečností. Nejsou to dvě zvláštní rasy, ale spíše formy, k nimž evropské rasy směřují. Z čistě praktických důvodů je třeba je zmínit a ilustrovat tak formy, které dnes existují. Kdybychom všechny evropské rasy rozdělili podle jejich vlastností, na obou koncích škály by se nacházely tyto dva prototypy. Obličej i celý jejich vzhled je odlišný. Evropské rasy se sice nedělí do těchto dvou velkých skupin, lze však tvrdit, že se podle svých vlastností přibližují dvěma divergentním bodům.

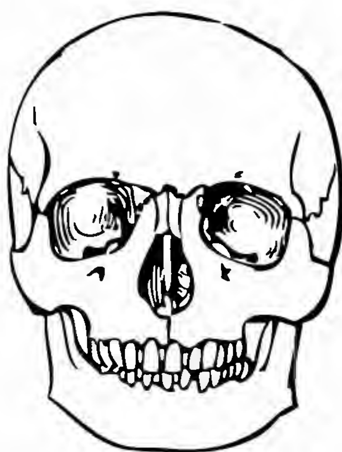
Jeden typ je vyššího nebo středního vzrůstu, je pohyblivý, štíhlý a houževnatý. Druhý má sklony k tukovým rezervám, je nízký a podsaditý a méně pohyblivý. U prvního typu jsou údy dlouhé, u druhého jsou kratší. Dlaně a chodidla jsou absolutně i relativně širší. U prvního typu jsou všechny formy prodloužené, u druhého jsou kratší a širší. Tato různost forem ukazuje i na funkcionální rozdíly. Tvarům těla odpovídají i vlastnosti hlavy a obličeje. U prvního typu je obličej dlouhý a úzký. Obličej druhého typu je širší a zploštělejší. Toto jsou základní rozdíly mezi oběma prototypy.

2 Rosenberg, Alfred: *Memoirs*, str. 47.

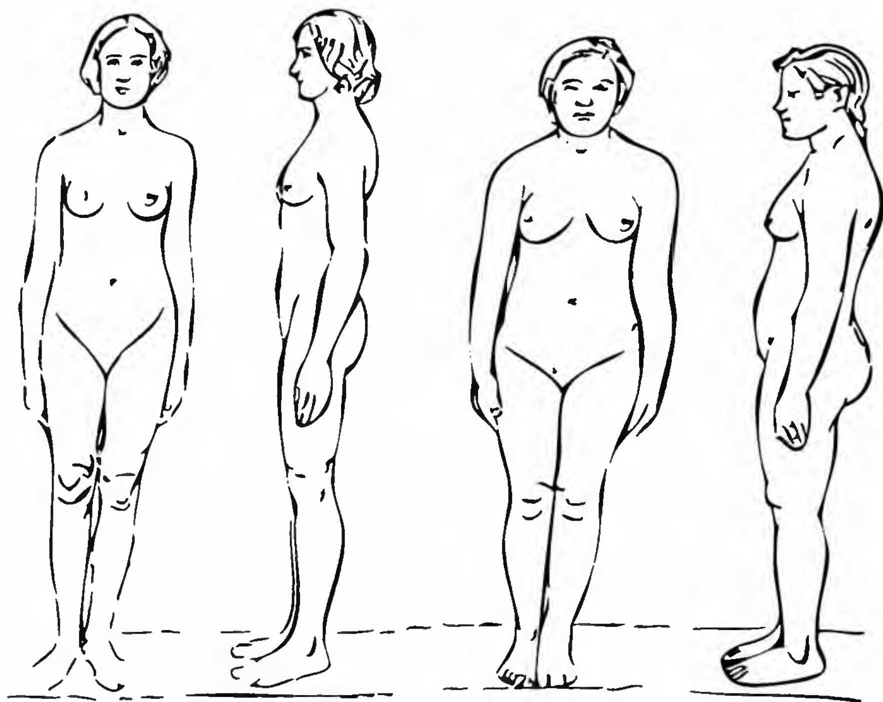

V horní řadě zleva: dlouholebečná hlava (index 72,9) a krátkolebečná hlava (index 88,3); v dolní řadě zleva: úzký obličej (index 93,5) a široký obličej (index 83,5).

Dva základní konstituční typy: respiratorní a digestivní. První typ zde představuje rasa nordická, druhý typ rasa baltická.

Rasová psychologie

Člověk se od člověka odlišuje svalstvem a kostrou, obličejem a držením těla, morfologicky i funkcionálně, tělesně i duševně. Příslušníci jedné rasy se, vycházeje z dobové nauky, od příslušníků druhé rasy liší i mnohými psychickými vlastnostmi. Na druhou stranu je třeba připomenout okolnost, že psychické kvality se nemohou určit a měřit tak přesně jako kvality fyzické. Psychické kvality se projevují v čase, fyzické kvality v čase i prostoru. Když se hovoří o určitých vlastnostech dané rasy, nemyslí se tím každá jednotlivá osoba tohoto rasového typu, ale obecně rasa jako celek, větší část příslušníků dané rasy, nebo ještě lépe, větší část psychických vlastností příslušníků dané rasy.

Psychické vlastnosti evropských ras doprovázejí jejich morfologické a funkcionální vlastnosti, jelikož duše a tělo tvoří jeden biologický celek. Rasa je biologický celek svého druhu. Každé tělo má své duševní vlastnosti, stejně jako má svou konstituci. Paralelu mezi tělesnými a duševními vlastnostmi nacházeli při svých objevných výpravách již první cestovatelé.

Zatímco menšina rasových teoretiků samotný pojem rasové psychologie odmítala, většina předních německých antropologů, jako byli Clauß, Günther, Eickstedt, Fischer, Hildebrandt a mnozí další, s tímto konceptem souhlasila. Eugen Fischer kupříkladu zastával názor, že rasové duševní rysy jsou dědičné, stejně jako rysy tělesné. Tento svůj závěr podpořil i tím, že se v rámci jednotlivých ras dědí dispozice k určitým psychickým chorobám, a tím pádem i dispozice pro normální duševní život.

Ludwig Ferdinand Clauß (vzděláním psycholog) byl když ne přímo nejvýznamnějším světovým, tak zcela jistě jedním z nejvýznamnějších rasových psychologů Třetí říše. Vycházel z názoru, že přírodní vědy, a stejně tak i antropologie, vycházejí z Platónových idejí, z ideálních forem a typů, které ve skutečnosti sice nikde neexistují, ale kterým se konkrétní osoby více či méně přibližují. Tělesný rasový typ je pouze výrazem duchovní ideje. Duše potřebuje určitou tělesnou formu, aby se mohla vyjádřit. Z toho důvodu jsou tělesné rasové typy pouze sekundárním výrazem. Za tělesným a duševním typem je společná formovací idea (*gemeinsame Gestaltidee*). Tělo je tedy třeba pochopit zevnitř jako duševně podmíněnou formu – rasová psychologie je podle něj klíčem každé fyzické antropologie.

Když dnes hovoříme o charakteristikách jednotlivých národů, kupříkladu o chladných a odměřených Švédech nebo o horkokrevných Italech, vyjadřujeme tím i psychologické rysy rasových typů, které v těchto národech převažují. Clauß dokonce dělí i obyčejný úsměv na nordickou a alpínskou variantu – jeden má těžiště v dolní a druhý v horní části tváře. Rasová psychologie se ale neodráží pouze v temperamentu, ale i v kolektivních, sociálních produktech, ve státu a kultuře. Také stupeň a forma inteligence jsou podmíněny rasově. Fritz Lenz, který se v roce 1923 stal prvním profesorem rasové hygieny (eugeniky) v Německu, shrnul význam rasové psychologie těmito slovy: *„Kdyby existovaly pouze tělesné rasové rozdíly, byla by celá rasová otázka bez zvláštního významu."* [3]

Bilder deutscher Rassen 1

Formen: Großwüchsig, schlank, langköpfig, schmalgesichtig, Nase schmal, Haar wellig

Nordische Rasse

Farben: Sehr hell, Haar goldblond, Augen blau bis grau, Haut rosig-weiß

Formen: Sehr großwüchsig, wuchtig, langköpfig, breitgesichtig, Nase ziemlich schmal, Haar wellig oder lockig

Fälische Rasse

Farben: Hell, Haar blond, Augen blau bis grau, Haut rosig-weiß

Formen: Kleinwüchsig, schlank, langköpfig, mittelbreitgesichtig, Nase ziemlich schmal, Haar wellig oder lockig

Westische Rasse

Farben: Sehr dunkel, Haar schwarz, Augen schwarz, Haut hellbraun

Naučná tabule „obrazy německých ras" (kolem r. 1935) byla používána na německých školách: nordická, fálská a mediteránní rasa.

Bilder deutscher Rassen 2

Ostbaltische Rasse

Ostische Rasse

Dinarische Rasse

Baltická, alpinská a dinárská rasa.

Alpínská rasa

Jak už samotný název napovídá, nachází se hlavní oblast výskytu ve střední Evropě, konkrétně v její západní části, tedy v oblasti Alp. Výskyt této rasy je častý ve střední Itálii, střední Francii a Bretani a dále v Maďarsku. Co je pro nás obzvláště důležité: Alpínská rasa je dominantní i v českomoravském prostoru a jižním a jihozápadním Německu. Oblast Bavorska se dá označit za převážně alpínskou. Významné množství alpínského obyvatelstva se nachází i v Sasku, Slezsku[3] a jižním Polsku. Kromě uvedených hlavních oblastí výskytu se alpínská rasa nachází ve větší či menší míře v celé Evropě, což lze nepochybně říci i o ostatních evropských rasách.

Převážně jižní Německo je obýváno obyvatelstvem alpínské rasy, která se ovšem vyskytuje i ve všech německy mluvících oblastech. Rovněž v českém prostoru je alpínská rasa zastoupena ve velké míře. Mezi Čechy jednoznačně převažuje. Podle odhadů českého antropologa Jindřicha Matiegky tvoří 33 % českého obyvatelstva a jedná se tedy o rasu mezi Čechy nejvíce zastoupenou. H. S. Chamberlain v této souvislosti hovořil o charakteristickém „bramborovém" obličeji českého sedláka.[4] Hans F. K. Günther uvádí jako jeden z typických příkladů alpínské rasy českého spisovatele Josefa Svatopluka Machara.

Hlavními somatickými znaky alpínské rasy jsou krátký vzrůst (kolem 163 cm – jak již bylo v úvodu zmíněno, tyto zastaralé údaje vycházejí z dobových výzkumů), podsaditá postava a krátké končetiny. Dlaně a chodidla jsou krátká a široká, prsty tlusté. Lidé této rasy často mívají sklony ke hromadění tuku a obezitě.

Alpínská lebka je krátká, stejně jako šíje. Obličej je nízký a široký, kulatého tvaru. Čelo široké, oblé a strmé. Čelist bývá široká, brada oblá, často dvojitá a nevýrazná. Nos je široký a zploštělý, rovný nebo konkávní, ústa jsou velká.

Obecně lze říci, že tělesná stavba se velmi podobá další evropské rase – baltické. To, co obě rasy viditelně odlišuje, je jejich pigmentace. Kůže je u alpínské rasy nažloutlá, nahnědlá a tlustší. Vlasy jsou tvrdé a ostré, barva

---

3 Zde je myšlen stav před etnickou čistkou německého obyvatelstva po roce 1945 – pozn. autora.

4 Chamberlain, Houston Stewart: *Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts*. F. Bruckmann, München 1899.

hnědá až černá, vousy jsou řidší než u evropských ras s užším obličejem. Oči jsou hnědé, malé a otvor mezi víčky je užší a kratší. Vytvářejí dojem nezáživnosti, mrzutosti a nekomunikativnosti, což je ještě více posíleno jejich tvarem.

Kromě vnějších fyzických znaků němečtí rasoví teoretici věnovali pozornost také psychickým vlastnostem jednotlivých ras. S vědomím toho, že alpínská rasa by měla mít vzhledem ke svému zastoupení v české populaci určující vliv na formování charakteru typického Čecha, ponechme na posouzení čtenáře, do jaké míry odpovídá následující psychologická charakteristika alpínské rasy povaze českého člověka.

Německý psycholog a rasový teoretik Ludwig Ferdinand Clauß charakterizoval typického příslušníka alpínské rasy slovem *Enthebungsmensch*, což lze volně přeložit jako „člověk oproštěný", jinými slovy člověk oproštěný od starostí. Alpínský je tedy člověk každodenního života s pasivním a veselým temperamentem, spokojený a přátelský, ale zároveň podezřívavý a šetrný. V emocionálním životě je intimní, náklonný a trpělivý, vstřícný k rodině a k úzkému kruhu přátel. Charakteristická je jeho vnitřní pohoda, ale zároveň malichernost.

Alpínský člověk často bývá prezentován jako typický představitel buržoazie, středního stavu a maloměsta. Je to úzkoprsý, střízlivý, praktický člověk s vlohami pro drobné a střední podnikání, který prokazuje značnou dovednost při zlepšování svého společenského statutu. Jeho cíle nejsou vysoké. Je to člověk všednosti, bez ideového rozmachu. Nerad vybočuje z řady a je spokojený, když se jeho myšlenky a názory neliší od těch obecně přijímaných. Nacionálněsocialistickými teoretiky byla nelibě vnímána především inklinace člověka alpínského typu k demokratické teorii rovnosti, kde nikdo příliš nevybočuje a všichni si jsou rovni. Tato tendence je údajně dána skutečností, že se alpínský člověk nikdy nedostane a ani nechce dostat nad průměr.

Alpínský člověk je mírumilovný, vytvářející klidné a rozumné společenství lidí, ne příliš naplněné vášní a vřelostí, ale zato praktické a často veselé. Oblast jeho společenského zájmu je však úzká. Mnohdy se soustředí pouze na svou vesnici. Idea vyšších celků mu často bývá cizí. K cizincům bývá podezřívavý. Za jednu z nejpodstatnějších charakteristik alpínské rasy bylo považováno to, že je jí vzdálena chuť válčit, jakož i vůle někoho

vést nebo někomu vládnout. Naopak, alpínský člověk potřebuje aby mohl spokojeně žít a věnovat se svému obchodu, někoho, povede a bude mu vládnout. Je považován za klidného následovní s tendencí závidět a stěžovat si; rovněž vykazuje malou lásku ke své Alpínský element v německé společnosti byl některými teoretiky jako ten, který bude mít hospodářskou roli, bude působit v prů do kterého přinese zdravý rozum a zdrženlivost, přičemž bude klidné buržoazní společenství.

Alpínská rasa obecně nebyla vnímána jako příliš kreativní a výt Její rozšíření z Alp neprobíhalo formou výboje, ale spíše postupným šiřováním, přirovnatelným ke stékání potoka z hor. Na významu vět získává v době, kdy jsou ostatní, bojovnější evropské rasové sku oslabeny v důsledku válek a bojů. Také kulturní trendy byly alpín rasou spíše přejímány, přičemž byly určovány především středomoř a severskou civilizací.

Není bez zajímavosti připomenout, že nacionálněsocialistické v podstatě vzešlo z oblastí obývaných alpínskou rasou, tedy předev z Bavorska. Výše zmíněná „negativní" charakteristika, která tuto v podstatě označuje za reakční a kterou v Německu prezentoval předev Hans F. K. Günther, tak byla některými kruhy vnímána nelibě.

Baltická rasa

Tuto rasu pojmenoval švédský antropolog Rolf Nordenstreng podle obla jejího výskytu jako baltickou, což je však lehce zavádějící, neboť oblast Balt není jádrem výskytu tohoto rasového typu. Dá se říci, že v těchto oblasteci je dominantní spíše rasa nordická. Jak bude vyloženo v části zabývající tělesnými vlastnostmi baltické rasy, je tato dosti podobná rase alpínské, vedlo některé antropology, kupříkladu mnichovského profesora Theodor Mollisona, k tomu, že baltickou a alpínskou rasu nerozlišovali a obě označc vali shodně termínem *Ostrasse* (východní rasa). Většina rasových teoretiků však přes množství shodných prvků mezi těmito dvěma rasami rozlišovala.

Jádrem výskytu baltické rasy je východní Evropa, především Rusko, Bělorusko a střední Polsko. Na severu se vyskytuje v oblasti Baltského

moře a ve Finsku. V německých oblastech je, kromě Čech a Moravy, o kterých již byla zmínka, baltická rasa nejsilněji zastoupena v severovýchodním Německu (vycházeje z hranic Německé říše v roce 1937), zejména ve východním Prusku. Přesto se nedá hovořit o tom, že by se v těchto oblastech jednalo o naprostou převahu baltické rasy. Vyskytuje se však ve značném počtu ve všech východních německy mluvících krajích, zejména v Sasku a Dolním Rakousku. Naopak západně od linie Kiel–Innsbruck je k vidění jen málo.

Fyzická charakteristika baltického typu v hrubých rysech odpovídá tomu, co bylo řečeno o alpínské rase. Vzrůst je nízký, stejný nebo o něco málo vyšší než u rasy alpínské (cca 164 cm). Člověk baltického typu má široká ramena, silnou kostru, je mohutný. Krk je krátký a široký, ruce a prsty jsou rovněž krátké.

Hlava je robustní a široká, obličej se jeví jako masivní, což je umocněno charakteristikou dolní čelisti, která je masivní, široká a krátká. Obličej v podstatě odpovídá alpínskému typu, ale je popisován jako hranatější a delší, což je dáno především výškou dolní čelisti. Nos je masitý, krátký, zploštělý a konkávní, špička často bývá zahnutá směrem nahoru. Nozdry jsou široké a poměrně dost vzdálené. Ústa jsou velká a širší.

Oči jsou malé, stejně jako u alpínské rasy, ale na rozdíl od ní jsou světlé, tedy modré, šedé nebo šedomodré. Dělají dojem vodnatosti. Prostor mezi víčky je úzký. Někdy se objevuje i polo-mongoloidní tvar. Oči jsou posazeny poměrně daleko od sebe. Na pozorovatele dělá baltické oko dojem, že v něm chybí jiskra. Zároveň vykazuje určitou dávku tvrdosti.

Stejně jako oči jsou i vlasy světlé. Často se říká, že mají popelavou barvu. Ve skutečnosti je jejich barva blond nebo tmavě blond. V mládí je barva vlasů jedinců baltické a nordické rasy v podstatě totožná. Lze říci, že se barva vlasů baltické a nordické rasy liší v tom, že nordická rasa disponuje spíše zlatavě-blond barvou, zatímco u baltické rasy se vyskytuje zmíněný popelavý odstín. Rovněž zastoupení jedinců se zrzavými vlasy se v oblastech obývaných baltickou rasou jeví jako mizivé, na rozdíl od oblastí s nordickou většinou. Vlasy a vousy jsou ve své struktuře tuhé a tvrdé.

Kůže je světlá, ale nedá se říci, že by byla narůžovělá. Má spíše šedý podtón. Nezřídka se zdá, že má olivově šedé zabarvení. Ve starším věku má silnou tendenci k tvorbě vrásek.

Z psychického pohledu se baltická rasa od alpínské liší. Člověk baltického typu má nevyrovnanou povahu. Jeho nálady jsou kolísavé. Chvílemi hluboce rozesmutnělý, chvílemi fanaticky nadšený nebo vesele naladěný. Baltický člověk je náladový, zasněný, nápomocný, nespokojený, laskavý a projevuje kladný vztah k hudbě. Jeho pocity jsou protkány určitou mystikou a poetikou, ale může sklouzávat k hrubosti a fanatismu. Mezi jeho kladné stránky patří přívětivost, fatalismus a zručnost. Jeho záporné stránky jsou lstivost, brutalita a nespolehlivost. Ohledně jeho brutality bývá zmiňováno, že v německých oblastech s vysokým zastoupením baltické krve, jako je východní Prusko a Slezsko, se vyskytuje vyšší zločinnost, zejména ublížení na zdraví a krádeže.

Cizinci se často může zdát, že je člověk baltické rasy nedůvěřivý, rezervovaný, tichý a spokojený s málem, přitom připravený strávit dlouhé týdny tvrdou prací. Při bližším pohledu se ukáže, že je jeho osobnost mnohem složitější. Když někoho lépe pozná a přijme do své společnosti, mění se jeho uzavřenost v živý tok řeči a myšlenek. Prvotní obraz spokojeného člověka se začne měnit a na povrch začne vyplouvat jeho nespokojenost. Projeví se tu i jeho bohatá představivost a nápaditost, která může vést až ke ztrátě schopnosti vnímat realitu.

Stejně jako alpínské rase ani rase baltické nebývají přisuzovány přílišné historické tvůrčí síly. Baltický člověk je spokojený, když ho někdo vede. Když je s ním dobře zacházeno, je milý, mírný, spokojený a věrný. Navíc má silný pocit vlastenectví. Ke svému okolí je přívětivý, pohostinný a vstřícný. Jeho pozitivní vztah k okolí se neprojevuje slovy, nýbrž činy.

Nestabilita jeho nálady se projevuje v tom, že z klidu může plynule přecházet do zuřivosti a agresivity, aby za chvíli opět projevoval náklonnost ke svému okolí, pokání a výčitky. Ze sklíčenosti přechází do dobré nálady, z hluboké lhostejnosti k fanatismu. Ačkoliv je schopen týdny tvrdě dřít, nezřídka dokáže velmi rychle rozházet všechno, co získal. V jeho duši je hluboce zakořeněn nihilismus a tendence všechno svěřit do „Božích rukou".

Jeho mysl není stavěna na rychlá rozhodnutí, ale je rozvláčná a rozvážná. Projevuje se jako vynikající pozorovatel okolí a lidských charakterů. Spisovatelé baltické rasy jsou velmi dobří při popisu lidské povahy. Baltický člověk má bohatý gestikulační dar, stejně tak i hudební vlohy.

V souvislosti s baltickou rasou je třeba zmínit i jednu zajímavou věc. V případě některých historických osobností docházelo ke sporu, zda je zařadit pod baltickou rasu, nebo pod fálskou podskupinu nordické rasy. Jak je uvedeno výše, jednou z německých oblastí, kde byla baltická rasa silně zastoupena, je Prusko, odkud pocházeli mnozí významní němečtí státníci a vojevůdci, jako byli Bismarck a Hindenburg.

Mediteránní rasa

Mediteránní rasa zaujímá především oblast kolem Středozemního moře – zejména Španělsko, Portugalsko a středomořské ostrovy. Dále jižní Francii, jižní Itálii, v severní Itálii především Pádskou nížinu, potom hlavně jižní Řecko a pobřeží Černého moře. Vliv mediteránní rasy byl patrný i v jihozápadním Německu, Protektorátu a jižním Polsku.

V německy mluvících oblastech je mediteránní rasa zastoupena jen velmi slabě. Oblastí s největším zastoupením mediteránní rasy v Německu je krajní západ země. Konec konců v této části Německa se narodil i nejznámější „exemplář" mediteránní rasy v NSDAP, Joseph Goebbels.

Mediteránní rasa je krátká, ladně štíhlá s průměrnou výškou u mužů kolem 161 centimetrů. Končetiny jsou v poměru k tělu dlouhé. Dojem štíhlosti je redukován širšími boky u žen.

Mediteránní rasa se vyznačuje dlouhou lebkou a úzkým obličejem. Zadní část hlavy přečnívá přes šíji. Čelo je v porovnání s nordickou rasou poněkud nižší a více zaoblené. Nos je většinou rovný, úzký a vyčnívající. Brada není příliš výrazná, je mírně zaoblená a malá. Výsledný profil je jemný, ladný a jakoby více ženský.

Tvary jsou poněkud plnější než u nordické rasy. Ústa jsou o něco širší, rty plnější a nos je o trochu masitější. Pokožka je nahnědlá a vytváří dojem pružnosti. Krev přes ni těžko prosvítá, takže načervenalé tváře nejsou příliš obvyklé. Rty jsou namodralé, třešňové spíše než červené. Textura vlasů je hebká a lesklá, jednotlivý vlas je tenký a jemný. Jejich barva je hnědá nebo černá a postrádá zlatý podtón, který je patrný u tmavě blond vlasů. Tmavé obočí je poněkud silnější, vousy jsou hnědé nebo černé a dost silné. Oči jsou hnědé až hnědočerné, ale občas se vyskytují i modré oči, zejména na Balkáně. Oči jsou teplé, jasné, živé a veselé.

Přes mnohé shodné znaky mediteránního a nordického typu se tyto dvě rasy liší, a to nejviditelněji ve svých psychických vlastnostech. Mediteránní rasa je popisována jako vášnivá a vznětlivá. Miluje živé barvy a živé dojmy všeho druhu a hluboce je prožívá. Nálada bývá nestálá a proměnlivá. Člověk této rasy se snadno pouští do různých sporů, ale zároveň je schopen velmi rychle odpouštět.

Důležitá je jeho charakteristika, kterou Ludwig Ferdinand Clauß vyjádřil tak, že mediteránního člověka pojmenoval slovem *Darbietungsmensch*, neboli volně přeloženo – člověk přednesu. Člověk mediteránního rasového typu má velký dar pro mluvené slovo, má bohaté výrazové a gestikulační prostředky a velmi rád je používá. Bývá zkušený řečník a pozorovateli ze severu se jeví jako povídavý a poněkud povrchní. Jeho duševní energie je obrácena směrem ven, rád se předvádí a má hluboký smysl pro čest. Rád si užívá života, není příliš pracovitý a je mu poměrně cizí honba za penězi. Naopak je velmi zaměřen na svůj sexuální život, ve kterém není příliš zdrženlivý. Se silnější sexualitou je zřejmě ve vztahu i jeho silnější dispozice k týrání a dokonce i sadismu.

Lapouge hovoří o tom, že pro mediteránního člověka je zcela cizí duch protestantismu, který je naopak vlastní lidem ze severu. Jeho lásce ke gestikulaci, barevnosti a hlubokému prožitku mnohem lépe odpovídá duch katolicismu. Jeho víra je založena spíše na smyslových vjemech, je výrazem radosti ze života a dobrosrdečnosti, která ho charakterizuje. Tato dobrosrdečnost se projevuje především v jeho lásce k dětem a všeobecně v hluboké náklonnosti k rodině.

Jeho vůle je tvrdá, ostrá a dokonce bezcitná. Má však slabý cit pro pořádek a právo. Je temperamentní, rychle sklouzává do opozice a neustále prahne po změně. Na jihu Francie, převážně obývaném mediteránní rasou, jsou často slyšet radikální hlasy. Tato rasa má sklony k anarchismu a tajnému spiklenectví (mafie v Itálii, Sinn Fein v Irsku). Jižní Itálii taktéž charakterizuje vysoký podíl vražd a násilí, což je, stejně jako existence kriminálních zón na Sardinii, jedním z projevů dobrodružného ducha mediteránní rasy. Egon von Eickstedt uvádí jako negativa této rasy povrchnost a krutost. Jako pozitivní stránky naopak vidí laskavost a dobrotu.

Shodné tělesné rysy mediteránní a nordické rasy vedly k předpokladu o společném původu těchto rasových typů v jedné paleolitické skupině.

Hans F. K. Günther považoval, v souladu s Giuseppem Sergim, mediteránní a nordickou rasu za nejstarší obyvatele Evropy. Zároveň je považoval za jediné skutečně kreativní rasy evropské prehistorie. Fritz Lenz mediteránní rase přiznává zásadní podíl na vzniku mykénské, egyptské, etruské, helénské, římské a islámské kultury.

Carl Schuchhardt, až do své smrti v roce 1943 hlavní německý odborník na prehistorii, tvrdí, že ne od východu, ale od západu Evropy získávalo Středomoří své nejsilnější vlivy. Z oblasti Velké Británie, Francie a Španělska se mediteránní rasa rozšířila do Středomoří, kde se postupně rozvinula v egyptskou, severoafrickou, předhelénskou a raně helénskou civilizaci, stejně jako civilizaci etruskou. Zároveň odmítá maloasijský původ Etrusků. Schuchhardt popisuje prostřednictvím archeologických objevů pás kultury mediteránní rasy od Anglie až po Tróju.

Nordická rasa

Obecné povědomí o tomto rasovém typu se mezi laiky většinou omezuje na barvu vlasů a očí, čímž může dojít k záměně s ostatními rasovými typy, v první řadě s rasou baltickou. Nordická rasa se rozprostírá všude kolem Severního a Baltického moře. Zabírá velkou část Velké Británie a Irska, hlavně jejich východní oblasti, skoro celý Skandinávský poloostrov, velkou část Finska, Estonska, Lotyšska a Litvy, dále severozápadní Polsko, Dánsko, Holandsko a Belgii, všechny severní části Německa a severní Francii. Sem tam se objevuje i ve zbytku Evropy až k nejvzdálenějším evropským hranicím, a dokonce i v Asii. Jako sekundární oblast výskytu je třeba zmínit především severní Itálii, severní Portugalsko, střední Francii a Balkán. Ve Vestfálsku a středním Švédsku se často vyskytuje její fálská varianta. V severním a středním Rusku je bohatě zastoupen feno-nordický rasový typ (dle Eickstedta).

Kupříkladu na Britských ostrovech je převážně nordický sever Skotska. Celkově lze říci, že na Britských ostrovech je nordická rasa ze všech rasových typů nejhojnější. Její zastoupení v populaci se pohybuje mezi 55 a 60 %. Zároveň se uvádí, že na Britských ostrovech vykazují převážně nordičtí jedinci menší vliv ostatních rasových typů, než je

tomu v Německu. Ve Francii je podíl nordické rasy odhadován na 25 % obyvatelstva.

Na východě v oblasti Baltu převládá nordická rasa společně s rasou baltickou u Estonců, Litevců a Lotyšů. Rovněž západní hranice rusky mluvících oblastí je převážně nordická. Podíl nordické rasy v ruských oblastech se pohybuje mezi 25 a 30 %.

Severozápadní Německo a Holandsko jsou regiony, kde je nordická rasa dominantní. Podíl nordické krve se postupně snižuje směrem na jih, jihozápad a východ. Východně od Odry již nebylo možné hovořit o dominanci nordické rasy, s výjimkou pobřeží Baltického moře a Visly. Na jihu je přibližnou hranicí převahy nordické rasy řeka Mohan. V Rakousku byl podíl nordické rasy odhadován na 30 až 35 %. V celém německém národě potom na 50 až 55 %. Jde přitom o čísla, která označují osoby s převažujícími nordickými rysy; počet jedinců vykazujících čistě nordické znaky se pohybuje mezi 6 a 8 %.

Nordická rasa je charakteristická vysokým vzrůstem (kolem 175 cm). Jedná se o respiratorní[5] konstituční typ. Tělo je štíhlé, ramena široká, údy dlouhé a kyčle úzké. Lebka je dlouhá, čelo je vysoké a směrem dozadu ustupující. Nadočnicové oblouky jsou rozvinuté. Zadní část hlavy vyčnívá a přechod mezi čelní a spánkovou kostí je zvýrazněn. Obličej je úzký, brada je výrazná, ale zaoblená. Nos je dlouhý, úzký a rovný. Nozdry jsou tenké a dlouhé. Ústa jsou rovnoměrná. Pokožka je bělorůžová, vlasy blonďaté až světle hnědé, měkké a vlnité. Oči jsou modré nebo šedomodré. Oční otvor je spíše větší.

Eickstedt u nordické rasy rozlišuje tři typy. Jeden nazývá teuto-nordický, druhý dalo-nordický nebo také fálský či vestfálský, třetí označuje jako feno-nordický. Teuto-nordický typ se plně shoduje s výše uvedeným všeobecným popisem nordické rasy. U dalších dvou typů se krátce zastavíme.

Fálský typ je nejvíce zastoupen ve Vestfálsku. Od teuto-nordického typu se odlišuje v těchto znacích: Je robustnější, jeho tělesná konstituce se o něco víc přibližuje digestivním formám. Zátylek je výraznější než u teuto-nordického typu. Čelo je strmé a široké. Nadočnicové oblouky jsou velmi rozvinuté, obočí je husté a štětinaté. Obličej je masivnější, brada

5 *Respiratorní* konstituční typ: Osoby štíhlé, s dlouhým krkem, úzkým hrudním košem, dlouhými údy a dlouhýma nohama. Protipólem je *digestivní* konstituční typ.

silná. Vzhled obličeje je poněkud čtvercový, taktéž je o něco širší. Nos je silný a o něco širší. Ústa jsou velká a rty úzké. Všeobecně vzato je tělo celkově masivní, průměrná výška přesahuje 176 cm.

Feno-nordický typ svým tělesným vzhledem stojí někde mezi teuto-nordickým a fálským typem. Stejně tak i obličejovými rysy. Svaly a obličejové kosti se přibližují dinárské rase. Lebka je kratší. Vlasy jsou velmi tuhé a mají rudě-blond barvu, což je ještě výraznější u obočí a vousů. Oči jsou vodově modré. Tělo je hranatější, o něco menší a šlachovitější.

Vlastností nordické rasy je dle dobových badatelů čistota úsudku, pravdomluvnost a energičnost. Nordický člověk vysoce ctí pravdu a spravedlnost. Je uvážlivý, což často vytváří dojem chladu a rigidnosti. Má vyvinutý smysl pro realitu, který v kombinaci s jeho energičností přechází ve smělost a podnikavost. I proto jej Clauß označuje slovem *Leistungsmensch* (*Leistung* = výkon, *Mensch* = člověk). Inklinuje vždy k opatrnosti, zdrženlivosti a chladnému uvažování. Má smysl pro povinnost a očekává její plnění od sebe i od ostatních. Při tom se často stává tvrdým a bezcitným. Ke svému okolí je rezervovaný a individualistický. Ukazuje nedostatek empatie, pochopení druhých a určitý nedostatek znalosti lidstva. Jeho vypravěčský dar se soustřeďuje na popisnost událostí a krajiny. Rovněž mu je vlastní šibalský humor. Jeho vynalézavost se neprobouzí bouřlivě, ale spíše se poklidně rozvíjí v mezích jeho smyslu pro realitu.

Nordická smělost u některých lidí často přerůstá do ztřeštěnosti, neopatrnosti, lehkomyslnosti a marnotratnosti. Nordický sklon k bezstarostnosti se projevuje také tím, že nordický člověk považuje za absolutně nezbytné trávit určitý čas bezstarostným lenošením, tělesným cvičením, výletnictvím a cestováním. Nordická rasa, stejně jako dinárská, má silný cit pro přírodu. Nordický člověk si rychleji zvyká na městský život. Upadající podíl nordické rasy ve společnosti je podle Günthera kompenzován přílivem nordické krve ze vsi do měst.

Nordická rasa vyniká ve vojenství. Dalším projevem jejího bojovného ducha je její zastoupení v námořnictví a technických i komerčních aktivitách. V intelektuálních oblastech vykazuje spíše sklon k přírodním vědám. V umění se přiklání nejvíce k poezii, hudbě a malířství. V oblasti hudby jsou její vlohy, ač ne tak výrazné jako u dinárské rasy, obsaženy

kupříkladu ve švédské venkovské hudbě. Obecně lze říci, že hudba Skandinávii má dlouhou a bohatou historii.

V německých oblastech, ve kterých vykazuje nordická rasa největší podíl, je také zaznamenán nejnižší výskyt kriminality. Nordické rase taktéž připisován vysoký respekt pro osobnost a majetek sousedů. Někteří němečtí antropologové si všímali toho, že ve Švédsku lze po několik dní a nocí nechat svoje věci za dveřmi, aniž by si jich někdo všiml. Taktéž prádlo bylo možné nechávat volně viset ve veřejně přístupných budovách, aniž by bylo ukradeno. Eickstedt považoval za kladný rys nordické rasy činorodý idealismus, za záporný rys sklon ke hrubosti. Fálskou rasu považoval za těžkopádnou a feno-nordickou za neklidnou.

Takto tedy vypadá charakteristika nordické rasy. Pro zajímavost uveďme, že k nordické rase lze dle soudu několika hlasů přiřadit například nejvýznamnějšího českého světce sv. Václava (na základě jeho lebky). Podrobná měření provedl již dříve zmiňovaný český antropolog Jindřich Matiegka[6]. Má se zato, že v první křesťanské době byla tato rasa na našem území zastoupena přibližně v jedné třetině obyvatelstva, ale později, zhruba od 14. století, ustupuje jiným typům. Denordizace slovanského obyvatelstva byla rovněž zmiňována v pracích německých antropologů. Obdobným procesem prošly i národy románské a germánské (evropské národy jím bezesporu procházejí i v dnešní době, což se vzhledem k nízké porodnosti a přílivu mimoevropských rasových typů týká i ostatních evropských ras).

Dinárská rasa

Své jméno dostala podle Dinárských hor (nebo také Dinárských Alp), pohoří na balkánském poloostrově, kde je tato rasa velmi určující. Pojmenoval ji, stejně jako rasu nordickou, ruský antropolog Deniker. Dinárská rasa tedy dominuje především v horských oblastech jihovýchodní Evropy. Značná část horských oblastí Balkánu je převážně dinárská. Nejedná se tedy pouze o oblast Dinárských hor (Srbsko, Chorvatsko), ale i o oblast Karpat (na

6 Matiegka, Jindřich: *Svatováclavský sborník na památku 1000. výročí smrti knížete Václava svatého. Díl I – Kníže Václav svatý a jeho doba.* Národní výbor na oslavu svatováclavského tisíciletí. Praha 1934.

Balkánském poloostrově tedy Rumunsko). Rovněž v Bulharsku představuje dinárská rasa podstatný rasový prvek. Směrem na sever se dinárská rasa vyskytuje ve zbylých karpatských oblastech, jako je Slovensko a západní Ukrajina, až po Slezsko, Polsko, Rakousko, jižní Německo a východní Alpy.

V Německu je to především oblast s bavorským dialektem, která vykazuje nejsilnější podíl dinárské krve. V jižním Bavorsku a Rakousku lze dokonce hovořit o dominanci dinárské rasy, která je více a více patrná s přibližováním k jihovýchodní hranici německy mluvících oblastí. Vliv dinárské rasy však tyto regiony přesahuje až na západ německy hovořících oblastí.

Dinárskou rasu charakterizuje vysoký vzrůst kolem 174 cm, je doprovázen dlouhými údy, dlouhým krkem, úzkým obličejem a štíhlými, ale silnými tvary. Hlava je velmi vysoká, zadní část hlavy není vždy rovná, ale někdy také vyčnívá jako u feno-nordického typu. Důležitý je tvar čela, které je vysoké, s výraznými přechody směrem ke spánkové kosti, s rozvinutými nadočnicovými oblouky a hustým, širokým a kartáčovým obočím.

Hlava je krátkolebá. Lícní kosti, silná brada, obličejové svaly a vrásky na obličeji plně odpovídají feno-nordickému rasovému typu. Ačkoliv je obličej úzký, jeví se jako silný a pevný. U dinárské rasy je charakteristickým jevem vráščitý obličej starců, který se projevuje i u lidí ve středním věku. Nos je poměrně velký a silný s výrazným hřebenem. Hřbet nosu je obvykle zakřivený a zahnutý. Ústa jsou střední nebo velká. Uši jsou dlouhé, ušní lalůček velký, masitý a oddělený. Vlasy jsou kaštanové. Jejich barva se pohybuje od světle po tmavě kaštanovou. V některých případech jsou vlasy a chlupy skoro úplně černé. U kaštanových vlasů se barva mění v závislosti na věku a jejich vystavování slunci. Oči jsou hnědé.

V oblasti výskytu dinárské rasy lze narazit i na typ se světlými vlasy a světlýma očima. Tento typ byl Viktorem Lebzerterem označen jako norická rasa (podle římské provincie Noricum). Ve všech rysech se shoduje s dinárskou rasou. Jediným rozdílem je jeho světlejší pigmentace. Srbský antropolog Branimir Maleš jej nazývá plavou dinárskou rasou a konstatuje jeho podobnost s feno-nordickou rasou. Slovinský antropolog Božo Škerlj popsal také oblastní typ dinárské rasy, který označoval jako savidský (nazván podle řeky Sávy), jenž má světlé oči, střední vzrůst a není tolik krátkolebý jako u základního typu.

Příslušníci této rasy se vyznačují bouřlivou silou, otevřeností, obzvláštní spolehlivostí, smyslem pro čest a lásku k domovu, statečností a určitým sebevědomím. Právě tyto atributy způsobily, že v době první světové války to byli právě muži z dinárských oblastí, kteří na obou válčících stranách byli nejlepšími bojovníky na jihovýchodní frontě. Je to právě dinárská krev, která vytváří charakterové rozdíly mezi Bavory a obyvateli severního Německa a utváří sebevědomou povahu obyvatel jihoněmeckých a rakouských oblastí.

Dinárský člověk se vyznačuje vřelým vztahem k přírodě, silnou láskou k domovu a kreativitou při úpravě svého okolí, což se projevuje na domech, nástrojích, zvycích a formách řeči. Na rozdíl od nordické rasy žije více v přítomnosti. Jeho smělost je dána spíše tělesnými vlastnostmi než duchovním nutkáním k dobývání, jako je tomu u nordické rasy. Dinárský člověk má tendenci k náhlým výbuchům, rychlému hněvu a bojovnosti. Tato jeho tendence však vystupuje z jeho obecných vlastností, kterými jsou dobrá nálada, veselost a přátelskost. Rozhodně není náhodou, že se převážně dinárské oblasti vyznačují relativně vyšší mírou výskytu ublížení na zdraví a obecně vysokým počtem rozsudků v trestních věcech.

Duchovní rozhled je poněkud užší než u nordické rasy. Přesto může být velmi silný. Dinárské obyvatele lze trochu zjednodušeně označit za drsné horaly, s ostrým vtipem, někdy poněkud hrubé, s pozorovacím talentem a nadáním pro popisnost a s dobrou znalostí lidské povahy. Obchodní nadání se také u tohoto rasového typu jeví jako výrazné. Zvláště znatelné jsou hudební vlohy. Převážně dinárské oblasti Německa jsou zdrojem německé lidové hudby. Totéž lze říci o jazykovém nadání dinárské rasy. Ta je často hrubá a hlučná, ale vztahy mezi jednotlivými lidmi jsou obvykle upřímné a čestné.

Günther uvádí, že mnozí velcí hudebníci vykazují víceméně dinárské rasové znaky. Jako příklad uvádí nordicko-dinárský původ u skladatelů jako Haydn, Mozart, Liszt, Wagner, Chopin, Bruckner a Verdi, nebo příklady převážně dinárských typů: Weber, Cornelius, Paganini, Cherubini, Tartini a Berlioz. Jak dále uvádí, nordické kreativní síly a dinárské hudební nadání se často setkávají v jedné osobě, jako je tomu v případě Nietzscheho.

Původ dinárské rasy není zcela zřejmý. Některé evropské oblasti vykazují dávnověké dinárské migrace, uskutečňované prostřednictvím výbojů. Na konci doby kamenné se ze severní Francie do středního Německa šířil dinárský výboj, který s sebou přinesl použití mědi pro výrobu oštěpů a dýk a tzv. kulturu se zvoncovitými poháry, na jejíž formování měla pravděpodobně vliv mediteránní rasa. S tímto pohybem dinárské rasy je pravděpodobně spojen její příchod na Britské ostrovy z doby kolem roku 2 000 př. n. l. Dinárské kosti, nářadí a nádoby se objevují po celém východním pobřeží Anglie a Skotska. Tito lidé s sebou přinesli i chov dobytka a výsadbu pšenice. Později tyto dinárské obyvatele Britských ostrovů nahradili lidé nordického rasového typu.

Jasný vliv dinárské rasy je vidět ve starší době bronzové u válečných kmenů, které zřejmě přišly od západu a usadily se v okolí Wormsu. Hroby z mladší doby bronzové dosvědčují dinárský vliv ve Švábsku a Bavorsku. V halštatské době se dostává dinárský prvek z Alp do Čech. Některé prvky halštatské kultury byly odvozeny z Balkánu, z něhož pravděpodobně začala dinárská migrace do Alp. Z mladší doby bronzové rovněž pocházejí dinárské lebky, které byly objeveny ve Švýcarsku. Rozšíření dinárské krve v Evropě může být spojováno s keltskými kmeny.

Na dinárské rase byl oceňován především její bojovný duch a vlastenectví. Na příslušníky tohoto rasového typu nezřídka narážíme mezi vojáky a důstojníky. Jako příklad lze jmenovat Reinharda Heydricha, kterého lze zařadit do nordické podskupiny dinárské rasy. Najdeme u něj i jeden z charakteristických povahových znaků dinárské rasy, a to její muzikálnost.

Mimoevropské rasové vlivy

Kromě znaků uvedených evropských ras se v Evropě vyskytují i rasové prvky, které sem byly zaneseny mimoevropskými rasovými skupinami, jejichž migracím a výbojům byla Evropa v historii v různých vlnách vystavena. Z velkých rasových skupin lze zmínit na jedné straně vliv mongoloidní rasy, na druhé straně vliv rasy negroidní. Mongoloidní vliv je patrný především na východě Evropy, v Maďarsku, na Balkáně (Bulharsko)

a ve Skandinávii (především u Laponců). V holandských městech je patrný i malajský vliv, který se datuje ještě do 17. století, kdy docházelo k rasovému míšení mezi Holanďany a tamní populací.

Negroidní vliv ve Středomoří pochází především ze starších časů (černoši v římské armádě, černošští otroci). Přes středomořská přístavní města se dostal až do střední Evropy. Ve velkých evropských městech byli často černošští otroci módní záležitostí. Z francouzských a portugalských kolonií v Africe se černošská krev dostávala do Evropy především prostřednictvím dovozu otroků. Ve třicátých letech 20. století to byla především francouzská politika, která pro Evropu představovala „černé nebezpečí". Francie poskytovala černochům plná občanská práva a často i důstojnická místa v armádě. Ze strany německých rasových teoretiků byly kritizovány především sexuální útoky černochů vůči bílým ženám na Francií okupovaných německých územích, což bylo nazýváno „černou hanbou". Porodnost těchto rasových míšenců přitom vykazovala rostoucí tendenci.

V Evropě se rovněž vyskytují dva rasové typy, které sice patří do europoidní rasové skupiny, ale v samotné Evropě jsou považovány za prvky rasově cizí. Jedná se o rasu armenoidní a orientální.

Armenoidní rasa se vyznačuje střední výškou těla. Lebka na zadní části stoupá vzhůru. Obličej je středně široký. Nos je velmi výrazný, visí jakoby z obličeje a je masitý. Lícní kosti jsou položeny níže směrem k bázi nosu. Brada je nevýrazná a ustupující, čímž z profilu vytváří dojem ptačí fyziognomie. Vlasy jsou hnědé nebo černé, často velmi kudrnaté, oči jsou hnědé a kůže je rovněž nahnědlá. Ochlupení je často velmi výrazné. Rty jsou plné. Dolní ret je větší než horní. Linie od horního rtu k bradě je pro armenoidní rasu charakteristická. Celkový výraz obličeje této rasy lze popsat jako vychytralý a mazaný.

Po psychické stránce lze armenoidního člověka charakterizovat jako osobu rozdvojenou mezi ducha a tělo. Zatímco nordický člověk chápe tělo a duši jako jeden harmonický celek, armenoid je cítí jako dva nepřátelské celky. Snahou armenoidní rasy je se z tohoto rozkolu vymanit. Podle této snahy jí Clauß dává přízvisko *Erlösungsmensch* (*Erlösung* = vysvobození). Pro armenoidní rasu jsou charakteristické dvě krajní vlastnosti – buď asketismus, nebo bezohledný a cynický materialismus. Druhá z uvede-

ných vlastností tuto rasu předurčuje k obchodním aktivitám. Günther na příkladu arménských válečných zajatců demonstruje ducha této rasy, když popisuje, že v jejich očích byla vidět rezervovanost a prohnaný duch vypočítavosti.

Armenoidní rasa se vyskytuje především na Kavkaze a v Malé Asii. Do Evropy pronikla prostřednictvím judaismu a islámu. Takto se dostala do jižní Itálie, Španělska i do střední a severní Evropy. Nikde však netvoří souvislou populaci nebo nějaký výraznější rasový prvek. Její vliv je patrný rovněž na Balkáně mezi muslimským obyvatelstvem (Turci, Albánci).

Orientální typ je malého nebo středního vzrůstu. Postava je štíhlá, obličej úzký. Nos je taktéž úzký, v dolní třetině zakřivený, méně často ostře zahnutý v horní třetině. Není příliš výrazný. Bývá spíše plochý. Rty jsou mírně oteklé. Rýha mezi bradou a rty leží výše než u ostatních ras, což tomuto typu dává jeho charakteristický vzhled. Dolní ret často bývá vystouplý. Vlasy jsou tmavě hnědé nebo černé, často kudrnaté. Oči jsou velmi tmavé. Většinou mají mandlový tvar, což znamená, že jejich vnitřní rohy jsou zaoblené, zatímco vnější rohy jsou špičaté.

Orientální typ má pravděpodobně vztah k rase mediteránní. Nejspíše vznikl smíšením mediteránního obyvatelstva s ostatními rasovými typy, čemuž odpovídá i jeho výskyt v oblastech, které v minulosti mediteránní rasa osidlovala. Orientální typ se vyskytuje především mezi Araby, tedy v severní Africe a na Blízkém východě. Do Evropy se, stejně jako armenoidní typ, dostal především prostřednictvím pronikání islámu a judaismu.

V souvislosti s mimoevropskými rasovými prvky byl v Německu řešen především problém Židů. Stejně jako v případě vztahu evropských národů a jejich rasových komponent je i zde třeba důsledně rozlišovat národnost a rasu. Neexistuje žádná semitská rasa, pouze semitské jazyky. Stejně tak není ani žádná židovská rasa, pouze židovský národ, který má určitou rasovou strukturu. Je zde však ještě třetí komponenta, a to židovství jako náboženství. Existují příslušníci židovského národa, jako například Benjamin Disraeli[7], kteří nevyznávají židovské náboženství, ale přesto mají

7 Disraeli, Benjamin (1804–1881) – židovský romanopisec a dvojnásobný britský ministerský předseda v 70. letech 19. století. Ve svém díle *Endymion* z roku 1880 píše: „Rasová otázka je klíčem světových dějin. Nikdo nesmí s rasovým principem, rasovou otázkou, zacházet lhostejně. Světové dějiny jsou tak zmatené jenom proto, že byly napsány lidmi, kteří neznali rasovou otázku a stejně tak k tomu náležející okolnosti. [...] Jazyk a náboženství neformují žádnou rasu. Existuje jenom jedna věc, která formuje rasu: krev."

silnou židovskou identitu. Stejným příkladem mohou být i židovští vůdci bolševické revoluce. V praxi však, a tento případ je třeba demonstrovat na Norimberských zákonech, židovské náboženství přeci jen hrálo úlohu při určování, zda se v daném případě jedná o židovskou osobu.[8]

Rasovému složení židovského národa se věnoval Hans Günther ve svém díle *Rassenkunde des jüdischen Volkes*. Starší rasovou historii Židů pak popsal Eugen Fischer v knize *Rassenentstehung und älteste Rassengeschichte der Hebräer*. Dvě rasy, které jsou základním stavebním kamenem židovského národa, jsou rasa armenoidní a orientální. Kromě těchto dvou ras je u Židů patrný vliv hamitské, nordické, mongoloidní a negroidní rasy, jakož i vliv mediteránní a baltické rasy.

Židy dále můžeme dělit na jižní Sefardy (10 %) a východní Aškenázy (90 %). U první skupiny převažuje vliv orientální rasy, u druhé skupiny vliv rasy armenoidní. U východních Židů se vyskytuje vliv baltické rasy, což u západních Židů není. Západní Židé obývají Afriku, Španělsko, Portugalsko, Balkán, Itálii a částečně Anglii, Nizozemsko a Francii. Východní Židé se vyskytují v Rusku, Polsku, Německu, Rakousku, Severní Americe a částečně v západní Evropě. V obou větvích však selektivní procesy vyústily v jistou uniformitu židovského národa, který vytváří dojem, že nějaká židovská rasa skutečně existuje. Günther se v tomto smyslu zamýšlí nad užitím pojmu „sekundární rasa".

Ze strany rasových teoretiků bylo poukazováno na nebezpečí pronikání židovského ducha do evropských národů. Tím spíše, že Židé ve velké míře působili na poli financí, bankovnictví, literatury a tisku. Židé byli jako rasový konglomerát považováni za hrozbu pro identitu evropských národů. Jako řešení byla požadována jejich segregace, která však, což je třeba připomenout, nebyla proti srsti ani některým představitelům sionistického hnutí.

Znatelně méně pozornosti než rasovému složení Židů bylo v Německu i ve světě věnováno rasové struktuře Cikánů. Toto obyvatelstvo, které pochází původem z Indie, obsahuje kromě tamních rasových prvků rovněž prvky obou zde zmíněných ras, tedy orientální a armenoidní, plus určité vlivy evropských ras, které Cikány obklopují. Lze rovněž říci, že během

8 Viz. § 2 Nařízení k zákonu o říšském občanství: *„Za plně židovského se bez dalšího pokládá prarodič, když příslušel k židovskému náboženskému společenství."*

vývoje cikánského obyvatelstva došlo i u něj, stejně jako u Židů, k určité uniformitě, která vytváří jeho charakteristické znaky. V případě Cikánů je zajímavé zmínit především jejich psychologické vlastnosti, které jsou víceméně stejné po celé Evropě. Většinou jsou dobovou rasovou naukou charakterizováni jako líní, lakomí, zlodějští, špinaví a průhledně vychytralí lidé s vlohami pro svébytnou hudbu a drobné práce a řemesla.

Rasová promíšenost německého národa

V květnu roku 1934 vydává dr. Hermann Paull (narozen 1867) v nacionálněsocialistickém Německu ve dvou útlých svazcích svou publikaci *Německá rasová hygiena.* [4] Lze si na ní demonstrovat způsob výkladu rasové otázky mezi nejširší laickou německou veřejností.

Jak už samotný titul práce tohoto městského medicinálního rady v Karlsruhe (od roku 1893 doktor lékařství) naznačuje, toto dílo se zaměřilo na dvě dceřiná odvětví nauky o dědičnosti, konkrétně na eugeniku a také na „rasovou péči". Obě tato odvětví se tehdy zahrnovala pod pojem „rasová hygiena". Paull chtěl svou publikací oslovit nejširší vrstvy německého obyvatelstva a svá pojednání proto za účelem „národní osvěty" oblékl do „všeobecně srozumitelného hávu", jak to sám v úvodu knihy formuloval, protože se prý jedná o problematiku spíše obtížněji srozumitelnou právě pro nevědecké čtenářské publikum. Německý občan měl na základě této publikace pochopit hlavní zásady rasové nauky, které byl od roku 1933 z pozice státní „lidové osvěty" poskytován dosud nebývalý prostor.

Hermann Paull přitom pro účel výkladu zvolil určitým způsobem rafinovanou formu. O rasové nauce je zde totiž z větší části pojednáváno formou jakýchsi fiktivních rozhovorů mezi skupinou vědců a laiků, kteří se ve smyšlené diskusi jeden po druhém vyjadřují k jednotlivým problémům a otázkám. Paull tak do této smyšlené polemiky mohl vedle „vědecky prokázaných skutečností" vpašovat i naprosto nevědecké názory jednotlivých účastníků rozhovorů a prezentovat zde různé hypotézy, názory a postoje. Hlavními účastníky fiktivního rozhovoru byly následující osoby: „doktor" (studovaný lékař), „platonik" (filosof a evangelický učitel náboženství), „volnomyšlenkář", „přírodní badatel" (profesor zoologie), „farář" (katolický

duchovní), „matka" (matka sedmi dětí), „profesor dějepisu" a v neposlední řadě osoba, kterou autor nazval „der Kommende", tedy něco jako „přicházející". V následujících kapitolách čtenář jasně pochopí, že „der Kommende" je zřejmě nějaký ideologický přívrženec nové, přicházející doby (kniha přece vznikla teprve rok po převzetí moci nacionálními socialisty). „Der Kommende" představuje ze skupiny všech fiktivních diskutérů toho nejradikálnějšího řečníka a obhájce rasových teorií, jak se dalo vytušit. „Doktor" účastníkům smyšlené diskuse osvětloval zásadní poznatky nauky o dědičnosti na základě vědeckých poznatků. „Přírodní badatel" měl zase dohlížet na průběh diskuse z hlediska „nezaujatého přírodního bádání" a „farář" nad etickými záležitostmi.

Pasáže zabývající se základními zákony dědičnosti či „praktickou eugenikou" (autor do knížky opsal znění německého *„Zákona k zabránění dědičně zatíženého potomstva"* ze 14. července 1933) nyní mohou být ponechány stranou. Ani charakteristika základních rasových typů a principy „německé rasové kultury" nemusí být po předcházejících podrobných výkladech středem zájmu pozornosti. Laikovi však nemohly uniknout jisté zádrhely, se kterými se rasová nauka potýkala v souvislosti se skutečností, že všechny evropské národy vykazují různé podíly základních rasových typů, charakteristických pro obyvatele Evropy, přičemž se jednotlivé národy navzájem liší pouze mírou prostoupení a podílu jednotlivých typů, německý národ samozřejmě nevyjímaje. Z toho pohledem rasových teoretiků vyplývá, že neexistuje – abychom použili laické nazírání na věc – žádný „rasově hodnotnější" evropský národ, poněvadž v tom případě by část cizího národa či jednotlivců takového cizího národa mohla prokazovat „příznivější" rasovou strukturu nežli řada příslušníků národa vlastního, který však v průměru může disponovat „příznivějším" profilem.

„Kde je pro nás Němce ta správná cesta?", ptá se Paull ve své příručce. *„Nežidovské národy Abendlandu nemají tento vyslovený rasový instinkt"* (na rozdíl od Židů, kteří se prý snažili být vždy sami mezi sebou – pozn. autora). *Už během stěhování národů neměly žádné rozpaky při spojování se s rasově se neshodujícími lidmi za účelem manželského spolužití a tím i rozmnožování. Otázka pro německý národ zní: Má se při svém složení z několika ras považovat za nějaké do sebe uzavřené národní společenství,*

nebo si může dovolit rozšířit hranice svého národního fondu dál, či dokonce co možná nejdál?"

V další kapitole autor naráží na problematiku rozdílné skladby rasové struktury uvnitř německého národa: *„Naše pozorování nás přivádí před další otázku. Je současná rasová směs německého národa – převážně nordická s alpínskými nebo dinárskými prvky – výhodná? Pokud si na tuto otázku musíme se zřetelem k německým dějinám a kultuře odpovědět kladně, tak vzniká druhá otázka: Existuje nebezpečí, že v našem národě nastoupí rasové odmíšení, asi v tom smyslu, že vysoce hodnotné rasové podíly, tj. vrstvy obyvatelstva, které jsou silně nordicky ovlivněny, budou stále více na ústupu?"*

Tzv. „nordická myšlenka" skutečně představovala jistý vyhraněný názorový proud, existující již dlouhou dobu před nástupem nacionálního socialismu v Německu. Spočívala v tom, že jejími protagonisty byl za krajně nepříznivý považován jev, kdy byl německý národ dané doby vystaven postupné „denordizaci" (či „odseverštění", *Entnordung*), přičemž měli na mysli výhradně postupné vymírání podílu zastoupení nordických znaků v rámci celkové rasové struktury německého národa. To prý mělo za následek, že rasové složení německého národa již není tak výhodné jako před několika (sty) lety a o to míň se v něm prý může uplatňovat „germánský světonázor". Žádoucí byl tedy dle jejich chápání proces opačný – „poseverštění" (*Aufnordung*) německého národa. V praxi to však naráželo i na problémy etického charakteru a zastánci „poseverštění" se z pochopitelných důvodů nemohli spoléhat ani na programovou podporu nacionálněsocialistického státu. Prosazení takovéto „nordické myšlenky" v rámci státní ideologie by s sebou pochopitelně přineslo celou řadu kontraproduktivních jevů – představa navození atmosféry, kdy by se říšští Němci sami mezi sebou začali rasově poměřovat a vybírat si své partnery podle podílu nordických znaků, naháněla hrůzu i nejednomu přesvědčenému nacionálnímu socialistovi.

Jak se k „nordické myšlence" vyjadřovali jednotliví fiktivní diskutéři ve zmiňované Paullově příručce? „Přírodní badatel" hned zpočátku varoval, že je neradno se do takovéto diskuse pouštět, protože jde o pseudovědu, která se víc spoléhá na pocit než na „vědecké pojednání". Nakonec se chopí slova náš radikál „der Kommende" a v kostce vysvětluje, co „nordická myšlenka" vlastně znamená:

„V mystické krasomluvě vypadá nordická myšlenka asi takto: Jako syn Boha Slunce a panenské Země se zrodil nordický člověk a byl mu dán pokyn, aby zůstal rasově čistý, tj. podobný Bohu, a aby si podrobil celou Zemi. Nato proudily nordické zástupy do všech částí světa, aby si jej dobyly. Přitom ale nedbaly božského přikázání, aby se udržovaly v Božím obraze, tj. rasově čisté. Oni se ale spíše mísili s výše postavenými zvířaty, s opicemi podobnými lidem. Z toho vznikly nízké lidské rasy, jaké dnes ještě existují mimo nordické rasy: černoši, orientálci, Mongolové, Židé, alpinci, dinárci, mediteráni atd. Tam, kde nordický člověk udržel svou rasu v čistotě, tam také vyvinul nejvyšší kultury. Kultury všech národů na celé Zemi byly dílem nordického člověka. To, že zahynuly, je důsledkem nerespektování Božího příkazu uděleného každému nordickému člověku, aby svou rasu udržoval v čistotě." Z toho také vyplývá řešení tohoto „problému", které pramení z opačného postupu: Řešením má být zamezení rasového míšení a současná podpora „poseverštění" národa. Diskutér „der Kommende" svou bizarní úvahu uzavírá doporučením, aby tato nauka, pramenící údajně ze starých severských bájí, dostala pevné místo ve školní výchově mládeže, která se naproti tomu zbytečně moc, a více než je zdrávo, zabývá Starým zákonem Bible.

Dr. Hermann Paull však v dalším textu dává najevo, že mu tato „teorie nordické myšlenky" připadá v této podobě nepřijatelná. V osobě „faráře" posléze odsoudí tvrzení o „poslání nordického člověka" a jeho míšení se zvířaty, ze kterého se pak údajně rodily „méněcenné" lidské rasy, jako materialisticky založený nesmysl. A „doktor" poznamená, že tento extrémní názor „nordické myšlenky" nezastávají ani vlastní „rasoví badatelé". Paleontologické, archeologické a antropologické poznatky tuto teorii prý ani v nejmenším nepotvrzují. Nebo dokonce naopak – teorie „nordické myšlenky" hovoří o lidstvu, které od prvního okamžiku kvalitativně upadá, zatímco badatelé hovoří o vývoji člověka směrem kupředu. Mimochodem sám Rudolf John Gorsleben (1883-1930), německý runolog, esoterik a překladatel severské mytologie (*Edda*), se svého času ve svých úvahách velice pohrdavě vyjadřoval o nenordických Němcích: Neváhal v této souvislosti mluvit o podlidech a o *„tmavých odbožštělých ‚německých' masách velkoměst".*

Diskutér „doktor" tedy zcela logicky namítá: *„Nordická myšlenka v tomto širokém pojetí je ve své podstatě přirozeně internacionální. Nordický člověk*

v Německu musí tedy nordického člověka jiného státu, jiného národa, ohodnotit výše než vlastního soukmenovce, pokud tento vykazuje znaky alpínské nebo dinárské rasy nebo obou společně. Kam by to vedlo? To vede k zuřivému rasovému boji, který si lze domyslet. Má být pro nás něčím vyšším stát, který by se skládal z nordických lidí všech národů, než naše současné národní bytí se svou severskou rasovou podstatou, více nebo méně výhodně ovlivněnou alpínskými a dinárskými vlivy? Zde se názory rozcházejí. Ten, kdo chce nordickou myšlenku uskutečnit v tomto ostrém ražení, musí být připraven na to, že bude zničen náš národ, náš stát a naše historicky vzrostlé národovství. Já za svou osobu nejsem ochoten k takovému širokému provedení nordické myšlenky. Miluji svůj národ také se svými alpínskými a dinárskými příměsmi, vždyť se dokonce často zdá, že jej tyto příměsi činí obzvláště milým." „Doktor" pak zanotuje několik jihoněmeckých lidových písní, jako např. *„a to černohnědé pivo, ach, to piju tak rád, a tu černohnědou holku, tu líbám tak rád"*, aby tím zdůraznil sympatický temperament nenordických složek německého národa. *„Já říkám"*, pokračuje, *„k modrooké blonďaté Markétce severu patří bezpodmínečně její černo-hnědá sestřenka Bětka z jihu. Table nestrojená dobrosrdečnost, tento samozřejmý pocit společenství, table často lišácká, ale přeci jen prostosrdečná bodrost jihu – jistěže s alpínskými prvky – to je každým severním Němcem pociťováno tím nejpříjemnějším pocitem jako příznivé doplnění vlastní, často poněkud chladné povahy. Stačí si jenom představit, jaký by byl stav našeho národního života, kdyby jeden druhého soudil podle jeho barvy vlasů, očí a kůže nebo podle jeho tvaru a velikosti hlavy, a domníval se, že může díky těmto vnějším znakům odvozovat jeho vnitřní hodnotu. To by byl boj všech proti všem. Bůh nás ochraňuj před takovýmto chaosem!"*

Pak už jej jenom doplní „profesor hudby", jenž cituje celou řadu německých hudebních skladatelů, kteří rozhodně neměli převládající nordické znaky, a přesto se jednalo o velikány. Hudba už sama o sobě není silnou stránkou nordických národů, argumentuje v debatě. „Farář" zase jmenuje slavné německé básníky a spisovatele, kteří nevykazovali nordické rasové prvky, a přiklání se k myšlence, podle které je Němcem každý, kdo německy nejen mluví, ale i cítí. „Profesor dějepisu" vzápětí uvádí několik případů slavných německých šlechtických rodů, které často navazovaly příbuzenské svazky s příslušníky neněmeckých

šlechtických rodů, a obzvláště připomíná nespočetné příklady toho, kdy „nordické národy proti sobě navzájem bojovaly" podle hesla „Germáni proti Germánům" – a byly to často krvavé, ničivé boje, kdy proti sobě představitelé těchto národů v lidských dějinách stáli.

S poněkud překvapivým názorem (na to, že se jednalo o publikaci rozšiřovanou v Německu v roce 1934) se do fiktivní diskuse zapojuje i „platonik" se slovy: *„Myslím, že národ, který sestává pouze z jediné rasy, nemůže splnit světové poslání. Zdá se mi, že ve výhodném rasovém promíchání spočívá akt prozřetelnosti"*, aby následovně apeloval na rasovou promíšenost národa:

„Pokud je mi známo, tak neexistuje žádný kulturní národ čisté rasy." A na jiném místě pak podotýká, že ani čistě nordický člověk není zárukou toho, že bude mít ušlechtilý charakter. Spíš prý jde o to, že každá rasa, vyskytující se v německém národě, má své přednosti a že klíčem k prospěšnosti je vzájemné obohacování se příbuzných ras.

Po obšírných rozvahách všech diskutérů nakonec i „der Kommende" tzv. nordickou myšlenku v této podobě zavrhne a účastníci se svým způsobem shodnou na kompromisu, podle nějž určitá míra poseveršťování národu rozhodně neuškodí – a tak tedy nakonec nad knihou zůstává přeci jen viset nimbus obklopující vznešené vlastnosti „nordické rasy".

Nicméně jak tento malý příklad publikace z roku 1934, určené široké německé veřejnosti, ukazuje, nebyly pohledy šířené rasovou naukou v období německého nacionálního socialismu bezproblémově přijímány a interpretovány ani z pohledu na svůj vlastní, tj. německý národní fundus.

Jeden z nejznámějších německých eugeniků a tudíž i původců nacionálněsocialistické rasové ideologie, Hans F. K. Günther (1891-1968), se „nordickou myšlenkou" také intenzivně zabýval a zastával názor, že si mnozí soudní lidé dokážou tento problém uvědomit, aniž by sami kupříkladu vykazovali výrazné nordické znaky, a připisoval tuto v jeho očích pozitivní vlastnost jakémusi vyššímu uvědomění jedince, které je schopno vidět více než pouze vlastní ego, individuum. Proto se prý k myšlence cíleného „poseverštění německého národa" stavěli odpovědně i ti Němci, kteří nebyli převážně nordičtí, resp. tyto znaky vykazovali v malé míře či jimi nedisponovali vůbec.

Většina jednotlivců má, kromě rysů rasy, která u něj převládá, i znaky některé z dalších příbuzných evropských ras. Stejně jako jedinci mají i národy svou rasovou strukturu. Helmut Stellrecht[9] tuto skutečnost vystihuje takto: *„Různorodost příbuzných evropských ras je sjednocena v Německu. Z těchto kořenů vyrostl jeden kmen. Každá rasa dala svoji nejlepší sílu. Každá přispěla německé duši."* [5] Zatímco jednomu rasovému typu lze přisuzovat bojový duch, druhému muzikálnost, dalšímu rasovému typu Němci vděčí za svá krásná a starobylá města a jinému zase za organizační schopnosti a disciplínu.

Existují i případy, kdy jedna rasa dominuje nad ostatními, kde se charakteristiky jedné rasy objevují častěji než charakteristiky jiných ras. To je případ nordické rasy na severu Německa nebo mediteránní rasy v Itálii. Pokud jedna rasa převládá v celém národě, dostává celý tento národ znaky této rasy. Především se silně projevují psychické vlastnosti dané rasy, protože jsou vázány na zvyky, obyčeje, život a historii národa. Společný jazyk, zvyky a obyčeje, společná minulost – to jsou znaky jednoho národa. A stejně jako má rasa svoji biologickou historii, má i národ svojí historii rasovou. Další věcí je národnost. Vědomí příslušnosti k jednomu národnímu celku a dále pak společné cíle vytvářejí národnost. Eickstedt tak rozlišuje rasu jako biologické společenství, lid jako kulturní společenství a národnost – národ – jako politickou jednotku. Mezi těmito složkami přitom existuje nezrušitelný biologický vztah. Neexistuje národ bez lidu, ale ani lid bez rasového konglomerátu, který ho tvoří.

Každý rasový typ je přitom národní, pokud je produktem prostředí, ve kterém se nachází, ve kterém se rozvinul on i národ, který vytváří. Pro zachování identity a kulturní i sociální budoucnosti určitého národa je třeba zachovat rasovou strukturu a rasový obraz toho kterého národa. V první řadě je třeba zachovat jeho psychické vlastnosti, které jsou neoddělitelně napojeny na vlastnosti tělesné. Duševní a tělesné vlastnosti vytvářejí jeden biologický celek.

Psychické vlastnosti se mění snáz než fyzické. Pod vlivem změněného způsobu života, změny kulturního a sociálního prostředí, se mění i naše přání, náš charakter a naše inteligence. V první řadě je tedy třeba

---

9 Helmut Stellrecht (1898-1987), nacionálněsocialistický propagandista a autor. Tvořil pod pseudonymem Hermann Noelle.

zachovat psychické vlastnosti, protože jsou bytostně národní. Branimir Maleš k tomu říká: *„Je třeba odstranit vše neschopné života, následky nemocí a degenerace, nevyléčitelně nemocné, bez ohledu na to, ke které rase takové dědičně postižené osoby patří."* Toto měl být podle mnohých vědců a rasových teoretiků první poloviny dvacátého století jeden z nejpřednějších cílů každého národa. Tohoto cíle mělo být dosaženo pomocí eugeniky, která neměla své příznivce pouze v nacionálněsocialistickém Německu, ale i v mnohých jiných zemích tehdejšího světa. Hlavním cílem tohoto programu bylo plození tělesně i duševně zdravého potomstva a zabránění rozvoji jedinců a generací biologicky i charakterově inferiorních.

Mezi známé osobnosti podporujících eugeniku mimo Německo patřili například Winston Churchill, H. G. Wells, Theodore Roosevelt, G. B. Shaw, Nikola Tesla nebo John Maynard Keynes. V Německu byla eugenika známá jako rasová hygiena. Slovo hygiena však nelze pojímat ve smyslu, v jakém se užívá dnes, tedy jako synonymum pro udržování čistoty. Hygiena v původním významu znamenala dodržování zásad pro uchování zdraví. Jednalo se o obor, který se zabýval všemi faktory ovlivňujícími tělesné a duševní zdraví člověka.

Každá rasa má dle tohoto chápání svou úlohu v historii světa. Právě kvůli tomuto faktu je potřeba tyto hodnoty znát a poznávat. Vyvozením z tehdejších úvah pak byla zásada: *Pokud se dnes hovoří o respektu k osobám jiné národnosti a rasy, tak nikdo nepohrdá těmito ostatními národy a rasami více než ten, kdo tvrdí, že všichni lidé na světě jsou stejní.* Walter Groß, vedoucí Rasově-politického úřadu NSDAP, shrnul nacionálně socialistickou rasovou teorii takto: *„V naší Říši oddělujeme to, co patří nám, protože je to krev naší krve, od toho, co nám nepatří, protože je cizí. Děláme to, co je správné nejen pro tento okamžik, ale pro celou věčnost. Není pravda, jak někteří říkají, že je tato doktrína znakem arogance nebo nadřazenosti. Nemyslíme si, že jsme lepší než jiné rasy na světě. Ne, my se nepovažujeme za lepší ani nevěříme, že jsou ostatní horší než my. Trváme pouze na jedné věci – zákonu danému samotným stvořitelem: Člověk od člověka a rasa od rasy se na tomto světě odlišuje."* [6]

Rasová nauka po česku

Koncem května 1943 v protektorátním tisku vychází krátká zpráva, že právě vyšly tiskem dvě „populární brožury" o rase: *„Současná doba přivodila značný zájem širokých vrstev o otázky rasové, které nejsou již jen otázkou bádání úzkého okruhu vědců, nýbrž stávají se předmětem lidové výchovy. Často slyšíme o rasových otázkách tam, kde řešení určitých zeměpisně-politických otázek přihlíží k povaze obyvatelstva, které obývá to či ono území. (...) Vědecké publikace nejsou pak pro svůj vědecký ráz přístupné nejširším vrstvám, ač právě rasový problém pro svoji závažnost si zaslouží, aby byl chápán obecně."* [7]

Tomuto požadavku „lidovosti" měly vyhovovat dvě přednášky vydané tiskem ve formě brožury, jejichž autorem byl tehdejší „zmocněnec Národního souručenství pro rasové otázky" RNDr. Vladimír Teyrovský (* 15. 3. 1898 – † 29. 10. 1980) z Brna. Jméno tohoto muže je významně spjato s počátky etologického bádání v našich zemích, stejně jako s dobovou zoopsychologií. Druhou stránkou této významné osobnosti české vědy jsou její politické aktivity. Teyrovský se již v polovině 20. let výrazně podílel na činnosti moravských fašistů soustředěných kolem týdeníku „Národní republika". V jeho pozadí byl zřetelný vyhrocený český nacionalismus zaměřený proti Němcům, proti internacionalismu socialistů a zejména komunistů, proti „národně vlažnému" Hradu a stále silněji proti světovému Židovstvu. Teyrovského protiněmecké zaměření bylo za Protektorátu evidentně pardonováno.

První ze dvou publikací od jmenovaného autora z roku 1943, která měla sloužit „lidovýchově", nesla název *„Gregor Johann Mendel, zakladatel nauky o dědičnosti"* a měla českým čtenářům *„osvětlovat život a studium velkého brněnského učence, jeho pokusy a výsledky"*. Středem zájmu brožury ale ve skutečnosti byla otázka vlivu míšení ras na povahu národního celku. V jistém smyslu závažnější ve svém dopadu byla Teyrovského publikace pojmenovaná *Význam rasy* [8], vydána Zemským ústředím osvětových sborů v Praze ve dvou jazykových mutacích – v češtině a němčině. Byla koncipována jako tištěná přednáška určená po důkladném prostudování k předčítání kompetentní osobou před publikem. Měla posloužit jako vzor přednášky v rámci „lidoosvěty" a na jejím začátku autor upozorňoval, že

přednášející se od vzoru může pouze mírně odchylovat. Tak například připouštěl *„případnou úpravu některých vět se zřetelem k velmi prostému posluchači"* apod.

Teyrovský nejprve vysvětluje pojem rasy a rasových znaků a zdůrazňuje, že „je jasné, že rozdíly jazykové, jak je pozorujeme mezi jednotlivými národy, nejsou znaky rasovými v tom smyslu, aby bylo možno mluviti o nějaké ‚rase slovanské', o ‚rase germánské' atd.; jinými slovy: Není nějaké ‚slovanské' ‚germánské' ani nějaké ‚anglické' či ‚francouzské' rasy či podobně, nýbrž jsou jen národy, které mluví jazyky slovanskými, germánskými atd.; tyto národy pak, i když mluví příbuznými jazyky, mohou se velmi lišiti svým rasovým složením, a naopak: Svým rasovým složením mohou si býti velmi příbuzny národy, které se jazykově třeba velmi od sebe liší."

Autor posléze přechází k oblasti třídění ras, přičemž si všímá základních rozlišovacích prvků, jakými jsou vzrůst těla, barva vlasů, očí a odstín pleti, dále poměr rozměrů hlavy, tvary jednotlivých částí těla atd. Na základě svých zkoumání pak ve vztahu k „evropskému lidstvu" rozlišuje těchto šest ras: *1. nordickou; 2. falskou; 3. východobaltickou; 4. mediterranní (čili středozemskou; v německých pojednáních označovanou zpravidla „westisch"); 5. alpinskou (v německých pojednáních označovanou zpravidla „ostisch"); 6. dinarskou."*

Za velmi důležitý ve vztahu k tehdejší rasové kvalifikaci českého národa očima českého vědce Teyrovského pak lze považovat jeho poznatek, že *„všechny výše uvedené rasy jsou zastoupeny např. jak v německém, tak i v českém národě".* Rozdíly jsou podle něj v tom, že v německém národě má převahu světlá rasová složka, kdežto v českém národě má naopak převahu krátkohlavá, tmavá složka alpinsko-dinarská. Rozdíly mezi německým a českým národem vyplývají z rozdílného rozšíření oněch jednotlivých ras v Evropě, jehož důsledkem je mimo jiné podobnost rasového složení oné části německého národa, která žije v českých zemích a v jejich bezprostředním západním a jižním sousedství (Bavorsko, Východní marka – dnešní Rakousko). V těchto oblastech má alpinská a dinarská rasa znatelnější podíl, než je tomu kupříkladu na severu Německa. *„Od těchto bezprostředních sousedů německé národnosti jest tudíž český národ mnohem více odlišen jazykem nežli rasovým složením."*

Pro pořádek nutno doplnit, že samozřejmě celá část textu Vladimíra Teyrovského, ze které jsme nyní čerpali, byla obsažena v publikovaném německém překladu.

V kapitole „Duše rasy a duše národa" autor jednotlivým rasám přisuzuje ještě typické povahové vlastnosti – rase nordické *„klid, odměřenost, přímost, vytrvalost, nadání organisátora, důslednost v konání, jdoucí často až na úkor osobního prospěchu"*. Rase dinarské *„živnost, nenucenost, družnost"*, rase alpinské *„opatrnost, rozvážnost, usedlost, lpění na hmotném blahobytu"* atd. Po části, kde se rozepisuje o případech chybné interpretace pojmu „arijská (jazyková) skupina" ale přichází řeč na „cizí plemena" rozšířená v Evropě. Z četby pasáží v kapitolách „Smysl protižidovských opatření" a „Společenská a biologická isolace Židů" pak autor srovnává společenskou a biologickou izolaci Cikánů a Židů s izolací „duševně úchylného individua".

Pro učinění si představy o tom, do jaké míry byla běžná česká veřejnost s „osvětovou činností" Teyrovského konfrontována, je na místě uvést, že za poslední čtvrtletí roku 1943 uskutečnilo Národní souručenství v okresech Praha-venkov, Plzeň, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava a Moravská Ostrava celkem 19 přednášek na téma „význam rasy" a v okresech Praha-venkov a Plzeň 10 přednášek na téma „Gregor Johann Mendel". Průměrně se tzv. seminářů zúčastnilo 31 osob a dodatečně bylo probíráno téma rasové nauky ve spolupráci se „Studijním přednáškovým čtením pro lidovou výchovu". Kromě již zmíněné publikační činnosti Teyrovský podle vlastních údajů také uděloval praktické rady šéfredaktorovi Českého slova ohledně tiskové polemiky o rasových otázkách a dotazů nejrůznějšího druhu.

Přesto se však Teyrovského „detailní práci", jak ji hodnotil německý Sicherheitsdienst ve své situační zprávě, nedostávalo v žádném případě odpovídajícího významu. Široká masa členstva Národního souručenství jeho aktivitu nepřijímala zrovna se vstřícným pochopením a *„počty návštěvníků přednášek a nezájem posluchačů, jasně vycházející najevo, potvrzují velmi jednoznačně, že v příznivém případě může být snahám profesora Teyrovského připsána jen velmi relativní teoretická hodnota"*. Sicherheitsdienst také poukazoval na to, že Teyrovský měl tendenci *„nedostatečné úspěchy detailní práce vyrovnávat oficiální vychloubavostí"*.[9]

Zásady správného „rasového instinktu Čecha" měly být ovšem vštěpovány především mladým příslušníkům českého národa, kteří počínaje zákonnými opatřeními v roce 1942 podléhali povinné službě mládeže v Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Základy rasové nauky tvořily jeden ze základních pilířů ideologické přípravy mladé české generace, vychovávané v duchu prořišské myšlenky a nacionálního socialismu. Podstatu této „rasové osvěty" určené pro českou mládež vystihuje článek, který byl koncem roku 1942 publikován v časopise *Zteč*, tedy v hlavním tiskovém orgánu vydávaném právě Kuratoriem. Pro jeho výpovědní hodnotu jej zde uvádíme celý:

„Nelze pochopiti v samé podstatě myšlenku nového řádu, není-li dobře znám význam a rozdíl pojmů rasa a národ. Dnes seznámíme své čtenáře s obsahem těchto pojmů.

Význam rasy. Síla a rozkvět národa v dějinách jsou podmíněny hodnotou jeho rasy. Úpadek a rozklad národa, jako byl např. ve starém Řecku a Římě, jsou způsobeny rasovou degenerací. Mravní zkaženost lidu, korupce a slabost vlád, což bylo pokládáno za příčinu národního úpadku, jsou teprve následkem této degenerace.

Patřiti k určité rase znamená míti dědičnou příslušnost ke skupině lidí, kteří se vyznačují stejnými tělesnými znaky a stejnou duchovní hodnotou. Ani lidská vůle, ani působení vnějších přírodních činitelů (podnebí, strava), nemohou míti vliv na tělesné rozměry a duchovní hodnotu člověka, jak je již jednou určila rasa dle zákonů dědičnosti.

Naproti tomu býti členem určitého národa znamená příslušeti ke skupině lidí, kteří si během dlouhého vývoje vytvořili společnou kulturu, osvojili si stejné nebo podobné společenské způsoby, stejné dorozumívací prostředky (řeč).

V evropském obyvatelstvu je zastoupeno šest cenných arijských ras, které v lidském rodě tvoří tzv. velkou bílou rasu neboli plemeno. Jsou to rasy: nordická, sálská, dinárská, západní, východní a východobaltská. U jednotlivých evropských národů je obyčejně jedna z těchto ras nejsilněji zastoupena. Podle toho si můžeme vysvětliti některé různosti mezi evropskými arijskými národy právě tak, jako nalézti pro ně společného jmenovatele, platného pro všechny arijské rasy – to jest čest.

Různost ras. Právě různost ras je hlavní příčinou různosti lidí. Tělesný zjev a duševní postoj u člověka převážně nordické rasy jsou jiné než např.

u člověka převážně alpínské rasy. Neboť charakteristickými tělesnými znaky nordického člověka jsou: vysoká a štíhlá postava, světlé vlasy a oči, výrazný rovný nos, dlouhá nebo prostředně dlouhá hlava (při pohledu shora).

Duševní postoj nordického člověka se kromě jiného vyjadřuje jeho nezlomnou touhou po stálém výkonu a jeho určitým odstupem, který však není tvrdostí srdce, nýbrž smyslem pro přísný výběr a odpovědné chápání života. Naproti tomu tělesné znaky alpinského člověka jsou: Střední nebo malá, zavalitá postava, tmavé vlasy, nevýrazný nos a kulatá hlava (při pohledu se shora). Jeho duševní postoj je jiný než u nordického člověka. Alpinský člověk hledá rád u druhého přichylnost a sám ji hledí bez výběru každému prokazovat. Jeho životním cílem je spíše určité tělesné pohodlí a občanská jistota. Podobně i lidé dalších čtyř arijských evropských ras jsou charakterisováni vždy určitými tělesnými znaky a určitým duševním postojem.

Ochrana rasy. Každé rasové mísení příslušníků arijských ras s druhově cizími rasami (žlutou, černou, orientální, se Židy apod.) přináší úpadek a degeneraci národa. Jako ochranu cenného rasového základu německého národa před nežádoucím rasovým mísením byly vydány v Říši v roce 1935 nürnbergské zákony. Cílem těchto zákonů, jakož i dalších rasových opatření ve Velkoněmecké říši, je jednak zabrániti rasovému znehodnocení národa isolováním Židů a ostatních rasově cizích elementů, jednak zmnožit zdravý biologický základ německého národa potlačením dědičně chorobných elementů a všestrannou podporu zdravých jedinců.

Rasový instinkt u mladého Čecha. Také u mladého Čecha musí se dnes probudit jeho zdravý rasový instinkt. Tu si je však třeba uvědomit, že je pochybné řadit Čechy kulturou a rasou k východu. Tím více by však odporovalo pravdě mluviti o krevní příbuznosti Čechů např. s Rusy, kteří jsou dnes namnoze silně promíšeni cizími asijskými rasovými prvky.

Česká rasová podstata obsahuje dnes mnoho nordických rasových prvků, takže jsme jedním z evropských národů rasově nejbližším národu německému. Z tohoto poznatku musí také vyplývat postoj českého mladého člověka, který musí vidět svého nejbližšího kamaráda právě v mladých lidech národa německého." [10]

Příbuzenství Čechů s Němci

Koncem ledna roku 1942 adresuje řídící ústředna Bezpečnostní služby říšského vůdce SS v Praze-Bubenči přímo k rukám SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha písemné doporučení na jistý novinový článek, který vyšel pouze několik dní předtím v jednom bezvýznamném protektorátním provinčním časopise. Čím si článek z *Hořického obzoru* zasloužil takovou pozornost německých bezpečnostních úředníků a čím si získal jejich uznání?

Uvedený časopis, vycházející již od roku 1900, totiž ve svém prvním čísle v roce 1942 (z 10. ledna) uveřejnil pod nadpisem „Příbuzenství Čechů s Němci" krátké, jednoduchým jazykem psané zamyšlení, které vyznívalo na české poměry poněkud netradičně a které se věnovalo vzájemným vztahům obou národů za nových stávajících podmínek. Zřejmě s vědomím všeobecně známého rozšíření sympatií velké části českých obyvatel Protektorátu ke slovanskému obyvatelstvu sovětského Ruska si autor úvahy bohužel posloužil také hrubým, rasisticky podbarveným antirusismem.

„Ve srovnání s dosavadními podobnými úvahami obsahuje článek mnohé, na Čecha pozoruhodné myšlenkové pochody a prozrazuje silnou vstřícnost", hlásila tehdy pražská ústředna Sicherheitsdienstu Heydrichovi a oznamovala, že se právě pracuje na vypátrání osoby, která stojí za autorstvím tohoto textu. Pod článek se totiž podepsal jistý „dr. Les" a pokud by se ukázalo, že jeho osobnost poskytne „celkový pozitivní obraz", připadal by prý možná v úvahu jako vhodný spolupracovník do nově založeného úřadu propagandy. Autor zde o Češích a Němcích hovoří s naprostou jednoznačností jako o árijských národech spřízněných rodem a krví. Pojďme si však článek přečíst celý:

„Že jsme s Němci rasově a pokrevně spřízněni a že proto naše nenávist k Němcům byla uměle vyvolávána, o tom český tisk před nedávnem psal a zmínil se, že za smysl českých dějin byl stále označován ‚prastarý boj Čechů s Němci'. Palackého tvrdošíjné mínění bylo vyvráceno novějším historickým bádáním a poukázáním na staletou osudovou spojitost českého národa s národem německým.

Universitní profesor dr. Pekař ve své znamenité knize o svatém Václavu napsal: Není žádného podstatného rozdílu mezi tehdejšími Germány, zvláště Germány saskými a normanskými, a českými kmeny. Mimo to si musíme

jasně uvědomit, že podstatná část severních Slovanů po staletí žila pod vlivem nebo bezprostředně pod vládou gótských válečných svazů a že nejeden z jejich knížecích rodů – snad i na naší půdě – byl jen slavisovanou větví nějakého dříve germánského rodu. O profesoru Pekařovi nemůžeme tvrdit, že nebyl dobrým Čechem a vlastencem a nemůžeme mu upírat právo na historickou opravdovost jeho vědeckého bádání. Nikdy neskrýval své přesvědčení, že v době svatého Václava bylo slovansky mluvící obyvatelstvo Čech a Moravy rasově čistě slovanským. A v dalších stoletích pokračovalo mísení českých kmenů s germánskými prvky jednoduše z toho důvodu, protože Češi a Němci, zde společně žijící, měli stejné zájmy a společný osud. Jednotlivé německé rody byly čechisovány a obráceně. Jsme jednoduše dětmi tohoto prostoru, kde se odnepaměti stýkaly oba árijské kmeny.

V knize ‚Soužití Čechů s Němci' právě tak čteme, že český národ je s německým spřízněn rodem a krví. Autor této knihy, K. Ulrich, píše, že Němec je Čechovi rasově bližší než Rus. Dnes je ale třeba hovořit o dvojích Rusech: O Rusech z roku 1914 a o bolševickém Rusovi. Pokud jednoduše postavíme Čechy a Němce vedle sebe, tak – když nebudou hovořit – nezjistíme, kdo je Čech a kdo Němec. Při srovnávání Čechů s Rusy z roku 1914 ale bude bez jazykových rozpoznávacích znaků hned možné poznat národnostní příslušnost toho jednoho a toho druhého – to jest důkazem bližší rasové příbuznosti mezi Čechy a Němci než mezi Čechy a Rusy. Rus je mimochodem z 50 % Mongolem a žádným čistým Slovanem. Kromě toho byl ruský národ v posledních desetiletích velmi požidovštěn. Tento zdegenerovaný národ – to nejsou naši bratři.

Dr. Vajtauer k tomu ve své knize ‚Vzpoura Evropy' dodává: Osud nás udělal sousedy Němců. Milujeme tento prostor tak, jako Němci milují své hory a roviny. Nikdy bychom jej nechtěli opustit. Stejný genius vytvářel nás, Sasy a Bavory. Jsme stejně tak jako oni vězni vnitrozemí. Právě tak jako my jsou oni neústupnými sedláky a tvořícími a obratnými řemeslníky. V blízkém styku s přírodou jsme se stali průkopníky evropské civilisace. Naše husitství a německá reformace byly jedním takovým vyjádřením naší základní přirozenosti. A profil naší a německé národní duše? V období stěhování národů jsme společně tloukli na brány Říše římské. Společně jsme bojovali proti Avarům, Tatarům, Maďarům a Turkům a osvobozovali Balkán od jejich vlivu. ‚Jsme Slovany s německou – lépe řečeno, se středoevropskou osudovostí.' Přitom jsme si ale uchovali náš odlišující se český charakter.

Pozoruhodný je ještě další detail: Každý z našich vystěhovalců prožívá v cizině při setkání s Němcem zvláštní pocit: Němec je mu v cizině nejbližším ze všech národů a také se s ním nejlépe dorozumívá. Stejnou zkušenost mají také Němci: I jim jsou v cizině Češi nejbližšími a nejpřijatelnějšími.

Z těchto, jen náhodně uvedených důvodů, vyplývá, že naše nenávist a naše vzdorovitost proti Němcům je z celku nepřípustná a nesmyslná – pokud si uvědomíme naši rasovou příbuznost s Němci. Pokud někdo, jak dále uvádí K. Ulrich, je ze 60 % slovanského a ze 40 % germánského původu a kázal by protiněmeckou nenávist, tak by hlásal nenávist proti 40 procentům sebe samého. Naše místo je a musí zůstat na straně nám nejblíže stojícího německého národa, se kterým jsme spojeni nejen společným zájmem, nýbrž také rasovou a krevní spřízněností." [11], [12]

Není bohužel známo, zda se nakonec skutečně podařilo navázat s autorem textu nějakou formu plodné spolupráce. Těžko říct – názor Reinharda Heydricha na obsah citovaného článku se také s největší pravděpodobností nedochoval, takže lze obtížně usuzovat, jak byl článek v *Hořickém obzoru* touto významnou postavou Protektorátu nakonec ohodnocen, nebo zda mu Heydrich vůbec věnoval patřičnou pozornost. Pozitivní ohodnocení vývodů českého autora Bezpečnostní službou říšského vůdce SS se pak ale zajisté jeví dosti překvapivé nejpozději tehdy, když jej konfrontujeme s tezí zastávanou konvenční historiografií o podobnosti osudu českého národa v případě „konečného vítězství" Německa ve 2. světové válce s „osudem Židů a Poláků".

Definice árijského původu aneb Češi árijským národem

Takzvaný Ahnenpaß byl specifický dokument, v Německu od roku 1933 vydávaný Říšským svazem úředníků matričního úřadu, a sloužil jako potvrzení „árijského původu" svého vlastníka. Doklad „árijského původu" byl za nacionálního socialismu předepsán různými zákony (Norimberské zákony, Zákon o úřednících z povolání, tzv. *Berufsbeamtengesetz*, a později také Německý zákon o úřednících).

Tak například Zákon o říšských občanech (jeden z Norimberských zákonů) odstranil rovnost před zákonem prostřednictvím rozdělení oby-

vatel Německa na „říšské občany" (vlastnící plně všechna práva) a „státní občany", kteří neměli říšské občanství a spadali pod zvláštní právo. Ahnenpaß byl z praktického důvodu zaveden speciálně pro německé úřady krátce po převzetí moci nacionálními socialisty.

Méně známá je skutečnost, že občan nebyl nucen si tento dokument opatřit, jelikož to nebylo povinností. Jeho pořízení však bylo každému (tedy i „neárijcům") doporučováno. Údaje v tomto dokumentu musely být sestaveny na základě originálních dokladů a vše muselo být důkladně úředně ověřeno. Dokument vydával matriční úřad (ale mohl být také církevně ověřen) a nahrazoval v případě předložení nutnost dokládat rodný list, křestní list a oddací listy. Uvnitř „Ahnenpassu" se vyplňovaly kolonky ohledně narození, křtu, sňatku a úmrtí vlastníka a jeho předků až do páté generace (tj. až po praprarodiče prarodičů), a sice dle odpovídajících dokladů. Záviselo na jednotlivých případech, jak „hluboko" musely údaje o předcích jít. Zpravidla se považovalo za dostačující, když byly dokonale vyplněny údaje po praprarodiče. Dokument si ale německé úřady nearchivovaly, s výjimkou příslušníků SS, jejichž Ahnenpassy si ponechával Hlavní rasový a sídelní úřad.

Ještě než necháme hovořit samotný Ahnenpass, prozraďme, že Čech je dle tohoto oficiálního říšského dokumentu označován za árijce. Nyní však k samotnému vysvětlujícímu textu, který se nacházel přímo v Ahnenpassu (ve verzi z roku 1938) a kde se na straně 41 uvádí:

„Rasový princip. Pojetí, zakořeněné v nacionálněsocialistickém smýšlení, podle něhož je nejvyšší povinností národa[10] *udržovat svou rasu, svou krev nedotčenou cizími vlivy, a cizí krevní prvky, které vnikly do národního tělesa, opět vymýtit, se zakládá na vědeckých poznatcích nauky o dědičnosti a rasového zkoumání. Odpovídajíc myšlence nacionálního socialismu v tom smyslu, že každému jinému národu se ponechává průchod plné spravedlnosti, se nikdy nehovoří o více nebo méněcenných, nýbrž o cizích rasových prvcích.*

Pojem árijského původu. Protože dle poznatků rasové nauky vykazuje německý národ vedle určujícího vlivu nordické rasy také v nižším a početně nezachytitelném rozsahu jiné více nebo méně příbuzné rasové komponenty, které jsou také stavebními kameny evropských sousedních národů, zvolil se pro tento nadřazený pojem celku ras, které jsou obsaženy v německém náro-

10 V originále *eines Volkes*, tj. nějakého národa.

dě, označení ‚árijský' (lišící se od jazykovědy!), a tím se sdružila německá a této těsně příbuzná krev do rasové jednoty. Přesně tentýž rozsah má pojem ‚německá a druhově příbuzná krev' v Zákoně o říšských občanech.

Árijského původu (= ‚německé krve')[11] *je podle toho ten člověk, který je z pohledu německého národa nedotčen cizorasovými prvky. Jako cizí zde především platí krev Židů a Cikánů, žijících také v evropském sídelním prostoru, krev asijských a afrických ras a původních obyvatel Austrálie a Ameriky (Indiáni), zatímco např. Angličan nebo Švéd, Francouz nebo Čech, Polák nebo Ital, pokud je sám nedotčen těmito také jemu cizími krevními prvky, musí být považován za příbuzného, tedy za árijského, ač třeba bydlí ve své vlasti, ve východní Asii či Americe, nebo je třeba občanem USA nebo nějakého jihoamerického svobodného státu. Je samozřejmé, že nám přitom např. pro uzavření manželství bude bližší německý soukmenovec, dívka čistě německého původu, nežli jiný árijec vzdálenějšího rasového příbuzenstva.*

Vláda a strana se proto pustily v rámci plánovaného uplatňování zásady, uznané za správnou, do eliminování chyb minulého systému prostřednictvím Zákona o úřednících z povolání (Zákon ke znovuobnovení profesního úřednictva ze 7. 4. 1933, Reichsgesetzblatt I. str. 175 § 3 a prováděcí ustanovení) a do očišťování státně důležitého profesního postavení úřednictva především od těch nositelů cizorasových krevních částí, které pronikaly za panství listopadového státu[12]*. Podobné říšské zákony pak byly vydány pro další vlivné a pro celkový život národa důležité profesní obory (právníci, notáři, patentní zástupci, lékaři aj.), které obsahovaly stejně jako Zákon o úřednících z povolání určitá přechodná ustanovení (ohraničené výjimky) pro osoby nacházející se v povoláních, kterých se to týká.*

Zákony a ustanovení platící do budoucna (tedy pro vstup do povolání, kterých se to týká) jsou samozřejmě přísnější, protože prostřednictvím nich má být přece vyloučen každý cizorasový vliv z vedení národa a státu. Také pro aktivní vojenskou službu a pracovní službu je předpokladem árijský původ. Norimberské zákony (1935) přinesly použití nacionálněsocialistických rasových zásad pro celek německého národa.

Každopádně je povinností a úkolem každého jednotlivce, aby uvedl důkaz svého árijského původu odpovídaje platným ustanovením, v mnoha přípa-

---

11 V originále *deutschblütig*.
12 Myšlena je Výmarská republika – pozn. překladatele.

dech také ohledně manžela. Tento doklad, jehož stanovení a metody jsou vysvětleny v následujících úsecích, je samozřejmě omezen z časového hlediska, protože jde v podstatě o to zachytit nejblíže ležící (tedy zhruba od francouzské revoluce se vyskytující) rasová mísení." [13]

Zákonná norma na „ochranu české krve"

Zatímco podstata a obsah „Zákona na ochranu německé krve a německé cti" jsou dnes pro velkou část veřejnosti přinejmenším povědomým pojmem, v českém prostředí se už méně ví o protektorátním českém pendantu tohoto zákona – o „zákonu na ochranu české krve a české cti", který – sice pod jiným názvem, ale s podobným účinkem jako zákon německý – vstoupil v platnost vládním nařízením protektorátní vlády z března roku 1942. Dne 24. října 1940 bylo schváleno vládní nařízení, které lze s trochou nadsázky označit za jakousi „normu na ochranu české krve".

Historie protižidovských zákonných opatření na území Čech a Moravy se ovšem začala psát ještě mnohem dříve, než byl zřízen Protektorát. Jak výstižně konstatuje český historik Jan B. Uhlíř: *„Co nestihla druhá republika, bylo dokončeno za protektorátu."* [14] Antisemitismus se totiž s nebývalou intenzitou přihlásil o slovo téměř ihned po Mnichovu. Ideologové Strany národní jednoty (SNJ) dbali na to, jak píše Uhlíř, aby národní kulturu neohrožoval *„falešný liberalismus, humanitářství a demokracie"*, ale především *„rozkladný židovský vliv, jenž by mohl připravit národ o jeho duši"*. SNJ vznikla v listopadu 1938 v rámci tzv. „zjednodušení politického systému" spojením Agrární strany, ostatních menších pravicových subjektů (Československá strana lidová, Národní sjednocení, Národní liga, Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská, Křesťansko-sociální strana, Národní obec fašistická, Národní strana lidová) a větší části českých národních socialistů. V zásadách kulturní politiky SNJ byl jasně vyjádřen vrcholně antisemitský postoj, jehož chladnokrevná jednoznačnost hovoří sama za sebe: *„Židé jako duchovní tvůrcové sociální demokracie a komunismu a jako horliví stoupenci materialistické filosofie, pansexuální psychoanalýzy a relativismu fyzikálního i mravního, jsou kvasem rozkladu naší kultury."*

Dne 27. ledna 1939 rozhodla česko-slovenská vláda o propuštění Židů ze státní služby.

Eliášova protektorátní vláda, která oprávněně očekávala brzké zavedení říšských rasových norem v českomoravském prostoru, se po 15. březnu 1939 vlastními protižidovskými nařízeními pokusila o to, aby židovský majetek přešel nikoliv do německých, ale českých rukou. Ačkoliv byl tento pokus o českou arizaci průhledný, a proto i neúspěšný, později se stal jedním z důvodů obviňování ministerského předsedy Eliáše z antisemitismu.

Norimberské zákony začaly na území Protektorátu platit v létě 1939. Dne 21. června 1939 vydal říšský protektor obsáhlé nařízení, které detailně specifikovalo, kdo je považován za Žida. Následovala celá řada majetkoprávních a „izolačních" opatření vůči židovskému obyvatelstvu, za jejichž vrchol lze považovat vládní nařízení schválené 24. října 1940, které v intencích Norimberských zákonů zakazovalo mj. sňatky mezi protektorátními státními občany a státními příslušníky, tzn. mezi árijci a Židy [15], a okamžitě specifikovalo i příslušné trestní sankce.

Již počátkem října roku 1940 vydává Tisková služba Národního souručenství, tedy jediné oficiální politické strany v Protektorátu, která formálně sdružovala téměř všechny protektorátní státní příslušníky (formálně se do NS přihlásilo přes 97 % mužského obyvatelstva – Židům bylo členství zakázáno), zprávu, podle níž se všem členům NS ukládalo, že není dovolen společenský styk se Židy a že vedoucí výboru Národního souručenství zavazuje všechny členy k *„okamžitému přerušení všech společenských styků se Židy"*. Všichni vedoucí NS k tomuto zásadnímu ustanovení obdrželi podrobný výklad. Nejzajímavější částí této zprávy z počátku října 1940 je ovšem sdělení, že Josef Nebeský jménem výboru NS požádal vládu o vyhlášení zákonů *„na ochranu české árijské cti a krve"*.

Pro ty členy Národního souručenství, kteří by mohli pochybovat o tom, čím vším se rozumí společenský styk, byl vydán podrobný výklad, který zdůrazňoval, že nedodržení těchto zásad bude mít za následek trest ve formě vyloučení. Uveďme si pro zajímavost pouze dva názorné příklady společenského styku, které byly publikovány ve zmíněném výkladu:

„Přijde-li Žid do obchodu, majitel nebo prodavač se ho táže, co chce. Po provedeném nákupu mu sdělí, co koupená věc stojí. Za nákupu smí na otázky Židovy vysvětlit stručně jakost nebo jiné vlastnosti zboží. Nepřípustné je

začínat se Židem jakýkoliv rozhovor o počasí nebo jiných tématech. Začne-li takový rozhovor Žid sám, budiž rázně odbyt a odkázán do mezí pro Židy přípustných."

Anebo další příklad: „Obdobně přijde-li Žid ve stanovené pro ně době do vyhrazené jim místnosti v hostinci nebo kavárně. Ani majitel ani obsluhující číšník nemůže se jako člen Národního souručenství se Židem bavit, je povinen jen Žida obsloužit, odpovědět například na jeho dotaz, co je v kuchyni, co stojí podávané pokrmy a nápoje, jaké pivo čepuje, ale nic víc."

Vedoucímu místní organizace Národního souručenství se také oficiálně musel nahlásit každý případ, kdy se občan židovského původu pokoušel zavést s kýmkoliv ze členstva rozhovor o poměrech nebo o politice. Realita byla ovšem taková, že v praxi mnozí jedinci zákaz společenského styku členstva obcházeli, což muselo vedení NS oficiálně přiznat v březnu 1942: *„Často se setkáváme s dotazy, jaké stanovisko zaujímá Národní souručenství k židovské otázce. Bývá to zejména ve spojitosti s jednotlivými případy, že někteří členové Národního souručenství se prý stýkají se Židy. Je pochopitelné, že v organisaci, která má na dva a půl milionu členů, se mohou takové ojedinělé případy vyskytnout. Jsou projevem neukázněnosti, proti níž Národní souručenství stále v českém veřejném životě bojuje. Z těchto ojedinělých případů nemůže se však soudit na smýšlení celku."*

Lidové noviny chystané zákonné opatření „na ochranu české krve a české cti" okomentovaly 11. října 1940 takto: *„Češi přijmou zákon na ochranu své krve s bezvýhradným souhlasem."* Říšské ministerstvo vnitra sice nemělo proti textu tohoto vládního nařízení námitky, ale považovalo termín jeho vydání za nevhodný vzhledem k připravovaným legislativním aktům v rámci Říše. Souhlas k vydání tohoto vládního nařízení se protahoval a protektorátní vláda jej urgovala u říšského protektora. Poslední urgence předsedy vlády Eliáše je datována 3. dubna 1941 a adresována K. H. Frankovi. Ve svém dopise se odvolával na protektorátní tisk a jeho kritiku, že židovská otázka v Protektorátu v jistých směrech ještě nebyla řešena. Dopis zůstal bez odpovědi. Teprve po nástupu Reinharda Heydricha do Prahy mohlo být toto vládní nařízení na ochranu české krve publikováno, a to až 7. března roku 1942.

Nařízení sice neneslo po vzoru norimberského rasového zákona označení „zákon na ochranu české árijské krve a cti", nýbrž se honosilo dlouhým

pojmenováním *„vládní nařízení ze dne 7. března 1942, kterým se vydávají další předpisy o Židech a židovských míšencích"*. V mnoha směrech však kopírovalo uzákoněná pravidla pro uzavírání „manželství Židů a židovských míšenců", platící pro styk mezi Němci a Židy, pouze s tou záměnou, že tentokrát šlo o zákaz uzavírání manželství mezi Čechy a Židy. To se obdobně samozřejmě týkalo i mimomanželského styku: *„Zakázán jest mimomanželský pohlavní styk mezi Židem a protektorátním příslušníkem, který není Žid nebo židovský míšenec s dvěma úplně židovskými prarodiči."* A obdobně podle vzoru dalšího norimberského zákona z roku 1935 bylo Židům zakázáno vztyčovat české protektorátní vlajky, jakož i ukazovat české protektorátní barvy.

Paragrafy 5 a 8 tohoto vládního nařízení č. 85 ze dne 7. 3. 1942 stanovovaly: *„Který Žid po 13. březnu 1942 udržuje mimomanželský pohlavní styk s protektorátní příslušnicí árijkou, bude potrestán podle okolnosti pro zločin žalářem od jednoho do patnácti let."*

K prvnímu zaznamenanému případu odsouzení dle těchto paragrafů došlo na území Protektorátu za již poměrně krátkou dobu, totiž koncem června 1942, a to před trestním senátem soudního rady dr. Nebušky na Pankráci. V žalobě státního zástupce dr. Köppela se uváděl případ 42letého soukromého úředníka z Prahy, Viktora Wachsmanna. Ten se v roce 1940 v Praze seznámil s Češkou Vileminou K. Dle žalobního spisu ji tři měsíce po seznámení navštívil v jejím bytě a došlo mezi nimi k důvěrným stykům, které pokračovaly pravidelně až do dubna 1942. Od března 1941 Wachsmann u dotyčné dokonce bydlel, aniž by byl policejně přihlášen. Své milence se představil jako Viktor Hošek, nenosil židovskou hvězdu a *„vydával se za árijce"*. Teprve jednou v létě 1941 se prý Vilemina K. při nákupu náhodou dozvěděla o skutečném původu a jménu svého milence více. Tento jí své tajemství také prozradil, přesto však *„důvěrné styky mezi nimi nadále pokračovaly"* až do té doby, kdy byl 22. dubna 1942 zatčen. Před soudem se Wachsmann ke svému „činu" doznal a přiznal i to, že mu bylo známo vládní nařízení „o ochraně rasy" a že si je vědom toho, že jedná proti tomuto nařízení. Omlouval to však tím, že v době, kdy toto nařízení nabylo platnosti, se zároveň dozvěděl, že jeho milenka je s ním v jiném stavu a že ji potom nechtěl opustit. Obžaloba mu však kladla k tíži, že už byl ženatý a otec dvou dětí. Vilemina K. se k soudu nedostavila, ale

do protokolu vypověděla, že na počátku známosti o skutečném původu Wachsmanna, který se vydával za Hoška, nic nevěděla. A v momentě, kdy se dozvěděla pravdu, prý už byla příliš zapletena do styků s Wachsmannem a známost s ním nepřerušila. Představovala ho svým ostatním podnájemníkům nadále jako Hoška. Když se s Wachsmannem ocitla v jiném stavu, prý doufala, že celá věc skončí nějakým smírným východiskem.

Židovský obhájce navrhoval soudu, aby Wachmannovu „vinu" posuzoval jako přečin daného nařízení. Soud však uznal, že Wachsmann je „vinen zločinem", poněvadž mu obzvlášť přitěžuje fakt, že se činu dopustil s plným vědomím a že *„setrval v trestné činnosti"* tak, že *„přivedl protektorátní příslušnici árijku do jiného stavu a dopustil se tak zprznění rasy"*. Obžalovanému dle soudu dále přitížila skutečnost, že se jednalo o člověka mnohokrát trestaného, který *„tvrdošíjně ignoroval zákony, vydávaje se podvodně za osobu jinou, překročiv přísná opatření o přihlašovací povinnosti, odmítaje nosit hvězdu jako označení své židovské příslušnosti a podobně"*.

Rozsudek soudu zněl: deset roků žaláře. Tento případ byl extrémními českými antisemitskými uskupeními vyloženě oslavován jako první příklad potrestání za „prznění české árijské krve". Velmi osobní a radikální pak byl postup spolupracovníků periodika *Arijský boj*, kteří v roce 1944 pod vedením šéfredaktora Rudolfa Nováka vydávají brožuru s názvem *Protižidovská čítanka*. Ti nejenže ve své knížečce jmenovali i celé příjmení Wachsmannovy milenky, ale i litovali skutečnosti, že obžalovaný nebyl navíc nakonec ještě „vykleštěn". [16]

Dnes by nepochybně bylo zajímavé prověřit a zjistit, kolik podobných rozsudků, zakládajících se na tomto konkrétním vládním nařízení, v Protektorátu až do konce války nakonec padlo. Na takto uzavřená manželství byl vyvíjen nátlak, aby se rozvedla. Co se týče uplatňování rozmezí sankcí (1-15 let), vycházejících z onoho vládního nařízení, nejsou k dnešnímu dni prozatím dostupná data ani o počtu takto stíhaných jedinců, ani údaje o průměrném vymezení sankcí.

Zásady nacionálněsocialistické politiky ve vztahu k jiným národům

Jednou z nejdiskutovanějších otázek při snaze o rozbor německého nacionálního socialismu zůstává problematika mezinárodních vztahů, konkrétně vztahů příslušníků německého národa k příslušníkům ostatních evropských národů. Často se přitom přehlíží či podceňuje skutečnost, že téměř všechna nařízení, posudky a „rasově hodnotící názory" vyslovené ústy nacionálněsocialistických činitelů či institucí a směřované vůči jiným národům, nepramenily z potřeby posuzovat a kategorizovat ostatní evropské národy s cílem uplatňovat tyto závěry v rámci mezinárodních styků a celoevropské německé politiky ve smyslu „německého ovládnutí celé Evropy", jak se mezi laickou veřejností často mylně traduje. Středem zájmu byl vždy národ vlastní, tj. národ německý, a rasové ohodnocování příslušníků jiných národností německé „rasové badatele" zajímalo pouze do té míry, jak tito příslušníci jiných národů mohli bezprostředním stykem geneticky ovlivnit substanci německého národa a jeho rasový profil – tj. na prvním místě stálo hledisko, zda takovýto příslušník bude předáním svého genetického materiálu v případě přenárodnění v příslušníka německého národa přínosem pro celkový rasový a fyzický obraz německého národa.

Je tedy naprosto scestné se domnívat, že motivací ke kategorizování příslušníků takových národů, jako je třeba italský, maďarský či český, je ve skutečnosti nějaká potřeba si jmenované národy podmanit a tyto následně germanizovat, přenárodnit, nebo „vyhladit". Nikoliv. Pokud je v dobových materiálech řeč o schopnosti přenárodnění Maďara či Itala, tak pouze v takové situaci, kdy takovýto příslušník žil na území Říše a existovaly teoretické příležitosti k tomu, aby tento jedinec nějakým způsobem usiloval o změnu své národnosti, resp. existovaly příležitosti k navázání intimního vztahu s příslušníkem německého národa druhého pohlaví. Z toho vyplývá logický závěr, že otázka schopnosti přenárodnění příslušníka polského či českého národa bude stát více v popředí zájmu rasových badatelů, než by tomu bylo u příslušníků slovenského či francouzského národa, jelikož Češi i Poláci se díky své geopolitické a geografické situaci nacházeli prakticky v bezprostředním styku s příslušníky německého národa (velkou měrou zde rozhodoval také faktor dosavadních zkušeností v oblasti německo-polských či německo-českých vztahů), a tudíž byla prá-

vě zde otázka možnosti přenárodnění obzvláště ožehavá. U Poláků hrál v první řadě důležitou roli fakt, že jich statisíce pracovaly na území Říše. (Celkem 2,2 miliony a v „říšské župě Povartí[13]" další 1,1 mil.) V případě Čechů hrála rozhodující úlohu skutečnost, že se jejich životní prostor nacházel prakticky přímo v „srdci" Říše.

Je nutné ještě jednou zdůraznit, že absolutní premisou rasových badatelů a rasově-politického uvažování bylo udržení co možná nejpříznivějšího rasového obrazu vlastního německého národa. Za jeho nejpřínosnější rasovou složku se považovala nordická složka, přičemž zachování jejího podílu na celkové struktuře obyvatelstva bylo považováno za absolutně žádoucí a naopak oslabení tohoto podílu za nežádoucí. Jak si lze demonstrovat na konkrétní německé příručce z roku 1942, byly evropské národy rozčleněny do různých kategorií dle jejich „schopnosti přenárodnění". Ale i zde se ukazují směrodatné okolnosti, jež by k přenárodnění vedly – například jiná je pozice příslušníka českého národa, který žil a pracoval na území „Altreichu" a který je zkoumán z hlediska možnosti přenárodnění, a jiná je situace příslušníka českého národa žijícího na území Protektorátu. I tyto vnější okolnosti mohou vést při posuzování schopnosti přenárodnění k odlišným závěrům. A je také nutné si uvědomit, že příslušník určitého národa žijící na území „Altreichu" nemusí být uznán za schopného k přenárodnění paradoxně ani v takové situaci, kdy by ve svém profilu třeba vykazoval shodné rasové prvky a shodné rozvrstvení evropských rasových složek jako celá řada příslušníků německého národa. To proto, že na příslušníka cizího národa byly přirozeně kladeny vyšší nároky kupříkladu na podíl oné nordické složky, jelikož její maximální udržení v rámci „německého národního tělesa" stálo na prvním místě – pokud by se tedy příslušníkem německého národa měl stát nový člen a měl pak do „národního tělesa" přispět svým dědičným statkem, je na něho kladen vyšší nárok z hlediska určitého podílu nordické rasové složky než, dejme tomu, na příslušníka německého národa, který má tento podíl „nedostačující", ale je již součástí „německého národního tělesa". Jak vidno, židovská otázka se této problematice naprosto vymyká a spadá do úplně jiné oblasti – příslušník „židovské rasy" (tento zjednodušující a v podstatně nesprávný pojem se zde uvádí pouze zástupně), v očích nacionálněsocialistických

13 V originále *Warthegau.*

badatelů jako příslušník naprosto „cizí rasy", k přenárodnění nikdy nepřipadal v úvahu. Naopak k němu u takového jedince za žádných okolností nesmělo dojít. V neposlední řadě je nutno podotknout, že závěry učiněné z hlediska rasově-politického[14] se mohou výrazně lišit od závěrů, jež se řídily především hlediskem národovecké politiky[15], které byly ovlivněny danými geopolitickými, geografickými a historickými okolnostmi, což se například projevilo při nazírání na českou otázku.

Přejděme tedy ke konkrétním závěrům kategorizace evropských národů z rasově-politického hlediska. V roce 1942 vydává Rasově-politický úřad NSDAP instrukční brožuru *Nacionálněsocialistická politika vůči cizím národům*[16], která byla určena pouze pro interní potřeby s označením *„Pro služební použití! Přetisk nebo předání neoprávněným osobám není povoleno!"* a jejímž autorem byl Egon Leuschner. [17]

Leuschner byl vedoucím školení při Rasově-politickém úřadu NSDAP a odpovídal za řečnickou školu, jejíž absolventi (celkem 1400 osob) měli dokázat jednoduchým a přesvědčivým způsobem argumentovat a osvětlovat zásady rasové politiky. Narodil se v roce 1901 v Liegnitzu a zpočátku byl zaměstnán jako učitel v Breslau[17]. V roce 1932 vstoupil do NSDAP a Nacionálněsocialistického svazu učitelů[18] (dále NSLB). Leuschner byl posléze předsedou školení NSLB a zároveň místním úředním vedoucím a pověřencem Rasově-politického úřadu[19] (dále RPA) pro rasovou politiku a politiku obyvatelstva v župě Slezsko. Po roce 1935 pracoval v Berlíně jako „říšský školící pověřenec" RPA a v roce 1936 vedl „1. rasově-politický školící kurs" v Berlíně. Ještě v roce 1942 vydává RPA jeho spis *Nationalsozialistische Fremdvolkpolitik* s předmluvou Waltera Grosse. Groß byl vedoucím RPA a jako takový byl v poslední instanci odpovědný za celkovou rasově-politickou výchovnou a školící práci v NSDAP, s výjimkou SS, které měly vlastní rasový úřad. Groß zastával relativně snadnou rasovou teorii, v rámci které označil tři faktory, jež dle jeho názoru zodpovídaly za „degeneraci" německého národa: 1. čistě početní ubývání národa, 2. nárůst

14 V originále *Rassenpolitik*.

15 V originále *Volkstumspolitik* – politika zaměřená na prosazování, zachování a péči o specifický duchovní ráz příslušného národa.

16 V originále *Nationalsozialistische Fremdvolkpolitik*.

17 Dnes *Wroclaw*.

18 *Nationalsozialistischer Lehrerbund*.

19 *Rassenpolitisches Amt der NSDAP.*

„podprůměrně nadaných" při současném úbytku dědičně hodnotných a 3. míšení s druhově cizími rasovými dílčími prvky, které vedlo k vnitřnímu neklidu, rozpolcenosti a odcizení. Z toho vyvozoval nutnost eliminace dědičných hodnot, které *„se nacházely pod dobrým průměrem"*. Pro Grosse představovali hlavní nebezpečí Židé nejen proto, že byli cizí rasy, ale také proto, že se u nich kromě toho vyvinuly obzvláště špatné dědičné statky, což Groß pokládal za vědecky podložené.

Středem zájmu této publikace byly úvahy k problematice „přenárodnění"[20] a zejména závěry ohledně styku a zacházení s příslušníky polského národa – toto zaměření se na polskou problematiku zřejmě mohlo pramenit z autorova slezského původu. Leuschner vypracoval především hranice „schopnosti přenárodnění" u Poláků a tvrdil, že pouze asimilovaní, *„nepřenárodnění polonizovaní jedinci německého kmene"* jsou *„schopni zpětného poněmčení"*. Proto také dospěl k jasnému závěru: *„Vzdáleným cílem rasově-politicky směřované politiky ohledně cizích národů může být pouze bezezbytkové odstranění největší části Poláků z Říše."* O Polácích rovněž napsal: *„Otrocké smýšlení Poláka vyžaduje, aby stále cítil pána, pokud má vykonat uspokojivou práci."*

Věnujme se ale nejprve předmluvě, kterou Walter Groß napsal. V ní se v návaznosti na změny, které byly dosaženy během dosavadní války, uvádí o nastávajících úkolech toto: *„V boji a zároveň v mírové práci se z naší izolace stalo stýkání se všemi národy tohoto světadílu v největším rozsahu. Konec války nás pozná jako vítězný národ uprostřed osvobozeného světa, s jehož zeměmi a národy budou Němci pěstovat nejsilnější výměnu v politice, hospodářství a kultuře, i nejužší pracovní spojení. Tím jsme my Němci také nuceni, abychom si ujasnili práva a povinnosti, které vyplývají z tohoto nového vztahu vůči jiným národům."* Tyto zásady měla objasňovat příručka určená pro vedoucí politické činitele NSDAP a Groß v předmluvě znovu zdůrazňuje, že publikace *„mimo tento okruh nemá být vynášena na veřejnost"*.

Leuschner se v publikaci sám rozepisuje o důvodech, proč brát zřetel na rasově-politické otázky. V dřívějších dobách si válčící státy vystačily s tím, že učinily z obyvatelstva, které žilo na dobytém území, své státní občany, kteří více nebo méně ochotně změnili svou „národnost" a poslušně platili

20 V originále *Umvolkung*.

daně. Nacionálněsocialistická politika však hleděla na to, aby nové obyvatelstvo pokrevně zapadalo do hlavního národního státního celku, aby tím bylo v těchto oblastech do budoucna zabráněno rozkladným tendencím. Otázka rasově-politických zásad tedy vyvstává jednak ze skutečnosti, že Německá říše nabyla nového území na východě; druhou zásadní okolností byl značný příliv zahraničních dělníků do Říše. *„Pozorování přílivu příslušníků cizích národů do Říše, skutečnost výskytu milionů Poláků na východě naplnila mnohé národní soudruhy úzkostlivou starostí o národovecko-rasovou budoucnost našeho národa"*, uvádí Leuschner.

Autor pak přechází k podrobnému terminologickému osvětlování a tak mj. dospívá k závěru, že *„nenordické rasové dílčí prvky během staletí dějin vešly do německého národa tak, že se sotva dají s absolutní jistotou zjistit zástupci čisté rasy té či oné rasové skupiny. Z procentuálního výpočtu těchto podílů jednotlivých ras, jak byly např. vědecky sestaveny pro německý národ, se nesmí vyvodit nesprávný závěr, že každý německý člověk ve svém vlastním rasovém složení odpovídá právě těmto průměrným poměrům smíšení. Tato čísla se vztahují pouze na celistvost německého národa, nikoliv na jedince. Jednotlivý německý člověk samozřejmě může ve větším či menším měřítku vykazovat alpínské nebo západní rasové stopy, které velmi důrazně vyčnívají ve formě vnějšího projevu, přesto v něm ale bude tvořit rasovou převahu nordické jádro. Zastřena může být tato skutečnost pouze dědičně zákonitými procesy dominantního a recesivního (překrývajícího a překrývatelného) chování určitých dědičných vloh (při mísení ras je např. gen plavovlasosti nordické rasy v dědičném procesu co do vnějšího vzezření překryt tmavovlasostí jiných ras)."* Národ pak podle Leuschnera vzniká biologicky z ras a rasových směsí. Národovecký svéráz národa se vyvíjí jednak z rasových sil, které v něm žijí, a jednak z dějin v nejširším smyslu. K tomu patří také celková dějinná tradice národního, kulturního a duchovního života, která přispěla k tomu, čím se národ nakonec stal. *„Je to krevní a zároveň osudové společenství. Svůj charakteristický rasový ráz dostává díky rasám, které přispěly k biologickému vytvoření národa. Rozmnožováním se v nepřestávajícím dědičném mísení vyvíjí v dědičné společenství, jehož jednotlivé články jsou navzájem propojeny v těsných krevních liniích. Toto pokrevně svázané životní společenství ‚národ' formuje a vytváří si prostřednictvím v něm žijících rasových sil vlastní kulturu, jazyk, zvyky atd."*

Leuschner však varuje před mylnou představou, podle níž je rezultující „chování národa" důsledkem určité rasové struktury – jinak by v současné válce proti sobě nestáli rasově příbuzní Angličané a Němci. *„Často slýchané vysvětlení, že se národy liší svým druhem a podílem různých rasových skupin, ze kterých se skládají, není samo o sobě nesprávné. Je jen jednostranné a tím i nedostačující, protože se omezuje pouze na rozdílné rasové znaky. Národy Evropy vzešly z týchž rasových substancí jako národ německý, tj. nordická, západní, dinárská rasa atd. je zastoupena ve všech. Čím se jednotlivé národy v první řadě od sebe biologicky odlišují, je množstevní poměr těchto rasových podílů. Ten tedy určuje také stupeň rasového příbuzenství mezi národy. Kdybychom ale hledali původ duchovně-kulturních životních projevů a politického chování nějakého národa jenom v jeho rasovém složení, tak by přeci musely mít dějiny z hlediska vzájemného soužití a vzájemných střetů národů úplně jiný průběh než doposud; průběh, který by byl určován biologicky – rozdílnou nebo společnou krví. Rozdílnost evropských národů, která se v současné době tak křiklavě projevuje po politické stránce, se dá stejně tak málo odůvodnit rasovými rozdíly, jako obráceně vzato společné duchovní postoje, společná duchovně-myšlenková a politická stanovení cílů stejně tak nemusejí vyrůstat ze stejné rasové struktury."* Existují tedy zákonitosti, které se nacházejí zcela mimo ona rasově-biologická pravidla, míní Leuschner, a na příkladu britského národa ilustruje: *„Židovský liberalismus ovládá smýšlení anglického národa. Z něho pochází všechno duchovní uvažování a toto zakrývá dobré rasové síly nordického národa, které se ve skutečnosti nacházejí v hloubi."*

Zajímavá je Leuschnerova úvaha o *„výběru prostřednictvím duchovního prostředí"*, která vykresluje i určité, stále aktuální prvky života moderní společnosti. Byla jím však podána v antisemitském kontextu: *„Veškerý život v přírodě je boj, neustálé vypořádávání se s okolním prostředím. Každá živá bytost je schopna udržet svůj život pouze tehdy, když okolní prostředí odpovídá jeho uzpůsobení z hlediska vloh. Ryba hozená do suchého prostředí nebo žitné zrno vhozené do vody – oba zaniknou, protože jejich vlohy, které by je samy o sobě udržely při životě, nejsou schopny dostát požadavkům cizího okolního prostředí. Každá živá bytost tedy potřebuje k tomu, aby zůstala životaschopnou, v první řadě okolní prostředí odpovídající jejímu druhu. Za druhé musí být silná a zdravá, aby obstála v tvrdém životním boji v okolním*

prostředí. Příroda, aby sloužila zdravému životu, vydává to nemocné a slabé napospas zničení. Tytéž přírodní zákonitosti platí i pro lidský život." Jen s tím rozdílem, že současný člověk se stal díky pokroku nesrovnatelně méně závislým na bezprostředním přírodním okolí a tím se také naprosto oslabil přírodou daný účinek výběrového principu ve prospěch životního prostředí, vytvářeného samotným člověkem. Výběrová účinnost. Tím se podle Leuschnera otevřela cesta „protivýběru vedoucího k degeneraci". Ovšem: *„Úlohu kdysi výchovně působícího prostředí zvaného ‚příroda' převzalo lidské životní společenství zvané ‚národ' prostřednictvím duchovně-duševních idejí a životních zásad, kterých je nositelem. Pro vývoj pěstění národního fondu je v rozhodující míře důležitá otázka, pro které vlohy a nositele vloh se vytváří lepší živná půda prostřednictvím okolního duchovního světa a zda budou poskytnuty lépe vyhovující životní podmínky. Zda se rozvinou ty či ony vlohy nebo zda v jiném případě vymřou společně se svým nositelem, pak převážně závisí na druhu okolního duchovního světa. Celkový duchovní myšlenkový obsah národa a z něho odvozená hierarchie duchovních hodnot jsou jeho světonázorem, kterým je národ naplněn. Světonázory nacionálního socialismu a židovského liberalismu, stojící extrémně proti sobě, mají stejně tak extrémní hodnotové představy a životní ideály. Když se neukázněnost a nevázanost, zbabělost a korupce a neomezený individualismus prakticky stávají zbožňovanými ideály, pokud se zakládání rodiny vnímá jako zaostalost, starý mládenec je vyzdvihován jako ‚moudrý' a moderní člověk, pokud se odvaha hodnotí jako hloupost a žena je znevažována v podobě zkresleného obrazu pohlavní družky, pak vzniká duchovní klima, díky němuž by německý národ nakonec upadl. Liberalismus je zatuchlý skleníkový vzduch, ve kterém může své vlohy dovést k rozvoji pouze Žid, ve kterém ale nordický člověk z dlouhodobého hlediska pozbývá své životní síly. Pokud takovýto duchovní postoj získává převahu jako životní prostředí, pak se v životním boji stává slušný člověk slabším než ten nesvědomitý, stejně jako se poctivě tvořící stává slabším než vychytralý keťas a idealista se stává slabším než materialista. Hodnotnému člověku se v takovéto duchovně-duševní sféře komplikuje sociální vzestup, pokud mu není přímo znemožněn. Stává se objektem vykořisťování a bezúspěšně se pokouší zlepšit si sociální situaci slušným způsobem. Překážky, podmíněné životním prostředím, mohou být i tak velké, že hospodářská situace komplikuje založení rodiny nebo ho ani*

neumožňuje a on musí jít životem bez dětí. Střízlivá bilance říká: Duchovní životní prostředí vyhubilo nositele hodnotných dědičných vloh. Obráceně pak zvýhodňuje liberální životní prostředí rozvoj a množení asociálních, společenství neschopných, nehodnotných elementů, které bez jakékoliv vnitřní zábrany zanechávají národu své dědičné vlohy v početných dětech."

Pro správné pochopení další kategorizace jednotlivých evropských národů, o které bude řeč později, je nutné správně osvětlit skutečný cíl této kategorizace, tedy cíl politiky vůči cizím národům[21]. A tento cíl definuje Leuschner takto: *„Nacionálněsocialistickou politikou vůči cizím národům rozumíme všechna opatření a vytýčení cílů, která upravují státně-právní, kulturní, sociální, hospodářský a osobní vztah příslušníků cizího národa žijících v Německu k německému národu... To, že se dnes politika vůči cizím národům dostává do popředí silněji než kdykoliv předtím, je odůvodněno zaprvé tím, že státu, který dbá rasových zákonů, nemůže být lhostejné, které cizonárodní jedince[22] přechovává ve svých hranicích, a zadruhé je to odůvodněno skutečností, že počet cizonárodovců, kteří žijí uprostřed německého národa a jsou s ním v trvalém kontaktu, nabobtnal na miliony."*

Z předešlého tedy jasně vyplývá, že následující citované zásady se netýkají příslušníků neněmeckých národů žijících mimo území Říše. Samozřejmě, že i dříve žili v Německu příslušníci jiných národů, jako např. Poláci před rokem 1914, kteří v zemi přechodně pracovali jako sezónní pracující. *„Z tehdy platného liberalistického pohledu, podle něhož si jsou všichni lidé rovni a navenek se liší pouze podle náboženství, jazyka, státní příslušnosti atd., se příchodu cizonárodních jedinců nepřikládal žádný zvláštní národovecký význam a dokonce se chápalo jako zcela v pořádku, že mnozí z nich získávali německou státní příslušnost, a tím byli státoprávně pozvednuti na stejně hodnotné státní občany. Národovecké nebo dokonce rasové důvody byly při rozhodování o nabytí občanského práva bezpředmětné. Pravidla přistěhovalectví cizonárodních jedinců se řídila pouze podle hospodářských zájmů státu."* Zejména po válce v letech 1870-1871 německé hospodářství nasálo do země mnoho cizinců ze sousedních zemí, zejména Poláků. Tam, kde se Poláci usídlovali v početně malém množství nebo pouze jako jednotlivci, do okolí „zapadli", ale jinde, kde se usidlovali masově, si udrželi svůj

21 V originále *Fremdvolkpolitik*.
22 V originále *fremdvölkische*.

„národní svéráz", jako například Poláci v Porúří[23]. Vznikaly tedy menšiny uvnitř národa, které se někdy stávaly příčinou vnitropolitických a zahraničněpolitických rozporů. Liberální stát těmto menšinám sice na jedné straně uděloval práva, na druhé straně však měl snahy je „národovecky roztavit". Tento „tavící proces" však podle Leuschnera nebral žádné ohledy na rasové aspekty, což mělo z dlouhodobého hlediska zhoubné následky. Proto má být nejvyšší zásadou nacionálněsocialistické politiky vůči cizím národům *„nedělat nic a vyvarovat se všeho, co by mohlo oslabit nebo ohrozit biologickou podstatu národa"*, a to i při *„uznání všech hospodářských potřeb"*. Leuschner dodává, že teoreticky optimálním naplněním této zásady by mělo být naprosté vysídlení cizonárodních elementů z Říše, což ale vzhledem k aktuálním hospodářským potřebám nelze provést a podle jeho názoru by se to nedalo uskutečnit ani dlouhé roky po vítězné válce.

V další kapitolce přechází Egon Leuschner k vysvětlení a definování jednotlivých „národoveckých pojmů", které vznikají kvůli potřebě rozčlenit v Říši žijící příslušníky jiných národů do skupin, které prostě nepředstavují homogenní skupinu.

Cizonárodní – to jsou bez rozdílu všechny osoby, které z národoveckého hlediska nepatří k německému národu, nezávisle na státní příslušnosti a rasové příbuznosti. Takže takovouto osobou může být příslušník nějakého skandinávského národa, Holanďan nebo Ital, Francouz, Čech, Polák, Ukrajinec, Cikán, barevný, Žid apod.

Druhově příbuzné (*artverwandt*) – to jsou národy, *„které ve svém rasovém složení vykazují stejné rasové komponenty jako německý národ"*. Do této kategorie lze zařadit naprostou většinu evropských národů. Tyto totiž mají stejné rasové komponenty, pouze se u nich množstevně liší poměry složení. To tedy znamená, že jako „druhově příbuzný" národ se chápou např. Švédi, Poláci, Češi, Francouzi, Italové atd. (Toto konstatování se vztahuje výlučně na národ a nevypovídá nic o rasovém poměru jednotlivce k německému národu.) Ovšem „jádrová rasová substance" např. švédského národa se liší od té francouzského národa, jinými slovy poměry rasových komponent jsou u průměrných příslušníků těchto dvou národů odlišné. Proto nastává potřeba dalšího dílčího rozdělení, argumentuje Leuschner.

23 Tzv. *Ruhrpolen*.

A toto rozdělení určují dva pojmy – stejného kmene (*stammesgleich*) a cizího kmene (stammesfremd). Pokud je tedy brán zřetel na množstevní rozložení rasových komponent, tak se na evropském kontinentu dle Leuschnera jasně odlišují tři skupiny národů: germánská, románská a slovanská rodina národů. Leuschner připouští, že tyto tři skupiny jsou sice definovány dle jazykového vývoje, ale toto rozdělení jazykového charakteru z převážné části odpovídá i „rasovému složení" národů náležících k jednotlivým jazykovým okruhům. *„Germánské národy se vyznačují nordickou krví, která převažuje v jejich rasové směsi. V jejich vztahu k německému národu je proto označujeme jako ‚stejného kmene'. Románské a slovanské národy, které sice také vlastní nordické složky, ale v mnohem menší míře, a jejichž jádro není nordické, jsou vůči nám ‚cizího kmene'"*, uzavírá Leuschner.

Německé krve (*deutschblütig*) – *„V duchovně-světonázorovém boji proti Židovstvu se staly běžnými výrazy ‚árijský' a ‚neárijský'. Pro vnitropolitickou kontroverzi tato označení k dorozumění úplně stačila, i když je nám jasné, že pojem ‚árijský' ve vlastním smyslu taktéž není žádným rasovým pojmem. V široké propagandistické a osvětlující práci byl pojem ‚neárijec' identický s pojmem Žid. Zahraničněpoliticky však použití slova ‚neárijec' vedlo společně s politickými požadavky, které se na něj vázaly, k difamaci těch národů, které jsou sice ‚neárijské', ale také ne židovské (Japonci). Aby se předešlo všem nedorozuměním a v zájmu jasnosti v pojmech se od souhrnného pojmu ‚árijec', který přeci zahrnuje početné národnostní skupiny, upustilo. Protože měl pro nás prakticky jen účel rozlišování mezi Němci a Židy, nahradilo se označení ‚árijský' slovem ‚německé krve'. Přitom je nám ovšem jasné, že oba pojmy nejsou vždy identické, že ale ve zvláštním případě je výraz ‚německé krve' výstižnější. Pokud myslíme Žida, pak o něm nemluvme jako o ‚neárijci', nýbrž jej otevřeně nazývejme označením ‚Žid'. Nacionálněsocialistické rasové zákonodárství proto také hovoří jen o německé nebo židovské krvi, o Němcích a německo-židovských míšencích. ‚Německé krve' je pro nás ten člověk, který pochází z krevního proudu německého národa. Dále ale také člověk původu stejného kmene, který sám nebo přes své předky vzešel z německého národního fondu (imigrace Hugenotů)."*

Německého kmene (*deutschstämmig*) – z hlediska významu pojmů mezi označením „německé krve" a „německého kmene" v podstatě neexistuje rozdíl. Přesto se ale druhý pojem vžil a zahrnoval okruh osob, které

sice byly „německé krve", ale vzešly národovecky nebo politicky z jiného národa. To znamená, že měly státní příslušnost jiného státu, kam se vystěhovaly nebo který byl jejich vlastí, převzaly zvyky tohoto prostředí a vnitřně je se svým „mateřským národem" nic nespojovalo. Jazyk tohoto druhého národa pro ně byl užívací řečí a zároveň mateřskou řečí jejich dětí (např. popolštění Němci). Leuschner k jejich charakteristice uvádí: *„V případech nejvíce bijících do očí je zakořenění v jiném národě tak silné, že nové národní uvědomění a nový národní cit, kterým jsou vnitřně naplněni, se zvrhly v nejtvrdošíjnější nepřátelství vůči zemi svých otců (renegáti)."*

Volksdeutsch – na rozdíl od předchozího příkladu člověka „německého kmene" zůstal „Volksdeutscher" věrný svému německému národovectví. *„Cizí státní příslušnost, kterou také vlastní, zůstává jen vnější vazbou, která zajišťuje nebo která by měla zajišťovat státoprávní a hospodářské postavení."* Tato skupina lidí si bedlivě udržuje svou mateřskou řeč, výchova dětí je německá, a pokud to podmínky umožňují, smějí tyto děti navštěvovat německé školy. Leuschner zdůrazňuje, že klasifikační rozdíl mezi osobou „německého kmene" a někým, kdo je „volksdeutsch", není rasové podstaty. Zároveň ale dodává, že samotné přiznání se k němectví a pozitivní politický postoj vůči němectví nepostačují k tomu, aby tato osoba mohla být označena jako „německý národní příslušník": *„Národní pospolitost je v první řadě krevní pospolitost, a proto smí být za osobu, která patří k německému národu, označen pouze ten, který vedle svého německého národoveckého postoje a spojení patří k tomuto krevnímu společenství, ale také i z hlediska původu. Kdyby tomu bylo jinak, pokud by samotné vyznání se k němectví bylo směrodatné, pak by se například černochovi, který zůstal před Světovou válkou[24] v Německu po koloniální výstavě, který zde žije celá desetiletí a možná se i upřímně hlásí k německému národu, muselo vystavit osvědčení ‚německého národního příslušníka'."*

Smíšené manželství – smíšeným manželstvím se chápalo manželství mezi „německým národním příslušníkem" a příslušníkem cizího národa. (Zde je nutno podtrhnout pojmový rozdíl mezi takto definovaným smíšeným manželstvím a nábožensky definovaným smíšeným manželstvím.) Kdežto z biologického pohledu může vzniknout smíšené manželství mezi lidmi „stejného kmene" a „cizího kmene", nebo dokonce může nastat

24 První světovou válkou – pozn. překladatele.

situace, kdy jeden z partnerů je zcela „cizí rasy". *„V praxi proto musíme rozlišovat národovecká a rasová smíšená manželství"*, argumentuje Leuschner. *„Pro biologické udržení čistoty německého národa neznamená smíšené manželství s příslušníkem národů stejného kmene žádné nebezpečí, pokud manželský partner nevykazuje žádné rasově cizí krevní stopy a z hlediska výkonu a charakteru poskytuje záruku, že se stane plnohodnotným členem německé národní pospolitosti. Smíšené manželství s příslušníkem národů cizího kmene může být ve výjimečných případech povoleno pouze po bedlivém přezkoumání... Naprosto odmítnout se samozřejmě musí rasově smíšené manželství, ve kterém tedy partner pochází z nějakého národa, který nám je rasově cizí."* Pro ujasnění: Byl-li jeden z partnerů Francouz, Belgičan, Čech či Ital, musel být přezkoumán jeho rasový profil. Pokud byl partner Žid, bylo smíšené manželství znemožněno.

Další kapitola Leuschnerovy příručky se věnovala otázce asimilace a „přenárodnění" (*Umvolkung*) a definování rozdílu mezi těmito dvěma pojmy. Nejprve se zaměřil na tématiku Židů žijících v Německu. Autor označuje za průkopníka cílů německého Židovstva liberalismus a dále konstatuje: *„V širokých masách národa byl Žid považován jednoduše za Němce mosaické víry. Když ale odložil z důvodů zastírání také svou víru a nechal se pokřtít, pak pro mnohé Němce zdánlivě nebylo už vůbec žádných rozdílů... Dle svého rasového druhu musí Žid zůstat vždy Židem a nám zůstat duchovně-duševně a charakterově cizí, i když svůj rasový ráz obklopuje slupkou německých životních forem a německého životního stylu, mluví německým jazykem, dává svým dětem německé školní vzdělání a počínaje dětstvím je obklopen německým kulturním životem."* Jelikož mezi Němci a Židy neexistují žádné společné rasové rysy, nemůže se Žid stát Němcem a nemůže podle něj ani německy cítit a myslet.

Za asimilaci je tedy považován proces, kdy dojde k přestupu k jinému národu, tento přestup však z rasových důvodů není chápán jako „pravý", i když takovýto jedinec přebírá jazyk, životní formu, kulturu atd. Jde tedy čistě o vnější přizpůsobení. Jako další takový příklad asimilace Leuschner uvádí Poláky v průmyslové oblasti Porýní – ti se prý na rozdíl od Židů nedokázali navenek tak dobře přizpůsobit, i když jejich děti hovoří německy a oni sami se účastní německého kulturního života. *„Každé opravdové vrůstání a klíčení v národě tedy musí ztroskotat pokaždé, když*

rasové rozdíly staví nepřeklenutelnou dělící zeď. Kam vede asimilace rasově cizích, nám ukazuje osud zaniklých národů. Pokud do národa pronikají cizí krevní proudy, které již díky přizpůsobení nejsou vnímány jako cizí, pak se jeho substance proměňuje dle určení nově příchozích dědičných proudů a národ ztrácí svéráz svého původního národoveckého charakteru. Nacionální socialismus proto věnuje největší pozornost každému zvenčí hrozícímu nebezpečí asimilace a musí asimilaci v zájmu národního svérázu a z odpovědného rasového hlediska od počátku zásadně odmítnout." Na druhé straně musí být obráceně umožněno vrůstání v případě rasové stejnorodosti. Leuschner uvádí jako pozitivní příklad Hugenoty, kteří *„patřili k nordické vrstvě francouzského národa".* Tito se tedy ovšem dle předcházející definice neasimilovali, jelikož byli rasově stejnorodí, nýbrž se *„mohli stát nositeli duchovního a kulturního německého národního statku"* a *„byli do německého národa vnárodněni jako hodnotný krevní proud"*; byli tedy *„přenárodněni"*[25]. Dalším typickým příkladem je Houston Stewart Chamberlain, myslitel a spisovatel britského původu, který *„se stal slavným Němcem"* s *„největším německým duchovním postojem".*

Pojem „přenárodnění" tedy znamená *„duchovně-duševní vrůstání do druhého národa"* a pokaždé nutně předpokládá *„těsný rasový příbuzenský poměr ke druhému národu"*, jinak by se totiž jednalo o pouhou asimilaci. Přenárodnění se může uskutečnit na absolutně dobrovolné bázi, tak jako tomu bylo v případě Hugenotů. Jindy může jít o politické důvody, například při změně hranic, jako například v dánsko-německém pohraničí. Biologicky se na substanci národa nic nemění, jelikož toto přenárodnění proběhlo mezi skupinami národů, které jsou „stejného kmene". Jinak je tomu v oblastech, kde například války posunuly hranice mezi národy, jež jsou „cizího kmene". V takovémto případě velká část daného národa nedisponuje „schopností k přenárodnění" ve druhý národ. Jeho „rasové jádro" je brzdou k „přenárodnění", ale zato může dojít k asimilaci. Je proto zcela běžné, že právě obyvatelstvo v pohraničních oblastech často vykazuje jiný rasový profil. To platí samozřejmě pro obě strany hranice. Může se to týkat i asimilovaných (tj. nepřenárodněných!) Němců v Polsku. Z toho vyplývá, že zcela jiná kategorie bude *„Polák německého kmene"*[26] a opro-

25 V originále *Umgevolkt.*
26 V originále *deutschstämmiger Pole.*

ti tomu potomek příslušníka německého národa, který se asimiloval v polském národě a jehož potomci vzešli ze smíšených manželství. Proto bylo velkou zásadou nacionálněsocialistické politiky vůči cizím národům rozlišovat mezi asimilačním a přenárodňovacím procesem. *„Rozhodnutí otázky, zda pro nás cizonárodní jedinec představuje žádoucí nebo nežádoucí přírůstek obyvatelstva, závisí především na tom, do jaké míry jeho rasové vlohy odpovídají vlohám německého národa... Kdybychom se ptali jenom na chování cizonárodního jedince, který už delší dobu žije v německém národě, na jeho postoj k němectví, na jeho jazyk, výchovu atd., pak bychom často nebyli schopni rozlišit asimilovaného jedince od přenárodněného."* Přitom čím dále tato asimilace pokročila, tím více postupně mizí zpočátku nápadnější rozdíly. Rozdíly zůstanou viditelné u asimilovaných rasově cizích jedinců, kteří vykazují nápadně odlišné znaky (např. černoch). Největší komplikace se tedy dle Leuschnera při klasifikaci, zda jde o přenárodnění či asimilaci, vyskytnou tehdy, když u příslušníka cizího národa jde o „druhově příbuzného" (tj. Francouz, Belgičan, Ital, Čech). Leuschner ale v zásadě konstatuje, že každá asimilace je špatná, jak ta v případě příslušníka „rasově cizího" národa (Žid), tak i v případě příslušníka národa „druhově příbuzného", ale zároveň „cizího kmene" (Francouz).

Na druhou stranu i příslušník „cizího kmene druhově příbuzného národa" může za určitých okolností vykazovat schopnosti k přenárodnění. Zde se rasová nauka zaměřovala na poměr rasové směsi jednotlivých národů, od kterého se však jednotlivec, příslušník takového národa, může více či méně odchylovat. *„Někdo bude nositelem nordických dědičných vloh ve větším měřítku než jiný. Teprve suma všech nositelů dědičných vloh poskytne poměr směsí v biologické substanci národa. Tedy v individuálním případě může příslušník druhově příbuzného národa, který přece sestává ze stejných rasových komponent, ale pouze v jiném složení, vesměs rasově odpovídat německému člověku. Teoreticky by byl myslitelný případ, kdy se nějaký národ celkově skládá ze 60 % alpínských, 30 % nordických a 10 % západních krevních podílů, ale přitom určitý, i když nízký počet jeho národních příslušníků vykazuje poměr 60 % nordický, 30 % západní a 10 % alpínský. Rasově by tedy v tomto případě stáli posledně jmenovaní lidé blíže německému národu než svému vlastnímu. Rasové průzkumy tyto teorie také prakticky potvrdily."*

Leuschner uzavírá: *„Přenárodnění jsou schopni příslušníci národů stejného kmene a za daných rasových předpokladů určité části národů cizího kmene. Národy cizí rasy, popř. jejich příslušníci se nepřenárodňují, nýbrž asimilují (...) Procesy přenárodnění neomezují biologickou substanci národa, ale při bedlivém rasovém výběru osob, které mají být vnárodněny, mohou být dokonce rasovým obohacením. Asimilace naproti tomu ničí rasovou jednotu a vede k záhubě národa."*

Nechť se každý ve světle těchto závěrů, tedy skutečných postojů německého nacionálního socialismu k českému národu, sám znovu kriticky zamyslí nad motivy české profesionální i neprofesionální historiografie, která neúnavně udržuje při životě naprosto ničím nepodložené teorie o údajné podřadnosti Čechů v očích německých nacionálních socialistů. Zodpovězení otázky, čeho chtějí čeští (komunističtí i ti „porevoluční") historici šířením zmanipulovaných a neobjektivně interpretovaných výroků některých nacionálněsocialistických činitelů o českém národě (Heydrich, Frank atd.) dosáhnout, zůstává každému hloubavému čtenáři za domácí úkol. Faktem je, že nesprávná interpretace nacionálněsocialistické politiky vůči cizím národům bohužel rámcově spadá i do všeobecně velmi rozšířené mylné interpretace nacionálního socialismu, podle níž měla být jeho hybnou ideou mj. i myšlenka sjednocené germánské Evropy. Což, jak jsme právě ukázali, neodpovídá pravdě.

Heydrichovy úmysly s českým národem

S nástupem Reinharda Heydricha do úřadu zastupujícího říšského protektora 27. září 1941 bylo podstatně usnadněno uskutečňování rasového zkoumání českého národa a iniciativu v zaobírání se otázkou „poněmčení" Protektorátu nyní převzaly SS. Heydrich ve svém známém nástupním projevu 2. října 1941 v Praze před vedením SS a správy v Čechách a na Moravě formuloval svůj kurs, v rámci kterého hodlá „se vší tvrdostí" prosadit, aby si jak Češi, tak i Němci uvědomili, že Protektorát představuje část Říše. K následujícím úkolům se řadilo i uskutečnění rasově-etnického průzkumu českého národa, neboť, jak to Heydrich formuloval, *„musím mít prostřednictvím nejrůznějších metod, s nejrůznějšími zadními vrátky*

možnost toto celkové obyvatelstvo etnicky a rasově ohmatat (...) – musím mít celkový obraz národa, potom mohu říci, že obyvatelstvo vypadá tak a tak".

Ve zmíněném projevu z října 1941 rozdělil český národ do několika kategorií, jejichž označení pro jasnou srozumitelnost pojmů značně zjednodušil.

První kategorií podle něj byli Češi „dobré rasy" a „dobře smýšlející". Zde Heydrich z hlediska poněmčení nespatřoval žádný problém.

Druhá kategorie byla jakýsi protipól, tedy Češi „špatné rasy" a zároveň „špatně smýšlející". K těmto lidem Heydrich prohlásil: *„Tyto lidi musím dostat ven. Na východě je místa dost."*[27] Tedy zcela jasně žádná slova o fyzické likvidaci, což je vzhledem k rozšířeným nesprávným interpretacím Heydrichových úvah nutné připomenout. A to se v tomto případě jednalo o kategorii českého národa, kterou považovali nacionálněsocialističtí rasoví hygienici za „nejméně vhodnou k poněmčení".

Třetí kategorie společně s kategorií čtvrtou zahrnul Heydrich v tomto projevu do jakési „střední vrstvy"[28], *„kterou musím přesně ozkoušet."* Jednalo se tedy o dvě protipólové kategorie, totiž „dobře smýšlející špatné rasy" a „špatně smýšlející dobré rasy". U prvně jmenované kategorie navrhoval, že by tito lidé měli být přestěhováni někam do nitra Říše s tím, že by v budoucnu neměli mít děti, ale zároveň k tomu dodal: *„Es ist dies ja alles nur theoretisch gesehen"*, tedy v překladu: *„Je to přeci všechno myšleno pouze teoreticky."*

Čtvrtou kategorií byli lidé „špatně smýšlející dobré rasy". Tato skupina Čechů v Heydrichových očích představovala skutečný problém. K ní prohlásil: *„To jsou ti nejnebezpečnější, protože to je vedoucí vrstva dobré rasy."* Tyto lidi navrhoval převychovat, nebo je například za tímto účelem přesídlit do čistě německého prostředí, ve kterém by se mohli i duchovně asimilovat. Heydrich však tyto lidi odmítal „deportovat" někam na východ, protože by tam mohli vytvářet vedoucí vrstvu, která by mohla v budoucnu organizovat odpor proti Říši. A proto doslovně řekl, že *„wenn das nicht geht"*, tedy až by zmiňovaná převýchovná opatření „nezabrala", musel by tyto lidi *„postavit ke zdi".*

27 *„Diese Menschen muß ich hinausbringen. Im Osten ist viel Platz."*
28 V originále *Mittelschicht*.

Z Heydrichova projevu tedy vyplývá jasný závěr: „Ke zdi" měli být postaveni „pouze" Češi „dobré rasy", a to výhradně v případech, kdy by selhaly všechny pokusy o jejich duchovní převýchovu. Tento závěr je tedy ve srovnání s běžnou chybnou interpretací znění projevu pro většinu současníků jistě překvapivý, nicméně se opírá výhradně o to, co Heydrich skutečně prohlásil. Přesto se v české publicistice i v historiografických textech často vyskytují tvrzení, odvolávající se na tento Heydrichův projev, ve skutečnosti však jeho význam zcela překrucují.

Čeští historikové se dále opírají o Heydrichův projev ze 4. února 1942. Zde řečník mj. podtrhl, že poněmčení se mělo týkat pouze těch Čechů, kteří se k němu hodí. A aby se určilo, kdo z Čechů se hodí k poněmčení, měla být provedena *„völkische Bestandsaufnahme"*, tedy jakýsi (skrytý) etnický (rasový) průzkum. Heydrich řekl: *„Vždyť je to vcelku jasné: Když chci poněmčovat, musím nejprve vědět, kdo je poněmčitelný. Stále počítám s počtem kolem 40–60 %. Nyní tedy bude následovat národovecká inventura, a sice cestou rozeznávacích karet, předběžně vzato (...) Kontrolou poznávacích karet budeme pravděpodobně moci vytřídit asi třetinu těch, kteří už dopředu nejsou poněmčitelní, dále snad budeme moci vyloučit třetinu těch, které povrchně považujeme za poněmčitelné. Pak by zůstala třetina, která ještě musí být proseta krátkým průzkumem."* V další části tohoto projevu Heydrich zdůraznil, že evakuace (nikoli likvidace!) k poněmčení se nehodícího „elementu" nesmí proběhnout brutálním a násilným způsobem, neboť *„kdybych sáhl k opatřením, která by jasně ukazovala, že část (lidí) nechci nechat v prostoru, tak bych za krátkou dobu sklidil revoluci, která by nám dělala těžkosti. V této míře jsme uvažovali o pozdější klidné evakuaci tohoto národa (rozuměj: této části národa), těch, kteří nejsou poněmčitelní."* Tato skupina měla být „evakuována" později a takovým způsobem, aby zároveň nenarušila celkový dojem, že se definitivní začlenění do Říše mělo navenek týkat úplně všech Čechů. Evakuace, jak to Heydrich nazýval, měla proběhnout prostřednictvím pracovního nasazení těchto lidí na dobytých územích na východě. Pracovní nasazení mělo být spojeno s výhodou (*Vergünstigung*), že by se do nového prostoru mohly později přestěhovat i rodiny této skupiny Čechů. Jako teoreticky vhodnou oblast Heydrich navrhoval území u Severního ledového oceánu, které mimochodem označil za *„ideální otčinu 11 milionů Židů z Evropy"*. Češi nehodící se

Zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich u sebe v prosinci 1941 přijal delegaci zástupců českých zemědělských stavů. Přítomen byl i K. H. Frank. Ten ve svých pamětních spisech soudil: „Tisíciletá příslušnost Čechů ke staré říši nebo k německy vedeným státům neurčovala pouze politickou a sociální, nýbrž také rasovou strukturu českého lidu... Výsledkem tohoto procesu je široká vyrovnanost obou národů v českém prostoru... Z této silné absorpce německé krve lze vysvětlit i schopnost českého národa podávat významné civilizační a kulturní výkony v mnohem větším rozsahu než například u slovanských Poláků."

k poněmčení by tam mohli v rámci „proněmeckého úkolu" fungovat jako dozorci a dělničtí předáci.

Resumé obou projevů tedy vypadá následovně:

1. kategorii „dobře smýšlejících Čechů dobré rasy" poněmčit (a tím postavit na naprosto rovnocennou úroveň s Němci);

2. kategorii „dobře smýšlejících Čechů špatné rasy" poněmčit (a tím postavit na stejnou úroveň jako Němce až na omezení, kdy bylo třeba „se postarat" o to, aby tito lidé neměli potomky – vzniká ale otázka, jak to efektivně uskutečnit);

3. kategorii „špatně smýšlejících Čechů dobré rasy" se pokusit za každou cenu poněmčit (a teprve pokud by se tato snaha míjela účinkem, „postavit ke zdi"); a konečně

4. kategorii „špatně smýšlejících Čechů špatné rasy" přesídlit zřejmě k Severnímu ledovému oceánu (kde by měli vyšší postavení nad jinými národy). [18]

Závěrem je nutno říci, že tyto pouze ve dvou projevech naznačené teorie řešení „české otázky" byly a vždy zůstaly pouze extrémními teoriemi vyprodukovanými Reinhardem Hyedrichem na papíře. Tyto krajní teorie však nikdy nehovořily o „likvidaci" či vyhubení Čechů a nikdy nebyly ani v náznacích realizovány.

Byl to právě Reinhard Heydrich, který pověřil Hlavní úřad SS pro rasu a osidlování (*SS Rasse-und Siedlungshauptamt, RuSHA*), aby zdejší rasoví odborníci připravili základní dokument o rasově politických poměrech v česko-moravském prostoru. Heydrich na plánovací poradě 17. října 1941 usiloval o provedení *„národnostního soupisu (...) prostřednictvím národnostní kartotéky, aby se zamaskoval momentálně potřebný perfektní přehled. (...) Národnostní kartotéka ještě nebude představovat definitivní výběr, nýbrž pouze podá přibližný přehled o celkové národnostní struktuře."*

Vznikl pamětní spis, který konstatuje, že 45 % českého obyvatelstva Protektorátu lze označit termínem *„lidé nordičtí, dinárští nebo mediteránní"*. Ještě na začátku února 1942 byl *„národnostní soupis (...) prostřednictvím průkazu totožnosti předběžně"* v začátcích. Dne 10. února 1942 Heydrich v dopise podplukovníku Vorbruggovi[29] navrhl *„přijetí vhodných krycích podmínek pro nové přijímání do [českého] vládního vojska"*, aby *„byla využita každá možnost, jak skrytou formou doplnit obraz o rasovém složení českého lidu a zjistit schopnost poněmčení jednotlivých Čechů"*. Budoucí uchazeči měli kvůli *„zjištění schopnosti poněmčení jednotlivých Čechů (...) už ve své žádosti o přijetí do vládního vojska uvést určité údaje, které by umožňovaly hodnocení podle rasových, dědičných, charakterových, politických, národně-politických a sociálních hledisek"*. K realizaci však došlo teprve o rok později na Frankův rozkaz. [19]

Heydrich 18. května 1942 podává Martinu Bormannovi svou poslední situační zprávu o Protektorátu a explicitně se v ní vyjadřuje o metodě rasového zkoumání a roli RuSHA. Hovořil zde o pěti rentgenových šetřeních, která měla podchytit veškeré obyvatelstvo a *„dodat vědecké předpoklady pro pozdější poněmčení"*. V této chvíli již „rentgenová akce"

29 Zplnomocněnec Wehrmachtu u říšského protektora.

probíhala a pokračovala i v létě 1942. Pro každou vyšetřenou osobu byla založena tzv. rasová karta. Obsahovala celkem 21 znaků – velikost a tvar hlavy, barvu očí, vlasů a podobně. Vyhodnocováním nashromážděných dat a kategorizací lidí se zabývalo třicet rasových komisařů SS.

Na jednání pověřenců Rasově-politického úřadu NSDAP a Příhraničního úřadu župy Niederdonau[30], které proběhlo poblíž St. Pöltenu koncem června 1942, referoval zastupující vedoucí RusHA v Praze, SS-Obersturmführer Erich Hußmann, o rasovém výběru Čechů a explicitně zmínil právě onu „rentgenovou akci". Konstatoval, že úkolem RuSHA v Protektorátu je zjistit, *„jaké kvality je rasová struktura českého národa a jak vysoké procento českého obyvatelstva by v budoucnu bylo k evakuování nebo k poněmčení".* Po uskutečnění průzkumů školáků probíhalo rozsáhlé „rentgenové šetření" obyvatelstva: *„Dosavadní průzkumy ukázaly, že rasové složení českého národa vykazuje silnější alpínské a baltické podíly než průměr německého národa, ovšem kromě toho se vyskytují citelné vnitroasijské prvky."* V létě 1942 se akce rozšířila na okresy České Budějovice, Brno a Pardubice. Nedochovaly se však přesné statistiky o tom, kolik příslušníků českého národa bylo ve skutečnosti ohledně předpokladů k poněmčení přezkoumáno celkově, a existují pouze fragmenty, protože největší část dokumentů pobočky RuSHA v Praze byla zničena. Podle historičky Isabely Heinemannové však lze vycházet z toho, že počet zkoumaných jedinců šel do desetitisíců a dost možná přesáhl číslo sto tisíc, protože po určitou dobu bylo zaměstnáno celkem pět „rentgenových komisí" SS a RuSHA v Praze disponoval vlastními odděleními a lékařem, který vyhodnocoval výsledky. Německý historik Brandes krom toho hovoří o dalších 9000 českých zaměstnanců drah a 7000 zaměstnanců pošt z Protektorátu, pracovně nasazených v Říši, na kterých bylo také provedeno rasové zkoumání. [20]

Historik Küpper však ve své studii z roku 2010 podrobně zdokumentoval, že zkoumání rasového profilu českého národa dosahovalo ve skutečnosti mnohem větších dimenzí, než se mezi historiky zpočátku předpokládalo. V období mezi 15. zářím 1941 a 15. zářím 1942 prozkoumali tzv. rasoví revizoři pobočky RuSHA v Protektorátu 8665 českých rodin, z nichž vyhodnotili 61,8 % pozitivně, tzn. jako žádoucí přírůstek obyvatelstva,

---

30 Česky také *Dolní Podunají*. Odpovídá území dnešní spolkové země Dolní Rakousko včetně v roce 1938 přičleněného jihomoravského území bývalé ČSR.

resp. jako vhodné pro přechodné pracovní nasazení v Říši. Celkový počet takto prověřených Čechů tedy bylo nutné odhadovat výrazně výše než dosud očekávaných „nejméně 25-30 000" v Protektorátu, včetně „dalších 32 000" v Sudetské župě. Jednoznačně to vyplývá z měsíčních zpráv vůdce SS rasového a osidlovacího úřadu v Čechách a na Moravě adresovaných Frankovi. [21]

Zprávy pobočky RuSHA v Praze pro období od září 1941 do února 1945 vykazují jistě ještě podhodnocený celkový počet nejméně 326 022 vyšetřovaných Čechů a Češek v Protektorátu, a kromě toho asi 62 482 v říšské župě Sudety. Küpper konstatuje, že tyto vysoké počty, stejně jako stále pokračující vyšetřování, které nebylo coby „ve válce nepodstatné" zastaveno ani v letech 1943 a 1944, kdy se vojenská situace vyostřovala, ale jehož rozsah se naopak dokonce zvyšoval, dokládají zásadní význam, jaký rasovému soupisu Čechů připisovali Himmler, Heydrich a Frank pro plánovanou germanizaci českomoravského prostoru. Vzhledem k provedení národního soupisu Čechů byly přípravné práce podstatně rozsáhlejší, než se dosud ve výzkumu předpokládalo. [22]

Z osob označených v pracovních zprávách od září 1943 do února 1945 v rubrice „vyšetřování k upevnění německého národního elementu" bylo 23 727 – což odpovídá 31,2 % – zařazeno do skupin I a II rasového hodnocení, a tím uznáno jako „žádoucí, resp. únosný přírůstek obyvatelstva". Prohlídky žáků a studentů dospěly k podobným výsledkům. Podílu 35,9 % školních dětí zkoumaných se svými rodinami bylo povoleno požadované přijetí na německou školu, dále 33,4 % studentů zkoumaných se svými rodinami bylo uděleno požadované přijetí ke studiu na německé vysoké škole. Sledujeme-li tzv. „rodinné hodnoty" pro období od dubna 1943 do února 1945, je výsledek podobný, totiž 31,69 %. V rubrice „proces opětovného poněmčení" bylo 62 % rozhodnutí pozitivních, to znamená, že se na zkoumané pohlíželo buďto jako na žádoucí přírůstek obyvatelstva nebo na vhodné pro přechodné pracovní nasazení v Říši. Poslední ohodnocení předpokládalo zařazení do skupin III+ nebo III rasového hodnocení. Do těchto skupin bylo v rubrice „zkoumání k upevnění německého národního elementu" zařazeno 52,6 % osob, resp. 58 % příbuzných. Podle shodných představ RuSHA, Heydricha a Franka bylo v důsledku zde popsaných výsledků povoleno plnohodnotné zařazení do „německého národního

tělesa" třetině Čechů, kteří byli zařazeni do skupin I a II. [23] Vezmeme-li v úvahu, že přibližně 55 % Čechů bylo klasifikováno ohodnocením III+ nebo III (tito by směli zůstat v Čechách a na Moravě nebo na území „staré říše" za předpokladu, že by v budoucnu nepřiváděli na svět potomky), můžeme dojít k předpokládanému výsledku zbytkového podílu asi 11 % příslušníků českého národa, kteří jednak nedisponovali předpoklady ke germanizaci, ale zároveň i prokazovali výrazně cizorasové prvky (do jaké míry se v těchto případech jednalo o židovské míšence 2. stupně, nelze ze zveřejněných studií a zkoumaných archiválií bohužel vyvodit).

Pro srovnání s výše uvedenými výsledky rasových průzkumů není od věci zmínit závažnou připomínku experta RuSHA, dr. Waltera Königa-Beyera, který již v říjnu 1940 poukazoval na nepříznivý rasový profil „sudetských zemí". Pouze kolem 25 % obyvatel Sudet se dalo hodnotit jako nordičtí, dinárští a mediteránní lidé, resp. jako „vyrovnaní míšenci". Podle jeho zjištění se zbývající tři čtvrtiny obyvatelstva v Sudetech skládaly z „alpínské a baltické rasy" a z „osob cizích ras" (tedy Židé, Cikáni, Asiaté atd.), z čehož byl činěn závěr: „*Při hrubém odhadu rasového složení sudetského území (...) je rasový obraz českého obyvatelstva dnes už jenom čistě početně podstatně výhodnější než onen sudetoněmeckého obyvatelstva.*"[24]

Nyní, když máme k dispozici průměrné hodnoty rasových výzkumů takto početné (a tedy reprezentativní) vrstvy českého národa, je ovšem nutné si uvědomit, že samotné rasové kritérium nemělo rozhodovat o výsledné kategorizaci českého obyvatelstva Protektorátu, nýbrž že nutně muselo být zohledněno i hledisko vnitřního postoje jedinců, tj. hledisko jejich smýšlení. O tom hovořil Heydrich, jak bylo výše uvedeno, velmi zřetelně ve svém tajném projevu z 2. října 1941. Navzdory velmi rozšířeným dezinterpretacím tohoto projevu je nutno znovu podtrhnout, že o fyzické likvidaci hovořil výlučně v případě „špatně smýšlejících" jedinců „dobré rasy" (stupeň I a II), ale to navíc pouze tehdy, ukážou-li se u nich pokusy názorové „převýchovy" jako neúčinné. Jinými slovy: Pouze ona třetina české populace, která plnohodnotně vyhovovala předpokladům k „opětovnému poněmčení", měla být vzhledem k tomuto požadavku názorové konformity vystavena v nejvyšší míře potenciálnímu nebezpečí fyzické likvidace. Nemluvě o tom, že tato otázka by se z hlediska svého významu

díky intenzivní převýchově potomků takovýchto jedinců (v Kuratoriu pro výchovu mládeže apod.) v příštích generacích výrazně minimalizovala.

Další dvě složky obyvatelstva – oněch přibližně 55 % (stupně III+ a III) a zbývajících přibližně 11 % (vyloženě cizorasové prvky) – dle Heydricha riziku fyzické eliminace vystaveny být neměly. V případě posledně jmenované početně nejmenší skupiny lze předpokládat, že většina do ní zahrnutých osob by mohla být později vysídlena „k Ledovému moři", ačkoliv i v tomto případě se v projevu z října 1941 hovoří o tom, že „dobře smýšlející" jedinci „špatné rasy" by vysídleni být neměli.

Nejobtížněji lze samozřejmě ohodnotit poválečné „vyhlídky" nejpočetnější „střední rasové vrstvy" českého národa, nehledě na to, jakým způsobem by vlastně smýšlení jedinců mělo být později přezkoumáváno a hodnoceno. Na druhou stranu je nutno si uvědomit, že názorová převýchova Čechů měla skutečně účinně podchytit až nadcházející mladé generace národa a samotný germanizační proces by si vyžadoval celá desetiletí. V takovém případě lze mít hypoteticky za to, že by se podíl „špatně smýšlejících" Čechů „špatné rasy" – řečeno Heydrichovými slovy – s příchodem nových generací postupně redukoval a tím také výrazně pokleslo riziko vysídlení z původní vlasti.

Pražská Nadace Reinharda Heydricha

Již 13. dubna 1940 požádal rektor pražské Karlovy univerzity, prof. Wilhelm Saure, říšského ministra pro vědu, výchovu a vzdělávání lidu o souhlas zřídit při německé univerzitě v Praze Společenství pro výzkum jihovýchodní Evropy[31]. Dříve, než otázka zřízení střediska pro jihovýchodní Evropu v Praze nějak podstatněji pokročila, podal prof. Saure 31. července 1940 K. H. Frankovi návrh na uspořádání dvoudenní pracovní porady k problematice germanizace českých zemí. Navrhl celkem devět témat, mj. téma „česko-německá otázka jako rasový problém a podíl německé krve v českém národě", na které měl referovat prof. Karl Valentin Müller. Heydrich v únoru 1942 pověřil doc. Hanse Joachima Beyera přezkoumáním Saureho projektu Říšské nadace pro německo-slovanské

31 *Südosteuropäische Forschungsgemeinschaft.*

bádání. SS-Obersturmführera H. J. Beyera, spolupracovníka Bezpečnostní služby (*Sicherheitsdienst*), si do Prahy přivedl Heydrich. Svěřil mu nejen přepracování projektu Říšské nadace pro německo-slovanské bádání, ale s účinností od 1. dubna 1942 jej také jmenoval do funkce „zvláštního pověřence říšského protektora pro slovanská vědecká zařízení" místo prof. W. Saureho. O mimořádné důvěře, kterou doc. Beyer ze strany R. Heydricha požíval, svědčí nejen návrh na jeho jmenování řádným profesorem německé univerzity v Praze (ke jmenování došlo až po Heydrichově smrti), ale i úsilí prosadit ho do funkce rektora německé Karlovy univerzity, i když na něj nakonec volba nepadla a Beyer sám tuto nabídku odmítal. Heydrich vyvinul úsilí prosadit H. J. Beyera alespoň do funkce prorektora německé univerzity. Heydrichova smrt však další jednání v tomto směru zmařila.

Dne 17. června 1942 se v úřadu říšského protektora konala významná porada, věnovaná Říšské nadaci pro německo-slovanské bádání. Přítomen byl i doc. Beyer. Všichni účastníci se jednomyslně shodli na tom, že místo původně plánovaného názvu Říšská nadace pro německo-slovanské bádání bude na počest zesnulého zastupujícího říšského protektora použit název Říšská nadace Reinharda Heydricha[32]. Heydrichova nadace byla jako celek členěna do tří výborů: výbor právních věd, historicko-filologický výbor a výbor pro národnostní otázky (předsedou byl doc. H. J. Beyer).

Nadace Reinharda Heydricha byla zřízena nařízením z 11. července 1942. Dne 25. srpna 1942 se u státního tajemníka K. H. Franka konala významná porada za účasti doc. Beyera, který byl již 6. července 1942 jmenován „generálním pověřencem pro výstavbu Nadace R. Heydricha". V rámci nadace měly být dobudovány a rozšířeny dosavadní vysokoškolské ústavy. Mezi nimi i *Ústav pro sociální antropologii* (prof. K. V. Müller) a Ústav pro etnologii a nauky o národnostech (doc. H. J. Beyer). [25]

Karl Valentin Müller (1896–1963) byl eugenicky orientovaný sociolog, sociální antropolog a odborář s nacionálněsocialistickým zaměřením. Po první světové válce studoval v Lipsku nejprve germanistiku a poté státní a sociální vědy. Promoval v roce 1922. Od roku 1927 působil v nejrůznějších referátech tehdy sociálně-demokratickou stranou vedeného saského ministerstva kultury. Po převzetí moci nacionálními socialisty byl kvůli

32 *Reinhard Heydrich Reichsstiftung für wissenschaftliche Forschung.*

své příslušnosti k sociálně demokratické straně nejprve propuštěn ze státních služeb, ale po nějaké době se na ministerstvo kultury mohl vrátit.

V roce 1935 vyšla jeho kniha *Vzestup dělníka prostřednictvím rasy a dovednosti*[33], která, jak už napovídá samotný název, používala běžného nacionálněsocialistického slovníku, obsahově však na druhou stranu obcházela některé dogmatické nacionálněsocialistické výklady. V roce 1938 se stal docentem a od roku 1939 působil jako profesor sociologie na Technické vysoké škole v Drážďanech, kde přednášel na téma *„rasa, národ a společnost"* a *„národ a prostor"*. V roce 1941 byl povolán na pražskou univerzitu jako specialista na rasovou nauku a historiografii českých zemí. Jedním z jeho badatelských předmětů bylo „zacházení s národnostně politickou dispoziční masou" ve východní Evropě a pak také „proces přeměny národnosti Čechů"[34].

Ve svých pojednáních *Zákonitost při proměnách v sociálně-antropologické struktuře rasově blízkých sousedních národů prostřednictvím přenárodňovacích procesů*[35] z roku 1937 a *Význam německé krve v češství*[36] z roku 1939 zastával názor, že by český národ měl být prostřednictvím přenárodnění „rozpuštěn" v národu německém. Ze své pozice zvláštního pověřence pro rasové otázky v roce 1940 napsal vědeckou úvahu, v níž navrhoval, aby byl celý českomoravský prostor *„převrstven německy určenou vedoucí vrstvou"*, aby se získaly zpět „odněmčené výkonnostní rody"[37] v českém národě a *„německý národní ráz byl očištěn od.... méně (stejně) urozených rodů"*[38]. Na pražské univerzitě Müller působil až do roku 1945.

V souvislosti s jeho osobou je na místě se ještě vrátit k činnosti tzv. „Nadace Reinharda Heydricha" v Praze v letech 1942-1945, s jejímž působením je jméno K. V. Müllera jako jejího spolupracovníka taktéž do jisté míry spjato, ačkoliv jeho institut s nadací spolupracoval externě.

Karl Hermann Frank ve svém proslovu k zahájení činnosti nadace v roce 1942 společně s určující osobností nadace, Hansem J. Beyerem, v návrzích a projektech k tzv. „českému výzkumu" potvrdil, že hlavními součástmi

---

33 *Der Aufstieg des Arbeiters durch Rasse und Meisterschaft.*
34 V originále *Umvolkungsvorgänge bei Tschechen.*
35 *Gesetzmäßigkeit bei Wandlungen im sozialanthropologischen Gefüge von rassisch nahestehenden Nachbarvölkern durch Umvolkungsvorgänge.*
36 *Die Bedeutung des deutschen Blutes im Tschechentum.*
37 V originále *entdeutschte Leistungssippen.*
38 V originále *minderebenbürtige Sippen.*

badatelské práce Heydrichovy nadace byly germanizace českého obyvatelstva a s ní spojená „neutralizace" a „odnárodnění". Pomocí různých prací, které zdůrazňovaly rozdíly mezi obyvatelstvem Čech a Moravy, od sebe měly být obě části země odděleny a mělo být potlačeno pojetí českého obyvatelstva jako svébytného národa. V jednotlivých příspěvcích stále zdůrazňovaný, po staletí trvající německý vliv v Čechách a na Moravě, sloužil jak k legitimizaci příslušnosti Protektorátu k Německé říši, tak i ke zničení národního uvědomění Čechů jako samostatného národa. Těchto cílů mělo být dosaženo představením takzvaných „procesů přeměny národnosti".

Hans Joachim Beyer zde načrtl spojnici od středověkého německého stěhování na východ až do současnosti, popsal „odnárodnění"[39] na příkladu tohoto stěhování na východ a tvrdil, že „podíly německé krve" vyvolaly u Čechů jakýsi přirozený proces „výběru nadaných lidí". Jen tak prý bylo možné, aby český národ docílil mimořádných výsledků a aby vzniklo národní hnutí. Podle této konstrukce byl Protektorát „praněmeckým" územím a Češi byli pouze národem „odněmčeným", který teď musí být opět regermanizován. Nepočítalo se ale s germanizací všech Čechů. Podle Heydrichových a Frankových představ se měl provést „soupis rasově-národnostního stavu". Toho se mělo dosáhnout v první řadě lékařským a rasově biologickým výzkumem. Karl Valentin Müller pro Heydrichovu nadaci uskutečnil sociálně antropologické výzkumy vybraných vrstev společnosti. K účelům načrtnutí onoho rasově-národního stavu měly přispět výsledky výzkumu mezi příslušníky protektorátní policie. Müllerovým hlavním požadavkem bylo zjistit německé vlivy u zkoumaných osob během několika generací. Další z badatelů, Rudolf Hippius, se soustředil na aspekty národnostní psychologie. Zkoumal důsledky tzv. „míšení národů" a nově prověřoval rasovou vhodnost českých studentů, kteří měli být připuštěni ke studiu na německých vysokých školách.

Aspekt německého vlivu na český národ byl v Heydrichově nadaci, popř. jejími externími spolupracovníky, osvětlován z pohledu různých vědeckých disciplín. Wilhelm Weizsäcker označil německé městské právo v dějinách za nacionálně-politickou oporu německé národnosti a činil jej odpovědným za to, že se i u Čechů rozvinula městská kultura. Národopisec

39 V originále *Entvolkung*.

Josef Hanika probádal chodské sedláky v západních Čechách a zjistil u nich silné prodchnutí „německou krví" a německou národní kulturou. Dále se pomocí německých prvků na lidových stavbách pokusil prokázat proniknutí „německé kultury a krve" do českého národa. Mírnější forma německé okupační politiky v Čechách a na Moravě a vyšší rasové ohodnocení Čechů ve srovnání s Poláky a Rusy nacionálněsocialistickou rasovou ideologií vedly k tomu, že se Heydrichova nadace zabývala především tajně formulovanými vzdálenými cíli.

Zahájení činnosti Heydrichovy nadace bylo oznámeno v červenci 1942 (vlastní činnost však odstartovala na jaře 1943) a při té příležitosti přednesl projev Karl Hermann Frank. Ve své řeči (kterou však ve skutečnosti sepsal Hans Joachim Beyer) vytyčil hlavní cíle nadace. Jmenoval zde na prvním místě *„zpracování otázek, které vyvstávají na cestě ke konečnému bojovému cíli"*, tj. germanizaci. Těžištěm bádání měl být *„český národ a jeho regionální a sociální skupiny"*. Prostřednictvím rasové nauky, národopisu a psychologie se mělo dosáhnout následujícího cíle: *„Nejdříve musíme vědět, jaké je složení určité skupiny lidí co do krve a rasy. Potom se musíme pokusit proniknout do duševního systému těchto lidí, musíme prozkoumat jejich smýšlení, jejich ovlivnitelnost, jejich světonázorové vazby a podobné duševní danosti."*

Hans Joachim Beyer (1908-1971) byl odpovědný za veškeré vybudování nadace a udržoval intenzivní styk s Úřadem říšského protektora a SD. V roce 1933 vstoupil do SA a v roce 1934 se stal docentem na Ústavu pro vzdělávání učitelů v Danzigu[40], kde sepsal svůj první národovecko-politický spis o výstavbě a vývoji východoněmeckého národního prostoru. V něm tvrdil, že středověká německá expanze na Východ přinesla slovanským národům rozkvět měst a uspořádané rozdělení půdy. Vlny německých osídlenců prý byly po husitských válkách „odnárodněny", což vzhledem ke zvláštním schopnostem německé „rasy" vedlo ke zvýšení „výkonnosti" východních a jihovýchodních národů. Tento proces přeměny jedné národnosti ve druhou se podle jeho mínění musí zastavit a vrátit zpět.

Beyer v roce 1936 vstoupil do NSDAP a posléze odešel do Berlína, aby zde mohl být činný jako placený spolupracovník centrály Bezpečnostní služby (SD). Po krátké službě v armádě se kolem roku 1939 vrátil zpět do

40 Dnes *Gdaňsk*.

RSHA, kde pracoval v úřadu III (*Německá životní území*)[41] jako referent pro Ukrajinu a na jaře roku 1940 byl povýšen na SS-Obersturmführera. V červnu 1941 se ve své funkci hlásil jako referent pro Ukrajinu na místo poradce skupiny nasazení C u Sicherheitsdienstu. Dne 23. června 1941 vpochodoval společně s ní do Haliče. Jednotky sovětské NKVD krátce po ústupu Rudé armády po jednom z povstání ukrajinského nacionálního hnutí OUN povraždily tisíc lidí. OUN se pak mstila na komunistech a židovských obyvatelích. Skupina nasazení C, která dne 30. června 1941 krátce po obsazení Lvova zvláštním plukem armádního Abwehru narukovala do Lvova, získala kontrolu nad jednotkami OUN a od této chvíle řídila akce, jimž padlo za oběť asi 5000 lidí. Jednotky nasazení skupiny C na lvovském stadionu počátkem července zastřelily přibližně 3000 Židů. V dalších dnech bylo na lvovské univerzitě mučeno a potom zastřeleno zhruba 40 polských intelektuálů. Je prokázáno, že Beyer se těchto vražd zastřelením zúčastnil.

Po svém nasazení uveřejnil knihu s titulem *Osud Poláků. Rasa – charakter národa – kmenový druh*[42]. Beyer v knize zkoumá různé polské kraje a „kmeny", a to kmeny co do jejich „biologické hodnoty" a jejich „výkonnosti". Dochází k závěru, že Poláky nelze označit za jednotný národ, protože netvoří „rasově" ani „duševně" jednotu. Poláci údajně nejsou schopní *„utvářet svůj vlastní osidlovací prostor vlastními silami státní, hospodářskou a kulturní cestou"*. Ovládnutí oblastí je možné jedině tak, že se realizují „výpůjčky" u sousedních národů. Úkol německé politiky Východu proto musí spočívat v tom, že *„ani kapka německé krve nebude využita pro polství"*. O polských ženách Beyer napsal, že mají v sexuálním ohledu zvlášť širokou schopnost variací. Rozdíl mezi manželkou a nevěstkou, zřetelný u jiných evropských národů, se prý u Polek z větší části nepozná, neboť často oba životní způsoby spojují. Toto „ženství" může poutat protivníkovy síly a již často uvolnilo mužské ruce od kormidla, které mělo *„zajistit zřetelný kurs národnostní politiky"*, uvádí Beyer. Polská vedoucí vrstva prý stojí vzhledem k silné vazbě na „židovské prvky" mimo kontinentální řád, a proto před dějinami nelze brát odpovědnost za jejich „opětné zapojení". V těchto úvahách zřetelně vystupuje na povrch

41 *Deutsche Lebensgebiete.*
42 *Das Schicksal der Polen. Rasse – Volkscharakter – Stammesart.*

Beyerova averze k Polákům a antisemitismus. Beyerova kniha zpočátku nebyla veřejně dostupná; měla se používat jen k úředním účelům. V roce 1944 vyšla v ukrajinském překladu.

V únoru 1942 Hans Joachim Beyer podnikl cestu do Generálního gouvernementu, aby na objednávku sestavil katalog vesnic kmenového německého obyvatelstva. Poté ho Reinhard Heydrich na jaře 1942 povolal na německou Karlovu univerzitu v Praze. Beyer byl 1. září 1942 povýšen na SS-Hauptsturmführera a roku 1943 obdržel válečný záslužný kříž 2. třídy.

Beyer své první teorie o „procesech přeměny národnosti" formuloval již v knize z roku 1935 o vybudování východoněmeckého národnostního prostoru, v níž popisuje „odnárodnění" středověké německé expanze na Východ. Kvalita „německé rasy" prý vedla ke „zvýšení výkonnosti" sousedních národů, takže se mohl vytvořit střední měšťanský stav, který byl velmi významný pro vybudování národních států. Kde nebylo německé přistěhovalectví – podle Beyera – dostatečné, tam se usadil „židovský živel". Tento proces je nutno zastavit a vrátit zpět.

Klíčové pojmy Bayerovy nauky byly „změna národnosti" (asimilace) a „odnárodnění" (disimilace). Jako „změnu národnosti" Beyer označoval vědomou nebo nevědomou proměnu „rasové jedinečnosti", přičemž velký význam přisuzoval „smíšenému manželství". „Změna národnosti" podle něj nárokuje více generací, aby bylo dosaženo úplné „změny rasy". Beyer dále dovozuje, že opravdová „změna národnosti" (asimilace) se může uskutečnit jen mezi „národy příbuzného druhu", a proto se musí americká asimilace různých národů nazývat „amalgamací", protože vzájemně slučuje „národy příbuzného druhu" a „národy cizího druhu". Z toho podle jeho mínění nemůže vzniknout žádná kulturně schopná, harmonická národnost[43]. I „historická chemie" má prý své zákonitosti, které se nesmí beztrestně porušit. „Tavící kotlík" (*melting-pot*) údajně prospívá jen Židům, neboť jedině oni si mohou uchovat svou svébytnost; jejich přizpůsobení jsou pouhé „mimikry". Beyer stavěl Ameriku v otázkách národnosti na roveň Sovětskému svazu, neboť v SSSR je odmítáno svébytné „národovectví"[44]. Právě v tomto bodu je třeba spatřovat jejich nepřátelství k Evropě. Také

43 V originále *Volkstum*.

44 Taktéž v originále *Volkstum*: významově tento pojem odpovídá svérázu, charakteru národa tak, jak se projevuje ve svém životě a kultuře. Zároveň však zahrnuje i fyzickou stránku národa.

„masová maďarizace" v 19. století – jak ji pojmenoval Beyer – proběhla pro oba národy neúspěšně, protože mezi Němci a Maďary neexistuje „rasová afinita". Většina asimilovaných lidí ztrácela nadání a kladné charakterové hodnoty.

Zásady budoucího jednání se pro Beyera utvářely takto: Přístupnost smíšeného manželství pouze mezi „druhově příbuznými" národy; vyloučení takzvaných „židovských mimiker"; znovuzískání „německé dědičné výkonnosti", tedy tzv. disimilace a zhodnocení východoevropských „národních kmenů" podle jejich „německého rázu", přičemž se podle Beyera z národů východní a středovýchodní Evropy mají Češi zařadit před Ukrajince a ti zase před Poláky. Beyerova teze, že nacionální hnutí ve středovýchodním evropském prostoru v 19. století mohlo uplatnit vliv jen prostřednictvím vysokého „podílu německé krve", a jeho tvrzení, že Poláky nelze označit za svébytný národ, se dala aplikovat také na české prostředí. Nadace Reinharda Heydricha k tomu poskytovala potřebný rámec.

Po zakladatelském období nadace mělo dojít k proměně ohlašovaných cílů a úkolů v praktickou badatelskou práci. Za tímto účelem Beyer založil Národovědný tematický okruh Čechy-Morava. Cílem bylo *„duchovní a názorové začlenění obyvatelstva slovanských jazyků Čech a Moravy, zejména mládeže, do Říše"*. Pro Beyera byl nejdůležitější prací výzkum *„významu Židovství pro německo- český vztah v Čechách a na Moravě od osvícenství"*. Pod tento název seřadil jednotlivá témata a otázky:

„Židovský vzestup do akademické oblasti od Josefa II.", „úloha Židů a jejich postavení v národnostních střetech mezi Němci a Čechy", „židovské socialistické Německo výmarského systému jako odstrašující obraz pro českou měšťanskou národní demokracii", „vliv Richarda Wagnera na české spisovatele – zvláště na Nerudu – s ohledem na rasové poznatky o Židovstvu."

Tím, že byla Výmarská republika prezentována jako „socialisticko-židovský" systém a zároveň se zdůraznilo patřičné negativní stanovisko českých národních demokratů k tomuto systému, byla zjednodušena příslušná argumentace, v níž bylo Židovstvo vylíčeno jako moment vnášející rozkol mezi národy, v tomto případě mezi Čechy a Němce. Prozkoumání *„významu městského průmyslového, obchodního a publicistického Židovstva pro egoisticko-kapitalistický obraz němectví v českém zorném poli až do roku 1938"* sledovalo stejný záměr.

„Výzkum národního vývoje němectví" byl rozdělen do dvou oblastí: Němectví uvnitř Čech a němectví na Moravě. Měl se popsat *„genealogický a národní vývoj německých rodin ve městě i na venkově"* a měly se shromáždit poznatky o *„odněmčování a počešťování německých rodin ve starém rakouském období"*. Takto formulovanými úkoly byl sledován cíl dokázat „v genealogii českých buditelů 19. století německou krev". Beyer tvrdil, že *„jednoznačná německá převaha"* způsobila u Čechů *„výběr nadaných"*. Přesné prozkoumání jednotlivostí by dokázalo *„promísení krve obou národů v dnešním Protektorátu"*. Prokázat „německou genealogii" vůdčích osobností českého nacionálního hnutí byl cíl, který sledoval „odnárodnění" českého obyvatelstva prostřednictvím zničení interpretace jeho dějin. Na plánovací poradě u Reinharda Heydricha padl návrh, aby byly vedoucí české osobnosti napříště označovány jako *„velcí mistři tohoto prostoru"*, aby se docílilo „odstranění" českých nacionálních citů. Pro „odnárodnění" se též hodil výzkum *„dějin názorových vztahů v Čechách a na Moravě od osvícenství"*. V něm se měly vyzdvihnout *„rasové a kmenové rozdíly mezi silně germanizovaným češstvím a spíše svébytným slovansky hovořícím moravanstvím"*. Obyvatele Čech Beyer označoval za *„svou povahou schopné vedení a pokrokové"*, kdežto obyvatelstvo Moravy charakterizuje jako *„selské, nepolitické a oddané církvi"*. Kromě jiného se měly probrat také *„politické tendence moravské svébytnosti"* a *„boj moravských a slezských zástupců proti pražskému centralismu"*. Tato problematika měla jistou prioritu i u SD. SS-Sturmbannführer Walter Jacobi označil tento úsek jako *„vysoce aktuální a zvlášť cenný pro politickou převahu Moravy nad Čechami"*. Do oddílu, který se měl zabývat *„sudetskými Němci jako budovatelskými silami v Čechách a na Moravě od doby osvícenství"*, chtěl Walter Jacobi zařadit probádání celé vedoucí role Sokola. Služebna SD Praha údajně měla dostatek materiálu, který může prokázat účast „německých sil" při zakládání a vedení organizace Sokola. I tzv. smíšená manželství měla být probádána. Beyer hodlal porovnat *„politické důsledky smíšených německo-českých manželství"* s důsledky americko-českých nebo rusko-českých sňatků. Zájem vzbudily i psychologické aspekty smíšených manželství a především *„nadání a charakter dětí z těchto manželství"*. Dalšími tématy měly být např.: *„Proněmecké chování českých kolonistů v Chorvatsku a Slavonsku před a během světové války"*, *„protipolské chování Čechů v Rusku před a během světové války"*,

„Chodové v českém výzkumu a obecném povědomí", „německá hlásná trouba v české vůdčí vrstvě", „Západ, Východ a český národní charakter" a další.

Institut pro sociální antropologii a biologii národa[45] pod vedením Karla Valentina Müllera sice formálně nepatřil k Nadaci Reinharda Heydricha, dostával od ní však řadu významných úkolů, které nadace též financovala. Hans Joachim Beyer zdůrazňoval dobrou a těsnou spolupráci s Müllerovým institutem. [26]

Výsledky zkoumání sociálního antropologa K. V. Müllera

Už v dramatickém roce 1938 vypracoval Karl Valentin Müller své memorandum pod titulem *Česko-německá otázka*[46], které údajně zaslal říšskému ministerstvu války a Rasově politickému úřadu[47]. V tomto memorandu, které bylo zpracováno ještě před mnichovskými událostmi, Müller dopředu nastínil územní podmanění českých zemí Německou říší a v souvislosti s tím poznamenal, že za předpokladu, že Čechům bude za této situace zaručena národní a kulturní autonomie, se nebude dát zcela zabránit přílivu nejen politicky nežádoucí, nýbrž také „rasově cizí krve".

Ovšem hrozba „rasových škod" by podle něj byla menší, než se předpokládalo, pokud by se potvrdila jeho teorie, která by však musela být ještě podložena novými fundovanými průzkumy. Tato jeho teorie tvrdila, že u značné části „nacionálně českého" obyvatelstva – a zvláště v jeho vyšší vrstvě – se jedná o nositele odcizené, čechizované německé krve. Tato krev podle Müllera musí být navrácena zpět a germanizována. To se ale v žádném případě nesmělo dít pod hrozbou nátlaku, protože nátlak by vytvářel národní odpor, nýbrž cestou nenápadných a přirozených prostředků, jmenovitě nabídkou sociálního vzestupu. V tom Müller viděl cestu k návratu německé kulturní země a německé krve do lůna německého národa a k zažehnání nebezpečí „slovanské pěsti v německém žaludku". Tuto tezi pak precizoval v následujících letech, ve kterých připravoval další elaboráty pro nacionálněsocialistický aparát.

45 *Institut für Sozialanthropologie und Volksbiologie.*
46 *Die tschechisch-deutsche Frage.*
47 *Rassenpolitisches Amt.*

Karl Valentin Müller dlouhá léta udržoval přátelství s SS-Sturmbannführerem Martinem Paulem Wolfem, který už bezprostředně po zřízení Protektorátu v březnu 1939 přišel do Prahy a zastával zde významnou pozici v Úřadu říšského protektora, konkrétně v kulturně-politickém oddělení, jehož vedením byl v roce 1942 pověřen. Wolf 14. května 1940 zasílá interní úřední poštou říšskému protektorovi a také SS-Obersturmbannführerovi Horstu Böhmemu (vedoucí Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby v Protektorátu) kopii Müllerovy studie *Význam německé krve v češství*[48] a v průvodním dopise tyto představitele žádá o stanovisko k této „významné studii", jak doslovně poznamenává. V listopadu 1941 byl Karl Valentin Müller říšským ministrem pro vědu, výchovu a vzdělání jmenován vedoucím nově vybudované katedry pro sociální antropologii.

Svou výuku zahájil nově jmenovaný specialista v letním semestru 1942 přednáškou a cvičeními, která se věnovala základům sociální antropologie. V zimním semestru 1942/43 rozvíjel svoji pedagogickou činnost na Filozofické fakultě v rámci nových přednášek, které byly povinné pro posluchače všech fakult a oborů. Nejednalo se zde přitom o nic jiného než o další variantu výše citované studie o významu německé krve v českém národě.

Vedle toho přednášel společně s vedoucím „Ústavu dědičné a rasové hygieny", prof. Karlem Thumsem, na téma „rasová hygiena" a „demografická politika" na lékařské fakultě. V letním semestru 1943 byla studentům jako seminář pro pokročilé nabízena přednáška *„podíl německé krve v českém národě"*, která však obsahem odpovídala předchozím přednáškám o významu německé krve v češství. Müller později povýšil na vedoucího Institutu pro sociální antropologii. Označení základních kursů, které měly údajně patřit k nejlépe navštěvovaným na pražské univerzitě, mírně variovalo a v podstatě se jednalo o nové verze předchozích přednášek.

V roce 1944 Müller podnikl na náklady Nadace Reinharda Heydricha několik cest na Slovensko, kde byl po propuknutí tzv. národního povstání zatčen. Po dvou měsících se mu však podařilo uprchnout, za což mu Karl Hermann Frank posléze propůjčil válečný záslužný kříž druhé třídy.

Výsledkem Müllerova bádání jsou mimo jiné dvě asi dvacetistránkové studie. První z nich nesla, jak už bylo řečeno, titul *Význam německé krve*

48 *Die Bedeutung des deutschen Blutes im Tschechentum.*

v češství a druhá, která se taktéž dochovala v pražském archivu, žádný název neměla. Obsahem obou těchto prací se ve své studii podrobně zabýval historik Eduard Kubů. [27]

Věnujme se nejprve druhé Müllerově studii – té bez názvu. Výchozím bodem zmíněné studie je teze, že národy (především malé) jsou založeny na přihlášení se ke společné kultuře. Jejich „výstavba po stránce krve" podléhá rychlým proměnám a dá se snadno modifikovat, a tak je prý možné během několika málo generací zásadně změnit charakterový a duchovní profil národa. Nový element se přitom prosadí o to rychleji, čím intenzivněji se na tomto procesu podílejí vrchní vrstvy národa.

Tuto představu v Müllerových očích potvrzovaly dějiny tisíciletého spolužití Čechů a Němců v českých zemích. Na počátku sousedství obou národů, které lze datovat od doby příchodu Slovanů a pozdějších Čechů v šestém století na původně německé sídelní území, existovaly mezi oběma národními kmeny nápadné antropologické rozdíly. Dle Müllera ještě v 10. století vykazovaly spodní slovanské vrstvy alpínské a baltické rasové rysy, zatímco vrchní vrstva Staročechů byla nositelem spíše nordických znaků. Tento fenomén rozdílných rysů v různých vrstvách si Müller vysvětloval „nadhodnocením" českého kmene prostřednictvím rozptýlení germánských sídlišť a přistěhovalectvím Germánů, jako např. Sámovy družiny. A z tohoto namíchání potom vzešel český druh. Rychlé rozmnožení vládnoucích vrstev ještě za doby předkřesťanské mělo vést k tomu, že germánská krev pronikla až do spodních vrstev. Vrchní vrstva českého národa byla už ve středověku „po krevní stránce vystavěna z německého dědictví". Jmenovaná německá kolonizace přinesla další příliv německé krve, který tentokrát zasáhl měšťanské a sedlácké vrstvy. Všechna města měla měšťanstvo německého původu a až teprve během husitských válek mělo dojít k jeho násilné čechizaci. Značné rozšíření němectví se dá vysvětlit především horníky, kteří přicházeli do země. Na konci třicetileté války měly být české země „po krevní stránce stejně tak silné" jako severní a východní územní části německého kolonizačního území, nebo dokonce možná i silnější. O tom, že se němectví v Čechách prosadilo také jazykově, svědčí nejen obranné pokusy nositelů českých národních tradic, nýbrž také rozšíření německých příjmení, která zakotvila v mužské linii.

Podle hodnocení docenta Gerharda Eise z německé univerzity v Praze obnášel poměr německých příjmení k českým v roce 1654 v Čechách 5:3. Müller považoval podíl příjmení za jednu z hodnotných pomůcek. Příjmení na sklonku 16. století a počátkem 17. století prodělala násilnou proměnu směrem buďto k české nebo německé formě. Existenci dvou národních společenství v Čechách měla prokazovat i analýza navazování manželských svazků v Klatovech, prostřednictvím které se mělo potvrdit, že některé skupiny příjmení mezi sebou uzavíraly sňatky častěji než jiné.

Müller při svých nových výzkumech vycházel ze jmen a příjmení. Jeho cílem bylo demonstrovat pozvolné oboustranné pronikání obou národů „z krevního měřítka", které se podle něj dá nejlépe dokumentovat ve smíšených sídelních oblastech. Jako nejbezpečnější doklad národnosti se mu přitom zdály být náhrobky, neboť při volbě jazyka popisků na náhrobcích pozůstalí respektovali přání zesnulých. Vycházeje z tohoto předpokladu Müller prozkoumával hřbitovy v národnostně promíšených oblastech. Jako příklady lze uvést dva „průzkumné objekty": města Plzeň a Lovosice. Např. na starém hřbitově v Lovosicích Müller napočítal celkem 1308 nápisů na náhrobcích („cizí" a židovská jména nezapočítával), z nichž 54,1 % bylo v němčině, přičemž zároveň platilo, že na náhrobcích uvedená příjmení musela splnit předpoklad, že je Müller mohl klasifikovat jako německá; 34 % nápisů v německém jazyce se dle zjištění Müllera vyskytovalo u zemřelých s českými příjmeními; 7,9 % nápisů bylo v češtině a jejich náhrobky patřily osobám s českými příjmeními, a u 4 % se jednalo o české nápisy, které badatel přiřadil k osobám s německými příjmeními (stav k srpnu 1941). Vzájemné prolínání obou národností měl demonstrovat průzkum hřbitova sv. Jiří v Plzni, kde bylo podle Müllerových propočtů z celkového počtu 1489 nápisů na náhrobcích 28 % v němčině a 72 % v češtině. 20 % nápisů bylo v němčině a souviselo s osobami nosícími německá příjmení, 8 % mělo německé nápisy s českými příjmeními. Naproti tomu našel Müller u českých nápisů s českými příjmeními podíl 37 % a zbývajících 35 % nápisů na náhrobcích přiřadil českým nápisům u osob s příjmeními německého původu. Srovnatelné průzkumy prováděl také v Hodoníně a v Plzni-Lochotíně. Z těchto průzkumů vyvodil tezi, že to byl především český národ, který z oboustranného prolínání národů profitoval, protože se po dlouhou dobu nacházel pod větším přílivem

německé krve, než tomu bylo obráceně. Nicméně údaje k časovému rámci, který měl pokrývat Müllerovu „analýzu", v této studii chybí. Podle Eduarda Kubů se dá z kontextu vyvodit, že těžiště vyhodnocovaných pramenů leží asi v posledním půlstoletí.

Müller si též stanovil úkol určit rozsah „německého rodového dědictví"[49], které se vlilo do českého národa. Za účelem tohoto projektu rozdělil území Protektorátu na devět základních oblastí, v nichž prováděl šetření jednotlivých lokálních typů. Znovu se soustředil na jazykové podobnosti jmen a příjmení na hřbitovech a celkem takto prozkoumal 60 hřbitovů.

Procentuální podíl německých jmen pak vypadal takto:

Na západě Čech 23 – 48,8 %

V severozápadních Čechách 22,3 – 50 %

Na severu mezi 20,6 až 35 %

Jihozápadní Čechy s 10,4 – 35 %.

Výsledky pro Prahu, kde Müller zkoumal tři hřbitovy, se jen trochu odchylovaly od průměru: Ve Vršovicích činil podíl německých jmen 27,5 %, v Bubenči 31,9 % a v městské části Vyšehrad 36,4 %.

Data, která Müller zkoumal, odrážela vývoj až do první světové války. On své propočty ovšem chtěl přiblížit aktuálnímu stavu. Za tímto účelem používal kartotéky přihlášených obyvatel a další policejní data, která se týkala obyvatelstva. V těchto podkladech našel to, po čem pátral, a došel k výsledku, že podíl německých příjmení na mnoha místech ve srovnání s procentuálním podílem německých příjmení na náhrobcích poklesl. Tak například v Plasech ze 34,3 na 28 % a v Rokycanech ze 33,3 na 28,9 %. Na jiných místech oproti tomu podíl německých jmen lehce vzrostl, jako např. v Týnci nad Labem ze 16,9 na 18 % a v Chotěboři ze 16,6 na 23 %. Jména, u nichž nebylo zcela jednoznačné, zda je počítat mezi česká nebo německá, Müller přičítal k českým. Podle jeho mínění tyto výsledky potvrzovaly odhad českého historika Josefa Pekaře, že zhruba čtvrtina Čechů původně nosila německá jména, avšak jejich podíl v poslední době klesl. Müller ovšem považoval za nutné k těmto 25 % Čechů německého původu připočíst blíže nespecifikované množství německé krve z období před 16. stoletím.

49 V originále *deutsches Sippenerbe.*

Dále se ve vztahu k nápisům na náhrobcích soustředil na sociální skupiny. Vycházel z toho, že patricijské hroby se nacházely převážně podél hřbitovních zdí nebo centrálně kolem kostela. A právě tyto hroby vykazovaly daleko víc německých příjmení. Například v Českém Brodě vykazovalo právě 46,5 % těchto „lepších" hrobů německá jména ve srovnání s pouhými 18 % „obyčejných" hrobů s německými příjmeními. Podobným způsobem analyzoval dalších 21 hřbitovů. Již analyzovaný hřbitov v Lovosicích údajně ukazoval, že ze všech hrobů uložených podél zdi, resp. centrálně, mělo 94 % německé nápisy (60 % všech hrobů vykazovalo německá jména a německé nápisy a 34 % česká jména a německé nápisy); pouze 6 % byly hroby s českými nápisy (z toho 2 % hroby s českými nápisy a německými jmény a 4 % s českými nápisy a českými jmény). Z „obyčejných" hrobů neslo 84 % německé nápisy (50 % všech hrobů vykazovalo německá jména a německé nápisy, 34 % česká jména a německé nápisy); 16 % představovaly hroby s českými nápisy (5 % všech hrobů mělo české nápisy a německá jména, 11 % české nápisy a zároveň česká jména).

Ještě přesněji chtěl Müller ukázat „výběrový charakter německého rodového dědictví" formou studia sociální struktury české společnosti prostřednictvím německých a českých jmen. Například v Klatovech charakterizoval na 38 % osob s německými jmény jako vysokoškoláky, 32 % jako příslušníky střední vrstvy a 28 % jako vyučené dělníky nebo nižší úředníky; pouze 25 % přiřadil nevyučeným dělníkům. V Chotěboři patřilo dle Müllerovy klasifikace 39 % osob s německými jmény k vysokoškolákům, 23 % ke střední vrstvě, 16 % k vyučeným dělníkům a jen 10 % k nevyučeným dělníkům. Zevšeobecnění těchto poznatků mělo dokazovat, že se masivní příliv německé krve v mladší době usadil ve vyšších, výkonnostně silnějších vrstvách českého obyvatelstva a rozhodující měrou přispěl k tomu, že se český národ ve své průměrné výkonnosti téměř přiblížil národu německému.

Blízkost českého národa k německému se podle Müllerova přesvědčení jasně a znatelně odrazila i v antropologickém obraze. Müller tvrdil, že o hlubších rozdílech mezi Čechami a sousedními oblastmi s říšskoněmeckým obyvatelstvem (jmenovitě v Sudetské župě, ve východním Slezsku a v Dolních a Horních Rakousích) nemůže být žádná řeč. Pouze české obyvatelstvo severně a západně od Prahy prý bylo o něco tmavší, ale s větším

vzrůstem než v sousedních oblastech Německa. Müller v této souvislosti vyjádřil domněnku, že se v těchto případech jedná o pozůstatky „pohaslého rasového obrazu Pračechů".

Karl Valentin Müller například uskutečnil výzkum úředníků uniformované protektorátní policie. Osmnáct tisíc lidí nechal prozkoumat z „hlediska jejich rodinných, národnostně-biologických a sociálně-antropologických" údajů. Úředníci museli nejprve vyplnit podrobné dotazníky. K nim přikládali své dva snímky (zepředu a z profilu). Dodat museli i fotografie svých manželek.

Důležitější než čistě antropologický obraz českého národa se ovšem Karlu Valentinu Müllerovi zdál jeho sociálně-antropologický profil. V roce 1941 v rámci sociologického semináře Technické univerzity v Drážďanech zkoumal na 6000 Čechů ze čtyř velkých firem – z Prchalovy továrny na automatické telefony v Kolíně, čáslavské továrny na konzumní tuky Kosmos, z pobočky firmy Baťa ve Zruči nad Sázavou a z podniků ČKD Praha. Zaměřil se při tom na mistry, vedoucí zaměstnance, obchodníky a techniky. Výsledkem Müllerova bádání bylo zjištění, že se jmenované profesní skupiny zaměstnanců údajně lišily od průměru tím, že vykazovaly nadprůměrný počet „nordických rasových znaků".

Na základě těchto nálezů dospěl v závěrečné pasáži svého memoranda k tezi, že rasově biologický obraz horních a středních vrstev, které české společnosti udělovaly kulturní a výkonnostní profil, dokonale odpovídal německému průměru. Další průzkumy přinesly výsledek, podle něhož naopak „německému kmenovému dědictví" nejméně odpovídali nekvalifikovaní dělníci a nádeníci, přičemž se prý ovšem vyskytovaly regionální rozdíly. Z toho Müller vyvodil argumentaci, podle které vědomí společenského původu sociálních vrstev, které daným národům propůjčují kulturní a hospodářský výkonnostní profil, vyvolá v těchto národech pocit zodpovědnosti, díky které se vyvarují toho, aby v budoucnu v nové Evropě propadaly malicherným příbuzenským konfliktům.

Vraťme se ale k Müllerově spisu *Význam německé krve v češství* z května 1940, kde chtěl autor poukázat na přednosti a nebezpečí germanizace ovládnutých národů z „národně-biologického" pohledu. Národy, se kterými měl člověk v rámci hranic Říše co do činění, se prý za každé historické epochy jasně pozvedávaly mimo jiné z hlediska výkonnosti,

politické činorodosti a svého kulturutvorného potenciálu. Müller tyto „rozdíly" vysvětloval víceméně výhodnou strukturou a výkonností vedoucích sociálních skupin, které zase závisely na biologickém kmenovém základu. Ve spisu se tvrdí, že negermánské (později neněmecké) národy střední a jihovýchodní Evropy na začátku středověku vykazovaly primitivní výkonnostní strukturu, odpovídající jejich kulturním a politickým schopnostem. Teprve zprostředkováním vůdčích germánských, popř. německých osobností tyto národy dosáhly spojení se západoevropským děním. Takže Němci prý v tomto prostoru nebyli pouze učiteli, nýbrž také vytvořili biologický základ pozdější šlechtické vůdcovské vrstvy. V textu Müller výslovně tvrdí, že v *„dnešním češství můžeme rozpoznat asi 50 % německé rodové krve".*[50] Jednoduchými slovy tedy lze říci, že Češi mají v podstatě z poloviny čechizovanou německou krev.

Vzájemné prolínání samozřejmě mělo oboustranný charakter, a tak rovněž i německý národní fundus[51] čerpal ve středověku „krevní zásoby" cizích národů, které jej prý v určitých oblastech obohatily, a v Rakousku a Prusku také docházelo k míšení se slovanskými národy. Toto míšení zde bylo vysvětlováno tím, že němectví při své dělbě práce na jedné straně vykazovalo nadbytek „silných mistrů" a „tvůrčích vůdcovských vrstev", ale na druhé straně mu chyběli trpěliví služebníci a nádeníci, a toto vakuum prý vyplnily slovanské národy. Přijetí *„slovanských mas do německého národního tělesa"* pro něj prý znamenalo spíše rozvláčnění jeho výkonnosti, zatímco absorpce německého etnika měla slovanským národům přinést *„rozhodující obohacení vysoce cenným rodovým materiálem plným výkonnosti".* Müller hodnotil odstěhovávání se výkonných Němců, jejich odněmčování a integraci do vůdčích vrstev slovanských národů, k čemuž mělo v dějinách docházet, jako dvojnásobnou škodu. Jednak prý díky tomu došlo k posílení národů, které sídlily kolem nich a které pod vedením těchto vrchních vrstev mohly opět vzdorovat německému panství, a za druhé díky tomu mělo dojít k definitivnímu zničení kmene německých nositelů výkonu. Müller na základě toho vyvinul originální myšlenku převrátit tyto odnárodňující procesy v opak. Za tímto účelem se měly na jedné straně přivést odgermanizované elity zpět do lůna německého lidu,

50 V originále *deutschblütiges Sippenblut.*
51 V originále *deutsches Volkstum.*

kterému by to *„v jeho současné biologické situaci"* prospělo a zároveň by to vedlo k *„přírůstku užitečných nositelů výkonu"*, ale – a zde je patrná originalita Müllerova závěru – na druhé straně by prý bylo třeba osvobodit národ od „méně výkonných rodových zásob"[52] německého obyvatelstva. Navrhoval tedy na jedné straně regermanizaci, která by probíhala prostřednictvím jazykových ostrůvků rozptýleného němectví, jež měly přitahovat jinonárodní výkonné obyvatelstvo, o jehož rasových kvalitách nebylo pochyb. A na druhé straně něco jako „očištění německé krve" zpětnou orientací méně výkonné části původně slovanského obyvatelstva, hlásícího se v současné době k německému národu. Elity cizích národů tedy měly být přebudovány a prostřednictvím nabídky sociálního vzestupu převedeny do německého národa. Müller uváděl jako příklady Lužické Srby a Čechy a Slováky v habsburské monarchii 17. a 18. století. Argumentoval, že vyvinutá, nacionálně uvědomělá inteligence těchto národů byla vždy nositelem myšlenky národního osvobození, což představovalo stálou hrozbu pro němectví. Od regermanizace zmíněných elit si Müller sliboval oslabení této „hrozby".

Ve svých dalších úvahách zamítal možnost hospodářské či dokonce fyzické likvidace jinonárodní inteligence z etických a psychologických důvodů. Efekt by prý navíc byl kontraproduktivní, protože by vyvolal revoltu a střední a nižší vrstvy těchto národů by se pak staly přechodnými „strážci ohně" národního uvědomění.

Dále se nabízela cesta likvidace nežádoucí národní inteligence prostřednictvím negativního biologického výběru, který by vedl k její degradaci. Zde se v Müllerových očích jevilo jako nevýhoda, že by tento proces trval několik generací. A hlavně – u národů s vysokým podílem „zdravých, vysoko stojících, hodnotných struktur", jako u Čechů, by toto řešení nebylo proveditelné, protože by fakticky vedlo k vyhubení celého národa.

Jako třetí variantu zvažoval možnost převedení inteligence neněmeckého národa do německého „národního tělesa" tak, že by se do něj kdysi vedoucí vrstva „vazalského národa" absorbovala. Za nevýhodu tohoto řešení pokládal dlouhou dobu realizace, za výhodu oproti tomu fakt, že by pak u širokých vrstev obyvatelstva nevzniklo morální zatížení, jak by tomu bylo v případě likvidace inteligence. Cestou absorpce by se navíc

52 V originále *mindertüchtige Sippenbestände.*

posílily vlastní německé vedoucí vrstvy, protože německý národ prý trpěl nedostatkem dorostu lidí s vedoucími kvalitami v důsledku války, kdy vedoucí vrstva německého národa byla prořídlá a nevyrovnaná.

V případě této zmiňované třetí varianty Müller dělil inteligenci do tří skupin:

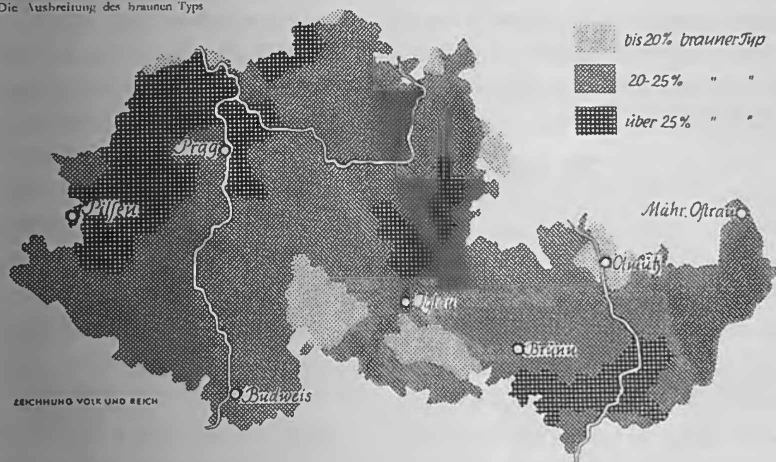
A) Inteligence, jejíž vztah k národnímu a politickému životu je neutrální (technika, průmysl, obchod);
B) Inteligence, jejíž vztah k národnímu a politickému životu je méně významný (svobodná povolání, klérus);
C) Inteligence, která je v národním a politickém životě určující (kulturní, politické a vojenské vedoucí vrstvy).

Z těchto tří skupin označil pouze první skupinu za přínosnou pro německé cíle. Příslušníci této inteligence měli být vyvedeni ze své vlasti a rozptýleni v sídelních oblastech německého národa. Tam měli vlastně ulehčit německé nacionální inteligenci z technických a příbuzných oborů. Dorost vrstvy inteligence by se pak měl dělit do dvou skupin: Do skupiny lehce asimilovatelných a do skupiny těžce nebo vůbec neasimilovatelných. Do skupiny lehce asimilovatelných měli náležet ti, kteří by na základě genealogického pátrání doložili německé předky a kteří by byli ve svém cizonárodním odporu snadno „otřesitelní". Jejich pozvolná germanizace se však měla uskutečňovat cestou svobodného rozhodnutí, přičemž by je lákadlo sociálního vzestupu do skupiny A, popř. B motivačně posilovalo v jejich loajální práci pro výstavbu Říše. Müller předpokládal, že by docházelo ke smíšeným manželstvím s německými prvky a národní uvědomění by se takto později uvolnilo a děti (a vnoučata), které by z těchto manželství vzešly, by mohly být následně převedeny do „zdravé německo-nacionální vedoucí vrstvy".

Rozdílně ohodnotil vhodnost dalších funkčních vrstev neněmeckých národů ke splynutí s němectvím. Vysokoškoláci, technici, zaměstnanci, samostatná střední vrstva a kvalifikovaní řemeslníci připadali v úvahu pro nenápadně podporované přesídlování do diaspory obklopené Říší. Obzvláštní hodnotu přisuzoval rolníkům, kterých viděl v „německém národním tělese" nedostatek. Dále přemýšlel o využití kvalifikovaných pracovníků, kteří by odpovídali německým výkonnostním požadavkům.

Všechny tyto zmíněné části neněmeckého národa viděl jako schopné rychlé asimilace.

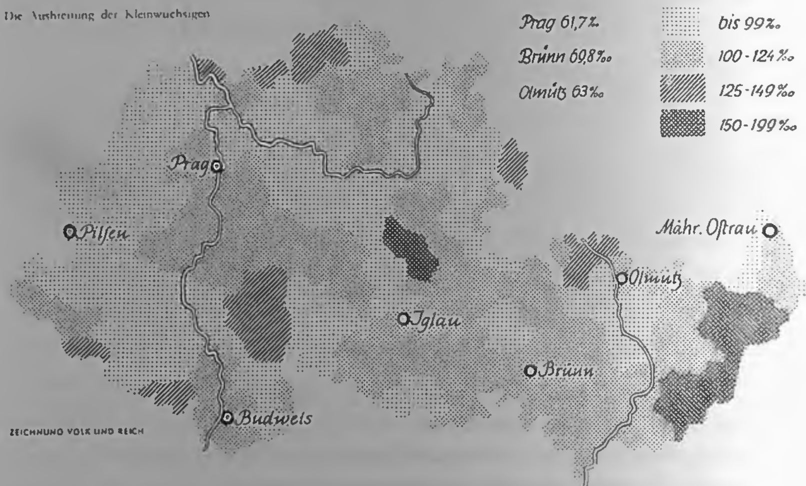
Naproti tomu stál velký počet nevyučených pomocných dělníků a zemědělských pracovních sil, po kterých byla v německém válečném hospodářství samozřejmě velká poptávka. Zde Müller spatřoval těžce řešitelný problém. Příliv velkého počtu těchto vrstev do „vnitrozemí" se mu jevil jako krajně pochybný z „národně biologické" perspektivy. Proto navrhoval ubytovávat tyto vrstvy obyvatelstva v kasárnách, i když si jasně uvědomoval, že nebude možné plně zamezit „ilegálnímu přítoku krve". Přesto odrazoval od vytváření příslušných rasových zákonů zejména proto, že by to vyvolalo solidarizující efekt, který by se negativně projevil u žádoucí asimilace vyšších výkonnostních vrstev. Trochu překvapivě může vyznít to, že Müller nic nenamítal proti manželství mezi cizími dělníky a „méněcennými" německými ženami ani manželství cizonárodních dívek nižších

Ve své práci „K rasovým a národním dějinám českomoravského prostoru" (1943), která vyšla v knize určené širokému německému publiku, Müller jednoznačně konstatuje: „Neexistují žádné rasové znaky, u nichž by českomoravský prostor vypadával z odchylkového rozmezí Velkoněmecka." Na mapce z této knihy je znázorněno „rozšíření snědého typu" v našich zemích.
(Zdroj: Das Böhmen und Mähren-Buch, Volkskampf und Reichsraum. Volk und Reich Verlag Prag-Amsterdam-Berlin-Wien 1943; včetně následujících dvou zobrazení.)

Rozšíření jedinců vysokého vzrůstu (zvlášť údaje pro Prahu, Brno a Olomouc).

Rozšíření jedinců malého vzrůstu (zvlášť údaje pro Prahu, Brno a Olomouc).

výkonnostních vrstev s „odpovídajícími" německými muži. Jen podle něj bylo třeba, aby se pak tyto páry nacionálně orientovaly k „vazalskému národu".

Pozoruhodné jsou také Müllerovy názory na neněmecké školství v rámci Říše, které nedoporučoval zrušit. Naopak, považoval za správné jej zachovat, a to včetně vysokých škol. Absolventi německých a neněmeckých vzdělávacích institucí se však měli odlišovat z hlediska možnosti svého budoucího pracovního nasazení. Jinými slovy měly možnosti vzestupu pro absolventy cizonárodních škol zůstat krajně omezené s výjimkou toho, že vynikajícím osobám jiné národnosti, které absolvovaly neněmeckou školu, měly být nabízeny a poskytovány „zlaté můstky" k německému společenství, avšak na základě svobodného rozhodnutí a bez donucení. Výsledkem by bylo, že by tyto neněmecké národy postupně biologicky a sociálně nabývaly stále více malorolnického a maloměstského charakteru, zatímco německý národní fundus by biologicky sílil a nastolil by tak „biologický, vysoce výkonnostní monopol".

Tolik tedy závěry z elaborátu *Význam německé krve v češství*, který byl adresován Horstu Böhmemu, vedoucímu Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby v Protektorátu. Böhme následovně předal práci svým nadřízeným z Říšského bezpečnostního hlavního úřadu SS (RSHA der SS) v Berlíně, který vedl Reinhard Heydrich. [28]

Ohlas Müllerových teorií v Berlíně

Vycházet budeme z rozsáhlého vyjádření RSHA (*Sicherheitsdienst Inland*), které však nevyznělo zrovna nadšeně. V hodnocení velitelství německé Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby k pamětnímu spisu K. V. Müllera o otázkách přenárodnění v oblasti jihovýchodu, datované 11. února 1941, je řeč o tom, že se Müller v minulosti zabýval převážně sociologickým průzkumem v oblasti nadání a rasovým teoriím se začal více věnovat až později, a tak prý na tomto poli ještě nedospěl dostatečně daleko:

„Müller je původně činný v sociálně-psychologické práci a je referentem pro školství na přípravu do povolání v saském ministerstvu lidového vzdělávání. Jeho hlavní zájem se soustředí na oblast zkoumání nadání. Rasovými

otázkami se zabýval až později – bere proto ohled na rasová hlediska, ale chvílemi jím nejsou dostatečně silně stavěna do středu pozornosti. Na jednom zasedání o otázkách přenárodnění, které se konalo v létě 1937 ve Stuttgartu pod vedením současného referenta III B 15, se Müller poprvé zabýval asimilační problematikou a v průběhu let tuto otázku značně podporoval ze sociálně-antropologického hlediska. Jeho hlavní zásluhou je jasné rozpoznání určitých zákonitostí, které se v problematice asimilace vyskytují proto, že národy se slabšími vlohami působí přitažlivě na vlohy v jiných národech, pokud tyto nenacházejí nutný prostor ke své působnosti ve vlastním národě[53]."

Pozitivně byla v tomto hodnocení vyzdvižena Müllerova myšlenka „procesu přenárodnění v česko-moravském prostoru" prostřednictvím dobrovolníků, kterým měla být dána šance k sociálnímu vzestupu:

„Müller především podtrhuje, že přenárodnění v česko-moravském prostoru musí být procesem, který se samozřejmě uskuteční ve smyslu dobrovolného výběru vloh nadání. Proto právem zdůrazňuje, že nemá příliš význam vykonávat nátlak, nýbrž že jde o to, aby se Čechům, kteří pro nás přicházejí v potaz, ukázalo, že jejich splynutí v němectví je pro ně nutné a mohou se k němu stavět kladně, aniž by museli pociťovat stud vůči jejich kmenovému národu. Rozhodující úlohu v psychologické stránce této záležitosti bude muset hrát skutečnost, že velmi značný podíl nadaných českých rodin má německé předky."

Berlín se ale vyjádřil skepticky k Müllerově představě, že podstatná část nadaných českých rodin měla německé předky, a nastínil, že by se v Praze mohla za tímto účelem zřídit centrála pro průzkum zaniklé německé krve, která by tuto Müllerovu tezi ještě důkladněji zkoumala:

„Müller nevěnuje pozornost zkoumání nauky o příbuzenstvích, která jsou v této souvislosti důležitá. Je ale nutné, aby byla rozšířena. Muselo by se ověřit, zda v Praze nebude zřízena ústřední centrála pro nauku o příbuzenstvích, která by se ujala výzkumu zaniklé německé krve v česko-moravském prostoru a tímto způsobem společně napomáhala tomu, aby se podchytily ty rodiny, kterých se to týká především."

Skepsi vyjádřili k Müllerově myšlence, že by v Protektorátu mělo být paralelně udržováno české a německé školství. V Berlíně se totiž obávali, že české národní uvědomění je příliš silné na to, aby se nejschopnější

53 V originále *Volkstum*.

Čechy podařilo získat pro německé školy a ty méně schopné přiřadit školám českým. RSHA dále kritizoval, že Müller podceňuje sílu nacionalismu 20. století. Například Müllerovy příklady odnárodňování polabských Slovanů, Slováků a Čechů v 17. a 18. století se odehrávaly za úplně jiné situace, kdy vedoucí síly střední Evropy byly ještě nadnárodní. Ale s příchodem moderního nacionalismu vznikly nové mechanismy:

„Velmi pozoruhodné jsou vývody k otázkám inteligence (...). Například i u polského národního fondu se dá pozorovat, že proletarizace dosavadních vrstev inteligence nepovede s absolutní jistotou k tomu, že zmizí polská inteligence. Vnější podmínky okolního prostředí nejsou, jak známo, s to změnit dědičně podmíněné schopnosti člověka nebo rodu, ale je možné nanejvýš vývoji těchto nadání bránit nebo jej nějakým způsobem omezit. Je ovšem otázkou, zda jsou správné důsledky, které Müller vyvozuje z těchto a jiných poznání. Navrhuje totiž, aby české inteligenci, která pro nás nepřichází v potaz, byla nadále připuštěna cesta až na českou vysokou školu. Představuje si věci tak, že ti opravdově nadaní budou připuštěni na německé vysoké školy, zatímco poněkud méně nadané síly budou moci studovat na české univerzitě v Praze; tito lidé ovšem budou ve svých možnostech působení omezeni také jen na území české samosprávy. Hlavní otázkou je, zda při současném výskytu českého a německého vysokoškolského vzdělání existuje možnost vytřídit ty opravdu nadané pro německou vysokou školu. Je totiž naprosto možné, že se české národní uvědomění prokáže jako natolik silné, že se ten či onen uspokojí s méně dobrým místem v českém prostoru a dobrovolně se zřekne možnosti obdržet výhodnější místo v německém prostoru.

To, že Müller s touto možností počítá nedostatečně, vyplývá z toho, že podceňuje nacionalismus 20. století v jeho síle. Je celkem typické, že na straně 9 uvádí jako příklady Lužické Srby, Slováky v Maďarsku a taktéž na Čechy v 17. a 18. století. Tehdy byla vedení ve střední Evropě nadnárodní. Nacionalismus nebyl plně probuzen, takže byl přechod z jednoho národního charakteru do druhého poměrně ulehčen. Po probuzení moderního nacionalismu nejsou takovéto procesy, jaké se mnohonásobně uskutečňovaly v 17. a 18. století, už tak snadno možné. Srovnání s případy v Severní Americe (19. století) není na místě proto, že se v Severní Americe nejednalo o asimilaci (přenárodnění), nýbrž o amalgamaci (roztavení různých národnostních skupin v nový národ). Zaoceánští vystěhovalci opouštěli svou starou vlast plni zklamání a všeobecně

tíhli k tomu se nechat amerikanizovat, když navíc měli pocit, že se svého původního národního charakteru vzdávají ve prospěch národního charakteru nového, o jehož duchovní a světonázorové orientaci měla přeci rozhodnout až budoucnost."

RSHA odsoudil jako chybnou Müllerovu tezi, podle které byly podíly mimoevropských ras v českém národě nepatrné. Za sotva proveditelný označil návrh na převedení „méně hodnotné části" německého „národního tělesa" k pozůstávajícímu českému „národnímu tělesu". Použití českého národa k „očištění" německého „národního tělesa" narazilo v centrále SS na námitky, že se hranice této akce dají jen velmi těžko určit, dle mínění RSHA nepředstavovaly „méně hodnotné" komponenty německého národa žádné velké nebezpečí a Říše měla i pro tyto osoby využití. Řešení prý spočívalo jen ve výchově a školení německého „národního tělesa":

„Podobným způsobem jako v otázce reakce soudobého nacionalismu se Müller poněkud mýlí v otázce rasové. Sice naprosto zohledňuje rasové prvky, nevěnuje ale dostatečnou pozornost jejich významu. Zde je žádoucí korektura, snad více v tom negativním smyslu, že se stanoví, že v žádném případě nebude připuštěno přenárodnění Čechů, u kterých hrají roli jisté rasové komponenty (především mimoevropské, potom ale také baltické, alpínské a mediteránní), pokud tyto budou naprosto převažující.

Müllerova myšlenka provést zároveň s přenárodněním Čechů „vyčištění"[54] *německého národního tělesa tím, že méněcenné elementy německého národního tělesa budou dodány zůstávajícímu češství, je sotva proveditelná. Dokud se jedná o lidský materiál, který představuje z dědičně biologického hlediska určité nebezpečí, je nutné přikročit zákonně danými prostředky ke sterilizaci. V mnohých případech bude také možné dopravit tyto skupiny do Generálního gouvernementu. Všeobecně vzato je však takovéto „vyčištění" těžce proveditelné z toho důvodu, že 1) je mimořádně těžké zjistit hranice akce a 2) stále ještě existuje nebezpečí, že se z takovýchto „odštěpků" později vyvinou pro nás nebezpečné elementy. Je především nutné brát ohled na to, že pojem „odštěpek" je velmi relativní. Co je pro německý národ podhodnotné, může mít pro jiné národy určitý pozitivní význam. K tomu se ještě přidružuje fakt, že rodina německého národa je tak mimořádně veliká, že máme možnosti použití také pro tyto lidi. Biologické nebezpečí nepředstavují tyto „odštěpky"*

54 V originále *Entschlackung*.

pouhou svou existencí, nýbrž až tehdy, když pohlavní morálka v německém národě poklesne tak nízko, že se každý bude mísit s každou, tedy že rasové a charakterové rozdíly, působící v instinktu, budou neutralizovány a bude se uskutečňovat connubium[55] *mezi příslušníky vysoce hodnotných rodů a oněmi méně hodnotnými. To je otázka výchovy a školení v německém národním tělese, jak to hodlá řešit nacionálněsocialistické Německo.“* [29]

Karl Valentin Müller v následujících letech zveřejňoval své práce na toto téma i v publikacích a odborných časopisech, které byly určeny široké veřejnosti a jež jsou dostupné i dnes v některých archivech a knihovnách. Ve své širokému publiku určené práci *K rasovým a národním dějinám českomoravského prostoru*, zveřejněné v roce 1943, Müller kupříkladu jednoznačně konstatuje: *„Neexistují žádné rasové znaky, u nichž by českomoravský prostor vypadával z odchylkového rozmezí Velkoněmecka.“*

Závěr

Ukázali jsme si, jak na český národ z hlediska rasového pohlíželi nejvýznamnější nacionálněsocialističtí antropologové, rasoví teoretici a političtí i vojenští představitelé Třetí říše, kteří měli určující vliv na formování protektorátního života. Nyní také víme, jaké byly plány nacionálněsocialistického vedení ve vztahu k budoucnosti Čechů v Říši po vítězné válce. **Neexistuje jediný náznak ani hmatatelná indicie, natož pak důkaz, že by nacionální socialisté zamýšleli fyzickou likvidaci Čechů nebo český národ považovali za nějak „méněcenný“, „podřadný“ či cokoli podobného.**

Poznámky:

[1] Frankl, Michal: Die Endlösung der Judenfrage. In: *Geschichtsschreibung zu den böhmischen Ländern im 20. Jahrhundert.* Herausgegeben von Christiane Brenner, K. Erich Franzen, Peter Haslinger und Robert Luft, Collegium Carolinum, München 2006.

[2] Pilous, František: *Německá rasová nauka* (zpracováno pro internetový portál „Náš směr“).

[3] Baur, Erwin; Fischer, Eugen; Lenz, Fritz: *Menschliche Auslese und Rassenhygiene (Eugenik) – Band 1.* J. F. Lehmanns Verlag, München 1936, str. 713.

55 Manželství.

[4] Paull, Hermann: *Deutsche Rassenhygiene: ein gemeinverständliches Gespräch über Vererbungslehre, Eugenik, Familie, Sippe, Rasse und Volkstum*. Verlag für Sippenforschung und Wappenkunde C. A. Starke, Görlitz 1934.
[5] Stellrecht, Helmut: *Glauben und Handeln. Ein Bekenntnis der jungen Nation*. Zentralverlag der NSDAP. Franz Eher Nachf., Berlin 1943.
[6] Groß, Walter: *Nationalsozialistische Rassenpolitik. Eine Rede an die deutschen Frauen*. C. Dünnhaupt, Dessau 1934.
[7] *Lidové noviny*, 26. 5. 1943.
[8] Teyrovský, Vladimír: *Význam rasy*. Zemské ústředí osvětových sborů v Praze, Praha 1943.
[9] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 150/43 z 21. 12. 1943. Národní archiv, f. Úřad říšského protektora pro Čechy a Moravu, 114-307-2.
[10] Zelníček, J.: Rasa a národ. In: *Zteč*, 27. 11. 1942.
[11] Text citovaného článku je zpětným překladem z německého do českého jazyka, tudíž jsou oproti původní české verzi pravděpodobné jazykové odlišnosti.
[12] Deutscher Blutsanteil der Tschechen. Hlášení Vedoucího úseku Bezpečnostní služby v Praze Reinhardu Heydrichovi z 23. 1. 1942. Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-7/12.
[13] V tomto překladu je obsažen i 4. a 5. odstavec textu, který byl později z výkladu vypouštěn, tj. i ve verzi z roku 1938. Text zpracován podle: Pilous, František: Definice árijského původu dle tzv. Ahnenpassu. In: *Náš směr*, 25. 8. 2012 (zpracováno pro internetový portál „Náš směr").
[14] Uhlíř, Jan B.: *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Ottovo nakladatelství, Praha 2008.
[15] *Tamtéž*.
[16] Kolektiv autorů: *Protižidovská čítanka (příručka k židovské otázce v zemích českých)*. Redigoval šéfredaktor Rudolf Novák za spolupráce redakčního kruhu „Arijského boje". Praha 1944.
[17] Leuschner, Egon: *Nationalsozialistische Fremdvolkpolitik*. Rassenpolitisches Amt der NSDAP, pravděpodobně 1942.
[18] Kárný, Miroslav; Milotová, Jaroslava; Kárná, Margita: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Tisková, ediční a propagační služba, Praha 1991, str. 98-112 a 212-224.
[19] Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946)*. Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty. Argo, Praha 2012, str. 147.
[20] Heinemann, Isabel: *„Rasse, Siedlung, deutsches Blut". Das Rasse- und Siedlungshauptamt der SS und die rassenpolitische Neuordnung Europas*. Wallstein Verlag, Göttingen 2003, str. 151-164.
[21] Jenom při „mimořádných akcích" v období od června do prosince 1943 bylo vyšetřeno více než 30820 Čechů a Češek. Od března do srpna 1943 se 14451 rodin podrobilo „vyšetření v rámci upevnění německého národního elementu", v měsících od září 1943 do března 1944 to bylo 33831 osob, od dubna 1944 do února 1945 dále 42213 osob. Kategorie zpráv „proces znovuponěmčení" evidovala každé zprostředkování práce na území „staré říše", jemuž předcházelo vyšetření rasovým revizorem. Vyhodnocené zprávy z Protektorátu vykazovaly za období od dubna 1943 do února 1945 v této kate-

gorii 4749 osob a 6527 příbuzných. V prosinci 1944, kdy se zpráva liší od ostatních způsobů třídění, bylo v Protektorátu vyšetřeno 1123 osob a 471 příbuzných. V celém období bylo dále v kategorii „školních prohlídek" vyšetřeno 27319 „dětí s rodinami", v kategorii „studentské prohlídky" 1095 „studentů s rodinami", dále v kategorii „spoluvyšetření příbuzní" v měsících červen až srpen a říjen 1944 celkem 22455 osob „v rámci školních prohlídek", v kategorii „vyšetřování k upevnění němectví" v měsíci červenci, srpnu a říjnu 1944, ale také lednu a únoru 1945 figuruje 10196 vyšetřených osob a v červenci a srpnu 1944 celkem 1855 školních dětí „s rodinami". Viz Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946)*, str. 148.

[22] Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946)*, str. 149.

[23] *Tamtéž*.

[24] Heinemann, Isabel: *„Rasse, Siedlung, deutsches Blut"*, str. 177.

[25] Šisler, Stanislav: Vznik a formování nacistického „slovanského bádání" v Praze v letech 1940-1943. In: *Český lid*, č. 4 / 1991.

[26] Wiedemann, Andreas: *Nadace Reinharda Heydricha v Praze 1942-1945*. Pražská edice, Praha 2004.

[27] Kubů, Eduard: „Die Bedeutung des deutschen Blutes im Tschechentum". Der ‚wissenschaftspädagogische' Beitrag des Soziologen Karl Valentin Müller zur Lösung des Problems der Germanisierung Mitteleuropas. In: *Bohemia*. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder 45 (2004), str. 93-114.

Wiedemann, Andreas: *Nadace Reinharda Heydricha v Praze 1942-1945*. Pražská edice, Praha 2004.

[28] Kubů, Eduard: *„Die Bedeutung des deutschen Blutes im Tschechentum"*...

[29] Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/41, i.č. 299.

KAPITOLA II.

„Žid Süss“ a jeho české ohlasy

Praha v první polovině 40. let představovala jednu z významných bašt evropského filmového průmyslu – nehledě na samotný fakt, že v době existence Protektorátu bylo buď dokončeno nebo natočeno 114 celovečerních filmů, tedy jeden vznikl průměrně za 19,7 dne.[1] Značné popularity mezi českými diváky obvykle dosahovaly filmy, které se nějakým způsobem dotýkaly národních a vlasteneckých citů, romantické snímky opěvující krásu českomoravské krajiny, ale i filmové produkce, v nichž vystupovaly české herecké hvězdy – kvůli nim čeští diváci navštěvovali i některé německy hrané filmy. Méně známý je však dnes fakt, že Češi od konce roku 1940 v kinech hojně navštěvovali a navzájem si doporučovali i určitá filmová představení, jež do těchto kategorií nespadala.

„Žiďák jeden“, ozývalo se z publika už během filmového představení ve frýdlantském kině koncem března 1943. Jiní diváci zase vykřikovali *„ať ho pověsí!“*. Stejně jako všechna ostatní promítání německého filmu Žid Süss ve Frýdlantu byly vstupenky na toto představení do posledního místa vyprodané. Čechům se film líbil natolik, že se na něj vzájemně upozorňovali a doporučovali jej svým přátelům a známým.[2] A že se zjevně nemohlo jednat o nějaký lokální výjimečný jev, nýbrž že ho lze zevšeobecnit i pro jiná místa v Protektorátu, dokládá i toto hlášení německého Sicherheitsdienstu z konce listopadu 1943, ve kterém se praví: *„Představení filmu ‚Žid Süss‘ v Třešti (politický okres Třebíč) bylo českým obyvatelstvem velmi dobře navštíveno a živě o něm přitom diskutovalo. Podle dosavadních zjištění film u mnoha Čechů ještě víc posílil přesvědčení, že Židé jsou největším nebezpečím*

1 Uhlíř, Jan B.: *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, str. 444.
2 Hlášení z denní zprávy Sicherheitsdienstu ze dne 26. 3. 1943.

a že je jim dobrý každý prostředek k tomu, aby své špinavé úmysly dovedli k cíli. Film, jak se např. Češi vyjadřovali, prý vcelku obzvláště jasně odhalil hospodářské a morální nebezpečí Židovstva."[3] Je to pozoruhodné zjištění, pokud si uvědomíme, že Žid Süss měl premiéru v českých kinech již tři roky před těmito popisovanými náladami mezi Čechy, a sice v listopadu 1940. Tři roky promítání tohoto známého německého snímku v protektorátních kinech mu zjevně vůbec neubralo na popularitě a představení byla stále hojně navštěvována.

Vraťme se tedy zpět do roku 1940, kdy bylo pro mnohé Pražany běžné potkat cestou po ulicích hlavního města Protektorátu nejednu známou hvězdu německého filmového plátna či nějakého filmového miláčka nejen německého publika. Pražské hotely a restaurace se plnily významnými německými režiséry a hereckými hvězdami té doby: Za všechny můžeme jmenovat režiséra Veita Harlana či herecké hvězdy říšského filmu Hanse Alberse, Wernera Krauße a Kristinu Söderbaumovou. Rakouský herec Hans Moser sedával téměř denně na terase hotelu Ambassador. Často bylo vidět i oblíbence filmových fanynek Alberta Matterstocka a herce Georga Alexandera; Hildu Krahlovou bylo možno potkat v blízkosti hotelu Alcron. Takový Heinz Rühmann, Leo Slezak nebo Gustav Fröhlich, ti když měli v Praze zrovna něco na práci, bydleli zase ponejvíce v hotelu Esplanade. Od počátku roku 1940 byly v pražských ateliérech vedle české produkce nepřetržitě natáčeny také německé filmy. V Praze se stabilně nacházelo dvacet až třicet německých filmových tvůrců.

Například berlínská filmová společnost Terra natáčela v Praze na Barrandově film *Růže z Tyrol*, jehož námět byl čerpán ze staré rakouské operety Ptáčník. Vídeňané a Berlíňané tu spoluúčinkovali na filmovém snímku režiséra G. von Bolvaryho, odehrávajícím se v tyrolských Alpách. Mnichovská Bavaria zde zase kupříkladu dokončila veselohru *Co si přeješ, Brigito?*. V pražských biografech společnosti Terra byl také uváděn film *Šaty dělají člověka*, jenž byl rovněž natočen v Praze na Barrandově, a o kterém se během jeho natáčení docela hodně namluvilo, neboť v exteriérech na Barrandově byla za tímto účelem pro film postavena celá švýcarská vesnice, která byla i pod červnovým sluncem stále pokryta sněhem a ledem, i když umělým. V hlavní roli hrál legendární německý herec Heinz Rühmann.

3 Hlášení z denní zprávy Sicherheitsdienstu ze dne 25. 11. 1943.

Německé filmové společnosti v Praze vyráběly také české filmy. Tak byl na Barrandově berlínskou společností Ufa natočen například film *Baron Prášil* a Tobis-Film pracoval v A-B ateliérech na filmu *Dva týdny štěstí*, režírovaném Vl. Slavinským, abychom si jmenovitě uvedli jen pár příkladů. Český filmový magazín *Kinorevue* tehdy škodolibě poznamenával: *„Zatímco filmová výroba Anglie a Francie leží úplně ladem a nejsou vyráběny ani anglické ani francouzské filmy a nebudou moci být v dohledné době vyráběny, pracují ateliery Němců, Italů a Čechů v plném rozsahu, aby postačily stoupajícím poptávkám, kladeným milovníky filmového umění těchto národů na své domácí produkce."* České ateliéry – na prvním místě moderní, teprve v roce 1933 otevřený barrandovský komplex, byly z mnoha důvodů vhodné pro zapojení do struktur říšské filmové výroby. Pražské filmové výrobny byly od berlínského ústředí vzdáleny sotva 350 km, což je mimochodem mnohem blíže než třeba ateliéry tehdejší druhé největší říšské filmové společnosti Bavaria Film v Mnichově.

Vedle Berlína byla v té době v Praze produkována také část velmi známého filmu společnosti Ufa, natočeného na zakázku říšského ministra lidové osvěty a propagandy Josepha Goebbelse, s názvem *Žid Süss*. Goebbels už v lednu roku 1940 vydal pokyn, aby německý tisk uvedení filmu do kin netituloval jako prezentaci antisemitského snímku. Tento záměr spočíval v úmyslu, aby si divák udělal takto směřovaný úsudek raději sám, až na základě shlédnutí filmu, který sugeroval myšlenku, že scénář plně odpovídá historicky podloženým událostem. Mnoho diváků se tehdy opravdu domnívalo, že příběh Josepha Oppenheimera, vylíčený ve filmu režiséra Veita Harlana, se v této podobě skutečně udál. Při své premiéře v berlínském kinopaláci „Am Zoo" dne 24. září 1940 měl snímek obrovský úspěch a během několika málo následujících měsíců vydělal přes šest milionů říšských marek, což byla na tehdejší poměry enormní suma. Jenom toto jedno kino za první čtyři týdny zaznamenalo téměř 112000 návštěvníků, kteří se na film *Žid Süss* přišli podívat. Do roku 1943 ho shlédlo přes 20,3 miliony diváků. Film byl rovněž představen 5. září 1940 na osmidenním filmovém festivalu v Benátkách, kde se mimo něj uvedlo celkem 40 hraných a dokumentárních snímků. Za českou filmovou produkci byl na tomto filmovém festivalu přítomen zástupce ministerstva obchodu, ing. Z. Urban.

Vlastní iniciátor produkce filmu *Žid Süss*, říšský ministr Joseph Goebbels, zavítal 5. listopadu 1940 na několikadenní návštěvu Prahy.

K programu jeho návštěvy patřilo nejen shlédnutí představení Smetanovy opery *Prodaná nevěsta* v Národním divadle, nýbrž právě také prohlídka pražských filmových ateliérů na Barrandově, a to ve čtvrtek 7. listopadu 1940 v doprovodu říšského protektora, svobodného pána von Neuratha, státního sekretáře K. H. Franka a státního podsekretáře von Burgsdorffa. Po prohlídce ateliérů byli dr. Goebbels a von Neurath přítomni zkušebnímu natáčení a nechali si předvést ukázky z filmů, na nichž se právě pracovalo.

Premiéra filmu *Žid Süss* v Čechách a na Moravě připadla na večer 21. listopadu 1940, kde byl v pražském premiérovém kině společnosti Ufa Na Příkopě ve slavnostním rámci tento německý film z produkce Terrafilmu předveden poprvé. Jak bylo při podobných příležitostech zvykem, zavítalo na pražskou slavnostní premiéru mnoho oficiálních hostů, mezi nimiž byli v přeplněném hledišti: zplnomocněnec branné moci u říšského protektora, generál pěchoty Friderici, přednosta kulturně-politického oddělení a ministerský rada svobodný pán von Gregory, ministr obchodu dr. Kratochvíl a generální inspektor vládního vojska generál Eminger. Ukázala se i řada zástupců různých úřadů a delegace „Českého svazu pro spolupráci s Němci". Před samotným promítáním filmu zahrála Česká filharmonie pod taktovkou Karla Šejny Beethovenovu předehru k opeře *Egmont*, která u publika vyvolala nadšený potlesk. Poté byl promítnut film *Žid Süss*, který *„dokonalými fotografickými prostředky a mistrnými hereckými výkony zachycuje působivou kapitolu z dějin Württemberska osmnáctého století, jehož poživačný a slabošský vévoda Karel Alexander byl po celý život ovládán machinacemi lstivého a pokryteckého Žida Süsse Oppenheimera"*, jak dílo prezentoval tehdejší protektorátní tisk.

Bylo přirozeně poplatné době, že oficiální tisk dílo vyzdvihoval jako *„ač obsahem historický"*, dnes však *„velmi aktuální film s nadčasovou platností"*. Vzpomeneme-li si na citovaný pokyn dr. Goebbelse z ledna 1940, podle kterého se měl říšský tisk oprostit od titulování filmu jako antisemitského, působí naprosto paradoxně skutečnost, že ve všech českých novinách probíhala doslova *„protižidovská kampaň, kterou s největší pravděpodobností inicioval tiskový odbor Úřadu říšského protektora"*[4]. Kupříkladu *Lidové noviny* k průběhu slavnostní pražské premiéry napsaly: *„Toto umělecky význačné a mravně účinné filmové dílo, jež na zbídačení württemberského*

4 Citát z: Krejčová, H.: *„Jsem nevinen": Süss, Harlan, Čáp a jiní.*

lidu oné doby ukazuje zhoubnou moc židovské touhy po moci a nadvládě a stává se tak výstižnou ilustrací k dějinám bojů arijství a židovství, bylo přijato přítomnými se spontánním potleskem. Obecně byly účastníky vysoce oceněny umělecké výkony hlavních představitelů, Ferdinanda Mariana, Heinricha Georgeho, Wernera Krausse a Kristiny Söderbaumové, jakož i hudebního doprovodu Wolfganga Zellera."

Obrázek o tom, jak „tvrdě antisemitsky" tehdejší protektorátní tisk premiéru filmu prezentoval, může poskytnout i tato filmová kritika, která vyšla v neděli 24. listopadu v *Lidových novinách:*

„Na plátna našich kin byl nyní uveden německý film Žid Süss, jehož dokonalá umělecká úroveň je ve vzácné shodě s nesmírnou cenou jeho poslání mravního a politického. (...) Umělec odhaluje tu mnohou roušku z odvěkého zápasu židovstva a arijství a činí tak upřímně a otevřeně, nic nezastíraje, neboť příběh vrhá světlo na kus dějin německých, na smutné důsledky pobloudění jednoho z minulých vládců německého lidu, jenž sedl na lep rafinovaného Žida a octl se v jeho vleku. (...) Film má nesmírnou poučnou cenu, neboť jeho tvůrci vyslovili tu nad slunce jasněji a k tomu ještě přesvědčivou řečí filmového obrazu, nad slova výmluvnějšího, starou a stále platnou pravdu o rafinovanosti Židů, o jejich mezinárodnosti, jež nepřipouští, aby přilnuli k lidu, v jehož zemi žijí, a o jejich jediných dvou láskách, pro něž žijí: o lásce k penězům, pohodlnému životu na cizí útraty, a o lásce k moci, k ovládání arijských národů, mohutný výmluvný politický film, jenž vyprýštil z poznání historické pravdy. Vytvořit jej mohli jen tvůrci, kteří prohlédli škodlivost Židovstva a porozuměli, co znamená pro národ Žid, jenž přišel k moci. Film je vhodným podnětem i české veřejnosti, aby se nad židovskou otázkou zamyslila a jednou pro vždy se s ní vypořádala.

Film, plný rušného děje, vzrušujícího spádu a epické síly, je příkladem výchovného politického filmu, jehož tvůrci chtěli vrhnout neklamné světlo na několik stránek z dějin bojů Židovstva o bohatství a moc. Film, který neponechává o tomto aktuálním problému, vystupujícím z historických kulis, nejmenších pochybností, má všechny znaky díla osobnosti. Režisér Veit Harlan je znamenitým epickým vypravěčem. Skladatel Wolfgang Zeller volil výstižný hudební doprovod, v němž užil četných prvků hudby židovské, zvláště žalmů. (...) Herci patří k nejlepším v dnešním německém filmu. Ferdinand Marian jako Žid Süss má v sobě znaky úlisnosti a podlézavosti i velikášství,

krvelačnosti a neřesti. (...) Werner Krauss je ve dvojité úloze rabbiho Loewa a Süssova tajemníka skvělým představitelem dvou různých židovských typů. Kristina Söderbaumová je svrchovaně hrdá křesťanská žena."

V obdobném duchu psal 29. listopadu 1940 zpravodaj *Filmový kurýr*, když vedle výkonů herců vyzdvihoval, že tento film „židovský problém" nejenže dobře ilustroval, nýbrž že ukázal jeho „řešení": *„Zatímco Waschneckovi ‚Rothschildové' se spokojili s pohrdavou satirou, Harlanův ‚Žid Süss' židovský problém řeší. Je to film silného účinku a bezvýhradné přesvědčivosti. V souhrnu historických událostí, sepjatých těsným poutem několika let neblahého panování württemberského vévody Karla Alexandra, prožívá divák strhující boj uražených a ponížených proti živlu, který je zákeřně přepadl, pronikaje jako smrtelný neduh zdravým organismem lidu, aby jej spoutal a vysával pro blaho Israele. (...) Přesvědčivá koncepce Harlanovy režie dochází plného pochopení u herců, kteří podávají vesměs strhující výkony. Süss-Oppenheimer, vykreslený Ferdinandem Marianem, soustřeďuje uhlazenou podlost, úlisnou krutost a vypočítavý cynismus, jimiž slouží sebevědomému povýšenectví své rasy, ale ve chvíli smrtelné úzkosti jest ochotný se všeho vzdát, jen aby zachránil svůj ubohý život. Werner Krauss v dvojí roli, jako rabbi Loew a Süssův tajemník Lévy, dovede tlumočiti pravověrnou židovskou prohnanost a výsměšnou drzost, od níž se výrazně odráží vojácká přítomnost vévodova válečného soudruha plukovníka Roedera (A. Florath) a křehký půvab Dorothey Sturmové, zmučené oběti Süssovy, zosobněné Kristinou Soederbaumovou."*

Podmínky pro to, aby Češi toto dílo favorizovali při volbě vhodného filmu pro strávení příjemného odpoledne či večera, nebyly zrovna nejpříznivější. Shodou okolností se totiž v té době v českých kinech začal promítat mimořádně úspěšný film *Babička*, který lámal veškeré dosavadní rekordy návštěvnosti a stavěl všechny ostatní filmové produkce takřka do pozadí. Premiéra filmu, zpracovaného podle předlohy Boženy Němcové, totiž připadla zrovna na 15. listopad 1940 a *Žid Süss* se do kin dostal až o týden později. Přesto Češi navštěvovali představení filmu *Žid Süss* v hojném počtu, pokud si uvědomíme, že ho za první čtyři týdny vidělo přes 50 000 Pražanů. V premiérovém kině Na Příkopě byl film promítán čtyři týdny. Poté se projekcí ujalo kino „Metro" – třikrát denně, v neděli pětkrát. Svědčí to, jak píše Helena Krejčová ve své práci *Jsem nevinen*, *„o tom,*

že zájem veřejnosti byl mimořádný". Zajímavá jsou v tomto směru hlášení pražského Sicherheitsdienstu, který, jak známo, velmi bedlivě sledoval a zaznamenával skutečné postoje českého protektorátního obyvatelstva a byl dobře obeznámen i se šeptanou propagandou: *„U Čechů pomalu začíná být znát zájem o německé filmy"*, píše se kupříkladu v jednom tajném hlášení z ledna 1941, *„což se například projevilo neobyčejně silnou návštěvností filmů Žid Süss a Opereta. Zatímco film Žid Süss vyvolával také u Čechů často odpor k Židovství, nacházel film Operette velký ohlas kvůli stylu, který má blízko k Čechům."* České kritiky tento posledně jmenovaný film režiséra Williho Forsta z roku 1940 označovaly za jeden z vůbec nejlepších německých filmů posledních let. Dějství tohoto hudebního filmu se odehrávalo ve Vídni, nemělo žádný politický obsah a sledovalo osudy dvou spřízněných umělců, které ztvárnili právě sám Willi Forst a herečka Maria Holstová.

O všeobecném postoji tehdejší české veřejnosti k německé filmové produkci však ostatně mnoho vypovídá měsíční hlášení pražské služebny Sicherheitsdienstu, v němž se v listopadu konkrétně uvádí: *„Také v české filmové tvorbě je nápadné úmyslné upřednostňování nacionálně zabarvené tématiky. Dokonce ani nejlepším německým filmům české publikum vůbec nevěnuje pozornost, resp. jsou bojkotovány. Po dosud nejúspěšnějším filmu roku To byl český muzikant vzbudil v poslední době pozornost film Poslední Podskalák, příhody z pražského rybářského prostředí. Při cenzuře z tohoto filmu muselo být vystřiženo nebo obměněno 14 míst. Úspěchy těchto filmů ale zdaleka převyšuje nový zjev české filmové produkce, film natočený podle jednoho z nejslavnějších českých románů stejného jména Babička. Pražská premiéra a první uveřejnění filmu na venkově vyústilo v národní českou událost. Období určené pro promítání muselo být téměř vesměs prodlouženo. Producentu ‚Lucernafilm' došla nesčetná řada gratulačních telegramů."*

Lze tedy zcela s jistotou tvrdit, že promítání filmu *Babička* v protektorátních kinech zatlačilo premiéru filmu *Žid Süss* jaksi na vedlejší kolej. Bylo by ovšem omylem se domnívat, že by protektorátní veřejnost film nějakým způsobem bojkotovala nebo že by se mu vyhýbala pro jeho antisemitské zaměření, což už ostatně dokládají situační zprávy, citované zcela v úvodu. Souvisí to jednoduše s tím, že česká veřejnost zejména v prvních letech existence Protektorátu v umělecké a kulturní tvorbě reflexivně a mimořádně

silně preferovala vše, co jen trochu zavánělo českou národní, vlasteneckou tématikou. Pokud se široká česká veřejnost v určitých případech stavěla rezervovaně či chladně vůči určitým protižidovským opatřením z německé strany, nemusí to hned znamenat, že by tak činila v první řadě proto, že by byla odpůrcem antisemitismu, nýbrž že reflexivně inklinovala k odmítání všeho, co vznikalo z německého popudu – a k tomu pochopitelně patřil i nacionálněsocialistický antisemitismus, vnímaný Čechy jako „německý antisemitismus". Na druhé straně již za druhé česko-slovenské republiky a v prvních měsících Protektorátu nejrůznější české společnosti schvalovaly opatření a prohlášení v otázce zákazu práce občanů židovského původu. Filmové instituce samozřejmě nebyly výjimkou a došlo tak na rozhodnutí, která byla ve své podstatě vstřícnými gesty vůči říšské moci. Například na začátku května 1939 ústřední výbor České filmové unie jednohlasně rozhodl, že členy unie mohou být jen pracovníci árijského původu.

Právě závěr roku 1940 byl ve znamení vnitřních členských opatření masové organizace Národní souručenství, kterými se definoval člověk považovaný za Žida či židovského míšence a kterými se stanovoval vnitřní poměr členů Národního souručenství vůči spoluobčanům židovského původu. V Národním souručenství probíhal boj o moc a v této souvislosti vznikl i konflikt ohledně českých protižidovských opatření a vyhlášek. Pikantností je, že jedním z bodů kritiky těchto nařízení platných pro Národní souručenství byla výtka, že „Češi jdou ve svých vyhláškách ještě dál než Němci", když mluví o „židovských míšencích třetího stupně". V té době byly v protektorátním tisku patrné dvě protichůdné tendence: Řada deníků zdůrazňovala, že v otázce protižidovských opatření je třeba přitvrdit a že je „ostudou", když se k tomu musí mnozí Češi německou stranou nechat „dotlačit". Protipólem pak byly komentáře, v nichž se hovořilo o tom, že Češi nepotřebují tak důrazná opatření, neboť prý ve své minulosti vždy dbali na to, aby si udrželi přirozený distanc vůči Židovství a aby si ubránili nezávislost českého národního hospodářství. V listopadu 1940 však některé protektorátní deníky přinesly informace, které tvrzení druhé skupiny tisku poněkud vyvracely uváděním „skutečnosti", že Židé byli dříve v českém hospodářství poměrně nadprůměrně zastoupeni v důležitých povoláních, jako například kolem 60 % mezi advokáty a podobně i mezi lékaři, v tisku a obchodu.

O podstatě postoje české mládeže k „židovské otázce" se v listopadu 1940 velmi výmluvně rozepsal pražský Sicherheitsdienst: *„V politickém postoji české mládeže dnes přináší plody metoda uplatňovaná v posledních letech minulé republiky, vychovávat ji v rostoucím měřítku v obranném boji proti všemu německému. Po zhroucení protiněmecké československé státní ideologie proto česká mládež stojí ve svém celku bez vlastního cíle a je ovládána pouze vyslovené politickým nihilismem, stejně jako nepoučitelnou nenávistí k Němcům. Ta se příznačně projevuje v jejím postavení k židovské otázce. Zde se musí ignorování rasových zásad vysvětlit ani ne tak nepochopením, jako spíše demonstrativně chtěným odmítnutím ‚německých teorií'".*

Skutečnost, že všeobecné postoje českého obyvatelstva vůči „židovské otázce" za Protektorátu rozhodně nelze nikterak paušalizovat, výmluvně dokládá kupříkladu situační zpráva Sicherheitsdienstu z konce léta 1942,[5] podchycující nálady mezi Čechy za uplynulé dva dny. Zpráva dosti příkladně vystihuje, že tento obraz rozhodně nebyl jednolitý: *„V poslední době se z téměř celého území Protektorátu hromadí stížnosti na drzé a arogantní chování Židů. Ti často nedodržují opatření týkající se Židů a chovají se na ulicích, v obchodech a lokálech tak vyzývavě, že dokonce i Češi nad tím v jednotlivých případech vyjadřují rozčilení. Tak kupříkladu Češi z Trhové Kamenice poukazují na to, že Židé navštěvují dokonce veřejná koupaliště a běhají tam bez označení. V Malšovicích u Hradce Králové bylo pozorováno, že skupina Židů v jedné restauraci zpívala písně v doprovodu kytary. Ve vinárně ‚Petřík' v Praze I se objevil jeden Žid bez Davidovy hvězdy. Přítomnými hosty byl rozpoznán jako bratr jednoho v Americe žijícího herce a po vstoupení byl z lokálu vyveden ještě před příchodem policie. S obzvláštním rozhořčením české obyvatelstvo různým způsobem poukazuje na to, že se dnes Židům částečně daří ještě lépe než dříve. Mnoho z nich prý disponuje i navzdory uzavírací kartě*[6] *pozoruhodným měsíčním kontem, aniž by přitom museli hnout rukou. Tím, že nemusejí pracovat, mají příležitost obstarávat si veškerým možným způsobem nedostatkové zboží a potraviny."*

Na druhou stranu tatáž zpráva pokračuje: *„Velká část českého obyvatelstva však stále ještě vyjadřuje protiněmecké postoje vědomou náklonností vůči Židům. Vycházeje z tohoto zaměření Češi poskytují Židům všechno,*

5 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 27. 8. 1942.
6 V originálu *Sperrkarte*.

co mohou, a jsou jim ve všech směrech nápomocni. Obzvlášť do očí bijícím způsobem se tento demonstrativní přátelský postoj vůči Židům projevuje při židovských transportech. Na rozloučenou se shromažďují větší i menší skupiny Čechů, kteří vyjadřují svůj soucit a volají na Židy povzbuzujícím způsobem ,na shledanou!'. Nezřídka dochází k tomu, že Češi při odjezdech transportních vlaků propadají v pláč. V Kolíně se například jedna skupina Čechů vyjádřila, že by bylo dobré, kdyby se za Židy zorganizovala demonstrace. V těchto českých kruzích panuje pevné přesvědčení, že se Židé brzy vrátí, a projevují proto vůči nim úslužné chování, aby z toho později měli výhody."

Již nejpozději od poloviny roku 1943 byla naprostá většina českého obyvatelstva přesvědčena o tom, že pád Třetí říše je nezvratný. Z dobových situačních zpráv lze dokonce vyčíst, že mnoho Čechů pevně počítalo s porážkou Německa ještě v průběhu roku 1943. Pochopitelně, že se tyto nálady odrážely i ve způsobu chování českého obyvatelstva vůči Židům, kteří žili v Protektorátu. Mnohdy nešlo o pouhý pragmatismus; objevovaly se i motivy strachu z návratu Židů po válce: *„V jistotě, že válka je již prakticky rozhodnuta v neprospěch Říše, se mnozí Češi živě zabývají židovskou otázkou, která se pak stává opět aktuální. V rozhovorech o tom se opakovaně vyjadřuje, že se velká část českého obyvatelstva vyslovuje proti Židům, a přitom se vyzdvihuje, že odstranění Židů ze zdejšího prostoru je jedinou výhodou, kterou Němci přinesli."* Při pomyšlení, že se po Spojenci vyhrané válce budou Židé vracet zpět do země a budou si *„alespoň zajišťovat svůj bývalý majetek a možná si zajistí i větší vliv"* než předtím, *„se lidé rádi konejší tvrzením, že mnozí Židé určitě nebudou mít žádnou chuť vrátit se do Evropy, kde nálada proti nim zůstane i po válce rozbouřená a vybičovaná."* V této situační zprávě z listopadu 1943 se dále uvádí: *„Lidé se proto uklidňují nadějí, že židovské nebezpečí pro český národ bude po odstranění německého vlivu v Evropě alespoň na delší dobu odvráceno. Porůznu si lze v českých kruzích ovšem všímat také určitých obav, že se Židé po skončení války přeci jen vrátí a mohli by se Čechům za jejich prokazovaný postoj pomstít. Charakteristické je proto vyjádření jednoho českého úředníka železničních drah v Kroměříži, který řekl: ,Židé mají moc a kapitál. Až se vrátí, budeme muset za všechno, co si teď vytrpěli, krvavě zaplatit.' Jedna Češka, která si u okresního úřadu v Uherském Brodě zažádala o židovský nábytek a úředník ji vyzval, aby*

podala písemnou žádost, odvětila: ‚To mě ani nenapadne, to se toho nábytku radši zřeknu. Za 3 měsíce se Židé stejně vrátí a pro svůj nábytek si přijdou.' Češi v Českých Budějovicích se vyjádřili, že ty osoby, které nevlastní žádný židovský nábytek, mohou být jen rády. Doba, kdy se Židé vrátí, prý už není příliš vzdálená. Těm, kteří si koupili židovský nábytek, se povede zle. Budou nejen muset všechno vrátit, nýbrž kromě toho se budou muset ještě obávat, že budou zastřeleni nebo pověšeni."[7]

Češi v Protektorátu se zčásti přikláněli k názorům německého civilního obyvatelstva ohledně řešení „židovské otázky", jak vyplývá z hlášení o něco novějšího data:[8] *„Sebevědomé, mnohdy dokonce vyzývavé chování zde zůstavších Židů a především Židů žijících ve smíšených manželstvích zapříčiňuje, že v poslední době na německé, ale porůznu také na české straně neustále zaznívá požadavek vyjasnění židovské otázky beze zbytku. Při projednávání tohoto tématu nezřídka dochází ke kritice samotné legislativy týkající se Židů, přičemž se zdůrazňuje, že se u židovského problému nepostupovalo konsekventně, a tím se dopělo jen k polovičatému řešení. Především se lidé pohoršují nad zvláštním postavením ve smíšených manželstvích a poukazují na to, že právě na Židy žijící ve smíšených manželstvích se je třeba dívat jako na značné původce a hlavní nositele šeptané propagandy, kteří se u Čechů snaží posilovat ducha odporu. Protože pro smíšená manželství například neexistuje zákaz vlastnit rozhlasový přijímač, má židovská část beze všeho možnost odposlouchávat zahraniční zprávy a tyto rozšiřovat."* V této souvislosti se někteří Češi od těchto Židů distancovali: *„Češi často poukazují na to, že české obyvatelstvo je sice neustále obviňováno z obzvláštního nepřátelství vůči Němcům; ve skutečnosti jsou prý ale namnoze Židé ze smíšených manželství a jejich árijské příbuzenstvo nositeli šeptané propagandy, prostřednictvím které se vykonává velký vliv na všechny vrstvy českého obyvatelstva. Židé žijící ve smíšených manželstvích prý také mají možnost si navzdory přísnému hospodaření s potravinami kupovat všechno, na co pomyslí, pod pultem, protože stále existuje mnoho Čechů, kteří tyto Židy litují a podporují. Mnoho z těchto Židů se mohlo také vyhnout totálnímu nasazení a vedou si díky obchodu na černém trhu stále ještě bezstarostný život, protože vlastní dostatečné množství peněžních prostředků."*[9]

7 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 16. 11. 1943
8 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 25. 11. 1943.
9 Tamtéž.

Předchozí výčet situačních zpráv určitě umožňuje poněkud realističtěji nastínit smýšlení českého obyvatelstva v Protektorátu ve vztahu k Židům a prozrazuje komplexitu celého problému. Jedině takto lze lépe pochopit pozadí pozitivního přijetí promítání snímku *Žid Süss* českým publikem.

Vraťme se ale k samotnému snímku, jehož produkce vznikala částečně i v Praze. Vznik filmu provázely některé pozoruhodné skutečnosti. Jeho režisér Veit Harlan totiž do některých rolí nejdříve obsadil skutečné židovské herce. Ve své biografii později uvedl, že všichni židovští komparsisté za své účinkování dostávali vysoké odměny, nebo že se samotný rabín k natáčení nabídl sám a bez jakéhokoliv přemlouvání. V Německu po válce vyšlo o filmu *Žid Süss* několik knih, jež ovšem jeho tvrzení vyvracejí. *„Dorothea Hollsteinová, která se filmu podrobně věnovala, považovala za velmi nepravděpodobné, že by právě židovští komparsisté dostávali vysoký honorář, když ani příslušníci Wehrmachtu neměli za účinkování v tomto filmu nárok na odměnu."*[10] Režisér Harlan také tvrdil, že osobně měl k Židům vztah kladný a *„Žid Süss byl podle něj pokusem zobrazit židovský problém uměleckou formou a režisér nenese odpovědnost za antisemitskou kampaň při premiéře"*. Snažil se dokonce přenést část viny za vznik filmu na pražské Židy. Uvedl, že bez jejich účasti by přece film nemohl vzniknout, a proto by za jeho existenci měli být odsouzeni i oni.

Méně známý je fakt, že podobně laděný film mohl docela dobře vzniknout i v české produkci. Podle slov Václava Binovce, českého režiséra spolupracujícího dlouhodobě s nacionálními socialisty, se herec a režisér Čeněk Šlégl měl v roce 1940 pokusit *„předložit Filmovému ústředí námět na protižidovský film Návrat, který měl dle Binovcových slov líčit zhoubnou činnost Židovstva na českém venkově. Filmová organizace však námět odmítla."*

Přesto se v českém filmu židovská otázka nakonec objevila. Došlo k tomu v roce 1941, kdy režisér František Čáp natočil adaptaci románu Jindřicha Šimona Baara *Jan Cimbura*. Ve filmu se objevuje jedna kritická pasáž. *„Venkovští muži utrácejí peníze v židovské hospodě, opíjejí se tam a hrají karty. Jejich nespokojené ženy do hospody vniknou, vydrancují ji, zničí zařízení a vyženou židovského majitele z vesnice. Žid odchází pouze s malým batohem na zádech a na konci naposledy smutně pohlédne na vesnici."*[11] Pre-

10 Bednařík, P.: *Arizace české kinematografie*. Str. 97; včetně následujících 2 citátů.
11 *Tamtéž*, str. 99.

miéru *Jana Cimbury* ale antisemitsky mířené ohlasy v tisku neprovázely, na rozdíl od filmu *Žid Süss*. V roce 1946 mělo natočení filmu *Jan Cimbura* svou dohru. František Čáp byl vyšetřován Komisí pro národní bezpečnost kvůli obvinění ze šíření rasistických tendencí.

Druhým českým filmem s protižidovskou stopou je snímek režiséra Jana Alfréda Holmana z roku 1942 s názvem *Velká přehrada*. Neobjevuje se v něm sice žádná čistě židovská negativní postava, ale v jedné scéně hlavní hrdina, který v čele dělníků vystupuje proti nesvědomitému stavebnímu podnikateli, pronese větu: *„Znám vaše židovské manýry."* Podnikatel v tomto filmu krátí dělníky na mzdě a šetří na stavebním materiálu.

Ostatně svou nepatrnou „českou stopu" zřejmě nese i samotný snímek *Žid Süss*, jehož hlavní roli ztvárnil rakouský herec Ferdinand Marian, narozený v roce 1902 ve Vídni. Své umělecké jméno však převzal po otci, který byl operním pěvcem. Herec, který se o politiku v podstatě nikdy nezajímal a nikdy nebyl členem žádné politické strany, už dnes není znám pod svým rodným jménem Haschkowetz, tedy jasně poněmčeným českým jménem. Kvůli svému účinkování ve filmu *Žid Süss* mu po válce byla zakázána herecká činnost. Zemřel při autonehodě, když pravděpodobně v podnapilém stavu narazil do stromu. Dodnes se spekuluje o tom, zda se jednalo o sebevraždu z důvodu jeho tehdejší bezvýchodné profesní situace, či zda šlo opravdu jen o nehodu. Proti první verzi hovoří skutečnost, že kromě Mariana v autě seděli další dva cestující, kteří nehodu přežili nezraněni, a že již existovaly náznaky toho, že Marianovo jméno bude přeci jen vyškrtnuto z černé listiny herců, kteří po válce ve filmu nesměli vystupovat.

Prameny:

Die politische Entwicklung im Protektorat Böhmen und Mähren im Jahre 1940 (Monatsbericht November 1940), Sicherheitsdienst RF SS, SD-Leitabschnitt Prag.

Die politische Entwicklung im Protektorat Böhmen und Mähren im Jahre 1941 (Monatsbericht Jänner 1941), Sicherheitsdienst RF SS, SD-Leitabschnitt Prag.

Denní hlášení Sicherheitsdienstu RF SS, SD-Leitabschnitt Prag. Období 1942-1943. Národní archiv, f. Úřad říšského protektora pro Čechy a Moravu, 114-307-3, 114-309-4, 114-308-5 a 114-307-2.

Novotný, Lukáš: *Film jako nástroj ovlivňování*. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, 2009.

Bednařík, Petr: *Arizace české kinematografie*. 1. vydání, Karolinum Praha 2003.

Krejčová, Helena: „Jsem nevinen". Süss, Harlan, Čáp a jiní. In: *Iluminace*, č. 5, Akademie věd ČR, Praha 1993.

Periodika: *Kinorevue, Filmový kurýr, Lidové noviny, Pressa* (vše ročník 1940); Die Woche (Berlin, ročník 1941).

KAPITOLA III.

Mýtus o „Katovi českého národa"

Karl Hermann Frank odmítá deklasování Čechů

Při pohledu na národnostní mapu střední Evropy z první poloviny 20. století je na první pohled jasně patrné, jakou zcela výjimečnou geografickou pozici zde odjakživa zaujímalo české obyvatelstvo, obývající naše historické země. Žádný jiný takto početný středoevropský národ se z čistě geografického pohledu ve vztahu k „sousedství" s německým jazykově-kulturním prostředím nenacházel ve srovnatelné pozici. Nejpozději po připojení Rakouska k Říši v březnu 1938 a s přihlédnutím k samotné národnostní mapě Čech, Moravy a Slezska musí být každému hned jasné: Čech se geograficky vzato nacházel obklopen kol dokola němectvím. A není třeba dodávat, že z tohoto úhlu se na českomoravský prostor museli dívat i němečtí nacionální socialisté. Ti v něm, vycházejíce z určitých historických zkušeností, viděli bezprostřední hrozbu destrukce. Českomoravské země se v roce 1939 nacházely takřka v srdeční oblasti nové Říše. Cesta z hlavního města Říše do hlavního města Východní marky vedla přes Prahu. Že tedy muselo být jednou z hlavních priorit Německé říše uchovat tento „srdcový" prostor politicky a strategicky do budoucna jednou provždy naprosto stabilní a loajální v proříšském smyslu, tak aby v tomto prostoru nenacházely útočiště síly, které by mohly Říši oslabovat nebo dokonce ohrožovat, je zásadní logický závěr plynoucí ze zmíněných geografických skutečností.

Teprve pochopením této zásadní skutečnosti lze také objektivněji chápat skutečný popud dobových nacionálněsocialistických úvah a teorií o poněmčení českomoravského prostoru či „odnárodnění" českého národa.

Proto se Berlín musel zabývat formou koexistence českého národa v rámci Říše s jinou intencí a naprosto odlišným způsobem, než tomu bylo v otázce sousedských vztahů s germánskými Holanďany, Dány nebo slovanskými Slováky, či kupříkladu s Maďary. Kdyby však české země nebyly geograficky, historicky a kulturně takto bytostně spjaty s německým prostředím, což například rozhodně nelze tvrdit o slovenském národu, nikdy by se v hlavě Heydricha, Hitlera ani Franka nápad na „odnárodnění" Čechů nezrodil. A vedle kulturní příbuznosti českého národa v neposlední řadě nelze opomenout nesčetněkrát zmiňovanou jasnou „rasovou příbuznost" tohoto etnika s německým národem. Problém byl totiž německými nacionálními socialisty spatřován v nebezpečí zakládajícím se na „prvorepublikovém češství" a „šovinismu", čerpajícím z českého dějinného, protiněmeckého mýtu. Konfliktní potenciál tohoto zeměpisného prostoru nacházel dle těchto úvah jediné schůdné řešení: cestu pozvolné germanizace.

Byly tu tedy dvě zásadní otázky: Jednak jaké naděje skýtá možnost převychovat Čechy k novému, proříšskému češství, které by už v jádru nebylo protiněmecké? A pak: Jak zamezit přílivu „rasově cizích" prvků do „německého národního tělesa"? Vzhledem k vývoji společných staletých česko-německých vztahů a z nich vyplývajícím zkušenostem nikdo nedával velké naděje tomu, že se Češi svým postojem v „dohledné" době změní. Bylo tedy zásadní otázkou, jak co nejefektivněji přivést Čechy k loajalitě, jak je „přivést do Říše". Jako nejspolehlivější řešení se nabízelo odpolitizování, názorová izolace vlivu české inteligence a tzv. vedoucí vrstvy, která byla chápána jako semeniště „českého šovinismu", dále (pře)výchova především české mládeže a do budoucna jako absolutní předpoklad záruky loajality Čechů k Říši – jejich rovnoprávné převedení k německé národnosti. Otevřený pokus s převýchovou české mládeže, ač v duchu hrdého „proříšského češství", by jistě poskytl směrodatné výsledky. Tento pokus však skončil zároveň se skončením války a nedostalo se mu tedy patřičného prostoru k účinné realizaci. Nelze ovšem opomíjet skutečnost, že ani forma a konkrétní obsah duchovní výchovy české mládeže k vlastnímu národnímu „proříšskému" uvědomění nebyla směrodatnými činiteli do konce války pevně stanovena a podléhala také, jak se postupně rýsovalo v průběhu roku 1944, dosavadním zkušenostem s výchovou české mládeže v rámci organizace Kuratorium pro výchovu mládeže, jíž bedlivě sledovaly

německé úřady s pomocí přidělených poradců Hitlerovy mládeže. Ti díky svému bezprostřednímu kontaktu s instruktory Kuratoria, popř. s příslušníky české mládeže sledovali, zda dosavadní ideologické a duchovní prvky výchovy padají u mladých Čechů na úrodnou půdu a poskytovali svým nadřízeným další podněty k eventuálním úpravám dosavadní strategie při převýchově české mládeže.

Germanizaci jako takové se běžně připisuje ráz likvidace, respektive je s likvidací přinejmenším podvědomě asociována. A likvidace je zase spojována s násilím, srovnatelným s likvidací fyzickou. V této souvislosti je třeba připomenout, že odnárodnění českého národa v žádném případě nemělo nabýt nějaké násilné formy, prováděné „ze dne na den".

V protokolu porady u Adolfa Hitlera dne 23. září 1940 se píše, že *„existují tři možnosti řešení problému Čechů:*

1. *Čechům sídlícím v Protektorátu na souvislém území bude i v budoucnu poskytnuto mimořádné státoprávní postavení. Češi sami mezi sebou budou moci mít autonomní správu a možnost vyžití v tomto prostoru. Němci budou žít vedle nich, samozřejmě v rovnoprávnosti a jako němečtí státní příslušníci. Toto řešení považuje Vůdce za nebezpečné, protože by v souladu s mentalitou a svérázem Čechů mohlo někdy vést k dalším projevům odbojnosti a novým protiříšským rejdům.*
2. *Totální vysídlení Čechů z Čech a Moravy do jiného prostoru. To nepřichází v úvahu už proto, že sedm milionů Čechů od nás nebude chtít nikdo převzít. Okamžité vysídlení je kromě toho nežádoucí, nesmíme vytvořit vakuum, neměli bychom ani německé lidi k zaplnění: Vůdce se zmínil o poměrech v župě Povartí[1], kde se není možno obejít bez polského obyvatelstva.*
3. *Použití řady různých metod ke germanizaci prostoru. To Vůdce z historických a rasově politických důvodů považuje pro větší část národa Čechů za možné, pokud zároveň s tím bude rasově neupotřebitelná a protiříšsky smýšlející část Čechů vyloučena, příp. podrobena zvláštní proceduře[2]. Na to však počítá s obdobím sta let. Výběr Čechů určených k asimilaci je třeba provádět přesně a přísně a může probíhat jen na základě určitých směrnic."* [1]

1 *Warthegau.*
2 V originále *Sonderbehandlung.*

Češi měli být ke změně národnosti přivedeni cestou různých „lákadel", která rozhodně nezaváněla nějakým utrpením, ale naopak měla být atraktivním motivačním magnetem, jenž měl přimět jednotlivce ke svobodnému rozhodnutí novou národnost přijmout. Diskuse v souvislosti s „atraktivizací" změny národnosti započala už velmi brzy po zřízení Protektorátu. Není od věci citovat část toho, co již 12. července 1939 k „českému problému" uvedl zmocněnec branné moci, generál Friderici:

„Velká masa českého národa, dělníci a rolníci, myslí více na zvýšení své sociální úrovně než na české národní cíle. Bude-li Německo jejich přání a požadavky v tomto směru brzy zřetelně a dalekosáhle prosazovat na úkor jejich podnikatelů, vysloví se zaměstnanci pro německé vedení... Rozsáhlé přebírání českých sezónních dělníků do německého hospodářství. Tím se zanese do českého národního života národně socialistická a nacionální ideologie. Naučí se koneckonců německy cítit a myslet.

S ohledem na podmínky v Protektorátu, o nichž byla zmínka v úvodu, a v zájmu velkého cíle rozbití české vůdcovské vrstvy, by se muselo počítat s přijetím českých živlů do velkoněmeckého prostoru jako s nutným zlem.

Příklady:

a) Povolání českých vědců na německé vysoké školy.

b) Povolání českých hospodářských pracovníků do německých podniků.

c) Přivedení techniků a odborných dělníků do Německa.

d) Výměna lékařů.

e) Převzetí českých studentů německými vysokými školami.

f) Převzetí českých statkářů jako německých rolníků.

g) Podle mého názoru by také bylo možné bez nebezpečí zaměstnávat zvlášť vybrané bývalé příslušníky česko-slovenské armády v německých soukromých podnicích (kromě zbrojního průmyslu).

Kdyby se tyto živly neosvědčily a kdyby se nepřeorientovaly, pak je přece beze všeho zase můžeme poslat domů. Při přizpůsobivosti Čechů však lze s určitostí očekávat, že většina se jako jednotlivci ve velkém německém prostoru v krátké době přeorientuje, že bude hrda na svou vážnost a svůj příjem a že se bude už v příští generaci cítit jako Velkoněmci."

Ještě zajímavěji to pojal Karl Hermann Frank ve svém návrhu z 28. srpna 1940, který byl předán Vůdci:

„Úspěšné asimilační pokusy dřívějších staletí, jimiž vznikla výše popsaná rovnost rasové úrovně milionů Čechů s Němci, a přitažlivá síla nové říše umožňují a způsobují, že se zdá pravděpodobným přivést několik milionů Čechů ke skutečné změně národnosti... Přes systematicky prováděnou politickou neutralizaci a odpolitizování je třeba dospět nejdříve k politické (duševní) a pak k národní asimilaci českého národa, aby se konečně dosáhlo skutečné změny národnosti. Tento proces bude muset probíhat jak na samotném území Protektorátu, tak i ve vnitroněmeckém prostoru. Ve všech oblastech života národa je třeba uplatňovat pružně, rozmanitě a pestře plánovité a cílevědomé metody. Tady lze jen v hrubých obrysech naznačit některé z nich:

Dělnictvo: Zvýšení životní úrovně – účast na sociálních vymoženostech národního socialismu (DAF, KDF – poskytování podstatných výhod při přiznání k němectví, vyloučení jakékoliv difamace) – velkorysá výměna pracovišť se Starou říší, včetně přestěhování rodin – jako lákadlo zachovat jisté odstupňování mezi Starou říší a Protektorátem – posílání služek do Staré říše – rovněž číšníků, sluhů, hudebníků atd.

Rolnictvo: Účast českých rolníků na výhodách německé, rolnictvu příznivé agrární politiky – dobrá tržní a cenová politika – způsobilost vlastnit dědičný statek jen pro německé rolníky – (sídliště německých branných rolníků podél východních hranic).

Střední vrstvy: Hmotně podporovat obchod a řemesla – úřednictvu poskytovat společenské výhody – individuální možnosti – povyšování – udělování vyznamenání.

Mládež: Základní změna školního vzdělání – vymýtit český dějinný mýtus – výchova k říšské myšlence – bez dokonalé znalosti němčiny žádný postup – nejdříve zrušení středních škol, potom i škol národních – už nikdy české vysoké školy, jen přechodně ‚Collegium bohemicum' při německé univerzitě v Praze – nejdříve dvouletá povinnost pracovní služby, pak povinná vojenská služba – přiznání cti, že se mohou stát německými důstojníky...

Moje stanovisko vychází z úmyslu germanizovat prostor a lidi v Protektorátu. Nezabývá se proto otázkou absolutního „deklasování" českého národa z rasových důvodů v pouhý pomocný národ (stanovisko askari!), který by byl ve společenské klatbě a s nímž by muselo být zakázáno uzavírat sňatek. Praktická proveditelnost totálního deklasování se považuje spíše za nemožnou a předpokládá se jen individuální deklasování jako zvláštní metoda

„zvláštního zacházení" podle D II/2. Na základě vývodů tohoto pamětního spisu se totální deklasování nejeví ani nutné, ani žádoucí, protože řešení české otázky a tím konečné pacifikace staletého českomoravského ohniska v Evropě lze dosáhnout navrženou cestou."

Autentičnost zpovědi K. H. Franka

Jsou osobnosti českých dějin, které si vysloužily přívlastek „rozporuplná" nebo „kontroverzní" a které jsou dodnes předmětem polemiky historiků, pokoušejících se rozpitvávat kladné i záporné stránky jejich charakteru a psychického profilu. Osobnosti, které na jedné straně mají mezi Čechy své horlivé příznivce, zatímco jiná část společnosti se k nim staví poněkud skeptičtěji. Zářivým příkladem může být například jméno Edvarda Beneše. Anebo, teprve v posledních letech, jméno Emanuela Moravce, na něhož dnes alespoň určitá, menší část českých historiografů a publicistů nepohlíží vyloženě s černobílými brýlemi a opovržením. Pro některé Moravec představuje „tragickou postavu" našich dějin, pro jiné zůstává „nechvalně proslulým kolaborantem". Stejně tak diskutovanou osobností českých dějin je nepochybně Emil Hácha.

Karl Hermann Frank – jméno muže, při jehož vyslovení mnozí ze starší generace ještě dnes pociťují nenávist, odpor a opovržení. Frank si v očích národa a specielně v české historiografii vysloužil pověst netvora, vraha, démona, zločince, hrubiána, tvrdého kariéristy, „kata Čechů" a v neposlední řadě válečného zločince. Na rozdíl od výše zmíněných postav našich moderních dějin česká historiografie nenechává nikoho na pochybách, že morální dějinný soud nad K. H. Frankem je jednoznačně negativní a také neměnný.

Kde je názor národa a jeho historiografické obce takřka jednotný, tam obvykle neupíráme zrak, nesměřuje tam naše kritická mysl, tím spíše pak v případě uzavřené kapitoly života K. H. Franka. Tam, kde je názor národa jednoznačně odmítavý, se zároveň rády vkrádají i hodnotící prvky, které svým výkladem skutečnosti nepozorovaně formují a zjednodušují. Frank není jen negativně vnímaná postava českých dějin. Úloha, která jeho jménu v našem výkladu národních dějin dodnes připadá, je mnohem

významnější, než si možná připouštíme. Frank nebyl pouze přesvědčeným nacionálním socialistou, byl také především sudetským Němcem. Vedle Konrada Henleina tedy představuje jméno „strůjce zla" K. H. Franka hlavní symbol domnělé protičeské nenávisti a teroru ze strany Sudetoněmců. A protože je Frankovo jméno spojováno i s národní tragédií vyhlazení Lidic, naskýtají se přirozeně nesčetné možnosti, jak uvedené souvislosti dle předchozího zadání barvitě podtrhnout a pospojovat.

Jen pro ilustraci: Tradiční neobjektivitou vyhlášená česká verze internetové encyklopedie Wikipedia ohledně K. H. Franka uvádí, že byl *„od mala učen svým otcem, který podporoval politiku Georga von Schönerera, nenávidět Čechy a Židy".* Podobných, v podstatě zkreslujících a jasně cílených dezinformací, přibásněných na konto „kata Čechů", lze v literatuře najít celé tisíce.[3] Jisté je, že Frank od určité fáze svého života začal nenávidět konstrukci mnohonárodnostního československého státu a později za Protektorátu, kdy se Říše nacházela ve válečném stavu, jednoznačně schvaloval a podporoval tvrdé tresty a popravy protiříšsky aktivních příslušníků českého národa. Nadto je mu přičítána zodpovědnost a vina především za vyvraždění a vypálení Lidic.

Je nepochybné, že Frank uvažoval o možnostech germanizace českomoravského prostoru v budoucnu. Jistý – a vše napovídá tomu, že i upřímně myšlený – je také Frankův vlídný postoj k té části českého národa, která se k Říši postavila loajálně nebo dokonce přátelsky. Mnohé výklady staví mezi konstrukcí československého státu a českým národem jako takovým zcela nelogicky jednoznačné rovnítko; Frankovo nepřátelství vůči konstrukci státního útvaru ČSR je tedy interpretováno a priori jako „nenávist" k českému člověku.

A téma pozvolné germanizace? Frank v ní viděl v první řadě prostředek k nastolení definitivního smíru v našich zemích, prostředek definitivní pacifikace tohoto prostoru, kde by biologický fundament českého národa

3 Populární český časopis *History revue* ve svém vydání č. 8 ze srpna 2012 (str. 53-58) přinesl několikastránkový článek, který se dle autorů pokoušel najít vysvětlení, z čeho pramenila *„nenávist K. H. Franka vůči Čechům"*. Na obálce časopisu je zobrazen Karl Hermann Frank a k fotografii je přiřazen titulek: *„Kat národa."* Vedle portrétu K. H. Franka je umístěn malý sugestivní snímek, na němž je vidět příslušník německých ozbrojených složek držící v ruce revolver namířený na osobu zvedající ruce nad hlavu. Jde o fotografii pořízenou při zatýkání partyzánů na východní frontě, jež nemá žádnou souvislost ani s K. H. Frankem ani s českým národem. Tvůrci časopisu na tuto manipulaci neupozorňují. Autorka textu Jarmila Mevald Vodičková se v článku ptá: *„K. H. Frank: Mohla za jeho nenávist k Čechům dětská rvačka?"*

v budoucnu nestál v konkurenčním boji s němectvím. V nejlepším případě tedy lze střízlivě konstatovat, že Frankova averze směřovala proti českému, protiříšsky a protiněmecky založenému národovectví. Tvrzení o nepřátelských či dokonce nenávistných postojích skutečného prvního muže Protektorátu vůči českému národu nelze fakticky doložit a prokazatelně vycházejí z politicky a ideologicky motivovaných pozic, které se po roce 1945 vkradly do výkladu české historiografie.

Teprve v roce 2010 vychází dílo spolupracovníka mnichovského institutu Collegium Carolinum, Reného Küppera, které přináší zásadní kvalitativní obrat ve srovnání s dosavadními pokusy o zmapování a hodnocení činnosti Karla Hermanna Franka českou, ale i sudetoněmeckou historiografií – a to jak v období národnostního napětí panujícího v první československé republice, tak i od období zřízení Protektorátu Čechy a Morava až do posledních dnů jeho existence. Küpperova politická biografie K. H. Franka[4] vyniká věcným přístupem i faktografickou bohatostí. V českém jazyce navíc doposud chyběla i politická biografie K. H. Franka, která by vědeckým nárokům vyhovovala už jenom z formálního hlediska – za dosud nejpoužitelnější studii Franka bylo možno považovat práci českých historiků Miloslava Moulise a Dušana Tomáška z roku 2003,[5] protože se, když už nic jiného, zakládala alespoň na prozatím nejrozsáhlejším zdroji pramenů. Jejich práce ovšem nejenže výrazně trpí subjektivními a politicky motivovanými komentáři a vsuvkami autorů, její hodnotu navíc snižuje i absence poznámkového aparátu. [2]

Jak si ale udělat realistický obrázek o tom, jak Frank o českém národu skutečně smýšlel a ve svém nitru uvažoval? Není těžké si opatřit dostupnou českou literaturu, která si v tomto směru dokonce do značné míry nárokuje autentičnost myšlenek, ne-li přímo autorství K. H. Franka samotného.

Již v březnu 1946 v Praze vychází publikace *Zpověď K. H. Franka* [3]. Československá justice K. H. Franka soudila v období od 22. března do dubna roku 1946; popraven byl 22. května 1946, ale uvedená publikace Franka odsuzovala k nejtvrdšímu trestu vlastně již s předstihem. Jiný

4 Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946), Politische Biographie eines sudetendeutschen Nationalsozialisten.* Oldenbourg Wissenschaftsverlag 2010. Roku 2012 vychází v nakladatelství Argo český překlad, který ovšem vykazuje některé překladatelské nedostatky pozměňující význam citátů; název: *Karl Hermann Frank (1898-1946). Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty.*

5 Moulis, Miloslav; Tomášek, Dušan: *K. H. Frank – Vzestup a pád karlovarského knihkupce.* Epocha, Praha 2003.

trest veřejnost ani neočekávala. Uvedený titul, honosící se velmi seriózně působícím názvem, je ve skutečnosti vším možným, jenom ne vyváženým a věrohodným historickým pramenem. Už jenom letmé obeznámení se zveřejněnými fotografiemi a texty pod nimi nemůže nikoho nechat na pochybách, že se jedná o propagandistický výtvor z doby revolučního zápalu. Tak například pod portrétem K. H. Franka v civilu stojí: *„Zločinec na první pohled – dříve i dnes"* – a v podobném duchu vyznívají i ostatní popisky pod dalšími fotografiemi. To by ale nebyly zásadní otazníky, které při bližším studiu tenké knížečky, dodnes sloužící jako informační pramen, který někteří automaticky považují za věrohodný (!), vyvstávají. Publikace se odvolává na *„protokol o výslechu Karla Hermanna Franka krajským soudem v Praze-Pankráci"*. Frank byl mezi říjnem 1945 a lednem 1946 opakovaně vyslýchán českým brigádním generálem Josefem Bartíkem, později vyznamenaným Řádem Bílého lva III. třídy z roku 1968. (Bartík je mimochodem považován za duchovního otce ústeckého pogromu na Němcích z roku 1945.) K tomu všemu je důležité vědět, že podrobný výslech K. H. Franka byl Bartíkem veden v němčině, zatímco protokol o výslechu byl zapsán v češtině.

Otázkou autenticity znění Frankových výpovědí zveřejněných v české publikaci z roku 1946 se při svých dlouholetých studiích zabýval i René Küpper. Originální protokoly výslechů se v roce 1998 nalézaly v Archivu Ministerstva vnitra ČR v Praze a podle písemné odpovědi[6] vedoucího sekce Jana Frolíka, kterou Küpper obdržel, byly „podle zběžné prohlídky" identické s českým překladem publikovaným v roce 1946. [4]

Při četbě zmiňované publikace zaráží v první řadě dvě skutečnosti. V textu, který se odvolává na onen protokol z výslechů, se v závorkách objevují německé výrazy, jak to bývá zvykem třeba v odborných překladech, kde se pro upřesnění v závorkách ponechávají výrazy, jejichž překlad může být sporně nebo nejasně vykládán. Ve *Zpovědi K. H. Franka* najdeme takových míst několik, přičemž je ponechávání německých výrazů často nelogické. Mnohdy se totiž paradoxně jedná o výrazy, jejichž překlad je banální a nemůže tedy být sporný. Čtenář spíše nabývá dojmu, že český text je německými ekvivalenty v závorkách doplněn jen z toho důvodu,

6 Ze 4. března 1998. Originální protokoly výslechů se nacházely v dané době pod sign. 305-775-3,4 zmíněného archivu.

aby byla na oko podtržena autentičnost celé výpovědi K. H. Franka podle originálu v němčině.

Zaráží ovšem i některé faktické údaje a výpovědi, opírající se o české (překládané) záznamy o výsleších. K. H. Frank se v nich v podstatě prezentuje – zjednodušeně řečeno – jako někdo, kdo si byl vědom toho, že „páchá zlo" a kdo věděl, že „dělá něco špatného". Některé pasáže dokonce vyznívají jako propagandistická reklama ve prospěch Edvarda Beneše a českého odboje. Frank dle textu uvedeného v publikaci – nyní opět jen zjednodušenými slovy – podcenil sílu a schopnost českého odboje, označuje Beneše v podstatě za velmi schopného muže a německou propagandu vůči odboji za slabou a chybnou. Zkrátka a dobře, „zpověď" K. H. Franka vyznívá jako překladem rafinovaně pozměněný text, odpovídající spíše smýšlení nějakého Benešova přívržence než bývalého sudetoněmeckého a nacionálněsocialistického politika, věrného svým ideám a jednajícího až do konce dle svého vnitřního smýšlení a přesvědčení. Znění výpovědi zveřejněné v roce 1946 naprosto odporuje duchu Frankem v srpnu a září 1945 vytvořeného obhajovacího spisu. [5]

Frank měl i přes přísný dozor několikrát příležitost hovořit s jinými vězni a některé z nich údajně požádal i o předání svých výpovědí. Dlouhou dobu také rozprávěl s vězeňským holičem. Všichni Frankovi příbuzní byli po kapitulaci zatčeni a taktéž převezeni na Pankrác. Ačkoli žádný z nich předtím nebyl politicky činný, byli dlouhou dobu zadržováni. Frankův nejmladší bratr Walther byl propuštěn až po deseti letech. Frankova sestřenice Anna Uherová působila jako chodbařka na pankrácké věznici a denně jej tak mohla vidět. Podařilo se jí také propašovat ven fotografii K. H. Franka, která se nacházela v kartotéce zločinců. Její muž, karlovarský sochař Hugo Uher, podlehl zlému zacházení ještě na Pankráci.

Mladší bratr bývalého německého státního ministra, Ernst Frank (1900-1982), unikl pronásledování oklikou přes válečné zajetí. Když se v zajateckém táboře objevila česká důstojnická hlídka pátrající po některých sudetských Němcích, nechal jeden bývalý stranický kolega z NSDAP zmizet údaje o jeho osobě z kartotéky, a tak ho v podstatě zachránil. Ernst Frank byl také přesvědčeným nacionálním socialistou a spisovatelem, který kromě biografií Goetheho, Friedricha Ludwiga Jahna a svého přítele Erwina Guido Kolbenmeyera napsal knihu, která líčí výpověď K. H. Fran-

ka v jiném pohledu, než ji známe ze zmiňované „zpovědi" z roku 1946. Ernst Frank se odvolává na to, že taktéž důkladně prostudoval protokol o záznamech výslechu svého bratra generálem Josefem Bartíkem a že tyto údaje doplnil výpověďmi lidí, kteří s ním byli v kontaktu před jeho smrtí, tj. spoluvězňů, ovšem za předpokladu, že se skutečně jednalo o věrohodné zdroje.

Po výslechu K. H. Franka byl obžalovanému k podpisu předložen česky psaný protokol a bylo zneužito toho, že neuměl dobře česky. V této souvislosti se stala nejpublikovanějším případem aféra kolem odbojáře prof. Vladimíra Krajiny, který byl v česky psaném protokolu označen za spolupracovníka gestapa. Po čase byl objeven původní německý text protokolu, který se od českého překladu výrazně lišil právě v pasážích o Krajinově zradě. Soud pak Krajinu omilostnil a zbavil podezření. I z uvedeného příkladu je zjevné, že je třeba brát publikaci *Zpověď K. H. Franka* z března 1946 s odstupem, jelikož český „překlad" měl očividně sloužit jiným cílům. V době, kdy kniha vyšla, po Praze jezdila pojízdná šibenice s plakátem, na kterém se požadoval trest smrti pro K. H. Franka. Proto je třeba vidět text publikace v daném kontextu. Zkušební zadání pojmu *Zpověď K. H. Franka* do internetového vyhledávače nám ale prozradí, že citování pasáží z dané knihy přesto mnohým nedělá problém.

Ernst Frank se po válce zaměřil i na práci československého historika Václava Krále z roku 1964 (*Die Deutschen in der Tschechoslowakei, 1933-1947; Dokumentensammlung.* Zusammengestellt, mit Vorwort und Anmerkungen versehen von Václav Král) a i zde podle svých slov odhalil mnoho chyb čistě věcného charakteru a několik výpovědí, které lze považovat za zfalšované, popř. účelově doplněné komentáři. [6] Ernst Frank z této falzifikace ovšem zásadně odmítal vinit generála Josefa Bartíka, který totiž nemusel zhotovovat veškeré překlady. V protokolu se ale nacházejí nenadálé doplňky, které Ernst Frank nepovažuje za vlastní výpověď svého bratra. „Chyby" musely vzniknout českým překladem, resp. v průběhu záznamu tohoto překladu.

Pokusme se tedy v několika kapitolách na základě vlastních Frankových výpovědí alternativně nahlédnout do mysli tohoto muže, s nímž jsou výrazně spjaty naše novodobé národní dějiny. Jaký byl jeho vztah k Čechům a problematice česko-německých vztahů, jak nazíral na život

v Protektorátu a na činnost odboje? Ani jedna z verzí výslechových protokolů pochopitelně neposkytuje naprosto objektivní náhled do mysli a záměrů K. H. Franka, rozhodně je ale přínosné konfrontovat všeobecně rozšiřované, často pochybné, texty s těmi, které nyní v knize předkládáme.

Frank a čeští historikové

V roce 2003 vychází v nakladatelství Epocha v Praze kniha autorů Miloslava Moulise a Dušana Tomáška, nazvaná *K. H. Frank – vzestup a pád karlovarského knihkupce* [7]. Autoři o svém díle hned v záložce na obale tvrdí, že čtenář právě drží v rukách *„zajímavou a čtivou knihu"*, která je *„nejen literární dokumentací tragického období z dějin českého národa, ale i příspěvkem při hledání společného příspěvku v soužití se sousedním Německem"*. Co se za touto optimisticky laděnou zmínkou o „příspěvku v soužití" ve skutečnosti skrývá, si možná čtenář znalý dosavadní tvorby *„zkušeného a renomovaného autora literatury faktu"* Miloslava Moulise dokáže barvitě představit, aniž by knihu otevřel. Smířlivé čtení to zrovna není. Jeho „literatura faktu" je naplněna fakty zhruba jen asi z poloviny, přičemž zbytek tvoří všechno možné, jen ne ideologicky a hněvem nezatížené vkládání vlastních názorů a hodnocení, které autor nedokázal patřičně oddělit od nepopiratelných a zdokumentovaných historických skutečností.

Miloslav Moulis zemřel na jaře 2010 ve věku nedožitých devětaosmdesátin a zanechal po sobě velké množství knih a textů, v nichž se rozsáhle vracel ke druhé světové válce, o níž mohl vyprávět i na základě vlastních zážitků jako účastník „II. odboje" a bývalý vězeň koncentračního tábora Buchenwald. Hovořit jako o kvalitní literatuře faktu je však přinejmenším problematické u některých prací tohoto autora, který si nedokázal, zřejmě bohužel asi v důsledku svých vlastních, zajisté tragických životních zkušeností, zachovat patřičný odstup a alespoň částečně nezaujatý pohled. To lze z psychologického nebo lidského hlediska pochopit, ale faktografické hodnotě knih to bohužel nesvědčí. Jeho otec Josef byl 6. října 1943 na základě rozhodnutí Nejvyššího německého soudu popraven za ilegální činnost v odbojových organizacích, čemuž se autor věnuje také přímo ve své knize *Druhý rozsudek vykonán. Zpráva o mém otci.*

Jak mohli autoři knihy dospět k názoru, že svou publikací chtějí nějakým způsobem přispět ke vzájemnému porozumění a jedním dechem přitom běžně používat pojmy „sudeťáci" a „sudeťácký", je záhadou. Kniha spíše zavání přízemním šovinismem, který je prý stavěn proti „demagogickému sudeťáckému svérázu". Autoři do citátů K. H. Franka i jiných často vkládají vsuvky, své komentáře a vlastní názory, nebo přinejmenším otazníky, vykřičníky či subjektivně podbarvené poznámky. Zda to přispívá faktografické hodnotě jejich díla, na to si může každý odpovědět sám.

Na obálce své knihy navíc sebevědomě tvrdí, že *„v závěru pak odhalují lži z publikace Frankova bratra, nedávno vydané v Německu"*. A jaké „lži" se podle Moulise a Tomáška údajně nacházejí v knize Ernsta Franka, mladšího bratra K. H. Franka, který roku 1971 v Německu poprvé vydává své apologetické dílo, věnující se jeho podstatně známějšímu bratrovi?

Pod titulem *Karl Hermann Frank: Státní ministr v Protektorátu*[7] v roce 1971 v německém nakladatelství Orion-Heimreiter vychází životopisná práce Ernsta Franka o jeho bratrovi poprvé. Druhé vydání vyšlo roku 1994 v nástupnickém nakladatelství Arndt-Verlag pod novým názvem *Můj život pro Čechy*[8].

Ernst Frank ve své práci podle vlastních slov pečlivě zpracoval protokoly výslechů uskutečněných s jeho bratrem československým brigádním generálem Bartíkem a doplnil je i výpověďmi Frankových spoluvězňů. Prošel také četné české dokumenty a českou literaturu, obsáhle se věnující problematice. V knize nalezneme vlastnoručně psaný životopis K. H. Franka a texty obhajovacích spisů, které sepsal před svým odsouzením.

Ale i kniha Ernsta Franka má své slabiny. Co faktografické úrovni poněkud škodí, je konkrétně jedna samostatná kapitola, kde autor téměř po 40 letech formou přímé řeči líčí svůj dlouhý rozhovor se starším bratrem, který se měl uskutečnit někdy v období krátce po výzvě Konrada Henleina k vytvoření „Sudetendeutsche Heimatfront" z 1. října 1933, kdy se oba bratři jednoho večera po cvičení procházeli venku po městě a dlouze diskutovali o politice. Těžko lze připustit, že by si Ernst Frank po několika desetiletích přesně do puntíku pamatoval vše ze své noční

---

7 *Karl Hermann Frank: Staatsminister im Protektorat...*

8 Frank, Karl Hermann; Frank, Ernst: *Mein Leben für Böhmen: als Staatsminister im Protektorat*. Arndt Verlag, Kiel 1994. Veškeré následující překlady obhajovacích spisů K. H. Franka byly převzaty z tohoto díla, stejně jako doplňující komentáře Ernsta Franka.

politické diskuse s bratrem. To je samozřejmé. Důležitější a zajímavější jsou ale základní rysy smýšlení K. H. Franka v otázce sudetoněmecko--českých vztahů a možnosti jejich řešení, které byly obsahem této večerní debaty. Zde lze předpokládat, a skutečně to tak i vyzní, že takto K. H. Frank opravdu uvažoval, přičemž se politické názory obou bratrů v některých bodech rozcházely. A to je pro českého čtenáře vlastně vůbec tím nejzajímavějším a nejpřínosnějším, aby si totiž udělal obrázek o tom, jak Karl Hermann Frank skutečně smýšlel, jak pohlížel na svět, na Čechy samotné, proč nazíral na řešení sudetoněmeckého problému právě tak a ne jinak.

Je pozoruhodné, že autoři velmi rozšířené české knihy *K. H. Frank – vzestup a pád karlovarského knihkupce* na několika místech z knihy Ernsta Franka, kterou na druhé straně tak haní, dokonce sami čerpají a citují. Přeložili z ní do češtiny některé pasáže. Lze tedy klidně předpokládat, že mají knihu Frankova bratra od začátku do konce důkladně přečtenou. Podívejme se tedy, jaké konkrétní „lži" Moulis a Tomášek v oné knize vypátrali.

Na straně 426 píší: *„Když už je řeč o knize nezodpovědného bývalého odpovědného redaktora Karlsbader Zeitung* (myšlen Ernst Frank – pozn. autora), *připomeňme řadu faktografických chyb a nepřesností, kterých se ve své knize, zřejmě nerad, dopustil."* A pak následuje onen kýženě očekávaný výčet „lží", totiž:

- Autoři nesouhlasí s tvrzením Ernsta Franka, že byl jeho bratr Karl dopraven do Prahy *„až koncem léta"*, a tedy nikoli 7. srpna 1945;
- K. H. Frank byl podle Ernsta při vystupování z letadla spoután, což prý mají vyvracet autentické snímky, jak tvrdí dvojice českých autorů, a na Pankrác ho nepřivezli brzy ráno, jak tvrdí Ernst Frank, nýbrž v 11 hodin;
- „Nehorázností" má být podle českých autorů tvrzení Ernsta Franka, že 29. dubna 1946 vyšlo ve *Svobodném slově* zesměšňující interview s Karlem Hermannem Frankem, *„když toho dne (v pondělí) žádný český deník nevyšel a ani předtím ani potom nebyl žádný interview s Frankem otištěn"*;
- Autorům se také znelíbila fotografie v knize Ernsta Franka, na které jsou vidět hořící Lidice, zahalené do oblaků kouře, pod níž stojí text: *„Stále nové exploze dokazují, že tam byla uskladněna munice"*;

- A jako poslední „lež" Ernsta Franka je autory uváděn pták, konkrétně hýl, který se ve vypravěčských kapitolách knihy objevuje vždy jako jakési mystické znamení při významných okamžicích Frankova života a *„neopomene tedy zalétnout ani na dvůr pankrácké věznice na chlup přesně v hodinu popravy".*

Počítáme-li tedy dobře, čeští historikové se nakonec zmohli na pět výtek faktických nedostatků či nepřesností, přičemž jim lze s určitostí dát za pravdu, že postava mystického hýla v knize Ernsta Franka, která je jím samotným bezpochyby myšlena pouze fiktivně k dokreslení Frankovy biografie, nebyla zrovna ideálním způsobem tvůrce knihy, jak svou práci zahalit do hávu spolehlivé seriózní literatury. Každopádně zbytek rozboru knihy Ernsta Franka ze strany českých autorů už není nějakým rozebíráním faktických nedostatků jeho knihy, kterých Moulis a Tomášek očividně víc najít nemohli, ač se určitě snažili, seč jim síly stačily, nýbrž už jen jejich názorovou polemikou například o tom, zda bylo nutné Pražské povstání a kdo mohl za Mnichov a tragický konec Československa. Přesto však autoři označují názory Ernsta Franka v závěrečné kapitole své knihy taktéž za „lži" hodné „revanšistického varieté".

Nicméně v samotné knize Miloslav Moulis a Dušan Tomášek neshledávají žádné jiné faktické nedostatky a dokonce se ani nepozastavují nad tvrzením Ernsta Franka, že text, který byl publikován v sešitě *Zpověď K. H. Franka* z roku 1946, musí být částečně podvrhem.

Pojďme se však nyní seznámit s některými úryvky z autentických protokolů výpovědí K. H. Franka a jeho obhajovacích spisů, jež byly otištěny i v knize jeho bratra Ernsta. Ten texty Karla Hermanna opatřil místy i svými doplňujícími poznámkami.

Hitler na Hradčanech

Když jsem od Adolfa Hitlera obdržel pověření k nastoupení do úřadu státního sekretáře u Říšského protektora v Praze, pokládal jsem si otázku svědomí, zda budu moci plnit s tím spojenou práci. Protože ale pověření bylo rozkazem nejvyššího zastupitele Velkoněmecké říše, neváhal jsem na místo nastoupit. Byl jsem si vědom těžkostí, které mne očekávaly.

Pramenily z rozpolcenosti, která vznikla změnou politické linie Hitlera. Doposud usiloval o cíl, aby byli všichni Němci sjednoceni v jednom státě. Nyní byl do oblasti německého pořádku začleněn jiný národ, takže se provozovala říšská politika. Na druhou stranu šlo o to, a to byla nejzřejmější obtíž, získat pro říšskou politiku Čechy, kteří teprve před krátkou dobou vyvázli z mocenské politiky habsburské dynastie a počali se zabývat svébytnou nacionální politikou.

Otázky zněly: Vyrovná se svět s nastoupenou změnou politické linie od národní politiky k politice říšské? Tato otázka patřila Adolfu Hitlerovi. Na mne směřovala otázka: Jak mohou být Češi získáni?

Své myšlenky jsem zaznamenal písemně. Vyšly v koncentrované formě mj. jako sešit v nakladatelství „Volk und Reich Verlag" v Praze. Chtěl bych zde prezentovat ony uvnitř vyjádřené myšlenky do té míry, jak si budu na určité formulace schopen ještě vzpomenout:

Počínaje Karlem Velikým až po rok 1866 existoval poměr poslušenství českého lidu, popř. státně právní spojení zemí Čechy a Morava k Říši. Po keltských Bójích následovali kolem roku 150 našeho letopočtu Markomané. Ti až po počátek 6. století zemi z velké části opět opouštěli. Přistěhování Slovanů následovalo v 7. století. Přejímání germánských místních jmen potvrzuje výskyt germánských lidových zbytků při přistěhovávání Slovanů. Počínaje Karlem Velikým byl celkový život okrajových Slovanů určován převahou německo-germánského středu Evropy. Poloha Němců zahrnující velký prostor způsobuje zahrnutí českého[9] prostoru do německé souhrnné oblasti. Ochablosti a nepokoje v Říši sice nechávají pozdvihnout přemyslovské zápasy o nezávislost, od Oty Velkého ale začíná společně s Boleslavem I. pevná cesta Čechů v Říši. S ní přicházejí nejen osobní svazky mezi českými vévody a německými králi, nýbrž také vazby státoprávního charakteru. Roku 1004 poprvé pobývá německý císař, Jindřich II., jako přítel a ochránce v Praze. Čeští[10] vévodové se stávají českými[11] králi. Přijímají korunu z rukou německých císařů, neboť, jak píše Adalbert Stifter ve „Witiko": „Koruna vydaná sebou samým nemá cti. Čest musí přicházet z výše." Potomkem Barbarossy se dědičně vysvětluje královská důstojnost v Čechách. Čechy se staly královstvím díky Říši. Také následující období

9 V originále *böhmisch*.
10 V originále *böhmisch*.
11 V originále *böhmisch*.

nesou otisk souhrnného německého vývoje. Přemyslovci zakládají vlastní moc pro svůj dům. S Karlem IV. se Čechy stávají ústředním krajem Říše, on v Praze zakládá první univerzitu Říše, na hradě Karlštejně se přechovává císařská koruna a říšské klenoty. Přes nejostřejší nepřátelství vůči němectví se husitismus, vzniklý z konfesionálního a sociálního kvasu, nemohl proti Říši trvale prosadit. Ještě Zikmund bude opět potvrzen za krále Čech a nacionální husitský král Jiří z Poděbrad se sám označí za „prvního kurfiřta Říše". Ovšem to už rozhodující měrou zasahují všechny vynořující se problémy státně právního nového řádu říšského území také do Čech. Rok 1620 se pro Čechy a Říši stane osudným. V bitvě na Bílé hoře zvítězí absolutismus, Habsburkové, katolická protireformace. Chce se zrodit nová Evropa. Německý lid a s ním také země Čechy platí náklady. Válka oslabuje Říši. Dílčí státy se posilují na účet celku. Čechy nevyrůstají ven z říšského celku jiným způsobem než německé dědičné země Rakouska. Na státně právním kontextu mezi Čechy a Říší se tím ale nic nemění. Francouzské národní shromáždění např. vyhlásilo v roce 1792 válku Rakousku skrze krále Čech a Uher! Teprve prohlášení Rakouska za císařský stát v roce 1804 oslabilo titul krále Čech. V českém duševním postoji zůstala zachována představa historických zemí jako zemí václavské koruny, aby vytvořila státně právní rámec, který se stal velmi významným pro probouzející se české národní uvědomění a českou politiku v 19. století. Sám Beneš si ještě ve svých memoárech posloužil pojmem historických zemí. V Habsburské monarchii je dosažen nejvyšší stupeň politické nesamostatnosti Čech. Přesto zůstávaly také české země až do roku 1866 součástí Německého spolkového území. Když Palacký roku 1848 odmítá pozvání frankfurtského předparlamentu[12], protože Čechy prý nepatří k německému spolku, tak lže. Žil v nesplnitelném snu, že by se habsburská monarchie dala proměnit na jistý druh austroslavismu a mohla se postavit pod slovanské vedení. Zhroucení ústředních mocností roku 1918 pak poprvé v dějinách vedlo k odloučení zemí Čechy a Morava od vlády německých území a k vlastní státnosti Česko-Slovenska. A k osudovým bojům národovství za posledních 25 let. Nemělo by se nikdy zapomínat, že Česko-Slovensko nikdy nebylo vybojováno na bitevních polích, jak to nesprávně tvrdí mladší čeští

12 V originále *Vorparlament*. Autor má na mysli Národní shromáždění německých zástupců zasedající ve Frankfurtu nad Mohanem od dubna 1848.

dějepisci; nemělo by se ale také zapomínat, že Masaryk a Beneš nemohli svému založení státu dát za základ žádnou krasodušnou státní ideu, na které by se později dalo dále stavět. Český národní stát založený roku 1918 chtěl posunout národní hranice Čechů na hranice „historických zemí" a stát se pevností, opevněním proti Německé říši. Toto přání mu muselo přinést protivenství německých lidí.

Podobné národovecké znázornění jako toto historické, jež jsem zde v omezených rysech znovu podal, jsem vypracoval k probuzení geopolitického myšlení Čechů. Navrhl jsem barevnou mapu, ze které bylo na první pohled patrné, jak malé je české jazykové území, které bylo na severu, na západě a jihu obklopeno německým jazykovým prostorem, a pouze na severovýchodě hraničil malý kousek s polským jazykovým prostorem, zatímco slovenský jazykový prostor zasahoval na Moravu. Pod tuto mapu jsem napsal slova: *Proto přátelství! Podáváme vám ruku!* Mapa měla být vytištěna v milionovém nákladu a vyvěšena na každém veřejném úřadu, rozdávána na všech školách a do každé rodiny. Pan von Neurath chtěl můj návrh předložit v Berlíně a vyslovit se za něj. Ale rychleji než všechny naše zadané úkoly nastoupila válka.

S těmito úmysly jsem opouštěl můj úřad vedení župy v Liberci a nastoupil do zcela jiného a mnohem obtížnějšího úřadu v Praze. V Liberci jsem se stal jako dosavadní zástupce Konrada Henleina také zastupujícím župním vedoucím. Přestěhoval jsem se z Prahy do Liberce. Podílel jsem se na zřizování sudetské župy, která už neobsahovala celé území Sudet. Museli jsme postoupit část Šumavy župě Bavorská východní marka, jižní Čechy župě Oberdonau a jižní Moravu župě Niederdonau, což mi později, za pokročilé války, mělo ještě připravit významné potíže. Tímto opatřením přechodně utrpěl dokonce můj vztah ke Konradu Henleinovi. Také na zřízení sudetoněmecké civilní správy jsem se podílel. Při volbách 4. prosince 1938, ke kterým Adolf Hitler pronesl z Liberce řeč k celému německému národu, jsem byl volen na třetím místě, po Adolfu Hitlerovi a Konradu Henleinovi, jako kandidát sudetských Němců do Říšského sněmu. Sudetští Němci vyslali ve volbách, v nichž 98,9 % volilo NSDAP, 41 sudetoněmeckých poslanců do Říšského sněmu. Volby byly provedeny tajně hlasovacími lístky. Neexistuje žádných pochyb o pravosti tohoto procentního čísla, pokud si vzpomeneme, že pouhých sedm měsíců předtím při obecních volbách

ještě pod vládou Edvarda Beneše odevzdalo Sudetoněmecké straně svůj hlas již 90 %. Celých 98 % skutečně chtělo připojení k Německé říši. Pouze několik emigrantů, sotva tři tisíce, sociálních demokratů, komunistů a Židů, uprchlo přes české, slovenské, polské nebo maďarské území do zahraničí. Připojení Sudet k Říši odpovídalo opravdové vůli lidu. Pokud se stala chyba, tak v letech 1918 a 1919, když nebylo vyslyšeno jednotné přání Sudetoněmců být připojeni k Říši již tenkrát. Připojení Sudetoněmců k Říši v roce 1938 bylo jen odstraněním této dějinné chyby.

Nejsem žádným zrádcem Česko-Slovenska, poněvadž jsem pomáhal smazat chybu. Jsem přítelem českého národa, protože jsem mu chtěl pomoci, aby opět našel cestu do středoevropského říšského řádu. Když Anglie a Francie 19. září 1938 předložily česko-slovenské vládě návrh na postoupení sudetoněmeckých území Říši, bylo jim jasné, že tím pomáhaly přivodit konec Česko-Slovenska, neboť věděly, že Čechy a Morava nebyly bez německého okrajového území životaschopné. Také věděly, že bylo pouze otázkou času, kdy budou požadovat samostatnost Slováci, protože jim nebyla zaručena samospráva slíbená roku 1917 Masarykem, a kdy svůj požadavek připojení k mateřským zemím vysloví Poláci, Maďaři a Ukrajinci. Také Beneš to přesně věděl, proto by býval před lidovým hlasováním upřednostnil válku. Také německé vedení to vědělo, vůbec nepotřebovalo nic urychlovat. Adolf Hitler by býval rád od Čechů upustil, pokud by byli spolehlivými spojenci. Ale rozpočtový plán zbytkového Česko-Slovenska na rok 1939, který byl předložen v prosinci 1938 – tedy dva měsíce po včlenění sudetoněmeckých území do Říše a po ztrátě velkých územních částí ve prospěch Maďarska a Polska, obsahoval pro vojenské výdaje sumu 1,4 miliardy korun (1938: 2,09 miliard korun). Přitom Beneš oficiálně předstíral, že se zříká veškeré agresivní politiky. Je třeba dále vědět, že se zde, v srdci Evropy, nacházel obrovský arzenál zbraní a skladiště pum, kterými disponovali čeští vysocí důstojníci, tehdy ještě poslušní Beneše. Při znalostech těchto věcí musíme chápat, že Adolf Hitler nemohl trpět vřed v německém těle. Konečně zakrátko bylo vidět, jak hrstka vyhecovaných jihoslovanských důstojníků přivedla svůj stát do naprosto šílené války a tím jej zničila. Berlínská cesta státního prezidenta dr. Háchy, který sám od sebe v pletichách důstojnické kliky rozpoznal rostoucí hrozby pro český národ, a jeho žádost o ochranu Říší přinesla mírové řešení. Dne

16. března 1939 mohl Adolf Hitler shlížet z oken starého německého císařského hradu v Praze, který v proměnách času poskytoval přístřeší tolika knížatům, králům a císařům, na stověžaté staré město, jehož obyvatelé sice nyní byli ve většině čeští, jehož kameny, věže a stavební památky ale jako vždy hovořily německy.

Dne 15. března 1939 jsem byl Konradem Henleinem srozuměn, abych se společně s ním a s velícím generálem tankových skupin Höpnerem vydal přes Litoměřice do České Lípy, kde jsme měli čekat na zvláštní vlak Adolfa Hitlera. Adolf Hitler zde chtěl navštívit své jednotky, přesouvající se do Česko-Slovenska. Ve 14 hodin dorazil zvláštní vlak. Vedle Adolfa Hitlera z něj vystoupili Lammers, Frick, Stuckart, Himmler, Daluege, Heydrich, polní maršálové Keitel a Brauchitsch a ještě jiní generálové. Z velkého a pestrého množství doprovázejících osob vyplývá, že z německé strany bylo plně důvěřováno příslibu Háchy, který požádal moc Velkoněmecké říše o ochranu a slíbil ochráncům vpochodování bez odporu a řádné přijetí. Protože žádný vnikající pluk nehlásil sebemenší rušení a generál Höpner, který byl s Henleinem a se mnou zavolán do salónního vozu k Hitlerovi, mohl ohlásit, že také příjezd do Prahy a na Pražský hrad proběhl naprosto pokojně, Hitler se rozhodl, pravděpodobně v rozporu s původním úmyslem, že ještě odpoledne pojede dál do Prahy a přenocuje na Pražském hradě. Obdržel jsem rozkaz, abych jel v čele Vůdcovy kolony přes Mělník do Prahy; přede mnou jelo několik pancéřových vozů, poté jsem jel sám malým soukromým vozem a následovali mne Adolf Hitler a Konrad Henlein ve Vůdcově voze. Již za počínajícího stmívání, asi o 19. hodině, jsme se dostali do Prahy. Hitler bydlel v pravém křídle Hradu. Ještě v noci na 16. března jsem s Frickem, Stuckartem a Ribbentropem vypracoval proklamaci, kterou bylo oznámeno zřízení Protektorátu.

Kolem jedenácté hodiny druhého dne jsem byl předvolán k Hitlerovi. Stál u jednoho okna a vychutnával krásu pod ním se rozprostírajícího města, o kterém se nadšeně vyjadřoval. Jeho pohled zůstal viset na Petříně (Laurenziberg). *„Ty železné konstrukce musí zmizet"*, řekl. *„Překáží. Zde musí vzniknout velkolepá stavba, která bude odpovídat významu tohoto města. Tím také symbolicky roztrhneme řetězy naší příliš těsné národní politiky. Tento den je jedním z klíčových mého života. Sloučíme opět dohromady, co od přírody patří k sobě. Neuzavřeme žádnou mezinárodně právní smlouvu mezi*

Říší, Čechami a Moravou, nýbrž zřídíme Protektorát, který bude vycházet ze svrchovanosti Říše. A pak budeme dělat evropskou politiku!" Po přestávce mi řekl: *„Buďte příští dny připraven, Franku. Budu vás potřebovat."* Tím jsem byl propuštěn.

Hitler toho dne ještě jezdil Prahou v otevřeném voze. Německým obyvatelstvem byl zdraven s největším nadšením a málokterý Čech se vzchopil k vyjádření nelibosti. Během své přítomnosti na Hradě se musel několikrát ukázat u okna, neboť se před Hradem stále shromažďovali Němci, kteří se ho dožadovali. Musel se ukázat také napochodovanému studentstvu a poděkovat za provolávání zdaru.

Téhož dne jsem se vrátil ke své práci do Liberce. Již na druhý den jsem ale obdržel rozkaz, abych se 18. března nahlásil v hotelu „Imperial" ve Vídni, kde jsem byl spolu s von Neurathem přijat Adolfem Hitlerem v jeho hotelovém pokoji. Adolf Hitler nám sdělil, že jmenoval von Neuratha říšským protektorem a mě státním tajemníkem. Měli jsme do našich úřadů nastoupit ihned po vojenské výkonné správě.

Hitler nám řekl, že se v protikladu se svými dosavadními uváženími rozhodl převzít ochranu zemí Čech a Moravy, protože prý stále existují české kruhy, které pracují se zahraničními silami proti Německu. Takováto ohniska nejistoty uprostřed německého životního prostoru nemůže trpět. Aby byl zaručen klidný vývoj, vyhověl prý žádosti české hlavy státu, státního prezidenta Háchy, o ochranu. Češi budou ve Velkoněmecké říši požívat plné autonomie. Pan von Neurath a já jako jeho státní tajemník jsme mu osobně zodpovědní za to, že česká autonomie nabude plné platnosti. Pan Neurath je mu přímo podřízen. Já mám být na základě mé důkladné znalosti zemí, jejich dějin a nejnovějšího vývoje dobrým poradcem říšského protektora. Protektorát se stal nedělitelnou součástí Říše. Naším úkolem a úkolem pana Háchy je vzájemně slaďovat zájmy Říše a Čechů. Já jsem zároveň s povýšením na státního sekretáře jmenován říšským úředníkem na doživotí. Včlenění Protektorátu musí být provedeno tak rychle, jak je to možné. Protektorát není žádným samostatným mezinárodně právním subjektem. Zahraniční záležitosti a ochrana protektorátních příslušníků jsou tedy zastupovány Říší. Hospodářské a obchodní smlouvy se ponechají nebo přizpůsobí, nepolitické smlouvy, jako železniční a poštovní, budou nadále platit coby vnitrostátní dohody. Všechna autonomní práva musí

být vykonávána v souladu s politickými, vojenskými a hospodářskými záležitostmi Říše. Branná svrchovanost a právo provozovat vlastní vyslanectví v budoucnu odpadají a budou vykonávána Říší. Říše bude za tímto účelem v Protektorátu provozovat vojenské posádky a vojenská zařízení. Vládní vojsko o síle 7000 mužů, přiznané Protektorátu, není žádnou armádou, ale má jen interní úkoly.

Zemím Čechy a Morava bylo úpravou v Protektorátu uvnitř Velkoněmecké říše přiděleno zvláštní postavení, které je od základu odlišné od postavení ostatních zemí a říšských žup. Autonomie v sobě uzavírá kompetenci používat vlastní právo na územích, která Říše nepřevzala do své správy. Český národ by tedy měl uspořádat svůj život ve vlastní zodpovědnosti. Protektorát bude regulovat postavení svého státního prezidenta nebo spolupůsobení nějakého svého národního zastoupení dle svého posouzení. Vlastní říšská správa bude využívána pro otázky celní, pro určité finanční otázky, pro německé vysoké školství, pro části poštovnictví a telekomunikace a pro zvláštní policejní úkoly. O vnitřní bezpečnost a veřejný přádek se ale bude muset postarat protektorátní vláda s vlastní policií a četnictvem.

Po ukončení vojenské výkonné moci 6. dubna jsem jel von Neurathovi naproti do Lovosic a vydal se společně s ním do Prahy. Přijetí proběhlo v běžné formě. Na Hradě byl vyvěšen prapor říšského protektora. Byla vykonána přehlídka čestné eskorty. Na Václavském náměstí se uspořádala přehlídka branné moci. Úřad říšského protektora byl vybudován jako teritoriální ministerstvo a každé české ministerstvo dostalo přiděleno po jednom vyšším říšském úředníku. Výstavba spolkla mnohem více času, než bylo naší stranou a obzvláště mnou zamýšleno. Naproti tomu musím uznat, že jsem u českých úředníků narazil na největší vstřícnost a vysokou ochotu ke spolupráci. Směl jsem takto doufat, že jsem ve většině Čechů našel upřímné spolupracovníky. Jak bez odporu proběhlo německé vpochodování, tak bezkonfliktně nyní probíhala spolupráce téměř všech vyšších i nižších českých úředníků, takže bylo sotva třeba využít nějaké propouštění. Také česká policie a četnictvo fungovaly od prvního dne Protektorátu bezvadně. Založení „Svazu pro spolupráci s Němci" bylo iniciováno českou stranou a ne námi. Přesto se pochopitelně nedalo obejít to, aby se se vší prací a zřizováním počalo s odpovídající opatrností a aby se zřizovala

odpovídající pozorující a kontrolní místa, protože přece existovaly také malé kruhy odporu a museli jsme počítat s tím, že určitá zahraniční místa budou dělat všechno pro to, aby bylo vytvořeno spojení s Čechy připravenými k odporu. Naše kontrolní místa byla podřízena Sicherheitsdienstu v Berlíně a ne mě. Nepřátelsky zaměřená cizina pozorovala poklidnou výstavbu v Protektorátu s největší nelibostí.

Čeští studenti

Vypuknutí války naplňovalo domácí Němce, do Čech přemístěné Vnitroněmce a téměř všechny české úředníky upřímnou starostí. Některé nacionalistické nebo levicově orientované české skupinky se domnívaly, že přišel jejich čas. Asi dva tisíce podezřelých osob musely být dokonce internovány. Dva tisíce ze sedmi milionů!

V půlce října přicházely zvěsti z německých stranických kruhů, ale ještě více česká sdělení, že na výročí státního svátku 28. října jsou plánovány demonstrace. Říšské vládě, která po tak rychlé a zdařilé porážce Polska vytahovala mírové sondy, a proto měla důvod, aby mohla poukazovat na opravdové uklidnění zemí Čech a Moravy, přicházely tyto zprávy přirozeně nevhod. Dalo se přeci obávat toho, že by mohl být vyvolán dojem, že za podobnými manifestacemi stojí celý český národ.

Šeptaná propaganda doporučovala, aby lidé 28. října nechodili do práce, nosili smuteční pásky a aby vycházeli do ulic bez pokrývky hlavy. Iluzionisté údajně hovořili dokonce o návratu Beneše v tento den a mluvili o smrti všech Němců. Takovéto zprávy kolovaly pouze po Praze. Venkov je neznal. České kontrolní orgány hlásily, že není třeba takováto hesla brát vážně, neboť zásadní postoj téměř celého obyvatelstva je prý uvážlivý a absolutně zdrženlivý. Pan von Neurath se tedy ani nenechal odradit od toho, aby odjel do Leindorfu[13]. Když ale byly distribuovány letáky, které vyzývaly ke stávce, nařídil jsem z opatrnosti připravenost policie, ovšem přichystané v kasárnách.

Dne 28. října došlo na Václavském náměstí, na Příkopě a na Karlově náměstí v Praze ke shromažďování lidí, odkud bylo slyšet několik výkřiků

13 Doslovná poznámka Ernsta Franka: *„Leindorf byla Neurathova usedlost, na kterou se říšský protektor vydal, aby tím ukázal, že předem ohlášené demonstrace Čechů nebere vážně."*

jako „Němci ven!", „pryč s Hitlerem!" nebo „ať žije Beneš!". Na všech třech náměstích se celkem jednalo o nanejvýš pět tisíc lidí, kteří se očividně snažili dodávat si navzájem odvahu. Bohužel považovalo několik českých policistů za nutné zakročit a demonstranty rozptýlit. Přitom došlo na jednom místě k potyčce s mladšími lidmi, kdy byl vážně zraněn student Opletal.

Pozn. Ernsta Franka: Karl Hermann Frank mluví o tom, že se demonstrace z 28. října odehrávaly pouze mezi českým obyvatelstvem a českou policií. Ovšem z českých, jakož i německých policejních zpráv vyplývá, že do srocování byli zapleteni i němečtí obyvatelé a že německá policie byla nucena zakročit, protože se česká policie místy chovala příliš pasivně. To, zda se Frank ve své výpovědi vědomě vyhýbal tomu, aby uvedl, že zasáhla také německá policie, nebo zda po šesti letech selhala jeho paměť, se zřejmě již nepodaří objasnit. Existuje možnost, že Frank sloučil 28. říjen a 15. listopad do jediné vzpomínky, neboť 15. listopadu se odehrály kontroverze při převážení ostatků zesnulého studenta Opletala skutečně pouze mezi českými studenty a českou policií. Skutečností je, že početně tato srocení nebylo třeba brát vážně. 28. října se jednalo asi o 5 000 lidí na různých místech, 15. listopadu asi o polovinu. Venkov zůstal téměř klidný. Pouze v Brně a Moravské Ostravě došlo k početně nepatrným shromážděním, která se podařilo rozehnat rázněji vystupující českou policií.

V poledne zatelefonoval Hitler a nechal se obeznámit se stavem věcí, protože předtím nemohl zastihnout Neuratha. Líčil jsem mu události, o kterých se již zjevně nechal informovat tajnou policií. Řekl, že příhody byly trapné a že další nepokoje se již nesmí konat. Nařídil mi, abych navštívil Háchu a řekl mu, že činí protektorátní vládu odpovědnou za to, aby udržela klid a pořádek. Hácha by měl mít na paměti, že se na nás dívá svět. V případě, že by se toto opakovalo, by prý musel nařídit nejpřísnější opatření. Také mi poradil, abych v případě potřeby využil brannou moc. Obzvláště v Protektorátu mu záleží na naprostém klidu. Ujistil jsem jej, že zásah branné moci nebude v žádném případě nutný. Těch několik málo účastníků se skládalo pouze z několika příslušníků středních vrstev, mladistvých a převážně ze studentů. O opravdových povstáních nemohla být žádná řeč. Využil bych všech opatření, abych dopředu vyloučil opakování.

Odjel jsem do Lán a informoval pana Háchu, že mi telefonoval Hitler. Rozhovor se konal za přítomnosti dr. Havelky. Ukázalo se, že se Hácha o událostech doposud ani nedozvěděl. Zděsil se, vyjádřil své politování a slíbil, že nařídí vše nutné, aby se předešlo opakování. Nato jsem srozuměl von Neuratha a velitele bezpečnostní policie dr. Stahleckera o Hitlerově telefonátu, o mé návštěvě u Háchy a pak jsem zase podal Hitlerovi zprávu o provedení jeho nařízení. K tomu jsem nahlásil, že v Praze panuje klid.

Student Opletal po několika dnech bohužel podlehl zraněním. Měl být 15. listopadu převezen do svého bydliště. Gestapo bylo, převážně českými důvěrníky, informováno, že studenti propagovali početnou účast na pohřbu, aby tím znova vyvolali nepokoje. Nařídil jsem, že se pohřbu smí zúčastnit pouze příbuzní a známí zesnulého. Tím jsem vyhověl Hitlerově rozkazu, aniž bych tím zranil cítění českého obyvatelstva. Výslovně jsem zakázal shromaždování opodál stojících. Povolení a hlídání pohřbu formálně připadlo pražskému Oberlandratu. Tajná státní policie mezitím dostala z Berlína příkaz zajistit podněcovatele případných demonstrací, zatknout je a zastřelit. Účastníci demonstrací se měli zatknout a měli být vzati do vazby. Proti takovýmto rozkazům nebylo žádného odporu.

Přes vynesená varování se několik studentů pokusilo demonstrativně zúčastnit pohřbu. Devět jich bylo zadrženo, z české strany identifikováno jako původci a zastřeleno. 16. listopadu jsem byl s von Neurathem a českým vyslancem dr. Chvalkovským povolán do říšského kancléřství. Adolf Hitler vyčítal dr. Chvalkovskému, že se přes jeho zákaz konaly nové demonstrace. Proto prý nařídil zastřelit původce a nechat demonstranty dopravit do táborů. Kromě toho nechal zavřít české vysoké školy na dobu tří let. Majetek, budovy a vlastnictví byly převedeny do německých rukou.

Pozn. Ernsta Franka: Tvrdá opatření Hitlera, popř. Himmlera po výtržnostech po 15. listopadu se dají vysvětlit takto: Anglie a Francie sice vyhlásily válku, nedostavily se ale nepřátelské akce. Hitler se mohl domnívat, že po tak rychlé porážce Polska ještě přeci jen bude moci vstoupit do mírových jednání s Anglií a Francií, o což se také opakovaně pokoušel. Měl tedy důvod ukázat světu Prahu jako uklidněné místo. Rozsudkem proti oněm devíti studentům chtěl ukázat, že se výtržnosti týkaly pouze studentů a ne obyvatelstva. České obyvatelstvo rozsudek pojalo logicky správně. Světová propaganda reagovala jinak.

Zatčení demonstranti, několik set studentů, byli dopraveni do tábora Oranienburg. Mně bylo pouze nahlášeno provedení rozkazů. Pan von Neurath a já jsme se zasazovali o opětné propuštění zatčených, které také v průběhu dalších let postupně následovalo. Jakkoli byla tvrdost opatření politováníhodná, jeví se velmi pochopitelnou, když vezmeme v potaz, že říšská vláda právě v těchto dnech usilovala o ukončení války.

Český rozhlas v Londýně však jásal nad každým sebemenším náznakem nespokojenosti nebo odporu Čechů a vysílal denně recepty, jak by se dalo Říši uškodit.

Následuje doplněk napsaný Ernstem Frankem:

Dne 8. října 1945 byl Frank vyšetřovací komisí předveden před čtyři studenty (Kuneš, Sonntag a Schubert z Prahy a Zatloukal z Brna), kteří byli po výtržnostech 17. listopadu 1939 zadrženi ve svých studentských ubytovnách a byli delší dobu zadržováni v koncentračním táboře Oranienburg-Sachsenhausen. Byli to ti čtyři, kteří byli svého času osobně vyslechnuti Frankem, aby se přesně zjistily příčiny jejich chování. Tito čtyři si dokázali na setkání s Frankem dobře vzpomenout, zatímco on si samozřejmě dokázal vzpomenout pouze na událost samu, ale ne na jednotlivé osoby. Předvedení Franka koncem roku 1945 nebo začátkem roku 1946 před čtyři studenty, jež si vyslechl 17. listopadu 1939, aby si mohl osobně vysvětlit důvody jejich demonstrování, mělo představovat ponížení Franka a mělo proti němu být propagandisticky využito. Tento záměr se zřejmě nezdařil. Zveřejňované zprávy o tomto setkání jsou tak protichůdné, že vyžaduje určitou námahu rozpoznat smysl dotazování. S jistotou se dají rekonstruovat pouze dotazy, které studenti směřovali Frankovi. Bylo by nasnadě zříci se reprodukce tohoto úseku textu, kdyby z Frankových odpovědí nevysvítaly argumenty o uzavření vysokých škol a zastřelení oněch devíti studentů. Obzvláštní význam má Frankova odpověď na výtku studenta Kuneše, který tehdy vyjádřil pravděpodobně všeobecně běžné mínění, že Frank v Berlíně zastřelení devíti studentů požadoval a že mu to bylo povoleno.

V procesu von Neuratha tvořilo zastřelení devíti studentů hlavní bod. Pokud bychom výjimečně chtěli vycházet z brožury Václava Krále *Český národ soudí K. H. Franka*, tak se Neurath v Norimberku pokoušel svalit vinu za uzavření českých vysokých škol a zastřelení studentů na Karla

Hermanna Franka. Neurath prý Královi řekl, že Frank dokonce zneužil jeho jména a zfalšoval jeho podpis. Podle dnešního stavu zkoumání to není pravda. Je několikanásobně dokázáno, že Neurath, Frank a Chvalkovský byli 16. listopadu spolu v Berlíně a tam převzali příkaz k uzavření škol a k zastřelení devíti studentů.
Studenti byli rozrušeni. Dva z nich na Franka směřovali vyzývavé otázky, které jim byly klidně zodpovězeny. Celkově vzato se jednalo o jistý druh opakování rozhovoru z dřívějška, ovšem v obráceném gardu.
Studenti Franka obviňovali z krutosti, protože nechal zastřelit devět jejich spolužáků a přes tisíc jich nechal dopravit do koncentračního tábora. Frank jim vyložil, že Říše, která se nachází ve válce na život a na smrt, musela povstání přísně stíhat. Toho názoru prý byl i jejich tehdejší státní prezident Hácha. Převážná většina českého obyvatelstva smýšlela stejně, objasňoval Frank, jinak by nepřicházelo tolik oznámení proti studentům od obyvatelstva. Všichni čeští oznamovatelé jednomyslně a z přesvědčení ujišťovali, že jednání studentů odsuzují, a proto nahlašují hlavní viníky. Výměr trestu byl ale nařízen z Berlína. Frank měl jen kontrolovat provedení a nahlásit jeho vykonání. Nechtěl dnes již posuzovat, zda byl výměr trestu odůvodněný. Tehdy se mu ale zdál oprávněný. Ovšem i kdyby se mu zdál příliš vysoký, nemohl ho nijak ovlivnit. To nemohl dokonce ani von Neurath. Frank toto výslovně zdůrazňoval, když mu student Kuneš vyčítal, že von Neurath prý vystupoval proti výměru trestu, zatímco Frank tak nečinil. Nato Frank zopakoval, že i von Neurath mohl rozkaz přicházející z Berlína pouze vzít na vědomí.
Když Kuneš vyslovil výtku, že si Frank výměr trestu z Berlína vyžádal, ten odpověděl, že toto tvrzení je vylhané. Zastřelení studentů dnes může být chápáno jako tvrdé, ale tehdy byl státní prezident Hácha štvavým jednáním studentů tak zděšen, že by sám nařídil nejpřísnější opatření, aby se nikdy nemohlo opakovat. Hácha se postaral o zveřejnění svých nařízení a zdůraznil, že je zajedno se všemi rozumně a klidně uvažujícími Čechy.
Zatloukal Frankovi vyčítal, že dal podnět k uzavření českých vysokých škol. Tím prý byli studenti a celý český národ smrtelně postiženi. Také tuto výtku Frank odmítl jako vyloženou lež. Uzavření vysokých škol bylo neoddělitelnou součástí celkového nařízení z Berlína, ke kterému ani nenabádal a které ani nevyžadoval. Vzpomíná si, že tento bod nařízení

byl odůvodňován tím, že za dvacet let české nadvlády bylo německé školství Čech a Moravy bezohledně přiškrcováno ve prospěch českého školství, takže mnoho sudetoněmeckých dětí a mladých lidí přišlo oproti české mládeži ve svém vzdělání zkrátka. Na dvacet let útlaku tedy bylo odpovězeno tříletým uzavřením pouze vysokých škol. V tomto bodě bylo také poukázáno na krádež nejstarší německé vysoké školy ze strany Čechů. Uzavření vysokých škol bylo dále zdůvodňováno tím, že odpor proti Říši přicházel převážně z řad studentů, jak dokazovalo samo české obyvatelstvo svými udáními. Aby byly dopředu znemožněny další akty odporu, byla vybrána jejich hnízda. Říše uprostřed války nemohla trpět žádný odpor.

Zatloukal trval na své výtce krutosti. Frank naproti tomu poukazoval na příklady ze světových dějin, z nichž vyplývalo, že jiné národy by proti odporu postupovaly podstatně tvrdším způsobem než Němci. Vyjmenovával paragrafy ve francouzském, anglickém, italském a severoamerickém válečném právu, jejichž válečný manuál povoloval represálie, odvetná opatření a kolektivní tresty, nebo je dokonce předepisoval.

Student Sonntag Frankovi vytýkal, že byl společně se svými kolegy po ostrém výslechu, který si museli vytrpět, týrán v ruzyňských kasárnách a potom v koncentračním táboře. Frank odpověděl, že o nějakém týrání nic neví. A pokud k němu přece došlo, tak v rozporu se všemi předpisy a proto není kvůli těmto překročením předpisů ještě schopen dodatečně vyslovit své politování. Prý by takovéto přestupky odpovídajícím způsobem stíhal, kdyby se o tom něco býval dozvěděl. Sám prý sice ví, jak nesmyslně dnes musejí znít jeho slova, ale přesto je vyslovuje. Zdá se být neduhem vyskytujícím se u všech policejních jednotek na světě, že se příležitostně chovají nelidsky.

Student Schubert se na Franka obrátil s politickými výtkami. Odůvodňoval je dějinnými odkazy. Převedl řeč na obsazení Česko-Slovenska na jaře roku 1939 německou brannou mocí a tázal se, jakým právem Němci po odstoupení sudetských území obsadili i vnitřní Čechy a vnitřní Moravu, tedy čistě česká území, a proč je násilně přivtělili k Říši. Chtěl vědět, zda Frank nepociťuje výčitky svědomí kvůli tomu, že se jako státní tajemník vydal v toto bezpráví. Veškeré neštěstí Němců i Čechů prý mělo počátek v tomto bezprávném aktu.

„Dějiny Čech a Moravy nezačínají zřízením Protektorátu", odpověděl K. H. Frank. *„Začínají stěhováním národů a ještě dříve, nebo Přemyslovci, nebo Komenským. Pokud ale chceme zůstat v naší době, pak byste se neměl ptát pouze mne, zda mám výčitky svědomí. Musel byste se také zeptat, zda měli výčitky svědomí Masaryk a Beneš, když rozbili rakousko-uherskou monarchii a založili Česko-Slovensko násilným začleněním německého, slovenského, maďarského a polského národního území. Usilovali o historické hranice, jak jim říkali, místo aby se omezili pouze na čistě české národní území. Prohlédli, že česká území nejsou bez německých průmyslových oblastí životaschopná a vytvořili vojenskou okupací hotovou věc. Když na německá území vpochodovali čeští legionáři, docházelo opakovaně k německému odporu. 4. března 1919 bylo zavražděno 54 Němců, o rok později jenom ve městě Kraslice zastřeleno 15 Němců a do roku 1938 celkově padlo za oběť české zvůli 212 německých lidí. Když ale na přání českého státního prezidenta Háchy vstoupily německé jednotky 15. března 1939 do Čech, na Moravu a do Prahy, nedal se na odpor jediný Čech. Český národ věděl, že začleněním Čech a Moravy do Říše byla obnovena stará jednotka středoevropského pořádku, ve které národy žily desetiletí šťastně. Masaryk a Beneš se v roce 1918, když s pomocí nepřátel střední Evropy uvedli v život Česko-Slovensko, nemohli odvolávat na nějakou dějinnou tisíciletou minulost, nýbrž jen na takzvané ‚historické' hranice, které v žádném případě neohraničovaly jejich vlastní národ. Když se ale Němci v Čechách a na Moravě v roce 1919 bránili proti násilné okupaci své vlasti, činili tak, ačkoliv byli po čtyřleté válce vykrváceni a vyhladovělí. Češi byli ale díky dvaceti letům míru a vnitřní výstavby posíleni, když k nim v roce 1939 přišla německá vojska. Mohli se postavit na odpor, kdyby bývali chtěli, protože byli vyzbrojení. Ale nechtěli. Převážná část Čechů se nejenže bez odporu podvolila nově obnovenému, pradávnému řádu. Nemalá část Čechů byla dokonce připravena ochotně pomáhat při znovuvýstavbě tohoto starého pořádku. Shromáždění na Václavském náměstí a na Karlově náměstí z 28. října 1939 rozhodně nebyla vyjádřením vůle většiny českého národa. Byla uměle vyvolána zvenčí a vy studenti jste se nechali zneužít."*

„Co je ale důležitější než minulost a dějiny", pokračoval Frank, *„jsou nesmírné změny, které se v současnosti dějí na poli dopravy, techniky a komunikace. Při vší lásce k národu a k celkovému národnímu fondu nemůže být zadržen a přehlížen velký tah k hospodářskému sjednocení širokých*

životních prostor. Opora ve vzdálených národech a jejich kulturách, kterou hledal Beneš na východě a západě, zatímco pozapomínal doporučovat život v dorozumění s německými sousedy, byla osudovým omylem. Hitlerovi šlo pouze o to vytvořit přirozené soužití středoevropských národů. Nechtěli jsme vás sežrat, chtěli jsme vám pomoci! Tady jste právě vy, studenti, neměli jít proti nám, nýbrž s námi. Zůstaly by vám otevřené německé vysoké školy, když už musely být vaší vinou přechodně uzavřeny ty české."

V tomto okamžiku dal vedoucí vyšetřovací komise obsluhovateli záznamníku pokyn, aby nahrávání vypnul. Schubert se chtěl Franka ještě na něco zeptat, ale zabránili mu v tom a konfrontace byla náhle přerušena. Franka odvedli zpět do cely.[14]

Poměry v Protektorátu před příchodem Heydricha

Pokračováním válečných zápletek, obzvláště po zahájení tažení proti Sovětskému svazu, se stále zvyšovaly požadavky, které říšská vláda kladla na lidskou pracovní sílu a na výkonnost průmyslu v českomoravském prostoru. Český dělník pilně a svolně pracoval a vůbec nemyslel na to, aby poslouchal stálé Benešovo ovlivňování a jeho výzvy ke stávce. Případy sabotáží zůstávaly v celoročním průměru pod ročním počtem sabotážních akcí, které byly uskutečněny v Altreichu (tj. na území Říše před přičleněním českomoravského prostoru – pozn. překladatele). Český dělník ještě nikdy tak dobře nevydělával jako nyní v Protektorátu, cenil si svého příjmu a chránil se toho, aby se o něj nechal lehkomyslně připravit. Také čeští podnikatelé a továrníci spolehlivě vykonávali službu, shrabovali vysoké zisky a vyšli vstříc každému pokynu protektorátní vlády, ačkoliv věděli, za jakým účelem byla tato přání vznášena a pokyny udělovány.

Přitom stál průmysl Protektorátu téměř bez výjimek pod českým vedením. Také výnosy českého zemědělství stoupaly. Během toho všeho bylo v mnoha oblastech možné Říši škodit. Průměrný Čech ale na něco takového vůbec nepomyslel, ačkoliv anglický rozhlas stupňoval vyjmeno-

14 Zde končí doplňující text vytvořený Ernstem Frankem, který začíná mezinadpisem *„Následuje doplněk napsaný Ernstem Frankem (doslovný text)"*. Pokud je v rámci tohoto textového doplňku použit další citát v kurzívě, jedná se o citování textu K. H. Franka jeho bratrem.

vávání a podněcování možností k sabotáži. Beneš sám sebe předháněl ve slibech o odměně po vítězství a stavěl před vnitřní zrak svých krajanů hotovou konstrukci české odbojové organizace. Sotva zaznamenal úspěchy. Výrobní čísla stoupala. Rolníci a dělníci stáli při novém řádu. Pouze v kruzích inteligence a maloměšťáctví byl znát určitý účinek. Německá kontrolní služba zaznamenávala každé pohnutí – v neposlední řadě díky takřka obětavé spoluúčasti z české strany.

K této části obhajovacího spisu K. H. Franka jeho bratr Ernst poznamenává následující:

> Frankova zpráva o jeho pracovním období od listopadu 1939 až do zavraždění Heydricha může být chápána spíše jako impuls pro vlastní obhajobu. Obžaloba v něm viděla ničitele československého státu a redukčního činitele českého národního ducha. On ve své úloze spatřoval zachování klidu a pořádku v prostoru, ke kterému měl být začleněn český národní fundus, a po vypuknutí války, která byla dle jeho pevného přesvědčení rozpoutána nepřátelskými mocnostmi kolem Roosevelta, Churchilla a Stalina, zapojení pracovních sil v tomto prostoru za účelem vítězství a udržení středoevropských pořádkových sil. Na základě Frankovy zprávy bychom mohli připustit, že český národ byl získán pro Říši. Frank se pravděpodobně domníval, že si nejlépe pomůže tím, když český národ bude prezentovat jako usmířený a získaný pro říšskou myšlenku. Do jaké míry se ale skutečně podařilo získat českou pracovní sílu? Dala se česká národní duše získat pro říšskou politiku ve smyslu Frankových představ?
> Odpověď na tyto otázky bude muset brát ohled na právě aktuální válečnou situaci. Posuzujeme-li z hlediska všech momentálních situací, bude možné o období až po rok 1944 říci, že největší část českého národa zaujala pozice vyčkávání a zdržování. Tento postoj nejlépe odpovídal jeho povaze. Byl to v zásadě postoj chytrého, v žádném případě neurvalého, ale dobře pozorujícího a nemotorně se prezentujícího, vždy „hodného vojáka Švejka", který nikdy nebyl vojákem a nikdy se jím nestane. Křídla, která tento hodný „voják" rozpřáhl, nikdy nemohla jednoznačně ukazovat na žádnou stranu. Jeho odbojové křídlo zůstávalo malé, ale ani s křídlem „věrným Říši" nemohl nikdo počítat. „Národní souručenství" a Říši ještě věrnější „Vlajka" rozvinuly českou kolaboraci. Frank věděl,

že široké mase českého národa šlo jen o to, aby měla co nejméně do činění s rozdivočenými stranami, které vedly válku, udržet si trochu toho skromného blahobytu a při tom všem pokud možno dobře a hodně vydělávat. Adolf Hitler, Neurath, Heydrich či dokonce vlastní protektorátní vláda byli průměrnému občanu do značné míry lhostejní. Frank si z toho důvodu proti sobě poštvával navzájem ne příliš nakloněné členy „NS" a „Vlajky", pokud to bylo nutné. Pro něj bylo nejdůležitější udržení pracovního míru. Také Háchu ohodnotil správně. Ten byl počestným, charakterově spořádaným Čechem. Po porážce Polska poblahopřál Hitlerovi, po vyřazení Francie ujistil Hitlera o věrnosti českého národa a dokonce se ostře obrátil vůči Benešovi. Ale jakmile se situace jen trochu otočila, měl odvahu se doprošovat propuštění studentů nebo šéfa své kanceláře, a jak padla poslední opona a válka umožnila rozpoznat svůj vlastní obsah, tj. když se vyjasňovalo velké a poslední zápolení mezi evropským a bolševickým světovým názorem, začalo také u něj veliké vyčkávání. Hácha, Eliáš a vlastně ani sám Beneš nebyli žádnými komunisty. Průměrný Čech ani neumí jednat sovětsky. Ale krev v jeho žilách je převážně slovanská. A tak se dostává na scénu česká tragédie: Tu láska ke stísněnému životu ve zúžené střední Evropě a tam neodmlčující se touha po sjednocení s matkou Slávií v Moskvě, která už dávno žádnou matkou není.

Karl Hermann Frank si představoval zpětnou převýchovu českého národa ke středoevropské říšské myšlence, ve které po staletí žil. Chtěl získat nejlepší část českého národa pro Velkoněmeckou říši a lhostejnou a bezduchou masu odpolitizovat a uspokojit sociálním a materiálním vzestupem. Zbytku, který se nedal přesvědčit, se měli jednoho dne ve vzdálené budoucnosti zbavit. Přednesl své myšlenky von Neurathovi a zřejmě jej o proveditelnosti svého plánu dokázal přesvědčit do té míry, že oba adresovali Hitlerovi pojednání, která se z velké části kryla. Frankovo poněkud podrobnější pojednání u Hitlera vyvolalo obzvláštní zájem a Frank s ním proto mohl věc probrat. Hitler jeho myšlenkám věnoval velkou pozornost. Přesvědčit naopak nedokázal Bormanna, což se mělo proti němu nepříznivě projevit, když župní vedoucí Slezska, Bavorské Ostmarky, Oberdonau a Niederdonau po rychlém Hitlerově vítězství nad Francií požadovali (pod záminkou podle jejich mínění příliš jemného Neurathova zacházení s Čechy) přičlenění částí Čech

a Moravy, které hraničily s jejich župami, jako dodatečné součásti jejich žup. Domnívali se, že tím otázku Čechů budou moci vyřešit rychleji. Je třeba si představit těžkou situaci Karla Hermanna Franka, když se Bormann postavil na stranu župních vedoucích. Frank měl od Hitlera úkol být věrným poradcem von Neuratha. Na druhé straně měl jako stranický příslušník v první řadě povinnost vůči straně. Situaci vyřešil rozhovorem s Adolfem Hitlerem mezi čtyřma očima. Od toho dne Bormann Franka nazýval stranickým přítelem č. 1. Všechny myšlenky vyvinuté Frankem ale zůstaly jen na papíře, když vypukla válka a odvála ze stolu pojednání, národní plány i obnovující říšské myšlenky. Když stále se opakující Hitlerovy neúspěšné pokusy o dosažení mírových jednání s Anglií a Francií signalizovaly, že válka bude trvat dlouho, pokusil se vystupňovat zbrojní průmysl v Protektorátu tím, že se zasazoval o lepší hospodářské a sociální postavení českého dělníka. Tím dosáhl jeho podmíněné spokojenosti, vyšších výkonů a poklesu sabotážních akcí téměř na nulu, ovšem také zvýšené rozhlasové podvratné činnosti Beneše a Londýna. Jednou musel být dokonce zbrzděn český aktivismus. Adolf Hitler odmítl návrh české vlády na sestavení českých dobrovolnických kontingentů a tím přispění krvavou daní ke konečnému vítězství Říše s odůvodněním, že bude naprosto spokojený, když Čech pro konečné vítězství Říše nasadí svou plnou pracovní sílu. Naproti tomu svolil k Frankově návrhu, aby nadaní Češi mohli studovat na německých vysokých školách. Kdo srovná školskou politiku Čechů vůči Deutschböhmen (německá jazyková oblast Čech – pozn. překladatele) v letech 1848 až 1938 nebo pozemkovou politiku Čechů vůči sudetským Němcům v letech 1918 až 1938 s Frankovou školskou a pozemkovou politikou vůči Čechům v Protektorátu, pochopí, že se ve zprávách gestapa a Sicherheitsdienstu, zasílaných do Berlína, opakovaně vyskytuje poznámka, že Frank zanedbává nutnou ráznost vůči Čechům.[15]

Pokračování obhajovacího spisu II:

Ale vojenské tažení na východě si vyžadovalo stále více válečného materiálu. Požadavky ze dne na den rostly a stále více byla vyžadována výkonnostní síla Protektorátu. Benešova propaganda z Londýna musela

15 Na totmo místě končí znění doplňujícího textu vytvořeného Ernstem Frankem. Text začínal bezprostředně po mezinadpisu *„K této části obhajovacího spisu K. H. Franka jeho bratr Ernst poznamenává následující:"*

ustavičně vymýšlet nové záludnosti, aby byla ovlivňována vůle Čechů k práci a výdělku. Z určitých pořadů musel náš Abwehr usoudit, že se ve vnitřních Čechách nacházel vysílač, který byl s Benešem v kontaktu. Úřad říšského protektora musel mlčet, dokud nemohl přinést žádné konkrétní důkazy této domněnky. Sicherheitsdienst, další policejní služební místa a stranická služební místa, která udržovala přímé styky s Berlínem, popř. s jejich nadřazenými služebními místy, předal naše domněnky výše jako skutečnost. Tak se dostaly až k Himmlerovi. Naše domněnka se sice poté potvrdila, ale už dala podnět k tomu, abychom byli von Neurath a já na 27. září 1941 povoláni k Hitlerovi.

Pod Heydrichovým vedením

Odjel jsem včas kurýrním vlakem a dorazil do Vůdcova hlavního stanu ještě před Neurathem. Neurath přiletěl letadlem. Byl jsem okamžitě přijat. Hitler mi poté, co jsem vylíčil situaci a tím samozřejmě zopakoval mé vlastní podání zprávy, za přítomnosti Bormanna řekl, že musí přiostřit kurs v Protektorátu, protože prý obdržel zprávy, podle nichž je ohrožen klid a bezpečnost. Řekl, že nechce a ani nemůže von Neuratha zatěžovat ostřejšími opatřeními, pročež mu dá radu, aby nastoupil na zotavovací dovolenou, dokud situace v Protektorátu nebude definitivně stabilizována. Řekl, že na určitou dobu pověří vedením Protektorátu šéfa Říšského bezpečnostního hlavního úřadu, SS-Gruppenführera Reinharda Heydricha. Prý ho už povolal, aby tento rozkaz přijal. Heydrich odpovídající přísností zajistí klid a bezpečnost. Ode mne očekává, že ho budu podporovat stejně jako Neuratha, tím spíše, že jsme přece oba vůdci SS. Řekl, že se mám následně domluvit s Heydrichem. Byl jsem Hitlerovým rozhodnutím překvapen.

Mezitím dorazil Neurath a rovněž ho okamžitě přivedli k Hitlerovi. Čekal jsem na něj, dokud se od něj nevrátil. Zdál se mi Hitlerovým rozhodnutím nepříjemně pohnut a vypadal sklesle. Hitler mu řekl, aby nastoupil na přechodnou dovolenou, dokud Heydricha po provedení určitých opatření nebude možné z Protektorátu opět odvolat. Přiznal jsem, že jsem Hitlerovým nařízením stejně překvapen jako on. Oba jsme byli

přesvědčeni, že toto rozhodnutí muselo být učiněno na základě nařízení Himmlera. Na druhý den jsem Hitlera ještě krátce viděl. Právě se rozloučil s Heydrichem a sdělil mu jmenování do hodnosti Obergruppenführera. Podal mi ruku a znovu mne poprosil o dobrou spolupráci s Heydrichem. Doprovodil jsem Heydricha do Berlína a odcestoval zpět do Prahy, abych nachystal jeho přivítání. Von Neurath Prahu opustil ještě týž den, kdy se vrátil z Berlína.

Doplňující poznámka Ernsta Franka:

Podle jedné výpovědi Karla Hermanna Franka byl von Neurath uvolněn na dovolenou, protože příliš dlouho přihlížel zrádcovským aktivitám českého ministerského předsedy Eliáše, který byl ve spojení s Benešem v Londýně. Také šéf Háchovy kanceláře, dr. Havelka, a další tři členové vlády byli kompromitováni Eliášem. Havelka byl zatčen, ostatní pouze zbaveni funkce, takže se musela vytvořit nová protektorátní vláda. Hácha se zasazoval o Eliášovo omilostnění a propuštění Havelky. Karl Hermann Frank se nemohl ve prospěch Eliáše zasadit, protože se musel obávat, že by v tom nacionální maloměšťáci mohli spatřovat Hitlerovu slabost. Češi si totiž za první světové války vysvětlovali omilostnění velezrádce Kramáře císařem Karlem jako císařovu slabost. Objevením spojení do Londýna byli kompromitováni též někteří vedoucí Sokola jako členové odboje. K. H. Frank zpočátku vystupoval proti požadovanému zákazu Sokola. Nechal odhalené lidi pouze nahradit jinými cvičitelskými vedoucími.

K. H. Frank pokračuje:

Už na druhý den do Prahy dorazil Heydrich. Uvítal jsem ho na Prvním nádvoří Hradu a po defilé čestné jednotky jsem ho doprovodil do jeho pracovních místností v prvním poschodí pravého křídla Hradu, nad kterými chtěl také bydlet. Ještě v den svého příjezdu vyhlásil civilní výjimečný stav, podle kterého všechny Říši nepřátelské činy a vlastnictví střelných zbraní spadají pod stanné právo. Heydrich měl důkazy, že byl český ministerský předseda ing. Eliáš ve spojení s jednou odbojovou skupinou a s česko-slovenskou exilovou vládou v Londýně. Přijal Benešova posla Dohalského a jeho pokyn, aby odstoupil z funkce a aby, pokud možno, přiměl Háchu jednat podobným způsobem, takže by se říšská vláda dostala do potíží.

Heydrich nařídil okamžité zatčení ministerského předsedy, jenž nebyl postaven před stanný, nýbrž řádný soud. Eliáš se doznal, pronesl varování na adresu Čechů, aby nejednali podobně jako on, a byl odsouzen k smrti. Pokud si dobře vzpomínám, poprava byla vykonána až později v Drážďanech.

Nato Hácha vytvořil novou vládu, do které přijal jednoho Němce, dr. Bertsche, jako vedoucího ministerstva pro hospodářství a práci, aby tím docílil pokud možno ještě vyšší pracovní a produkční síly Protektorátu. Kromě toho zřídil vlastní ministerstvo propagandy, pro které našel jednu obzvláště schopnou českou hlavu, plukovníka dr. Emanuela Moravce.

Ernst Frank k tomu poznamenává:

> Moravec si v květnových dnech roku 1945 vzal život. Zastupoval z vnitřního přesvědčení myšlenku české svatováclavské koruny. Našel četné stoupence. Pozoruhodný byl především jeho vliv na českou mládež, která vstoupila do dobrého spojení s Hitlerovou mládeží, jejíž Bannführer tím zase mohl mít důvěru v českou státní mládež[16]. Po tomto vývoji už K. H. Frankovi nebylo tak na obtíž rozhodnutí o zákazu Sokola. Cvičební prostranství Sokola nyní našla dobré využití chlapci a dívkami české státní mládeže a Hitlerovy mládeže. Navzdory rozpuštění Sokola, které se stalo nutným, byly projevy ministra propagandy Moravce dobře přijímány a schvalovány širokými vrstvami obyvatelstva. Zběsilé útoky Beneše proti Moravcovi v londýnském vysílači byly důkazem účinnosti jeho projevů.

Novým ministerským předsedou se stal dr. Krejčí, kterému kromě toho zůstalo zachováno jeho ministerstvo spravedlnosti, ministrem vnitra dr. Bienert, ministrem dopravy dr. Kamenický, ministrem financí dr. Kalfus a ministrem zemědělství dr. Hrubý.

Po jmenování nové vlády Heydrich okamžitě zrušil výjimečný stav, aby signalizoval, že se na Eliášův případ zapomnělo a že se k obyvatelstvu všeobecně chová důvěra. V tomto smyslu také na Hradě probíhala přijetí delegací českých rolníků a dělníků, kteří se stále více prokazovali jako skutečně věrní Říši a svůj postoj dokazovali jednoduše, svou prací. Za

16 V originále *tschechische Staatsjugend*. Autor má na mysli státem organizovanou českou mládež v rámci Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.

to jim byly dány dalekosáhlé sociální přísliby. O pracovní vůli širokého českého národa v tomto období nemohlo být pochyb. Také česká mládež a několik národních svazů mohly být získány. Toto byly skutečnosti, které se Beneše v Londýně přirozeně těžce dotkly a podněcovaly jej ke stále novým propagandistickým výkonům. Nechal vyškolit ostřelovače a propašovat je letecky do země. Ti měli spustit odbojové hnutí, protože postupně stále silněji dospíval k přesvědčení, že je pro něj široké české obyvatelstvo ztraceno. Pouze černým trhem a podloudnictvím, které bohužel opravdu vzkvétalo, nemohlo být přirozeně Benešovi posloužено. Nebylo možné, aby se Češi odnaučili obchodu se zbožím, které nebylo volné, ačkoliv trestní postihy proti tomu byly vysoké a stravovací situace v Protektorátu nebyla vyloženě špatná.

Na počátku roku 1942 byly hlášeny první seskoky mladých Čechů na české půdě. Bylo jim zajištěno vyškolení ve Skotsku a měli úkol navázat spojení s odbojáři. Měli zřídit vysílací stanice, které kompletně přivezli s sebou, aby tím zajistili přímé a stálé spojení s Londýnem, a měli s sebou zbraně a pumy, aby zavraždili Heydricha, mne nebo nejlépe nás oba.

27. května v poledne mi sdělili, že na Heydricha byl ve velké zatáčce před trójským mostem spáchán útok, který si vynutil jeho převezení do nemocnice na Bulovce. Heydrich tehdy krátce bydlel v Panenských Břežanech, a sice na zámečku, který před ním sloužil jako byt von Neurathovi. Odtud každé dopoledne jezdil na Hrad. Heydrich si byl jistý, že si Čechy získá. Toto přesvědčení ho vedlo k tomu, aby veřejně všude vystupoval bez ochranných a bezpečnostních opatření. 27. května seděl v otevřeném voze sám vedle šoféra.

Ihned po telefonátu jsem se vydal na místo útoku a narazil tam i na českého policejního prezidenta a velitele německé bezpečnostní policie. Ukázali mi odhozenou anglickou ruční palnou zbraň a aktovku, ve které se nacházela puma anglického původu. Heydrich se stal obětí takové pumy. V nemocnici jsem se dozvěděl, že je už operován. Z jeho poranění byly odstraněny pumové střepiny a mořská tráva[17]. Ta se do jeho těla dostala z autosedačky, která byla zničena. Při odchodu mi šli naproti Hácha, Krejčí a Bienert, kteří se dotazovali na Heydrichův stav a vyjadřovali mi lítost. Z Černínského paláce, do kterého jsem se vrátil, jsem volal Adolfu

17 Materiál z přírodních tkanin používaný k výrobě nábytku, výplní apod. – pozn. překl.

Hitlerovi. Byl s nastalou situací již obeznámen, nanejvýš rozhořčen, a nařídil okamžité zavedení stanného práva. Také jsem informoval Himmlera, který mi řekl, že co možná nejdříve přijede do Prahy. Protože mne Hitler pověřil vedením úředních záležitostí, dokud jím nebude jmenován nový zastupující říšský protektor, podepsal jsem vyhlášení výjimečného stavu, vypracované mezitím velitelem bezpečnostní policie z pověření Himmlera, které okamžitě vstoupilo v platnost. Ještě téhož večera do Prahy dorazili Oberstgruppenführer Daluege, který byl Hitlerem mezitím jmenován zastupujícím říšským protektorem, a říšský vedoucí SS Himmler, který na noc z 27. na 28. května nařídil velkou pátrací akci po Praze. Daluege okamžitě převzal veškerou odpovědnost a počínaje okamžikem svého příchodu řídil státně politické vedení Protektorátu takovým způsobem, který ve mně musel vyvolávat pocit, že mi nedůvěřoval. Dostával zprávy a uděloval pokyny, o kterých jsem se dozvídal až oklikou.

Doplněk Ernsta Franka:

> **Během stanného práva bylo provedeno 4000 zatčení a 379 zastřelení. V souvislosti s tím se podařilo téměř naprosté rozbití odbojových skupin. Hácha proklínal Beneše kvůli jeho štvaní z Londýna. Beneš byl zase po vyřazení Eliáše toho názoru, že už nemusí brát žádné ohledy na protektorátní vládu a na „Říši nakloněné" Čechy a pokoušel se nyní vystavět odboj, který by byl nezávislý na vnitřním češství.**

Protože si tykal s Himmlerem a Hitler ho určitě jmenoval na Himmlerův návrh, musel jsem počítat s tím, že se mé vedení úřadu v budoucnu bude dát realizovat obtížněji. V ustanovení, kterým byl nastolen výjimečný stav, se mj. říkalo: *„Ten, kdo přechovává osoby, které se zúčastnily atentátu, nebo jim poskytuje pomoc, nebo ten, komu jsou tyto osoby nebo jejich místo pobytu známy, a kdo o tom nepodá oznámení, bude zastřelen se svou rodinou."* Je jasné, co tím mělo být docíleno. Pokusil jsem se nechat pasáž „se svou rodinou" odstranit. Ale Berlín na tom trval.

Rozmluva s Hitlerem o střílení Čechů

Poté došly stovky oznámení. Ta ale přinesla jen indicie, které nás ovšem přiměly vydat 13. června novou vyhlášku, kterou se zajišťovalo omilostnění každému, kdo do 18. června podá údaje, které povedou k vypátrání pachatelů, a to i v případech, kdy byl dotyčný spoluviníkem. Totéž platilo i pro jeho rodinné příslušníky. Teprve toto zajištění prominutí trestu přineslo úspěch, který vedl k vystopování pachatelů.

Hácha mezitím zveřejnil vládní prohlášení, ve kterém, následuje oznámení říšského protektora, vystavil odměnu deseti milionů českých korun za dopadení pachatelů. Byl jsem povolán k podání zprávy u Adolfa Hitlera, který na má slova reagoval velmi ostře. Řekl: *„Mám toho plné zuby, být od vás ustavičně zatěžován takovýmito starostmi. Nechápu Heydrichovu lehkomyslnost, takhle otevřeně se vystavovat útokům!"* Mně přikázal, abych už jezdil pouze v neprůstřelném voze, který mi byl dán k dispozici, a to vždy v doprovodu dvou ochranných vozů. Řekl, že přijme veškerá opatření, aby se konečně zajistil klid.

Jakého druhu měla tato opatření být, neřekl. Využil jsem příležitost zeptat se, proč Hitler jmenoval Daluegeho říšským protektorem. Odpověděl: *„Daluege byl vybrán jako policista. Teď je nutné v Protektorátu použít nejostřejší policejních opatření, aby český národ mohl v klidu pracovat. Nechci, aby vaše jméno bylo zatěžováno takovýmito nařízeními. Potřebuji vás pro jiné, státně politicky důležité úkoly."*

Mezitím Heydrich 4. června ráno skonal. Lékaři jeho zdravotní stav zpočátku hodnotili nadějně. V noci na 4. června dostal otravu krve a zemřel. Ještě týž den se Himmler opětovně dostavil do Prahy. Dne 7. června se konal státní akt na Prvním nádvoří před Hradem. Promlouval Daluege. Česká vláda se zúčastnila v kompletním složení. 9. června Heydricha pochovali na státním pohřbu v Berlíně. Toho se opět zúčastnila kompletní česká vláda.

Odletěl jsem s oběma Heydrichovými syny do Berlína. Jeho manželka nebyla ve stavu se toho zúčastnit. Následující den jsem chlapce dopravil zase zpátky. Dne 9. června okolo osmnácti hodin jsem byl povolán k Adolfu Hitlerovi do Říšského kancléřství. Bormann a Daluege již byli přítomni. Hitler sdělil, co zamýšlí vytknout pánům z české vlády. Jeho slova byla

velmi vážná. O detailech plánovaných trestných opatření se však nevyjadřoval.

Nato byla přijata česká vláda. Státní prezident Hácha vyjádřil svou soustrast ve jménu vlády a českého národa, načež Hitler prohlásil, že musí českou vládu činit zodpovědnou za smrt jednoho ze svých nejlepších spolupracovníků. Litoval, že jeho varování vždy jen marně vyzněla do prázdna. Musí se proto chopit ostřejších opatření a prohlásil, že nyní už nejde o autonomii českého národa, nýbrž o jeho holou existenci. Pokud by se pachatelé a okruh jejich pomocníků nenašli, tak se nezalekne krvavé výstrahy, týkající se celého národa. Pánové ta vážná slova přijali mlčky. Nálada byla již od počátku stísněná, protože pánové nebyli ani pozdraveni, když předtím vstoupili do místnosti. Skutečnost, že nyní následovalo alespoň formální rozloučení, už náladu zachránit nepomohla. Členové vlády museli získat jasný dojem, že zavraždění Heydricha vztah mezi Říší a Protektorátem těžce zatěžuje.

Při mém návratu s Heydrichovými dětmi do Prahy jsem se ještě na letišti dozvěděl, že v Lidicích u Kladna probíhá trestná akce, protože obyvatelé vesnice prý poskytovali podporu a pomoc okruhu pachatelů kolem Heydrichových vrahů. Důkazy pro spoluvinu obyvatelstva prý byly závažné. V Lidicích byly nalezeny státu nepřátelské tiskoviny, dále zbraně, muniční sklad, ilegální vysílač a poměrně velké množství státem kontrolovaného zboží. Tím bylo dostatečně prokázáno, že se obyvatelé uplatňovali ve službě zahraničních nepřátel. Za toto provinění vůči zákonu prý byli mužští dospělí obyvatelé zastřeleni, ženy převezeny do koncentračního tábora a děti převedeny do vhodné výchovy. Samotná obec prý byla srovnána se zemí.

Ačkoli jsem tvrdý trest pro vrahy Heydricha a jejich pomocníky považoval vcelku za vhodný, přeci jen jsem se tohoto hlášení zhrozil. Samozřejmě musel být vražedný čin na Heydrichovi v době, kdy Říše stála v nejtvrdším boji o sebeobhájení, tvrdě potrestán. Celý německý národ byl z vražedného činu pobouřen. Němci v Protektorátu pociťovali odvetnou akci v Lidicích jako vcelku přiměřený trest. Já jsem se ale zhrozil, protože jsem se obával následků takového potrestání v cizině. Koneckonců mě byly známy Benešovy propagandistické prostředky, kterými tento muž v Londýně disponoval, a já tušil, jak je asi nyní využije. Ještě tentýž večer jsem

se s mojí obavou svěřil ženě, ačkoli jsem jinak neměl ve zvyku hovořit s ní o politických záležitostech.

Ale musel jsem ty skutečnosti vzít na vědomí a vydal se ještě tentýž den do Lidic. Když jsem dorazil, stála vesnice již v plamenech. Velitel bezpečnostní policie Böhme podal hlášení, že nechal, vyplniv rozkazy Berlína, zastřelit mužské obyvatele Lidic a zapálit vesnici. Během mé přítomnosti nastaly opakované detonace, čímž bylo prokázáno, že se ve více domech nacházely sklady trhavin.

Dne 17. června nahlásil parašutista Karel Čurda, vyškolený v Anglii, státní policii, že se Heydrichovi vrazi schovávají v kostele Karla Boromejského v Resslově ulici. Čurda podal oznámení, aby zachránil svou matku, která byla předtím zatčena, protože se provalila trestná činnost jejího syna. Berlínská prohlášení a oznámení časově omezené amnestie se tedy prokázaly jako správné.

Dne 18. června v pět hodin ráno německá a česká policie obklíčila kostel. Kostelní služebník potvrdil, že se v kostele ukrývají parašutisté. Prý se nacházejí v katakombách pod kostelem. Když ale naši lidé vstoupili do prostoru kostela, byli ostřelováni z presbyteráře z bezpečné zálohy ručními palnými zbraněmi a byly na ně házeny ruční granáty. Vrahům bylo řečeno, že kostel je obklíčen a byli vyzváni k zastavení boje. Oni se ale nevzdali. Stříleli dál. Já sám jsem byl dvakrát před kostelem a nařídil jsem, aby zajištění vrahů proběhlo pokud možno bez vlastních ztrát. Poté, co ti muži stříleli z presbyteráře pokaždé, když se naši lidé ukázali, bylo nasazeno několik zkušených vojáků SS, kteří muže zabarikádované v presbyteráři zneškodnili. Byli ovšem jenom tři. Zbytek se tedy skutečně musel nacházet v podzemních chodbách, kde se mohli bránit ještě snáz. Nato jsme přikázali faráři, aby vyzval osoby uzavřené v podzemí, aby se vzdaly. Znal vchod, nechal odsunout uzavírací kámen a vysvětlil jim bezvýchodnost jejich situace. Marně!

Nyní zavolala česká policie na pomoc české požárníky, kteří chtěli muže vykouřit. Protože se ale po zavedení kouřové mlhy stále ještě střílelo, když naši muži chtěli vstoupit dovnitř, byl prostor zaplaven. Nyní se uzavřené osoby stáhly do výše položených koutů a zastřelily se samy, dříve než přišli naši lidé. Boj s ostřelovači trval do 11 hodin dopoledne. Oba dva vrazi Heydricha se nacházeli mezi nimi. Byli jednoznačně poznáni

Čurdou i ostatními zatčenými. Vystavené odměny ve výši jednoho milionu říšských marek a deseti milionů českých korun byly vyplaceny Čechům, kteří pomohli při vypátrání vrahů a byli mezitím propuštěni.

Ještě před polapením a zneškodněním Heydrichových vrahů, myslím, že to bylo 15. června, jsem z Berlína obdržel rozkaz nechat zatknout a zastřelit 30000 politicky nespolehlivých a podezřelých Čechů, protože ještě nebyli nalezeni vrazi Heydricha a jejich pomocníci. Vyjádřil jsem u Himmlera své pochybnosti ohledně takového rozkazu a vyžadoval jsem, abych o tom směl hovořit s Adolfem Hitlerem. Už 16. června jsem byl povolán do hlavního stanu ve východním Prusku. Adolfu Hitlerovi jsem objasnil, že stojíme před dopadením pachatelů a že takové přísné opatření považuji za politicky nemoudré, protože by se mezi 30000 Čechy, kteří měli být zastřeleni, nacházeli převážně nevinní a slušní lidé, jejichž rodinní příslušníci a přátelé by pak přivedli na scénu armádu 300000 pomstychtivých Čechů, čímž by byla citelně narušena spolupráce s celým českým národem. Zdůraznil jsem, že je třeba zvážit, že atentátníci nebyli žádní protektorátní Češi, nýbrž agenti z Anglie, kteří tu jen byli vysazeni, a že to nevypadá na vinu protektorátních příslušníků na atentátu. Řekl jsem, že ve skutečnosti neexistuje žádné početně významné odbojové hnutí. Také jsem ještě zdůraznil, že bychom neměli nepřátelské propagandě dodávat žádné nové důvody pro to, aby se na nás vrhli.

Hitler se mým odůvodněním zpočátku vzpíral, ale přeci jen naši rozmluvu ukončil slovy: *„Nemohu se zcela přiklonit k vašim vývodům."* Poté dal Himmlerovi pokyn, aby rozkaz zrušil.

Komentář Ernsta Franka:

Karl Hermann Frank se navzdory rozrušení atentátem a jeho následky pokusil dosáhnout vzestupu pracovní morálky českého dělnictva zvýšením dávek tuku pro dělníky, rozdáváním obuvi těžce pracujícím, zavedením velkorysých rekreačních dovolených, vylepšením důchodů, poskytováním zábavných akcí a rozdáváním vstupenek do divadel a kin, což se podařilo v překvapivém rozsahu.

Rozprava o Lidicích

Následující text je výběrem částí soudního přelíčení s K. H. Frankem, které se uskutečnilo 20. dubna 1946 v soudním sále vězení na Pankráci. Jedná se o tu část odpovědí obžalovaného Franka, která se vztahovala k lidické tragédii. Tento text se svým obsahem poněkud liší od běžně rozšiřovaných textových podob, které byly uváděny v československé poválečné literatuře. Autorem níže uvedené podoby výpovědi je bratr obžalovaného, který ve svém komentáři k výpovědi uvedl, že ji na třech místech musel doplnit o pasáže, jež údajně nebyly v literatuře přebírány v plné podobě, resp. byly vynechány, aby se tak před českou veřejností zatajily určité Frankovy úvahy. Ernst Frank neměl možnost nahlédnout do soudních spisů, ale použil všechny dostupné podklady a využil všech dostupných zveřejnění. Na tomto místě znovu uveďme, že čeští historici Moulis a Tomášek nenapadli ani tyto údaje Ernsta Franka.

Předseda soudu zahájil výslech přednesem protokolu. Obžalovanému byl podrobně líčen průběh zničení obce Lidice, zastřelení mužů, odvlečení žen, zacházení s dětmi a byla mu popsána jeho údajná spoluúčast a spoluvina na těchto událostech. Po přečtení protokolu se generální prokurátor obrátil na obžalovaného s následující otázkou:

Nařízení z 27. května 1942 (zveřejněné v úředním věstníku čís. 19 z 28. května 1942) obsahuje větu, podle níž mají být zastřeleni i rodinní příslušníci osob, které pomáhaly atentátníkům na Heydricha nebo je znaly a přitom je nenahlásily. Vy jste toto nařízení podepsal. Svědčí o nelidské krutosti. Můžete proti tomu něco namítnout?

K. H. Frank:

„To nařízení nepochází ode mne. Bylo uděleno z Berlína. Měl jsem jej direktivně vynést. Museli být vypátráni pachatelé. Tvrdost, vyznívající z nařízení, se ukázala jako správná. Cestou současného pronásledování příbuzných byli objeveni vrazi. Nařízení nespočívalo pouze v zájmu Říše, nýbrž následovalo také ve smyslu udržení pořádku v Protektorátu a ve prospěch jeho obyvatelstva, neboť jsem věděl, že Češi vraždu Heydricha z vnitřního přesvědčení odmítali. Češi si nepřáli žádnou ostřelovačskou válku. Beneš byl jejím původcem. Beneš byl tedy také nepřímo původcem tohoto tvrdého výnosu německé policie v Berlíně. Pro mne jako Hitlerova

příznivce bylo samozřejmostí vzít na vědomí výnos nejvyššího policejního vůdce a dohlížet na jeho provedení.

Nařízení směřovalo proti vrahům a jejich vražedným pomahačům. Vzpomínám si, jak česko-slovenská vláda 19. září 1938 ve Varnsdorfu, Rumburku a Šluknově nechala umisťovat na zdech vývěsky, kterými se oznamovalo stanné právo. Stálo na nich: Vyvěšování vlajek s hákovým křížem a s označením SdP je zakázáno. V případě porušení bude dotyčný dům zapálen. Kdo nosí odznak SdP, bude potrestán. Vlastnictví zbraní bude potrestáno okamžitým zastřelením. A skutečně tenkrát vzplanulo jedno lázeňské zařízení a jeden mlýn. Mezi 22. květnem a koncem září 1938 bylo Čechy zastřeleno 82 Sudetoněmců. Do jmenného seznamu těchto zastřelených lze nahlédnout v aktech Sudetoněmecké strany. Tito lidé nevraždili a nepodporovali vrahy, ani je neukrývali. Chtěli pouze dosáhnout práva sebeurčení pro svou vlast, nic víc. Prosím, představte si, jaká nařízení by vynesla česko-slovenská vláda proti Němcům, kdyby nějaká skupina zastřelila prvního spolupracovníka pana Masaryka, Beneše..."

Státní zástupce přerušil řeč obžalovaného novou otázkou:

Vaše ukrutnost vedla k 1357 rozsudkům smrti v krátkém období mezi 27. květnem a 1. zářím 1942. Rozsudky postihly převážně nevinné. Můžete na to něco odvětit?

K. H. Frank:

„Těch 1357 odsouzenců bylo udáno téměř bez výjimky vlastními soukmenovci, tedy Čechy. Neměli jsme tedy po prozkoumání udání a po potvrzení jejich správnosti žádný důvod k tomu, abychom váhali s vykonáním trestu, protože jsme se nacházeli ve válce na život a na smrt. Přispění Čechů k vypátrání vrahů a jejich pomocníků pro nás znamenalo jinak už předtím opakovaně podaný důkaz toho, že široká masa českého národa vraždu Heydricha neschvalovala. Odsouzení tedy bylo i v zájmu českého národa. Pracovní vůle po vraždě Heydricha překotně rostla. Český národ tím jednoznačně dokázal, že souhlasí s novým řádem v Protektorátu a že chtěl přispět k vítězství Německé říše v tomto zápase. Skutečnost, že se mezi sedmi miliony Čechů našel jen tak malý počet pomocníků, dále dokazuje, že český národ nechtěl mít s podvratnou činností Beneše nic společného. V tomto smyslu se musí posuzovat ono

nařízení po vraždě Heydricha. Potrestáním těch několika málo muselo být chráněno množství dobře smýšlejících.

Mně byl znám i vstřícný postoj české vlády. Sama od sebe vystavila obnos deseti milionů korun jako odměnu za dopadení pachatelů. Tím chtěla dokázat Čechům, kteří byli ochotní pracovat a vykonávat službu, že chtěla za každých okolností zneškodnit ostřelovače, kteří se propašovali z ciziny. Chtěla se tím jasně distancovat od Beneše."

Generální prokurátor pokračoval v kladení otázek:

Protektorátní vláda musela v doprovodu šéfa jejího úřadu, dr. Giese, odcestovat na Heydrichův pohřeb do Berlína. Tato cesta se neuskutečnila v žádném případě dobrovolně, stejně tak, jako se vystavení odměny na deset milionů korun v žádném případě nedělo dobrovolně. Hitler předtím na dopadení pachatelů vystavil jeden milion říšských marek. Česká vláda tedy nesměla zůstat pozadu. Cesta vlády byla nařízena vámi, což je důkazem toho, že jste chtěl český národ ponížit. V tom okamžiku, kdy se pánové z české vlády klaněli před Hitlerem, jste již vydal rozkaz ke zničení Lidic.

K. H. Frank:

„Uvádím na pravou míru skutečnost, že účast protektorátní vlády na rozloučení s tělesnými ostatky Heydricha v Praze byla stejně dobrovolná jako její cesta do Berlína. Dokonce se nejdříve muselo vyžádat povolení Hitlera, zda je účast protektorátní vlády na Heydrichově pohřbu žádoucí. Mezitím jsem s oběma syny Heydricha odletěl do Berlína a o přijetí vlády Hitlerem jsem nic nevěděl. Dozvěděl jsem se o tom až teprve, když jsem byl večer v 18 hodin povolán Hitlerem, který před Bormannem, Daluegem, Lammersem a mnou rozvíjel myšlenky, jež zamýšlel sdělit českým pánům. Stejně tak s Hitlerovým pozváním nepočítali ani čeští pánové. Chtěli být přítomni pohřbu, aby tím dokázali, že mají spoluúčast na zármutku Němců. Přijetím u Hitlera byli překvapeni stejně jako já. Pramenilo to pravděpodobně z náhlého Hitlerova vnuknutí.

V tomto okamžiku jsem o Lidicích ještě nic nevěděl. A jméno Lidice nebylo zmíněno ani během mého předchozího přijetí Hitlerem, ani během přijetí protektorátní vlády. Hitler užil asi těchto slov: *‚Nezalekl bych se krvavé výstrahy, týkající se celého národa, pokud by měl odpor proti Říši pokračovat a pokud by se nenašli atentátníci. Držím v ruce všechny mocenské prostředky, a pokud by to bylo nutné, postupoval bych i těžkými zbraněmi.'* To, že jméno

Lidice nebylo zmíněno, vám potvrdí také pánové Daluege a Lammers, až je povoláte jako svědky. Také navečer na jednom shromáždění vůdců SS v Domě letců, kde hovořil Himmler, nepadlo jméno Lidice ani z úst Himmlera, ani z úst nějaké jiné osobnosti. Přenocoval jsem v Berlíně a den nato jsem odletěl stejným letadlem s dětmi Heydricha zpět do Prahy. Teprve po přistání v Praze jsem se dozvěděl, že v Lidicích je činná pátrací komise. Hlášení mi bylo podáno velitelem bezpečnostní policie. Následně jsem se, po předání dětí jejich matce a krátké návštěvě u manželky, vydal do Lidic."

Otázka soudu:

O krutém rozkazu ke zničení Lidic jste věděl už před odjezdem do Berlína. Rozkaz nese datum 9. června. Protože jste realizaci rozkazu po vašem návratu okamžitě prováděl osobně, je prokázáno, že jste musel být původcem rozkazu.

K. H. Frank:

„To není pravda! Nevím, kdo dal ke zničení Lidic rozkaz. Až do mého návratu z Berlína jsem o Lidicích nevěděl vůbec nic. Žádám, aby byla jako svědkyně vyslechnuta má žena, které jsem při mé krátké návštěvě vysvětloval, proč ji zase hned opouštím. S obsahem rozkazu jsem z propagandistických důvodů nesouhlasil a řekl jsem jí: Jakmile člověk jen na krátkou chvíli opustí Prahu, už se přihodí nějaký nesmysl! Jako původce rozkazu nemohu připadat v úvahu už jen proto, že na to nepostačovaly mé kompetence. Provedení rozkazu připadlo pátrací komisi, která spadala pod velitele bezpečnostní policie. Sice jsem se vydal do Lidic, to se ale nedělo z důvodu osobního interesu, nýbrž proto, že jsem z povinnosti musel na provádění tak důležitého rozkazu dohlížet. Opakuji, že obsah rozkazu neodpovídal mým úmyslům a cílům."

Poznámka Ernsta Franka:

Také historik Detlef Brandes dochází ve své knize Češi pod německým Protektorátem [8] k následujícím názorům: ***„Frank může být stěží pokládán za původce tohoto ‚odvetného opatření', protože stejně jako (česká) vláda spatřoval iniciátory atentátu v londýnské exilové vládě. Ve svém rozhovoru s Hitlerem z 28. května 1942 nabízel všechna možná trestná opatření, jenom ne žádné ‚hromadné zatýkání a masové exekuce rukojmích'… Na Franka tedy pravděpodobně nebudeme moci pohlížet jako na původce zničení Lidic."***

A v souhrnu svého bádání se Brandes ještě jednou dostává ke zjištění: *„Frankovo původcovství při zničení Lidic a Ležáků proto podle dosavadního stavu pramenů může být se značnou určitostí vyloučeno"*.[18]
V Ležákách se nacházela rozhlasová stanice, která měla spojení s Benešem. Také Ležáky tedy byly podle rozkazu zničeny. Zastřelili tam rovněž ženy, tedy ne jen muže. S dětmi z Ležáků se naložilo stejně jako s dětmi z Lidic. Vzhledem k této skutečnosti se vnucuje otázka, proč do světové propagandy vešly Lidice a nikoli Ležáky, které by lépe vyhovovaly nárokům na uplatnění ve světové propagandě.

Otázka soudu:
Co si myslíte o zastřelení 174 mužů, zatčení žen a zavlečení dětí?
K. H. Frank:
„Když tento čin posuzujeme dnes, po čtyřech letech, vytržené ze souvislostí, tedy sám o sobě, tak jej budeme samozřejmě pociťovat jako ukrutnost. Spravedlivě myslící člověk a obzvláště lidé, kteří nesou odpovědnost, však bude tyto činy moci vidět pouze v souvislostech. Německý národ se tehdy nacházel ve válce na život a na smrt. Pokud se chtělo zůstat naživu, muselo se vynaložit všechno, aby se vyhrálo na frontách a aby se uvnitř udržel klid a pořádek. Beneš tento pořádek narušoval. Proto museli být umlčeni všichni Benešovi pomocníci. V tomto duchu se zástupcům Říše jevila lidická výstraha jako nutná."
Otázka soudu:
Věděl jste přeci, že muži, ženy a děti z Lidic byli nevinní. Proč jste nevyužil všechnu moc k tomu, aby hanebnému činu bylo zabráněno?
K. H. Frank:
„Nevinné byly pouze děti. Později mi bylo dodatečně prokázáno, že se v Lidicích delší dobu schovávali vrazi a jejich pomahači. To se nemohlo dít bez vědomí obyvatel. Aby se varovalo před opakováním na jiných místech a předcházelo se podobným incidentům, musela být učiněna výstraha. Děti musely být poté, co jim byli vzati rodiče, zaopatřeny. Ty

---

18 Pro srovnání citát z českého ilustrovaného časopisu History revue, č. 8/2012 str. 56: „[K. H. Frank] *rozhodl o osudu Lidic. Heydrich... umírá. Frank je pověřen, aby doprovázel jeho malé syny na pohřeb do Berlína. Odsud pak telefonicky do Prahy hlásí:‚Führer rozhodl, aby všichni muži v Lidicích byli zastřeleni, ženy transportovány do koncentráku a děti rozděleny podle rasového klíče na poněmčení či na převýchovu. Obec srovnat se zemí!"* Tento „citát" uvedlo periodikum bez udání zdroje.

dobře vypadající se dostaly do rodinné péče. Stalo se jim to nejlepší, co se jim za dané situace mohlo stát. Ty, které byly podle platného názoru považovány za jinak způsobilé, se poslaly do domovů a výchovných ústavů. Nestalo se jim nic hrozného. Bývalo by nemělo žádný smysl se o ně nějak zvlášť zasazovat. Ve vůdcovském státě, který byl zapleten do světové války, mohly protesty tohoto druhu být přehlušeny bez účinku. V pochybách, které mě často přepadávaly, mne napadalo pouze jedno východisko. Mohl jsem se nahlásit ke službě na frontě. To jsem také učinil. Ale neměl jsem za sebou ještě nováčkovský výcvik, a tak jsem byl nejvyšším rozkazem opět povolán zpět do Prahy."

Otázka soudu:

Vy sám máte pět dětí. Nemusel jste jako otec těchto dětí častěji myslet na nevinné děti z Lidic?

K. H. Frank:

„Nemohl jsem jako zodpovědný vidět osud několika nevinných rodin nebo dětí. Musel jsem vidět celek, můj národ a jeho nouzi. Byl jsem zavázán Vůdci. Jako státní sekretář zavražděného Heydricha jsem měl mít na zřeteli také blaho sedmi milionů Čechů, které bylo ohroženo Benešem. Musel jsem tedy dát dohromady onu tvrdost, kterou se působila bolest jedinci, aby se prospělo většímu celku. Když jsem přijel do Lidic a velitel bezpečnostní policie Böhme mi hlásil provedení rozkazu, v hořících domech opakovaně docházelo k explozím. Böhme mi vysvětlil, že se v těchto domech nacházely muniční sklady, které se vznítily, když je zasáhly plameny. Tím je prokázáno, že obyvatelstvo Lidic ve svých domech přechovávalo muniční sklady, které mohly být založeny pouze vrahy a jejich pomahači. Touto municí měli být zabíjeni němečtí vojáci, protektorátní Němci, německé děti, za určitých okolností i moje děti a možná také české děti. Když se logicky zamyslíte, nemůžete podsouvat vinu na bezpráví, které muselo být učiněno jednotlivým nevinným Čechům, Himmlerovi nebo mně; vlastního původce musíte rozeznat v Benešovi. Dobře si vzpomínám, že pátrací komise vyrobila film o průběhu, který mi byl později také předveden. V tomto filmu se ty exploze daly jasně rozeznat a žádám, aby byl tento film promítnut ke zproštění mého obvinění."

Otázka soudu:

Vlastníme důkazy, že jste rozkaz proti Lidicím znal od kladenského gestapa už před vaším odcestováním do Berlína.

K. H. Frank:

„Je nemožné, že by mi takový důležitý rozkaz mohlo zprostředkovat podřízené místo. Takový úřední postup neexistoval."

Otázka soudu:

Ze záznamů Böhmeho také vyplývá, že s vámi musel o Lidicích hovořit už 9. června.

K. H. Frank:

„Böhme se musel mýlit!"

Otázka soudu:

Böhme doslova napsal: 9. června 1942 v 19 hodin 45 minut mně SS--Gruppenführer Karl Hermann Frank telefonicky z Berlína sdělil, že na základě porady s Vůdcem se má s obcí Lidice zacházet následovně...

K. H. Frank:

„Böhme se musel zmýlit. Ve služebním styku bylo naprosto běžné, že se místo názvu služebního místa uvádělo jméno dotyčného odpovědného vedoucího. Mé jméno bylo v tomto smyslu určitě tisíckrát použito, aniž bych o tom měl potuchy. Z toho důvodu ani nechci popírat, že má služebna v Praze mohla zmíněný rozkaz přijmout už 9. června. Nechci také popírat, že se mě má služebna pokoušela ještě 9. června zastihnout v Berlíně. Prostě se jí to nepodařilo, pokud se o to pokoušela. Jestliže měl pan Böhme nadiktovat, že 9. června ode mne obdržel rozkaz ke srovnání Lidic se zemí, tak to nesouhlasí. Nemohl jsem tento rozkaz vydat, protože jsem 9. června o nějakém nařízení ke srovnání Lidic se zemí ještě nic nevěděl. Lituji, že již nemohu být konfrontován s panem Böhmem, protože padl."

Otázka soudu:

Pokud popíráte, že jste dal rozkaz ke zničení Lidic, pročpak jste tedy vedl provedení rozkazu?

K. H. Frank:

„Provedení rozkazu jsem osobně nevedl. Byl jsem pouze třikrát v Lidicích, dne 10. června v průběhu odpoledne, dne 11. června a pak ještě jednou mnohem později. Má přítomnost byla informativního charakteru."

Otázka soudu:

Necítil jste žádný soucit s českými rodinami, které ten rozkaz postihl? Proč jste se nezastal nevinných?

K. H. Frank:

„Chcete opakováním této otázky udělat obzvláštní dojem na posluchače, kteří se tu dnes sešli ve větším množství. Samozřejmě jsem měl soucit s nevinnými. Ve válce mají ale stále podíl na ztrátách vinní i nevinní. Tato válka nám byla vnucena, protože nepřátelské velmoci chtěly znemožnit sjednocení všech Němců v jednom státě. Obávaly se, že sto milionů lidí ve středoevropské pořádkové oblasti[19] pro ně bude představovat nesnesitelnou moc. Jako člověk spoluodpovědný za prostor v srdci střední Evropy jsem ale musel svůj soucit s eventuálně nevinnými potlačovat ve prospěch většího cíle. Směl jsem vidět pouze ten větší celek a jeho existenci, stejně tak, jak to – dle mého pevného přesvědčení – činili Hitler a Himmler. Vy tomu říkáte diktatura. V diktatuře by ale nedávalo smysl sice se zastávat nevinných, ale vystupovat přitom proti celku. Byl bych poslán do koncentračního tábora nebo bych přišel o hlavu."

Otázka soudu:

Nemohl jste se ujmout alespoň těch žen a dětí?

K. H. Frank:

„Ne! O ženách jsem věděl, že jsou v táboře. Tam se jim dařilo vzhledem k okolnostem přiměřeně dobře. Sice musely pracovat, ale také ostatní Češi pro nás přece pracovali. Internovaní se pouze nemohli pohybovat svobodně jako ostatní. O svou svobodu ale přišli v důsledku svých provinění. O dětech jsem ale věděl, že jsou v uspořádaných rodinných poměrech a mimo ohrožení života."

Otázka soudu:

Děti byly z části z donucení strčeny do německých rodin, z větší části byly dány do takzvaných výchovných domovů. V každém případě byly odcizeny od svého národního charakteru. To se vám tedy jevilo v pořádku?

Odpověď K. H. Franka:

„Rodiče těch dětí se provinili proti Německu. Byli za to potrestáni. O děti se bylo třeba nějak postarat. Děti německého původu se dostaly do německých rodin. Mohl jsem žít v přesvědčení, že se jim dobře vede. Své

19 V originále *Ordnungsraum*.

vzdálení z vlasti a od rodiny určitě nepociťovaly dlouho bolestně. Také dětem, které se dostaly do táborů, se vedlo dobře. Ty tábory byly řádně vedeny. Byly dobře vybavené do té míry, jak to dovolovala válečná situace. Přesto hovoříte o ukrutnosti. Z nejmladších dějin vašeho dnes opět zbožňovaného sousedního národa jsou od roku 1917 známy docela jiné výchovné zásady. Byly vyzkoušeny, aniž by k tomu daly podnět nějaké Lidice. Pokouším se pouze vysvětlit náš způsob jednání, aniž bych jej ze zásady chtěl bránit. Vaše naléhavé otázky mě ale nyní přivedly k tomu, abych k vám obráceně směřoval prosbu: Opakovaně jsem psal dopisy mé ženě a opakovaně jsem žádal o to, aby mi bylo řečeno, kde se má žena nachází, jak se jí a mým dětem daří. Nikdy jsem na to neobdržel odpověď."[20]

Otázka soudu:

Popíráte, že jste Hitlerovi podal zprávu o Lidicích? Popíráte, že jste podal rozkaz ke zničení Lidic do Prahy? Vlastníme jeden dokument, ze kterého vyplývá opak.

K. H. Frank (poté, co dokument prolistoval a četl v něm):

„Ano, tato zpráva Hitlerovi pochází ode mne. Prosím, povšimněte si data zprávy. Zní: 27. červen 1942. V této zprávě se nejedná o podrobnou zprávu o Lidicích, nýbrž o můj souhrnný popis atentátu na Heydricha a akcí, které následovaly po atentátu, tedy o celkové období od 27. května do 26. června. Ta zpráva neobsahuje ani stopu důkazu, že bych už 9. června něco musel vědět o Lidicích."

Soud:

Skutečnost, že jste jel do Lidic ihned po vašem návratu z Berlína, je dostatečným důkazem toho, že jste se podílel na udělení rozkazu.

K. H. Frank:

„Ještě jednou opakuji, že jsem samozřejmě měl zájem na provedení ve smyslu rozkazu, že ale celá záležitost byla nařízením z Berlína, který dospěl k provedení bez mého vědomí. Samozřejmě, že pak jednoduše záležitost podléhala mému okruhu povinností. Musel jsem se přesvědčit o řádném provedení."

Soud:

Byl jste v Lidicích opakovaně a postaral se horlivě o kruté provedení.

---

20 Zde Ernst Frank posléze doplňuje: *„Ani tentokrát nedostal žádnou odpověď. Jeho otázka zůstala viset ve vzduchu."*

K. H. Frank:

„Byl jsem 11. června podruhé v Lidicích a přesvědčil se o průběhu prací. Později, den už neumím udat, jsem byl potřetí v Lidicích, protože mne požádal se mnou osobně spřátelený generální pracovní vedoucí Pfrogner, stranický soudruh z období bojů, abych vzal na vědomí ukončení zarovnávacích prací."

Soud:

Před novináři a delegacemi dělníků jste se chvástal zničením Lidic, z čehož taktéž vyplývá, že jste byl ten, kdo udělil rozkaz.

K. H. Frank:

„Opakuji, že nevím, kým byl rozkaz proti Lidicím udělen a jak byl zprostředkován do Prahy. S jeho původem nemám co do činění. Dokážu si vzpomenout, že čeští novináři vyjádřili přání, aby byli úředně informováni o dění v Lidicích. Přijal jsem je v tiskovém oddělení říšského protektora a hovořil jsem k nim. Také dělníky jsem přijal. Bylo mi velmi vzácné s nimi setrvávat ve stálém kontaktu. Londýnská vysílačka přeci rozšiřovala fámu, že má být zastřelen každý desátý Čech. Rád jsem proto využil příležitosti, že jsem mohl hovořit s obyčejnými českými lidmi osobně. Vysvětlil jsem jim, že rozkazem ke zničení Lidic bylo dáno varování nepřidávat se k českým odbojovým kruhům. Víc jsme prostřednictvím Lidic dosáhnout nechtěli. Ale také jsem velmi dobře věděl, že Lidicemi se našim nepřátelům v cizině dal do ruky nebezpečný propagandistický prostředek. Proto jsem jak k novinářům, tak i k těm dělníkům promlouval pouze věcně. Jedné z těch delegací dělníků jsem už mohl sdělit zprávu o omezené amnestii. Byla přijata se zadostiučiněním. Amnestie přinesla také žádoucí úspěch."

Soud:

Zastřelení každého desátého Čecha nebylo fámou, ale vaším pevným plánem. Kdyby atentátníci nebyli nalezeni, měl být český národ zdecimován. To přeci už naznačil Hitler vládě, když ji přijal v Berlíně.

K. H. Frank:

„Je pravda, že v Berlíně se stali netrpělivými, když na sebe vypátrání pachatelů nechalo dlouho čekat. Z Berlína proto vzešel nový rozkaz, aby se s místy, kde se schovávali parašutisté, zacházelo podobně jako s Lidicemi."

Soud:

Takže nechcete přiznat, že jste se podílel na ukrutných výnosech proti českému národu?

K. H. Frank:

„Obergruppenführer Heydrich se po zřízení Protektorátu zajímal o jeho správu. Jím byly od poloviny roku 1941 koncipovány všechny výnosy a tyto pak byly podepsány Hitlerem a Himmlerem. Také výnos o prvním stanném právu z 27. září 1941 pochází z jeho pera. Po jeho smrti všechny výnosy přicházely z Vůdcovy kanceláře a byly podepisovány osobně Hitlerem. Výnos o druhém stanném právu po zavraždění Heydricha byl podepsán Himmlerem. Odpovědnost za obsah výnosů nesou tedy osobně Hitler a Himmler. Říšský protektor a já jsme museli – pověřeni prováděcími opatřeními – samozřejmě vyhovět nařízením Hitlera a Himmlera. Nechci tím říct, že bych ty výnosy také z větší části neschvaloval. Také tvrdá opatření byla nutná ve smyslu udržení Říše."

Otázka:

Ze všech vašich vyjádření vyplývá nesmírná nenávist vůči českému národu. Hitler, Himmler a vy jste měli pouze jeden cíl: zničení českého národa.

K. H. Frank:

„Z mých odpovědí nemluví nenávist, nýbrž pocit zodpovědnosti za větší část českého národa, která pochopila, že rokem 1938 nastaly nové možnosti pro soužití národů ve střední Evropě, tedy také pro Čechy."

V tomto okamžiku dal předseda pokyn k ukončení výslechu.

Státním ministrem

V půli srpna 1943 jsem byl opětovně povolán do hlavního stanu ve východním Prusku. Hitler mi sdělil, že se rozhodl odvolat Daluegeho z úřadu zastupujícího říšského protektora, definitivně z úřadu uvolnit dřívějšího říšského protektora von Neuratha na jeho přání a místo toho říšským protektorem jmenovat říšského ministra vnitra dr. Fricka. Mne Hitler jmenoval Německým státním ministrem pro Čechy a Moravu v postavení říšského ministra. Dosavadní pravomoci říšského protektora tím byly dalekosáhle přeneseny na mne. Směl jsem podrobně přednést můj koncept

politické situace v Protektorátu a mohl jsem při této příležitosti probrat několik zásadnějších otázek. Adolf Hitler byl pozorným posluchačem. Ukázal se v nejlepší náladě a byl si naprosto jistý vítězným ukončením války.

Poznámka Ernsta Franka:

Krátce po jmenování K. H. Franka Německým státním ministrem pro Čechy a Moravu a jeho návštěvě u Adolfa Hitlera měl autor (tj. Ernst Frank - pozn. překladatele) nějaké vyřizování v Praze a bydlel u něho. Setkal se s ním ještě v náladě, se kterou předtím opustil hlavní stan. (...) Adolf Hitler před rozloučením určitě musel K. H. Frankovi vyslovit důvěru. (...) K nesmyslným povídačkám o vysídlování [Čechů – pozn. překladatele] mu řekl: *„Považuji Čechy do značné míry za poněmčitelné. Když získáme rolníky a dělníky, tak máme v budoucnosti také český národ. Těch pár nepoddajných musíme vyřadit. Vůči nim musíme být přirozeně přísní. Držte jenom to pitomé žvanění o vysídlení a podobně od každého daleko. Máme práci pro všechny ve střední Evropě."*

Karl Hermann Frank pokračuje:

Jmenovací dekrety pro dr. Fricka a mne byly datovány 20. srpnem 1943. V září přijel Himmler do Prahy a měl na Hradě dlouhý pohovor s Daluegem. Dozvěděl jsem se, že Daluege byl kvůli svému onemocnění poslán na dovolenou. Přesto úřadoval ještě do půlky října 1943, což úřednímu aparátu způsobovalo těžkosti. Dr. Frick mohl přijet do Prahy a nastoupit do úřadu až v půli října. Společně s ním se dostavil šéf říšské kanceláře dr. Lammers, který nového říšského protektora a mne uvedl do úřadů v rámci slavnostního aktu za účasti českého státního prezidenta a protektorátní vlády, která se dostavila v plném počtu.[21] (...)

Protektorát byl zřízen v mimořádné politické situaci a odpovídaje této situaci přijal svůj právní a politický řád. Úkolem každé německé a evropské politiky v budoucnu bude přinést trvalý mír po celá staletí politicky rozbouřenému a pouze proto neklidnému prostoru v srdci kontinentu. To chápeme jako konečné řešení českého problému. – Český národ se

21 V následujících větách Frankovy výpovědi se všeobecně pojednává o funkcích a povinnostech, které připadaly jemu a říšskému protektorovi, a o správním a politickém uspořádání Protektorátu – tato část textu je zde vypuštěna z důvodu všeobecné znalosti těchto skutečností čtenářským publikem – pozn. překladatele.

nacházel – a nachází se i dnes, když tu sedím uvězněn – v neobyčejně těžké duševně-politické krizi. Zhroucení přišlo pro český národ katastrofickým způsobem. Na Čechy se toho přihnalo neobyčejně mnoho nového. Ze zhroucení starých hodnot, názorů a orientací se Češi ještě nevzpamatovali. A to určitě ještě ani dnes! Doufejme, že se neodevzdají nesprávné naději, že teď, po vítězství americko-ruské moci nad střední Evropou, pro ně začala nová doba. Českomoravský prostor nemůže být uspořádán zvenčí. Češi musí najít cestu k opravdové spolupráci s německým národem, pokud chtějí mít svůj trvalý mír. Přesně si vzpomínám, jak jsem ve svém projevu po mém jmenování Německým státním ministrem pro Čechy a Moravu poukazoval na znamenitou spolupráci Čechů, především manuálně pracující vrstvy, dělníků, rolníků a řemeslníků, a jak jsem to podával jako významnou skutečnost. Tehdy jsem zmínil, že přes anglickou a jinou zahraniční propagandu Češi ve výrobní a zbrojní bitvě loajálně a výkonně stáli na svých místech. Tenkrát jsme byli na správné cestě. Domnívám se, že má tehdejší slova si zachovávají platnost i dnes: Evropa nemůže žít bez Čechů a Češi nemohou bez silné Německé říše žít opravdu pokojně. Kdybych mohl, řekl bych i dnes znovu: Těch sedm milionů Čechů musí rozumně uznat přednost 85 milionů lidí ve střední Evropě a podřídit své partikulární zájmy zájmům říšským. Tak nebo tak.

Komentář Ernsta Franka:

Karl Hermann Frank svou obhajobu stavěl na tom, že i přes válku českému národu zajistil výhody a ukládal mu jen nejnutnější oběti. Mohl by shromáždit tisíce důkazů, kdyby mu byl ponechán přístup k aktům jeho úřadu. V období mezi koncem roku 1945 a začátkem roku 1946 se průběžně konaly jeho výslechy. Generál Bartík např. ve svých záznamech stránku po stránce zdokumentoval vše, co Frank vypověděl o hospodářské, kulturní a politické organizaci Protektorátu. Tyto výpovědi jsou zajímavé pouze pro lidi přesně znalé věci. Průměrného čtenáře by nudily. U těchto výpovědí jde o zřizování a rozdělování různých fondů, o interní záležitosti zbrojního hospodářství, o zásobovací situaci, o všeobecnou hospodářskou situaci, o finančnictví a celní záležitosti a zrušení celní hranice mezi Protektorátem a Říší, o údajné hospodářské ztráty, které

Protektorát utrpěl, o nasazení českých pracovních sil v Říši, o kulturní politiku a školství, o film, písemnictví, divadlo, koncertnictví, tisk a rozhlas. Obzvláště mnoho se pojednávalo o ochraně kulturních památek na českomoravské půdě, na které si Frank dal obzvláště záležet. Dokonce musel několikrát zakročit proti pokusům o rabování, na kterých se provinili obchodníci nebo nastrčení protežovaní lidé. I v háklivých případech zde nepolevoval.
Při příležitosti pracovního nasazení českých sil v Altreichu využil možnost dalekosáhle krýt vysokého úředníka nasazeného z Altreichu, Wilhelma Dennlera, ačkoliv se ukazuje, že tento tak vůči Frankovi nejednal. Také se s generálem Bartíkem kriticky hovořilo o projevech, které musel mít Karl Hermann Frank jako státní tajemník a později jako státní ministr. Jednalo se přitom o osm projevů. Za nejdůležitější projev Frank označil řeč, kterou musel na podzim 1942 pronést po zavraždění Heydricha při příležitosti pojmenování části vltavského nábřeží po Reinhardu Heydrichovi. Dalšími podstatnými projevy byla řeč v sále Lucerny v únoru 1943 a jeho nástupní projev jako Německý státní ministr na Pražském hradě v říjnu 1943. Zaznamenat si zaslouží obrat, kterým si Frank posloužil, když měl z vyššího příkazu českému národu ve svém projevu na vltavském nábřeží sdělit, že české vysoké školy už nemohou být otevřeny v důsledku vraždy Heydricha. Zvolil formulaci, že vysoké školy nemohou být otevřeny ‚nyní'. Český čtenář si tohoto ‚nyní' velmi pozorně všímal.
Frankův postoj k Čechům ze všech projevů vyplývá velmi jasně. Ve velkém měřítku pomáhal protektorátní vládě. Opakovaně vyzdvihoval, že Čechy nikdy nepředstavovaly samostatný problém, ale byly objektem ve hře evropské politiky.

K. H. Frank:

Rostoucí štvaní z Londýna, obzvláště vůči mé osobě, přimělo Adolfa Hitlera naléhat na to, že za všech okolností musím mít kolem sebe stálé doprovodné komando. Nechtěl zažít žádný druhý případ Heydrich. Doprovodné komando sestávalo z dvanácti mužů a dvou vůdců. Počínaje Heydrichovou smrtí a ještě později, po Stalingradu, se český vysílač v Londýně doslova překonával v předpovědích blížícího se pádu Třetí říše. Byly

vyslovovány jmenovité výhrůžky vůči Čechům, kteří byli ochotni pracovat, a oznamovala se smrt a zkáza všem, kteří se nepřidali k odbojové frontě nebo neprováděli sabotáže. Účinky tohoto zvýšeného úsilí Beneše na český národ umožňovaly vyvozovat hluboké závěry o skutečných postojích českého národa. Rolník zůstal svému postoji věrný i teď. Dodával dále, aniž by se nechal ovlivnit. Dělník zůstal vůbec nedotčen. Dobře se mu dařilo, poslušně pracoval, z této strany neexistovaly téměř žádné sabotážní akce. Opravdová inteligence se začala ještě víc obávat bolševismu, než tomu bylo doposud. Dostávali jsme hodnotné příspěvky a pokyny z vedoucích českých kruhů a od ministra propagandy Moravce výrazné nabídky ke spolupráci. Je mimo pochyby, že si český národ, třebas i ne na společné cestě s námi, ale přece jen každou jinou formou, přál jednotnou a antikomunistickou střední Evropu. Zdaleka největší část Čechů odmítala bolševismus z nejvnitřnějšího přesvědčení. Polovzdělaní příslušníci nižší střední vrstvy vnímali účinek benešovské propagandy z Londýna silněji. Muselo být dokonce zakázáno několik různých středostavovských spolků a svazů a musel být sledován čím dál větší počet příslušníků nižší střední vrstvy, úředníků a zaměstnanců. Zde válka přirozeně netrpěla žádné ohledy, pokud nám na stůl položili důkazy o odboji.

Ernst Frank k tomu poznamenává:

V Rakousku existoval kolem přelomu století velký počet Čechů, kteří plynule hovořili německy. Na českých školách Rakouska se vyučoval německý jazyk, takže téměř každý druhý Čech rozuměl alespoň trochu německy. A není žádným přeháněním, když řekneme, že nejméně polovina všech Čechů se v Rakousku cítila dobře. Nacionalistické požadavky nižší střední vrstvy byly většinou odmítány. Po založení prvního Česko-Slovenska nestáli v žádném případě všichni Češi za odnárodňovacím úsilím a za činy Masaryka a Beneše. Mezi Čechy z období let 1918 až 1938 byl mnohem větší počet oportunistů než v roce 1938 mezi německými souběžci Adolfa Hitlera. Tím v žádném případě nemá být zmírňováno nebezpečí, do kterého bylo přivedeno Sudetoněmectví cestou plánovitého odgermanizování maskovaného českými státními místy. Po zřízení Protektorátu ale tvořila silná duchovní pozůstalost rakouského smýšlení

silný pilíř pro nové nasměrování na Třetí říši. Nositelé říšské myšlenky pak byli také po roce 1945 kvůli ‚spolupráci s nepřítelem' těžce potrestáni nebo dokonce zneškodněni.

Karl Hermann Frank:

Naproti tomu mohlo být v neposlední řadě díky silné a hodnotné spolupráci Čechů v obraně proti bolševismu dosaženo nejednoho velkého úspěchu. Podařilo se např. v několika případech dostat se „do hry" s Londýnem. Jednou mohla být vysledována vysílací stanice seskočených parašutistů, takže jsme obdrželi vysílací klíč. V jiném podobném případě se podařilo vysílač „otočit" a on začal pracovat pro nás. Padesát rušiček se postaralo o to, že odposlech londýnské vysílačky nebylo pro nikoho žádnou zábavou. Obzvláštní úspěch v širokých vrstvách českého národa byl dopřán našemu humoristicko-satirickému časopisu *Ejhle*[22], na kterém rádo pracovalo velké množství těch nejduchaplnějších českých karikaturistů, kreslířů a spisovatelů. Zatímco jsme ale my v Protektorátu docilovali v důsledku dobré spolupráce s Čechy stoupajících úspěchů, vyvíjela se vojenská situace tak nevýhodně, že musely být čím dál více stahovány fronty. Proto už nemohlo být pomýšleno na to, aby bylo slavnostně připomenuto páté výročí zřízení Protektorátu dne 15. března 1944. V důsledku vážného onemocnění Háchy, muže opravdového středoevropského smýšlení, jehož skonání by pro Říši znamenalo ránu, jsem jel 15. března spolu s dr. Krejčím, který jím samotným byl označen za zástupce, v salonním voze do Salcburku a odtud pak na Oberzalzberg. Zde jsem mohl dr. Krejčího představit Hitlerovi. Byli jsme jím pozváni na oběd a potom přijati k delší rozmluvě. Dr. Krejčí poděkoval Hitlerovi za přijetí a ujistil ho o loajalitě české vlády a celého

22 Bohatě ilustrovaný čtrnáctideník, vydávaný od ledna 1944 až do konce války v Praze Jaroslavem Zahradníkem. Ostře protibolševicky zaměřený, četné karikatury zesměšňovaly E. Beneše a další představitele „emigrantské vlády", financované údajně Židy. Na to, že časopis podléhal běžné protektorátní cenzuře, překvapivě otevřeně tematizoval a rozebíral různá tvrzení šeptané propagandy, humorně reagoval na každodenní zásobovací problémy a těžkosti obyvatel Protektorátu, ale i na vysílání zahraničních vysílaček a na protiněmecké anekdoty. Líčil v textech a kreslených vtipech čtenářům, jak to v Čechách a na Moravě bude vypadat po „osvobození" Rudou armádou. Satiricky pranýřoval chování příslušníků českého národa s blížícím se příchodem Rudoarmějců do Prahy, kteří si na poslední chvíli opatřují „alibi", aby po válce náhodou nebyli obviněni z kolaborace s Němci, např. tím, že prokazují svou domnělou odbojovou činnost takovým „protiněmeckým chováním", jako obohacováním se prostřednictvím obchodování na černém trhu.

českého národa. Hitler s ním mluvil o vojenské situaci a ukázal se vesměs v optimistické náladě.[23] (...)

Terezín

Protože jsem byl vyzván, abych podal zprávu o Terezíně, chtěl bych konstatovat, že město bylo v roce 1941 bez přičinění protektorátní správy vyklizeno. Domácímu obyvatelstvu Terezína byly v okolí a na jiných místech zprostředkovány možnosti ubytování. Do prázdného města byli nasídleni Židé. Přicházeli z Protektorátu, ale také z Altreichu a z obsazených území. Podléhali dozoru Říšského hlavního bezpečnostního úřadu. Jednalo se přechodně až o 50 000 lidí.

V létě 1944 jsem obdržel jak od Himmlera, tak i od ministerstva zahraničí úkol, abych prohlédl a zkontroloval „říšské ghetto Terezín", protože byla nahlášena návštěva zástupců Mezinárodního červeného kříže.

Odjel jsem do Terezína a prohlédl si masový tábor a mnoho jednotlivých bytů. Na radnici jsem si vyslechl projev židovského stařešiny, který mi zevrubně vysvětlil samosprávu obce a provedl mne ještě různými dalšími obydlími. Ukázali mi banku a vysvětlili mi peněžní oběh s vlastními židovskými penězi. Musím uznat, že kavárna, kina, divadlo a různá další kulturní zařízení na mne učinily velký dojem, neboť všechno bylo vydržováno z vlastních sil. Byl jsem přítomen koncertu, který pořádala židovská kapela na hlavním náměstí a který si vyslechly tisíce lidí, a který, jak jsem byl ujištěn, se konal vícekrát týdně; viděl jsem taneční představení, dětské hřiště, pekárnu, prádelnu, zúčastnil jsem se výdeje jídla, prohlédl si sportovní hřiště a přihlížel jsem kabaretnímu představení. Největší dojem na mne ale udělala výborně vybavená nemocnice, ve které jsem se dlouho bavil se šéflékařem dr. Springerem ze sousedního města mé domoviny, Mariánských Lázní. Postrádal jsem nějakou školu. Proto jsem dal podnět k tomu, aby bylo zavedeno školní vyučování, a pověřil jednoho z mých mužů, aby zařídil, co je třeba. Dopravu a pořádek řídila vlastní židovská policie. – Při procházce před koncertující kapelou jsem byl upozorněn

23 Další část Frankovy výpovědi se zabývala jeho setkáním s generálem Vlasovem a jednáními, která probíhala s vlasovci v Praze. Tato část spisu byla překladatelem pro všeobecnou známost okolností vypuštěna.

na různé vysoce postavené židovské osobnosti, univerzitní profesory, lidi z finančnictví, vlastníky velkých pozemků a další. – Také čtyři přátelé z mládí z mého gymnaziálního období v Karlových Varech na sebe upozornili. Nařídil jsem, aby byli převeleni jako malé pracovní komando do zahradnictví u mého letního sídla v Panenských Břežanech, kde mohli bydlet a pracovat se svými ženami.

Mezinárodní komise, která po mně ghetto navštívila a která sestávala ze dvou švýcarských pánů, jednoho pána ze Švédska, dánského ministra zahraničí a po jednom zástupci našeho ministerstva zahraničí a Říšského hlavního bezpečnostního úřadu, byla po prohlídce Terezína u mne na návštěvě v Černínském paláci. U večeře mi pánové potvrdili, že byli uspokojeni především proto, že mohou pozorovat normální život Židů v Terezíně při naprosto volném a neomezovaném pohybu. Potvrdili mi, že vše, co viděli, nebylo vyumělkované nebo účelně podtržené, vše se jim prý předvedlo bez přikrášlení a dekorace.

Poznámka Ernsta Franka:

> Státní ministerstvo a protektorátní vláda neměly s Terezínem bezprostředně nic do činění. Město sice leželo na území Protektorátu (...), ale správně spadalo pod Říšský hlavní bezpečnostní úřad. Frankovu zprávu o Terezíně si zřejmě vyžádal lidový soud, nebyla jí však dále v důsledku jejího obsahu věnována pozornost. Na ty čtyři spolužáky ze třídy, o kterých Frank mluví, si autor ještě vzpomíná podle jmen. Byli to spolužáci z jeho karlovarského období na gymnáziu. Jednoho z nich znal autor osobně. Při jedné návštěvě v Panenských Břežanech je viděl, ale nemohl s nimi mluvit. Působili spokojeným dojmem.

Měli být Češi vysídleni?

V důsledku výslovného zpětného dotazu se musím ještě jednou vyjádřit k údajným plánům o vysídlení, které měly existovat vůči Čechům. Tlachy o údajném vysídlení Čechů po válce se daly zpětně odvodit pouze z londýnské propagandy Edvarda Beneše. Česká propaganda z Londýna už v roce 1940 oznamovala, že říšská vláda má v úmyslu postavit na nohy českou

armádu. Bude prý nasazena tak, aby tím český národ utrpěl nenahraditelné ztráty na krvi. Český národ prý proto má, říkalo se, činit všechnu možnou špionáž, sabotáž a vzpurné jednání ze všech svých sil. Tak prý Češi mohli nejlépe přispět k brzkému vítěznému ukončení války, pokud možno ještě předtím, než dojde k rozmístění českých kontingentů. Beneš tuto pohádku vynalezl, ačkoliv Hitler opakovaně veřejně prohlásil, že nemá v úmyslu ozbrojit český národ. Vzpomínám si mezi jiným na následující Hitlerovu větu, kterou používal vůči Čechům: Žádná česká matka nebude muset oplakávat svého syna. Po vraždě Heydricha protektorátní vláda dokonce požádala Adolfa Hitlera, aby směly být vystavěny české jednotky, a zdůvodňovala své přání tím, že tím chce dokázat, že Češi jsou připraveni obětovat pro novou střední Evropu dokonce i svou krev. Adolf Hitler odmítl i tuto prosbu a řekl, že si od českého národa pouze přeje, aby plně věnoval své pracovní nasazení vítězství.

Poznámka Ernsta Franka:

Frankovy výpovědi, které byly učiněny k této otázce, předpokládají nesouvisející otázky brigádního generála Bartíka. Tak se dá vysvětlit kolísavost ve Frankových odpovědích. Frank musel předpokládat, že memorandum Neuratha a také jeho vlastní memorandum se nacházela ve vlastnictví soudu, neboť první část Frankovy odpovědi se vztahuje k obsahu jeho memoranda. O tomto memorandu nepanuje nikde jasno. Václav Král ve svém díle *Němci v Československu 1933 až 1947* [9] datuje Frankovo memorandum ke dni 28. srpna 1940. Podle něj měl Frank vystupovat proti rozdělení Protektorátu mezi sousedící říšské župy a měl požadovat přenárodnění[24] rasově vhodných Čechů a vysídlení rasově nestravitelných Čechů. Doslovně tam má stát: *„Totální vysídlení 7,2 milionů Čechů nepokládám za proveditelné, protože není k dispozici žádný prostor, kde by mohli být znovu usídleni, 2. protože nejsou k dispozici žádní němečtí lidé, kteří by mohli ihned zaplnit vyprázdněný prostor, 3. protože vysoce civilizovaná, hospodářsky a dopravně technicky vysoce citlivá srdcová země Evropy nesnese žádné narušení své funkce a žádné vakuum, 4. protože lidé jsou říšským kapitálem a my nemůžeme v nové Říši postrádat pracovní sílu sedmi milionů Čechů a 5. protože je nežádoucí pravděpodobný šokující účinek na další národy na jihovýchodě."*

24 V originále *Umvolkung*.

Je správně, když Frank píše, že Hitler veřejně opakovaně prohlásil, že nemá v úmyslu ozbrojit český národ. Je možné předpokládat, že Hitler tak jednal především z nedůvěry vůči české pomoci ve zbrani. Myslel na zradu Čechů za první světové války (...) ale určitě také na to, že Čech není dobrým vojákem.

Pokračuje K. H. Frank:

Hned po své emigraci, tedy ještě v roce 1939 nebo nejpozději v roce 1940, vypouštěl Beneš z Londýna do světa pověsti, podle kterých Adolf Hitler plánoval vysídlení Čechů na Sibiř. Účel, který těmito pověstmi sledoval, byl očividný. Beneš disponoval početně malou, ale dobře fungující zpravodajskou službou. Prostřednictvím ní věděl, že bylo gestapu známo, že malé české šovinistické spolky neustále tematizovaly otázku vysídlení Sudetoněmců. Svým tvrzením o německých vysídlovacích plánech tedy chtěl gestapo předstihnout tak, aby neoznámilo české vysídlovací plány.

Ale pravděpodobně se mu donesly také zprávy o následujících německých plánech na východě. V pohraničních úřadech sudetské župy a župy Niederdonau[25] se skutečně pracovalo na tom, aby byl vybudován most národovství[26] skrz Moravu, aby se východní hranice Německé říše osídlila také v Protektorátu německými lidmi. Tam, kde se navzájem sbližoval německý životní prostor od Hřebečska směrem na jih a z jižní Moravy směrem na sever, se mělo cestou velkorysého podporování německých rolníků, kteří byli ochotni se usídlovat, jako například využitím německých jazykových ostrůvků v tomto prostoru a zakládáním vojenských cvičebních míst, vytvářet splývání německého elementu a čeští a moravští Čechové, kteří se kmenově vyvinuli do různých svérázů, by takto byli od sebe odděleni. Architekti těchto plánů spočítali, že by k tomu bylo nutné přesídlení asi 12000 až 15000 Čechů. Přesídlení se mělo konat na českém území, tedy v rámci Protektorátu, a mělo se uskutečnit pouze s výslovným svolením protektorátní vlády. Uskutečnění těchto plánů se však nacházelo v daleké budoucnosti a vypuknutím války se posunulo. Jmenovaným hraničářským úřadům bylo ihned přikázáno plány dále nerozvíjet a vyčkávat na výsledek války.

25 Říšská župa odpovídající dnešnímu území Dolního Rakouska, včetně roku 1938 přičleněných jihomoravských oblastí; používán také český ekvivalent *Dolní Podunají*.
26 V originále *Volkstumsbrücke*.

Také obsah memorand, která byla vypracována Neurathovou a Frankovou kanceláří o české[27] otázce a která byla v roce 1940 předána Adolfu Hitlerovi, se v dosti zkomolené podobě musel zprostředkováním dostat až k Benešovi v Londýně. Jak si vzpomínám já, tak v nich bylo souhlasně vyjádřeno, že vysídlení českého národa je neproveditelné, neboť životní prostor pro sedm milionů lidí, kteří se měli vysídlit, by se německým národem nedal ani zdánlivě zaplnit. Pokud si dobře vzpomínám, vyjádřil se Adolf Hitler k mému memorandu už tenkrát v tom smyslu, že prohlásil, že Čechy a Morava byly z geopolitických důvodů už po staletí součástí Německé říše a že jí také zůstanou. Co se stane v prostoru Čechy a Morava, o tom se prý dá něco definitivního říci až po vítězství. Předběžně se prý musí zachovat autonomie. Vysídlení Čechů nepřicházelo v úvahu, tak to řekl výslovně, protože opětovné osídlení prostoru Němci by vyžadovalo trvání snad sta let. Jako možnost tedy zbývá už jen asimilace českého národa, pokud možno za vyloučení rasově nežádoucích, Říši nepřátelských sil, což ovšem nemůže být projednáváno do doby, dokud bude trvat válka. Jinými slovy v podstatě zakázal se už jen zmiňovat o všech ostatních možnostech řešení české otázky. Nechával jsem proto ke mně častěji přicházet české delegace dělníků a rolníků, kterým jsem často vysvětloval, aby se nedali ovlivňovat pověstmi z Londýna. Moje otevřenost působila prokazatelně příznivě.

Česká vysílačka v Londýně se však nevzdávala. Stále a znova se vracela k údajným německým plánům na vysídlení. Teprve nyní začínám celkem chápat, proč si Beneš touto lží tak tvrdošíjně posluhoval. Počínaje rokem 1939 se k nám dostávaly ojedinělé a od let 1942/43 opakované zprávy, že Beneš vlastnil vysídlovací plány vůči Sudetoněmcům. Aby nyní mohl prezentovat vlastní plány jako oprávněné, rozšiřoval po léta zprávu, že Hitler chce Čechy přesídlit na Sibiř. Jakou konkrétní podobu však Benešovy plány už dostaly, to jsem mohl poznat poprvé po mém zatčení ve Wiesbadenu, kde mi můj americký doprovod řekl, že Sudetoněmci budou vysídleni.

Na mou opětovnou výslovnou výzvu, abych se vyjádřil také ke Karlově Studánce, uvádím následující: Jak citlivě museli Češi reagovat na myšlenku, že budou vysídleni, mně bylo samozřejmě velmi dobře známo. Byl

27 V originále *böhmisch*.

jsem proto v prvním okamžiku rozčilený, když jsem byl župním vedením v Liberci vyzván, abych na jednání řídících úřadů v Karlově Studánce pohovořil zrovna o „národoveckých plánech pro Čechy a Moravu", přičemž Hitler přeci nařídil, že tyto myšlenky se nemají rozebírat. Protože ale byl můj vztah k župním vedením, která oklikou přes hraničářské úřady měla co mluvit do mého správního území, velmi napjatý a protože jsem především nechtěl kalit můj vztah s Konradem Henleinem, rozhodl jsem se, že pozvání do Karlovy Studánky přijmu. Když měly přednášet vedoucí osobnosti strany nebo straničtí členové na úrovni ministerského postu, byly takovéto akce každopádně prohlášeny za tajnou říšskou věc a posluchači museli svým podpisem před začátkem přednášek potvrdit, že si to, co budou slyšet, ponechají pro sebe. To bylo vyžadováno také v Karlově Studánce jako samozřejmost. Schůze se zúčastnilo mnoho stranických řídících z úřadů a konalo se mnoho projevů. Byl jsem přítomen jen krátkou chvíli. První část mého projevu zahrnovala zdůvodnění a ospravedlnění Hitlerova aktu z 15. března 1939, jehož podkladem bylo německé pojetí dějin. Byla osvětlena tisíciletá příslušnost zemí Čechy a Morava k říšskému svazku, stejně jako nezměnitelná nutnost, že tyto země musejí při novém uspořádání Evropy zůstat pod vedením Říše. Jako zásadní linii říšské politiky jsem přednesl politické směrnice, které byly udány během let Hitlerem, aby země Čech a Moravy rychle srostly s nacionálněsocialistickou Říší. Hovořil jsem také o tvrdých opatřeních proti nepřátelům Říše, kteří požadovali válečné štvaní. Ke konci mého projevu jsem ještě hovořil o českých odbojových skupinách, o jejich napojení k Benešovi do Londýna, o vysazených parašutistech a o boji proti nim. Je možné, že jsem při tom snad použil formulaci v tom smyslu, že se při tomto boji nabízela německým orgánům pomoc z české strany, že státní policie spolupracovala s přeběhlíky z řad parašutistů a českými agenty, a že také protektorátní vláda stála po našem boku při boji proti nepřátelským heslům.

Komentář Ernsta Franka:

K předložení zřejmě zfalšovaného doslovného znění projevu se pak vztahují následující Frankovy výpovědi:

Pokračování výpovědi K. H. Franka:

Doslovné znění, které mi je předkládáno, neodpovídá obsahu mého projevu. Chybná je především stále se opakující první osoba, ve které jsem nikdy nemluvil. Dále jsem určitě nehovořil o „německém společenství" a o jeho osidlovacích úkolech v budoucnosti. „Německé společenství"[28] bylo výslovně stranickou záležitostí a s mým úřadem nemělo přímo nic do činění. Protože do tohoto společenství měl být zahrnut každý německý občan Protektorátu, tedy i nestraníci, muselo se jím správně zabývat i státní ministerstvo. Není mi ale vůbec nic známo o tom, že by statuty tohoto sdružení obsahovaly nějaký plán pro budoucí osídlení Protektorátu po válce.

To, že podklady mně předložené musí být falsifikátem, vyplývá také z poznámek a doplňků doplněných tužkou, které nepocházejí z mé ruky. Srovnejte jen např. slova „musí", „nejprve", „kamarádi" s mým písmem a pak budete muset přiznat, že tato slova tam byla vnesena cizí rukou. Už si nemohu doslova vzpomenout na myšlenky, které byly předneseny v Karlově Studánce, ale předložené podklady odmítám výslovně jako vymyšlený padělek. Je vyloučeno, že bych ve svém projevu překročil myšlenky zpracované v roce 1940 v mém memorandu. Hovořil jsem o asimilaci a také o tom, že si každý Čech musí pokládat za čest, že bude přijat německým národním společenstvím.

Jistě jsem přitom ale také odmítal každý nátlak k přizpůsobení. Češi nám tyto myšlenkové pochody naznačili sami. Hned na počátku zřízení Protektorátu se mnoho Čechů hlásilo k opci. Bohužel ne vždy ti nejlepší. Masaryk a Beneš se domnívali, že budou moci udělat z Němců, Slováků, Poláků, Ukrajinců a Maďarů československé státní občany s různými dialekty. Mně pouze tanulo na mysl, abychom pro náš národní fundus získali zase zpět počeštěné Němce přibližně od roku 1860. Ano, i o tom jsem v Karlově Studánce hovořil. Asimilace pro mne znamenala svým způsobem přibližovací přeměnu, přizpůsobení, ale především politické uklidnění Čechů. Vybičované vlny českého nacionalismu musely být opět uklidněny a přejít ve vnitřní vyrovnaný stav v zemi, který existoval zhruba v období baroka a v celých Čechách naštěstí vedl k blahobytu.

Poznámka Ernsta Franka:

28 V originále *deutsche Gemeinschaft.*

Václav Král ve svém hlavním díle *Němci v Československu 1933 až 1947* datuje jednání v Karlově Studánce na 27.-31. březen 1944. Ve své jiné práci *Minulost varuje* [10] datuje toto jednání na duben 1944. Co se týče textu, tak po celé stránky zaměňuje obsah memoranda z roku 1940 s údajným doslovným zněním Frankova projevu v Karlově Studánce. Jistý Ernst Nittner, který vydal v Mnichově v roce 1967 v zakázce Ackermann-Gemeinde z Mnichova knihu *Dokumente zur Sudetenfrage 1916 bis 1967* [11], zase stanovuje jednání v Karlově Studánce do roku 1942 a dokázal uvést asi jen desetinu z toho, co jako dokument poslepoval dohromady Václav Král. Kromě toho existují ještě tři další zveřejněné verze o Karlově Studánce s jinými texty i jinými daty. Dá se tedy souhlasit s Karlem Hermannem Frankem, když hovoří o falsifikátu.

K. H. Frank pokračuje:

V žádné z mých formulací jsem ale nepřekonal mnohem drsnější slova Masaryka a Beneše. Znal jsem práce Masaryka a Beneše přesně a obzvláště před vytvořením mého memoranda jsem se jimi opakovaně zabýval. Žádám o to, aby mi byly dány k dispozici mé knihy a především mé sbírky o výrocích Masaryka a Beneše, abych mohl citovat přesně. Předběžně mohu pouze zpaměti uvést, že nás Masaryk – a to byl jeho urážející dějinný omyl – pojmenoval imigranty a kolonisty. On i Beneš zlehčoval skutečnost, že jsme my, Sudetoněmci v Čechách a na Moravě, obývali uzavřené oblasti. Největší urážkou pro nás ale bylo, že nás, kteří jsme v Čechách bydleli ještě před Čechy, pojmenoval *„Landfremde"*[29]. Já ale měl za úkol mít na zřeteli českou autonomii a to jsem také činil. Masaryk zde veřejně prohlásil, že odgermanizování historických zemí Čechy a Morava bude rychle proveditelné. Tato slova musela spadat ještě do období před 4. březnem 1919. Když ale v hraničářských úřadech strany byla řeč o germanizaci, tak to zůstalo pouze u slov. Masaryk a Beneš ovšem po dvacet let prováděli na Sudetoněmectví odgermanizování. S jakým úspěchem, to jsme zažili. Beneš byl rozhodnut zničit Sudetoněmectví. Byl jsem přesvědčen o tom, že asimilací Čechů pomůžeme založit štěstí střední Evropy. Také jiní státníci, jako například Američan Murphy, doporučovali asimilaci jako povolený

29 Tj. cizozemci – pozn. překladatele.

prostředek k založení státu. Nežije Severní Amerika ze vzájemného přizpůsobování svých částí obyvatelstva?

Důtklivě bych se chtěl ještě jednou ohradit proti všem druhům zkreslování a pomlouvání. Připomínám v této souvislosti hlášení Benešovy vysílačky z Londýna, ve kterém se o jednom přijetí české delegace mnou tvrdilo, že se během něj ode mne požadovalo znovuotevření českých vysokých škol. Prý jsem u toho řekl: Když Německo prohraje válku, tak se vaše vysoké školy stejně znovu otevřou. Když ale Německo zvítězí, tak budete rádi, když si budete moci udržet ještě školy obecné. Ten, kdo umí alespoň do jisté míry politicky uvažovat, nebude od německého ministra očekávat, že před Čechy připustí možnost německé porážky. Chtěl jsem asimilaci, jak probíhala v Německé říši a v Rakousko-Uhersku po celá staletí, chtěl jsem ochranu hranic Říše proti východu tak, jak jí například uskutečnil princ Evžen Savojský. Ale všechny plány kvůli válce uvízly ve stadiu myšlenkového vývoje.

Doplněk Ernsta Franka:

Frank zde myslí prohlášení Masaryka při založení československého státu. Ten řekl: *„Zřídili jsme náš stát; tím se určuje státoprávní postavení našich Němců, kteří do země přišli původně jako imigranti a kolonisté."* Toto označení bylo Sudetoněmci pociťováno jako zlá nadávka a vyvolalo mnoho zlé krve. V jednom interview v tehdy předním francouzském deníku *Le Matin* (zveřejněném 10. ledna 1919) Masaryk říká: *„Naše historické hranice značně odpovídají těm etnografickým. Pouze severní a západní okraje českého čtverce mají v důsledku silného přistěhovalectví během posledního století německou většinu. Pro cizince v zemi snad bude možné učinit určitý modus vivendi a pokud se prokážou jako loajální občané, je dokonce možné, že jim náš parlament, alespoň na půdě veřejného vyučování, povolí nějakou autonomii. Jsem ostatně přesvědčen o tom, že se uskuteční velmi rychlé odgermanizování těchto území."* Také povrchní znalci dějin Čech zřejmě pocítí, jak těžce tyto urážky Sudetoněmce musely zasáhnout.

Až do hořkého konce

Ke konci léta roku 1944 se Protektorát stal operačním územím, na kterém se stýkaly skupiny vojsk polního maršála Schörnera a generálplukovníka Rendulice. Spolu s ústupem front se moje opatření k tomu, aby byl český národ stále pevněji svázán s říšskými úkoly, stávala čím dál nejistějšími. Jedním z pokusů na tomto území bylo zavedení řádů a vyznamenání pro pracujícího Čecha. Chtěl jsem tím Čechům dát pocit, že jejich pracovní nasazení stojí absolutně na stejné úrovni jako německé nasazení krve. Válka bohužel tento pokus, stejně jako mnohé další pokusy, učinila bezpředmětným. Hnala nás ke spěchu ve věcech, které se vlastně neměly provádět zbrkle.

K čemu teď bylo uvažování o tom, zda by se včlenění Česko-Slovenska nedalo bývalo snadněji a lépe dosáhnout prostřednictvím spojenecké politiky než vytvořením Protektorátu? Hitler byl časovými okolnostmi donucen k vytvoření Protektorátu. Musel brzo po připojení Sudet dospět k přesvědčení, že jeho nepřátelé bezpodmínečně chtěli válku ještě dávno předtím, než vyřešil poslední národnostní otázky na východě, totiž německo-polskou a memelskou. Tak se dostal do časové nouze. Neboť jakmile věděl, že se válce již nedá zabránit, musel mít pevně v rukou země Čechy a Morava.

V únoru 1945 se Protektorát stal válečným územím. S tímto vývojem rostl strach obyvatelstva, obzvláště německého, ale bohužel i určitá odvaha k odporu obyvatelstva českého. Bratrství s velkým slovanským bratrem na východě opět pozvedlo jeho šíji. To, že Sověti náklonnosti Čechů k panslavismu pouze využívali, aby se tím přiblížili panství nad světem, Češi nepoznali. Nejednotnost mezi župními vedeními a německým státním ministerstvem v otázce obranných plánů, které se týkaly Protektorátu, se začala nebezpečně projevovat. Museli být jmenováni zvláštní pověřenci Wehrmachtu a říšské vlády, jejichž příkazy se s obtížemi daly sladit s těmi mými. Musela být zavedena tvrdá opatření. Příliš sebejisté Bormannovo zakročování mělo krajně nevýhodný účinek. Odtáhlo nám k výstavbě opevnění v Rakousku a Maďarsku české pracovní síly, jež pak chyběly při opevňovacích pracích potřebných v Čechách a na Moravě. Když se plánovala výstavba opevnění Prahy, musel jsem použít veškerý svůj vliv, abych

tomu zabránil. Proti prohlášení Prahy za pevnost jsem byl z politických důvodů a generál Toussaint z důvodů vojenských. Teprve když jsem pohrozil, že osobně zavolám Hitlerovi, se od plánu upustilo. Podobné těžkosti se vyskytly při přijímání civilního obyvatelstva prchajícího před bolševickými armádami z německého východu do Protektorátu a ještě větší problémy při přípravě evakuace německých rodin z Protektorátu do nitra Říše. Aby se v mém úřadu mohly zvládnout přijímací práce pro uprchlíky z východu a dalo se účinně čelit všude kolem se rozmáhajícímu strachu, požádal jsem o jmenování komisařem říšské obrany pro oblast Protektorátu. Bormann tomu zabránil a pověřil tímto úkolem tři různé vedoucí žup. Tím vznikl neblahý zmatek. Jeden rozkaz střídal druhý a jedno nařízení odporovalo druhému. Postižení opatřeními byli Češi a Němci, kteří už brzy nevěděli, koho mají poslouchat a co vlastně mají dělat. Následkem byly projevy rozkladu a rozpadu. Protože stále více průmyslových závodů a továren bylo přemísťováno do nejvíce ušetřených území a říšskému ministru Speerovi bylo přenášeno čím dál více pravomocí k provedení nutných přemísťovacích opatření, podařilo se mi alespoň vytvořit „ústřední hospodářský štáb" pro Protektorát, k němuž náleželi pánové ministr hospodářství dr. Bertsch, generál Hernekamp, generál Toussaint, průmyslový prezident dr. Adolf, ing. Schmidt a zástupce generálního zplnomocněnce pro pracovní nasazení, župní vedoucí Sauckel. Speer brzy nahradil dr. Bertsche generálním ředitelem Malzacherem, protože Bertsche potřeboval pro jiné úkoly. V panu Malzacherovi jsem poznal chápavého, realisticky uvažujícího spolupracovníka. Byl u mne v Černínském paláci osobně uveden Speerem.

Společně s Malzacherem se podařilo zabránit nesmyslnému ničení všech dopravních a průmyslových zařízení v případě vyklizení nebo pouze jen ohrožení protektorátního území z nařízení Bormanna. Také generál polní maršál Schörner sdílel náš názor. V této souvislosti se mi mimo jiné podařila „záchrana piva". Na jaře roku 1944 se začalo s tím, že byly v podzemí zařizovány různé průmyslové závody (Macocha, Berounské údolí) a nebo se umisťovaly v odstřelených skalách (Praha, Hradec Králové), případně se pouze uváděly mimo provoz tunely a pracovalo se v nich. Tyto reorganizace a napojení továren na vedení nafty a zemního plynu, nebo na potoky a řeky, trvaly samozřejmě často celé měsíce a vyžadovalo si to náročné přípravné práce. Do programu podzemních průmyslových

zařízení a přemísťování mělo být zařazeno přebudování jeden kilometr dlouhého plzeňského pivního sklepa.

Mně osobně známý vrchní starosta[30] Plzně, dr. Walther Sturm, se kterým jsem byl spřátelený, mi předložil technické posudky svých spolupracovníků, ze kterých vyplývalo, že by opětovné využívání pivního sklepa po válce bylo spojeno se ztrátou nesrovnatelné kvality plzeňského piva, tedy že by použití sklepa pro jiné účely zpochybnilo obnovení světoznámého výrobku v budoucnosti. Zabránil jsem zabavení sklepů a stal jsem se jako Wandervogel, kterým jsem kdysi byl, a jako antialkoholik zachráncem alkoholického nápoje.

Na jaře roku 1945 byl generál polní maršál Schörner pověřen všemi vojenskými a politickými zplnomocněními v Protektorátu a já tím byl z důvodu vedení války podřízen jeho rozkazům. Také policie byla začleněna pod jeho pravomoc.

Zatímco u mne při předposlední návštěvě u Hitlera krátce před atentátem 20. července 1944 vyvstávaly pochyby, co se týče alespoň nějak snesitelného ukončení války – zúčastnil jsem se tehdy na Obersalzbergu jedné konference o vyzbrojení a obdržel úkol prosadit rozkazy Vůdce v Protektorátu za použití všech státních prostředků – tak moje poslední návštěva Vůdce 4. dubna 1945 v Berlíně mi dodala jistotu, že válka je nevyhnutelně prohraná. Od počátku roku jsem se opakovaně pokoušel najít příležitost k rozhovoru s Hitlerem, protože jsem si kvůli setrvávajícím a závažným zásahům a přehmatům stranických služebních míst a jejich zástupců proti autonomní správě chtěl poslechnout jeho mínění k těmto incidentům. Bormann se pokoušel zmařit jakýkoliv osobní kontakt s Adolfem Hitlerem. Stále se zhoršující politické a vojenské poměry ve mne nechávaly dozrávat úvahu, zda by Říše ještě nemohla získat výhodu cestou dobrovolného předání Protektorátu západním mocnostem nebo české vládě při jednání o trvalém příměří. Záleželo mi na tom, abych byl mého říšského postavení zbaven čestně a bez krveprolití, a aby správa a exekutiva byla v pokoji a řádně předána do českých rukou. Prvním předpokladem k tomu bylo navázání vztahů se západními mocnostmi. Proti východnímu nepříteli, jako vlastnímu a původnímu nepříteli v této válce, se mělo bojovat dále. Za účelem dosažení předpokladů pro jednání jsem již získal české osobnosti.

30 Zastaralé pojmenování funkce primátora.

Nechtěl jsem ale nic podniknout bez účasti Adolfa Hitlera a chtěl jsem jej požádat jak o jeho rozhodnutí ohledně předmětných vnitropolitických otázek vedení, tak o jeho názor na mé osobní rozvahy.

Dne 4. dubna ve 22 hodin to nastalo. Letěl jsem do Berlína a byl jsem z říšského kancléřství doveden do Vůdcova protileteckého bunkru, kde jsem spatřil konferovat Dönitze, Keitela, Jodla, Göringa a Bormanna a kde jsem se ocitl v malé jednoduché místnosti u Adolfa Hitlera, který se mi jevil velmi zestárlý a znavený. Na Obersalzbergu, před atentátem, vypadal ještě neochvějně a zdatně. Když jsme zasedli, všimnul jsem si, že jeho levá ruka stále tiskla třesoucí se pravou, kterou pokládal na svou stejně tak se třesoucí nohu. Také jeho zanedbaný zevnějšek mně byl nápadný. Jeho šedý kabát byl pošpiněný, kalhoty nevyžehlené. Dříve se mi zdálo, že si Hitler dal hodně záležet na dobrém vzhledu. Ale jeho projev byl jasný a klidný, jeho hlas jako za starých dobrých časů: „No, Franku, tak teď ke mně přicházíte i vy, abyste si u mě ulevil od svých starostí, když jich přitom už mám dost!" Těmito slovy mne přijal.

Řekl jsem, že potřebuji jeho rozhodnutí v otázkách vedení Protektorátu, ale že bych za určitých okolností také měl pozitivní politický návrh. On však má slova přešel a začal s historickou přednáškou, kterou se očividně sám chtěl povzbudit. Mluvil o Alexandru Velikém, o mocenských bojích ve starém Římě, líčil mocenské poměry v první Německé říši a projevoval nadšení z vůle k výdrži pruského krále Bedřicha Velikého, kterému přeci jen ještě připadlo vítězství, protože bojoval pro svou věc nepovolně až do posledních sil. Také on teď bojoval tento svůj boj. Bohužel se staly velké chyby, protože byl obelháván a podváděn svými spolupracovníky. Přesto je ještě plný důvěry. – Když asi po třiceti minutách udělal pauzu, přednesl jsem mou prosbu a návrh. Vyprávěl jsem mu o několika přehmatech strany, postěžoval si, že někteří funkcionáři prosazují své předpisy také v Protektorátu slepě a nerozvážně, aniž by rozpoznali, že tím škodí Protektorátu a obraně, a zdůraznil jsem strašnou závažnost situace v Čechách. – On mne odkázal na říšského vedoucího Bormanna. Řekl jsem mu, že Bormann jako pravá ruka všech stranických úředníků je tím vlastním zlem, což Hitlera zjevně rozladilo. Přesto mne požádal, abych mu dodal písemné podání mých přání, k němuž mi pak pošle své rozhodnutí. Poté jsem mu přednesl svůj plán vyslat českou delegaci k západním mocnostem, aby se

s nimi touto cestou dostala do kontaktu a eventuálně dosáhla trvalého příměří za uvolnění Protektorátu. Prudkým pohybem ruky mě přerušil a nahlas řekl: „Nepřeji si žádné politické koncepty od mých mužů. Válka bude rozhodnuta vojensky. Ať vám to, Franku, zní jakkoli nepravděpodobně a neuvěřitelně, za krátkou dobu nastolím vojenský zvrat ve prospěch Německa. Mám nové zbraně a nové divize, které právě nastupují. Těmi odpovíme. Jen se teď postarejte o to, aby se v Protektorátu vydrželo. Schörner to s východní frontou zvládne. Je to můj nejlepší generál!"

S tím jsem byl propuštěn. Hitler mi silně stiskl ruku, generál Krebs mne vyvedl ven a já jel zpět do Prahy. Hitler mne sice nedokázal přesvědčit, ale jeho poukázání na zvrat prostřednictvím nových zbraní ve mně přeci jen ještě vzbudilo malou naději, že by přece jen možná pro nás mohlo nastat snesitelné vyrovnání.

Opuštěn jsem teď začal uskutečňovat vlastní úmysly v rámci možností. Vycházel jsem z myšlenky, že válka, jejíž příčina se přece dala hledat částečně v odchýlení Hitlera od myšlenky nacionálního státu a ve včlenění Čech a Moravy do Říše, by se mohla také částečně uzavřít poskytnutím Protektorátu. Musela by přitom ovšem být chráněna německá krev, která by jinak byla vystavena revolučním nešvarům v Protektorátu. Žilo zde asi 300 000 Němců; kromě toho se na české a moravské půdě nacházelo asi 350 000 evakuovaných. Šlo o jejich poklidné a řádné přesunutí na západ. Šlo také o klidné a řádné předání správy a exekutivy, které se ještě nacházely pevně v našich rukách, nějakému českému národnímu výboru anebo, když ne jinak, provizorní české vládě, která podle londýnských a moskevských zpráv už dávno existovala. Musel jsem tedy především vytvořit osobní kontakt se západními mocnostmi, které samotné by se mohly zaručit za odchod německého obyvatelstva a za řádné předání vládních záležitostí. Existovala všeobecná německá naděje, že západ by mohl převzít ochranu německých uprchlíků před bolševismem. Hitler toto stanovisko vyjádřil také ve svém posledním projevu, v němž už mluvil pouze o boji proti východu. Také Schörner mi toto stanovisko výslovně potvrdil. Ten chtěl pozdržet východní frontu tak dlouho, dokud nebude zajištěn odsun.

Pokusil jsem se přes polního maršála Kesselringa napojit smíšenou česko-německou delegaci na západní mocnosti. Obrátil jsem se na pana Paula Dunanta, zástupce Mezinárodního červeného kříže. Poslal jsem psa-

ní papežovi a také pány ministry dr. Bertsche a generála Ziervogela jako posly vyslané k Severoameričanům. Bohužel všechny pokusy ztroskotaly.

Ačkoliv Hitler nechtěl o mém plánu nic slyšet, zdá se, že se jím po mém odchodu přeci jen opět zabýval. Každopádně jsem od říšského ministra Speera, kterého jsem přes jeho zástupce, pana Sauera, ještě jednou poprosil o zapůsobení na Hitlera v mém smyslu, stejně jako od říšského ministra zahraničí Ribbentropa obdržel dopisy, ve kterých stálo, abych svůj pokus podnikl přes Kesselringa. Kesselring do toho prý byl jimi zasvěcen.

Přednesl jsem mé plány pánům dr. Krejčímu, Bienertovi, Hrubému a Moravcovi, obdržel jejich souhlas a poté vyslal pány ministry Bienerta a Hrubého, generálního ředitele ze Škodovky Vamberského, generála Klecandu a jako německý doprovod prezidenta průmyslnického svazu dr. Adolfa a univerzitního profesora dr. Raschhofera do Kesselringova hlavního stanu do Mnichova. Všichni jmenovaní pánové se k tomuto podniku dali k dispozici dobrovolně. Bohužel se u Kesselringa museli dozvědět, že nebyl Speerem a Ribbentropem vyrozuměn, takže tento pokus po určitém bludném cestování ztroskotal.

Také můj druhý pokus přes Mezinárodní červený kříž, do kterého jsem vkládal většinu nadějí, zůstal bez výsledku. Navázal jsem vztahy s prezidentem Mezinárodního červeného kříže, panem dr. Karlem Burckhardtem v Ženevě, a vlastně proti vůli Himmlera a Ribbentropa nechal zařídit služebnu Mezinárodního červeného kříže pro Červený kříž v Praze. Nato ke mně pan Burckhardt poslal pana Dunanta, který měl pokyn, aby vzal pod svou ochranu politické české zajatce, ghetto v Terezíně a v případě nepokojů také německé ženy a děti. Všechna přání pana Burckhardta jsem do značné míry podporoval. Nyní jsem požádal pana Paula Dunanta, aby odletěl do Ženevy a seznámil pana dr. Burckhardta s mým protinávrhem. Nechal jsem ho požádat, aby navázal rozmluvu mezi mnou, českou delegací a zástupci západních mocností. Pan dr. Burckhardt mně nechal prostřednictvím pana Dunanta ústně vyřídit svůj dík za podporu jeho úkolů v Praze a vzkázal, že s mým návrhem seznámil anglického a amerického vyslance ve Švýcarsku. Prý projevili velký zájem. Nicméně jsem v této záležitosti od dr. Burckhardta už nic neslyšel.

Papežovi byla směrována moje prosba přes českého biskupa Pichu v Hradci Králové, který mi už jednou pomohl ohledně ubytování německých

uprchlíků. Pražské arcibiskupství bylo v tomto období zrovna opuštěné a olomoucký biskup onemocněl. Picha přislíbil, že mou prosbu ihned předá dál, poukázal ale na to, že musí dodržet služební cestu přes nuncia msgr. Orseniga v Ischlu. Nabídl jsem se, že jeho dopis nechám dopravit do Ischlu letadlem a že toto letadlo dám v případě nutnosti k dispozici až do Říma. Chtěl mi své psaní původně nechat nadcházející den doručit otevřené. Přesto jej ihned odeslal letadlem do Orseniga. Odpověď jsem nikdy neobdržel.

Dne 1. května 1945 jsem byl nástupcem Adolfa Hitlera, velkoadmirálem Dönitzem, povolán do Flensburgu. Večer 2. května jsem se dostal nebezpečným letem do okolí Hamburku a jel pak dál vozem do Flensburgu, kde jsem byl 3. května přijat Dönitzem a novým ministrem zahraničí, hrabětem Schwerin-Krosigkem. Navrhl jsem jim: 1) Prohlásit Prahu za otevřené město. 2) Všemi prostředky se pokusit o možnost vstoupit se západními mocnostmi do jednání a 3) v rámci těchto jednání nebo v přímém jednání s českými zástupci se pokusit Protektorát zrušit a vládní moc řádně předat do českých rukou. S bodem 1 Dönitz okamžitě souhlasil. Ještě týž den hlásil hamburský vysílač, že Praha byla prohlášena za otevřené město. Ke zbývajícím bodům jsem po delších jednáních obdržel plnou moc a oprávnění k tomu, abych podnikl vše, co jsem z mého pohledu považoval za správné.

K tomu Ernst Frank poznamenává:

Velkoadmirál Karl Dönitz ve své knize *Deset let a dvacet dní* [12] líčí vystupování Karla Hermanna Franka u něho v Mürwiku, předměstí Flensburgu, následujícími slovy: *„Frank prohlásil, že v konzervativních českých kruzích existují obavy o vnitropolitickou budoucnost země v případě jejího osvobození Rusy. Navrhl, aby byla konzervativními politiky nabídnuta kapitulace země Američanům a aby tito byli vyzváni k obsazení země. Nevěřil jsem tomu, že by tato nabídka měla vliv na plány Spojenců ohledně Československa, které byly určitě už dávno stanovené. Přesto jsem s odpovídajícím pokusem souhlasil. Frank se vrátil do Československa. Už jsme o něm nic neslyšeli. 5. května v Praze vypuklo povstání. To, že se Frank do této země, která se podle jeho vlastního názoru nacházela v předvečer revoluce, chtěl opět vrátit, a bez ohledu na svou osobu využít i té poslední možnosti pro dosažení lepšího řešení, hovoří pro něj."*

Ten, kdo dobře zná poměry v Sudetech mezi lety 1918 a 1938 a v Protektorátu do roku 1945, nebo je zažil, si musel povšimnout, s jakou ohleduplností na svůj štáb spolupracovníků v Sudetech a v Protektorátu Karl Hermann Frank činil své výpovědi. Ani během procesu nikoho neobviňoval a raději si odpustil zmínit některé věci, a to ve svůj vlastní neprospěch, aby neuškodil žádnému spoluvězni, resp. kamarádům žijícím na svobodě. – Autor vlastní mnoho materiálu, který přesahuje poznámky učiněné k jednotlivým kapitolám.

K. H. Frank pokračuje:

Den poté, 4. května, do Flensburgu dorazil šéf štábu generála polního maršála Schörnera. Ihned jsem ho obeznámil se svými dohodami. Odletěl jsem s ním zpět do Hradce Králové a na druhý den v brzkých ranních hodinách do Prahy, kde jsem se ještě týž den dopoledne setkal s Toussaintem. Poslali jsme ministra dr. Bertsche a generála Ziervogela, vedoucího Toussaintova štábu, v doprovodu dvou anglicky hovořících důstojníků s vlajkami parlamentu na automobilu naproti Američanům. Pánové se měli pokusit najít Sověty nenáviděného amerického generála Pattona, v každém případě ale nějak navázat rozhovor s Američany, a pokud možno dosáhnout toho, aby byl Protektorát obsazen americkou armádou. Pokud by se tento pokus nezdařil, tak měli požádat, aby byla alespoň zajištěna ochrana pro německé obyvatelstvo v Protektorátu. Pánové Prahu opustili a pro mne pak už také bohužel zůstali nezvěstnými.

Příštího dne, 5. května, v ulicích Prahy vypukly první přestřelky. Dostavil se ke mně ministr Bienert. Předložil mi výzvu obyvatelstvu, kterou chtěl přednést v rozhlase. Chtěl oznámit, že se mnou byla zahájena jednání za účelem předání státní moci a vyzvat, aby obyvatelstvo zachovalo klid a pořádek. Během naší porady k nám nahoru do Černínského paláce pronikal hluk a rachot střel. Bienert rozrušeně opustil můj pokoj a řekl, že chce okamžitě přednést uklidňující projev v rozhlase. Už jsem ho nikdy nespatřil. 6. května byla revoluce v běhu a nejrůznější české delegace, které se všechny vydávaly za oprávněné, se pokoušely navázat se mnou spojení, aby mohly převzít vládu. To ve mně samozřejmě budilo nedůvěru. Nejprve ke mně přivedl kriminální komisař Leimer z gestapa

jednoho člena Národního výboru. Onen muž se vydával za vedoucího rozhlasu a předložil papír, který byl podepsán universitním profesorem Pražákem jako předsedou Národního výboru. O něco později se objevili v krátkých časových odstupech dva důstojníci v uniformě, jeden z nich byl zřejmě nějaký generál a jmenoval se asi Hermann. Označovali se za jediné příslušné zástupce Národního výboru. Požadovali okamžité předání Černínského paláce. Ačkoliv jsem přirozeně byl ochoten přistoupit na řádná jednání o předání vlády, musel jsem tento požadavek odmítnout. Krátce nato se ohlásila ještě třetí delegace. Tu jsem už nepřijal.

Toho dne jsem byl ve stálém spojení se Schörnerem, především ale s Toussaintem, který se po celé hodiny musel zdržovat u mne v Černínském paláci, protože střílející davy znemožňovaly návrat do jeho služebny. Schörner byl samozřejmě obeznámen s tím, že jsem měl od Dönitze pokyn předat vládu do legitimních českých rukou, on ale jako voják zastával pozici, že takovýto akt může proběhnout pouze v klidu a za pořádku, a domáhal se tedy rozhodnutí o tom, zda může být vyjednáváno.

Když se pak u mne znova hlásily delegace, tentokráte dokonce v dorozumění s Červeným křížem, se kterým jsem až do poslední chvíle udržoval spojení, musel jsem poukázat na to, že v důsledku vypuknutí nepokojů má slovo už jen vojsko a bez Schörnera nemůže být nic podniknuto. Odkázal jsem proto pana dr. Kotrlého, generála Kutlwašra a pána z rozhlasu, který už u mě jednou byl se svou legitimací od profesora Pražáka, na Schörnerova zástupce generála Toussainta. Pánové požadovali odchod německých jednotek a německého obyvatelstva, prohlášení Prahy za otevřené město (které přece bylo dávno oznámeno Dönitzem) a zastavení nepřátelských akcí, které přece byly prováděny samotnou českou stranou. Toussaint vedl jednání a podepsal 7. nebo 8. května kapitulační podmínky. V důsledku rostoucích nepokojů jsem už brzy Černínský palác nemohl opustit, protože jak Bubeneč, tak i Dejvice byly odříznuty. Jednou se mi podařilo dostat do služebny Toussainta na náměstí Branné moci[31] a jednou domů ke své rodině. S Toussaintem jsem byl v telefonickém kontaktu také ještě 8. května. Kapitulační podmínky mi tedy mohly být ještě sděleny, ale podepsat jsem je už nemohl. V ranních hodinách 9. května, o půl třetí, jsem opustil Prahu

---

31 *Platz der Wehrmacht* – před válkou (a dnes opět) Vítězné náměstí, od r. 1946 přejmenované na nám. dr. Edvarda Beneše. Dodnes se náměstí lidově říká „Kulaťák".

směrem na Plzeň. Dostali jsme se do proudu velkých zpětných přesunů, které Schörner se svou armádou prováděl celým Protektorátem. Měl podle dohody s Dönitzem úmysl přejít do Bavorska a do amerického zajetí. V mém doprovodu se nacházel můj pobočník, major ochranné police Hoffmann a SS-Brigadeführer Voß. Své osobní gardě jsem svěřil mou ženu a mé tři nezletilé děti, kterým patřila má jediná starost, protože všechny politické úkoly byly ztraceny a mé plány ztroskotaly. Nedokázal jsem si samozřejmě představit, jak to s mým životem teď půjde dál. Protože jsem ale jako politický voják měl čisté svědomí, byl jsem rozhodnut jít každou další možnou cestou, byť by jen odpovídala životní zásadě mé rodiny: Konej správně a nikoho se neboj!

V blízkosti Rokycan byl můj vůz zastaven americkým kapitánem a byl jsem dotázán, zda jsem německý státní ministr pro Protektorát. Odvětil jsem kladně, byl jsem zatčen a dopraven se svým pobočníkem do Plzně. Během jízdy do Plzně jsem ještě jednou mohl spatřit vůz s mou ženou a dětmi. Upozornil jsem kapitána a požádal jej, aby se ujal mé rodiny. Ujistil mne, že si kvůli rodině nemusím dělat žádné starosti. Z dalšího rozhovoru vyplývalo, že jsem očekáván a dostanu příležitost, abych mohl navázat spojení s americkým generálním štábem. Z toho jsem vyvozoval, že oba dva moji vyslanci, dr. Bertsch a Ziervogel, měli úspěch a dokázali připravit půdu pro rozhovory s americkými úředními místy, možná dokonce s generálem Pattonem osobně. Doufal jsem, že se mohu domnívat, že se ani s mou rodinou nebude zacházet nepřístojně. Tato naděje mi dávala sílu.

V Rokycanech jsem byl poznán a ohrožován Čechy. Pod americkou ochranou jsem byl ovšem rychle dopraven dál na velitelství do Plzně. Na opakované otázky ohledně mé rodiny mi bylo neustále naznačováno, že ta už je v Plzni. Prý o ni bude postaráno. Z Plzně jsem byl převezen do Wiesbadenu, protože tam se údajně nacházela ona americká úřadovna, ve které si přáli se mnou hovořit. To, že jsem mé nejbližší už neviděl, jsem snášel snadněji, protože jsem očekával, že se dostanu do kontaktu s vlivnými lidmi.

Protože jsem po celá léta kromě služebních cest, které se většinou konaly letadlem, v salónním voze nebo v těsném doprovodu a na předepsaných cestách, nikdy neopustil Prahu, tedy jsem stěží viděl něco z Německa, byl

jsem z toho, co jsem během cesty spatřil, hluboce otřesen. Samozřejmě jsem věděl, že angloamerické letecké jednotky natropily strašnou zkázu. O jejím rozsahu jsem si ale nedokázal udělat žádnou představu. Když jsem viděl zničený Norimberk, musel jsem se sklonit a zakrýt si oči dlaněmi.

Co jsme chtěli? Co se stalo?! Byl jsem raněn až do srdce.

Ve Wiesbadenu jsem marně čekal na naplnění daných slibů. Byl jsem ve dne v noci hlídán americkými vojáky a poté přemístěn do amerického zadržovacího tábora.

To, co jsem zde sepsal, je naprostá pravda. Doznávám se k tomu a jsem připraven si za tím stát. Žádám ale o německý soud, protože Češi mým úmyslům nemohou rozumět.

Tolik tedy vlastní slova „kata českého národa". Třebaže je tato bezesporu niterná Frankova zpověď čistě subjektivním odrazem jeho myšlenek v době, kdy byl již bez svého někdejšího vlivu, navíc vystaven neblahému osudu, jehož konec mohl jako inteligentní člověk přinejmenším vytušit, je bez veškerých pochybností, že právě bez tohoto autentického hlasu druhé strany je jakýkoli pokus o přesvědčivé zhodnocení osoby Karla Hermanna Franka a jeho opravdových postojů k českému národu spíše makulaturou. Zřejmě již nepřekvapí, že se Frankova poslední zpověď objevuje veřejně, v ucelené knižní podobě poprvé od jeho skonu. Ani čeští historici, ani čeští dokumentaristé a ani česká publicistika nepovažovala dosud za nutné dát kromě dramatického sugestivního líčení Franka jako té největší bezcitné zrůdy, která kdy z Hradčan shlížela na stověžatou Prahu, prostor pro vyjádření svých názorů také jemu samotnému.

Nikoliv nenávist, ale čistý pragmatismus

Historik Küpper o Frankovi soudí, že *„kdybychom Franka chápali pouze jako ‚kata českého národa', zůstaly by úspěchy jeho protektorátní politiky nesrozumitelné".* [13] Právě pro svůj sudetoněmecký původ dokázal ze všech nejvyšších osobností Říše právě Frank nejlépe porozumět menta-

litě českého národa. Ve srovnání s dosavadními názory standardní české historiografie tak působí přinejmenším paradoxně, že se svým konceptem vedení protektorátní politiky dokázal mnohokrát ve prospěch Čechů vzdorovat tlaku některých říšskoněmeckých stranických funkcionářů, včetně vedoucích sousedních říšskoněmeckých žup, kteří zastávali odlišné názory. Ti ho dokonce nařkli z čechofilství. Küpper také soudí, že *„po atentátu na Reinharda Heydricha by padlo za oběť represáliím mnohem více Čechů, kdyby v té době úřadoval Kurt Daluege bez Franka, nebo dokonce Erich von dem Bach-Zelewski"*[32]. [14]

Frank v Češích prokazatelně neviděl žádné „slovanské podlidi", nýbrž národ stojící v tzv. rasové hodnotě velmi blízko Němcům. To prokázal už jenom tím, že v roce 1943 prosadil naprosté zrovnoprávnění postavení českého dělníka s dělníkem německým – jak si podrobněji popíšeme v kapitole *Postavení českého dělníka*. Stejně tak kladl mimořádný důraz na to, aby byly vytvořeny co nejpříznivější podmínky pro péči o českou mládež v rámci Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, a to i přes neustále se zhoršující podmínky ke konci války. I Küpper třeba soudí, že Frankovo zjevně absolutní přesvědčení o rasovém hodnocení SS, které vidělo v Češích z největší části „hodnotnou národnost", ale i požadavek maximálního vytěžení hospodářských a lidských rezerv Protektorátu příznivě ovlivňovaly *„relativně umírněnou politiku vůči Čechům v Protektorátu"*. [15] Vzdálený cíl jeho české politiky lze z určitého pohledu kvalifikovat jako genocidní, protože dlouhodobě směřoval k neexistenci českého národa, ačkoliv pro většinu obyvatelstva to mělo znamenat germanizaci, tedy vstup mezi plnohodnotné členy „německého národního tělesa", ale v žádném případě ne vyhubení či nucené vysídlení. Vycházeje z Frankem zastávaného světonázoru by ovšem bylo krátkozraké vysvětlovat cíle jeho politiky v Protektorátu osobním motivem nenávisti vůči českým lidem jako takovým. Z pohledu jeho subjektivního hodnocení se naopak jednalo o kroky směřující ke konečnému přínosu pro český národ (např. sekundární „zkvalitnění" vlastního rasového i fyzického genofondu Čechů). A to pochopitelně v rámci hlavního určujícího cíle jeho politiky – plného a odpovědného začlenění všech rezerv, tj. celkového potenciálu

32 Von dem Bach-Zelewski, Erich – šéf SS a policie ve střední části okupovaného Sovětského svazu. Podílel se také na potlačení tzv. „Varšavského povstání".

českomoravského prostoru včetně lidí obou národností, do chodu Říše; srovnatelně s tím, jakou roli ostatně plnily jednotlivé německé říšské župy. Jakkoli troufale to po desetiletích soustavného omílání historických polopravd může znít, dochované historické prameny ve své komplexitě připouštějí jediný závěr:

Karl Hermann Frank sledoval cíle své české politiky v naprostém a hlubokém přesvědčení, že českému národu dává jednu z největších šancí k přímému vzestupu v jeho dosavadních dějinách: Postupně a nenásilně přejít v Němectví – ve Frankových očích v srdce evropské vzdělanosti a kultury.

Poznámky:

[1] Brügel, Johann Wolfgang: *Češi a Němci 1939-1946*. Academia, Praha 2008.

[2] Srov. Küpper, René: Karl Hermann Frank (1898-1946). *Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty*. Argo, Praha 2012, str. 17.

[3] *Zpověď K. H. Franka – Podle vlastních výpovědí v době vazby u krajského soudu trestního na Pankráci (s úvodem a za technické spolupráce Karla Vykusy)*. Cíl, Praha 1946.

[4] Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946)*, str. 251.

[5] Frank, Karl Hermann: *Meine pol. Laufbahn*. Srovn. Küpper, René: Karl Hermann Frank (1898-1946), str. 237.

[6] Nakolik se Králem publikované dokumenty v některých částech liší od archivovaných originálů, lze vyčíst z poznámek Kárného, Milotové a Kárné k jednomu také jimi publikovanému tajnému proslovu Reinharda Heydricha ze 2. října 1941 – Kárný, Miroslav; Milotová, Jaroslava; Kárná, Margita: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Tisková, ediční a propagační služba, Praha 1991, str. 112-113.

[7] Moulis, Miloslav; Tomášek, Dušan: *K. H. Frank – Vzestup a pád karlovarského knihkupce*. Epocha, Praha 2003.

[8] Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*. Prostor, Praha 1999.

[9] Král, Václav: *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947*. Dokumentensammlung. ČSAV, Praha 1964.

[10] Král, Václav: *Die Vergangenheit warnt. Dokumente über die Germanisierungs- und Austilgungspolitik der Naziokkupanten in der Tschechoslowakei*. Zsgest., mit Vorw. u. Anmerkungen vers. v. Václav Král. Ausw. d. Dokumente: Karel Fremund u. Václav Král. Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii / Orbis, Praha 1960.

[11] Ernst Frank nesprávně cituje titul: Nittner, Ernst: *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916-1967*. Hrsg.i.A. der Ackermann-Gemeinde, München 1967.

[12] Dönitz, Karl: *Zehn Jahre und Zwanzig Tage*. Athenäum-Verlag 1958; Dönitz, Karl: *Zehn Jahre und Zwanzig Tage. Erinnerungen 1933-1945*. Bernard & Graefe, München 1977.

[13] Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946)*, str. 243.

[14] *Tamtéž*, str. 244.

[15] *Tamtéž*, str. 245

Při příležitosti šestého výročí zvolení dr. Háchy státním prezidentem proběhlo 30. listopadu 1944 setkání s K. H. Frankem na zámku v Lánech.

Státní ministr K. H. Frank si v paláci Myslbek v Praze na Příkopě prohlíží výstavu nejlepších uměleckých prací české mládeže, které zvítězily v soutěži „Ukaž co umíš" pořádané Kuratoriem pro výchovu mládeže. Výstavou jej provádí dr. František Teuner, generální referent Kuratoria (5. července 1944).

Frankova žena Carola se synem Johannesem, který má na snímku z listopadu 1941 necelé dva roky, a s půlroční dcerou Erikou.

Státní ministr Karl Hermann Frank a říšský protektor Wilhelm Frick u prezidenta Emila Háchy v Lánech (19. října 1943).

KAPITOLA IV.

Místo české mládeže v Říši

Jak se chovat k Čechům?

Známý český historik Jaroslav Čvančara v jedné ze svých publikací charakterizoval hlavní rysy někdejší Hitlerovy mládeže mimo jiné těmito slovy: *„Německá mládež je díky bohaté sportovní činnosti, kolektivismu i stmelujícím pochodům tělesně velmi zdatná. Avšak kult síly, naprostá poslušnost, nemilosrdnost až krutost, je zaměřena k nadřazenosti a nepřátelství vůči všemu neněmeckému."* [1] V našich krajích se ještě stále setkáváme s hluboce zakořeněným názorem, podle něhož byl každý německý mladík fanatický příslušník Hitlerovy mládeže a automaticky lidský netvor, nehodný lidského soucitu, což se ostatně často projevuje i v diskusích o poválečných českých excesech na Němcích na našem území. Přinejlepším je německá mládež organizovaná v HJ považována za oběť „svodu masového vraha a válečného štváče". Argumentace „vždyť oni byli z Hitler-Jugend" nebo „on byl členem zfanatizované Hitlerovy mládeže" jako by automaticky postačovala k omlouvání a ospravedlňování příležitostných ukrutností spáchaných na mladých lidech, jejichž „zločin" spočíval čistě v členství v HJ, které bezpochyby naprostá většina mladých Němců a Rakušanů přijímala ráda nebo dokonce s nadšením.

Kdo ale nechce vidět širší souvislosti, kdo nechce zkoumat opravdové vnitřní pohnutky a pozitivní motivaci, která za nadšením těchto ještě nedospělých jedinců z podstatné části stála, kdo nechce za tehdejší službou mládeže vidět také jedince obohacující momenty, pramenící z kladných pocitů i ztělesnění vskutku ryze pozitivních ideálů, jako je například smysl pro pospolitost, družnost a kamarádství, ten samozřejmě bude

přehlížet i skutečnost, že Hitlerova mládež během své existence udržovala četné styky se státními mládežnickými organizacemi spojeneckých, resp. obsazených zemí a intenzivně s nimi spolupracovala. Samozřejmě, neoddiskutovatelným jevem byla určitá, takřka sobecká zahleděnost do potřeb a nároků vlastního národa. Hovořit v této souvislosti zevšeobecněně o „nepřátelství vůči všemu neněmeckému" však není v žádném případě na místě.

Často lze také slyšet o „nenávisti", která se prý v mladých Němcích měla v rámci výchovy v Hitlerově mládeži pěstovat v kontaktu s Čechy na území Protektorátu a v Sudetech. V českých pramenech ti méně známí anonymní „pozdní hrdinové odboje" s oblibou líčí šarvátky mezi mladistvými Čechy a příslušníky HJ. Ne nenávist, ale snad jakýsi pocit určité privilegovanosti jako příslušníků „státotvorného národa" a „prvního národa v Říši", tak lze asi nejlépe objektivně vystihnout charakter vnímání sebe sama ve vztahu k Čechům, vštěpovaný německé mládeži Čech a Moravy. Neuškodí v této souvislosti připomenout, že český národ žil od roku 1939 na území Říše, která nebyla mnohonárodnostním útvarem jako bývalé Československo, kde „státotvorný národ Čechoslováků" rozhodně neměl tak vysoký procentuální podíl na celkovém obyvatelstvu jako nyní Němci v Říši, a Češi v bývalé ČSR dokonce tvořili jen přibližně 50 % celkového počtu obyvatel. Podíl příslušníků české národnosti v rámci Říše byl mnohem nižší než podíl sudetoněmeckého obyvatelstva v rámci první československé republiky.

Na území Protektorátu řídila činnost územní organizace Hitler-Jugend úřadovna „Befehlsstelle Böhmen und Mähren der Reichsjugendführung", od března 1940 „Reichsjugendführung, Befehlsstelle Böhmen und Mähren", v jejímž čele stál několik let Hauptbannführer Siegfried Zoglmann. Vedoucí úřadovny se často střídali, neboť byli odvoláváni do armády. První organizační rozdělení bylo jednoduché. V čele stál šéf úřadovny, pro Bund Deutscher Mädel (Svaz německých dívek, BDM) pověřenkyně vedení. Pak následovala oddělení I – válečné nasazení, II – vzdělání, III – politické záležitosti, IV – správa a zvláštní referáty. Na území Protektorátu bylo vytvořeno několik praporů (*Banne*), odpovídajících praporům HJ, se sídly v Praze, Hradci Králové, Plzni, Jihlavě, Brně, Moravské Ostravě, Českých Budějovicích a byly označeny číslicemi podobně jako v Říši. Dále se pak podle dosavadního způsobu dělily na dílčí organizační části.

Ústředí v Praze (i jednotlivé úřadovny) vydávalo pro členstvo rozkazy („*Befehl*"), v nichž bylo členstvo seznamováno se všemi nutnými opatřeními organizačního a personálního charakteru, obdobně jako *Reichsjugend* v Berlíně. Při výchově a organizování akcí spolupracovala s odděleními pro záležitosti mládeže Úřadu říšského protektora v Praze.

Velitelství vydávalo na každý měsíc přesné instrukce, jak má konkrétně vypadat služební plán Hitlerovy mládeže na našem území. Byl vypracován konkrétní rozvrh na každý týden, zohledňující jak duchovní, tak i sportovní, kulturní a branně výchovnou stránku služby německé mládeže. Prakticky všechno bylo na jednotlivé dny v týdnu exaktně a jednotně naplánováno: Od promítání výchovných filmů přes společný zpěv, společné cvičení, orientační cvičení v terénu, až po střílení do terčů u chlapců a vyšívání u dívek. Zvláštní pozornost se v těchto instrukcích, vydávaných pravidelně v periodiku *Führerdienst* (pro mužské vedoucí HJ) a *Führerinnendienst* (pro ženské vedoucí mládeže v BDM), pochopitelně věnovala duchovní a světonázorové výchově. Na každý měsíc připadaly různé oficiální svátky a pamětní dny nacionálněsocialistického státu, a ty se pak staly předmětem tematických přednášek, které pořádali jednotliví vedoucí HJ v kroužcích. Tyto příručky také pevně stanovovaly pořadí programu jednotlivých schůzek, otázky, které má příslušný mládežnický vedoucí pokládat kolektivu a podobně. Mladíci se museli nazpaměť naučit odpovídat na standardně kladené otázky. Na toto schéma ostatně navázala ideologická příprava české mládeže v rámci výchovy v Kuratoriu pro výchovu české mládeže v Čechách a na Moravě.

Uveďme si jako příklad takovýchto poučných textů otázky uvedené v kapitole *„Co musí vědět chlapec a dívka"*. Odpovědi na ně si měli mladí dobře vrýt do paměti. Zejména na večerních schůzkách v domovech HJ si je mladí měli osvojovat:

Otázka: Co to znamená mít světonázor?
Odpověď: Světonázor nemá co dělat s tlustými knihami. Mít světonázor znamená vědět, pro co žiji, jak se „dívám na svět", tj. jak uspořádávám život.
Otázka: Co je světonázorem německého člověka?
Odpověď: Světonázorem přizpůsobeným druhu všech Němců je nacionální socialismus.

Otázka: Co to znamená nacionální socialismus?
Odpověď: Nacionální socialismus (natio – narození, sozius – soudruh) je společenství německých lidí, kteří „svým narozením patří k sobě". Proto je národ středem nacionálněsocialistického světonázoru.
Otázka: Jak dlouho budou nacionální socialisté bojovat?
Odpověď: Dokud nebudou zničeni naši prokletí nepřátelé.

Autorem textů v těchto instrukčních příručkách byl zřejmě z velké části přímo nejvyšší zástupce organizace Hitlerovy mládeže na území Protektorátu, HJ-Gebietsführer Fritz Knoop, který mj. také úzce spolupracoval ve funkci poradce s vedením českého Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě a účastnil se celé řady významných akcí, které Moravcovo Kuratorium pořádalo. O to víc by nás mohlo zajímat, co bylo v rámci duchovní a politické výchovy mladých Němců v HJ vštěpováno ohledně ideálního chování nejen vůči příslušníkům českého národa, ale i vůči tzv. „Volksdeutsche", tedy jedincům hlásícím se k německé národnosti, ale žijícím v převážně českých sídelních oblastech. Handicapem těchto občanů, hlásících se k německé národnosti, byla v nejednom případě také horší znalost německého jazyka.

Příručka *Führerdienst* se v březnu 1944 tématicky soustředila především na nutnost nošení „bezvadné uniformy" příslušníků HJ a také na odpovídající způsob ošacení mládeže v civilu. Najdeme zde však také velmi pozoruhodný text, formulovaný jako proslov k mládeži, který se měl ve stejné podobě přednášet na světonázorovém školení nižších vedoucích HJ. Pro ilustraci se např. u chlapců ve věku 14-18 let útvary HJ organizačně dělily následovně: Nejnižší stupeň „kamarádstvo" s počtem asi 10 chlapců, nad ním stál „roj" skládající se ze 4 kamarádstev, nad rojem stála „družina" ze 4 rojů, nad ní „kmen" z 3-5 družin, podobně pak další vyšší stupně „podprapor", „prapor" až po „Gebiet", tj. oblast skládající se ze 40 „praporů", kterou vedl HJ-Gebietsführer, tedy hodnost, kterou v Protektorátu měl Fritz Knoop. Následující text [2] se přednášel jednotně německým chlapcům a dívkám a osvětloval zásady, které měli mladí dodržovat ve styku s příslušníky českého národa. Autor textu se v něm mj. odvolává na zkoumání německého sociálního antropologa Karla Valentina Müllera, který, jak víme, dospěl k závěru, že v sobě 60-70 % Čechů nese podíl „německé krve".

Kamarádi!
Žijeme v prostoru, ve kterém se znovu a stále dostáváme do styku s jiným národem, s Čechy. Asi jste si už často pokládali otázku, jak se máme v uniformě, ale také v civilu, vůči tomuto národu chovat. Mnozí z vás pocházejí ze středu Říše, a je to asi poprvé, kdy stojíte před takovýmito otázkami. Jiní zase prožívali období bojů v Čechách a na Moravě a jsou snad ještě myšlenkami poutáni k rozmiškám, kdy jsme my, Němci, bránili naše životní právo. Mezitím se udála zásadní proměna a my, německý národ, jsme se stali státotvorným národem a převzali jsme tím odpovědnost za budoucí uspořádání.
Také jsme na posledních domácích večerních schůzkách slyšeli o vedení a dějinném vývoji Říše. Právě zde v českomoravském prostoru narážíme na každém kroku na svědectví říšské myšlenky. Ať už jdeme ulicemi starých měst a obdivujeme stavební díla německých stavitelů, ať už někde sledujeme historii zakládání českých měst, která spočívá na německém výkonu a německém právu.
Před několika dny se v Praze v katedrále sv. Víta konal slavnostní akt na počest českého státního prezidenta. Zatímco se prostranstvím šířily zvuky korunovační mše od Mozarta, mohl člověk pohledem sjíždět přes stěny vysoké chrámové lodi, kde jsou vedle sebe namalovány znaky říšských zemí jako svědci toho, že tato stavba nebyla zřízena pouze v duchu křesťanské ideje, nýbrž také v duchu Říše. V okamžiku onoho obratu, kdy všichni lidé v katedrále poklesli na kolena, mezi nimi také česká vláda, zůstal sedět zástupce Říše v černé uniformě diplomatického sboru vzpřímeně a pouze lehce předklonil hlavu dopředu. Byl to hrdý obraz neochvějné moci, která stojí vzpřímeně také před svým Bohem a nepadá na kolena. Jsou to vnější znaky a příklady, ze kterých cizinec stále opakovaně usuzuje směrem od detailů k celku. Hovoří pro nás velký výkon tisíciletých dějin. Nesmíme ale zůstat sedět na vavřínech minulosti, nýbrž musíme právě pro přítomnost a budoucnost nabýt důvěry a úcty.
Vybráli jsme mnoho bitev v této válce a jde o to nyní také získat lidi dobytých prostor. Člověk cizí národ nezíská pochlebováním a sliby, získá jej pouze a jedině příkladem a výkonem. Uvažte, že jste v každém okamžiku pozorováni závidějícím okem. Neboť také mnozí z českých chlapců by rádi pochodovali ulicemi s bubínky a při hře v uniformě. Budou vás proto pronásledovat zrakem prozrazujícím závist. Budou se těšit, když se někdy necháte unést a budete dávat špatný příklad. Když v Berlíně nebo

v Mnichově Pimpf Schulze[1] *běhá po ulici v nedbalé uniformě a s neučesanými vlasy, tak paní Meierová z třetího poschodí může zřejmě klidně konstatovat, že je to malý Schulze, ale tady to je Hitlerjunge a tím zástupce německé mládeže. Proto musí být kontrolována pořádnost vašeho ošacení, čistota vašeho obleku mnohem úzkostlivěji než kdekoliv jinde v Říši. My imponujeme cizímu národu pouze naší disciplínou a naší jednotou. Není možné, aby se v obcích s českou většinou vyskytoval případ, kdy by tábor KLV*[2] *s 200 chlapci pořádal svou vlastní službu, aniž by se postaral o šest místních volksdeutsche*[3] *chlapců a dívek, nebo jim dokonce bránil v tom, aby se zúčastnili jejich programu. Z této oddělené práce vedle sebe a z takovýchto rozdvojeností má cizinec jenom radost. Nesmíme mu tuto radost dopřát. Stejně tak nesmíme zklamat naše národně německé (volksdeutsch) chlapce a dívky, kteří si často v nejtěžší době uchovali příslušnost ke svému národnímu charakteru. Vy všichni, kteří žijete ve větších jednotkách ve městech nebo táborech KLV, myslete vždy na to, abyste těmto osamělým národně německým chlapcům a dívkám činili radost. Nepohoršujte se nad tím, když často neovládají německý jazyk tak dobře jako vy. Uvědomte si, že to není žádná zásluha, když někdo vyrůstá v Drážďanech, Hamburku nebo Kolíně nad Rýnem, když má někdo německé školy a německy mluví. Že je ale zásluhou a že znamená boj o svou národoveckou příslušnost, když si někdo sám uprostřed cizího národa udržel svůj jazyk nebo vědomost vlastní příslušnosti k německému národu. Musíme se se vší silou pustit do toho přivádět tyto chlapce a dívky zpět do našich řad a pomáhat jim, aby se celkově naučili německé řeči a mohli mít podíl na velkých pokladech umění v literatuře našeho národa. Musíte ale také vědět, že 60 až 70 % českého národa má podle zjištění jednoho profesora pražské univerzity německý podíl v krvi. Už jsem vám jednou řekl, myšlence pro Říši nečiní reklamu lichocení, nýbrž samotný čin. Výkony německých vojáků na všech frontách vždycky nejlépe dokázaly přesvědčit o síle a výkonnosti, ale také o myšlence nacionálněsocialistického státu. Každý jednotlivec musí ukazovat, že jsme nositelé myšlenky, nové revoluční ideje, která se chopila toho, aby zřídila*

1 *Pimpf* je označení nejmladších jedinců, vykonávajících službu německé mládeže, podobně jako „jiskřička" v české komunistické pionýrské organizaci – pozn. překladatele.

2 *KLV* neboli *Kinderlandverschickung* – jednalo se o organizované ozdravné pobyty německých dětí z průmyslových oblastí Říše a ze Sudet na venkově, často také v ryze nebo převážně českých jazykových oblastech – pozn. překladatele.

3 V originále *volksdeutsch* – etnicky německý, bez německé státní příslušnosti, žijící mimo oblast Říše. V období Protektorátu se tím ale v běžné mluvě mohli rozumět i protektorátní Němci žijící v české jazykové oblasti, kteří však díky své národnosti již byli říšskými občany – pozn. překladatele.

nový evropský pořádek. Především jsou to naše sociální výdobytky a zařízení, které u Čechů již našly uznání. Nesmíte věřit tomu, že vůči Čechům smíme vystupovat jako vůči Ostarbeiterům nebo Polákům. Velká část českého národa pilně a spolehlivě pracuje ve zbrojních továrnách. Ukažte, že jste jako němečtí chlapci a dívky zdvořilí a ochotní pomáhat, aniž byste se přitom vnucovali. Je ale samozřejmé, že například v tramvaji je třeba uvolnit místo české ženě s dětmi a že je třeba jí pomoci při nastupování nebo vystupování. Postačí, když bude muset uznat, že německá mládež je pozorná a ochotná pomáhat. Ona tak pro začátek pravděpodobně nebude činit všeobecně, bude to považovat za nápadné a za nějaký ojedinělý případ. Uvědomte si, že kdo chce stavět velkou Říši, musí národy, které v tomto prostoru žijí, získat a alespoň přesvědčit o smyslu jejího řádu. Nepatříte tu sami sobě, každý jednotlivec je zástupcem celého národa. Podle vás, každého jednotlivce, člověk soudí celek. Chovejte se vždycky tak, že musíte nalézt úctu a uznání. Nebuďte hulvátští a nemyslete si, že vůči Čechovi můžete požadovat všechno, i to nezákonné.

Například si asi nedovedete představit, že by nějaký Gefolgschaftsführer nebo Fähnleinführer (nižší hodnosti v organizační struktuře Hitler-Jugend – pozn. autora), *který se přeci v první řadě musí řídit rozkazy svého Bannführera nebo svými vlastními služebními pokyny, např. přišel do služby v civilu, když pro tuto službu byla ustanovena povinnost nošení uniformy. Pro každého z vás je samozřejmé, že jako vůdcové dáváte svým životem příklad a řídíte se vlastními zákony. Tím stejným se musíme řídit ve státním myšlení vůči Čechům. Zákony v řádu dopravy, v řádu ulice, v řádu podniku, ty byly vyneseny z vedoucích míst Říše. My jsme ale prvním říšským národem, národem, který vystavěl stát, a my jsme ti mladí lidé, kteří mají později vrůst do vedoucích pozic mladé Říše. Máme tedy jako první povinnost se těmito zákony řídit. Nemyslete si, že jste dosáhli vítězství, když jste se pomocí zvýšeného hlasu prosadili vůči nějakému českému úředníkovi, který vás upozornil na nějaký přestupek, i když bude nakonec mlčet a neodváží se říct něco dalšího. Snad jste také poukázali na podporu nějakého vyššího služebního místa. Takovéto chování je absolutně nesprávné a škodlivé. Čech sice bude zastrašeně mlčet, ale řekne to v soukromých rozhovorech jiným Čechům a vy jste tím podryli vlastní řád zákonů a kromě toho nechali v nějakém člověku vzniknout názor, že jako Čech nemůže pod zákony Říše nalézt žádnou ochranu a že nemá práv. Nic ale nepodrývá autoritu státu více než to, když se pochybuje o jeho právním stavu. Pruským*

zákonem je slovo Bedřicha Velikého: „Král je prvním služebníkem svého státu." My jsme tvůrci tohoto státu a této Říše, my jsme jeho pány, ale právě proto také první služebníci jeho zákonů.

Nepřátelství nebo dokonce nenávist vůči Čechům z předcházejících řádků nelze vyčíst ani při nejbujnější fantazii, ale jasně z nich vyplývá, kdo byl „pánem" v Říši, která se měla stát i domovem českého národa.

Byly dokonce registrovány případy, kdy příslušníci Hitlerovy mládeže sami ze své vůle projevovali zájem účastnit se akcí pořádaných českým Kuratoriem pro výchovu mládeže. Vyskytla se ovšem potíž, že vedení Hitler-Jugend doposud nemyslelo na nějaké konkrétní směrnice k tomu, co je ve styku s organizovanou českou mládeží třeba a čeho je nutné se držet. Chlapci z HJ vyjadřovali například zájem účastnit se společně s Čechy oslav u příležitosti pátého výročí vzniku Protektorátu. Obraceli se bezradně na své vedoucí, kteří zase hledali radu u místních vedoucích NSDAP. I ti však postrádali jednoznačné pokyny strany či říšského vedení mládeže. Rozdhodnutí bylo tedy ponecháváno pouze na místních činitelích, kteří těmto přáním vycházeli vstříc a účast povolovali. Jak česká, tak i německá strana tyto společné akce vítala. Sicherheitsdienst hodnotil účinek účasti mladých Němců na českých akcích jako příznivý. Například oslav „Jarního dne české mládeže" ve Vysokém Mýtě se v květnu 1944 účastnila jak delegace chlapců z Hitler-Jugend, tak i německé děti z blízkého zotavovacího tábora KLV. U přítomných Čechů to vyvolalo překvapení a zároveň zadostiučinění. Češi se vyjadřovali v tom smyslu, že je vidět, že porozumění mezi českou a německou mládeží je na tomto základě možné. [3]

Postoj mladých Čechů ke svým „kamarádům" z Hitlerovy mládeže byl citelně ovlivňován výchovou svých rodičů, kteří jim vštěpovali tradiční odmítání němectví. Ačkoliv mladí Češi ve městech a v obcích navenek nejevili o aktivity německé mládeže zájem, bylo možno na příkladu náhodných kontaktů, například u organizovaných průvodů dětí z táborů KLV, často vysledovat „tání ledů", kdy pak ve skutečnosti česká mládež tyto aktivity Němců živě pozorovala. Češi obdivovali disciplinovanost německé mládeže, její uniformy, kamarádství v kolektivu a semknutost. Menší české děti často se zaujetím pozorovaly průvody účastníků táborů

„Musíte ale také vědět, že 60 až 70 % českého národa má podle zjištění jednoho profesora pražské univerzity německý podíl v krvi. Nesmíte věřit tomu, že vůči Čechům smíme vystupovat jako vůči Ostarbeiterům nebo Polákům. Ukažte, že jste jako němečtí chlapci a dívky zdvořilí a ochotní pomáhat, aniž byste se přitom vnucovali." (V červenci 1944 se České Budějovice staly místem konání sportovních vyřazovacích závodů Hitlerovy mládeže, v rámci kterých se konalo i slavnostní shromáždění na českobudějovickém náměstí, kde se také tančilo v krojích.)

KLV a doprovázely je po dlouhé trasy. V Domažlicích a Klatovech bylo například opakovaně pozorováno, že čeští rodiče museli své pozorující děti doslova odtahovat pryč od německých průvodů. V Olomouci zase čeští chlapci dobrovolně zdravili vedoucí táborů KLV hlasitým pozdravem „Heil Hitler!". V okresu Moravská Ostrava bylo Sicherheitsdienstem sledováno, že vzorná organizovanost mladých Němců působila i na české rodiče. Místní Češi se chodili dívat na nástupy dětí z táborů KLV na nádraží, kde na ně čekali němečtí rodiče, jež za svými ratolestmi přijeli často po dlouhých měsících vzájemného odloučení. Dospělí Češi se vyjadřovali podle záznamů pochvalně: *„Sakra, člověk musí zírat, jak u Němců všechno klape*

a na co všechno při organizaci myslí." Zčásti bývali Češi pozorující setkání německých dětí se svými rodiči dojati k slzám. [4]

Právě na příkladu právě zmíněných táborů KLV, organizovaných v Protektorátu, lze ilustrovat problematiku vzájemných vztahů mezi německou mládeží a tamějším českým obyvatelstvem, a to i přes dodatečně přitěžující okolnost, že říšskoněmecké děti pobývající v těchto táborech pociťovaly nepřátelství Čechů na své kůži zřejmě přeci jen intenzivněji než německá mládež, jíž byly Čechy a Morava přirozenou vlastí. Vztah k českému obyvatelstvu a především k české mládeži se na první pohled nemusel jevit jako problémový, avšak dochované zprávy hovoří o velmi negativním mínění místního obyvatelstva o ubytování německých dětí v jejich městě. Např. v Bystřici pod Hostýnem v roce 1941 obdrželo vedení tábora KLV česky psané dopisy, které dětem vyhrožovaly smrtí.

Bezprostřední reakce německých dětí nebývají zaznamenány, avšak ojedinělé zmínky evidují případy, kdy se tyto Čechům posmívaly nebo plivaly po kolemjdoucích či pohazovaly odpadky. Šustrová však ve své práci soudí, že *„hodnotit tyto projevy jako národnostní nesnášenlivost by bylo pravděpodobně ukvapené, ačkoli z české strany takto chápány být mohly"*. Často šlo spíše o projevy dětského zlobení a z hlediska táborového režimu rovněž o nedodržení disciplíny. Ze vzpomínek účastníků táborů KLV lze rámcově rekonstruovat vztah německého dítěte k českému obyvatelstvu v Protektorátu. Evidentní je především respekt, někdy až strach z Čechů, jenž mohl vycházet z přesvědčení, že lidé žijící v Protektorátu musí (kvůli okupaci) Němce vnitřně nenávidět.

Zkušenost dětí z táborů KLV nelze nijak generalizovat. Rozdíly mezi tábory byly poměrně velké, nejen v jejich velikosti, ale jak ve vybavenosti, tak ve výchovně-pedagogickém zázemí. Hovoří o tom dopisy dětí se stížnostmi, nebo dokonce disciplinární řízení s vychovateli. Na straně druhé se naopak nezřídka objevují pozitivní dětské ohlasy na vedoucí táborů. [5]

Skupinka českých „odbojářů" se nezdráhala podniknout ani zastrašovací pumovou akci, namířenou proti osazenstvu jednoho z takovýchto dětských táborů. V hotelu Lamplota v Letovicích u Brna bylo od 2. září 1941 ubytováno celkem 61 dětí z německého Essenu, včetně jednoho učitele, tří vedoucích Hitlerovy mládeže a jedné táborové ošetřovatelky. Kromě dětí docházejících do základní školy a jejich doprovodného německého

personálu v hotelu porůznu bydlelo ještě 8 českých zaměstnanců. Asi 150 metrů od budovy se nacházelo koupaliště, jež obci Letovice kdysi daroval brněnský velkoobchodník s kávou Lamplota, který byl pověstný svou sociální zaangažovaností. Lidé o tomto Čechovi věděli, že má k Němcům přátelský postoj.

V noci z 20. září 1941 došlo půlhodinu před půlnocí ve sklepě budovy k prudké explozi. Vedoucí tábora, vytržený ze spánku, hned provedl kontrolu a zjistil, že žádné dítě nebylo zraněno a že došlo pouze ke značným škodám na budově. Jídelna byla prakticky nepoužitelná. Většina dětí se o výbuchu dozvěděla až ráno před snídaní. Výbuch proběhl v bývalých garážích, které nyní sloužily jako odkladiště. Explozí se zbořily dvě postranní stěny a vznikla díra ve stěně do jídelny. Kdyby byla výbušnina umístěna uprostřed těchto místností, tak by pravděpodobně byl zničen celý trakt a došlo by ke ztrátám na životech. Úmyslem pachatelů zjevně bylo, aby se celá budova zřítila a v ní zahynuly německé děti. Vyplývá to přinejmenším ze zahájeného policejního šetření a z rozboru vypracovaného na místě činu. Výbušnina však byla v budově umístěna tak diletantsky, že k vyloženě závažnému poškození nedošlo. Šéf brněnské řídící úřadovny gestapa Wilhelm Noelle ve své zprávě z 26. září 1941 konstatoval: *„Způsob provedení útoku ukázal, že pachatel nebo pachatelé nebyli o způsobu účinku výbušnin přesně poučeni, tj., že se jedná o neodborníky."*

Následovně byla nařízena zpřísněná ostraha všech protektorátních táborů KLV příslušníky české policie a také bylo nařízeno zatčení 25 osob komunistického hnutí na Letovicku a dále 5 dělníků, kteří patřili mezi podezřelé, jelikož den před atentátem prováděli v hotelu Lamplota opravné práce. Všem postiženým byly navíc zabaveny rádiové přijímače.

Pachatele se však podařilo zajistit až v roce 1943 a ti už mezitím provedli několik dalších malých záškodnických akcí. Jednalo se o trojici odbojářů, kteří inkriminovanou noc přijeli k budově hotelu na jízdních kolech a umístili ve sklepě nálože. Prvním z pachatelů byl dvacetiletý kožešnický tovaryš František Kříž, který přišel do styku s komunistickým hnutím již v roce 1941. Hlavním aktérem trojice pachatelů byl však devětatřicetiletý noční hlídač František Lepka. Společně s třetím komplicem, jednadvacetiletým zámečníkem Janem Veselým, nejprve na staveništi říšské dálnice ukradli výbušninu Dynamon. Trojice původně zamýšlela

vyhodit do vzduchu železniční most na trati Praha-Brno, ale nakonec z tohoto plánu sešlo, protože by při takové akci mohli přijít o život i lidé české národnosti. Trojice odbojářů tedy považovala za vhodnější dát všanc život malých německých dětí.

František Kříž je 15. dubna pronásledován českým policistou, po kterém pachatel ještě dvakrát vystřelí, aniž by jej zasáhl. Křížovi se však přesto podaří uniknout. Později se zkontaktuje s partyzánskou skupinou a skládá slavnostní slib, ve kterém se zúčastnění navzájem ujišťují, že ti Češi, kteří vyzradí partyzány gestapu, budou zabiti s celou svojí rodinou: *„Kdo bude chtít partyzány předat gestapu, je zrádce a vrah své rodiny. Jeho a jeho rodinu potrestá trpící slovanský národ jako vraha a zrádce národa. Ať žije trpící slovanský národ! Smrt germánským okupantům!"* Všichni tři pachatelé byli později dopadeni a popraveni ve Vratislavi. [6]

Výbuch v Letovicích se stal pravděpodobně bezprostředním podnětem ke zvyšování bezpečnosti. Policejní prezidium v Praze 2 přistoupilo ke konci září 1941 k zesílení ostrahy a zdvojnásobení hlídek. Měla být zajištěna nepřetržitá policejní ostraha každého dětského domova či tábora a veškeré podezřelé jevy měly být preventivně hlášeny. [7]

Radka Šustrová na příkladu vztahu českého obyvatelstva vůči německým dětem, pobývajícím na území Protektorátu v rámci táborových akcí KLV, zřejmě přesvědčivě vystihla i skutečný hybný motiv údajného českého „protinacistického odboje" let 1939-1945, když ve své studii napsala: *„Vzájemná, z velké části především česká nevraživost pravděpodobně neplynula z faktu, že byl protektorát využíván jako přechodné bydliště pro německé děti, ale a priori ze skutečnosti, že se jednalo o Němce jako takové. Okupace byla pro protektorátní Čechy více ‚německá' než ‚nacistická'."* [8]

Dochovány jsou i příklady nečestného jednání členů Hitlerovy mládeže vůči příslušníkům českého národa. S případem 16letého příslušníka HJ Heinricha Raczky musel být obeznámen dokonce sám Karl Hermann Frank, resp. jeho úřad: Raczka totiž německým policejním úřadům nahlásil, že byl dne 4. října 1943 krátce před půlnocí přepaden a týrán v obci Přívoz u Moravské Ostravy neznámými Čechy. Poté, co pěšky opustil stanici místní železniční dráhy, ho prý oslovili dva asi 15-17letí Češi a šli kus cesty s ním, až se k nim po chvíli připojili další dva o něco starší Češi a povalili Raczku náhle na zem, zfackovali ho, kopali do něj a vyptávali

se ho přitom, co dělají někteří vedoucí HJ, kteří byli toho času nasazeni na válečné frontě. Výslech německé státní policie však Raczkovo udání „neznámých pachatelů" po několika dnech odhalil jako vylhané – mladý příslušník Hitler-Jugend si prostě potřeboval najít věrohodný důvod, jak vysvětlit přísným rodičům svůj pozdní návrat domů. Ze strachu před rodiči si vymyslel neznámé české pachatele. Toto obvinění však mělo poměrně vážný dopad pro 15 nevinných mladých Čechů, kteří byli z příkazu brněnské policejní služebny na základě neurčitého obvinění v rámci „donucovacího opatření" až do 19. října 1943 policejně zadržováni – nebylo proti nim přitom žádných důkazů, ale byli úředně všeobecně známí jako „nepřátelští vůči Říši"; to k jejich dočasnému zadržování postačilo. Když se celá lež později provalila, byli opět všichni propuštěni. Sám Raczka na svou obhajobu později uváděl, že si nebyl vědom toho, že na základě jeho křivého obvinění mohou nevinní Češi takto snadno skončit ve vazbě. [9]

Spolupráce Hitlerovy mládeže s mládeží ostatních evropských zemí

Následující pojednání odbočuje od problematiky uspořádání etnických poměrů v českomoravském prostoru pouze zdánlivě. Dříve, než bude čtenáři poskytnut náhled do principů „duchovní výchovy" české mládeže a formování národního uvědomění Čechů v rámci Velkoněmecké říše tak, jak si jej představovala odpovědná německá politická místa, je třeba poukázat na zásadní rozdíl vnímání problematiky uspořádání vztahů a poměrů mezi Čechy a Němci v Protektorátu a mezi uspořádáním vztahů mezi Němci a jinými evropskými národy. Na příčiny tohoto rozdílného nahlížení bylo poukázáno již v jedné z předchozích kapitol této knihy. Právě vylíčení principů a způsobu spolupráce mezi Hitlerovou mládeží a mládežnickými organizacemi jiných evropských národů dokáže poutavě demonstrovat a ještě konkrétněji ilustrovat, z čeho tento rozdíl pocházel. Není třeba zvlášť zdůrazňovat paradoxní okolnost, že z pohledu rasových teoretiků se „rasový profil" českého národa jevil k „rasovému profilu" národa německého mnohem příbuznějším a bližším nežli rasová struktura Slováků, Italů, Chorvatů, Bulharů či Španělů. I z těchto důvodů je v návaznosti na pojednání o formách spolupráce mezi Hitler-Jugend a Hlinkovou

mládeží uveden podrobný text, který popisuje založení Evropského svazu mládeže ve Vídni na podzim roku 1942 a naznačuje, jakou cestou se spolupráce mládežnických organizací evropských národů v rámci „Nové Evropy" měla ubírat.

Vyvíjení činnosti na poli zahraničních mládežnických organizací, navazování kontaktů a spolupráce mezi Hlinkovou mládeží[4] a jinými organizacemi mládeže mimo hranice Slovenské republiky, životně souviselo s vládní politikou slovenského státu. Slovenská republika se ve čtvrtém bodě Ochranné smlouvy, kterou podepsala 23. března 1939 s Německem, zavázala vést zahraniční politiku ve shodě s politikou Německa. Stejně tak slovenská vláda přislíbila vést svou vnitřní politiku v přátelském duchu k Německu. Posláním Hlinkovy mládeže bylo poskytovat chlapcům celistvou mravně-náboženskou, národní, kulturní, osvětovou, technickou, tělesnou, pohotovostní, obrannou a sociálně-zdravotní přípravu. Výchova byla zaměřena jako organická příprava na společenský, občanský a také vojenský život v nové Slovenské republice.

„HM podnikne všechno, aby se dostala na vysokou úroveň podle vzorů německé a italské mládeže... V tomto ohledu máme před sebou vzory vyspělejších organizací mládeže, které mají už dvě desetiletí zkušeností...", napsal tiskový orgán Hlinkovy mládeže *Stráž* ve svém prvním čísle v roce 1942. Určitou nesoučinnost s hodnotovým systémem německého národního socialismu bylo možné udržet i s politickým a rétorickým „balancováním" vedení HM, ale také například úsilím vymanit se z německého vlivu udržováním a pěstováním si přístupných kontaktů s neněmeckými organizacemi mládeže, tj. s organizacemi mládeže Chorvatska a Itálie. Hlavní velitel Hlinkovy mládeže Alojz Macek zosobňoval samostatný vývoj této organizace a ani působení německých poradců při HM ho nevyvedlo z generální linie výchovy mládeže v křesťansko-národním duchu. Podle charakteristiky německé bezpečnostní služby Sicherheitsdienst byl Macek ukázkovým příkladem „jezuity v uniformě", jehož silné přesvědčení o vedení mládeže v křesťanském a národním duchu bylo hlavní překážkou výchovy slovenské mládeže v intencích německého národního socialismu. Podtržení náboženských hodnot a důležitosti duchovní výchovy v Hlinkově

4 Téměř veškeré informace zveřejněné v této kapitole, které se týkají Hlinkovy mládeže, čerpaly z práce slovenského historika Michala Milly *Hlinkova mládež 1938-1945*. Viz další poznámky.

mládeži stálo v přímém rozporu se snahami a ideovou podstatou německé Hitlerovy mládeže, jejímž explicitním cílem bylo z výchovy a organizace mládeže úplně vytlačit křesťanskou dimenzi. [10]

Po salcburských jednáních slovenské vládní špičky s Adolfem Hitlerem v červenci 1940 byli do důležitých politických, administrativních a hospodářských institucí Slovenska dosazeni němečtí poradci. Pro Hlinkovu gardu na Slovensku působil poradce Viktor Nageler. Poradcem slovenské vlády pro otázky Hlinkovy mládeže byl Oberbannführer Heinz Förster. Jeho nástupcem se z pověření říšského vůdce Hitlerovy mládeže Artura Axmanna stal Hauptbannführer SD Rudolf Henkel. Němečtí poradci podléhali německému vyslanci na Slovensku a o své činnosti odevzdávali písemné zprávy, adresované zejména německé Bezpečnostní službě. Oboustranně odevzdávali zprávy, tlumočili rozhodnutí významných činitelů německého politického života a odevzdávali těmto také situační hlášení. Rudolf Henkel se zdržoval buď v Berlíně u svého sekčního šéfa Axmanna, nebo pracoval v Bratislavě na hlavním velitelství Hlinkovy mládeže jako poradce hlavního velitele HM Alojze Macka. Doprovázel jej na důležitých cestách doma i v zahraničí, na různých jednáních, zájezdech sportovců a reprezentantů Hlinkovy mládeže na závody a soutěže v Německu a Itálii a zprostředkovával mu setkání s Axmannem a dalšími významnými muži Říše.

V roce 1941 naplno odstartovala celá plejáda navazování kontaktů se zeměmi a mládežnickými organizacemi bloku pod německo-italským vlivem. Z toho vyplývalo navazování spolupráce s mládežnickými organizacemi spřátelených evropských národů, tedy spojenců Osy. Slovenský historik Milla [11] ve své studii o Hlinkově mládeži uvádí, že říšské vedení Hitlerovy mládeže usilovalo o institucionalizaci mezinárodní spolupráce a společné směřování mládežnických organizací – a to na rozdíl např. od Hlavního úřadu SS, který měl proti široce koncipované mezinárodní spolupráci výhrady a neměl zájem o přímý vývoz nacionálněsocialistické ideologie mezi mládež mimo okruh „germánských národů". S tímto tvrzením nelze v takovéto podobě souhlasit, neboť v rámci navazování spolupráce s mládežnickými organizacemi spojeneckých zemí rozhodně nešlo o tendence importování nacionálněsocialistické ideologie.

Myšlenka mezinárodní spolupráce Hitlerovy mládeže byla uplatňována ještě dlouho před vypuknutím války. Rok 1938 byl Baldurem von

Schirachem, říšským vedoucím mládeže, prohlášen za „rok porozumění" se zahraniční mládeží a poté tento „vůdce" Hitlerovy mládeže osobně odcestoval do Francie, aby do Německa pozval syny a dcery frontových bojovníků z první světové války. Na jaře roku 1938 v Německu pobývala i kupříkladu španělská vůdkyně žen a dívek Pilar Primo de Rivera jako host německé říšské vůdkyně žen. A na podzim 1938 pozvala španělská vůdkyně dívek a žen německou vůdkyni dívek Juttu Rüdigerovou (BDM – Svaz německých dívek) do své země. Rüdigerová ve svých pamětech uvádí, že roku 1938 jí řekl osobně von Schirach, že nyní je i BDM ve svém vývoji už tak daleko, že může navazovat kontakty se zahraničními dívčími organizacemi – *„ne proto, abychom z nich vychovávali nacionální socialistky, ale abychom se navzájem, především v Evropě, lépe poznávali a naučili se vzájemnému porozumění"*. Při této příležitosti říšský vedoucí mládeže podal také zprávu, že Hitler poslal svého pobočníka Wiedemanna do Londýna s nabídkou, která obsahovala poselství, podle něhož Anglie zůstane na věčné časy největší velmocí na moři a Německo největší velmocí na pevnině; obě země by se takto navzájem doplňovaly a řešily všechny otevřené otázky. Schirach Rüdigerové zároveň navrhl, aby navázala kontakt s britskými skautkami. To se také později stalo. Katherin Furseová, vedoucí funkcionářka britských skautek, se jako host Rüdigerové v roce 1938 zúčastnila říšského sjezdu NSDAP v Norimberku, prohlédla si různé objekty BDM a seznámila se s aktivitami německé dívčí organizace.

V květnu 1939 Jutta Rüdigerová společně s delegací vůdkyň BDM odcestovala do Itálie, kam je Mussolini pozval na přehlídku 70 000 italských žen a dívek. Před odjezdem k dívkám v úzkém kruhu promluvil von Schirach a podtrhl rozdíly ve společenském zřízení obou zemí: *„V Itálii jsou třídní rozdíly velmi značné. Střední vrstva je zastoupena jen velmi málo. Lidé ze šlechtických nebo dobře situovaných rodin také všeobecně převzali vedoucí pozice ve Fašistické straně"*, vysvětloval. *„Uvědomte si, že ve srovnání s Itálií jsme demokracií. U nás se může stát župním vedoucím nebo generálem každý dělnický nebo rolnický syn."*

Časopis *Das deutsche Mädel* ve vydání z července 1939 o této cestě do Itálie podrobně referoval. Rüdigerová s doprovodem shlédla dvouapůlhodinovou přehlídku dívčí fašistické mládeže Itálie. Ale německým dívkám se kromě pohledu na elegantní kostýmy a sportovní oděvy italských

fašistek naskytl i obraz, pro který neměly zrovna největší pochopení – pochodovaly kolem nich italské dívčí formace speciálně vycvičené pro válku, jako například zpravodajské formace ve speciálních uniformách se skříňkami pro telefonní zařízení na zádech, jednotky protivzdušné ochrany s kyslíkovými aparáty, koloniální jednotky se zbraněmi a klasickými „tropickými helmami". Dobový německý časopis neopomněl dodat, že toto *„je naší práci s dívkami cizí"*, a pokračoval: *„Mnohé je ve směřování výchovy u Italek jiné než u nás v Německu a bylo by nesprávné zabudovávat tyto výchovné cesty do naší práce nebo naopak."*

„Vzájemné poznávání a zachovávání respektu ze svérázu mládeže jiných národů, ale také poznatek společných rysů v evropském prostoru, to vše vedlo při výměně mládežnických skupin k opravdovému přátelství a vytvářelo předstupeň ke vzniku Evropského svazu mládeže, který byl v roce 1942 založen ve Vídni", vzpomíná říšská referentka BDM na dojmy z tohoto období, které ještě nebylo poznamenáno utrpením a zátěží války. [12]

Ale zpět konkrétně k podobě spolupráce Hlinkovy mládeže se zahraničními mládežnickými organizacemi, které určoval a osobně koordinoval v souladu se státní politikou hlavní velitel HM Alojz Macek. Rok 1941 vyhlásila samotná Hlinkova mládež za rok sbližování HM s organizacemi mládeže spřátelených národů. První oficiální kontakt slovenské a německé mládeže se uskutečnil na společných táborech HM a HJ v Oravském Podzámku a Párnici ve dnech 19. července až 10. srpna 1940, na nichž Hlinkova mládež hostila celkem 100 členů Hitlerovy mládeže pod vedením Hauptbannführera O. Webera. Ještě v srpnu toho roku vyrazila spojená 12členná výprava Hlinkovy mládeže a Slovenského leteckého sboru, aby se zúčastnila kursu instruktorů modelového létání v německém Lauenburgu (11. 8. 1940 – 1. 9. 1940). Tuto záležitost organizovala berlínská říšská škola modelového létání z jednotek německého nacionálněsocialistického leteckého sboru[5].

V průběhu následujících měsíců obdržela Hlinkova mládež pozvánku do vůdcovské školy u Faaker See v Korutanech na lyžařský kurs, který se konal ve dnech 5.–13. ledna 1941. První oficiální návštěvu Říše tedy uskutečnili přední zástupci Hlinkovy mládeže v čele s Mackem v lednu 1941. Ještě před odjezdem výpravy doporučoval Alojz Macek účastníkům

5 *NS-Fliegerkorps.*

výpravy nasbírat *„...zkušenosti, které poslouží k budování lepší budoucnosti slovenského národa pod vedením nejvyššího velitele HM, pana prezidenta republiky dr. Jozefa Tisa, a spolu s budováním nové Evropy pod vedením Vůdce německého národa"*. Čtyřiapadesátičlenná výprava Hlinkovy mládeže absolvovala společný tábor s HJ u Villachu, kde se Slováci setkali s padesáti vedoucími Hitlerovy mládeže, dále pak osmidenní zimní vůdcovský kurs a lyžařskou školu, navštívila Berchtesgaden, Mnichov a 14. ledna 1941 i Berlín. Účastníci výpravy slovenské mládeže byli pečlivě vybraní jedinci z nejlepších a nejosvědčenějších pracovníků Hlinkovy mládeže z celého Slovenska. Macek se na oficiálních jednáních setkal s říšským vůdcem HJ Arturem Axmannem a zástupcem říšského štábu HJ Helmutem Möckelem. Výsledek rozhovorů shrnul A. Macek následovně: *„Rádi jsme přišli do Německa, abychom se důkladně seznámili s ideami Hitlerovy mládeže. Této zkušenosti chceme využít pro blaho svého národa. Jsme odhodláni přispět vlastním podílem při výstavbě nové Evropy."* Na této první návštěvě proběhly důležité rozhovory o spolupráci HJ a HM, které se kromě jiného týkaly výstavby domovů a útulků pro mládež, vůdcovských škol, speciálních výcvikových škol, využití propagandy, tisku a filmu. Na cestě domů se výprava 19. ledna 1941 zastavila ve Vídni a po návratu na Slovensko si prezident Tiso povolal Macka k osobní audienci. Macek prezidentovi slovenského státu oznámil *„uzavření srdečného kamarádství mezi HM a HJ"*.

V únoru 1941 se sportovci Hlinkovy mládeže zúčastnili 6. zimních her Hitlerovy mládeže v Garmisch-Partenkirchenu. Výpravu vedl opět hlavní velitel HM Alojz Macek. Slovenští sportovci se vrátili do vlasti s významnými úspěchy hokejových a lyžařských reprezentantů, kteří se umístili na 1. místě v hokeji, na 3. místě v lyžování a celkově na třetím místě z celkových devíti zúčastněných zemí (Německo, Itálie, Maďarsko, Bulharsko, Norsko, Rumunsko, Finsko, Španělsko a Slovensko). Stejně tak tuto soutěž navštívila celá řada oficiálních zahraničních hostů. Slováci se jako národní tým velmi úspěšně zařadili hned za vítězné sestavy Německa a Itálie.

Artur Axmann ještě téhož roku zopakoval návštěvu Hlinkovy mládeže v Německu a přijal pozvání hlavního velitele HM na návštěvu Slovenska. Do Bratislavy přicestoval 17. května 1941. Během cesty říšského vedoucího vůdce HJ po Slovensku mu byl přidělen první pobočník hlavního velitele Hlinkovy mládeže, Belo Kuttner. Kromě okružní cesty po Slovensku, na

které ho vítaly špalíry Hlinkovy mládeže, a návštěvy dočasně umístěných německých dětí na Slovensku, přijal Axmanna dne 18. května 1941 také prezident Slovenské republiky Josef Tiso, který se nechal informovat o detailech organizace říšské mládeže.

V roce 1941 odjíždí Hlinkova mládež do Německa ještě jednou, a to na letní hry Hitlerovy mládeže v Breslau (29. 8. – 3. 9. 1941). Výpravu sportovců vedl Alojz Macek a jeho hlavní pobočník Belo Kuttner. Intenzivní spolupráce pokračovala i v následujícím roce. V dubnu 1942 vyráží výprava vůdců HM v čele s Ladislavem Moškem na školení do Říšské vůdcovské školy v Postupimi a o měsíc později je následují do vůdcovské školy Hitlerovy mládeže v Babelsbergu vůdkyně Hlinkovy mládeže. Oběma školením předcházela v březnu 1942 návštěva hlavního velitele HM se svým poradcem v Německu, kde se mimo jiné dohodlo i dočasné umisťování německých dětí na Slovensku.

Budování bloku evropské mládeže ze spřátelených zemí vrcholilo v polovině roku 1942. Nový pořádek znamenal zavržení starých způsobů a zvyků ve výchově a sdružování mládeže v duchu „věčně platných hodnot": Bůh, náboženství, rodina, národ, hrdinství, oběť, práce, zdraví, bojovnost, umění. Důkazem měla být kulturní manifestace evropské mládeže ve Výmaru (Weimar) a Florencii, která měla pod taktovkou Německa a Itálie demonstrovat pokoj a mír v srdci Evropy. Tyto dva státy byly garantem a nositelem tzv. duchovních hodnot „kulturní Evropy", které bojovaly proti společnému nepříteli – komunismu a liberalismu. Své zástupce vyslaly státy organizující manifest, tj. Německo a Itálie a kromě nich své zařazení do formujícího se bloku potvrdilo Slovensko, Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Dánsko, Finsko, Norsko, Valonsko, Holandsko a Vlámsko. První část programu se uskutečnila ve Výmaru ve dnech 18. až 24. června 1942 a později se účastníci přesunuli do italské Florencie, kde se připojili k už probíhajícím kulturním slavnostem a soutěžím (24. 6. – 1. 7. 1942). Do Výmaru, města Goetheho a Schillera, se vydala 31členná výprava Hlinkovy mládeže, která se pak připojila k dalším 10 členům HM, kteří se nacházeli ve Florencii. Na kulturní manifestaci se vedle uměleckých soutěží mládeže vytvářely pracovní skupiny zástupců jednotlivých organizací, které si vyměňovaly zkušenosti a rozpracovávaly společný postup v oblasti využití divadla, hudby, filmu, rozhlasu, propagandy, tisku, knih

a časopisů v práci jednotlivých národních organizací mládeže. Kulturní manifestace Weimar-Firenze byla generální přípravou k vytvoření bloku zemí proklamujících ideu nové mládeže. Z iniciativy Hitlerovy mládeže a italské fašistické mládeže byl 14. září 1942 na konferenci ve Vídni (14.–18. září 1942) založen Evropský svaz mládeže. Zastoupené národy měly vytvořit frontu proti bolševismu a materialistickému světonázoru. V protikladu k demokracii, antimilitarismu a kosmopolitismu měly stát ideály ducha a pravdy, spravedlnosti a hrdinství, práce, disciplíny a služby národu. Vedení Evropského svazu mládeže připadlo německé a italské organizaci, v jejichž čele stál říšský vůdce HJ Artur Axmann a generální tajemník fašistické strany a vedoucí činitel italské mládežnické organizace GIL, Aldo Vidussoni. Ihned po založení svazu se vytvořily pracovní odbory, které měly přistoupit k řešení problémů mládeže. V čele každé pracovní skupiny stál zástupce členské národní organizace. Předsednictví odboru „Lidovost a zvyky" převzal hlavní velitel HM Alojz Macek, který na konferenci také prohlásil: *„Už před desetiletími se velcí slovenští básníci ve svých dílech postavili proti židomarxistickému světu… Nová slovenská mládež pokračuje v tradicích A. Hlinky – tak zapojujeme my, nová slovenská mládež, svoje síly v Evropském svazu mládeže, do výstavby nové Evropy ve smyslu nacionálního a sociálního pořádku."* Hlinkova mládež pak měla vždy po jednom zástupci také v dalších pracovních skupinách. Jednotlivé pracovní skupiny jednaly 3 až 4 dny a na konci byly sepsány rezoluce, které určovaly budoucí směr práce jednotlivých tematických skupin. Mimo to se jednotlivé pracovní skupiny setkávaly samostatně, většinou v té zemi, kde sídlil předseda dané skupiny. Další kongres Evropského svazu mládeže byl předběžně plánován na 14. říjen 1943 a jednání se měla uskutečnit v Itálii. Těsně po konání kongresu ve Vídni se uskutečnilo setkání pracovní skupiny Tisk, film a rozhlas v Římě (27.–30. 10. 1942), jehož výsledkem bylo i rozhodnutí o vydávání časopisu *Nová Evropa*, který měl vycházet každý druhý měsíc ve všech jazycích zúčastněných národů, tedy i ve slovenštině.

Otevřená zůstává otázka zapojení slovenské mládeže do organizace Hitlerovy mládeže a do poslední obrany území Říše v době totálního nasazení během prvních měsíců roku 1945. Zdokumentované je zapojení příslušníků Hlinkovy mládeže do bojů pod německým vedením na území Slovenska a také do speciálních výcvikových kursů na území Slovenska,

Moravy, Čech a Rakouska. Kromě udržování pořádkové služby a rekrutování dobrovolníků z řad HM do pohotovostních oddílů Hlinkovy gardy v době od září 1944 a jejich zapojení do potlačení „Slovenského národního povstání" se také vytvářely pohotovostní jednotky HM, z nichž některé byly zařazeny do německé armády Střed. [13]

Založení Evropského svazu mládeže

V roce 1942 byla v Protektorátu zahájena výstavba české mládežnické organizace s názvem „Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě". Ta měla organizačně podchytit veškerou „árijskou" (tj. nežidovskou) českou mládež, jejíž státní výchova se v mnohých rysech měla podobat formám státně řízené výchovy mládeže ve spojeneckých zemích osy Berlín-Řím. Na rozdíl od výchovy slovenské, italské, bulharské, španělské, chorvatské mládeže aj. však měl charakter této výchovy naprosto odpovídat intencím nacionálněsocialistické ideologie. Tento natolik křiklavý kontrast, vypovídající mnohé o skutečných představách německého nacionálního socialismu ve vztahu k etnickému uspořádání českomoravského prostoru a zároveň o specifičnosti „české otázky" v porovnání se vztahy Německa k jiným evropským národům, česká historiografie naprosto opomíjí. V této souvislosti je třeba znovu připomenout všeobecný nezájem Říše exportovat nacionální socialismus mezi jiné národy.

Delegace Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, vedená jeho generálním referentem dr. Františkem Teunerem, byla v září roku 1942 pozvána na zakládající sjezd „Evropského svazu mládeže" do Vídně. Kongres se konal pod patronací říšského vedoucího mládeže NSDAP a župního vedoucího a místodržitele Vídně Baldura von Schiracha.

Abychom ale pochopili pozadí a smysl konání kongresu, je nezbytné zpětně pohlédnout na genezi oficiálně silně propagované myšlenky spolupráce evropské mládeže. Rok 1940 stál nejprve ve znamení budování dobrých bilaterálních vztahů mezi Německem a Itálií v rámci spolupráce mládežnických organizací obou států. Páté zimní sportovní soutěže Hitler-Jugend, které se konaly koncem února 1940 v Garmisch-Partenkirchenu, položily základy další postupné „internacionalizaci" sportovních setkání

mládeže, nejdříve pouze v rámci soupeření mezi mužstvy obou států Osy. V červnu 1941 se „říšských kulturních dnů" ve Výmaru zúčastnilo již 10 národních delegací. Zde se navíc ke sportovnímu zápolení přiřadil prvek mezinárodně koncipovaných kulturních aktivit. V srpnu 1941 přicestovalo na 5. letní hry Hitler-Jugend do Breslau již 14 zahraničních delegací a říšské vedení mládeže se těšilo mimořádné, v neposlední řadě i finanční podpoře Berlína, který kladl důraz na vhodnou prezentaci takovýchto aktivit před světovou veřejností. Zahájení bojů na východní frontě („bolševické nebezpečí") poskytlo navíc vhodnou kulisu k šíření „evropské myšlenky" mezi národy spadající pod mocenskou hegemonii států Osy.

Letní sportovní hry v Breslau 1941 se mimořádně hodily k propagaci nového evropského uvědomění. Německý tisk cíleně zdůrazňoval, že přítomní zástupci evropské mládeže formují „antiplutokratický" a „protibolševický" blok. *Völkischer Beobachter* to komentoval[6] slovy: *„Venku na všech frontách zápasí mládež Evropy s neporazitelným mečem o svá životní práva. A nejmladší Evropa a její pověření vůdci se stavějí v Breslau jako ‚evropská domácí fronta' za sjednocená evropská vojska."*

Německo se díky mezinárodním setkáním v Garmisch-Partenkirchenu, Weimaru a Breslau dostatečně etablovalo jako nositel evropské myšlenky mládeže. Nicméně, že se italské mládeži ve srovnání s příslušníky ostatních národů z německé strany dostávalo poněkud více přízně a pozornosti, dokazuje například zpráva italského velvyslanectví v Berlíně ze září 1941, ve které se pochvalně praví, že Němci by pro Italy na sportovních utkáních udělali zřejmě i mnohem více, kdyby se neobávali, že *„tím zraní citlivost delegací ostatních menších států".* [14]

Právě v Breslau se koncem léta 1941 vedla zároveň první jednání o založení a podobě nového Evropského svazu mládeže, v rámci kterých se Italové s Němci nejprve nemohli jednoznačně dohodnout na způsobu a formách vedení budoucí organizace. Itálie se v tomto ohledu nechtěla smířit s rolí „juniorského partnera", a to se odrazilo v roce 1942 i na způsobu uspořádání mezinárodní akce „Kulturní most Výmar-Florencie", která již neprobíhala v samostatné režii Německa. Zde se ve druhé polovině června sešlo již 15 národních delegací, aby se zúčastnily širokého kulturního programu v oblasti literatury, divadla, filmu, rozhlasu a výtvarného umění.

6 Dne 27. srpna 1941.

Zde bylo také oficiálně oznámeno zasedání zakládajícího kongresu ve Vídni v září 1942.

V zákulisí však již probíhal veřejnosti skrývaný boj o budoucí pozice ve svazu. Vůdce italské mládeže Vidussoni trval na tom, aby se Itálie rovnocenně dělila s Německem o vedení v této organizaci. Říšské vedení mládeže se obávalo případného nezdaru, tj. ztroskotání projektu, a proto přistoupilo na kompromis ve formě vytvoření dvojitého prezidentství a dvojitého čestného prezidentství ve svazu, rozděleného mezi představitele obou zemí. Zato se přímo na jednáních ve Vídni 14. září 1942 nepodařilo dosáhnout dohody o stanovení stálého sídla svazu a ani nebyly vypracovány detailní stanovy. Mnohé je také zřejmé už jenom díky skutečnosti, že vůdce italské mládeže Vidussoni přislíbil účast na kongresu teprve tři dny před jeho oficiálním zahájením a jako čerstvě jmenovaný prezident opustil Vídeň už dva dny před velkou závěrečnou ceremonií. [15]

Ale také španělský mládežnický svaz „Fallange" projevoval určité ambice získat vedoucí pozici v Evropském svazu. Vedle toho bylo ještě patrné jisté napětí mezi bulharskou a rumunskou delegací, kdy dokonce i během zasedání ve Vídni hrozilo, že mezi zástupci obou zemí propuknou nepříjemné debaty kvůli sporům ohledně území Sedmihradska. Dalo se očekávat i napětí mezi Maďary a Rumuny, a proto vůdce maďarské mládeže Beldy ještě před zahájením kongresu po účastnících výslovně vyžadoval, aby se během jeho konání vyhýbali jakékoliv politické polemice.

Nikdo z přítomných reprezentantů prakticky nebyl ochoten akceptovat případné nižší národní postavení v hierarchii vedení svazu. Řešením bylo vytvoření širokého katalogu funkcí v různých oblastech práce s mládeží v rámci tzv. pracovních společenství, přičemž vedení jednotlivých oblastí bylo svěřeno jednotlivým národním zástupcům. Ale ani to negarantovalo vždy efektivní spolupráci mezi národními delegacemi. Vůdce maďarské mládeže „Levente", Beldy, předsedal kupříkladu pracovnímu výboru „Předvojenská výchova". Když požádal rumunského generála Illiescu (předsedajícího pro změnu výboru „Školní výchova mládeže") o informační materiál týkající se předvojenské přípravy rumunské mládeže, bylo mu to zamítnuto s tím, že Maďaři by mohli vyšpehovat

úspěšný rumunský model a použít jej někdy v budoucnu proti Bukurešti. [16]

Zakládacího jednání svazu ve dnech 14.–18. září 1942 se zúčastnili zástupci celkem 14 národních mládežnických organizací z evropských zemí a Japonska. Česká delegace není v tomto počtu zahrnuta, protože se jednání nezúčastnila jako zakládací člen svazu, ale pouze jako pozvaný pozorovatel a přijela jako součást delegace Velkoněmecké říše. Budování Kuratoria bylo teprve v úplných začátcích, a tak se se členstvím české organizace mládeže počítalo až o rok později. Zakládajícími členy Evropského svazu mládeže se vedle Německa, Itálie, Španělska, Japonska, Dánska, Finska, Belgie, Nizozemska, Norska, Rumunska a Maďarska staly také mládežnické organizace ze tří slovanských zemí – Bulharska, Chorvatska a Slovenska. Teprve v průběhu jednání kongresu se navíc přihlásila i portugalská vláda, že má zájem vyslat své pozorovatele a Portugalci se tedy stali 15. zúčastněným národem.

Vnější rámec vídeňskému sjezdu poskytl „župní dům"[7] na Ringstraße v samotném centru bývalé metropole habsburské říše. Z vysokých železných stožárů u úpatí vnějšího schodiště monumentální budovy vlál prapor s hákovým křížem a italský prapor zase nad štíhlými bílými stožáry, které se tyčily před župním domem a nesly prapory zúčastněných národů. Oddíly Hitlerovy mládeže tvořily čestný špalír až ke sloupové síni uvnitř domu. Její úzké průčelní stěně dominoval symbol těchto zasedání: monumentální plastika Evropy na býku. Velká zasedací místnost byla obsazena do posledního místa delegacemi evropské mládeže.

Dne 14. září 1943 se konalo první ustanovující zasedání, kde dominovali říšský vedoucí Baldur von Schirach a generální tajemník italské fašistické strany Aldo Vidussoni, italský ministr korporací Renato Ricci a říšský vedoucí mládeže Artur Axmann. Schirach, čestný prezident nově založeného svazu, pak ve svém pozdravném projevu uvítal delegaci spojenecké Itálie a současně také vedoucí mládeže a delegace vedoucích jednotlivých národních organizací. Po jednomyslném usnesení vedoucích mládeže bylo říšskému vedoucímu mládeže NSDAP Arturu Axmannovi a generálnímu tajemníku fašistické strany a generálnímu veliteli Aldo

7 V originále *Gauhaus* – takto se v letech 1938-1945 označovala dnešní budova rakouského parlamentu.

Vidussonimu svěřeno vedení Evropského svazu mládeže. Říšský vedoucí mládeže ve své řeči navrhl italského ministra korporací a prvního vedoucího mládeže fašistické Itálie Renata Ricciho *„z důvodu ocenění jeho zásluh o sjednocení evropské mládeže"* za čestného prezidenta a sjezd přijal také tento návrh jednomyslně. [17] Po přivítání a jednomyslném odhlasování členů prezídia přešel Baldur von Schirach za řečnickým pultem mj. také k otázce vzájemnosti evropských národů a vyzdvihoval ve své řeči jistý druh evropského patriotismu:

„Když onen starý, nemocný muž v Bílém domě nedávno přišel na ten nešťastný nápad shromáždit tři sta studentů své země, aby v jejich přítomnosti adresoval poselství mládeži světa, nemohl této mládeži nabídnout nic jiného než hesla francouzské revoluce. A tím parolu politického a duchovního rozboru evropského původu. Této světové guvernantě nedochází, že do Evropy vysílá z kontinentu objeveného kdysi Evropou se stopadesátiletým zpožděním ponaučení, která jsou zde zaznamenána knihou dějin. Roosevelt proklamuje jedním dechem čistotu a jasnost a osvobození mládeže z bídy a od strachu. My víme, jak je na tom americká mládež. (...) My víme, že miliony americké mládeže nemají žádný chléb a žádnou práci... Nebudeme se tímto komickým starým mužem dále podrobně zabývat. Roosevelt – to je krok zpět. (...)

Tím, že se mládež našeho kontinentu dnešního dne slučuje v Evropském svazu mládeže, dává najevo svou svornou rozhodnost postavit proti Rooseveltovi jako kapitalistickému válečnému zločinci myšlenku nového, nacionálního a sociálního pořádku světa. Zde jsou shromážděni mládežničtí vůdci a delegace mocí, které – na rozdíl od pana Roosevelta a jemu věrných – o reformách nemluvily, nýbrž svým životem potvrzují a brání výdobytky největší revoluce světových dějin. Tato mládež není koupená zlatem, aby zastupovala zájmy burzovních knížat, která jsou závislá na zisku. Přichází ze všech vrstev evropských národů. Její vůdci reprezentují organizace, ve kterých rovnoprávně spolupracují nejchudší děti národa stejně jako ty, jejichž rodiče žijí v blahobytu. Pokud někde na světě má význam slovo rovnoprávnost, pak tam, kde člověk není hodnocen podle původu, titulu či majetku, ale kde je posuzován jedině podle svého výkonu. Proto je nově založený Evropský svaz mládeže symbolem nového a lepšího pořádku, který chtěla Evropa nastolit mírovou cestou. Protože ale nyní naši nepřátelé kvůli nečistému svědomí ze sociálních nespravedlností ve vlastních zemích vyvolali tuto válku, která je

koneckonců válkou peněz proti tvůrčí síle ducha, má se Evropský svaz mládeže počínaje prvním dnem své existence stát novou zbraní na bojištích této války. (...)

Když jsem začínal přemýšlet o sdružení, které tu dnes zakládáme, měl jsem jasno v tom, že ještě bude muset proběhnout spousta let, dokud nebudou dány předpoklady pro pracovní společenství mládežnických organizací našeho starého kontinentu. Vzájemná výměna názorů a zkušeností, časté návštěvy vedoucích mládeže a jejich delegací mezi sebou, vytvářely postupně atmosféru vzájemné shody. Když si naše mládež při sportovních závodních hrách měřila síly a takto bojovala v rytířském duchu o vavříny vítězství, pokoušeli se vedoucí mládeže vzájemnými otázkami a odpověďmi zdůvodnit myšlenku a podstatu mládežnických svazů, se kterými jsme se setkávali. Takto se k sobě od jednoho setkání k dalšímu vůdci a vůdkyně evropské mládeže navzájem přibližovali. Pokaždé si bylo co nového sdělit a pokaždé jsme si pokládali nové otázky.

Neboť výchova nezůstává v klidu, nedá se na ni použít nějaké schéma, které by si bez mezer vystačilo s paragrafy zákoníků. Veškerá výchova musí být určována nacionálně. Neexistuje nějaký patent na vedení mládeže, který by se beze všeho dal použít ve všech národech. (...) Význam evropských svazů mládeže spočívá právě v tom, že vznikly jako vysloveně nacionální výchovná společenství uvnitř národů a že mohou pracovat právě pouze v jejich rámci. Rozdílnost těchto mládeží ale v žádném případě nekomplikuje jejich vzájemné vztahy, naopak. Právě tato samostatnost a vlastní národní ráz zde zastoupených organizací nám zaručuje, že nově vznikající Evropský svaz mládeže bude plnit svou politickou a výchovnou úlohu. Vchází do života s programem, ve kterém činí vzájemnou úctu jednotlivých členských organizací, která byla získána četnými vzájemnými setkáními, a tím upřímné kamarádství mládeže Evropy základním kamenem své činnosti.

Úkolem Evropského svazu mládeže je upevnění a posílení uvědomění evropské sounáležitosti v mladé generaci našeho kontinentu. Jako vyjádření nového pořádku je Evropský svaz mládeže pracovním společenstvím nacionálně samostatných a národně uvědomělých mládežnických organizací. Tento charakter Evropského svazu mládeže vylučuje vměšování do vnitřních záležitostí mládežnické organizace dané země. Evropský svaz mládeže proto odmítá všechny panevropské snahy. Jako největší sdružení vedoucích

a vychovatelů mládeže, které bylo doposud na světě založeno, vychází při plnění své úlohy z myšlenky, že národ, domácí rodný dům a národní společenství mládeže jsou rozhodujícími výchovnými prvky mládeže. Kdo je věrný svému národu, plní svědomitě svou povinnost a vytváří tím předpoklad pro evropské společenství, které může vlastnit nějakou hodnotu pouze tehdy, pokud jsou jeho jednotliví členové národními reprezentanty svých národů. (...) Evropa je zářícím svazkem národních sil a kdo Evropu zná, ten ví, že myšlenka proplétání a promíšení těchto nacionálních sil by vedla právě k takové kulturní sterilitě, kterou tak velmi opovrhujeme na americkém konglomerátu států. Tam propaguje Mr. Roosevelt panamerické myšlenky. Ale souhrn peněz a nerostného bohatství a stejně tak hospodářství z jednoho kusu Země neznamená pro naši starou Evropu, jejíž působení na svět bylo a zůstane duchovního charakteru, nějaký vyšší lidský skutek. (...) Ve vypořádávání se s mocnostmi doby popírajícími kulturu – Anglií, Ruskem a Amerikou –, která každá na svůj způsob ztělesňuje materialistické chápání života, se naše mládež prokázala v četných bitvách a stejně tak četných vítězstvích jako nositelka vyšší kultury."

Baldur von Schirach následovně osvětloval principy členství v Evropském svazu a vyzdvihoval přitom fakt, že každá národní organizace bude mít v rámci svazu stejný hlas:

„Evropský svaz mládeže samozřejmě není výtvorem demokracie. Protiřečilo by to duchu mládeže a naší celé dosavadní spolupráci, kdybychom postupovali podle parlamentního systému čísel. To znamená, kdybychom váhu jednotlivých mládežnických organizací ve vůdcovském kruhu činili závislou na počtu členské organizace. V tomto grémiu má každá národní mládež, kterou zveme k připojení do Evropského svazu mládeže – jedno, jestli náleží k malému nebo velkému národu – jedno křeslo a jeden hlas. V pracovních výborech se ujímá vedení ta organizace, která prokáže ve speciální oblasti pracovního výboru zvláštní výkony. Členové Evropského svazu mládeže jsou ze zásady rovnoprávní. Německo-italské prezidium, které převzalo vedení Evropského svazu mládeže na základě souhlasu všech členů, činí svá rozhodnutí společně. Tato budou členům písemně sdělována a musí nést podpisy německého a italského prezidia. Evropský svaz mládeže se sjíždí každý rok. Protože se první kongres uskutečnil na německé půdě, navrhuji uspořádat příští setkání v roce 1943 v Itálii. Co se týče pozdějších

kongresů, dovolil bych si dát popud k tomu, aby bylo místo jednání stanoveno prezidiem na základě žádostí jednotlivých členů, přičemž může zásadně každý členský národ očekávat, že se kongres jednou bude konat na jeho půdě. Prezidenti pracovních výborů mohou – pokud to budou považovat za žádoucí – svolat také nezávisle na Evropském kongresu mládeže a se souhlasem prezidentů pracovní jednání. Přitom se podle možnosti má postupovat tak, že jako místo zasedání bude navrženo město země, kterou zastupuje prezident v rámci Evropského svazu mládeže. Vedoucí pracovních výborů jsou povinni podávat zprávy prezidiu. Žádný člen pracovního výboru ale nesmí být nucen podávat zprávy o takových událostech, jejichž utajení je v národním zájmu jeho země. Členství v Evropském svazu mládeže může být získáno pouze tak, že vedení mládeže k tomuto autorizované svou vládou podá prezidiu odpovídající žádost o přijetí a prezidenti svazu s přijetím souhlasí. Výstup je právoplatný tehdy, když je vládou povolené prohlášení o výstupu písemně sděleno prezidentům. Výstup je považován za uskutečněný, když je potvrzeno dokládajícím dokumentem zaopatřeným podpisy prezidentů."

Než se přistoupilo k podepisování zakládajícího dokumentu všemi zástupci členských národních organizací, apeloval Baldur von Schirach ještě jednou na evropskou vzájemnost:

„Vážení kamarádi a kamarádky! Mezi kontinenty tohoto světa je Evropa z měřítka geografických rozměrů jedním z menších. Ale co znamenají rozlohy v dějinách lidstva. (...) Evropa je víc než jen kontinent, Evropa je svatým znamením lidstva! (...) Konečně, konečně si uvědomujeme naši vzájemnost. Pozdě, ale ne příliš pozdě, objevujeme starý kontinent. V roce 1492 Kolumbus vkročil na pobřeží Nového světa. My v roce 1942 objevujeme starý svět, který je věčný. (...) Válka Ameriky a její britské filiálky není ničím jiným než pokusem postavit na místo nezměrných hodnot Evropy, které se nazývají hrdinství, tvůrčí síla a víra ve věčnost, kurzovní lístek burzy na Wall Street nebo značku dolaru. Zde na půdě Německa se spojuje Evropa a energicky ohlašuje svůj nový svazek!"

Cílem založení svazu mělo být vytvoření evropského kolektivu nacionálněsocialistických nebo fašistických mládežnických organizací. Tyto snahy se ale také potýkaly s jistými těžkostmi a ani v rámci NSDAP nepanoval jednotný názor na cíle a způsob organizace svazu. Kriticky se vyjadřoval

i Joseph Goebbels a stěžoval si například, že si „Pimpfe[8] ve Vídni hrají na parlament". Martin Bormann se zase o jednání Evropského kongresu mládeže měl vyjádřit jako o „Baldurově[9] dětské oslavě". [18]

Joseph Goebbels v úzkém kruhu německých ministrů 18. září 1942 dokonce přirovnal zakládající jednání ve Vídni k Frankfurtskému sněmu z roku 1848, který takto zřejmě asocioval jako symbol nefungující demokracie, aby tímto způsobem kritizoval iniciativu Baldura von Schiracha na poli mezinárodní spolupráce mládeže. [19] O něco později vyjádřil i své opovržení nad Schirachovým projevem, ve kterém se prý příliš pateticky hovořilo o „nové Evropě", tedy „nějakém fantomu", za kterým se podle Goebbelsových slov nacionální socialista nehoní. [20]

Mnozí představitelé z jiných evropských mládežnických organizací naproti tomu uvítali ustanovené hlasovací právo podle principu, kdy každý národ disponoval ve svazu jedním hlasem. Ještě v roce 1983 konstatoval bývalý vedoucí zahraničního oddělení norského „Nasjonal Samlings Ungdomsfylking"[10], Einar J. Rustad: *„Se zahraničně-politickým postojem Hitlerovy mládeže jsme byli velmi spokojeni. Hitlerova mládež zastávala stejně jako my koncept ‚Evropy národů'. Často jsem o tom hovořil s říšským vedoucím mládeže Arturem Axmannem a ten bezvýhradně zastával stanovisko svobodné spolupráce mezi samostatnými národy."* [21]

Pro různé oblasti práce s mládeží se vytvořila četná pracovní společenství podle daného oboru výchovy mládeže, v jejichž rámci měly jednotlivé národní organizace navzájem diskutovat, a mělo být takto vyloučeno vměšování do vnitřních záležitostí každé členské země. Pracovní společenství „Ženská mládež" v rámci Evropského svazu mládeže mělo dokonce tři prezidentky – v čele stály Jutta Rüdigerová za německý Bund deutscher Mädel (BDM), Pilar Primo de Rivera ze Španělska a Penelope Testa z Itálie. Právě Jutta Rüdigerová ve svých poválečných pamětech zdůrazňovala, že se zde jednalo o svaz čistě národních mládežnických organizací a jednotlivé národy spolu dobře vycházely, protože každý akceptoval způsob a charakter toho, jak ta či ona národní organizace projevovala své národní city.

---

8 To byly úplně nejmladší ročníky německé mládeže, členové *Deutsches Jungvolk*.
9 Mínil tím Baldura von Schiracha, vedoucího říšské mládeže.
10 Norská fašistická politická strana, u jejíhož zrodu stál mj. Vidkun Quisling.

Říšský vedoucí von Schirach zakládajícímu zasedání představil také prezidenty dalších jednotlivých „pracovních pospolitostí", kteří se skládali ze zástupců všech zúčastněných národů. Kromě již zmíněných funkcí obsazených zástupci z Maďarska a Rumunska to byly tyto výbory: Španěl Elola vedl pracovní výbor „mládež a rodina", říšský sportovní vedoucí von Tschammer und Osten převzal prezidium pracovní pospolitosti „sport", štábní vedoucí Möckel prezidium pracovní pospolitosti „stavby a jízdy", generální vicekomandant Selani z Itálie měl odpovídat za „tisk, film a rozhlas", generální vicekomandant Bonamici za obor „výchova vedoucích", dr. Edgard Lehembre (Belgie) za pospolitost „péče o zdraví mládeže", Klečkov (Bulharsko) zastupoval „právo mládeže", kapitánporučík Jensen (Dánsko) za obor „úprava oddechu", probošt Loohivuori (Finsko) pracovní pospolitost „mravní výchova" a prof. Orsanič (Chorvatsko) byl povolán za prezidenta pracovní pospolitosti „výchova mládeže k povolání", Cornelis van Geelkerken (Holandsko) převzal obor „kultura a umění", Axel Stang (Norsko) oblast „zemědělská služba" a hlavní vedoucí Hlinkovy mládeže Alojz Macek oblast „lid a zvyky".

Po slavnostním aktu v župním domě vykonali čestní předsedové, předsedové a kruh vedoucích Evropského svazu mládeže spolu s četnými zahraničními i domácími hosty přehlídku vídeňské Hitlerovy mládeže na čestné tribuně u Burgtheatru, která byla vyzdobena prapory čtrnácti národů. Čestná setnina vojenských SS tvořila čelo pochodujících kolon. Po ní následoval „blok praporů mladé Evropy" a na něj pak navazoval pochod 25 000 členů Hitlerovy mládeže. [22]

Také zastupující členové českého Kuratoria se pod vedením dr. Teunera účastnili ustavující schůze v župním domě, byli však vysláni v rámci delegace Hitlerovy mládeže. Před schůzí svazu představil české hosty vedoucí náčelnictva Čechy a Morava říšského vedení Hitlerovy mládeže Hauptbannführer Zoglmann náměstkovi říšského vedení, štábnímu vedoucímu Möckelovi. Členové Kuratoria se dále zúčastnili schůze pracovní pospolitosti „sport mládeže", na níž byl předchozí den říšský sportovní vedoucí von Tschammer und Osten zvolen za předsedu této pracovní pospolitosti. Čeští zástupci Kuratoria byli představeni i říšskému sportovnímu vedoucímu. [23] Dne 17. září 1943 se pak v sále vídeňského hradu konal „kamarádský večer" účastníků ustavujícího zasedání Evropského svazu

Kádr instruktorů Kuratoria byl školen ve výcvikových táborech. Vůbec první byl zorganizován ve Slapech v červenci 1942 a vedl jej poradce Hitlerovy mládeže Willi Dressler (první řada uprostřed) společně s Františkem Teunerem (vpravo od něj). Vlevo od Dresslera sedí tehdy čtyřiadvacetiletý Jan Nepomuk Pipota, který byl od září 1942 pověřen organizací duchovní výchovy Kuratoria. Ohledně jeho osudu po květnu 1945 dodnes panují otazníky. Muž ve třetí řadě vpravo je František Smrček, pozdější šéfredaktor populárního časopisu „Správný kluk".

mládeže. Přítomna byla opět delegace Kuratoria včele s Teunerem, kterou uvedl Hauptbannführer Zoglmann. Dr. Teuner se setkal s von Schirachem a Axmannem. Byl se svými spolupracovníky Čermákem a Potužníkem představen čestnému prezidentovi vzniklého svazu, ministru Riccimu, a také štábnímu šéfovi SA Lutzemu. Tentýž den ráno se František Teuner zúčastnil i snídaně, kterou uspořádal vrchní starosta Vídně na počest vedoucích jednotlivých delegací. [24]

Deset pracovních pospolitostí uvedených v život při založení svazu uveřejnilo 19. září 1942, tedy v poslední den sjezdu, výsledky svých porad. Pracovní pospolitost „film, tisk a rozhlas" například oznámila, že v budoucnu se německo-italskou redakcí chystá vydávání společného

časopisu. V oblasti rozhlasu pak byla například plánována každý měsíc výměnná vysílání, která se měla věnovat „mládeži Evropy". Pokud jde o filmovou produkci, plánovalo se ve zvýšeném rozsahu vyměňovat filmy pro mládež mezi jednotlivými národy. Ke stálému repertoáru Evropského svazu mládeže měly v budoucnu patřit také kulturní srazy evropské mládeže v podobném duchu, jak byly uskutečněny například právě v roce 1942 v německém Výmaru a italské Florencii. [25]

Slavnostního závěrečného zasedání svazu, které se konalo 18. září 1942 v župním domě NSDAP, se zúčastnila delegace Kuratoria včele s Teunerem v čestné lóži. Sjezd byl ukončen poctou hrdinům, při níž zástupci 15 národů „věnovali mrtvým kamarádům věnec mládeže", a mohutným projevem na vídeňském Heldenplatzu, kde říšský vedoucí Baldur von Schirach a dr. Ley promluvili ke 100000 lidí. Z čestné tribuny dění sledovali i hosté z Protektorátu. [26]

Tato účast delegace české mládeže na jednání kongresu měla velký význam do té míry, že měla být jakýmsi pobídnutím (organizace) české mládeže k tomu, aby svým přičiněním dohnala náskok v práci, kterou mezitím vykonaly národně socialistické a fašistické mládežnické organizace zmiňovaných evropských národů. V protektorátním tisku k vídeňskému kongresu vycházely komentáře:

„Válka změnila svět. Společné nebezpečí, společný boj povznesl jednotící heslo: Evropa. Mladé národy jej neomylným instinktem přijaly jako příkaz dějinné chvíle. Ve Svazu evropské mládeže, jenž právě vstupuje v život, se projevuje příští nové uspořádání Evropy. Stejnokroje a odznaky delegací mládeže čtrnácti národů, které se na kongresu sešly, jsou různé: Také vnější organisační formy jsou mnohostranné; avšak cíl, který si vytýčily a na nějž přísahaly, je týž: Nové uspořádání Evropy (...). Česká mládež Protektorátu je teprve na počátku své cesty. Převýchova a nové zaměření, jež má v plánu Kuratorium pro výchovu mládeže, bude vyžadovat určitého času. Tím více musíme ocenit velkorysé stanovisko Říše, jež umožněním účasti českému delegátovi v říšském poselstvu opět ukázala, že chce české mládeži poskytnout všechny výhody a usnadnit jí cestu, na níž musí mnoho dohánět, protože mnoho bylo v uplynulých letech zameškáno; je samozřejmé, že tato velkorysost zavazuje, neboť každá výhoda se musí vyvážit přijetím povinnosti", napsaly například 16. září 1942 *Lidové noviny*.

Skupina frekventantů prvního výcvikového tábora Kuratoria pod vedením Jaroslava Horkého (na snímku první muž zleva ve druhé řadě) v srpnu 1942 podnikla studijní cestu po celém Německu. Novinář Karel Werner (vpravo od Horkého) psal pro český tisk pravidelné reportáže z výpravy. Na návštěvě Berlína si delegace prohlédla olympijský stadion, nyní zvaný „Reichssportfeld". Čechy v čele s Františkem Teunerem (druhý muž zleva v první řadě) zde za Hitlerovu mládež uvítal Oberbannführer Retz. Muž v klobouku vpravo je Karel Hovůrka a vlevo Plesch z HJ. Čeští mladíci v Německu prodělali výcvik částečně v uniformách Hitler-Jugend.

O dva dny později tytéž noviny konstatovaly: *„Založení Svazu evropské mládeže je politickou událostí největšího dosahu. Poprvé v dějinách je sjednocena mládež téměř celého kontinentu v ideové a pracovní pospolitosti (...). Všechny minulé akce a pokusy se minuly účinkem, protože žádné politickosociální hnutí minulosti nedalo mládeži velké a strhující ideály. Ani třídní socialismus, ani demokracie a liberalismus nejsou hnutí idealistická. Bolševismus a marxismus staví vědomě a důsledně na materialismu a stejně i liberalismus, kapitalismus jsou hmotařství, zbožštění peněz. Ale mládež touží po vyšších hodnotách."* [27] K účasti delegace Kuratoria na kongresu mládeže a jejímu významu se pak ještě dlouho při různých příležitostech vedoucí činitelé Kuratoria ve svých apelech vraceli.

Válečná realita však činnost „Evropského svazu mládeže" postihla natolik, že pracovní bilance až do března 1943, kdy byly definitivně zastaveny veškeré aktivity organizace, vykazuje pouze dvě plánovaná jednání pracovních společenství v Itálii (říjen 1942) a ve Španělsku (prosinec 1942). Situaci navíc přitížil výnos Adolfa Hitlera z listopadu 1942, který zakazoval pořádání kongresů evropského měřítka. Úmysly vedení italské mládeže uspořádat další evropský kongres ve své zemi náhle narazil na nezájem Berlína. Říšské vedení mládeže se však nadále pokoušelo v jednáních s německým ministerstvem zahraničí o oživení mezinárodních aktivit. V létě 1943 k tomu měly posloužit již sedmé sportovní hry Hitler-Jugend v Breslau, kdy se uvažovalo, že by na ně měli být alespoň pozváni jako diváci vedoucí činitelé evropských mládežnických organizací zastoupených ve svazu, aby se *„opět zaplnilo vakuum, které vzniklo ve vztahu říšského vedení mládeže k vůdcům evropské mládeže"*.

Vzhledem ke katastrofální vojenské situaci v létě 1944 byly stanoveny nové směrnice pro mezinárodní spolupráci mládeže ujednáním mezi říšským ministrem zahraničí Ribbentropem a říšským vedoucím mládeže Axmannem. Od tohoto momentu měla být podporována pouze mládežnická spolupráce mezi tzv. germánskými národy. Evropský svaz mládeže se nyní omezoval jen na pozorování vzájemných vztahů mezi Hitlerovou mládeží a zahraničními organizacemi, jinak však už navenek nebyl nikterak aktivní. [28]

Mladí Češi ve šlépějích Hitler-Jugend

Na území Protektorátu Čechy a Morava žil v letech 1943-1945 zhruba jeden milion dětí a dospívajících ve věku od 10 do 18 let. Dne 28. května 1942, pouhý den po spáchání atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, vydala protektorátní vláda nařízení o povinné službě mládeže, kterým se započala nová fáze boje o názorovou orientaci české mladé generace v podmínkách Protektorátu. Členy Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě se měli stát všichni spořádaní a rasově způsobilí protektorátní příslušníci ve věku od deseti do osmnácti let. Osvobozeni od členství v Kuratoriu mohli být pouze jedinci se

závažnými zdravotními problémy nebo osoby, které uvedly jinou přijatelnou omluvu. Vstup do něj byl naopak automaticky zapovězen jedincům „nečestného jednání, vzbuzujícím veřejné pohoršení", osobám v úředním zajištění a také Židům a židovským míšencům. Účast židovských míšenců druhého stupně na činnosti Kuratoria byla dobrovolná na základě vlastní žádosti. [29]

Kuratorium při svém založení ovšem čerpalo zásadní inspiraci z činnosti Hitler-Jugend, která se zrodila jako mládežnický orgán NSDAP v roce 1926 a o deset let později se stala organizací povinnou pro veškerou německou mládež. [30]

Situace pro podchycení české mládeže v Protektorátu v rámci výchovy v nacionálněsocialistickém duchu však na rozdíl od té v Německu v prvních pěti mírových letech byla již z několika známých důvodů nesrovnatelně těžší a komplikovanější. Ale ani „načasování" pro zahájení činnosti Kuratoria snad nemohlo být horší. Krátkou dobu po vydání vládního nařízení o povinné službě mládeže v květnu 1942 zemřel na následky atentátu Reinhard Heydrich a ačkoliv se tím nenaplnila očekávání londýnského exilu, který doufal, že tímto krokem zmobilizuje obyvatelstvo Protektorátu k intenzivnějšímu protiněmeckému odporu nebo dokonce k „povstání", dostavily se alespoň každopádně očekávané odvetné represe z německé strany, se kterými exil počítal. Získat všeobecné sympatie k převýchovným záměrům české mládeže bylo tedy za takovýchto výchozích podmínek obzvlášť obtížné. Vojenskopolitická situace Německa nejpozději od léta roku 1943 pak i v myslích mnoha Čechů dávala tušit, na čí straně bude konečné vítězství ve válce, tedy ne na německé. V té době za sebou Kuratorium mělo pouze několik málo měsíců činnosti a česká veřejnost byla s jeho existencí konfrontována díky veřejným vystoupením teprve od jara 1943. Všeobecné pasivní vyčkávání konce války naprostou většinou českého obyvatelstva Protektorátu s vědomím blížící se porážky Třetí říše se pochopitelně odráželo i v pragmatickém přístupu české veřejnosti k práci Kuratoria, což v denním životě nemuselo znamenat pouze zájem se s ním „nezaplést" z důvodu vlastního politického či nacionálního přesvědčení a z toho plynoucí averze, ale i z obav odmítavé reakce českého okolí a z eventuálních postihů kvůli „kolaboraci" po příchodu nového režimu.

Mládeži česká voláme tě!

„Náš vlastní výchovný úkol je do jisté míry usnadněn tím, že začínajíce opožděně proti mnohým národům Evropy, nemusíme začínat naslepo, ale můžeme používat řady zkušeností, příkladů i vzorů jiných národů a především ovšem Němců, kteří prozkoušeli moderní výchovnou metodu v mnoha letech na milionech dorostu svého národa a kteří dali světu jeden z největších příkladů výchovy mladého člověka, jaký znají vůbec dějiny. (...) I nad naší prací stojí zlatým písmem nadepsáno to, co řekl zástupcům evropské mládeže a tedy i přítomným mladým Čechům na kongresu evropské mládeže Baldur von Schirach, že totiž příští Evropa bude svazkem národních sil, bude obsahovat Germány, Romány a Slovany jako velkou rodinu, v které se nikdo nevzdá svých zvláštností, v kterých však také nikdo nebude míti pocitu méněcennosti." (František Teuner v publikaci „Den mládeže 1943".)

Kupodivu se daly pragmatismus, vyčkávání a opatrnost Čechů ve styku s Kuratoriem vysledovat již v květnu 1943 mezi mladými účastníky výcvikového tábora v Protivíně. Německý Sicherheitsdienst důvěrně hlásil státnímu tajemníku K. H. Frankovi, že *„některými účastníky tábora byly na začátku vyjádřeny také pochybnosti o tom, zda je práce Kuratoria správná, protože je třeba ještě vyčkat, jak dopadne válka".* [31]

Aby mohly být velmi názorně vykresleny extrémně složité podmínky, za kterých se tato nová organizace české mládeže probouzela k životu a snažila se oslovit českou veřejnost, bohatě postačí ocitovat reprezentativní výběr z denních situačních zpráv Sicherheitsdienstu, který zcela střízlivě a rozhodně nikoliv přikrášleně podchycoval reálné vnitřní názorové postoje nejširších vrstev českého obyvatelstva ke světovému dění a poměrům v Protektorátu. Je nutné si tyto skutečnosti ilustrovat s dostatečným důrazem, neboť lze zcela bez nadsázky konstatovat, že tyto postoje Čechů sehrály naprosto určující roli v tom, jak byla činnost Kuratoria v daném období celkově přijímána a proč byla konfrontována s mnohými potížemi.

Již v dubnu 1943,[11] teprve měsíc po prvním významném veřejném vystoupení Kuratoria pro výchovu mládeže ve Slaném, Sicherheitsdienst hlásil, že mezi českým obyvatelstvem panuje *„nadále viditelně zlepšená nálada v důsledku všeobecně pevného přesvědčení o porážce vojsk Osy v Tunisku, která nastane v blízké době".* Češi o vojenské situaci v Africe zapáleně debatovali a někteří jedinci vyjadřovali zklamání nad tím, že

11 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 17. 4. 1943.

„Bylo nám jasno, že mladý Čech musí přizpůsobit své životní ethos německé mládeži, chce-li sám žít a chce-li pracovat v krásnější budoucnosti v postavení důstojném a respektovaném. Není také myslitelné, aby česká mládež působila trvale ideologicky a ve svých životních projevech jako cizí těleso ve Velkoněmecké říši, poněvadž český národ je přece právě německému národu pokrevně a rasově bližší než tak mnohý jiný národ evropský." (Generální referent Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě dr. František Teuner ve svém projevu ze 4. června 1944, kdy mu byla udělena cena Pamětní nadace Reinharda Heydricha hlavního města Prahy.)

se přechodně zastavil postup britské a americké armády. Přesto se však většina českého obyvatelstva ve svých úvahách zabývala tím, co podnikne Německá říše po nuceném vyklizení Tuniska. *„S přesvědčením se věří tomu, že vítězný boj Spojenců v severní Africe znamená pouze začátek jejich úspěšné jarní ofenzívy, jejímž vyvrcholením bude zřízení druhé fronty v Evropě."* Tato optimistická nálada velké části Čechů byla dodatečně přiživována plánovitě rozšiřovanými fámami o údajných rozkladných jevech ve staré Říši, o demonstracích zahraničních zbrojařských dělníků, o shazování parašutistů nad územím Protektorátu, o stávkách ve větších českých a moravských továrnách apod. Dle dobových hlášení se mnoho Čechů zároveň s největší pozorností snažilo vysledovat nálady a postoje německého obyvatelstva, a tak *„četné pesimistické výroky především Němců ze staré Říše, přechodně se zdržujících v Protektorátu, posilují Čechy v jejich názoru, že s Německem to jde viditelně z kopce, že sám německý národ už nevěří ve vítězství a že se v zázemí objevují podobné jevy jako v roce 1918".* Také porady Adolfa Hitlera s vedoucími státníky byly lidmi většinou interpretovány jako potvrzení krajně vážné situace mocností Osy. I zde byl tento jev srovnáván s událostmi posledního roku 1. světové války, kdy se taktéž konaly četné porady státníků. S velkým napětím Češi hleděli k 20. dubnu 1943, dni Vůdcových narozenin, protože se mezi nimi rozšířila pověst, že v tento den dojde k těžkému bombardování všech větších měst v Říši, obzvláště k náletu na Berlín. *„Lidé jsou přesvědčeni, že Angličané si se svou šikovnou propagandou nenechají ujít příležitost, aby učinili Hitlera a nacionálněsocialistický režim zodpovědné za utrpení německého národa a na Vůdcovy narozeniny se vší jasností ukázali, jak těžce musí pykat za tohoto muže. Toto bombardování, které prý zahájí plánovanou velkou leteckou ofenzívu Američanů, povede k brzkému zhroucení Říše. Zároveň to bude znamení povstání všech utlačovaných národů proti Hitlerově režimu."* Jedinou obavou Čechů bylo, že by těmito leteckými útoky mohl být zasažen i Protektorát. [32]

O více než měsíc později, na konci května 1943,[12] Sicherheitsdienst konstatoval, že vycházeje z jistoty, že pro Německo již není z bezvýchodné situace úniku, se české obyvatelstvo často zabývá plány do budoucna. V přesvědčení, že Německo válku prohraje, Češi spekulovali o aktuální

12 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 27. 5. 1943.

cestě Edvarda Beneše do USA, od které si slibovali, že bývalý československý prezident díky své diplomatické dovednosti pro poválečnou ČSR získá jen ty nejpříznivější podmínky. [33] Tato vidina brzké porážky Německa byla velmi konkrétní: *„U českého obyvatelstva nadále sílí nálada plná nadějí, která si je jistá vítězstvím. Lidé jsou přesvědčeni o tom, že nadcházející měsíce znamenají konečnou fázi války, která už může skončit jen úplnou porážkou Říše. Jako nejčastější termín definitivního zhroucení Německa jsou jmenovány měsíce červenec [1943!] a září. Nálada nepřátelská vůči Němcům v poslední době také stále více přesahuje na rolnické kruhy, které se zatím projevovaly zdrženlivě. Tak například jeden rolník v Mladé Boleslavi prohlásil, že si v tomto roce po delší přestávce opět ‚pořádně nechá vykrmit prase', což by prý v posledních letech býval určitě neudělal, protože by z toho musel příliš mnoho odevzdat. Ale teď si prý může prase zase vykrmit, aniž by se musel obávat, že by z toho musel ještě něco odevzdávat Němcům."* [34]

Vypovídající je i toto hlášení z posledního květnového týdne:[13] *„U převažující většiny českého obyvatelstva nadále vládne skálopevné přesvědčení, že Říše se dostala na konec svých sil a zakrátko bude muset kapitulovat."* Češi prý pociťovali opravdové zadostiučinění, když pozorovali Němce ve svém okolí a přitom čím dál více mohli zjišťovat, že už ani ti nevěří v konečné vítězství a přemýšlejí proto o své další budoucnosti. Tento pesimismus se měl u Němců podle toho, co si Češi povídali mezi sebou, projevovat „podbízením se" u Čechů; Němci prý nápadně více používali češtinu a zdravili méně často nebo už vůbec ne se zdviženou pravicí (např. v Českých Budějovicích). Dokonce i Hitlerovi mělo být jasné, že situaci Říše již nelze zachránit a že se *„čím dál víc blíží hodina katastrofy"*. Tyto předpovědi byly rozšířené zejména v kruzích české inteligence, mezi úředníky, učiteli apod. Nálady Čechů, kteří si byli jisti brzkou porážkou Německa, získávaly energii stále novými pověstmi o tom, jak už je německý národ kvůli válce duševně vyčerpán – v Německu se prý proto chystá krvavá revoluce. [35] Tato pozorování Čechů o zhoršených náladách německého obyvatelstva z jara 1943 určitě alespoň do jisté míry vystihovala situaci. Ostatně např. z Jindřichova Hradce bylo hlášeno, že jedinci, kteří se zde po roce 1939 přihlásili k německé národnosti, v poslední době *„s velkou zálibou opět používají český jazyk, zatímco německé stranické akce jsou*

13 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 25. 5. 1943.

[jimi] sotva navštěvovány a německý pozdrav[14] *je používán více než zřídka".* Jednoznačné je i vysvětlení těchto jevů Sicherheitsdienstem: *„Tento vlažný postoj je stranickými soudruhy z Jindřichova Hradce vysvětlován tím, že tito Němci se většinou nechají takto ovlivňovat svým českým okolím a nyní věří v porážku Říše."* [36] Citované příklady líčení situace z jara 1943 je třeba mít stále na paměti, budeme-li se z dalších pramenů dozvídat o viditelných projevech rezervovanosti české veřejnosti vůči aktivitám „proněmeckého" Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě v průběhu let 1943 až 1944 (!), ale také naopak i o projevech vstřícnosti a otevřenosti vůči aktivitám této organizace. Jedná se přitom o důležitý aspekt, který dosavadní českou historiografií nebyl dostatečně zohledněn. Pokud nepříznivá vojenskopolitická situace Říše vedla již na jaře roku 1943 k projevování opatrnosti a obezřetnosti mezi samotnými příslušníky německého národa (pobývajícími v Protektorátu) ve formálním každodenním styku s „nacionálněsocialistickými reáliemi", není obtížné si domyslet, že u příslušníků českého národa, ve své většině již v tuto dobu věřících v porážku Německa, se tyto tendence budou přirozeně projevovat ještě intenzivněji.

A k tomu se u Čechů navíc přidává lidský faktor, tj. velkou roli hrající psychologický nátlak okolí vlastních soukmenovců, včetně těch vyloženě protiněmecky zaměřených, kteří, vědomi si brzkého vítězství Spojenců, pochopitelně bedlivě sledovali veškeré exponovanější „proněmecké" projevy a činy svých spoluobčanů. *„Pro postoj mnohých Čechů je charakteristická otázka české prodavačky novin v Plzni položená jednomu Čechovi, který si koupil [německý] časopis ‚Signal',*[15] *zda mu jej má zabalit. Když to tento Čech odmítl, vyjádřila velké udivení a prohlásila, že všichni Češi, kteří si tento časopis kupují, si jej nechávají zabalit, aby s ním nebyli viděni."* [37] Není obtížné se pomocí tohoto hlášení z dubna 1943[16] dovtípit, jak asi byl značnou částí české veřejnosti přijímán sebemenší projev politického aktivismu českých jednotlivců ve prospěch Kuratoria pro výchovu mládeže – organizace „proněmecky" orientované, kladoucí si za cíl vychovávat českou

14 Míněno je zdravení zdviženou pravicí.

15 Časopis *Signal* vycházel v letech 1940 až 1945 v mnoha evropských zemích (na podzim 1942 ve dvaceti jazykových mutacích), ale v samotném Německu nikoliv (přesto existovala německy psaná verze). Sloužil jako tiskový orgán Wehrmachtu a ve spojeneckých a obsazených zemích plnil úlohu propagandy ve smyslu evropské mise nacionálního socialismu. Ohledně způsobu provedení byl vzorem tohoto z polygrafického hlediska na svou dobu nadstandardně kvalitního periodika americký časopis *Life*. V roce 1943 dosáhl náklad více než 2,4 miliony výtisků.

16 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 6. 4. 1943.

mládež k říšské myšlence a v duchu nacionálněsocialistického světového názoru. A skutečně, ze stejného období pochází např. i tato tajná zpráva Sicherheitsdienstu: *„Na základě ucházení se o místo ve sportovním klubu ve Svratce (okres Chrudim) za účelem výchovy mládeže v rámci Kuratoria byla členu tohoto spolku Schillerovi v jeho postavení místního pověřence Kuratoria ze strany obyvatelstva činěna výtka, že jako Čech přijal takovouto činnost. Obecní správa jmenovaného místa prý dokonce přešla k tomu, že činí sportovnímu spolku potíže. Tak prý od okamžiku pověření výchovou mládeže musí být při sportovních akcích za každou vstupenku odváděna daň 80 haléřů, což se za posledních 10 let vůbec nikdy nevyskytlo."* Obec se vyslovila dokonce proti prodloužení nájemní smlouvy s argumentem, že chce na sportovním hřišti nechat pěstovat zeleninu. *„Očividně díky poznatku, že by Schiller mohl být nepohodlný kvůli svému pozitivnímu postoji k Říši a mohl za určitých okolností ovlivňovat Čechy proříšsky, nyní ze strany vedení obce probíhají snahy zneškodnit Schillera jeho zařazením do pracovního procesu na pracovním místě v Říši."* [38]

S postupem času tyto nálady českého obyvatelstva nabývají na intenzitě. V srpnu 1943[17] je hlášeno: *„Široká masa českého obyvatelstva je stále více přesvědčena o tom, že zhroucení Říše bude následovat ještě v tomto roce. V Německu prý už všechno selhává, dokonce i tak často vychvalovaná německá organizace. Třetí říše je prý dnes na všech frontách svázána takovým způsobem, že už nemá možnost jakkoliv přesouvat síly. (...) Lidé v německém vnitrozemí jsou prý již zdrceni a nechtějí o válce nic slyšet. Německé obyvatelstvo je prý po posledních neúspěšných obratech naprosto zoufalé a už nevěří ve vítězství. Německou propagandou neustále vyzdvihovaná semknutost německého národa prý není vůbec poznat a stále jasněji se ukazuje, že ve skutečnosti existuje už jen málo nacionálních socialistů."* Ve svém přesvědčení o brzkém zhroucení Německa sledovali Češi s napjatou pozorností vystupování a postoje Němců působících a žijících v Protektorátu. Z jejich chování Češi uprostřed léta 1943 usuzovali, že *„už ani oni se netají stísněnou náladou, nechávají sklopené hlavy a už nevystupují jako páni"*. Např. v Moravské Ostravě se Češi podivovali nad tím, když jim v poslední době Němci dávali číst dopisy, ve kterých se psalo o (válkou podmíněných) nešvarech v Říši, zkázách při bombardování apod. *„Každému Čechovi je*

17 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 10. 8. 1943.

dnes jasné, že se osud Německa neodvratně naplní." [39] Koncem téhož roku se v Brně mezi českou veřejností šířila fáma, že Adolf Hitler 12. listopadu promluví k německému národu, oznámí své odstoupení a následně se sejde Říšský sněm, aby toto jeho prohlášení přijal. V Německu se prý již vytvořila ilegální vláda, *„a proto lze v klidu vyčkávat další vývoj, který přinese vyřešení všech problémů".* [40] Vyčkávání, rezervovanost, opatrnost, taktizování navenek – a to jak vůči německé správě, tak na druhé straně i před českými soukmenovci.

Přímá závislost českého obyvatelstva na aktuálním průběhu frontových bojů byla více než zřejmá a pragmatismem podmíněnými obavami ze zjevných projevů loajality či sympatie k té či oné straně se vyznačovala drtivá většina Čechů ještě počátkem května 1943:[18] *„Zdaleka největší část českého obyvatelstva je momentálně (...) při převážně protiněmecké náladě a postojích všeobecně v rozhovorech o vojenské a politické situaci značně zdrženlivá a opatrná, což je nutné odůvodnit především tím, že se nedostavily očekávané úspěchy anglicko-americké ofenzívy v Tunisku ani nepřátelských leteckých náletů na říšské území. Češi, kteří jsou ve svém postoji výrazně závislí na kolísání válečných událostí, se poslední dny dokonce projevují nenadále objektivnějším posuzováním válečné situace a uvádějí mj. příklad Tunisu, který prý ukázal, že při všem uznání pro ohromný potenciál Anglie a Ameriky jsou tyto země mnohem úspěšnější slovy než činy."* Přesto, že osud „druhého Stalingradu" na africkém kontinentu bude o několik dní později pro vojska Osy definitivně stvrzen, stačil pouze malý zádrhel v postupu Spojenců, aby Češi v Protektorátu znejistili: *„U těchto Čechů je možné pozorovat očividnou snahu a úsilí, aby předčasně a neprozíravě nevyvěsili nesprávnou vlajku. Stále více se vedle toho u četných Čechů, hlavně u příslušníků kruhů inteligence, pod vlivem tiskové a rozhlasové propagandy o vraždění v katyňském lese, rozšiřuje názor, že výsledek této války nakonec přeci jen rozhodne, zda budou Češi po válce muset žít pod německou nebo bolševickou vládou. V této náladě rozvážliví Češi varují také před prováděním sabotážních akcí, protože tyto jsou bez účelu a stojí životy nevinných obětí, aniž by se tím dal nějakým způsobem ovlivnit osud českého národa."* [41]

Téměř každý z Čechů, kdo se projevoval mimo tento rámec oportunistického chování, ať už na té či oné straně, tak povětšinou mohl činit

18 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 4. 5. 1943.

pouze z vnitřních idealistických pohnutek. Veřejný zájem o spolupráci s Kuratoriem pro výchovu mládeže, veřejná angažovanost, ať už ve smyslu nacionálněsocialistické výchovy české mládeže či jejího duchovního vedení „do Říše", to vše od jedince pochopitelně vyžadovalo notnou dávku odvahy a vnitřního idealistického smýšlení.

A právě ideálním produktem kuratorní výchovy měl být prostý, pracovitý, poslušný, statečný, nesobecký a tělesně zdatný jedinec, uvědomující si nadřazenost pospolitosti nad jeho individualitou a oddaný myšlenkám nacionálního socialismu. V základní koncepci předsedy Kuratoria Emanuela Moravce o úloze českého národa v nové Evropě hrála prvořadou roli myšlenka, že si Češi musí své místo v budoucí Evropě teprve zasloužit svým postojem, resp. aktivním přístupem v současné válce. Činnost mládeže v Kuratoriu tak byla vlastně posvěcena jako výsostná vlastenecká povinnost.

Vedení českého Kuratoria v čele s Moravcem a Teunerem 27. března 1944 navštívilo oblastní vůdcovskou školu Hitlerovy mládeže v Klecanech u Prahy. Na tomto vyšším učilišti se pořádaly třítýdenní kursy a přímo odtud pak vedla cesta na nejvyšší vůdcovskou školu Hitler-Jugend, Říšskou akademii pro vedení mládeže. Čeští hosté byli uvítáni oblastním vůdcem HJ Fritzem Knoopem a dívčí oblastní vůdkyní BDM Erikou Ebelovou. Hosté si prohlédli zařízení školy, vyslechli si domácí koncert a poseděli v družném rozhovoru s německými kamarády.

←

Hauptheimführer Achatz ze vzorného brněnského učňovského domova Hitlerovy mládeže na ulici Údolní vykládá na dvoře domova přítomným uniformovaným Čechům o historii a účelu domovin mládeže. Podobná zařízení se nyní podle vzoru Hitler-Jugend budovala i pro českou mládež. Okresní a hlavní pověřenci Kuratoria se sjeli na jednání do Brna ve dnech 2. až 3. března 1944 a často pochodovali ulicemi města v sevřených útvarech a za zpěvu českých národních písní. Třetím mužem zleva je pověřenec Josef Langhammer.

Listopad 1942 – otevření tělovýchovného výcvikového tábora Kuratoria v pražském Tyršově domě. Také jeho absolventi procházeli důkladným proškolením nacionálněsocialistickou ideologií. Na snímku uprostřed František Teuner s Emanuelem Moravcem. Po levé straně je doprovází František Stuchlik-Poschenburg, univerzitní knihovník a Moravcův osobní tajemník, a Untersturmführer dr. Strecker z Hitlerovy mládeže, stejně jako vpravo na snímku Oberstammführer Kussy a Plesch.

Jeden z nejoddanějších českých idealistů, zastávajících myšlenky nacionálního socialismu do poslední chvíle – hlavní pověřenec Kuratoria pro Velkou Prahu, ing. Eduard Chalupa na fotografii se svým starším synem ještě v období, kdy tuto funkci nevykonával a žil s rodinou v Brně (1942). Chalupa (nar. 1897) byl po válce souzen a uvězněn. Své syny viděl naposledy v roce 1945. Na svobodu měl být propuštěn v roce 1970, zemřel však již roku 1960. Jeho příbuzní měli zakázaný přístup ke kremaci a nesměla jim být vydána ani urna s ostatky.

Novou služební budovu českého Kuratoria v dubnu 1943 navštívil oblastní vůdce Hitlerovy mládeže Fritz Knoop (vpravo vedle Fr. Teunera). Knoop si sliboval skutečné ovoce „převýchovy Čechů" až s příchodem potomků generace, jejíž výchově se nyní věnovala Moravcova mládežnická organizace. Mužem stojícím vlevo na kraji je v té době hlavní německý poradce Kuratoria Eduard Schaschek a vedle něj Oberbannführer Popp.

Bannführer Kurt Hora byl jednou z nejvýraznějších postav mezi poradci z Hitlerovy mládeže v Kuratoriu. Na nádvoří protivínského zámku, kde právě probíhá slavnostní otevření tamějšího výcvikového tábora organizace české mládeže, hovoří s Karlem Mihalíčkem (uprostřed), pozdějším hlavním pověřencem Kuratoria pro Podkrkonoší. Mihalíček byl po válce za svou politickou činnost odsouzen k trestu smrti, nikdy však nebyl dopaden. (Protivín, 30. května 1943.)

Početná oficiální česko-německá delegace v Semici nad Lužnicí poblíž Týna nad Vltavou, kde se nacházel jeden ze zotavovacích letních táborů Kuratoria pro pracující českou mládež ve věku od 14 do 18 let. Mladí rekreanti byli vybíráni z kovoprůmyslu a těžkého, chemického a textilního průmyslového odvětví. V táborech se střídali po 14 dnech. Pobyt v táboře sloužil k zotavení, byl spojen s tělesným výcvikem a účastníkům se ve dvou hodinách týdně vštěpovaly také základní prvky duchovní výchovy, zaměřené ke kázni a smyslu pro družnost a pospolitost.

Oficiálně byla širší veřejná činnost Kuratoria zahájena až v březnu 1943. Z tohoto roku jsou také k dispozici první početní údaje o probíhajícím náborovém procesu v rámci české mládeže. V květnu 1943 mělo Kuratorium podchyceno 77 496 osob, v listopadu téhož roku už 233 590 a v březnu 1944 pak 380 000 mladých lidí. V květnu 1944 bylo do činnosti organizace zapojeno okolo půl milionu českých dětí a mladistvých, to znamená již asi polovina veškeré české mládeže. [42] Vycházeje ze skutečnosti, s jakými problémy a překážkami se nábor v českých podmínkách vlastně mohl realizovat, a také z faktu, jaký krátký časový prostor byl pro podchycování

Mezi hosty se nacházeli nejen představitelé protektorátní vlády, zástupci úřadu říšského protektora a kanceláře státního prezidenta, ale i četní funkcionáři Hitlerovy mládeže, včetně hlavního poradce Schaschека a oblastního vůdce HJ Knoopa. Na Waltera Jacobiho ze Sicherheitsdienstu čeští chlapci v Semici učinili dobrý dojem: „Osazenstvo tábora předvedlo několik her a cviků a přitom se sotva odlišovalo od stejně starých německých chlapců, nehledíc na dlouhovlasé účesy, normální u Čechů."

české mládeže k dispozici, lze hovořit o úspěchu. Dokazuje to i počáteční rozmach činnosti Kuratoria během zhruba jednoročního časového období od poloviny roku 1943 do poloviny roku 1944. Mezi zásadní překážky, se kterými se posléze Kuratorium muselo potýkat, musíme zařadit i povolání německých poradců na frontu v dubnu 1944. Od druhé poloviny roku 1944 navíc začala být pozice Kuratoria ještě výrazněji nepříznivá vzhledem k celkové geopolitické situaci Říše a k očekávanému výsledku války, pro Říši negativnímu. Přesto zůstávalo názorově nejodolnější jádro organizace až do posledních měsíců války mimořádně aktivní a odhodlané a v rámci

možností také úspěšné, což dokazuje i řada úspěšně provedených manifestací a shromáždění na samém konci roku 1944. Po celou dobu svého trvání se totiž Kuratorium muselo potýkat s mnoha potížemi způsobenými válečnou situací, z ní plynoucím chabým materiálním zázemím, s (od začátku očekávanou) skepsí či odtažitostí velké části české společnosti, a hlavně s nedostatkem vhodných „výchovných kádrů".

Z dochovaných situačních zpráv (zejména těch od Sicherheitsdienstu) lze skutečně vysledovat znatelnou averzi širokých vrstev českého obyvatelstva vůči práci Kuratoria, nicméně je nutno také konstatovat, že dosavadní česká historiografie si ve vztahu k hodnocení úspěšnosti práce této organizace z politicky motivovaných důvodů doposud počínala nejen macešsky, ale z vědeckého hlediska do značné míry i tendenčně, uvážíme-li, že výběr citovaného materiálu ze situačních zpráv byl českými historiky realizován mnohdy selektivně a zkreslujícím způsobem.[19] Zprávy německé bezpečnostní služby líčí poměry v Kuratoriu, jakož i obecné nálady mezi českou veřejností, otevřeně realisticky a střízlivě. Hovoří-li tedy tyto o kladných odezvách a úspěších Kuratoria, je nutno jim přikládat stejnou váhu jako obsahu „pesimistických" hlášení, která jsou běžně recyklována českou historiografií týkající se Kuratoria. Ve druhé rovině pak lze v českých pracích najít poukazy na (příležitostné) projevy nedisciplinovanosti české mládeže organizované v Kuratoriu, přičemž je opomíjeno, že podobné jevy bylo možno vysledovat i v práci Hitlerovy mládeže. Naopak pochvalná interní hlášení o disciplinovaném přístupu Čechů k výchovnému režimu, například během pohybu v letních zotavovacích táborech chlapecké mládeže, čeští historici (pro jistotu?) zcela ignorují.

Dosavadním výzkumem je podceňována i cílená snaha režimu vyvolat názorový rozkol mezi českou dorůstající generací a mezi generací dospělých, která zaznamenala během poměrně krátké doby a za obtížných podmínek, o nichž byla řeč, do jisté míry i úspěchy. Stejně jako po úspěšném roce 1943 pořádalo Kuratorium v létě 1944 tzv. Dny české mládeže, které pak v červenci vyvrcholily v Praze masově a celoprotektorátně koncipovaným „Týdnem mládeže". Vrchní zemský rada pro Moravskou Ostravu dr. G. Janak ve svém hlášení K. H. Frankovi o průběhu akce Kuratoria

19 Zřetelně se to projevuje např. při hodnocení úspěšnosti jedné z masových akcí pořádaných Kuratoriem – tzv. Dne české mládeže v září 1943 – českými historiky; viz. kapitola *„Dny české mládeže 1943" – Tabu soudobých českých dějin.*

4. června 1944 na sportovním stadionu v Mor. Ostravě, na kterou se oproti očekávání dostavilo přes 20000 návštěvníků (v roce 1943 to bylo na stejné akci na stejném místě 6000 lidí), nastínil jím pozorovaný rozkol mezi přicházející a odcházející generací Čechů: *„Dle dostupných zpráv proběhl ‚Den české mládeže' ve všech okresních místech oblasti oberlandrátu Moravská Ostrava velmi dobře a bez problémů. (...) Diváci byli většinou příslušníci dělnických kruhů. Provedení akce bylo přes nečekaně silnou návštěvnost dobré (...) Chování publika během přednesu německé hymny na konci bylo důstojné. (...) Vývoj práce Kuratoria mládeže na území oberlandrátu Moravská Ostrava probíhá příznivě, obzvláště v oblasti práce s dívkami, i když je postoj největší části dospělých stejně jako dříve odmítavý. Tuto skutečnost ale vlastně můžeme hodnotit pozitivně; protože tím vzniká dosti ostrý odstup mezi mladou a starou generací, který je ve smyslu nového řádu v Čechách a na Moravě vcelku žádoucí."* [43]

Smysl a pojetí nové výchovy české mládeže v Říši si lze nejlépe osvětlit na výkladu geneze vzniku a působení Kuratoria. Krátce po nástupu Reinharda Heydricha do úřadu Zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě v září 1941 nastává změna v celkové politické orientaci dosavadní vlády, jež byla dne 19. ledna 1942 zásadním způsobem reorganizována. Názory na to, jak směrovat orientaci a určovat budoucnost české mládeže v nových podmínkách, se v plánech vedoucích činitelů německého nacionálního socialismu vyvíjely postupně. V korespondenci H. Himmlera s R. Heydrichem z 19. února 1942 se o tomto problému můžeme dočíst: *„Jsem absolutně pro to, aby se vhodným chlapcům dobré rasy z čistě českých rodin dala možnost nastoupit do nacionálně politického výchovného ústavu. (...) České, moravské a německé děti z Protektorátu by byly rozděleny do všech ostatních ústavů v Říši* [tj. ne do ústavů v Protektorátu – pozn. autora.]. *To by bylo ohromným přínosem ke srůstu a vstřebávání právě té rasově dobré části českého národa. Pro Čechy samé velmi lákavé, protože na žáka Nacionálně politického výchovného ústavu se v každém ohledu může nahlížet jako na úplného říšského občana a on už nemusí mít sebemenší komplex méněcennosti."* Z citovaného dopisu vyplývá, že říšský vůdce SS a šéf německé policie Heinrich Himmler vážně zamýšlel přijímat české chlapce z „rodin dobré rasy" ke studiu na elitních nacionálněsocialistických školách NAPOLA (Nationalpolitische Erziehungsanstalt, nebo

také Nationalpolitische Lehranstalt), ve kterých byl vychováván vůdcovský dorost Německa. První skupiny českých chlapců pro tento typ škol měly nastoupit ke studiu ve školním roce 1945/46. [44] A právě také zmíněný příjemce dopisu z února 1942, zastupující říšský protektor Heydrich, pobízel české spolupracovníky k větší aktivitě ve věci Kuratoria: *„Nejde přece o to, aby se každému dítěti dostalo vyššího školního vzdělání a aby dítě dosáhlo nějakého akademického titulu, ale o to, aby si každý podle svých schopností osvojil vhodné povolání a aby dostal v určitých letech zásadní orientaci k myšlence Říše a vlasti. Nemůžeme si dovolit, aby byla česká mládež vychovávána v duchu nihilistického vagabundismu nebo jen intelektuálského diskutování pro diskutování."* [45]

Emanuel Moravec měsíc po nastoupení do ministerského úřadu (21. 2. 1942) pronesl o výchově české mládeže tato programatická slova:

„Doba, kterou nyní prožíváme a kterou nám příští pokolení právem budou závidět, nepředstavuje pouze zápas dvou světů, minulosti a budoucnosti. Dnešek je také bojem generací. Známe nepsaný, ale pečlivě dodržovaný zákon, podle kterého děti stojí v názorovém vývoji vždy proti otcům. Bez toho by nebylo pokroku. Synové vždy a právem chtějí překonat cíle, které si kdysi vytýčili jejich otcové. A tu jsem u otázky, která se stala palčivou i v českém národě. Jaká bude naše mládež, takový bude osud celého českého národa. Proto česká mládež musí vidět dále než její otcové. Tato mládež musí být odvážnější, pracovitější, věrnější v závazcích a tvrdší v citech. Česká mládež musí svou víru v budoucnost národa spojovat s naprostou věrností k Velkoněmecké říši, která je, byla a vždy bude také státem nás Čechů. Čím budeme věrnějšími a upřímnějšími občany Velkoněmecké říše, tím sebevědomějšími a poctivějšími můžeme být Čechy. A tím musíme začít u těch, kteří jsou silou národa a nadějí národa i Říše – u naší pracující mládeže. Podmínkou, bez které se veliké dílo nepohne z místa, je především svornost. Proto se dnes obracím na českou mládež s prosbou, kterou musí přijmout jako rozkaz. Zanechte sporů, kdo má lepší program! Nehádejte se, kdo povede! Dívejte se jen k cíli a služte velké myšlence nové Evropy a Říše, které chceme být všichni věrnými příslušníky! To není politika – to je naše evangelium. Proto chci, aby se česká mládež odpoutala od politických organisací, ať jsou jakéhokoli druhu a směru, a aby utvořila celonárodní jednotu s čelem proti zapadajícímu světu demokratického kapitalismu a sovětského pasocialismu. Česká mládež nastoupí prostě do svorného

šiku vedle mládeže německé se zdviženou pravicí a odhodlanou tváří. Česká mládež se zítra svorně postaví za toho ze svého středu, kterého jí určí jako vedoucího pan státní prezident. Společně s mládeží německou sjednocená mládež česká bude mít jediný velký cíl – sloužit oddaně a upřímně Vůdci všech evropských národů, Adolfu Hitlerovi, jak jí to káže hrdé české svědomí." [46]

Do většího povědomí české veřejnosti se však dostala Moravcova slova pronesená před 200 000 Čechy v dějinné manifestaci na Václavském náměstí 3. července 1942 při příležitosti zrušení výjimečného stavu, kde protektorátní ministr a předseda Kuratoria pro výchovu mládeže varoval: *„Českou mládež do roka nikdo nepozná. Ta bude vzpruhou loudavým, ale také postrachem všech potměšilých chytráků."* Pod dojmem tohoto projevu se začaly v zesílené míře otázkou výchovy české mládeže zabývat i širší vrstvy českého obyvatelstva, přičemž ovšem lidé porůznu vyjadřovali názor, podle kterého *„Němcům nezáleží na tom, aby souhlasili s návrhem předneseným ministrem Moravcem, protože by tento krok v konečném efektu [přeci] vedl k posílení českého národního uvědomění"*. V dobové interní zprávě Sicherheitsdienstu[20] však bylo zachyceno, že *„pozitivně zaměřenými Čechy je ale poukazováno na to, že česká mládež má výchovu krajně zapotřebí, protože se chová velmi klackovitě a je naprosto zdivočelá"*. Stejně tak je prý podle názoru těchto Čechů „disciplinovanost bezpodmínečně potřebná, protože děti svým rodičům, učitelům atd. přerostly přes hlavu". [47] V létě 1942 se však celková vojensko-politická situace Říše ještě zdaleka nejevila tak bezvýchodnou jako o rok později, což se tu a tam odráželo v poměrně dobrém přijetí některých názorů Emanuela Moravce českými dělníky. Sicherheitsdienst zaznamenal[21] po sérii manifestačních vystoupení ministra školství a lidové osvěty v červnu 1942 i tento názor, rozšířený mezi dělníky v Kladně: *„Na začátku zřízení Protektorátu jsme věřili v Beneše, který nám v rozhlasu sliboval, že nás Anglie za dva měsíce po začátku války zachrání. Mezitím Anglie zřejmě vybudovala armádu, která se ale zabývá tím, jak uchránit území, která Anglie v průběhu posledních staletí uloupila. Tenkrát byl ministr Moravec odsuzován a hledělo se na něj jako na zrádce. Teď ale musíme pamatovat na to, že to ministr Moravec s českým obyvatelstvem vlastně myslel dobře. Je mnohem upřímnější než Beneš a jeho židovská klika."* [48]

20 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 9. 7. 1942.

21 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 27. 6. 1942.

K osobnostem protektorátního politického života, které rozhodně nelze označit za přímé příznivce nacionálního socialismu a které pragmaticky doznaly, že prvorepublikové soustředění mládeže v nejrůznějších zájmově a politicky orientovaných organizacích nikdy nebylo s to celistvě a efektivně podchytit výchovu české mládeže, patřil i blízký spolupracovník státního prezidenta Emila Háchy, dr. Josef Kliment, jeho „politický sekretář". I samotný Sokol by podle něj nebyl nikdy schopen převzít funkci nějaké všeobecné (pře)výchovy české mládeže, protože již v posledních letech existence ČSR silně ztrácel na vlivu, velmi se v něm prosazovalo partajničení a už jenom z toho důvodu nebyl schopen podchytit celé národní společenství. Předseda protektorátní vlády Jaroslav Krejčí později při jedné návštěvě výcvikového tábora Kuratoria konstatoval, že výchovné opatření takovéhoto druhu je v demokratickém zřízení nemožné, neboť něco podobného může uskutečnit jen autoritativní systém. Byl ale přesvědčen o tom, že bez podpory Hitlerovy mládeže, a tedy říšského vedoucího mládeže v Berlíně, nebude mít práce nové státní organizace české mládeže žádný úspěch. [49]

Dne 17. března 1942 se František Teuner, generální referent Kuratoria pro výchovu mládeže, na schůzce přípravného výboru organizace nové české mládeže vyjádří opět pozitivně k českému vlastenectví v tom smyslu, že *„ideál nacionálního socialismu na straně jedné a český patriotismus na straně druhé nejsou v absolutně žádném rozporu, vše vrcholí jedinou službou a jediným cílem – uplatněním našeho národa na patřičném místě v nově vybudované Evropě".* [50]

Ačkoliv svou inspiraci a vzor Kuratorium hledalo především u Hitlerovy mládeže, z jejíchž řad pocházeli společně s příslušníky SS i němečtí poradci, kteří novou českou organizaci pomáhali vytvářet, byl postup výstavby organizace z organizačního hlediska od Hitler-Jugend odlišný, jak konstatoval i vedoucí činitel Kuratoria Emanuel Moravec: *„Vyhlášená povinná služba české mládeže má s povinnou službou mládeže Hitler-Jugend v Říši společné jedině jméno. Zde i tam jde o povinnost, které se nikdo nebude moci vymknout. U nás jsme se vzhledem k jiným poměrům rozhodli jít zcela jinou cestou než v Říši, kde výchovu mládeže obstarává německá nacionálněsocialistická strana dělnická. Také u nás musíme připravovat mládež k občanským povinnostem jednotně už proto, poněvadž*

země Čechy a Morava jsou součástí Velkoněmecké říše a poněvadž Adolf Hitler není jako hlava Velkoněmecké říše jen Vůdcem národa německého, nýbrž také Vůdcem nás Čechů, kteří jsme se dobrovolně utekli pod jeho ochranu. Tato příprava mládeže mimo rodinu a školu zahrnuje výchovu tělesnou, duchovní a mravní. Nebude se však u nás provádět tak, jako je tomu v Hitler-Jugend, nýbrž přímo v organisacích, které zde už jsou a které se obírají mládeží." [51]

Jak již bylo uvedeno, nařízení o povinné službě mládeže vydala protektorátní vláda 28. května 1942 a vstup do Kuratoria byl zapovězen Židům a židovským míšencům, vyjma židovských míšenců druhého stupně, kteří do něj směli vstoupit na základě dobrovolné vlastní žádosti. Rasová kritéria jinak nehrála žádnou roli. Přijímáni byli vesměs všichni „etničtí Češi" nezávisle na jejich rasových znacích. Neznamená to ale, že by očím německých poradců z Hitler-Jugend, působících v Kuratoriu, neunikly případné rasové rozdíly či podobnosti při práci s českou mládeží. Kupříkladu Walter Jacobi z vedení pražského Sicherheitsdienstu se jako člen delegace v květnu 1943[22] zúčastnil návštěvy letního rekreačního tábora Kuratoria v Semici nad Lužnicí, kde pobývali 14-18letí chlapci. Mladí Češi na něj učinili dobrý dojem: *„Osazenstvo tábora předvedlo několik her a cviků a přitom se sotva odlišovalo od stejně starých německých chlapců, nehledíce na dlouhovlasé účesy, normální u Čechů."* Poněkud jinak však Jacobi zároveň posuzoval vnější rasové vzezření zemědělské mládeže pobývající v protivínském táboře: *„... okresní pověřenci Kuratoria z jihočeské oblasti, kteří byli povoláni do Protivína, [byli] mimořádně vstřícní, upřímně nadšení a vděční za pomoc vykonanou německou stranou při výchovné práci s mládeží. Činili – až na jednu výjimku – rasově velmi dobrý dojem, zato synové rolníků se od toho vzhledově zčásti ne zrovna nepatrně odchylovali."* [52]

Na druhou stranu se měli čerstvě vyškolení čeští instruktoři Kuratoria při své studijní cestě po celém Německu, která pro ně byla zorganizována ve druhé polovině srpna 1942 a v rámci níž byli mj. seznamováni se zařízeními a činností Hitlerovy mládeže, podivovat nad tím, že do řad

22 Návštěva delegace proběhla 30. května za účasti ministra Moravce a ministrů Hrubého a Krejčího, celé řady poradců a funkcionářů Hitlerovy mládeže, českých novinářů aj. při příležitosti zahájení činnosti výcvikového tábora Kuratoria v Protivíně.

německé mládežnické organizace byli na území Lotrinska přijímáni také jedinci, kteří *„jsou rasově daleko pod průměrem českého národa“.*[23] [53]

V průběhu roku 1942 se přikročilo k realizaci primárního úkolu budování nové organizace mládeže, který představovala výchova vůdcovského dorostu Kuratoria. Toto mohlo čerpat z desetiletých zkušeností s budováním Hitlerovy mládeže v Německu, a proto směrodatné slovo v Kuratoriu získali němečtí poradci, kteří se rekrutovali z řad Hitler-Jugend. Tato mládežnická organizace se také stala jeho hlavním vzorem, jak to později[24] vystihl generální referent Teuner: *„Náš vlastní výchovný úkol je do jisté míry usnadněn tím, že začínajíce opožděně proti mnohým národům Evropy, nemusíme začínat naslepo, ale můžeme používat řady zkušeností, příkladů i vzorů jiných národů, a především Němců, kteří prozkoušeli moderní výchovnou metodu v mnoha letech na milionech dorostu svého národa a kteří dali světu jeden z největších příkladů výchovy mladého člověka, jaký znají vůbec dějiny.“* [54]

Pro většinu účastníků svého prvního, právě zakončeného výcvikového tábora, uspořádalo Kuratorium studijní cestu Německem. Cesta, která se konala od 12. srpna do 1. září 1942, měla *„účastníkům dáti příležitost, aby se přesvědčili o tvořivé činnosti Velkoněmecka za války“.* [55] Výpravy české delegace, která putovala po celé Říši od severovýchodního cípu (polský koridor) přes říšské hlavní město po Porúří až k francouzskému Verdunu, dále pak přes Mnichov až po Rakousko, se zúčastnilo kromě vlastních 35 mladých českých mužů Kuratoria v doprovodu i několik dalších osob. Členové Kuratoria pro výchovu mládeže, kteří se účastnili studijní cesty Německem, přijeli po zevrubné prohlídce župy Danzig-Westpreussen ke dvoudenní návštěvě říšského hlavního města. Kromě prohlídky berlínských pamětihodností navštívili služebnu říšského vedení mládeže, kde mohli nahlédnout do organizace Hitlerovy mládeže. [56]

Výpravy se zúčastnil i aktivistický novinář Karel Werner (šéfredaktor *Poledního listu*). Tuto část výpravy vylíčil v tisku takto:

---

23 Podle dojmů z cesty po Říši, které Sicherheitsdienst získal od novináře Karla Wernera, jenž výpravu doprovázel. Werner sice líčí, že Méty a Lotrinsko vůbec působí velmi upraveným a čistým dojmem, a vyjadřuje se o „vysoké obytné kultuře obyvatelstva“, zároveň jej hlášení ale nepřímo cituje: *„Do očí nezaujatého návštěvníka prý hned bijí rasové problémy. Podivovali se nad tím, že do HJ byli přijati mladí lidé, kteří jsou rasově daleko pod průměrem českého národa.“*

24 V programovém článku *„Nové cesty naší mládeže“* v publikaci *Den mládeže 1943.*

„Největší pozornost se samozřejmě věnuje zařízení německé mládeže. Psali jsme už o velkolepě vybaveném herbergu pro 1 000 hochů a děvčat na Bischofsbergu. V Berlinu jsme měli možnost prohlédnouti si jeden ze sedmi velkých domů Říšského vedení mládeže (Reichsjugendführung).

Jako všude, tak také tady se dbá na uměleckou a kulturní úroveň stavby. Němci nemají rádi betonových škatulí. Veřejné budovy staví vesměs z kamenných kvádrů a jejich zařízení pořizují tak, aby se co nejvíce uplatnila umělecká řemeslná ruční práce a přirozený materiál, kámen, železo, dřevo. Vidíme tu opět ručně tepané lustry a kování, umělecké zpracování těžkého dubového nábytku, hojné použití mramoru a uměleckých tkanin. Je jistě krásné, že se tato úroveň projevuje i pro mládež a ta si na ni od počátku zvyká.

V budově Říšského vedení mládeže uvítal nás jménem Říšského vedoucího, který byl právě v Berlinu nepřítomen, šéf zahraničního oddělení Hauptbannführer Schmidt. Poukázal ve svém projevu zejména na to, že také v řadách německé mládeže a tohoto jeho nejvyššího úřadu zanechává pronikavé stopy současná válka. Přesto německá mládež plní bezvadně četné své odpovědné válečné úkoly, jak to potvrdil s uznáním sám Vůdce.

Hauptbannführerovi Schmidtovi odpověděl jménem české mládeže generální referent Kuratoria dr. František Teuner. Zdůraznil, jak všichni účastníci výpravy cítí tíhu a velikost cesty, kterou vykonala organisace mládeže spolu s nacionálně socialistickou stranou z malé bojové skupiny až k výsostnímu postavení. Dr. Teuner vysvětlil obšírněji rozdílné poměry v mládeži české, snahy a cíle jejího nového vedení: Uvést českou mládež do Říše a přivést ji k velkoněmeckému myšlení a cítění. V závěru požádal český mluvčí Hauptbannführera Schmidta, aby tlumočil vedoucímu německé mládeže, že se všichni zasadíme o to, vychovat českou mládež tak, aby byla hodna příslušnosti k Velkoněmecké říši a stala se hodnotným členem veliké rodiny mládeže evropské.

Vrcholným bodem návštěvy bylo předvedení filmu „Vojáci zítřka". Německá mládež má ve filmové tvorbě již svou tradici. Disponuje velkým počtem filmových odborníků, na slovo vzatých umělců. Nasbírala za léta svého propagačního boje bohaté zkušenosti i na poli filmovém a její výrobky mají bezkonkurenční úroveň. Film „Vojáci zítřka" ukazuje velmi působivě, jak veškerá tělesná a sportovní výchova německé mládeže je uspořádána tak, aby byla průpravou k pozdější výchově vojenské. Viděli jsme výcvik všech

odborů HJ: Na zemi, na moři i ve vzduchu, pěšky, na kole, na motocyklu i na koni, při pochodu, při střelbě i při odvážných seskocích do hasičské plachty, které jsou výbornou přípravou pro příští padákové skokany. Ve filmu, který má spoustu velmi vtipných postřehů, je jako protiklad promítána výchova mládeže anglické. V závěru pak vidíme výsledky této výchovy: Angličany po bitvě se zdviženýma rukama, odcházející do německého zajetí a německého vojáka při jeho skvělém zasazení na frontě. Bouřlivý a dlouhotrvající potlesk českých diváků po předvedení filmu potvrdil nejlépe, jakým dojmem toto dílo filmové výroby HJ na všechny zapůsobilo." [57]

Osobní pocity jednoho z účastníků této první cesty Kuratoria po Německu Linhardta, tajemníka pozoruhodné malé plzeňské mládežnické organizace, říkající si „Zdravý národ", po návratu z Říše zaznamenal i Sicherheitsdienst. Linhardt[25] se o svých dojmech z cesty vyjádřil velmi nadšeně: *„Tyto prý byly tak mocné, že na ně už nikdy ve svém životě nezapomene. Každopádně prý dokáže teprve nyní posoudit, kolik se toho Češi, obzvláště česká mládež, musí ještě naučit, popř. dohnat."* [58]

V září 1942 byla delegace Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, vedená Františkem Teunerem, pozvána na zakládající sjezd Evropského svazu mládeže ve Vídni, o kterém je pojednáno v jedné z předchozích kapitol. I tato událost byla reflektována českou veřejností. Z Brna bylo Sicherheitsdienstem hlášeno, že si *„česká mládež jednání evropských vůdců mládeže ve Vídni silně všímala"*, stejně jako pozoruhodné skutečnosti, že Slováci byli na kongresu zastoupeni vlastní delegací: *„Na oficiální účast zástupců slovenské mládeže, kteří byli povoláni do užšího výběru, se [mladými Čechy] nahlíží jako na další důkaz toho, jak chytře Slováci na rozdíl od Čechů jednali, protože včas rozeznali znamení doby. To, že o účasti zástupců českého Kuratoria bylo v tisku tak málo zpravodajství, je prý charakteristické pro to, jak málo je [Kuratorium] za hranicemi Čech a Moravy známo a jak moc ještě vězí v dětských bačkůrkách."* [59]

25 Linhardt sám rekrutoval mladistvé do „Zdravého národa" převážně z řad učnů plzeňské Škodovky a nacvičoval s nimi pochody a polovojenské hry. Například ještě před odjezdem do Německa zorganizoval 9. 8. 1942 dvouhodinový pochod 80 mladíků z víkendové chaty organizace ve Zruči (okres Plzeň-venkov) zakončený nástupem pod velením bývalého českého poručíka. Nácvik byl ukončen hlášením vedoucímu organizace pozdravem „Vůdci zdar!" se vztyčenou pravicí. Podle Sicherheitsdienstu se čeští učňové akce účastnili viditelně s nadšením a uspokojením. Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 96/42 z 13. 8. 1942; NA, f. ÚŘP, 114-308-5.

Kuratorium uspořádalo 14. prosince 1942 v sále pražského kina Phoenix propagační promítání dvou právě dokončených filmových snímků, které zachycovaly práci organizace. Slavnostního promítání se tehdy zúčastnil i vedoucí velitelského sboru říšské mládeže v Čechách a na Moravě Hauptbannführer Zoglmann. Ve velmi obsáhlém programovém projevu Emanuel Moravec narýsoval zásady nové výchovy české mládeže, která podle něj musí být prodchnuta duchem víry, kázně a vytrvalosti, má-li býti zajištěna budoucnost Čech a Moravy v říšském rámci. Vzor budoucí české mládeže spatřoval v německé Hitler-Jugend:

„Síla národa je v mládeži, ze které se doplňuje jeho vedoucí vrstva. Proto si nacionálněsocialistická revoluce ve Velkoněmecké říši vzala za úkol řízení výchovy mládeže v duchu svých velikých idejí. Německá mládež je mládeží Hitlerovou, a to plným právem. Německá mládež je dnes nejcennějším nositelem nacionálněsocialistické revoluce. Staří vymírají a s nimi mizí také všechno, co ještě zavánělo zašlou minulostí.

V lednu příštího roku bude tomu deset let, co se Adolf Hitler ujal vedení naší Velkoněmecké říše, co začal s převýchovou celého národa a s přestavbou celého německého hospodářství na základě hodnot práce. Tři roky trvalo, než se zorganisovala jednotně v celé Říši výchova německé mládeže tak, jak ji dnes známe. Dnes je všechna německá mládež zapojena do povinné služby."

V další části projevu, ve kterém se měla zhodnotit dosavadní půlroční přípravná fáze budování Kuratoria, Moravec zajímavým způsobem reagoval na dosti podstatnou problematiku, totiž otázku budoucnosti českého národa v novém prostoru, když podtrhl, že se němečtí nacionální socialisté staví více než pozitivně k výchově české mládeže v podobném duchu, jako tomu bylo v případě mládeže německé:

„Škarohlídové, kteří trpí krátkozrakostí anebo si úmyslně zakrývají oči, vykládají, že prý Němci český národ chtějí udolat, vyhladit. Měli by k tomu ten nejlepší prostředek, kdyby nás nechali žít, jak jsme žili před čtyřmi lety, kdyby nám bránili v tom, abychom se od nich učili, abychom neztvrdli, abychom nemohli být jako oni nacionálními socialisty, kteří dobyli celou Evropu a kteří si tu Evropu nechtějí nechat, nýbrž vrátit ji evropským národům ve chvíli, kdy nechají koketování s nepřítelem.

Kdyby to Říše myslela s Čechy záludně, v prvé řadě by se musela snažit, aby český národ neměl silnou mládež. Kdyby Říše chtěla český národ pomalu

pochovat, stačilo by, aby nechala jeho mládež žít, jak žila, v rukou starých intrikánů. Stačilo vše nechat při starém. Mládež národa je obrazem jeho budoucnosti. Proto český mladík přestrojený za potápku představoval vlastně kus českého osudu. Nic lepšího si náš nepřítel nemohl přát. Národ s takovou blaseovanou mládeží měl dny spočítány." [60]

V předvečer čtvrtého výročí zřízení Protektorátu, přesněji řečeno v sobotu 13. března 1943, byla oficiálně zahájena činnost Kuratoria, kdy se v budově městského divadla ve Slaném při této příležitosti uskutečnil slavnostní akt. Kuratorium sice bylo založeno na konci května 1942, ovšem oficiálně svou veřejnou činnost manifestovalo po absolvování intenzivní přípravné fáze až o deset měsíců později. Za říšské vedení německé mládeže byl na tomto shromáždění také přítomen Gebietsführer Fritz Knoop.

U této události se zastavme o něco pozorněji, protože při studiu dostupných archivních materiálů narážíme na křiklavý rozpor mezi tím, jak průběh této akce líčí prakticky až do dnešních dnů česká historiografie, a tím, jak jej ohodnotil Sicherheitsdienst. Setkáváme se zde se zjevně tendenčním přístupem českých historiků ve snaze obrátit úspěšnost této konkrétní akce Kuratoria doslova „naruby". A nejen to – takto vylíčený průběh manifestace ve Slaném posloužil (a slouží v běžně dostupné literatuře dodnes) jako reprezentativní důkaz celkové neúspěšnosti aktivit Kuratoria a jeho údajně výlučně negativního přijetí českou veřejností.

Do Slaného se 13. března 1943 již od rána sjíždělo velké množství mladých lidí. Část domů ve městě byla vyzdobena prapory Říše a Protektorátu. Slavnostní atmosféru ve Slaném dokreslovala hned dvě hudební tělesa. Zatímco na náměstí vyhrávala hudba vládní policie, u okresního úřadu to byla v krojích vystrojená hornická kapela. Před budovou okresního soudu nastoupilo v trojřadu 200 čestných účastníků výcvikových táborů Kuratoria. Ministr Emanuel Moravec spolu s Františkem Teunerem a Karlem Mihalíčkem za zvuků pochodu provedli přehlídku. Po uvítání se hosté pěšky přemístili do divadla, jehož jeviště bylo bohatě vyzdobeno prapory Říše, Protektorátu a poprvé prezentovaným znakem Kuratoria. Součástí výzdoby byly obrovské transparenty s hesly, adresované mladé generaci: Nová doba potřebuje nové lidi, Služba je nám ctí. Prestižní místa na jevišti obsadili jednak účastníci devátého výcvikového tábora na Čeperce a třetího zvláštního tábora v Prachovských skalách, přízemí bylo rezervováno

pro slánskou školní mládež a veřejnost. [61] Poté, co usedli prominentní hosté do lóží, z jeviště zazněl sborový přednes.

Následovaly projevy. Jako první vystoupil okresní pověřenec Kuratoria František Lisec a po něm obsáhle promluvil generální referent Kuratoria František Teuner, který tuto manifestaci prezentoval jako „slavnostní zahájení naší výchovné práce" po ukončení přípravných prací. Teuner pak energicky definoval „nepřítele české mládeže":

„Žijeme ve válce, jež není dnes jen válkou Němců, ale i válkou všech Evropanů, a myslíme-li na mládež, nejde dnes o zachování a zajištění jen budoucnosti mládeže německé, ale každého mladého člověka celé Evropy. Tato slova nejlépe pochopíme, připomeneme-li si znovu důrazně společného nepřítele a společné nebezpečí i osud, který by stihl celou Evropu, kdyby nepřítel, proti kterému dnes stojí v práci i v boji náš společný světadíl, zvítězil. (...)

Buď vítězství nového řádu, vítězství Říše a tím i Evropy, vítězství německé armády spolu s vojsky jejích stoupenců a podložené nasazením Říše i ostatních národů Evropy a tedy spolutvořené i pracovním přispěním českého národa, anebo porážka a tím vítězství toho nepřítele, jehož nemilosrdnost, hrůzu i všechny vlastnosti možno označit jediným a přesto tak výrazným a známým slovem – židovství a bolševismus. Ano, dnes jde o boj ke zničení bolševismu, který vždycky znamenal vraždění, zkázu, rozvrat a zoufalství. Jestli jeho zákeřná a ničící zbraň přichází v té či oné formě – z Východu či Západu – je dnes lhostejné. (...)

Právě proto, že dobře víme, jak bolševismus a židovstvo je dnes připraveno nasazením svých válečně ozbrojených sil vyvrátit z kořenů nejzákladnější pravdy i hodnoty, na kterých spočívá řád i život kulturního člověka a jeho další možnost pro budoucno, ať jde o jednotlivce nebo celé národy, právě proto, že víme, jak by bolševismus, zplozený, vybudovaný, ozbrojený a rozšířený Židovstvem, ohrozil i nejzákladnější podstatu národa našeho, jak Žid a bolševik jsou přímými paliči této války a rozněcovateli všech jejích požárů i pravými původci všeho dnešního utrpení, používáme i dnešní příležitosti k tomu, abychom jménem celé české mládeže znovu přihlásili se na stranu těch, kteří bojují vítězný boj s touto rakovinou celého lidství. I my, česká mládež, ve jménu své budoucnosti, ve jménu společné Říše stavíme se s veškerým nadšením i všemi svými silami na stranu Říše a všech protibolševických bojovníků."

Na jiném místě projevu vyzvedával hodnoty, které mají být od nynějška vštěpovány české mládeži: *„Radost místo zoufalství, sebevědomí místo otrokářského přikrčení, kázeň místo anarchie, mravnost místo zvrhlictví, láska místo zákeřnictví, povinnost a čest místo zahálky a nectnosti. Využití lidských dobrých vlastností a jejich vítězství nad zvířecími pudy, vyšší cíle místo bezcílného zoufalství, to jsou vlastnosti, ze kterých žije šťastný život dnešní mladý člověk Říše, a ze kterých žijeme a chceme žít i my!"*

František Teuner ve Slaném slíbil, že Kuratorium bude mít pro potřeby české mládeže k dispozici všechny dostupné materiální i lidské zdroje. Ujistil přítomné, že podpora ze strany Říše v této činnosti je maximální: *„Právě proto, že Kuratorium pro výchovu mládeže pracuje v neomezené věrnosti k Říši, dostává se mu tolik důvěry ze strany říšských činitelů, že může dnes s radostí prohlásit, že má zajištěny technické možnosti a podmínky k výchovné činnosti na celé široké základně. (...) Tato pomoc ze strany rozhodujících činitelů – jak pana říšského protektora, tak i vlády – zavazuje však nás všechny k pevnému odhodlání nezpronevěřit se svému poslání a plnit všechny závazky vůči Říši i vůči odpovědnému vedení českého národa, neboť víme, že jen tehdy budeme moci mládeži prospívat a pro ni pracovat, jestliže naše výchova neuchýlí se od vytčeného cíle, totiž vychovávat Říši i vlastnímu národu slušnou, povinností dbalou, schopnou, ukázněnou a zdravou generaci. V tom je naše vlastenectví, v tom je i náš socialismus, v tom je náš poctivý i zdravý poměr k životu a práci!"*

Projev ukončil výkladem symboliky znaku Kuratoria, který byl zde ve Slaném poprvé prezentován: *„Aby nezavládl krvavý prapor bolševismu nad naší krajinou, aby požáry a zhouba nezpustošily naše chrámy, chaloupky a školy, aby se beztvará masa východního tyranství nepřelila do této země, k tomu má sloužit i naše každá myšlenka i naše všechna práce. Tak, jako vítězná armáda Říše pod praporem s hákovým křížem odvrací zhoubu i od našich zemí a ve jménu nového řádu zajistí zítra budování trvalého míru, tak také dnes znak nové mládeže, který slavnostně zde uvidíme, zajistí zítřek našemu mládí. Znak symbolizuje tisíciletý příklad svatého Václava orlicí svatováclavskou a doplněním znaku hákového kříže na její hrudi spolu se znaky slavných zemí Čech a Moravy. Pochopí-li každý význam i závazky těchto symbolů a bude-li vždy v jejich znamení vedena výchova naší mládeže, pak také vyplní se slova modlitby: Nedej zahynouti nám, ni budoucím!"* [62]

Pod levým křídlem svatováclavské orlice byl umístěn znak Moravy (šachovaná orlice) a pod křídlem pravým znak Čech (dvouocasý lev). Znak měl symbolizovat ochranu českých zemí Říší a respekt české mládeže k ideám nacionálního socialismu. Svatováclavská orlice pak odkazovala na v této době často skloňovanou svatováclavskou tradici.

Po Teunerově projevu, přerušovaném často bouřlivým potleskem, promluvil ještě krátce předseda Kuratoria Emanuel Moravec o vzoru českých chlapců a dívek – nebyla to ovšem jeho vlastní slova, nýbrž ocitoval poselství české mládeži od prezidenta Emila Háchy: *„Musí býti ctižádostí každého českého hocha i dívky, aby se přiblížili vzoru vynikajících hochů a dívek německých, kteří vědomím pospolitosti, obětavosti a mnohde i opravdovým hrdinstvím přizpůsobili dřívější dětskou bezstarostnost požadavkům tvrdé doby."* [63]

Z jeviště bylo přečteno i poselství státního sekretáře Karla Hermanna Franka: *„Čeští jinoši a české dívky! Pod vedením Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě zahajujete dnes nový úsek dějin české mládeže. (...) Česká mládež se staví do šiku s ostatní evropskou mládeží a tím projevuje, že je rovněž rozhodnuta pracovat na novém řádu v tomto životním prostoru. Mládež je vždy průkopníkem nových idejí. Tak také váš mladistvý rozmach sklidí úspěch, jestliže se s radostným srdcem a jasnou myslí dáte do svého úkolu. S mou podporou můžete při tom počítat."* [64] Manifestace byla zakončena projevem pocty Vůdci, říšskými hymnami a také hymnou protektorátu. Její rámec vytvořil společný zpěv pochodových písní, mezi nimiž byl přednesen i nový pochod mládeže, dále sborová recitace hesel a hudba vládní policie. Prominentní hosté se zúčastnili slavnostního oběda v reprezentačním sále Městské spořitelny ve Slaném. [65]

Samozřejmě, že události ve Slaném z března 1943 neušly ani „československé exilové vládě" v Londýně, která záležitost sledovala s nelibostí a částečně i nervozitou – převýchova české mládeže v nacionálněsocialistickém duchu v jistém smyslu odporovala i podstatné složce „protiprotektorátní" propagandy, kde otázka údajně hrozící likvidace českého národa či jeho vystěhování hrála nemalou roli. Rysy plánované výchovy české mládeže v rámci Říše však těmto vizím poněkud protiřečily. Vztah Londýna ke Kuratoriu byl tedy od počátku ryze nepřátelský a dle výpovědi generálního referenta Kuratoria dr. Teunera docházelo dokonce i ke

skrytým vyzvědačským pokusům: *„Mnoho lidí projevilo od začátku snahu spolupracovat, mnoho jich přinášelo projevy oddanosti a pohotovosti, bohužel ale musím konstatovat, že z devadesáti procent to byli agenti nepřátelských exponentů, kteří k nám byli vysíláni, aby vyzvídali. Budeme začínat svou práci se značnou nenávistí a nepřejícnosti svého okolí. Naše situace je těžší než situace německého národa, protože český národ nemá tak slavnou přípravu, jakou bylo pro Němce buršáctví."* [66]

Londýnský exil byl událostmi ve Slaném skutečně znepokojen. Například Jaroslav Stránský, ministr spravedlnosti „československé exilové vlády", jenž na vlnách BBC pravidelně promlouval k občanům Protektorátu, věnoval zahájení činnosti Kuratoria se Slaném svou rozhlasovou relaci z 21. března 1943. Nesla příznačně název „O mládež". V úvodu promluvy přiznal, že když poslouchal výzvy a odezvy z Městského divadla ve Slaném, bylo mu „velmi těžko". Nepodléhal prý však skepsi a promlouval do rozhlasu: *„O mládež, jejíž cit a rozum vzdělávala ještě naše svobodná rodina a škola v pravdě a počestnosti, není třeba se bát. Ti už rozumějí, ti už se neodrodí, s těmi nic nepořídí zrádce, který Němcům slíbil, že českou mládež do roka nikdo nepozná."* Více se Stránský obával o ovlivňování mladších českých dětí, „duchovně ještě nevyzbrojených".

Kriticky hodnotil metody a cíle, které si pro sebe Kuratorium ve Slaném vytýčilo: *„Česká mládež má uvěřit, že náš národ nemá stejné právo, aby si své věci sám spravoval, jaké mají národy jiné. Česká mládež se má zpronevěřit mrtvým buditelům a křísitelům a má se svěřit jen živým uspavačům a vrahům. Má pohrdnout Palackým i Masarykem a má ctít Hitlera a Himmlera. Má za zrádce považovat Eduarda Beneše a za hrdinu Emanuela Moravce."* Jako odpověď na hesla Kuratoria nabádal českou mládež, aby se obracela k prvorepublikovým a obrozeneckým autorům: *„Veďte mládež, aby četla staré knihy – v nich se uchovává mládí národa."* [67]

Slavnostnímu zahájení činnosti Kuratoria v březnu 1943 se věnovali i čeští poválečni historikové. I když mnohem výstižnější je říci, že se této události stručně věnoval pouze jeden historik a ostatní jeho komentář jednoduše bez dalšího jen opakovali. Konkrétně čeští historici citují odstavce z knihy historika Miloslava Moulise,[26] v nichž autor vykresluje tehdejší

26 Moulis, Miloslav: *Mládež proti okupantům*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1966, str. 146-147.

atmosféru manifestace. Moulis (ale také Tomáš Pasák[27] a jiní) konstatuje, že protektorátní tisk veškeré akce Kuratoria zveličoval a obracel naruby, ale že *„skutečnost byla zcela jiná"*. Když se například v protektorátním tisku psalo, že Moravcův projev byl publikem oceněn bouřlivým souhlasem, bylo prý vše zcela „naopak", což má dokazovat citát pamětníka tehdejší manifestace, který byl otištěn po válce, konkrétně 10. dubna 1946 v *Mladé frontě*: *„Manifestace měla být v sobotu a my, studenti obchodní akademie, jsme se velmi divili, proč jsme náhle již ve čtvrtek byli pozváni do budovy divadla. Šla nás slušná řada již ze školy, pak se k nám připojilo gymnasium a učňovská škola. Zaplnili jsme bezmála celý sál a se zájmem jsme čekali, co se bude dít. Nakonec nás překvapil kamarád, okresní pověřenec Lisec, z jehož dlouhé řeči jsme se dověděli, že v sobotu bude přítomen sám Moravec a jiní významní hosté a že je tudíž nutné, aby vítání dopadlo co nejlépe. Pak už nebylo nic než pustá psina. (...) Manifestace skončila, noviny o ní psaly. Ne však již o tom, že v tu bouři souhlasu se občas mísily takové poznámky, které onu slavnost právě nectily. Na galerii při jednom takovém přerušení Moravcova projevu skandovala skupina studentů prvního ročníku obchodní akademie hezky nahlas: E – man – je – vůl."*[28]

Moulis ve své knize z roku 1966, kterou se po další půlstoletí inspirovalo mnoho českých historiků, kategoricky tvrdí: *„Ani jediná akce Kuratoria neměla úspěch, žádná, sebeobratněji maskovaná a lákavá hesla mladé lidi ‚nechytla'. To se týkalo jak tiskové propagandy, tak projevů, oslav a uniforem."* [68] Podrobné situační hlášení Sicherheitsdienstu[29] rozhodně nelze podezřívat z „přikrášlování" popisu nálad a smýšlení českého obyvatelstva – co se v něm tedy tvrdilo o události ve Slaném?

„Značná část obyvatel Slaného projevila o veřejné shromáždění velký zájem a vstřícnost. Část lidí dokonce brzy ráno vyvěsila vlajky, které ale musely být

---

27 Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha, Práh 1999. str. 356.

28 *Moulisovo zkreslující popisování období Protektorátu demonstruje též pasáž v úvodu knihy: „I když nacistická represe* ***krutě postihovala celý český národ,*** *byly v intenzitě teroru přece jen určité rozdíly.* ***A mezi těmi, kdo měli být především zneškodněni, byli mladí lidé.*** *Byli to čeští studenti, kteří se v listopadu 1939 stali objektem prvního velkého brutálního vraždění; omezování českého školství, kultury a vědy – to byly formy boje vedené především proti mládeži. Fašismus jí vzal na dlouhých šest let jakoukoli možnost nabýt vyššího vzdělání, seznámit se s kulturním i vědeckým vývojem světa; cizinu poznala pouze prostřednictvím transportů vězňů a povoláním na nucené práce.* ***Mladé vědecké a umělecké talenty se nemohly rozvinout, veškerý sportovní a společenský život mládeže byl omezen."*** (Str. 5.) Na jiném místě (str. 42) Moulis opět zcela nepravdivě a plně ve smyslu komunistické ideologie tvrdí, že po roce 1939 v Protektorátu *„nastal nebývalý sociální útlak a vykořisťování pracujících"*.

29 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 16. 3. 1943.

podle úředního nařízení zakrátko opět staženy. Při příjezdu ministrů[30] *se na ulicích shromáždilo mnoho Čechů, kteří zdravili zdviženou pravicí. Čestní hosté se nejprve shromáždili ve služební budově okresního hejtmana, před kterou nastoupili účastníci tábora Kuratoria z Čeperky a Prachovských skal v počtu 120 mužů, jejichž řady přehlížel ministr Moravec, zatímco k tomu vyhrávala hornická kapela. Z okresního úřadu se pak čestní hosté vydali do slánského divadla, které již bylo do posledního místa obsazeno mládeží. Na jevišti se rozestavělo 120 účastníků táborů, kteří nejprve společně zarecitovali a pak zazpívali novou píseň, načež okresní pověřenec Kuratoria ve Slaném pozdravil přítomné. Při zdravení ministra Moravce následoval potlesk v tomto rozsahu doposud neslýchané síly, z čehož byl ministr dodatečně velmi nadšený a šťastný. Po okresním pověřenci promluvil generální referent Kuratoria dr. Teuner. Jeho projev byl ovšem zjevně příliš dlouhý a podle všeho zdání přednesený příliš rychle. Následně se chopil slova ministr Moravec s krátkými výklady a přednesl české mládeži poselství státního prezidenta dr. Háchy, stejně jako státního tajemníka SS-Gruppenführera Franka. Poselství Gruppenführera, především věta ‚můžete při tom počítat s mou podporou', vyvolalo obzvláštní potlesk. Na závěr se zahrála německá a česká hymna. Deutschlandlied, jejíž text [přítomní], jak se zdálo, neznali, byla zpívána typicky česky."*

Moravec, jak už bylo zmíněno, byl nadšený: *„O manifestaci se ministr Moravec vyjádřil mimořádně spokojeně. Nadšení projevil už ze zdravení ministrů obyvateli Slaného zdviženou pravicí tím, že poukázal na to, že v postoji obyvatelstva již lze zaznamenat rozdíl oproti minulému roku a také obrat k lepšímu. Po veřejném shromáždění poděkoval přítomným německým poradcům Kuratoria mládeže za doposud vykonanou práci. Předseda vlády Krejčí se vyjádřil už před manifestací, že českou mládež lze do určitého věku získat pro říšskou myšlenku, když se věc správně uchopí. Je podle něj už velký rozdíl mezi postojem mládeže, podchycené Kuratoriem mládeže, a těmi, kteří ještě stojí mimo jeho péči. O průběhu samotné manifestace se Krejčí vyjádřil velmi spokojeně, obzvláště také kvůli spontánnímu a častému potlesku na různých místech projevů dr. Teunera a ministra Moravce. Také ministr*

30 Ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec, ministr zemědělství a lesnictví Adolf Hrubý a předseda vlády Jaroslav Krejčí.

Hrubý byl s průběhem manifestace krajně spokojen a byl velmi překvapen z pokroku práce Kuratoria."

Přítomní, včetně mládeže, si živě všímali poprvé prezentovaného znaku Kuratoria s hákovým křížem a podle Sicherheitsdienstu se *„mládeži všeobecně líbil"*. [69] V brněnských českých kruzích se v doznění události ve Slaném podivovali nad tím, že v českém tisku nebyl poskytnut výklad významu znaku Kuratoria, podobně jak to bylo provedeno v časopisu *Zteč*, vydávaném samotným Kuratoriem. Lidé se podle hlášení Sicherheitsdienstu vyjadřovali, že se *„v dnešní době nejen mládež, ale také většina rodičů zajímá o vše, co souvisí s Kuratoriem"*. Lidé postrádali bližší vysvětlení o smyslu a vlastním významu dosavadních školících táborů pořádaných touto organizací, přičemž právě díky „tajnůstkaření" okolo Kuratoria *„se objevují nepravdivé pověsti a pracuje se tak do rukou šeptané propagandy"*. [70]

Organizační výstavba praktické činnosti Kuratoria pro výchovu mládeže rychle pokračovala. Počet okresů, kde již započala výchovná práce, překročil v polovině května 1943 šedesát a do léta 1943 byla dobudována organizační struktura v rámci 80 okresů Protektorátu. Významná událost týkající se vývoje práce Kuratoria se odehrála v Protivíně 30. května 1943. Tento den zde proběhlo slavnostní otevření nového výcvikového tábora pro instruktory z celého regionu, umístěného v zámecké budově. K dosavadním výcvikovým táborům Kuratoria, z kterých vycházeli instruktoři pro tělovýchovné spolky pověřené Kuratoriem, přibyl tedy nyní III. výcvikový tábor.[31] [71] Ze situační zprávy o průběhu slavnostního zahájení, které neuniklo ani pozornosti jihočeského obyvatelstva, lze sice na jedné straně vyčíst místy neúčast a nezájem české veřejnosti v Písku, přes který delegace v předvečer otevření do Protivína přicestovala, na druhou stranu bylo zaznamenáno i vzorné přivítání a hojná účast obyvatel při příjezdu početné delegace do Týna nad Vltavou. Oficiálními hosty delegace, v jejímž čele stál předseda Kuratoria Emanuel Moravec, byli Obersturmbannführer Fischer v zastoupení říšského protektora, předseda vlády a ministr spravedlnosti dr. Jaroslav Krejčí, ministr zemědělství a lesnictví Adolf Hrubý, doc. dr. Josef Kliment v zastoupení kanceláře státního presidenta, vedoucí

31 První výcvikový tábor byl zřízen na Čeperce u Unhoště nedaleko Kladna a druhý v Prachovských skalách.

německých poradců Kuratoria Eduard Schaschek, oblastní vedoucí Hitlerovy mládeže Fritz Knoop a šéf SD-L Prag[32] dr. Walter Jacobi. Právě posledně jmenovaný ve zprávě zaslané K. H. Frankovi poznamenal, že *„před jízdou do Protivína se hosté shromáždili v Písku, kde byl jejich příjezd oznámen již den dopředu provedenými bezpečnostními opatřeními. Přesto se ukázalo jen poměrně málo Čechů při vjezdech do města a na hlavním píseckém náměstí, zjevně spíš ze zvědavosti než z vnitřního zájmu. V samotném Protivíně se obyvatelstvo chovalo podobně; i zde chyběla veškerá vlajková výzdoba, ačkoliv byli nahlášeni tři protektorátní ministři."*

O den později, 30. května 1943, odjeli hosté do Týna nad Vltavou a odtud koňskými potahy do rekreačního tábora mládeže v nedaleké Semici nad Lužnicí. *„V Týnu nad Vltavou se na rozdíl od Písku a Protivínu ukázala bohatá vlajková výzdoba (s výjimkou katolického kostela)"*, poznačil si Jacobi. *„Na hlavním náměstí a sousedních ulicích se shromáždilo velké množství lidí, kteří zdravili hosty zdviženými pravicemi. Školní mládež vytvořila špalíry a byla nápadná obzvlášť rázným zdravením. Zde se ukázalo, jak podstatný je vliv a práce příslušného okresního pověřence; českobudějovický německý okresní hejtman Strobl vyzval den předtím obyvatelstvo Týna nad Vltavou místním rozhlasem, aby vyvěsilo vlajky a připravilo hostům srdečné přijetí."* [72] Na dvou právě uvedených příkladech lze dostatečně dobře demonstrovat dva odlišné způsoby, jakým české obyvatelstvo běžně přijímalo veřejné aktivity Kuratoria – od nezájmu a odtažitosti až po „vyhovující" vnější přizpůsobení veřejnosti při vystupování, které z pohledu bedlivě sledujícího Sicherheitsdienstu nezavdávalo důvody k nespokojenosti. Zásadní „tání ledů" ve vztahu k české veřejnosti se Kuratoriu zdařilo viditelně až konáním prvního pražského Dne mládeže v září 1943, ačkoliv ani v tomto případě ještě zdaleka nemůže být řeč o uspokojivém stavu navázání sympatií a akceptaci ze strany Čechů. Nicméně tyto výskyty dobrovolné a z části i srdečné účasti českého obyvatelstva na akcích pořádaných mládežnickou organizací byly i německou stranou vesměs vnímány jako úspěšný začátek na dobré cestě k úspěchu.

Již od počátku fungování výcvikového tábora v Protivíně pro instruktory pocházející ze zemědělské mládeže byly zaznamenány snahy ministra zemědělství a lesnictví Adolfa Hrubého shromažďovat kolem své osoby

32 *Sicherheitsdienst – Leitabschnitt Prag*, Bezpečnostní služba.

v rámci Kuratoria své příznivce z řad venkovské mládeže. Tito v Kuratoriu viděli spíše jimi kritizovanou „Moravcovu mládež". Účastníci třetího kola výcvikového kursu v Protivíně, který proběhl ve druhé polovině listopadu 1943, o Moravcovi tvrdili, že na rozdíl od Hrubého nemá správný kontakt s českým obyvatelstvem. Ministr zemědělství je prý ale na druhé straně muž, který často mluví s obyčejnými lidmi a pomáhá jim radou i činy. Hrubý průběžně prováděl personální politiku ve svůj prospěch a snažil se do každého okresu dosazovat své důvěrníky, se kterými udržoval úzký osobní kontakt. Jeho příznivci běžně zastávali postoj, že nyní ve válce je třeba být loajální vůči Říši a plnit úkoly „výrobní bitvy", pokud z toho má zemědělský stav výhody. Na druhou stranu ale není moudré se politicky exponovat pro nebo proti Němcům. „Hrubého mládež" představovala jeden z proudů vyvíjejících svou činnost na půdě Kuratoria. [73]

Zvlášť háklivou problematiku již od počátku představovalo rekrutování „politicky spolehlivých" instruktorů do řad Kuratoria. Příznačně se o tom již v září 1942 vyjádřil kupříkladu místní tajemník Národního souručenství v Sušici, který o budoucí výchově české mládeže prostřednictvím Kuratoria soudil, že *„tuto úlohu nemůže zvládnout malá menšina k tomu vyškolených jedinců"* a že *„aparát, který musí zasahovat až do té nejmenší vesnice, se nedá vybudovat během krátké doby"*, navíc když česká veřejnost Kuratorium všeobecně odmítá. [74] Nová organizace mládeže proto byla čistě z důvodu nedostatku vhodných, politicky prověřených a spolehlivých osob, nucena často nabírat do svých řad jedince, o jejichž neloajálnosti vůči aktuálnímu režimu nebylo pochyb. Například v Blatné se samotní Češi v květnu 1943 podivovali nad tím, že Kuratorium jmenovalo vedoucím místního sportovního klubu odborného učitele Plotánka, a říkali o něm, že je přeci *„známý jako velký šovinista a vyložený příznivec Beneše a dříve měl úzký kontakt s bývalým ministerstvem zahraničí"*. [75] Ve Slaném vzbudila údiv skutečnost, že v Kuratoriu byli zaměstnáni bývalí čeští důstojníci, zatímco u polovojenské „Technische Nothilfe"[33] jim účast umožněna není. [76] Poněkud jiný případ byl hlášen z Pardubic, kde místní okresní pověřenec Kuratoria odmítl spolupráci dvou mladých Čechů, kteří krátce předtím absolvovali školící kurs na Čeperce, s odůvodněním, že jeden z nich je

33 *Technická nouzová pomoc.*

„germanizátor" a otec druhého že je Němec. [77] Do jaké míry je však možné tyto jednotlivé případy zevšeobecňovat, lze jen obtížně posoudit.[34]

Motivace ke spolupráci či přímo k tomu stát se zaměstnancem Kuratoria nebyla často vůbec idealistického rázu. V květnu 1943 musel okresní pověřenec Kuratoria pro politický okres Pardubice denně vyřizovat velké množství návštěvníků, kteří *„náhle objevili zájem o práci Kuratoria, uvnitř ale doufají, že z této instituce získají výhody, popř. v případě spolupráce zůstanou ušetřeni pracovního nasazení v Říši"*. Tu a tam se tyto osoby chovaly tak okatě, že se okresní pověřenec v takových případech cítil nucen těmto lidem energicky ukázat dveře. Žádosti o místo v Kuratoriu přicházely dokonce i od Čechů, kteří již byli zaměstnáni v Říši a očekávali tak jen možnost vrátit se do Protektorátu. [78] V Pardubicích bylo na konci téhož roku také možno pozorovat zvýšený zájem o službu v Kuratoriu u mladých lidí narozených v roce 1924, aby se tím vyhnuli nasazení v Říši. [79] Částečně byl stejným motivem vysvětlován i zvýšený zájem o práci v organizaci u českého učitelstva. [80]

Po březnovém slavnostním zahájení činnosti Kuratoria ve Slaném, které se zároveň chápalo jako oslavy 4. výročí zřízení Protektorátu, nová česká mládežnická organizace neodmyslitelně statovala při všech významných veřejně společenských i aktivistických vystoupeních v Čechách a na Moravě. V mnoha případech různá veřejná shromáždění Kuratoria pro výchovu mládeže ztělesňovala i vlastní vyvrcholení v rámci různých oslav významných výročí. Vedle každoročních oslav vzniku Protektorátu bylo několik takových příležitostí, při nichž se nová organizace mohla prezentovat české veřejnosti a zapsat se tak do jejího povědomí.

Takovýmto významným dnem byly každoročně 20. dubna oficiálně oslavované Vůdcovy narozeniny, přičemž s výjimkou roku 1945 probíhaly oslavy v Praze a okresních městech Protektorátu už od roku 1939 v přibližně stejné podobě. Scénář sestával nejdříve z přednesení úvodní básně, která byla (většinou) věnována Vůdci. Kratší hudební úvod pak předcházel hlavnímu slavnostnímu projevu protektorátních či místních vysokých představitelů, načež následovala další hudební vystoupení a celé slavnosti byly vždy ukončeny říšskými hymnami a hymnou Protektorátu.

34 Blíže k tomu v kapitole *Nový český nacionalismus je žádoucí pro Říši* v této knize.

Jinak tomu tedy nebylo ani na jaře 1943. U příležitosti Hitlerových 54. narozenin si 20. dubna 1943 veškeré učitelstvo a žactvo všech českých veřejných a soukromých škol společným poslechem v rámci školského rozhlasu vyslechlo v ranních hodinách půlhodinové slavnostní vysílání, po jehož ukončení dostali všichni školáci volno. [81]

Sicherheitsdienst přijetí těchto oslav v Protektorátu velmi důkladně zdokumentoval a zachytil postoj českého obyvatelstva vůči těmto aktivitám. Na základě četně rozšiřovaných pověstí, dle kterých se Angličané chystají v noci na 20. dubna provádět těžké letecké útoky na území Říše, lidé jak na české, tak i německé straně v Protektorátu očekávali tento den s určitým napětím. Samotný den však v Protektorátu proběhl klidně a bez incidentů. Ze strany české veřejnosti byl citelný větší zájem, což mělo dle hodnocení Sicherheitsdienstu znamenat, že *„v rámci českého národa je porůznu možno pozorovat stoupající vstřícnost vůči osobnosti Vůdce"*. Jeden český dělník z Koutů (politický okres Domažlice) se vyjádřil, že *„český národ, pokud nestojí úplně pod šovinistickým vlivem, získává stále větší přesvědčení, že právě Vůdce ručí také za spravedlivé zastupování českých záležitostí a je garantem toho, že český národ alespoň ve svém celku nebude prožívat žádné horší časy než doposud". Překvapivé bylo toto hlášení: „Například český tisk, který byl úplně ve znamení Vůdcových narozenin, měl mnoho pozorných čtenářů. Také se dalo pozorovat, že byly Čechy tentokráte více než jindy vyvěšovány jen vlajky s hákovým křížem*[35] *a že např. výlohy, obzvláště ve větších provinčních městech, byly duchaplně vyzdobeny. Všeobecně se zjistilo, že vlajková výzdoba v provinčních městech byla v průměru dobrá, zatímco venkovské obce často vykazovaly jen nepatrnou vlajkovou výzdobu. Nedostatečné vyvěšování vlajek bylo ovšem vysvětlováno většinou opožděním oznámení patřičného nařízení. Na různých místech panovala velká nejistota, protože někdy se ještě ani 19. 4. nevědělo, zda se mají vlajky vyvěšovat, nebo ne (např. okresy vrchních zemských radů Plzeň, České Budějovice, Brno)."*

Na různých místech se česká školní mládež v tento den dostavila do školy svátečně oblečena a poté vyslechla přenos rozhlasového vysílání. *„K těmto oslavám se vyjadřovali loajálně smýšlející čeští učitelé, že vzhledem k dosti chabě vyznívajícímu proslovu v rozhlase by bylo lepší, kdyby v budoucnu měly v každé škole přednášky odpovídající osoby. To by prý*

35 Tj. samostatně, bez protektorátní vlajky.

u žactva zanechávalo stálejší dojem než naprosto neosobní přenosy." Německá místa však úroveň oslav Čechy jinak hodnotila spokojeně: *„Oslavy českého Kuratoria pro výchovu mládeže, které byly pořádány v okresních městech, měly při bez výjimky velmi dobré organizaci, odpovídající významu dne, důstojný průběh. Vedle mládeže se těchto oslav zúčastnili také četní dospělí, kteří mnohdy projevovali velký zájem a živě tleskali. Také bylo na různých místech nápadné, že úřady, Národní souručenství, NOÚZ*[36] *nebo jiné organizace byly zastoupeny početně silnými delegacemi. Pouze z Plzně bylo hlášeno, že si tamní komisařský okresní pověřenec stěžoval na nedostatečnou spoluúčast ze strany spolků, které pro tuto oslavu nevykonaly ani odpovídající spolupráci. V Moravské Ostravě byla mnohými Čechy silně kritizována přednáška tamního řečníka v tom smyslu, že mládeži provedení málo imponovalo a byla proto viditelně znuděná. Všeobecně byl ovšem vyzdvihován dobrý a disciplinovaný postoj české mládeže. Soudní Češi se vyjadřovali pod vlivem těchto oslav (např. v Jihlavě) v tom smyslu, že samotná mládež tvoří část českého národa, kterou lze při odpovídajícím vedení a směrování získat pro říšskou myšlenku."* [82]

Hlavní a nejvýznamnější oslavy, na které Kuratorium vydávalo zvláštní vstupenky, proběhly pochopitelně v Praze, konkrétně v úterý 20. dubna 1943 večer ve Smetanově síni Obecního domu. Dr. Teuner ve svém projevu poukázal především na příklad celého života, práce a díla Adolfa Hitlera, který *„svítí jako symbol a živoucí heslo právě mladému člověku"*. Vylíčil, v jaké době „zmatku a úpadku" začal Vůdce svůj boj po první světové válce: *„Všechny kladné hodnoty byly rozleptány a zamerikanizovány a požidovštělá mládež podléhala falešným ideálům, které sváděly romantismus mládí na nepravé cesty a představy skutečných hrdinů zatlačily úpadkovými zjevy amerického kapitalismu nebo židovské pakultury. Mládež ztrácela pomalu smysl pro všechno ušlechtilé a krásné, především smysl pro povinnost i radost z povinnosti a smysl pro kázeň. Hospodářská nejistota a sociální zmatky způsobily úpadek veřejné morálky a otrávily i duši mladého člověka. A do tmy všech těchto neřešitelných problémů zasahuje Vůdce svými jasnými slovy, zářivými příklady i skutečnými činy. Strhuje především mládež ke své duchovní a mravní revoluci a stává se velikým mluvčím pravého, čistého mládí vůbec. (...) Mládež se má připravit k službě celku posilou svého*

36 NOUZ – Národní odborová ústředna zaměstnanecká. Odborová centrála v Protektorátu vytvořená v červnu 1939.

těla i ducha podle klasických ideálů zdatnosti a krásna. Základními kameny takové výchovy jsou kázeň, kamarádství, obětavost, vůle, tvrdost i spartanská skromnost, všechno silné a tvůrčí, v čemž spatřujeme odkaz tisícileté evropské kultury a civilisace. Nové ideje sbližují mládež opět s přírodou, s prací vlastního národa i s krásami širšího světa." V závěru svého projevu dr. Teuner prohlásil, že svým bojem zajišťuje Adolf Hitler i „duchovní prvenství Evropy" také pro Čechy: *„Také pro českou mládež je Adolf Hitler skutečným vůdcem, i pro ni je symbolem a pramenem nové síly a víry, neboť v jeho jméně roste vědomí bytostného společenství Říše i Evropy."* [83]

I průběh této pražské oslavy byl Sicherheitsdienstem hodnocen velmi pozitivně, protože *„u všech zúčastněných zanechala dobrý dojem"*. Lidé si velmi všímali skutečnosti, že ministr Moravec i generální referent Teuner se poprvé takto veřejně objevili v uniformě Kuratoria: *„Už při vstupu do budovy byli oba předmětem nejvyšší pozornosti. Mnozí Češi se vyjadřovali, že toho Kuratorium díky uniformování hodně dosáhne, protože česká mládež má evidentní náklonnost k uniformě, neboť Češi se v dobré uniformě cítí dobře, dále pak, že dr. Teuner působil v uniformě mimořádně dobře a že to stejné platí i pro ministra Moravce, u kterého tento pocit vyzařoval celým tělem. Uspořádání této oslavy s barevnou kulisou krojů české mládeže na jevišti s přednesem národních písní a jednotlivými hudebními kousky bylo projeveno naprosté uznání. Porůznu byla tato oslava označována za jednu z doposud nejdůstojnějších českých oslav a za nejvydařenější uvedení do budoucí práce Kuratoria, které obzvlášť opravňuje k nadějím. Nápadný je zde především disciplinovaný postoj a řízné vystupování, vynikající forma zdravení a ‚německý účes' u mnoha mladistvých Čechů. Negativní výroky se ozvaly pouze k poněkud rychlému a značně nezřetelnému projevu Teunera, který měl ve spojení s nedostačujícím reproduktorovým zařízením za následek, že samo o sobě obsahově dobrému projevu, který byl na různých místech přerušován spontánním potleskem, bylo v některých pasážích hůře rozumět."* [84]

Jisté tendence, vysledované zejména mezi českou mladší školní mládeží, dávaly již na jaře 1943 tušit, že vyhlídky na duchovní přeformování nejmladší české generace jsou vskutku slibné. Bylo možno jednotlivě sledovat rostoucí zájem českých školáků o naučení se německého jazyka a *„vícekrát mohly být u alespoň zčásti chápavého a loajálního učitelského sboru*

docíleny pozoruhodné pokroky". Pro Kuratorium bylo zajímavé především toto pozorování Sicherheitsdienstu:[37] *„Zájem se v takovýchto případech neorientuje pouze na používání německého jazyka, ale [žáci] se většinou na základě písemností, knih apod. zabývají nacionálněsocialistickým organizačním členěním, Wehrmachtem atd. a sledují především patřičné přednášky ve škole s největší pozorností. Tak např. mezi českou školní mládeží v okrese Klatovy často převažuje snaha opatřovat si německé knihy, aby pak vlastnila podklady pro zvlášť zajímavé události. V Malechově a Nepomuku (politický okres Klatovy) lze častěji sledovat, že české děti přicházejí domů, zdraví své rodiče německy a vyjadřují radost z toho, že se znovu přiučily něco nového v německém jazyce. Kromě toho během vyučování často kladou otázku, proč s nimi učitelé nepodnikají žádné školní výlety, aby také ony mohly stejně jako německá mládež pochodovat po ulici a jako Hitlerova mládež stavět tábory v přírodě. V Kdyni (politický okres Domažlice) jsou závistivými oky neustále pozorovány pochodové výlety německých chlapců z území ohrožených bombardováním, kteří jsou ubytováni v tamním táboře KLV, a v rozhovorech je vyzdvihováno rázné vystupování těchto chlapců. Jeden zhruba desetiletý český chlapec přitom zasmušile pronesl, že ‚je už dlouho jeho snahou sdílet takovýto život s Němci'. Němcům naklonění učitelé v této souvislosti poukazují na to, že neodpovídá skutečnostem tvrzení, že česká mládež je od základu zkažená a nemůže snad proto být příznivě ovlivňována v německém smyslu, neboť rozumné a plánovité směřování vyučování při eliminaci veškerých rušivých vlivů často již brzy vykazuje až zarážející úspěch. Ať se už jedná o samotné vyučování, o sběr starých surovin, o pracovní nasazení mládeže nebo podobnou praxi, všude prý dobře vedená škola bije do očí pozitivním chováním dětí."* V Plzni se například poukazovalo na nasazení školní mládeže ve věku 14 let v tamním pivovaru, kde české dívky loupaly brambory pro vojáky Wehrmachtu a kde dle svých vlastních vyjádření chtěly udělat radost německému poddůstojníkovi, který měl nad nimi dozor, když mu začaly zpívat německé písně. *„Samotná práce jimi byla přijímána vesměs radostně a se zadostiučiněním poukazovaly na již se blížící několikaměsíční nasazení při lesních pracích v Brdech."*

Ředitel reálného gymnázia v Rokycanech se vyjádřil, že sice věděl o úspěchu mezitím již jeden rok trvající výstavbové práce ve vyučování,

37 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 6. 4. 1943.

že byl ale přesto překvapen, když žáci a žákyně sedmé a osmé třídy, kteří byli osvobozeni kvůli nedostatečnému zdraví od pracovního nasazení, k němu sami přišli s prosbou, jestli by také nemohli jít pracovat, protože ve škole nechtějí zůstávat sami. Děti se vyjadřovaly, že když už nemohou vykonávat žádnou těžkou práci, mohly by přece dělat alespoň užitečnou práci u nějakého úřadu. *„Učitelé s loajálním postojem porůznu s politováním poukazují na skutečnost, že ministr Moravec sice 1. února [1943] hovořil k mládeži a přislíbil směrnice pro úkoly budoucnosti, že se ale tyto dodnes nedostavily. Nechápou, proč se všechny přípravy v tomto ohledu tak táhnou, protože každé marné vyčkávání je nevýhodné na jedné straně pro českou mládež, ale na druhé straně také pro německo-české soužití."* [85]

Ze zlepšení přístupu a smýšlení české mládeže, vychovávané v rámci Kuratoria, mohli profitovat i zaměstnavatelé. Kupříkladu mladí dělníci a učňové z Böhmisch-Mährische Maschinenfabrik AG[38] v Praze byli zapojeni do povinné služby mládeže, která byla pořádána každý den pod vedením instruktorů vyškolených Kuratoriem, pocházejících z řad osazenstva závodu (kde pracovalo přibližně 20000 dělníků), přičemž každý mladý pracovník tuto službu absolvoval jednou týdně. Sicherheitsdienst o úspěchu této výchovy v květnu 1943 hlásil, že *„mladí dělníci se hodin služby mládeže účastní s nadšením"* a *„od té doby se měl postoj mladistvých výrazně zlepšit, což se nyní projevuje v pracovním procesu v továrně, takže povinná služba mládeže je pro podnik vesměs rentabilní"*. [86]

Pozvolna se projevoval i zájem českého obyvatelstva o činnost organizace. Například z Kolína, kde Kuratorium v květnu 1943 na sportovním hřišti pořádalo „hodinku mládeže" a předvádělo několik ukázek z „povinné služby", byla dle Sicherheitsdienstu[39] *„účast obyvatelstva dobrá a porůznu bylo slyšet souhlasné výroky o činnosti mládeže"*. Stejně tak pochodovala v neděli 9. května 1943 česká mládež z Loun pod vedením okresního pověřence Kuratoria poprvé v sevřeném útvaru městem. *„Chlapci oblečení do sportovních košil a tréninkových kalhot vytvářeli nápadně dobrý dojem, což bylo uznale vyzdvihováno také ze strany obyvatel."* [87] Na druhou stranu byly zaznamenávány případy, kdy byla účast obyvatelstva na podnicích

38 *ČKD (Českomoravská Kolben Daněk)* – v Praze-Vysočanech. Za války se zde vyráběly hlavně zbraně pro Wehrmacht, např. tank PzKpfw 38(t) či stíhač tanků *Hetzer*. Byl to jeden z nejtěžších říšskoněmeckých zbrojních závodů vůbec.

39 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 13. 5. 1943; akce v Kolíně probíhala 9. 5. 1943.

Kuratoria zpočátku až demonstrativně rezervovaná, což ovšem nápadně kontrastovalo s nadšením samotné mládeže. Například v okrese Pelhřimov Kuratorium poprvé veřejně vystoupilo až 15. srpna 1943 s lehkoatletickými soutěžemi, kterých se zúčastnilo asi 550 chlapců a 150 dívek. *„Okresní pověřenec se ze všech sil snažil uspořádat toto vystoupení tak působivě, jak jen bylo možné, což se mu až na malé technické nedokonalosti zdařilo. U přítomné mládeže akce zanechala téměř vždy silný dojem. Mohlo být pozorováno, že mládež zúčastněná na lehkoatletických bojích byla při věci s největším zájmem, dokonce téměř s nadšením. Naproti tomu obyvatelstvo projevilo velmi nedostatečný zájem. Oněch 450 diváků, kteří se dostavili – ve srovnání s návštěvou jiných sportovních akcí a dřívějších cvičebních slavností to byl velmi nízký počet – mělo viditelnou snahu stavět do popředí každou malou chybičku a každopádně negativně kritizovat. A tak bylo už při slavnostním zahájení pořadu, které bylo uvedeno vztyčováním vlajek, možné pozorovat, že jen zcela nepatrná část diváků prokázala čest zvednutím pravé paže a že mnoho diváků ve skupinách v rozmezí 5 až 10 osob skoro útěkem opouštělo místo, takže závěrečnému aktu bylo přítomno asi jen zhruba 100 osob. Odmítavý postoj diváků, ale i ostatního obyvatelstva, byl zřetelně vyjadřován různými hanlivými výroky. Například jedna bývalá vedoucí Sokola prohlásila, že by z Pelhřimova raději odešla, protože se nemůže dívat na to, jak se nepřátelský element roztahuje na bývalém sokolském hřišti. Jeden pojišťovací agent řekl: ‚Kuratorium pro mládež nám může být ukradené. To má několik nedospělých chlapců vychovávat mládež? Myslím si, že něco takového je směšné, protože oni nemohou zvládnout to, co zvládl Sokol. Ano, to byla tenkrát správná výchova, nejen tělesná výchova, ale také národní výchova. Tihle chlapci v Kuratoriu, které si vesměs koupili Němci, budou z naší mládeže dělat něco mezi Němci a Čechy. Na to jsme Moravce nepotřebovali! No, tu krátkou dobu, kterou bude tenhle mišmaš ještě trvat, to už nějak vydržíme, pak se věc stejně opět dostane do našich rukou.'"* [88]

Jindy zase bylo zjevné, že aktivity Kuratoria budí živý zájem české veřejnosti, ta ale raději nechtěla nic vědět o ideologickém pozadí výchovy v této organizaci. Například při příležitosti veřejného předvádění cvičební hodiny Kuratoria, která probíhala v květnu 1943 v Táboře, se podle německých hlášení *„sešly pozoruhodné zástupy diváků, které se živě zajímaly o činnost Kuratoria".* Příznačná byla reakce jednoho středoškoláka mezi

diváky, který se při tom vyjádřil: *„Velmi rád bych šel do tábora na Čeperce, kdyby nebyla tahle blbá výuka ideologie."* [89] Že tato reakce ale zdaleka automaticky nemusí znamenat vědomé odmítání nacionálněsocialistické ideologie, nýbrž spíše všeobecnou averzi mládeže k politickému „školení" jakéhokoliv druhu, tj. její apolitičnost, lze vyčíst např. z ohlasů českých kruhů na Mladoboleslavsku, které poukazovaly na to, že se *„česká mládež téměř vůbec nestará o politiku a má zájem pouze o sport. Ve srovnání s nějakým fotbalovým utkáním ustoupí do pozadí i ty nejdůležitější politické události. Je nápadné, že návštěvnost sportovních akcí viditelně stoupá. Tento vývoj není dle mínění těchto [dospělých] Čechů vítaný, neboť při všem uznání pro sportovní nadšení se prý přeci každý člověk musí dnes zajímat o politické události."* [90] Ačkoliv nejsou k dispozici žádné odpovídající studie zabývající se motivací „protiněmeckého" smýšlení valné části protektorátního českého obyvatelstva, lze z dostupných materiálů snadno vydedukovat, že se primárně nezakládalo na hodnotách jako sympatie k demokratickému zřízení či odpor k totalitnímu uspořádání v nacionálněsocialistickém společenském zřízení, nýbrž v naprosto rozhodující míře v odporu a averzi „vůči všemu německému". Rezervovanost Čechů vůči „proněmeckému" politickému aktivismu byla navíc, jak už bylo na jiném místě podrobně doloženo, podmíněna obavami z jakékoliv formy politické exponovanosti z důvodu očekávaného výsledku války, tj. brzké porážky Německa.[40] Loajální Češi, jako např. v Pardubicích, byli na druhou stranu s cíli Kuratoria v mnoha směrech ztotožněni a poukazovali na rozšířený trend *„nechvalně proslulých potápek"*[41] mezi českou mládeží, *„k jejichž už beztak nápadnému ošacení a nepřístojnému chování se nyní jako nová metoda zavádí nošení černých brýlí".* [91] Nezájem české mládeže o politiku v květnu 1943 ostatně

40 Historik Miloslav Moulis vysvětloval častý nezájem mladých lidí o ideologickou a politickou výchovu zcela nepodloženě a tendenčně takto: *„Veškeré snahy o ideologické ovlivnění českého lidu v letech 1939-1945 skončily však pro nacisty fiaskem, stejně jako jejich pokusy o získání české mládeže, ačkoli v tomto směru vyvíjeli největší aktivitu. Důvodů, proč tomu tak bylo, je několik. Prvním a hlavním byla zásadní a nesmiřitelná nenávist české mládeže k okupantům a fašismu vůbec. V jejím odporu hrály nemalou úlohu i důvody vyplývající přímo z mentality mladého člověka. Mladí lidé svým založením nenávidí jakoukoli faleš a obojetnost, předstírání či rozpor mezi slovy a skutky. Mladí lidé mají rovnou páteř a vyhraněný smysl pro pravdu a spravedlnost. Proto nebyli mezi mladými lidmi kolaboranti a oportunisté, chytráci a alibisté. Takřka všechna česká mládež zůstala v době nacistické okupace charakterově i morálně čistá. Přes svou nezkušenost dovedli mladí lidé dobře rozpoznat, kam směřují akce Kuratoria, i když se skrývaly pod nejrůznějšími rouškami a hesly."* Moulis, Miloslav: Mládež proti okupantům, str. 152.

41 Potápka – příslušník nekonformní, prozápadně orientované mládeže v období Protektorátu, charakteristický výstředním oblečením a slangovou mluvou; tomuto druhu subkultury Kuratorium vyhlásilo boj.

potvrdil sám Sicherheitsdienst, když konstatoval, že *„pro úroveň a postoje velké části české mládeže"* měly být charakteristické odpovědi některých učňů při zkouškách pořádaných Obchodní a živnostenskou komorou v Plzni: *„Na otázku kdo je naším prezidentem a jak se jmenuje např. jedna učednice odpověděla ‚Beneš'. Jeden učeň nedokázal odpovědět na to, které státy vlastně vedou válku. Další odpověděl na otázku týkající se [mocností] Osy, že to jsou ‚Německo a Rusko'."* [92]

Kuratorium v letech 1943-1944 pořádalo rekreační pobyty táborového charakteru, určené učňovské mládeži. Akce byla pojmenována podle autora koncepce této sociální politiky jako „odkaz Reinharda Heydricha". Jednalo se vlastně o odnož kampaně stejného označení, kterou pro protektorátní dělnictvo pořádala Národní odborová ústředna zaměstnanecká (NOÚZ), kde šlo o zotavovací pobyty pro dělnictvo. [93] Kuratorium tuto akci pořádalo jednak od května do října roku 1943 a dále pak v lednu a mezi květnem a zářím roku 1944. Zotavovací akce pro mládež se měl účastnit především učňovský dorost a mladí dělníci a dělnice, zaměstnaní v těžkém a zbrojařském průmyslu. Mladí rekreanti se střídali po čtrnáctidenních turnusech a starali se o ně školení instruktoři z výcvikových táborů Kuratoria. Účastníci tady byli povinni dodržovat denní režim a účastnili se tradičních ideologických rituálů po vzoru Hitler-Jugend – například zdravili vztyčenou pravicí při vyvěšování vlajky (v Čechách se při ranním vztyčování vlajek volalo heslo „bojovat mohu jen za to, co miluji!" a byla zpívána píseň „Čechy krásné, Čechy mé"; na Moravě se po zvolání téhož hesla zpívalo „Moravo, Moravo"). Účastníci také participovali na vyhlášení hesla dne – především ve formě výroků německých představitelů, ale kupř. i Moravce nebo Teunera (např.: „Život je práce, práce jest štěstí." [Ley]). Dále pak zotavenci absolvovali přednášky na aktuální politická témata a na veřejnosti pochodovali v sevřených útvarech. Z vnitřních zpráv pražské velitelny říšské mládeže v Protektorátu vyplývá, že i ukázněnost a disciplinovanost české mládeže v letních zotavovacích táborech byla velmi dobrá. V dubnu 1944 o tom podává zprávu K. H. Frankovi oblastní vedoucí Hitlerovy mládeže[42] Fritz Knoop: *„Zotavovací tábory byly vedeny velmi přísně a čeští mladiství ukázali překvapivě hodně porozumění pro vystupování a disciplínu."* Pro rok 1944 se plánovalo pokračování úspěšné

42 *Gebietsführer*; tj. oblastní vůdce, hodnost funkcionáře Hitlerovy mládeže.

akce, která tentokráte měla podchytit 15 000 českých mladistvých. Rok 1944 měl v mnoha směrech znamenat další zintenzivnění výchovné práce: *„Protože musí být využit každý prostředek, aby se na českou mládež výchovně působilo v našem smyslu, chce Kuratorium v roce 1944 ovlivňovat také zotavovací tábory pro školní mládež a péči o mládež."* [94]

Vedle pořádání masových veřejných politických manifestací kladlo Kuratorium důraz na široké zapojení české mládeže do nejrůznějších sportovních aktivit. Zmiňované sportování „na zelených hřištích" se mělo stát návnadou, která by u mladých vzbudila co největší zájem o činnost v Kuratoriu. Ostatně v tomto smyslu hovořil již Reinhard Heydrich v jednom ze svých stanovisek v únoru 1942: *„Bude bezpochyby nutné shromáždit někde českou mládež v takové formě, jež by umožnila výchovu mimo školu... To půjde bezpochyby při českém postoji k těmto věcem asi nejlépe na poli sportu."* [95]

Vrcholnou akcí sportovně-výchovných aktivit Kuratoria se v letech 1943 a 1944 staly „Dny české mládeže" (září 1943) a „Týden české mládeže" (1944), jimž předcházela místní sportovní zápolení na celém území Protektorátu. Pražské slavnosti pak proběhly za poměrně velké účasti české veřejnosti a byly spojeny s politickým vystoupením funkcionářů organizace, ale také masovým hajlováním českých návštěvníků Strahovského stadionu.

Nápadné je, že skutečně nejsou zaznamenány případy pasivně či demonstrativně projevovaného politického odporu či nevole vůči činnosti a aktivitám Kuratoria, což rozhodně nelze říci o jiných oblastech protektorátního života, kde tyto jevy byly Sicherheitsdienstem běžně zaznamenávány a v mnoha směrech ani nebyly nikterak sankcionovány. O charakteru průběhu veřejných výstupů Kuratoria mimo hlavní město Protektorátu se dochovala například uspokojivá zpráva vrchního zemského rady pro Moravskou Ostravu o konání „Dne české mládeže" 5. září 1943 na velkém sportovním hřišti ve Vítkovicích. Na stadion se „oproti očekávání" dostavilo 7 000 lidí: *„Potěšitelné bylo, že zástupy diváků se skládaly převážně z mladších lidí a z hlediska sociálního rozvrstvení se dali přiřadit k maloměšťáckým a vyšším dělnickým kruhům. Zájem těchto diváckých zástupů byl nanejvýš aktivní. Nápadný byl disciplinovaný postoj ať už při vztyčování vlajek, tak i při závěrečném vyhlašování vítězů, když se hrála německá a česká hymna. Ten, kdo navštěvoval dřívější české akce, musel konstatovat, že postoj diváckých*

zástupů byl tentokráte velmi disciplinovaný. Velmi dobrý dojem učinili i mladiství, nasazení jako řečníci." Vrchní zemský rada, Němec Jonak,[43] se akce zúčastnil osobně, jak sám zmiňuje ve zprávě: *„Po nástupu při vyhlašování vítězů, kterého se zúčastnily krojované skupiny, se u vrchního zemského rady na tribuně dostavilo poselstvo okresního pověřence pro Moravskou Ostravu a předalo mu bronzovou figuru moravskoostravského horníka jako čestný dar české mládeže Moravské Ostravy. Předání bylo zástupy českých diváků doprovázeno živými projevy potlesku."* Spokojenost vyjádřil Jonak i nad samotnou prací Kuratoria: *„Musí se konstatovat, že okresní pověřenec českého Kuratoria mládeže pro Moravskou Ostravu, Kabeláč, který byl jmenován oblastním pověřencem pro území obvodu vrchního zemského rady Moravská Ostrava, svůj úkol velmi dobře zvládá a při zcela střízlivém uznání obtíží projevuje neúnavnou horlivost."* [96]

Další, a sice také velmi úspěšnou formou podchycení české mládeže Kuratoriem, byla podpora kulturního života mladé generace a její zapojení do kulturních aktivit nejrůznějšího druhu, které se postupně dostávají vedle sportovního vyžití do popředí až od podzimu roku 1943. Jako jistě velmi žádoucí se navíc přidal efekt získávání sympatií a zájmu pro Kuratorium ze strany českých rodičů a v listopadu 1943[44] ohodnotil Sicherheitsdienst tento „pokus postavit prostřednictvím umění most mezi Kuratoriem a rodiči" za „zdařilý" už i proto, že některé kulturní akce (jako například koncerty) pořádané touto organizací jednoduše vzbudily zájem dospělých a „silně oslovily českou národní duši". [97]

Na celém území Protektorátu se koncem září 1943 rozběhla akce „Umění mládeži", která si určila za úkol zpřístupnění všech forem kulturního života členům Kuratoria, a nejen jim. Akce se prováděla pořádáním hodnotných divadelních, koncertních a filmových představení. Ke spolupráci bylo již před zahájením akce získáno 22 divadel, od předních českých scén až po nejlepší zájezdová divadla, dále asi 120 orchestrů, od největších symfonických těles až po komorní sdružení, řada sólistů, instrumenta-

43 SS-Obersturmbannführer dr. G. Jonak se těšil přízni ostravských horníků, kteří s uznáním přijali jeho pohotovou reakci v po hornickém neštěstí ve Slezské Ostravě v létě 1942. Osobně se tehdy dostavil na místo neštěstí a již za krátkou dobu vydal pozoruhodné peněžní obnosy pozůstalým z nařízení říšského protektora. Hornické obyvatelstvo s respektem poukazovalo na to, že dříve se v takových případech o pozůstalé mimo samotných odborů vůbec nikdo nestaral. Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 97/42 z 15. 8. 1942; NA, f. ÚŘP, 114-308-5.

44 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 13. 11. 1943.

listů a zpěváků. Jednotlivá představení byla uváděna proslovy a vhodným tematickým vysvětlením. Projekt byl opět pořádán v úzké spolupráci se školami, které měly na jedné straně hrát roli jeho propagátora a na straně druhé také přijímat přihlášky od svých žáků a distribuovat vstupenky. Učitelé též dostali za úkol vykonávat dozor na samotných představeních. [98]

Akce „Umění mládeži" byla slavnostně zahájena současně v 28 českých a moravských městech v čele s Prahou, kde konání připadlo na sobotu 25. září 1943.[45] K zahájení byla pro mládež předvedena díla Smetany, Dvořáka, Stroupežnického a jiných českých hudebních a dramatických klasiků. V Praze v Národním divadle promluvil úvodem předseda Kuratoria Emanuel Moravec. V ostatních městech vyslechla shromážděná mládež tento projev z rozhlasové reprodukce: Zahajovací proslovy tam za Kuratorium přednesli jeho okresní pověřenci nebo referenti pro duchovní výchovu. V Praze byla pro mládež v Národním divadle uvedena Smetanova „Prodaná nevěsta". [99]

Emanuel Moravec ve svém dlouhém projevu kritizoval poměry za první československé republiky. Jeho kritika se soustřeďovala nejprve na prvorepublikové umění, ve kterém se dle ministra nezračila duše národa. Naopak se holdovalo směrům, které byly o to populárnější, čím byly Čechům cizejší. *„Bylo to proto, poněvadž naše inteligence se bála prostoty, ve které vždy byla a zůstane velikost. Nikdo neměl svůj vlastní úsudek. Než se takový tanečník mezi vejci odvážil pronést svůj soud o obraze, divadelní hře anebo hudební skladbě, musil si pročíst, co tomu říká přepanštělá cizina a židovská kritika."* Nyní však českou mládež čeká lepší budoucnost: *„Před českou mládeží leží nedohledná země. Nejsou to jen kraje od Roudnice k Budějovicím a od Domažlic k Ostravě. Česká mládež se rozhodla dobývat Evropu svou kvalitní prací a přitom všude získávat úctu českému tvůrčímu geniu. (...) V poslední době mohli se u nás různí ti ustrašenci přesvědčit, že pro Říši byl nepřijatelný pouze Čech nepřítel. Ale Čech jako duchovní spojenec a spolupracovník, ten je Říší vítán, jeho kultura je ctěna, jeho národní práva jsou zajištěna. (...) Moji mladí přátelé, nebylo samo sebou, že v době pochybné politiky bylo také mnoho pochybného v českém umění. Ať si*

45 Ke kulturnímu pásmu se jenom v Praze hlásilo 40785 hochů a dívek, v celoprotektorátním měřítku pak 193891 zájemců z 229 míst.

nepřítel říká co chce, my Češi rosteme a rosteme proto, poněvadž nás osud má rád. (...) Před desíti a pěti lety jsme se za české umění styděli. Kdejaký cizí šarlatán a mazal byl nám prorokem nezměnitelných duchovních hlubin. Zde udělala nacionálně-socialistická revoluce opravdu pořádek. V umělecké tvorbě národní počty neznamenají nic. Zde rozhoduje jakost, výška. Kdo má jen trochu cti, musí uznat, že v uplynulých pěti letech české umění prožilo nečekaný obrat. České umění je na vítězném pochodu. Dobylo miliony srdcí nejen v Říši, nýbrž v celé Evropě. (...) České umění, ke kterému se hrdá naše mládež vrací, je opravdu uměním víry v lepší svět. Nikdy ještě česká hudba nerozlévala se tak často nad naší pevninou. Nikdy ještě nenalezla tolik porozumění a teplého přijetí." [100]

K samotnému průběhu akce Sicherheitsdienst poznamenal, že se *„účastníci chovali velmi disciplinovaně a počínali si korektně, což se projevovalo např. bezchybným používáním německého pozdravu*[46] *ze strany ordnerů a uniformované české mládeže".* Ohledně reakcí na Moravcův projev nebyly zaznamenány žádné zvláštní reakce, pouze bylo zjevné, že intenzita potlesku byla po uměleckém přednesu silnější než po projevu předsedy Kuratoria. Sicherheitsdienst usoudil, že zájem účastníků patřil zejména „Prodané nevěstě" a podotkl, že Moravcův projev nebyl ani jednou přerušen potleskem. [101] V Brně probíhala akce hned na dvou místech, [102] přičemž publikum, skládající se převážně z mládeže ve věku kolem 15 let, vyslechlo rozhlasem přenášený Moravcův projev bez zájmu. *„Samotný okresní pověřenec [Kuratoria pro Brno-město, Oldřich Růžička] se o tomto [Moravcově] projevu vyjádřil, že nemá smysl k české mládeži neustále promlouvat v politickém smyslu, tím spíš, že Moravec se právě proto u ní netěší nějakým zvláštním sympatiím. (...) Také v Moravské Ostravě a v Olomouci byla přenosu projevu věnována jen malá pozornost a byl porůznu rušen hlasitou rozmluvou."* [103]

V celém Protektorátu se mělo akce (konec září 1943 až červen 1944) údajně zúčastnit okolo 200 000 dětí a na pódiích se mělo dle oficiálních údajů vystřídat 53 divadelních souborů a 76 orchestrů. Akce byla plánována i na školní rok 1944/45, ovšem nábor dětí na toto období byl nakonec zastaven a kampaň se kvůli uzavření protektorátních divadel z důvodu válečných opatření koncem roku 1944 nerozběhla. [104]

---

46 Tj. vztyčení pravice.

Kuratoriu se díky této akci podařilo zapojit do spolupráce zejména české učitele, což Sicherheitsdienst shrnoval takto: *„Všeobecně bylo v poslední době možné pozorovat, že české učitelstvo, které doposud Kuratorium téměř naprosto odmítalo, se pomalu ale jistě vzdaluje od svého vědomého úmyslu si Kuratoria v žádném případě nevšímat a pokouší se v různém ohledu dosáhnout spolupráce. Tato náhlá ochota ke spolupráci, především v kulturním kruhu Kuratoria,*[47] *je nejspíš znakem změny taktiky českého učitelstva a nebude žádným zásadním obratem jeho vnitřního postoje ke Kuratoriu a jeho výchovným principům. Obzvlášť ve venkovských obcích lze zjišťovat, že se české učitelstvo v Kuratoriu procentuálně čím dál více dostává do popředí."* Místní okresní pověřenec v Kralovicích musel dokonce odmítat spolupráci tamních učitelů, kteří se cítili rozladěně, když jim to bylo odůvodněno tím, že učitelé museji být z Kuratoria vyřazeni kvůli destruktivnímu postoji, na který lze obzvlášť u učitelstva narazit. [105] Oním „destruktivním postojem" se myslela především cílená infiltrace sokolských tradic na půdě Kuratoria, o které pojednává jedna z následujících kapitol.

Výchovný podtext akce „Umění mládeži" si lze ukázat například na konkrétním programu, který proběhl 9. listopadu 1943 v pražské Lucerně. Uskutečnil se zde koncert České filharmonie pod vedením Rafaela Kubelíka s názvem „Němečtí a čeští mistři", jenž měl poskytnout příležitost zejména učitelstvu pražských škol, aby poznalo novou kulturní činnost Kuratoria. Slavnostní večer, věnovaný skladbám Franze Liszta, Bedřicha Smetany, Richarda Wagnera, Josefa Suka, Johannesa Brahmse a Antonína Dvořáka, zahájil generální referent Kuratoria dr. Teuner. Jeho projev byl apelem na plodné česko-německé kulturní soužití: *„Dnešní program, čerpaný z tvorby hudebníků německých stejně jako českých, přesvědčí každého posluchače o nepopiratelném a krásném společenství duchovního růstu dvou národů. Osvětlí vzájemné vlivy a inspirační svazky, které tak hluboce a vnitřně poutají velké komponisty národů německého a českého a jejichž vzájemné ovlivňování přineslo výsledky tak ušlechtilé a umělecky požehnané. Věčná řeč hudby Lisztovy či Wagnerovy je nám stejně srozumitelná a blízká, jako hudební projev Smetanův a Sukův. Slovanské tance Dvořákovy, stejně jako Uherské Brahmsovy, vyjadřují tak podobný vnitřní rytmus, našemu srdci blízký a drahý. Jestliže našel německý umělec inspiraci k svému dílu v Čechách,*

47 Míněna je tím akce „Umění mládeži".

objevil-li český tvůrce krásu motivů německých, pak oba podali nám důkaz věčného a nadčasového příbuzenství duchů, kteří se stýkají a přibližují na výšinách, kde se rodí umělcovo dílo, aby dodalo nové víry a radosti milionům lidí a rozsévalo krásno v každé zemi a pod každým nebem." [106]

Dva dny předtím zahrál Pražský koncertní orchestr, řízený dirigentem Kubínským, za spoluúčinkování mnoha sólistů program skladatele Antonína Dvořáka. Bouři potlesku české mládeže sklidilo oznámení pořadatelů, že jako návštěva se dostavil známý německý komponista Paul Lincke. Ten po představení vzkázal české mládeži, že se ji naučil mít rád *„pro její chování, pro její lásku k hudbě, pro její lásku k Dvořákovi."* Řekl také: *„Krásná a zdravá mládež, nadšená krásou a vnímající všechny ty duševní podněty jí podávané. Silná, nezkažená mládež. A co já bych mohl vzkázat, aby stále byla tou zdravou mládeží, tím nadšeným dítětem z krásy a pro krásu."* A uzavřel slovy: *„Mějte rádi Dvořáka, Smetanu, kteří jsou mluvčími vaší hudby, milujte hudbu a nezapomínejte na ni. Milujte a zůstaňte věrni vašemu odkazu, odkazu národa muzikantů. Jen se zpěvem v hrdlech kráčejte vaší vlastí a jen ve zpěv svěřujte všechen svůj boj i radost."* [107] Sicherheitsdienst k přijetí Linckeho mladými Čechy poznamenal: *„Je příznačné pro postoje českých mladistvých, že tohoto známého německého skladatele, když byl rozpoznán, pozdravili bouřlivým potleskem a mnozí mladiství po něm požadovali autogramy. Lincke, který poskytl interview zástupcům tisku, projevil velké překvapení z velké návštěvnosti a z pochopení, které česká mládež projevila pro zde předváděnou německou hudbu. Mohl prý s potěšením zjistit, že převážná většina mládeže sledovala program s velkou pozorností, a doufá, že tyto koncerty přispějí k hlubšímu pochopení německé hudby. Mezi mladistvými účastníky, většinou maximálního věku 18 let, vládla velmi dobrá nálada, která byla Linckeho přítomností ještě zesílena."* [108]

Z předcházejícího je tedy zjevné, že na rozdíl od politické agitace, přijímané s určitou nelibostí, disponovalo Kuratorium na poli kulturní výměny těmi nejvhodnějšími prostředky a možnostmi, jak českou mládež vést k česko-německému porozumění a eventuelně i k „říšskému smýšlení". Pravděpodobné je, že tento potenciál výchovy ke vzájemnému porozumění mezi Čechy a Němci existoval bezpochyby i na poli sportu. Například počátkem zimního období 1943/44 bylo Sicherheitsdienstem pozorováno, že v kruzích českých sportovců je stále častěji hlasitější přání, aby směla být

pořádána sportovní utkání s německými mužstvy podle vzoru dřívějších mezinárodních utkání. Zejména čeští hokejisté pociťovali určitou újmu z toho, že jim nyní chybí účast na mezinárodním sportovním dění, a poukazovali při tom na slovenská mužstva, která pěstovala s těmi německými intenzivní sportovní styky. Češi vyjadřovali názor, že jejich sportovní spolky jsou natolik dobré, aby mohly poskytnout německým mužstvům rovnocenné protivníky. *„Také se vyskytovala vyjádření, že takovéto soutěže by pro Čechy znamenaly zvláštní čest, vytvářely by cestu k oboustrannému porozumění a byl by to nejlepší prostředek k podporování kamarádství mezi německými a českými sportovci. V této souvislosti se poukazuje na to, že dřívější sportovní vztahy mezi Němci a Čechy navzdory znemožnění sportovních styků pomohly dodnes zachovat různé vazby. To vyplývá například z korespondence mezi německými sportovci, kteří jsou na frontě, a českými sportovními kamarády a potvrzuje to také v českých kruzích se vyskytující soucit v případech, kdy je oznámeno úmrtí nějakého německého sportovce, zvlášť když člověk dříve proti němu hrál a zápasil."*[48] Tato často vyjadřovaná přání však doprovázela určitá nejistota. Čeští sportovci, kteří si přáli kontakty s Němci obnovit, se na druhou stranu obávali, *„aby jim zranění, která by při takovýchto soutěžích byla způsobena německým hráčem, nebyla podsouvána jako úmysl a i ta nejmenší neférovost ihned nebyla vykládána jako akt protiněmeckého postoje."* [109] Dá se předpokládat, že podobných konfliktních situací se z uvedených důvodů mohli obávat i funkcionáři Kuratoria a Hitlerovy mládeže, i když o tom nebyly dochovány žádné bližší podklady. Jak známo, příslušníci slovenské Hlinkovy mládeže se naproti tomu běžně účastnili sportovních utkání a měření sil s německou mládeží, ať už v rámci mezinárodních setkání či v rámci bilaterálních kontaktů obou organizací.

Ačkoliv to byly navenek aktivity sportovního a kulturního rázu, které měly pozitivně ovlivnit vztah české mládeže k práci v Kuratoriu, bylo cílem organizace poskytnout mladým Čechům v rámci povinné služby mládeže odpovídající duchovní výchovu. Ta měla čerpat ze čtyř základních zdrojů – byly to „dějiny", „Říše a její zařízení", „kultura" a „nový způsob života".

48 Pro zajímavost lze doplnit, že i úmrtí říšského sportovního vedoucího Hanse von Tschammer und Osten (zemřel 25. 3. 1943) vyvolalo v českých sportovních kruzích politování a jeho osobnost byla Čechy srovnávána s vlastními národními sportovními činiteli. Z Mladé Boleslavy to hlásil Sicherheitsdienst ve své denní zprávě č. 61/43 z 27. 5. 1943; NA, f. ÚŘP 114-308-4.

Vybrané a vhodně vysvětlované dějinné události měly v očích české mládeže ospravedlňovat současnou situaci. Identifikace s přefiltrovanými kulturními hodnotami měla poskytovat obraz jakési národní svébytnosti v symbióze s německou kulturou. Nacionálněsocialistické Německo bylo představováno jako stát s nejideálnějším možným společenským zřízením. Kromě odpovídajícím způsobem interpretovaných dějinných událostí se měla česká mládež v Kuratoriu také seznámit s existencí a významem některých říšských institucí a byla obeznamována s příkladnými osobnostmi Velkoněmecké říše. Duchovní výchova měla ovšem také přirozeně obsahovat silný antisemitský náboj a rasové uvědomění Čechů, resp. uvědomění jejich rasové příbuznosti s německým národem. [110] Formy a stupeň zaobírání se tématy duchovní výchovy se logicky lišily podle věku a pohlaví vychovávané mládeže a podle typu spolků, které ji měly na starosti. Poněkud jiný přístup se uplatňoval v řadových spolcích než ve výběrových „Vzorných rojích", elitních „ZZ-oddílech" či v kuratorních učňovských internátech, tzv. „domovinách mládeže". [111]

Historik Tomáš Pasák ve své známé práci uvádí, že se v Kuratoriu projevovaly dva směry s odlišnými koncepty ideologické výchovy české mládeže. Skupina kolem funkcionáře Jana N. Pipoty chtěla Kuratorium prakticky okamžitě přebudovat v „českou Hitler-Jugend". Proti této myšlence měl stát František Teuner. Tyto rozpory záhy rozřešil Emanuel Moravec, který nepřipustil žádné okamžité řešení ideové výchovy. [112] Pasák tuto tezi nikterak nedokládá a kromě toho jí odporuje i stať samotného Jana N. Pipoty z března 1944, ve které tento ideolog Kuratoria vysvětluje, že ač se české Kuratorium výrazně orientuje podle Hitler-Jugend, muselo při své výstavbě zvolit jinou organizační formu než organizace německé mládeže, jež měla zejména tu výhodu, že svou strukturu mohla nesrovnatelně delší dobu budovat v době míru. Kuratorium mělo během rekordně krátkého času v době, kdy válečné podmínky omezovaly samotnou činnost HJ, podchytit co největší počet české mládeže. Pipota vysvětloval smysl podchycení české mládeže formou převzetí původních, již existujících českých spolků Kuratoriem takto: *„Co vedlo zákonodárce k tomu, že počítal alespoň do začátku se spolky, jež byly většinou už neaktuální záležitostí? Prostě nutnost pevně se organisačně zachytit. Stvořit nebo obnovit nějaký pevný bod, z něhož by bylo možno alespoň s částečným počátečním úspě-*

chem přikročit k práci. Spolky tuto možnost dávaly. Kromě nich nebylo jiné opory. Vím, že mnozí nadšenci, kteří už zřízením Kuratoria viděli českou mládež v organisaci, jež je na téže výši s týmiž rozvětvenými možnostmi jako například Hitlerova mládež (HJ), byli tímto střízlivým postupem trochu rozčarováni. Zapomněli ovšem na to, že ani ta organisačně i duchovně klasicky vybudovaná Hitlerova mládež se tu nevzala najednou. I tu bylo třeba mnoha let vývoje, zkušeností, oprav a nových poznatků. Trvalo ještě téměř čtyři léta po převzetí moci nacionálním socialismem v Říši, než bylo 1. prosince 1936 možno prohlásit organisaci Hitlerovy mládeže za státní, jedinou a výhradní organisaci německé mládeže. Považme dále, že Hitlerova mládež tu byla už dlouhou řadu let před státním převratem v roce 1933, že prodělala svůj křest krví a osvědčila se i v dobách boje o moc jako pravidelná formace. Ale přesto bylo třeba vývoje a růstu. I nám je třeba, abychom rostli odzdola, aby zákon něco nařizující byl pouze slovním výrazem našeho přesvědčení, ne jeho omezením.V případě Kuratoria by bylo ranou naprázdno velet najednou prostě celé mládeži do jednotné organisace, provést jednoměsíční nábor a pak se pokoušet se zachycenou masou něco počít." [113]

Problémem důraznějšího ideologického podchycení dosavadního členstva Kuratoria a vůbec i konceptem jakéhosi nového „českého proříšského nacionalismu" se vedení Kuratoria, němečtí poradci z řad Hitlerovy mládeže a především pak příslušná německá místa zabývala intenzivněji od počátku roku 1944. V souvislosti s blížícím se koncem války a narůstajícími problémy Německa tak zůstal nábor do Kuratoria v půli cesty, nebo přesněji řečeno vlastně teprve na jejím počátku. Zodpovědět si otázku, jakým směrem by se tato cesta ubírala za podmínek pro Kuratorium příznivých, zejména z hlediska geopolitického vývoje a v případě konečného vítězství německé Branné moci i jejích spojenců, je nad rámec tohoto pojednání a odpověď na ni zůstává otevřená. Nicméně je zcela určitě na místě zamyslet se také nad tím, zda ony obrovské časové, finanční a organizační investice německého aparátu do zdravého, fyzicky i mentálně utuženého mladého českého člověka a jeho výchova k harmonické symbióze s mladým Němcem jsou zrovna tím nejlepším a nejefektivnějším způsobem, jak český národ fyzicky zlikvidovat.

„Bylo nutno mladým Čechům opět a opět připomínat, že těsné sousedské svazky českého a německého národa jsou prapříčinou toho, že celým sudetským prostorem po mnoho staletí protéká společný proud krve a kultury, který mnohonásobným prolínáním podstatně vyrovnal rozdíly mezi Čechy a Němci, takže dr. Teuner v létě 1943 právem prohlásil, že mladý Čech svou pokrevní příbuzností a dík své lidské a národní tradici je mezi Evropany mladému Němci zřejmě nejblíže'." (Německý náměstek primátora města Prahy, dr. Josef Pfitzner ve svém projevu 4. června 1944. Na snímku dr. Teuner obklopen svými spolupracovníky ze Slovácka v roce 1943.)

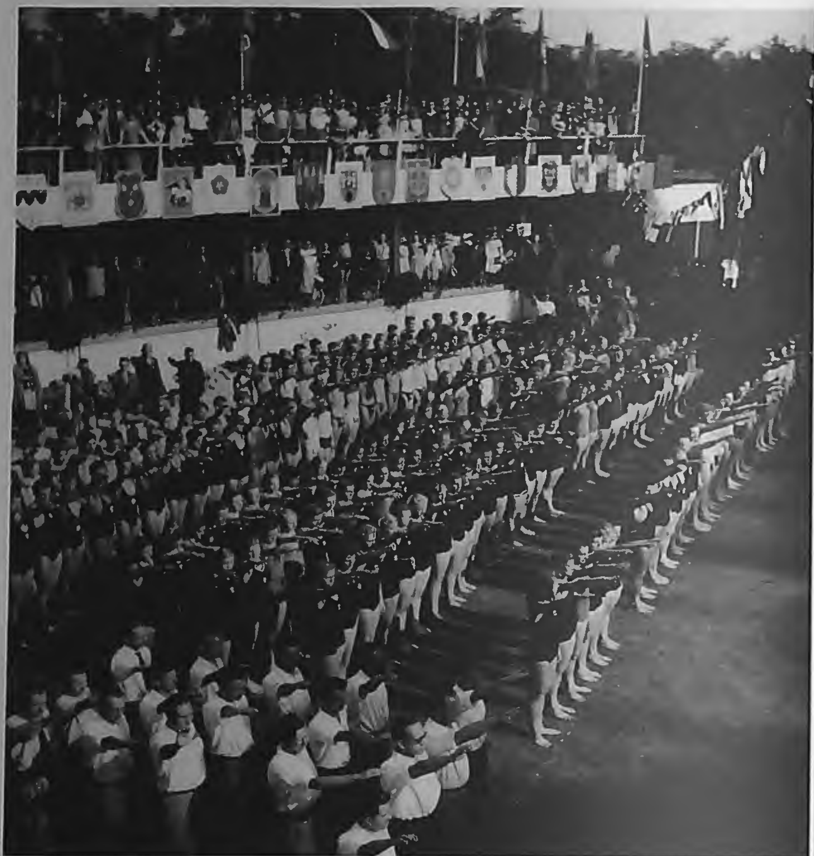
Ukázka „vzorné služební hodinky" v Kolíně, květen 1943.

Ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec v uniformě Kuratoria v rozhovoru s místními instruktory své organizace mládeže v Sušici v květnu 1943.

Generální referent Kuratoria pro výchovu mládeže, dr. František Teuner, 1. července 1943 zavítal mezi mladé dělníky Škodových závodů v Plzni. Ve svém projevu ve velkém sále závodní jídelny porovnával problémy dělníka za první republiky s jeho nynějším sociálním zajištěním v Protektorátu. Připomněl i tíživé problémy pracujících v USA a nesnáze pracujících Sovětského svazu za tamních sociálně neutěšených podmínek.

Poprvé v historii českého plaveckého sportu bylo uspořádáno mistrovství dorostu Čech a Moravy, kdy se Kuratorium za spolupráce Plaveckého svazu ujalo intenzivní propagace tohoto sportovního odvětví v nejširších vrstvách mládeže. Zúčastnilo se jej na 9000 chlapců a děvčat. Nejdříve probíhaly přebory v rámci okresů, potom zemské, a konečně přebory celého Protektorátu, které znamenaly vyvrcholení celé akce na barrandovském plaveckém stadionu ve dnech 3. až 4. července 1943.

Finálnímu zápolení přihlíželo víc než 6 000 nadšených diváků. Nechyběl však politický rámec sportovní slavnosti, pořad se totiž zahajoval slavnostním nástupem všech účastníků a vztyčením vlajek. Přítomni byli i němečtí hosté v čele s náměstkem primátora Josefem Pftitznerem.

Po závodech všichni účastníci opět slavnostně nastoupili. Předseda Kuratoria, ministr Emanuel Moravec osobně pogratuloval vítězům a ve svém projevu označil Hitlerovu mládež za vzor nové generace: „Česká mládež musí být stejně zdatná jako mládež ostatních probuzených evropských národů, aby svému národu v budoucnosti zajistila čestné místo v novém evropském řádu, za který Říše krvácí. Zářivým vzorem je nám zdatná, železně ukázněná a ušlechtile obětavá mládež velikého národa německého, která nám podala přátelskou ruku pomocnou. Společný veliký cíl, jak jste se již přesvědčili, zahladil už smutné vzpomínky na chyby otců. Čech vedle Němce, Němec vedle Čecha. Jeden pomáhá druhému, jeden druhého poznává."

Generální referent Kuratoria pro výchovu mládeže, dr. František Teuner, na Dni mládeže 1943 v Kolíně.

Okresní dny mládeže byly v roce 1943 provedeny v 55 okresech Čech a Moravy a zúčastnilo se jich na 13 347 závodníků a závodnic a více než 110 000 diváků. Druhým stupněm lehkoatletických mistrovství mládeže pořádaných v rámci Dnů mládeže pak byly obvodové přebory. Tam závodilo 3 474 závodníků a shlédlo je 40 000 diváků. Obvodový den v Třebíči přilákal 12 000 nadšených návštěvníků. V německé situační zprávě se o průběhu akce v Ostravě, kam přišlo 6 000 diváků, psalo: „Nápadný byl disciplinovaný postoj jak při vztyčování vlajek, tak při závěrečném vyhlašování vítězů, když se hrála německá a česká hymna.“

„Tato válka žádá od nás všech také oběti a omezení v osobním štěstí a pohodlí. Česká mládež plní však radostně povinnosti, jaké plní dnes mládež celé Evropy v boji proti společnému nepříteli, Židovstvu, representovanému bolševismem a amerikanismem, jejichž vítězství by pro nás znamenalo definitivní národní smrt.“ Projev dr. Teunera si v pražské Lucerně 19. srpna 1943 vyslechlo 3 000 mladých Čechů.

„Každému mladému Čechu a každé české dívce je jasné, že kdo miluje český národ z plného srdce, ten musí být i přítelem německého národa. Oba národy jdou dnes ve společné Říši vstříc veliké budoucnosti. Vzorem oběma je jejich mládež, kterou pojí upřímné a věrné přátelství. Hitler-Jugend a Kuratorium české mládeže kráčí ruku v ruce s novou planoucí ideou v srdcích, která váže Čechy s Němci i všechny mladé Evropany dobré vůle, jimž nacionální síla a sociální víra nejsou planými slovy, nýbrž svatým společným závazkem."
(Emanuel Moravec; snímek z místní akce Kuratoria na podzim 1943.)

„Pro vedoucího říšské mládeže je právě česká mládež v rámci evropské mládeže nanejvýš důležitá." (Oblastní vůdce Hitlerovy mládeže Fritz Knoop ve své doložce K. H. Frankovi ze 12. června 1943.)

Pod hesly „bolševismus ničí, česká mládež buduje", „proti bolševismu za vlast, národ a čest" a „proti smrti a zkáze, socialismus činu" proběhla 3. března 1944 v budově Dopzu v Brně (prostranství kina Scala) protibolševická manifestace Kuratoria za účasti všech jeho vedoucích činitelů.

Po letních rekreačních táborech, kde v roce 1943 strávili dovolenou učňové a mladší dělníci, zaměstnanci převážně ve zbrojním a kovodělném průmyslu, nastoupila také péče o pracující zemědělskou mládež. Kuratorium od ledna 1944 pořádalo zimní zotavovací tábory pro mladé z venkova. Pro účastníky byly organizovány zájezdy do Prahy a Brna. Generální referent Teuner a ministr zemědělství a lesnictví Hrubý 14. ledna 1944 na tzv. kamarádském večeru v Měšťanské besedě v Praze ve veselé atmosféře pohostili 86 chlapců a dívek.

„Co by tomu řekla naše mládež, kdyby místo krásného a ušlechtilého a jednotícího Kuratoria, které volá všechny mladé lidi v Čechách a na Moravě k účasti na službě své vlastní budoucnosti, kdyby místo toho byla zde organizace bolševického komsomolu, který jen s malým počtem privilegované kasty bolševické a židovské mládeže spolu s GPU likvidoval každého, kdo by zazpíval národní píseň nebo zanotoval‚Kde domov můj'?" (Z projevu dr. Teunera v brněnském Dopzu. Poté účastníci se vztyčenými pravicemi zazpívali říšskou a protektorátní hymnu.)

Fotografie instruktorů z výcvikového tábora Kuratoria v Protivíně (duben 1944).

Účastníci kursu ve výcvikovém táboře Kuratoria pro výchovu mládeže.

Kuratorium v předvečer 60. výročí úmrtí skladatele Bedřicha Smetany uctilo jeho památku položením věnce na jeho hrob za projevu Františka Teunera. Na druhý den, 12. května 1944, proběhla velká oficiální slavnost, kdy za zvuku fanfár u hrobu českého hudebního génia pokládali věnce činitelé protektorátní vlády, zástupci hlavního města, ale i SS--Sturmbannführer Martin Wolf s vlastním věncem od německého státního ministra K. H. Franka.

V roce 1943 se 10 000 mladých českých učňů zúčastnilo dvoutýdenních pobytů v zotavovacích táborech pořádaných Kuratoriem „z odkazu Reinharda Heydricha". Dne 20. května 1944 byla zahájena stejně koncipovaná akce, která tentokráte probíhala už na 17 místech a obsáhla téměř dvojnásobek chlapců a děvčat. Generální referent František Teuner společně s Karlem Žaludem (vedoucí sociální výchovy, vlevo za Teunerem) a Josefem Očadlíkem (vedoucí Díla domovů mládeže, na snímku vpravo od Teunera) při zahajovací akci s účastníky tábora v Eši u Pacova.

V táboře v Eši se při návštěvě generálního referenta Kuratoria rekreovalo 270 českých chlapců. Ti mu na uvítanou tábor vyzdobili nápisy na trávnících „jaká mládež, takový národ" a „práce je čest!" a předvedli ukázky ze svých her, do kterých se krátce zapojil i sám Teuner. Rituály v táborech – zdravení vlajek vztyčenými pravicemi – se řídily podle vzoru Hitlerovy mládeže.

Okresní pověřenec Radimír Panzner z Klatov v kruhu mládeže na „letním dnu". Dne 4. června 1944 byly zároveň ve všech okresech Protektorátu zahájeny „letní hry mládeže", jejichž finální vyvrcholení proběhlo počátkem července v rámci „Týdne mládeže 1944" hned na několika místech v Praze.

Oblastní vedoucí Hitlerovy mládeže Fritz Knoop v dubnu 1944 podává K. H. Frankovi zprávu o způsobu vedení letních táborů české mládeže instruktory Kuratoria: „Zotavovací tábory byly vedeny velmi přísně a čeští mladiství projevovali překvapivě hodně porozumění pro vystupování a disciplínu."

„V táboře se mi líbilo dobře... Nejraději se mi líbilo kamarádské sdružení, jak jsme chodívali v trojstupech a zpívali. Chodívali jsme na večírky, kde jsme zpívali národní písničky." (Napsal patnáctiletý stolařský učeň Jaroslav Baroň do dotazníku po skončení pobytu v zotavovacím táboře v Eši.)

Generální referent Teuner (v uniformě) a okresní pověřenec Kuratoria Kříž na „letním dni" mládeže v Čáslavi v červnu 1944.

Pro rituál vyvěšování vlajky vydalo Kuratorium přesné instrukce: Když vlajka dosáhne nejvyššího místa stěžně, přednese se jedno z 21 tzv. „denních hesel" v českém jazyce, případně včetně jména muže, jenž byl autorem citátu. „Po dobu přednesu stojí táborníci (-ice) a cvičitelé (-ky) ještě se vztyčenou pravicí. Po skončení hesla jest dán povel,přímo hleď!' a ruka se spustí." Vedoucí táborů vybírali vhodná hesla různých autorů – počínaje Goebbelsem („práce není prokletím, nýbrž požehnáním člověka") přes Nietzscheho („pochváleno budiž vše, co činí tvrdým") až po anonymní „tyto vlajky jsou znamením pořádku: následujme je!".

Hlavní pověřenec pro Pošumaví, Jaroslav Němeček, nositel kordíku za zásluhy o výchovu české mládeže, který mu byl předán generálním referentem Františkem Teunerem. Tato pocta byla udělována pouze nejzasloužilejším funkcionářům Kuratoria.

Hlavní pověřenec Jan Ryba přijímá hlášení v táboře v Bzenci.

Nedatovaná fotografie účastníků výcvikového tábora v Protivíně. Sedmým mužem zleva je Kurt Hora z Hitlerovy mládeže, který se stal od poloviny roku 1944 hlavním německým poradcem při Kuratoriu.

Dům mládeže v Praze-Krči se 11. února 1945 stal místem srazu 278 příslušníků „Vzorných rojů" – výběrové organizace Kuratoria pod velením Jaroslava Šindlara, za jejíž členy byli přijímáni zvlášť vzorní 13 až 15letí chlapci po absolvování zvláštních zkoušek. Chlapci nosili i vlastní stejnokroje, a to povinně každou středu po škole a zaměstnání. Oblékali si modré čapky a bílé košile, na jejichž levém rukávu nad loktem nosili velký odznak „VR" s bílými písmeny na červeném podkladu.

Voják Wehrmachtu – vzor českého kluka

Postoj mladé české generace všeobecně k „vojáctví" byl již v dobách československé republiky spíše netečný a odmítavý. Je tedy pochopitelné, že ani po zřízení Protektorátu tento tradovaný vztah nemohl ze dne na den nabýt jiný směr. Vztah mladých Čechů k českému protektorátnímu Vládnímu vojsku byl taktéž „absolutně odmítavý", ale německé kruhy si to vysvětlovaly zčásti onou tradicí první československé republiky. Již v těchto dobách si pro změnu tehdejší české kruhy odůvodňovaly „protivojenské" smýšlení mládeže po dlouhá desetiletí přežívající antipatií Čechů, jež měla své kořeny v odmítavém postoji vůči vojenské službě v rakousko-uherské armádě. Zákon o předvojenském výcviku, který byl vydán za druhé republiky, vyvolal u mladých Čechů doslova bouři rozhořčení. *„Tvrdost a dril, stejně jako osobní nasazení, jimi byly odjakživa nenáviděny, odpovídajíce jejich většinou měkkým charakterovým dispozicím. K tomu se přidružuje na stejných motivech stojící averze vůči pevným organizacím a přísně fungujícím sdružením. Že chlapci, kteří se staví vůči vojáctví s takovým vnitřním vzpouzením, dokážou v případě vojenského školení předvést dobrého vojáka pouze v těch nejřidších případech, rozpoznali také v dobách bývalé republiky českoslovenští důstojníci a počítali ve vážném případě s lepší kvalitou německého, stejně jako slovenského vojáka"*, analyzoval tuto situaci později Sicherheitsdienst.[49]

Do jaké míry může být tento pokus o analýzu pohnutek mladé české generace považován za dostatečně výstižný, ponechme nyní stranou, nicméně v něm rozhodně lze vycítit snahu o objektivní náhled na situaci: *„Česká mládež neprokazovala a neprokazuje, vycházíme-li z tohoto vnitřního postoje, vůči vojákovi žádný obdiv, spíše jej lituje. Tak také lze pasivní chování většiny mladých Čechů vůči dnešnímu válečnému dění a výkonům německé armády – vedle bezpochyby disponibilních, Říši nepřátelských motivů – vyvozovat do značné míry z této nevojácké charakterové vlastnosti. Vstup do [českého protektorátního] Vládního vojska tudíž tvoří cíl hodný usilování pouze u jednotlivců české mládeže, většina jej jednoznačně odmítá. Přitom zřejmě hraje také další roli údajné nasazení Vládního vojska na frontě a na území ohroženém bombardováním, neustále tematizované tvrzeními šeptané*

49 Ve své denní zprávě z 23. 10. 1943.

propagandy. V poslední době [zpráva je z října 1943 – pozn. autora] *bylo ovšem možné zjistit určitý nárůst ve hlášení se mladistvých Čechů k Vládnímu vojsku. To ale většinou v žádném případě nemůže být vyvozováno ze zájmu o vojáctví, který by si pozvolna razil cestu – kupříkladu prostřednictvím odpovídajícího vedení Kuratoriem pro výchovu mládeže, nýbrž ze snahy mladistvých vyhnout se tímto způsobem pracovnímu nasazení v Říši. V těchto případech jde při volbě povolání pouze zřídkakdy o ušlechtilé důvody, nýbrž se to většinou zakládá na materialistických rozvahách."* [114]

Zmíněné „vedení" české mládeže k vojenskému duchu prostřednictvím Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě se prakticky odehrávalo ve dvou rovinách – jednak formou duchovní výchovy v rámci „povinné služby mládeže" (zdůrazňování pozitivně vnímaných atributů hrdinství, vojenského kamarádství, odvahy a obětavosti), a pak ve formě mnohem úspěšnějšího projektu „Knihovna pro mládež". Zatímco míra účinku takto směřované duchovní výchovy české mládeže není dostatečně zmapována (přičemž na základě dostupných informací lze usuzovat, že úspěšnost byla zanedbatelná), zaznamenala odezva vydavatelského propagačního projektu „Knihovna pro mládež" vskutku neobyčejný úspěch a nabírala překvapujících rozměrů. Je velmi pravděpodobné, že úspěch této akce spočíval zejména v tom, že se orientovala na nejmladší ročníky české mládeže, tedy v podstatě na děti. Vypovídá to mnohé o tom, že ideologická výchova Čechů v duchu nacionálního socialismu mohla počítat s nejslibnějším ovocem teprve u dětí a nových generací, které by přišly na svět až po válce.

Ostatně stejně soudil v již citované analýze německý Sicherheitsdienst, když uvedl, že *„navzdory doposud vesměs negativním jevům by se v budoucnu, vycházeje z ‚výchovy české mládeže k říšskému smýšlení' především prostřednictvím Kuratoria pro výchovu mládeže, u mladých Čechů přeci jen mohla vyvolat určitá otevřenost vůči vojenským otázkám"*. Zároveň ale doplňoval, že v daném okamžiku ještě momentálně nelze odhadnout, zda se tato rostoucí vstřícnost bude projevovat *„sílícím zájmem o Vládní vojsko nebo výlučně pozitivním postojem k německému Wehrmachtu"*. Ani zde si však Sicherheitsdienst nedělal žádné iluze: *„Vzhledem k úzce vymezené oblasti úkolů připadajících Vládnímu vojsku ovšem ono nevalné mínění, které většina českých mladistvých projevuje vůči vojákům Vládního vojska, kteří jsou označováni za ‚výstavní loutky' ‚kanárky' ‚floutky' ‚v německých*

službách stojící žoldáky' apod., sotva ustoupí opačnému postoji. Taktéž se jeví jako nejisté, zda česká mládež bude při větší vstřícnosti vůči vojenským věcem, docílené prací Kuratoria, usilovat o vlastní vojenské vyškolení. Spíše se při hlášení k armádě nadále bude jednat o mladé Čechy, kteří mají na základě silněji disponibilního podílu německé krve příznivé předpoklady pro vojenskou výchovu, nebo u kterých alespoň nepřevažuje neschopnost vojácky smýšlet a cítit, jež je vlastní českému národnímu charakteru. Většina české mládeže se sice charakterově a z hlediska postoje upevní, ovšem nebude možné ji vychovávat k vnitřnímu a vnějšímu vojenskému postoji vlastnímu německé mládeži." [115]

Je tedy zjevné, že – bez ohledu na celkové předpokládané vyhlídky německé správy Protektorátu na úspěšnost výchovy české mládeže k vojenskému duchu – toto výchovné směřování Čechů bylo nepochybně považováno za žádoucí. A to je velmi podstatné zjištění zvláště v kontextu úvah o podmínkách existence českého národa v případě dosažení „konečného vítězství" Německé říše ve světové válce.

Na okraj je nutno doplnit, že citovaná zpráva z října 1943 ještě nemohla zachytit rostoucí pozitivní odezvu „Knihovny pro mládež", kde se počet dobrovolných účastníků zvyšoval od soutěže k soutěži, protože zpráva zaznamenala velmi úspěšný průběh pouze prvního kola soutěže v létě téhož roku, ale nikoliv kola následující.

Přitom iniciátoři Knihovny pro mládež úspěšně navázali na jiný, mezi českou mládeží oblíbený projekt a pouze jej obsahově náležitě upravili. Ve skutečnosti se však v případě Knihovny po mládež jednalo o kopii obdobného německého projektu.

Mezi českou mládeží kolovaly ještě za Protektorátu oblíbené rodokapsové sešity v předválečných výtiscích, a toho již na začátku roku 1943 využilo Kuratorium, když ve spolupráci s nakladatelstvím Orbis vytvořilo projekt „Knihovna pro mládež". Jednalo se o vydávání podobných sešitů, ovšem s naprosto odlišným obsahem. Hrdiny příběhů této edice byli němečtí vojáci, svádějící hrdinské boje na frontách první i druhé světové války. V lednu 1943 začalo nakladatelství Orbis s vydáváním ilustrovaných sešitů, které vycházely dvakrát v měsíci. Jednalo se o překlady vybraných německých sešitů vycházejících ve „Válečné knihovně německé mládeže"[50]

50 *Kriegsbücherei der deutschen Jugend.*

a „Erlebnis-Bücherei" v nakladatelství berlínské společnosti Steiniger. Tyto sešity narazily u české mládeže na takový zájem, že nakonec bylo nutné zvýšit původní náklad 10 000 exemplářů každého titulu na 120 000 kusů, a navíc musely být dotištěny předcházející díly. Za první půlrok produkce „Knihovny pro mládež" (tedy do 30. června 1943) vyšlo celkem jeden a půl milionu (1 440 000) výtisků. [116]

Tento vydavatelský počin byl náležitě komentován v tisku a vkládaly se do něj velké naděje: *„Knihovna pro mládež bude jistě přijata českou mládeží velmi příznivě, poněvadž jí úplně nahradí bezobsažnou dobrodružnou četbu románových sešitů četbou hodnotnou, přinášející prvky, které české mládeži jsou velmi potřebné."* (*Zteč*, roč. 2, č. 2, 1943.) Podobně hlásal ve svém prvním čísle i časopis *Náš směr* (č. 1/1943), vydávaný pro vnitřní potřeby Kuratoria, že Knihovna pro mládež měla přispět k tomu, *„aby se mládeži dostala do rukou vhodná literatura a konečně se tak odstranila zhoubná četba, jež otravovala ducha mládeže"*. [117]

Nebylo by však správné se domnívat, že v tomto případě šlo o zcela první podnik tohoto druhu. Ještě dlouho před samotným založením Kuratoria proběhla podobně laděná propagační akce, v jejímž rámci se však nejednalo o vydávání vlastních publikací, které měly české děti sbližovat s tématikou válečného hrdinství, ale při které již tehdy figurovalo nakladatelství Orbis. Na základě soutěže vypsané říšskou brannou mocí, na kterou odpověděly českomoravské děti prostřednictvím 27 000 dopisů, byla v roce 1941 nakladatelstvím Orbis vydána publikace *„Slovo mají děti"*. Kniha byla v podstatě výběrem textů z dopisů, které zaslaly české děti, jež v nich líčily svůj pozitivní vztah k německým vojákům. Tematicky se příspěvky vracely především k 15. březnu 1939. Když protektorátní tisk informoval v souvislosti se zahájením druhé soutěže Wehrmachtu, pochopitelně také pozitivně bilancoval výsledky soutěže první, která byla zakončena v roce 1941: *„Německá branná moc je mezi českou mládeží velmi populární a její vojáci jsou u ní v oblibě od prvních chvil, kdy se s nimi česká mládež setkala. Svědectví o tom podala soutěž před dvěma lety, jejíž nejlepší příspěvky byly shrnuty do sborníku „Slovo mají děti". Je to výběr z tisíců projevů českých dětí, líčících první setkání s německými vojáky. Byly to projevy nejen zájmu, nýbrž i obdivu a úcty, kterou si němečtí vojáci získali svou vlídností a namnoze i pohotovou pomocí*

dětem a civilnímu obyvatelstvu při různých příležitostech." (*Lidové noviny*, 24. května 1943.)

O dva roky později byla německou brannou mocí mezi českou mládeží uspořádána další soutěž, tentokrát na těžší námět. Účastníci měli vybrat z novin nějaký článek o německé branné moci, který je nejvíce upoutal, a přeložit jej do němčiny. Měřítkem při posuzování došlých prací byla úvaha, „*jaký poměr zaujímá účastník soutěže k branné moci, zdali je jeho zájem dán jen věcnými zřeteli či zda vychází ze srdce*".

Ohled na jazykovou správnost při posuzování překladu byl druhotný, ačkoliv soutěž – alespoň dle tvrzení dobového tisku – měla podnítit zvýšený zájem o německý jazyk. Výsledek soutěže byl překvapující, protože se sešlo přes 10000 odpovědí ze všech koutů Čech a Moravy a ze všech typů škol, přičemž účastníci zastupovali všechny věkové skupiny mládeže. Pozoruhodná a překvapující byla účast dívek.

Vybraných 2000 prací bylo odměněno německými a českými knihami, majícími většinou vztah k branné moci, potom také obrazy, plnicími pery, patentními tužkami, kreslícími a rýsovacími soupravami a jinými potřebami pro školu. Šestnáct účastníků soutěže, kteří zaslali nejlepší práce, bylo pozváno na sobotní dopoledne 22. května 1943 do Prahy do budovy úřadu zmocněnce branné moci u říšského protektora a byli slavnostně odměněni osobně. Dostavili se se svými rodiči a částečně i se svými učiteli. Byly to děti od 9 do 19 let z nejrůznějších českých a moravských krajů a bylo mezi nimi pět dívek. Plukovník von Wick v proslovu k nim pochválil jejich výběr článků, který podle jeho slov „svědčil o srdečném obdivu pro výkony německých vojáků", a nabádal je, aby nezapomněly na závazky, které „má česká mládež k těmto obráncům Evropy", a na úkoly, které z toho pro ni samu vyplývají. Potom byly vyznamenané děti podarovány rozhlasovými přijímači, houslemi, vzácnými originály, drahocennými rýsovacími soupravami, k nimž mnohé dostaly nádavkem stavebnice, knihy a květiny. Vrchní vládní rada dr. Saurbier kvitoval jménem ministerstva školství zájem českých dětí o brannou moc a blahopřál vyznamenaným. Náčelník generálního štábu a zmocněnec branné moci u říšského protektora, generál dr. Ziervogel, pak vyslechl jménem zmocněnce branné moci dík vyznamenaných účastníků soutěže za udělené dary. Tlumočil jej Karel Hájek, učitel z Kolodějů, a ujistil generála, že „*česká mládež je svým srdcem*

u vojáků branné moci a nezklame je, neboť je si vědoma, co svým hrdinstvím vykonali také pro českou domovinu". [118]

O soutěži pro českou školní mládež v červnu 1943 na celé stránce obsáhle a vlídně referoval i německý magazín *Unsere Wehrmacht in Böhmen und Mähren*, který obvykle přinášel zprávy a reportáže ze života příslušníků branné moci a o vojenské přípravě Hitlerovy mládeže: *„Aby nedošlo k nedorozumění: Naše snímky, které lze vidět vedle, představují pouze malinký zlomek z celkového počtu 2 000 žáků a žákyň, kteří si zářící radostí mohli přebrat výhry v soutěži branné moci o ceny, jež byla provedena zplnomocněncem branné moci v Čechách a na Moravě. Když se nad tím zpětně zamyslíme, tak to vůbec nebyla snadná práce, vybrat obrovský počet 2 000 výherců z více než 10 000 odpovědí, které vytvořila česká mládež pro soutěž branné moci o ceny. Tím jsme také hned zjistili, jaký velký úspěch tato 2. soutěž branné moci o ceny opět měla u české školní mládeže. Úkol, který byl dětem stanoven, sám o sobě nebyl těžký, ale předpokládal přeci jen celkem pořádnou míru znalostí německého jazyka. (...) Brzy poté, co byla soutěž školákům oznámena rozhlasem a ministerstvem školství, nás zastihla vlna příchozích prací, kterou jsme sotva očekávali. Nejdříve to byly tucty, pak stovky, ale pak už tisíce dopisů, které přinášely tu a tam celkem výtečné práce, takže nebylo snadné vybírat ty nejlepší. A skutečně pak třídění probíhalo několik týdnů. Není snadné vybrat 2 000 soutěžních příspěvků a k tomu se ještě přidal fakt, že se účastníci soutěže skládali z nejrůznějších věkových kategorií, počínaje devítiletými chlapci a děvčaty až po devatenáctileté studenty a studentky, kteří stáli bezprostředně před maturitními zkouškami. Ti všichni nám posílali své překlady. Jedni pečlivě a ortograficky i stylově správně, ti nejmladší ještě s různými překladovými chybami a sem tam také v pravopisu ještě ne zcela bez námitek. Ale ze všech těchto vyřešených úkolů nevyplývala pouze chuť a láska k dané práci, nýbrž radost z toho, že znalosti německého jazyka dospěly již tak daleko a že se člověk mohl spoluúčastnit. Obzvláštním znakem byl zájem české mládeže všech věkových stupňů o brannou moc jako takovou. Již výběru témat byla věnována obzvláštní péče. Obrázky a stejně často také vlastní kresby ilustrovaly tyto texty o skutcích německých vojáků, zkrátka, z téměř každého jednotlivého článku hovořilo porozumění – a v mnohých případech můžeme se vším právem tvrdit, že také láska k ochránci vlastní*

domoviny. Že kolegium rozhodčích při této hojnosti dobré vůle a přičinlivé práce vůbec nemělo lehkou práci, se dá naprosto pochopit." [119]

Soutěže pořádané Wehrmachtem pro školní mládež nebyly ničím neobvyklým, o čemž svědčí i seznamy výherců soutěží pro německé děti v Čechách a na Moravě, uveřejňované zmíněným časopisem. V seznamech výherců lze tu a tam narazit i na kompletně česká jména (tedy i křestní).

Na tyto dvě jmenované, propagandisticky laděné soutěže, počátkem roku 1943 v podstatě navázalo Kuratorium pro výchovu mládeže, když se ve spolupráci s nakladatelstvím Orbis pustilo do vydávání Knihovny pro mládež. Již prvních pět vydaných svazků jasně ukazovalo cestu, kterou si Knihovna pro mládež vytkla. Nejlépe jejich charakter vystihly opět zprávy v protektorátním tisku, které se vydáváním sešitů obšírně zabývaly:

„V drobných svazcích přibližuje[51] *poutavým způsobem smysl velkého zápolení, jehož jsme svědky. Nejsou to pouhé obvyklé válečné reportáže, je v nich vystižen především duch, kterým je naplněna říšská branná moc, bojující o nové uspořádání světa. První svazek ‚Průlom Metaxovou linií' od válečného zpravodaje Ernsta Ericha Strassla líčí nástup říšské branné moci v dubnu 1941 proti Řecku, protivníkovi, který se upsal Anglii a tím zpečetil svůj osud. Vojenské taktické umění, skvělá technika a nezdolný duch německých horských divisí zmohly mohutnou obrannou linii, hluboce vklíněnou do horského masivu a rafinovaně využívající potíží terénu. Zvláště líčení tvrdého boje o silně opevněný Istibel je dramatickou epopejí novodobého válečnictví. Druhý svazek ‚Zákopníci ničí sovětské přísunové spoje' od Waltera Menningena nás přenáší na východní frontu, kde zákopnický prapor vykoná za těch nejnepříznivějších podmínek důležitý úkol: Přetne dvě železniční trati a silnici, životní tepny nepřátelského přísunu.*

Třetí svazek ‚Proti nepříteli do severských vod' od Fritze Böltze seznamuje mladé čtenáře s oním překvapivým činem, který předešel úskočné plány Anglie v Norsku. Bergen, jehož obsazení je vylíčeno v tomto svazku, je jen jedním článkem v řetězu míst, kde se říšská branná moc zapsala nesmazatelným písmem. Ve vyprávění zvlášť zaujme vzorná a kamarádská součinnost válečného námořnictva s pozemním vojskem a letectvem. Čtvrtý svazek ‚V táboře Sidi Bishr' se autor vrací Heinrich Ritter von Düsel k závěru minulé světové války na její frontu na Blízkém východě. Hrdinný boj proti

51 *Knihovna pro mládež* – pozn. autora.

nepřátelské přesile, za který byl autor vyznamenán vysokým řádem, i život v zajateckém táboře jsou vyprávěny s přesvědčivostí přímého účastníka. Pátý svazek ‚Posádka Ju-88 se vrátila' od válečného zpravodaje Antona Müllera-Engstfelda, vypráví o dobrodružství čtyřčlenné posádky německého zvědného letadla, které po statečném boji s přesilou nepřátelských stíhaček bylo sestřeleno nad neprostupným lesem. Cesta houštinami, zrádnými močály a nepřátelskými liniemi, plná nejrozmanitějších nebezpečí, čte se jako líčení nejnapínavějšího dobrodružství.

Předností všech svazků knihovny je, že její poutavost je vždy doprovázena vyšším záměrem výchovným. Baví i poučují přístupnou formou a plní tak důležitý úkol mezi českou mládeží, otvírajíce jí výhled do velkého dění. Přístupné jsou i cenou (svazek 2 K) a obrázkovým doprovodem od malířů Hanse Wendta, Fritze Webera, Alexandra Pieta, B. Thomase a M. Ludwiga." [120]

Výčet a výklad jednotlivých sešitů by mohl takto podobně pokračovat. [121] Všechny tyto publikace charakterizovala řada faktorů. Nejen že vycházely ve dvoutýdenních odstupech a za velmi nízkou prodejní cenu. Na zadní straně sešitů bývala tato edice charakterizována jako *„Knihovna pravdivých dobrodružství vojáků, námořníků, letců, cestovatelů i inženýrů-vynálezců na bojištích a ve všech zemích světa".* Vždy po nějakém čase pak v Orbisu vycházela kniha uspořádaná z 10 svazků. [122]

Již během léta 1943 byly jednotlivé sešity „Knihovny" rozesílány do knihoven četných letních táborů české mládeže, pořádaných Kuratoriem v rámci zotavovací akce Reinharda Heydricha v době od 17. května 1943 do konce září téhož roku. Pro ilustraci si uveďme příklad chlapeckého tábora u Kamenice nad Lipou v okrese Pelhřimov, jenž byl určen po dobu dvoutýdenních turnusů pokaždé k pobytu 220 chlapců. Na toto místo bylo v červnu 1943 dodatečně zasláno celkem 98 výtisků různých titulů „Knihovny". Že o tento literární žánr byl mezi českými chlapci poměrně velký zájem, dokumentuje žádost knihovníka kamenického tábora funkcionářům Kuratoria z července 1943, ve které dotyčný sděluje, že chlapci mají v oblibě hrdinské příběhy o německém válečném pilotovi Ernstu Udetovi, předválečném automobilovém závodníkovi Rudolfu Caracciolovi či například o námořním důstojníkovi a veliteli ponorky U-47 za 2. světové války, Güntheru Prienovi: *„Knihovna má 146 svazků, ani zdaleka však nestačí, aby vyhověla zájmu táborníků o knihu. Literatura politická zůstává*

většinou v knihovně ležet. Vypůjčují-li si ji táborníci, až na malé výjimky ji nečtou. Snad je to tím, že obsah je poměrně nepřístupný a je-li mládež pohromadě, je až příliš rozptylována, než aby se mohla soustřediti k četbě poměrně těžké. Zato ostatní zábavná literatura (zvláště Udet, Prien, Caracciola) těší se velké oblibě a hoši ji čtou opravdu rádi a s velkým zájmem. Je nesporné, že tato literatura má vliv na jejich celé duševní dění. Doporučuji, aby knihovna byla o tuto literaturu rozšířena." Odpovědí z Prahy bylo zaslání 35 kusů výtisků do tábora, mezi nimi například tituly *Letecká vítězství na západě* a *Padákoví myslivci.* [123]

V den 71. narozenin státního prezidenta Emila Háchy (12. července 1943) se v budově Orbisu ve Schwerinově ulici konalo slavnostní slosování cen ze soutěže Knihovny pro mládež. Dostavila se tisícovka hochů a děvčat z Velké Prahy, kteří byli pohoštěni a poděleni knižními dary. Bylo vylosováno deset hlavních cen, které tvořilo hlavně sportovní náčiní. Jako hosté byli přítomni pražští novináři, zástupci školských úřadů a rodiče dětí (vedle 950 dětí se dostavilo i 70 dospělých). Samotné soutěže se přitom zúčastnilo kolem pěti procent z celkového počtu dětského čtenářstva. Krátké tiskové oznámení o konání soutěže bylo předtím zveřejněno na obálce dvou dílů edice Knihovny. Pořadatelé se úmyslně vyvarovali toho, aby do vyhlášení soutěže zapojili české učitelstvo a samotné Kuratorium pro výchovu mládeže, aby tím pokud možno předešli ovlivňování dětí z této strany. Aby byla zachována atmosféra soukromé iniciativy nakladatelství Orbis, nezvali pořadatelé ke slavnostnímu slosování záměrně žádné oficiální představitele. [124] Při slavnosti účinkovala závodní hudba Orbisu a Kühnův dětský sbor. Účastníkům soutěže byly položeny tři otázky: *1. Které z dosavadních čísel Knihovny pro mládež se vám nejlépe líbilo?; 2. Proč se vám nejlépe líbilo?; 3. Které další číslo se vám nejlépe líbilo?* [125]

Účastníků soutěže bylo 5630 ze všech míst Protektorátu. V odeslaných odpovědích byla nejvíce zastoupena věková kategorie 12 až 14letých. Nejvíce hlasů získal pátý sešit Knihovny pro mládež *Posádka JU 88 se vrátila*, a to jako nejoblíbenější sešit 1967 hlasů, resp. v odpovědi na třetí otázku 1441 hlasů. Byl to sešit popisující osudy posádky německého zvědného letadla, která byla sestřelena nad sovětským územím a probila se nazpět sovětským územím a hlavní bojovou linií. Také druhé (*Průlom Metaxovou linií*), třetí (*Boj o Krétu*), čtvrté (*W. Bauer*) až páté místo (*Zákopníci ničí*

sovětské přísunové spoje) obsadily sešity obsahující válečný děj. Jeden sešit z deseti, jehož námětem bylo pirátské dobrodružství, se dokonce ocitl až na posledních místech. Nakladatelství položilo též otázku o důvodech, proč se ten či onen sešit čtenářům líbil. Na prvním místě čtenáři jmenovali statečnost, hrdinství a vojenské ctnosti vůbec, na druhém pak kamarádství. „Dobrodružnost" figurovala až na šestém místě. Každý účastník obdržel občerstvení a jako upomínku 13. číslo *38 mužů dobývá Vichy*. Závodní hudba Orbisu přitom zahrála směs Kmochových písní a pochodů. Účastníci si po slosování mohli prohlédnout tiskárnu nakladatelství Orbis.

Generální ředitel nakladatelství Orbis Franz Friedrich Rudl působil zároveň jako komisařský šéf Svazu nakladatelů denních listů. Jako někdejší zástupce agentury Reuter v Praze nyní spolupracoval se Sicherheitsdienstem a gestapem. Ke zprávě, která byla bezprostředně po ukončení slosovací akce s dětmi v Orbisu zaslána dr. Roberu Giesovi, přiložil německé překlady výňatků z dopisů českých chlapců zasílaných do soutěže. Uveďme si jen několik krátkých pasáží, které se objevovaly v dopisech od různých českých dětí:

Můj otec mi často vyprávěl, že němečtí vojáci jsou velmi hodní. Za světové války mu jeden německý voják zachránil život, když se na něj vrhl vzteklý bolševik...

Všude je vidět kamarádství a jednota německého hrdiny, a proto věřím pevně ve vítězství Říše....

Líbilo se mi to proto, neboť německý voják bojuje za český lid, aby měl chléb a byl bez nouze a protože jej tak uchrání před bolševismem....

Každý chlapec si při četbě tohoto časopisu zajisté říkal: Chtěl bych také bojovat za Německo a být tak odvážným....

V tomto čísle je popsána odvaha, nebojácnost a kamarádství německých vojáků. Proto se mi líbilo. Takováto armáda musí zvítězit. Škoda, že se ještě nemůžeme na jejich straně účastnit boje proti nepříteli...

Sotva se mohu dočkat dalšího sešitu o odvážných německých kamarádech, kteří daleko od své vlasti bojují také za nás, český národ. Kéž by tyto časopisy vycházely častěji!

Rád čtu hrdinské příběhy o německých vojácích, jak bojují a nebojí se smrti, za Vůdce, za Velkoněmeckou Říši a za novou Evropu. V této knize

je to obzvláště napínavým způsobem popsáno. Vůbec jsem nemohl přestat v četbě. Dříve, než jsem od knihkupce došel domů, měl jsem knížku cestou už přečtenu....

Přál bych si, aby pan Strassl [autor sešitu č. 10] napsal něco veselého ze života hrdinných německých bojovníků. Můj otec byl ve světové válce a doma nám vypráví, že při všech těchto těžkých bojích, za hladu a žízně, přeci byly veselé okamžiky, na které se nikdy nezapomíná....

Německá mládež nám musí být vzorem. Když čtu tyto knihy, tak mám pocit, že mi dávají novou sílu a novou chuť vykročit do lepšího budoucna....

Dokud se mi nedostal do rukou první sešit Knihovny pro mládež, měl jsem „Romány do kapsy" hlupácky za nejzajímavější čtivo. Ale po přečtení několika dalších sešitů jsem tuto představu ztratil. Nyní si dovedu vysvětlit, kolik námahy na sebe bere německý voják, aby uchránil Evropu před nepřítelem. Musíme mu při této těžké práci pomoci, abychom přivodili brzký konec války....

Jak často jsem slýchával v rozhlase, že letci bombardovali bolševická a anglická města. Až budu jednou také letcem...

Jako mladý fotbalista nejlépe vím, jak dopadá boj, když v mužstvu nevládne kamarádský duch, nemluvě o armádě...

Líbí se mi to proto, že to nám mladým ukazuje, že disciplína a kamarádství vše zvládne a že si na ně nepřijde žádná zbraň. Ano, to je branná moc Vůdce Adolfa Hitlera....

Franz Rudl dále přiložil několik komentářů z řad dospělých, kteří byli přítomni slavnostního vylosování soutěže:

L. Svaták: *„Přítomní rodičové pozorně sledovali program a každé slovo určené dětem. Nestavěli se k podniku v žádném případě odmítavě. Divili se ale především nad počtem přítomných dětí a také, že dětem bylo poskytnuto sice jednoduché, ale příjemné pohoštění. Bylo jim milé, že se od dětí nepožadovalo za to peněz."*

A. Řehák: *„Bylo by žádoucí, aby se podobné soutěže právě pro ty nejmladší konaly častěji a aby tím byla dána častěji příležitost posoudit dnešní doby. Tím jde Orbis dobrým příkladem!"*

M. Schmidl: *„Od začátku jsem spolupracoval při organisaci a obětoval jsem této práci také jednu neděli. Dělal jsem to rád. Radost chlapců mi byla největším odškodněním."*

E. Siegel: *„Kolem 15. hodiny museli být postaveni ven dva muži, aby zachovali pořádek. První okamžiky byly takřka hrozné. Každý chtěl vstoupit do dvora jako první."*

J. Veverka: *„Nejvíce u mě vzbudil zájem jeden sedmi až osmiletý kluk, který, když redaktor Němec vyzval chlapce, aby drželi palce, opravdu držel své palce a pak sám pro sebe pronesl: ‚Zase nic!'"*

J. Štádler: *„Mě se na chlapcích a dívkách líbilo, že začali číst ihned, jakmile dostali do rukou sešit číslo 13."*

V. Jandouš: *„Jak radostně k nám děvčata a chlapci přicházeli, dokazuje můj telefonický rozhovor s jednou matkou, která se ptala, zda se její chlapec může dostavit o něco později, protože musí složit zkoušku ve škole, ale přesto by se velmi rád zúčastnil."*

J. Rajdl: *„Za chlapce, kteří se nemohli dostavit, vyzvedávali ceny rodičové. Pro jednoho přišla vyzvednout knihu maminka, pro druhého zase tatínek, dělník, kterému se třásly ruce, když jsem mu předával knihu. Řekl: Donesu ji teď chlapci do nemocnice."* [126]

Druhé kolo soutěže vyvrcholilo 16. prosince 1943, kdy Orbis v pražské Lucerně pořádal veřejné slosování II. vánoční soutěže Knihovny pro mládež. V rámci pestrého pořadu tentokrát bylo za jásotu dětí vylosováno 80 hlavních věcných cen: lyže, saně, pušky-vzduchovky, brusle apod. Při hlasování 10 046 mladých čtenářů z Protektorátu a českých čtenářů ze Sudet o to, který sešit Knihovny se nejvíce líbil, vyšel vítězně 17. sešit *Generálův motocyklista*, jenž získal 4 368 hlasů. Na druhém místě se octl sešit 38 *mužů dobývá Vichy*, který podobně jako vítězný sešit líčil statečnost německého vojáka. Odpoledne, jak už bylo na podobných akcích zvykem, opět vyplnil Kühnův dětský pěvecký sbor, ale také taneční skupiny Jožky Šaršeové, artisté, devítiletý virtuos na harmoniku a závodní hudba Orbisu. K obecenstvu promluvil ředitel Orbisu Dvořák, který poukázal na velký úspěch Knihovny. V denním hlášení Sicherheitsdienstu bylo o akci poznamenáno, že její návštěvnost byla velmi dobrá a *„kromě mnoha dětí byl přítomen i velký počet dospělých, také Čechů z veřejného života"*. Dále se uvádí, že *„všeobecně byly děti s akcí velmi spokojeny"* a *„pořadatelé slavnosti se velmi vynasnažili, aby knihy vydávané pro českou mládež v novém duchu prezentovali v důstojné formě"*. Trochu zvláštně působilo pouze to, že *„když byla nějaká cena propůjčena chlapci nepocházejícímu z Prahy, tak děti začaly vyjadřovat svou*

nevoli tím, že pískaly a dupaly nohami, zatímco při předávání ceny nějakému Pražanovi se zvedl jednohlasný a dlouze trvající aplaus". [127]

Soutěž samozřejmě probíhala i v roce 1944. Českým chlapcům byly sešity Knihovny v té době už dobře známé, a tak časopis *Pestrý týden* přibližoval pravidelně vydávané publikace zajímavým způsobem i jejich rodičům:

„Až přejde jednou tato veliká válka, budeme ji mi, velcí a dospělí lidé uprostřed Evropy, znát jenom ze zpráv vrchního velitelství branné moci a ze situačních úvah v tisku – jen nemnozí z nás získali trochu bezprostředních dojmů, pokud je jim přístupen velký říšský tisk, který věnuje denně mnoho sloupců přímému líčení zážitků válečných zpravodajů, mužů P.K., kteří sami prožili to, co vypráví, nebo přinesli nejbezprostřednější dojmy získané na místě od kamarádů, kteří právě vystoupili z prostříleného letadla, z bojem žhavého pancéře nebo z ostřelovaného zákopu. Válka přetvořila celý náš život a není ani jednoho z nás, který by se jí v zázemí tím či oním způsobem nepodílel – ale prach jsme nečichali – ani doslova, ani obrazně. Jinak je na tom naše mládež. Ta našla svého zprostředkovatele přímých válečných dojmů, ta prožila mnohokráte s sebou přistání zasaženého letounu bez podvozku ‚na břiše', ta se protloukala s letci zázemím nepřátelské fronty, ta dobývala s padákovými myslivci Krétu a se zákopníky belgické pevnostní pásmo, ta se účastnila bombardování Londýna i ničení sovětských přísunových spojů, ta se podílela na bojích rychlých člunů a lovila miny v řeckých vodách – ta čichala prach, jak mládeži přísluší a na mládež se sluší. Ta si našla svůj vztah k hrdinství našich dnů. Jeho zprostředkovatel vypadá skromně a netlačí se do popředí – jsou to malé sešitky s obálkou nepříliš pestrou, jmenují se Knihovna pro mládež, vydává ji nakladatelství Orbis a vychází každých čtrnáct dní. Jestli jste někde viděli pouličního kolportéra, na němž visí chumáč chlapců jako zrníčka na hroznu, můžete vzít jed na to, že právě dostal balík s novým číslem Knihovny pro mládež, netrpělivě žádaný a očekávaný..." [128]

V neděli 4. června 1944 byla prostorná dřevěná budova cirkusu „Apollo" v Praze Letné zaplněna do posledního místečka mladými chlapci a děvčaty. Již od osmi hodin ráno se zde scházely větší hloučky mladých lidí a nakonec musela policie pro velký nával o půl desáté cirkus uzavřít. Na „III. slosování jarní soutěže Knihovny pro mládež" se dostavilo na 3000 chlapců a děvčat. Mezi obecenstvem se pohybovala jen dobrá stovka dospělých osob. Ke konci školního roku 1943/1944 dostali čtenáři za úkol, aby

vylíčili, které z posledních deseti čísel Knihovny se jim nejvíce líbilo a která postava z příběhů u nich zanechala nejkrásnější dojem. Diváci mohli v rámci programu shlédnout cirkusové představení, jež vyvrcholilo vystoupením českého krotitele Vojtěcha Trubky s jeho skupinou bengálských tygrů. Vojtěch Trubka, který pro Knihovnu pro mládež také napsal sešit *Za divou zvěří*, promluvil před svým vystoupením ke shromážděné mládeži. Po skončení cirkusového představení měl k mládeži proslov ředitel nakladatelství „Orbis", Dvořák, který všem oznámil výsledky soutěže. Hlasovalo celkem 10 826 čtenářů a největší počet hlasů dostal sešit *Pancéřový stíhač od Abbeville*, pro nějž hlasovala plná polovina čtenářů, totiž 5 281. Druhým nejlépe umístěným sešitem byl letecký příběh ze současné války *Železná křídla* a třetí příběh z námořního prostředí *Boj s minou*. Účastníci soutěže také poprvé hlasovali o hrdinech jednotlivých sešitů. Největší počet hlasů, opět plnou polovinu, obdržel hrdina Hessler ze sešitu *Pancéřový stíhač od Abbeville*. Další největší počet hlasů dostal septimán Kurt, který se v příběhu vrhl z lodi do moře, aby odstrčil připravenou minu a zachránil tak loď i posádku. Časopis Správný kluk vkus čtenářů okomentoval slovy: „... *byla to odvaha, statečnost, vojenské ctnosti a kamarádství, které se všem nejvíce líbily. A Pancéřový stíhač od Abbeville všechny tyto vlastnosti měl – proto také vyhrál.*"

První cenu vyhrál čtenář J. Vesták z Prahy, který jako ocenění dostal jízdní kolo. Mladá hrdla společně zapěla „pochod Knihovny pro mládež". Po slosování se však středem zájmu obecenstva stal znovu krotitel Trubka, který byl za chvíli obležen chlapci žadonícími o autogram. Slosování byl přítomen i ministr školství a ministr lidové osvěty E. Moravec a první prezident nejvyššího správního soudu doc. dr. Kliment. [129]

Knihovna pro mládež se společně s vydáváním časopisu *Správný kluk* zaměřila na nejmladší ročníky, které spadaly pod péči Kuratoria, a tím také s určitým úspěchem v zárodcích začala ovlivňovat smýšlení generace, od jejíž převýchovy si tehdejší řád sliboval nejlepší výsledky. Průběh války a s tím spojená, čím dál se zhoršující omezení však tyto záměry zmařily.

Není bez zajímavosti, jak na podobné aktivity Kuratoria, zaměřující se na mladší skupinu české chlapecké mládeže, reagoval československý exil, zejména na západě. Navenek sice bylo Kuratorium politickým vedením emigrantských kruhů v Londýně, Moskvě a USA v podstatě ignorováno, ale

dochovalo se několik podkladů o tom, že právě ideologické ovlivňování mládeže ze strany této protektorátní organizace braly zmíněné kruhy s určitou nelibostí, ne-li s obavami. Reakcemi „československého" exilu na aktivity Kuratoria pro výchovu mládeže se pak zabývá jedna z dalších kapitol.

Na soutěž vypsanou Wehrmachtem odpovědělo na 10 000 českých dětí a 2 000 jich bylo za zaslané práce posléze odměněno drobnými dárky. Šestnáct nejúspěšnějších výherců si své odměny mohlo osobně vyzvednout 22. května 1943 v budově úřadu zmocněnce Branné moci u říšského protektora. Na snímku s učitelem Karlem Hájkem a rodiči dětí.

NIHOVNA PRO MLÁDEŽ

Sešity vycházející v edici „Knihovny pro mládež" měly v Protektorátu v půli roku 1943 pravděpodobně 100 000 pravidelných čtenářů. Do prvního kola soutěže „Knihovny" se jich přihlásilo necelých 6 000.

Celkem 970 mladých čtenářů se 12. července 1943 zúčastnilo slavnostního slosování o ceny v budově nakladatelství Orbis v Praze.

Účastníkům soutěže byly předloženy tři otázky: 1. Které z dosavadních čísel Knihovny pro mládež se vám nejlépe líbilo?; 2. Proč se vám nejlépe líbilo?; 3. Které další číslo se vám nejlépe líbilo?

Nejvíce hlasů získal sešit s názvem „Posádka JU 88 se vrátila", popisující osudy posádky německého zvědného letadla, které bylo sestřeleno nad územím Sovětského svazu a jehož posádka se probila nazpět nepřátelským územím a hlavní bojovou linií.

Losování výherců prvního kola soutěže „Knihovny pro mládež" v pražském Orbisu 12. července 1943. Odměna čekala nejen na vylosované, drobné dárky a občerstvení byly nachystány pro každého.

„V tomto čísle je popsána odvaha, nebojácnost a kamarádství německých vojáků. Proto se mi líbilo. Takováto armáda musí zvítězit. Škoda, že se ještě nemůžeme na jejich straně účastnit boje proti nepříteli." Tisíce českých chlapců a někdy i děvčat ve svých dopisech odůvodňovaly, proč zasílají hlas právě jimi vybranému titulu. Soutěže se zúčastnili dobrovolně.

O rok později své hlasy v dalším kole soutěže „Knihovny pro mládež" zaslal již dvojnásobek mladých Čechů a 3 000 se jich 4. června 1944 dostavily ke slavnostnímu slosování v cirkusu Apollo v Praze na Letné. Nával zájemců byl tak velký, že protektorátní policie musela objekt po zaplnění uzavřít.

Jako kulisa slosování tentokrát posloužila obálka sešitu „Pancéřový stíhač od Abbeville", který získal nejvíce hlasů českých dětí, stejně jako hlavní postava povídky, německý voják Hessler. Na programu byl i bohatý kulturní program a mladý harmonikář O. Zimmerman zahrál k „Pochodu Knihovny pro mládež".

„Dny české mládeže 1943" – postrach českých historiků

Zatímco novodobá česká historiografie již reflektuje (a také příslušně interpretuje) oficiálně vládou Protektorátu Čechy a Morava organizovaná manifestační shromáždění více než 560 000 Čechů, která proběhla v období od 2. června do 3. července 1942 v reakci na spáchání atentátu na Reinharda Heydricha v několika významných městech země a vyvrcholila „největším masovým shromážděním v dějinách Čechů" na Václavském náměstí, kde byl slavnostně udělen „slib věrnosti Říši", tak na druhou stranu zcela přehlíží události, jež nikdy nejsou předmětem jejího zájmu, pokud zrovna nepředstavují součást několika málo specificky zaměřených studií o Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Tyto studie navíc nedisponují výraznou publicitou.

V dobách komunistické totality byla veřejnosti přístupná pouze jedna jediná knižní publikace, jež se v dílčí kapitole stručně věnovala i Kuratoriu. Jde o již zmíněnou knihu *Mládež proti okupantům* komunistického historika Miloslava Moulise. [130] Zde se objevuje jen malá zmínka o konání „Dne mládeže" v hlavním městě Protektorátu v září 1943. Tato událost byla autorem knihy vylíčena jako bezvýznamný a totální debakl proněmeckých kolaborantů. Tento názor nekriticky převzali a opětovně prakticky beze změn v 90. letech minulého století publikovali někteří čeští historikové, kteří Moulisův komentář očistili od prvků komunistické ideologie. Teprve během posledního desetiletí se objevují nové, vyváženější studie a práce několika málo českých historiků, pokoušejících se nahlížet na tyto události střízlivěji a objektivněji.

Patří k nim například jihočeský historik Leoš Nikrmajer, jenž ve své práci z roku 2006 *(Činnost a úkoly Kuratoria pro výchovu mládeže v jižních Čechách v letech 1942-1945)* [131] ohodnotil průběh zmíněných slavností mládeže – poněkud v rozporu s předchozími autory – následovně: *„Dny české mládeže v hlavním městě Protektorátu znamenaly pro jeho organizátory nesporný úspěch, neboť přilákaly desetitisíce lidí nejen do hlediště stadionu, ale i do ulic hlavního města, aby shlédli manifestační průvod mladých atletů. Moravec a Teuner dokázali tohoto faktu okamžitě ideologicky využít k propagaci hnutí a k vyvracení tezí šeptané propagandy, že mládež bude v Kuratoriu sloužit jako rezervoár levných pracovních sil pro nasazení ve*

válečné výrobě. Průběh akce vrhal přinejmenším rozpačitý dojem na přístup části české veřejnosti, která se od ní nedistancovala a aktivně se na ní svou účastí spolupodílela (a to bez ohledu na fakt, že část diváků tvořili žáci různých pražských škol, nadirigovaní sem svým vedením)." [132]

Ostatně podobným způsobem ohodnotily průběh akce i dobové, zcela střízlivě koncipované německé situační zprávy, z nichž zde bude ještě citováno. A Nikrmajerova slova dokládá koneckonců i bohatý dobový fotografický materiál, stejně jako záběry filmového týdeníku. Naprostá většina těchto snímků však nebyla po 2. světové válce vůbec publikována (konkrétně z vyvrcholení Dnů mládeže v Praze v září 1943 byly v českých poválečných publikacích doposud zveřejněny s největší pravděpodobností pouze čtyři snímky).

Moravcovo Kuratorium pro výchovu mládeže se nemohlo omezit pouze na zajišťování ideové výchovy na úrovni podřízených spolků a pořádalo tudíž také řadu sportovních a kulturních akcí, jimiž se snažilo upoutat mládež a kladně se prezentovat před českou veřejností, přičemž podstata sportovních shromáždění byla i politického charakteru. Jedním z nejokázalejších podniků Kuratoria se 11. a 12. září 1943 staly právě pražské Dny mládeže. Že se nakonec jednalo o skutečně významný přelom v budování Kuratoria, se potvrzuje i v interní zprávě oblastního vedoucího Hitlerovy mládeže Fritze Knoopa, podané v dubnu 1944 K. H. Frankovi. Knoop přiznává, že před uskutečněním slavnosti na německé straně existovaly pochopitelné obavy, aby akce Kuratoria nakonec třeba nevyústila ve fiasko: „*Uskutečnění velké akce toho druhu vyvolávalo (nejprve) na samotných německých místech velké rozpaky, protože obzvláště pražské obyvatelstvo doposud bojkotovalo všechno, co bylo v tomto směru Němci organizováno. Kuratoriu bylo jasné, že pouze nějaká velká věc může imponovat a prolomit dosavadní odmítání.*" [133] Lze předpokládat, že se pořadatelé s blížícím se zářijovým termínem konání vyvrcholení slavností v Praze vypořádávali s určitým napětím – průběh akce se měl stát důležitou prověrkou.

Jaký názor mělo na oznámení o konání vyvrcholení sportovních slavností Kuratoria v Praze české obyvatelstvo, vystihuje dobová německá situační zpráva: „*Česká veřejnost hleděla vstříc tomuto Dni mládeže, který byl odpovídajícím způsobem oznámen tiskem a propagandou, všeobecně s rezervou a nedůvěrou. Čím více byl [Den české mládeže 1943] zapojován*

do politických diskusí, tím větší byly averze a odmítání. Odpovídajíc náladám české veřejnosti se tvrdilo, že tyto akce vnucené Němci mají světové veřejnosti dokázat, že česká mládež pochoduje za říšskou myšlenku. Potažmo k samotným událostem v Protektorátu se tyto ‚nové módy' (pochody) označovaly ve smyslu starého hesla ‚germanizace naší mládeže'." [134] Mezi Čechy se dále tvrdilo, že Němci tuto akci odstartovali z čistě politicko-propagandistických důvodů, aby tím demonstrovali, že Kuratorium má pro výchovu české mládeže mnohem větší význam než rozpuštěný Sokol. [135]

To, co nakonec bylo v hlavním městě Protektorátu prezentováno, nebylo vydupáno jaksi zčistajasna ze země, ale předcházela tomu celá řada zdařilých okresních a obvodových Dnů mládeže, na nichž před více než 150 000 diváky z řad mládeže a rodičů ukazovalo své výkony v soutěžích skoro 17 000 mladých závodníků ve věku od 10 do 18 let. K okresním závodům byli připuštěni chlapci a děvčata bez ohledu na to, zda jsou členy nějakých sportovních klubů, či nikoliv (tím byla dána možnost i těm, kteří by se jinak třeba sportovně neprojevili). A ještě před okresními lehkoatletickými přebory, vsazenými do rámce okresních Dnů mládeže, byly provedeny místní vyřazovací závody, k nimž nastoupilo přes 30 000 chlapců a děvčat – tedy opravdová armáda mladých sportovců.

Před těmito přebory, které organizovalo Kuratorium pro výchovu mládeže, bylo v našich zemích z řad mládeže do 18 let závodně registrováno celkem 1900 lehkých atletů. Na mistrovstvích mládeže, uskutečněných Kuratoriem, bylo toto číslo téměř dvacetkrát překonáno. Zároveň se při této příležitosti zřídilo, opravilo a zpřístupnilo 200 hřišť. Vybudovala se i síť lehkoatletických rozhodčích, která dosud chyběla, a vedla se zdravotní kartotéka 4000 mladých závodníků a závodnic. [136] Jednotlivé místní organizace Kuratoria se od počátku zapojily do programu sportovní a tělesné výchovy, který měl uspokojit přirozenou tendenci mládeže k pohybovým a soutěžním aktivitám. Vyvrcholení uvedených sportovních soutěží přineslo finále Dnů české mládeže, proběhnuvších ve dnech 11. a 12. září 1943 na Strahovském stadionu v Praze. Do finále se probojovalo 1500 chlapců a děvčat z Čech a Moravy. Kuratorium tak pořádalo během krátkého časového úseku čtvrt roku druhé mistrovství české mládeže, které bylo postaveno na nejširší možné základně.

Ze všech stran Čech a Moravy se za pěkného počasí sjížděla už v pátek 10. září 1943 mládež, aby se zúčastnila finálových bojů. Tak například v pátek z Brna odjížděli jednak závodníci a spolupracovníci, kteří zastupovali střediska městská, jednak odjela také výprava z okresu Brno-okolí, která čítala dvacet závodníků. V sobotu za nimi pak přijela výprava 30 spolupracovníků a instruktorů Kuratoria. Pražané byli trochu překvapeni, když se v ulicích již v pátek objevily pochodující čety ukázněných mladých lidí za zpěvu národních písní a když se zároveň na všech významnějších místech na tabulích objevila velká viditelná oznámení o akci. Na několika místech Prahy, kudy si až do pondělka vykračovaly útvary mládeže, bylo příležitostně možné spatřit i tři vlastní kapely – z Brandýsa nad Labem, Staré Boleslavi a Nymburka.

Lehkoatletické slavnosti mládeže Čech a Moravy, pořádané za spolupráce Kuratoria s Atletickou unií, [137] vrcholily v sobotu a v neděli na Strahovském stadionu. Od Malovanky až ke stadionu lemovala cestu řada stožárů s říšskými a protektorátními vlajkami, po níž už v časných hodinách prvního dne proudily davy hlavně školní mládeže, aby vyplnily hlediště stadionu. První den přišlo jistě na 30 000 osob, protože tribuna byla přeplněna a ochozy také.

Úderem 9. hodiny nastoupilo přes 1400 účastníků v několika proudech podle obvodů, za něž bojovali. Pražská mládež zde měla změřit síly s mládeží venkovskou podle osmi obvodových družstev, a protože se závodilo v klubových dresech, byla to pestrá podívaná. Nejprve byl ale vyslechnut projev generálního referenta dr. Františka Teunera, který uvítal mládež a hosty, zejména vedoucího Hitlerovy mládeže v Čechách a na Moravě Gebietsführera Fritze Knoopa. Za německé dívky, resp. jejich organizaci BDM, byla přítomna Mädelführerin Erika Ebelová. Dr. Teuner přečetl pozdravné telegramy, zaslané říšskému vedoucímu mládeže A. Axmannovi, státnímu prezidentu dr. Emilu Háchovi a německému státnímu ministru K. H. Frankovi. Za zvuků hudby pak následovalo vztyčení vlajek.

Po projevu Teunera byly zahájeny první boje. Pestrobarevné pole se pak rozčlenilo v jednotlivé skupiny, takže se zároveň na všech místech stadionu závodilo ve všech disciplínách, z nichž diváky nejvíce zaujaly skoky a sprinty. Vyznamenala se tu především skupina skokanů ve stáří od 14 do 16 let, kde 14 chlapců postoupilo do hlavního závodu dobrým

výkonem 160 cm, a také ve skoku o tyči se dostalo 10 chlapců na výšku 3 m. Stejně pěkné byly i běhy na 60 metrů. Mezitím se do Prahy postupně sjížděla mládež a instruktoři z Povinné služby ze všech okresů, aby mohli povzbudit své mladé kamarády na Strahovském stadionu. Na Strahově pokračovaly lehkoatletické boje po celý sobotní den.

V pozdní sobotní odpoledne se v 17 hodin konal na Říšském náměstí (dnes Náměstí Míru) v Praze XII za účasti tří dechových kapel Kuratoria a Kühnova dětského sboru velký koncert organizace mládeže. Slavnostně vyzdobená tribuna před chrámem sv. Ludmily nesla velký znak Kuratoria. Náměstí bylo kolem účinkujících zaplněno zástupy posluchačů, kteří se tísnili v kruhu kolem a zaplňovali sadové cesty a výstupky. Také všechna okna domů na náměstí byla plná diváků. [138] *„Velký koncert na Říšském náměstí byl s ohledem na všeobecné nálady a postoje vůči Kuratoriu relativně dobře navštíven (4 000–5 000 návštěvníků)"*, uvádí se v příslušné německé situační zprávě. *„Převažovali příslušníci spodních a středních sociálních vrstev obyvatelstva. Byla to spíše zvědavost než nadšení pro umění, která diváky přilákala. To je mimo jiné dokázáno tím, že část návštěvníků opustila svá místa, aby si zblízka prohlédla honosnou svatbu v jednom blízkém kostele."* [139] Podle jiné situační zprávy měli mezi posluchači na Říšském náměstí převažovat rodinní příslušníci a přátelé účastníků následujícího propagandistického průvodu Kuratoria. [140] Spojené kapely mládeže se 180 mladými hudebníky z Brandýsa nad Labem, ze Sán u Nymburka a ze Staré Boleslavi za řízení Miloše Kuby zahájily koncert slavnostním pochodem, hrály se lidové popěvky a pochody a v produkci je střídal dětský sbor o 400 členech, který byl řízen sbormistrem Janem Kühnem. Během přestávky bylo rodičům mládeže v Praze podáno vysvětlení o úkolech tělesné výchovy mládeže. Zpěvem a hudbou byla takto vyplněna první část slavnosti. [141] Čeští diváci se mj. slovy *„A to se nebude trestat?"* podivovali nad tím, že hlášení probíhala v českém jazyce a rozdělované letáky byly taktéž vytištěny pouze jednojazyčně v češtině. V německé situační zprávě se také uvádí, že *„aplaus k jednotlivým vystoupením byl střídmý"*, což mělo mít důvod také v tom, že *„nefungoval přenos reproduktory"*.[52]

52 V situační zprávě o průběhu koncertu na Říšském náměstí 11. 9. 1943 jsou v této souvislosti uvedena následující údajná vyjádření českých diváků: „Pěkně nám hráli! Musíme jim zatleskat – ale na hubu!"; *„To jsou tajtrlíci! Naše mládež stojí jinde!"* Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 14. 9. 1943 však podotýká, že takováto ostrá kritika byla mezi lidmi velmi řídká, jinak prý byla nálada mezi posluchači „rezervovaně kritická".

Ze zmíněného hodnocení dále vyplývá, že v této fázi velkých slavností Kuratoria česká veřejnost reagovala ještě odtažitě, neboť *„všeobecně odmítavý postoj vydržel ještě při velkém koncertu a po následujícím propagandistickém pochodu"*. [142] Po hodinovém koncertu se k pochodu Prahou seřadily oddíly instruktorů pražských okresů, jež byly oděny do světlých košil a černých kalhot, dále modře odění účastníci výcvikových táborů Kuratoria z Protivína, Čeperky a Prachovských skal, hudební oddíly mládeže, oddíl dívek a chlapecká povinná služba Klubu českých turistů. V čele šel hlavní pověřenec pro Prahu Chalupa, za ním vlajkonoši pražských okresů s 24 vlajkami, krojová družina a ostatní účastníci v počtu asi 1 200 osob. [143] Velkou pozornost na sebe všude poutala krojovaná skupina, kterou kolem stojící lidé zdravili spontánními pozdravy „nazdar" a „ať žije Praha!". V situační zprávě se k tomu uvádí, že *„srovnání s průvody bývalých akcí Sokola bylo v neprospěch Kuratoria"*. Čeští dělníci se o charakteru průvodu vyjadřovali v tom smyslu, že *„českou mládež je třeba strčit do uniforem, aby pak víc působila"*. K politicky motivovaným demonstracím nevole nikde nedošlo, *„diváci se chovali slušně a klidně"*. [144]

Průvod mládeže se od Říšského náměstí ubíral na Václavské náměstí, Příkopy a Berlinskou třídou na Vltavské nábřeží, kde se pak účastníci rozešli. [145] *„Propagandistický pochod vedl značně netečnými zástupy. Typické bylo, že muži si sundávali klobouky vždy předtím, než se objevil průvod. Zřídka se zdravilo německým pozdravem. Chodci kritizovali, že vpravo a vlevo podél průvodu hlídkovali pravděpodobně příslušníci Kuratoria, kteří vyzývali diváky, aby zdravili německým pozdravem."* [146]

Na závěr prvního dne pražských slavností mládeže se v kině Adria (ve stejnojmenném paláci u Jungmannova náměstí) konala premiéra filmu *Mládeži česká, voláme tě!*. Na místo se dostavili četní čestní hosté, zvláště představitelé říšských a protektorátních úřadů. V první řadě byli přítomni náměstek předsedy vlády a ministr vnitra Bienert, ministr dopravy a techniky dr. Kamenický, ministr financí dr. Kalfus, senátní rada doc. dr. Kliment za kancelář státního prezidenta, z německé strany pak SS-Obersturmbannführer Fischer, policejní prezident Weidermann a za říšské vedení mládeže SS-Oberbannführer Uth. [147] Už sám o sobě malý sál kina měl mít poměrně slabou návštěvnost. [148]

Když do sálu vstoupil ministr Emanuel Moravec, pozdravila jej mládež zdviženou pravicí. [149] Moravec před zahájením pořadu a také během přestávky seděl ve své lóži sám, což nezůstalo bez povšimnutí přítomné mládeže a mělo působit poněkud „trapně". [150] Vzápětí byl promítáním týdeníku zahájen pořad. Pak následoval krátký kulturní film *Nový život mládeži*, jenž ohlašoval chystanou akci Kuratoria konanou pod názvem „Umění mládeži".

Poté se ujal slova generální referent dr. Teuner. Připomněl, že již přes rok je vedena mimoškolní výchova české mládeže pro budoucí nový život, která je tak pestrá a všestranná – třebaže je v začátcích – že její rozsah nelze při nejlepší vůli zachytit slovy. Dokumentární film, který měl být právě promítán, měl alespoň zobrazit ukázky této práce, která se k danému dni týkala 250 000 mladistvých. [151] Přítomná mládež přijala projev generálního referenta Kuratoria silným potleskem. [152] Film, který byl promítán hned po Teunerově projevu, ve zkratce prezentoval *„nový mimoškolní ruch našich mladých chlapců a děvčat"* a soustředil se na výchovu, výcvik a službu mládeže v táborech.

První část filmu se odehrávala v tělocvičně, kde nejmladší stupeň předváděl klasická cvičení, dále pak byly zařazeny scény ze života venkovské mládeže, jak pěstuje sportovní aktivity u rybníka v létě, jak se děti učí plavat a poskytovat první pomoc tonoucím a jak se rybník stal i v zimě oblíbeným centrem zdraví prospěšných aktivit. Nechyběly ani ukázky průběhu duchovní výchovy mládeže. V Národním divadle se pro mládež z venkova večer hrála činohra „Naši furianti" od L. Stroupežnického.

Zatímco dosavadní průběh slavností vykazoval z ohledu posuzování reakcí české veřejnosti pro organizátory akce řadu slabin, došlo v průběhu neděle 12. září 1943 k citelnému zvratu. Veškeré dění se soustředilo na Strahovský stadion, kde hlediště opět zaplnily desetitisíce diváků. Tentokrát mezi nimi bylo i mnoho dospělých. Dopoledne se ještě konaly zbylé vylučovací závody a odpoledne mělo být vyhrazeno finálovým bojům a hrám. [153] Davy lidí proudící k branám stadionu zažil Strahov v takové míře ve své dosavadní historii pouze jednou, a to před lety při fotbalovém utkání AC Sparta s budapešťským Ferencvarosem. [154] V již citované zprávě, adresované K. H. Frankovi, napsal HJ-Gebietsführer Fritz Knoop: *„Na hlavní akci proudili Pražané v masách a 15 minut před zahájením musel*

být stadion policejně uzavřen. Dle policejní zprávy bylo na stadionu 70000 diváků, dalších 20000 muselo kvůli přeplnění zase odejít pryč." [155]

Nedělní odpoledne přineslo vlastní vyvrcholení Dnů mládeže. Již od samého poledne se shromažďovali diváci – byla to opět hlavně mládež – na obou tribunách a ochozech, takže ještě před slavnostním zahájením pořadu byl Strahovský stadion naplněn přibližně 50000 diváků. Krátce po 15. hodině vešlo na hřiště 2500 závodníků a ostatní mládeže. [156]

Zahájení působilo uchvacujícím dojmem. Za vedení vedoucího sportovního oddělení Kuratoria pro výchovu mládeže Slámy nastoupilo 1500 účastníků. V čele šli všichni instruktoři, pak závodníci 8 obvodů a uprostřed dívky z celého Protektorátu. Uprostřed stadionu se družstva dělila a seřadila čelem k hlavní tribuně, kde se shromáždili oficiální hosté. [157] Hlášením nástupu a pozdravem generálního referenta Kuratoria byla slavnost zahájena.

Dr. Teuner uvítal nejprve oficiální hosty – z německé strany z SS-Obersturmbannführera Fischera (jako zástupce K. H. Franka), ze strany české předsedu vlády prof. dr. J. Krejčího, předsedu Kuratoria a ministra lidové osvěty E. Moravce, přednostu kanceláře státního prezidenta a ostatní zástupce úřadů a korporací. Poté přečetl telegrafické odpovědi, reagující na sobotní pozdrav, které došly od říšského vedoucího mládeže A. Axmanna, státního prezidenta dr. Emila Háchy a státního ministra SS-Obergruppenführera K. H. Franka. [158] [159] Čeští diváci si mimochodem oficiálního zastoupení německé strany dobře všímali a soutěžící česká mládež později na účast německých hostů dle situační zprávy Sicherheitsdienstu reagovala dokonce zčásti velmi pozitivně. [160]

František Teuner ve svém projevu na Strahovském stadionu mj. řekl:

„Dnes víme všichni se všemi kamarády, kteří s námi nastupují novou cestu, i s tím čtvrt milionem mládeže povinné služby, že připravujeme svou radostnou cílevědomou činností celému národu lepší budoucnost. Vírou v rodící se svět evropského mládí budujeme most k mladým lidem společné Říše a celé Evropy. Radostnou dobrovolnost, vědomí účelnosti a správnosti každého činu i postoje u všech, je výmluvným svědectvím pevného rozhodnutí službě i věrnosti nastoupené cestě. Kdo by pak mohl stát proti nám proto, že křísíme v mládeži všechno ušlechtilé a krásné, kdo by nám mohl vytknout chybné počínání, když přikazujeme mládí kázeň, kamarádství, smysl pro plnění

povinností, které nám ukládá nejen přítomnost, ale také budoucnost národa, Říše a Evropy."

Teuner také přečetl poselství státního prezidenta Emila Háchy, ve kterém se uvádělo:

„Mladí přátelé! Děkuji vám ze srdce za projev, který jste mi zaslali jménem veškeré české mládeže při zahájení celonárodních sportovních dnů a který mne velmi potěšil. V době, kdy největší světová válka ničí životy i statky milionů lidí, sešli jste se v neporušeném domově k slavnosti, která i v míru by byla velikou událostí. Vidíte z toho, jakým ostrovem míru, klidné práce a vyspělého kulturního života zůstaly díky neochvějné statečnosti německých vojínů naše země i v pátém roce války. Kráčíte s českými písněmi našimi městy a vískami, udržujete úctu k národním zvykům, krojům a památkám, pořádáte velké akce kulturně výchovné, zřizujete a upravujete cvičiště, tělocvičny i krásné přírodní louky, to vše za předpokladu pevné, uvědomělé kázně a naprosté oddanosti Říši a nové Evropě. Tato vaše činnost podává výmluvný důkaz toho, jak velkorysá jest obrana Říše vůči těm, kdo věrně kráčejí cestou, kterou jsem v zájmu národa nastoupil v březnu roku 1939. Vaše dílo jest radostným příkladem všem ostatním a pobídkou, abychom v zájmu své šťastné budoucnosti vytrvali na cestě započaté.

Jest také příslibem, že ve jménu veliké myšlenky bratrství evropských národů zmizejí poslední zbytky nedorozumění mezi Čechy a Němci. Služte této veliké evropské myšlence tím, že budete státi, děj se co děj, věrně za Velkoněmeckou říší, která Evropu chrání, Evropu buduje a Evropě obětavě slouží. Oddaná myšlenka na Vůdce a Říši, spojená nerozlučně s vřelou myšlenkou vlasti a národa, nechť vede vás pevně k dalším radostným úspěchům." [161]

Sdělení bylo přijato intenzivním potleskem. Dr. Teuner pak ve svém projevu připomněl, že za výkony, které budou předvedeny, leží více než rok pilné práce a velká řada sportovních i kulturních podniků mládeže, a finálové boje byly zahájeny.

Po slavnostním vztyčení vlajek se rozvinulo rušné pásmo finálových závodů ve všech lehkoatletických disciplínách, střídajících se vzornými ukázkami povinného výcviku mládeže a s ukázkami předvádějícími v pozoruhodných výjevech atletickou zdatnost instruktorů, kteří tvořili výchovný štáb Kuratoria. Program zabral více než plné tři hodiny. [162] Diváci se s předváděním sportovních výkonů viditelně sžili, což dle německé situační

zprávy dokazovalo hlasité a vášnivé projevování během závodů. Zvláště Moravané *„zde předvedli osvěžující lokální patriotismus"*. [163]

Závěrem pořadu bylo hromadné vystoupení instruktorů tří výcvikových táborů Kuratoria. S nimi soutěžilo v dalším vystoupení ladnosti svého tanečního pohybu a krásou lidového kroje 700 dívek ze všech oblastí Čech a Moravy. [164] Během předvádění tanců vykazoval stadion znaky maximálně dobré atmosféry a na diváky všeobecně velmi dobře zapůsobilo, že ministr Moravec zdravil „nazdar!" Vedle vystoupení krojů to byl zpěv českých národních písní, který se všeobecně velmi líbil. Místy se vyskytly projevy nadšení podobné těm, které dřív probíhaly na akcích Sokola. [165] Velký úspěch u publika vzbudilo i vystoupení nejmladších (od 10 do 14 let), kteří předvedli, co se učí v Povinné službě (přeběhy, hra na stonožku, hra s obrovským míčem, zpěv národních písní atd.). Časopis ***Správný kluk***, určený pro nejmladší členy Kuratoria, později podrobně referoval: *„Mládež a Pražané také nadšeně tleskali houfu ‚správných kluků', kteří pod vedením kladenského okresního pověřence předvedli hry z Povinné služby a zazpívali národní písničku, která každého chytla za srdce. Nadšení vyvrcholilo, když na stadion nastoupili v sevřených útvarech chlapci ze školních táborů Kuratoria, z Čeperky, Protivína a Prachova, s chlapci z rekreačních táborů v Eši, Samopši a Kamenici."* Mezitím průběžně dostávali po každém závodě první tři závodníci upomínkové ceny, které každému předával osobně dr. Teuner. [166]

Manifestace byla ukončena závěrečným projevem předsedy Kuratoria, E. Moravce, zaměřeným z velké míry na aktuální politické události. Ministr promluvil k vítězům prvních lehkoatletických mistrovství české mládeže a zároveň před 1500 nastoupivšími účastníky závodu i přihlížejícím obecenstvem: [167]

„Na počátku července v minulém roce jsem na Václavském náměstí prohlásil, že do roka českou mládež nikdo nepozná. Zmrzačené duše mi tehdy odpověděly úšklebkem. Nezmýlil jsem se, když jsem ve vás, moji mladí kamarádi a kamarádky, věřil. Ukázali jste Praze, své vlasti, naší Velkoněmecké říši i celému světu, že česká mládež nemíní prospat dobu, že česká mládež čekala pouze na povel, na jasná slova silné víry a na pevné vedení.

Česká mládež pochopila, že k zajištění budoucnosti našeho národa nestačí pouze vysoký průměr tělesné zdatnosti. Česká mládež je si vědoma toho, že

zdravé tělo musí doplňovat zdravý duch ušlechtilé povinnosti a obětavosti. V osudových chvílích bytí či nebytí národa, vzestup a pád jsou těsně spojeny s volbou strany tam, kde nastupuje svět proti světu a doba proti době. Je jisté, že kdo se rozhodl pro přiblížení, podepsal tím svou méněcennost. V takové chvíli mnoho záleží na vedení, jež má osud národa v rukou. Kde vedení selže a národ tím postaví po bok světa, odsouzeného k porážce, nastává pro všechny doba těžkého churavění. Je tu pád, z něhož se vzpamatovává jen ten nejsilnější.

Když Anglie a Francie před čtyřmi léty vyhlásily válku Velkoněmecké říši, my Češi jsme své místo měli. Po smutném bloudění, jež trvalo dvacet let, rozešli jsme se se Západem, který nás zradil, a přimkli jsme se dobrovolně k Velkoněmecké říši, proti které nás západní penězoměnci hleděli zneužívat.

Můžeme býti hrdi a hrdi zůstaneme na to, že český národ ve chvíli, kdy střetnutí dozrávalo, dal příklad evropským národům, které buď byly na pochybách anebo zpočátku volily nesprávné místo v novém velikém boji. Jsou chvíle, kdy v zájmu národa musíme jít proti jeho části, která dobře neprozřela. Jsem hrdý na to, že za celý uplynulý rok naše mládež zařadila se nesmlouvavě do české říšské fronty. Ať se děje na bojištích co děje, ať nepřítel skuhral co chtěl, vy jste pracovali neochvějně na uskutečňování politického programu našeho státního presidenta Háchy. Vy, čeští jinoši, a vy, české dívky, jste poslouchali svou vládu, která odpovídá za budoucnost národa a která nese tuto odpovědnost ráda, navzdory všem zrádcům a slabochům. Plnilo mne radostí, když jsem viděl, že česká mládež odolává, že zůstává pevná ve víře a že je věrna své práci. Kdo věří, ten se ze dne na den nemění. Víra buď vítězí nebo umírá a s ní vítězí nebo padají ti, kteří na ni přísahali, kteří se jí zasvětili.

Českou mládeží nepohnuly přechodné odvetné zásahy nepřítele, které v zápase světového formátu nedají se nikdy zcela zažehnat. Česká mládež nezklamala. Toho svědectvím je právě dnešní slavný den. Ve chvílích, kdy mnohým dospělým rozum selhával, mladí se měnili v chladné pozorovatele. Vím, jak jste se styděli za mnohé Čechy a Češky, kteří ve skutečnosti měli vám být příkladem. Nakonec vývoj dal nám vždy za pravdu a dá nám, bohdá, za pravdu také zítra a pozítří. (...)

Právě v posledních dnech se mohl český národ znovu přesvědčit, že pravdu máme my, kteří stojíme věrně za svým státním presidentem k říšské frontě.

Za pravdou stojíte také vy, kteří představujete budoucnost národa. Evropa má dnes konečně to, co dávno potřebovala, jednotné vedení, jednotnou spravedlnost, která dá každému národu, co si zasloužil v tomto boji o budoucnost celého lidstva. Nikdy ještě nevlál říšský prapor tak vysoko, jak je tomu právě nyní, nikdy neměla Říše větší úkoly, než právě dnes. Zdravím-li nyní vítěze dnešních závodů, tisknu současně ruce statečné Evropě, která jde za Říší ve zdaru i zmaru, která jde za nacionálně-socialistickou revolucí ne proto, že tato revoluce zvítězí, nýbrž proto, že tato revoluce je jedinou spasitelkou naší pevniny a našeho národa." [168]

Dle situační zprávy Sicherheitsdienstu během Moravcova projevu na různých místech zazněl upřímně znějící potlesk z publika. [169] *„Akce na stadionu ukázala, že odmítavé chování vůči ministru Moravcovi místy ustupovalo pozitivnějšímu postoji, zčásti dokonce chvále, ačkoliv byl na druhé straně jeho projev, který se krátce zabýval aktuální politickou a vojenskou situací, posuzován jako ‚otřepané fráze'"*, uvádí se v jiném dobovém německém situačním hlášení. Část publika opustila stadion před závěrem akce: *„Ačkoliv je to u Čechů v zemi běžným zvykem, odcházet krátce před ukončením akce, měl tento odchod částečně demonstrativní charakter, aby se tak vyhnuli národním hymnám."* [170]

Sám Emanuel Moravec se později o průběhu Dne mládeže soukromě vyjádřil velmi spokojeně. Dle jeho názoru měli nyní Češi konečně pochopit, že Říše je jim ochotna mnohé dovolit – za předpokladu, že s ní Češi budou upřímně spolupracovat a stát při ní. [171] O tom, jakým způsobem české publikum předchozí Moravcův projev všeobecně přijímalo, snad vypovídají zprávy Sicherheitsdienstu z průběhu promítání protektorátního týdeníku v českých kinech, ve kterém se ukazovaly záběry ze Strahova včetně několika úryvků z Moravcova projevu. Zatímco se divákům v kinech očividně líbily záběry, kde účastníci slavností v národních krojích a při zpěvu předvádějí tance, zavládlo například při záznamu Moravcova projevu v českobudějovickém kině „Astra" hrobové ticho, když tento pronesl slova o tom, že vítězi této války budou Říše a Japonsko, a pak jeho konstatování, že „budoucnost patří nám", pokud Češi budou věrně stát při Německé říši. Několik osob v kinosále do sebe přitom žďuchalo a jiní svůj nesouhlas dávali najevo kroucením hlavy a reakcemi, jako např.: *„Moravec není žádný politik, s takovými projevy nás nepřesvědčí. My jsme Češi a zůsta-*

neme Češi." [172] Ale přímo i na některé dospělé diváky na Strahovském stadionu působil Moravec „jako nějaký páv" a jeho projev měl prý účinek „studené sprchy" bezprostředně po nadšení publika během odpoledních hodin, kdy vrcholil program. Někteří Češi kritizovali, že předseda Kuratoria mluvil o Češích a Němcích v první osobě množného čísla, např. se slovy: *„Ještě nejsme tak daleko, aby Moravec mohl označovat Čechy a Němce po tom všem, co se v Protektorátu událo, slůvkem ‚my'"*. Jiní jej podezřívali, že takovými „vtípky" chtěl nadbíhat Němcům, aby se mu otevřely možnosti stát se následovníkem Emila Háchy v úřadu prezidenta Protektorátu. [173]

Přes některé „negativní projevy" hodnotila německá místa průběh slavností na Strahově s uspokojením: *„Kuratorium se díky tomuto Dni mládeže v Praze bez pochyb postavilo do popředí českého veřejného zájmu a leckde si vynutilo rezervované uznání, nebo dokonce úctu, která vzhledem k dosavadnímu, téměř jednotnému odmítání Kuratoria českou veřejností pozitivně překvapuje."* Stejně tak situační zpráva komentovala i obsah Moravcova projevu, který navázal na svá slova z července 1942, kdy na Václavském náměstí prohlásil, že za rok českou mládež nikdo nepozná: *„Akce, především masová akce v neděli na stadionu, mohly být skutečně hodnoceny jako odpověď české mládeže, kterou česká veřejnost přijala dosti dalekosáhle [a] z části překvapeně."* Šeptaná propaganda, namířená proti činnosti Kuratoria, utrpěla viditelné rány: *„Masová akce na přeplněném stadionu Strahov ovšem v neděli zasadila této rozsáhlé frontě odporu pražské veřejnosti značné rány; a rezervovanost a vědomě demonstrativní odmítání ustoupily především při sportovních vystoupeních vstřícnosti, která ukazovala určité pozitivní znaky ohledně posuzování Kuratoria."* A to přesto, že akce chvílemi připomínala atmosféru bývalých sokolských sletů, lidé zároveň zapomněli na své osobní starosti a člověk se podle autentických výroků diváků *„najednou cítil opravdu jako doma"*. Střízlivé německé hlášení však přiznávalo, že *„ačkoliv Kuratorium díky svému Dni mládeže, především díky své masové akci v neděli, pro sebe skutečně dokázalo získat nikoliv bezvýznamnou část veřejnosti, sledující se zájmem Den mládeže, a vyvolat uspokojení, přeci jen se mu v těchto kruzích nedostává uznání"*. Souhrnné hodnocení pak vyznívalo tak, že lze „Den mládeže" označit za úspěch, neboť přiměl část odmítavé české veřejnosti reálněji posoudit novou českou výchovu mládeže Kuratoriem.

Německé obyvatelstvo si jinak pochodu české mládeže všímalo až na nepatrné výjimky málo, ale na civilisty mezi ním měl průvod působit *„překvapivě dobrým dojmem"*. Příslušníci Hitlerovy mládeže a němečtí vojáci mezi diváky vyjadřovali překvapení, že se Kuratorium odvážilo pořádat takové akce, někteří z nich ale poukazovali na údajně nedostatečnou pochodovou disciplínu a podprůměrný zpěv. [174]

Nápadný je celkový rozdíl mezi přístupem české mládeže a dospělých Čechů při celkovém hodnocení průběhu sportovních slavností a dojmů z nich. Mladí Češi o „Dni mládeže" mluvili stále s vysloveným nadšením jako o „zážitku z Prahy", „pěkné změně", „sportovním zážitku" a „zdařilém setkání". Ale u dospělých Čechů se po původním pozitivním hodnocení bezprostředně po hlavním programu na Strahově vracely odmítavé postoje vůči Kuratoriu. V situační zprávě Sicherheitsdienstu se uvádí, že *„pozitivní projevy zadostiučinění o dosavadní práci a výkonech Kuratoria nebo o typicky českém charakteru celkové okázalosti tohoto dne zapadají ve většinou tendenčně zabarvené kritice"*. Zatímco lidem stále očividně imponovala celková organizace masové akce a kvalita tam předvedených sportovních výkonů, vyskytovala se zároveň kritika, podle níž *„se všechno opičilo po Hitlerově mládeži, počínaje pochody až po uniformy vedoucích funkcionářů Kuratoria"*. Bylo to vysvětlováno jako projev germanizačních snah Němců prostřednictvím Kuratoria, stejně jako známka závislosti aparátu funkcionářů české organizace mládeže na Němcích. Především na půdě Národního souručenství byly zaznamenány takovéto názory. Zejména zde se Češi snažili bagatelizovat význam celé akce z pohledu působení a účinku na mládež a například byl vyslovován názor, že současná česká mládež prý není schopná a ani ochotná chopit se tzv. říšské myšlenky. Za „štěstí v neštěstí" tito lidé považovali fakt, že Moravec, aniž by to prý v podstatě sám chtěl, drží ochranný štít nad českou mládeží, aby *„pak jednoho dne mohla stát shromážděna a nepoškozena k dispozici"*. Tyto kruhy se uklidňovaly, že si česká mládež v Kuratoriu hledá pouze určitou náhradu za bývalý Sokol, zatímco Němci věří, že mají českou mládež pevně ve svých rukách. Přes všechny tyto citované kritické postoje však byla mezi dospělými kruhy vycítit určitá starost o to, aby se česká mládež přeci jen časem nenechala Kuratoriem oslovit a získat, takže by pak mohla postupně dospívat k vlastním úsudkům a hodnocením, které by se mohly svým pozitivním zaměřením silně odchylovat od názorů dospělých.

[175] Jak již bylo na jiných místech v této knize zdokumentováno, měly tyto obavy skutečně reálné opodstatnění.

Na druhou stranu na české mladistvé a na funkcionáře Kuratoria působil pražský „Den mládeže" dle veškerých dochovaných situačních zpráv vesměs mimořádně příznivě. Jeden bývalý funkcionář Sokola shrnul své dojmy takto: *„Ačkoliv jsem mohl dříve prokázat dobrý výkon, nebylo mi umožněno, abych se zúčastnil takovéto akce. Účast vždy závisela na peněžních prostředcích spolků nebo na podpoře rodičů. Praha pro mne byla zážitkem."* Funkcionáři Kuratoria se spokojeně vyjadřovali o předvedených sportovních výkonech a o opravdovém nadšení mladých závodníků. Česká mládež se podle nich mohla beze všeho měřit s německou mládeží ve sportovních utkáních. „Den mládeže" v Praze měl v jejich očích úroveň sportovních bojů pořádaných Hitlerovou mládeží. Naproti tomu byl mladými kriticky vnímán Moravcův projev, a sice nejen proto, že ministr na konci pozitivně přijaté akce vůbec promluvil, ale také z toho důvodu, že jeho projev byl obsahově příliš obtížný. [176]

Ve výlohách různých pražských obchodů byly později vystaveny fotografie pořízené na „Dni mládeže", které vzbudily zvláště v prvních dnech pozornost chodců. Samotné snímky jimi byly většinou hodnoceny jako velmi dobrá práce fotografů a lidé si je prohlíželi téměř vždy s uznáním. Jinak se ale dospělí Češi všeobecně při prohlížení těchto výloh k události samotné spíše nevyjadřovali. Pouze mládež porůznu komentovala jednoho povědomého konkrétního sportovce, který byl na těchto snímcích také zachycen, a diskutovala rovněž o některých sportovních výkonech. Až na druhém místě byly oceňovány dobré snímky zachycující průvod české mládeže centrem Prahy. Výtky padly kvůli způsobu grafické prezentace výstavek fotografií, protože nějakou dobu předtím byly ve stejných výlohách vystaveny snímky z katyňského masakru, kdy byla použita úplně stejná grafická úprava nápisů apod. Mladí v tom spatřovali určitou neuctivost vůči obětem z Katyně. Také jim částečně vadilo dvojjazyčné provedení nápisů, protože *„kdyby byly použity pouze české popisky, měl by člověk aspoň dojem, že se při tom jedná jen o českou záležitost"*, ale takto prý *„byl propagandistický účinek dosti oslaben"*. V dvojjazyčném výkladu k fotografiím viděli kritici působení německých orgánů, *„které musejí také až do nejmenších detailů všude strkat svůj nos"*. [177]

V sobotu 11. září 1943 večer na Říšském náměstí na Vinohradech (dnes nám. Míru) koncertovaly dvě kapely české mládeže a 300členný dětský Kühnův sbor, čímž byly zahájeny první velké letní slavnosti Kuratoria.

„Velký koncert na Říšském náměstí byl s ohledem na všeobecné nálady a postoje vůči Kuratoriu relativně dobře navštíven (4 000–5 000 návštěvníků)". Lidé se na místě podivovali nad tím, že hlášení probíhala pouze v češtině, ne v němčině, a byly rozdávány jednojazyčné letáky. (Z německé situační zprávy.)

Z Říšského náměstí pak vyšel slavnostní průvod mládeže Prahou. Václavské náměstí, Příkopy a odtud ulice až k Vltavě byly přeplněny mnoha tisíci obyvatelstva. Mezi diváky i řada uniformovaných Němců, kteří mladé Čechy taktéž zdravili „německým pozdravem".

V čele průvodu šlo 24 vlajkonošů s vlajkami Říše a Protektorátu, za nimi hned vedoucí průvodu, hlavní pražský okresní pověřenec Kuratoria, Eduard Chalupa. A pak následovalo přes 1 200 cvičitelů a vedoucích mládeže v průvodu, rozděleném podle šesti pražských okresů, jež vedli pražští okresní pověřenci.

„Praha byla ve znamení české mládeže. Byla to však Praha jiná, než jsme ji znali před 5 lety. Praha vyrostla nacionálně v onom smyslu, který předpisuje nový evropský patriotismus. Naši vlajkonoši nesli stejný počet praporů říšských jako protektorátních a tu jsme byli svědky přímo symbolické jednoty obou říšských národů. Ve špalíru diváků zdravili prapory svorně Češi s Němci." (E. Moravec, Lidové noviny 19. září 1943.)

„Říšský prapor, který na pražských ulicích svorně zdravil Čech s Němcem, není jen praporem naší společné Říše. To je také symbol naší společné víry, víry v konstruktivní evropskou-socialistickou revoluci. Evropští národové zítra budou tvořit jednu rodinu, stmelenou sociální vírou, rodinu autonomních národních kultur.“ (E. Moravec, Lidové noviny 19. září 1943.)

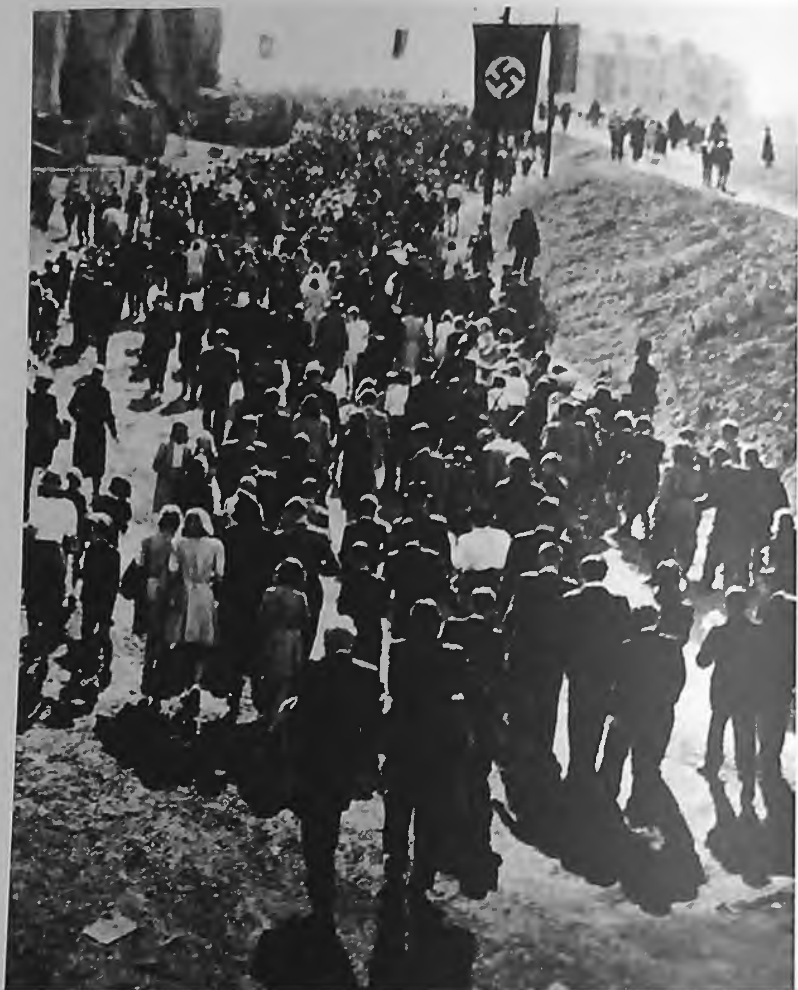
„Nikdy ještě nebylo takové svornosti. Nikdy se ještě nesešlo tolik vzájemné úcty a ohleduplnosti na pražských ulicích jako 11. září 1943, kdy česká mládež, Říši věrná, se hlásila veřejně a hrdě k svému přesvědčení. Zarytým ‚demokratům' nebylo valně u srdce. Viděli vlastní krev, která se od nich vzdaluje a která je nebere už vážně." (E. Moravec, Lidové noviny 19. září 1943; na snímku v čele vlajkonošů funkcionář Kuratoria Boris Čermák.)

Pět kapel mládeže udržovalo svými pochody formace v jednotném rytmu. Kolony bílých košil byly přerušovány tmavě modrými kombinézami účastníků výcvikových táborů Kuratoria, v jejichž čele šli vedoucí táborů v uniformách vedoucích české mládeže. Tisíce Pražanů pozdravilo vlajky v čele průvodu i mládež vztyčenými pravicemi. Zvláštní pozornost vzbudila krojovaná družina z Moravského Slovácka, která na pozdravy publika odpovídala radostným voláním.

V neděli 12. září 1943 nestačily zvláštní přeplněné garnitury tramvají přepravovat velké zástupy obecenstva, které mířilo na Strahovský stadion. Valná část návštěvníků se dostavila pěšky. Ve dvě hodiny odpoledne byl stadion zaplněn 60000 diváky.

„Na hlavní akci proudili Pražané v masách a 15 minut před zahájením musel být stadion policejně uzavřen. Dle policejní zprávy bylo na stadionu 70 000 diváků, dalších 20 000 muselo kvůli přeplnění zase odejít pryč." (Z hlášení vedoucího činitele Hitlerovy mládeže v Protektorátu Fritze Knoopa státními ministru K. H. Frankovi.)

Ve tři hodiny nastoupili za zvuků hudby na stadion závodníci, příslušníci výcvikových táborů Kuratoria, mládež, i krojované dívky. Posléze k přítomným na stadionu promluvil generální referent Kuratoria, dr. František Teuner (uprostřed). Po jeho pravici stojí Zdeněk Sláma.

Zdeněk Sláma, úspěšný aktivní sportovec a vášnivý vyznavač rugby, navázal v září 1942 ve věku 32 let dobrovolně pracovní poměr v Kuratoriu. Brzy stanul v čele osmdesáti okresních tělovýchovných referentů, pořádal kursy a vydatně pomáhal budovat organizaci. Politicky se nijak zvlášť neangažoval, udržoval však čilý kontakt s funkcionářem Hitlerovy mládeže Dresslerem. Po válce se hájil tím, že se od 5. května 1945 po tři dny aktivně účastnil „pražského povstání".

Po hlášení nástupu účastníků vedoucím sportovního oddělení Kuratoria Slámou zahájil slavnost svým projevem Teuner. Mj. řekl: „Kdo by mohl pak stát proti nám proto, že křisíme v mládeži všechno ušlechtilé a krásné, kdo by nám mohl vytknout chybné počínání, když přikazujeme mládí kázeň, kamarádství, smysl pro plnění povinností, které nám ukládá nejen přítomnost, ale také budoucnost národa, Říše a Evropy."

Teuner ve svém projevu připomněl, že pod výchovu Kuratoria mezitím spadá již čtvrt milionu české mládeže. Slavnostní vztyčení vlajek bylo přijato desetitisíci návštěvníků pozdravem.

„Cvičitelé mládeže – přicházející generace našeho národa." (Publikace „Den mládeže 1943".)

Nástup instruktorů. Z řad instruktorů Kuratoria byli vybíráni schopní muži, pokud možno s tělocvičnou a pedagogickou praxí. Tito se účastnili dalšího speciálně tělovýchovného školení. Z účastníků těchto kursů (do koce února 1944 jich bylo asi 300) bylo vybráno 80 tělovýchovných referentů, kteří byli zaměstnanci Kuratoria.

Z čestné tribuny sledovalo mistrovství nejen mnoho významných českých a německých hostů. Po pravé straně Emanuela Moravce sedí jeho nejmladší syn Emanuel Pavel („Mudla"), úspěšný žák elitní nacionálněsocialistické školy NAPOLA. Má před sebou už pouze rok života – v srpnu 1944 totiž zahyne při spojeneckém náletu na Salcburk. Ve druhé řadě vpravo za uniformovaným mužem Hitler-Jugend je Jurij Moravec. V té době mu je dvacet let. Od ledna 1943 sloužil v propagandistické jednotce Wehrmachtu na východní frontě.

Ladnost svého tanečního pohybu předvedlo za povzbuzování nadšeného obecenstva 700 krojovaných dívek z celého území Čech a Moravy. Na diváky podle německé situační zprávy dobře zapůsobilo, že ministr Moravec přivítal přítomné krojované dívky pozdravem „nazdar!".

Závěrem pořadu bylo hromadné vystoupení instruktorů výcvikových táborů Kuratoria z Čeperky, Protivína a Prachova. Pražané nadšeně tleskali i jejich mladším kamarádům – „správným klukům" – kteří předvedli hry, jež se učí na schůzkách Kuratoria, a zapívali českou národní písničku.

Dr. Teuner se zdraví s vítězi překážkového běhu na 60 metrů: Uprostřed Fiala z Hradce Králové, po jeho pravici Vondráček z Brna a po levici Košulic z Náchoda. Diváci na stadionu se s předváděním sportovních výkonů viditelně sžili, což dle německé situační zprávy dokazovalo hlasité a vášnivé projevování během závodů. Zvláště Moravané „zde předvedli osvěžující lokální patriotismus".

„Akce na stadionu ukázala, že odmítavé chování vůči ministru Moravcovi místy ustupovalo pozitivnějšímu postoji, zčásti dokonce chvále. (...) Masová akce v přeplněném stadionu Strahov v neděli zasadila rozsáhlé frontě odporu pražské veřejnosti značné mezery a rezervovanost i vědomě demonstrativní odmítání ustoupily především při sportovních vystoupeních vstřícnosti, která projevovala určité pozitivní znaky ohledně posuzování Kuratoria. (...) Všeobecně vzato může Kuratorium ‚Den mládeže' zaznamenat jako úspěch. Donutil část odmítavých kruhů české veřejnosti alespoň prozatím reálněji posoudit novou českou výchovu mládeže Kuratoriem." (Z tajné německé situační zprávy.)

„Ve dnech, kdy se na jihu a jihovýchodě Evropy události řítily překotně za dosud nejdramatičtěji vystupňované krise válečného dění, byla Praha jevištěm velkolepých Dnů mládeže. Prostý přehled několika velkých událostí, jež jsou v paměti nejčerstvější, dokazuje jasně, že v pátém roce největšího válečného zápolení český člověk jde klidně nejen za svou prací, ale i za svým zotavením a zábavou, že se tělesné i duchovní výchově mládeže věnuje víc soustavné pozornosti a péče, než se kdy věnovalo v dobách nejhlubšího míru." (Lidové noviny, 17. 9. 1943.)

„Vyvrcholení Dnů mládeže v sobotu a v neděli na Strahově bylo nejen sportovní událostí evropské a v jistém smyslu i světové úrovně, ale mělo i nesmírný význam politický. Padesát tisíc diváků na lehkoatletických závodech je něco, co se samo o sobě vymyká evropskému průměru. Tím spíše pak padesátitisícová návštěva na mistrovstvích mládeže, které nebylo dosud dosaženo – nemýlíme-li se – nikde na světě." (Zteč, 17. 9. 1943.)

„V dekadenci se těžko dají tvořit hodnoty. U národa, který by překročil svůj zenit a prozrazoval neklamné známky úpadku, jako některé národy, zestárnuvší v rozkoši a měkkosti, tam se dalo těžko počítat s hodnotami, neboť z měkkého materiálu lze těžko kovat meč a pluh. Naší zárukou je však zdravé jádro národa a jeho mládeže zvlášť." (František Teuner v publikaci „Den mládeže 1943".)

Zbývá se ještě trochu podrobněji podívat na to, jaký význam tomuto podniku přikládala oficiální protektorátní místa nejen z propagandistického hlediska, ale i z pohledu tělovýchovného významu. A v neposlední řadě bude velmi zajímavé si názorně ukázat, jak hodnotí tuto akci Kuratoria ze září 1943 česká poválečná historiografie.

Jak již bylo uvedeno, samotní funkcionáři Kuratoria si uvědomovali, že pražské Dny mládeže 1943 vlastně měly představovat doposud nejvýznamnější akci organizace za celou její dosavadní činnost a vkládali tedy do úspěšného průběhu velké naděje. Kuratorium se ani před veřejností netajilo tím, že má mezi Čechy ještě mnoho nepřátel, jak ostatně přizná-

Dr. Teuner gratuluje vítězkám ve skoku vysokém. Z celkem 43 startujících dívek v této disciplíně nejlépe uspěly Rozkošná (Kolín), Konečná (Vítkovice) a Srnová (Hradec Králové).

valo číslo časopisu *Zteč*, které vyšlo bezprostředně po ukončení lehkoatletických mistrovství:

„Málokteré hnutí začínalo svoji činnost za tak nepříznivých podmínek, jako Kuratorium pro výchovu mládeže. Není třeba si zakrývat skutečnost. Valná část české veřejnosti, pokud nestála stranou, stavěla se donedávna k jakékoliv práci Kuratoria – a byla to přece práce ku prospěchu naší mládeže – vysloveně nepřátelsky. V poslední době se však mnoho změnilo a nebudeme jistě daleko od pravdy, řekneme-li, že tomu tak je právě zásluhou oněch hromadných akcí. Kdo byl v sobotu a v neděli na Strahově, nebo lépe řečeno, kdo měl po zdařilém vyvrcholení Dnů mládeže příležitost mluvit s rodiči

dětí z Povinné služby, tomu byla na první pohled patrna změna v nazírání na výchovu naší mládeže. A v tom tkví právě i smysl lehkoatletických mistrovství, která dovedla nejen mládež strhnout, ale i staré získat. Rodiče se zde mohli na vlastní oči přesvědčit, že jejich děti nejsou Kuratoriem odnárodňovány, ale naopak, že jsou z nich vychováváni fysicky a charakterově nepokřivení jedinci, kteří se ve světě hned tak neztratí. Ostatně pro příklad, že se naše mládež úplně změnila, nemusíme chodit daleko. Z našich ulic a hřišť už skoro zmizeli po amerikánsku obhroublí nebo na způsob zlaté plutokratické mládeže po anglicku blaseovaní mladíčci, aby udělali místo opravdovým českým klukům, jak jsme je viděli v sobotu a v neděli na Strahově." [178]

Podobně psal i František Smrček (vedoucí redaktor časopisu *Správný kluk*) v týdeníku Pestrý týden:

„V Praze se sice již celý týden před tím mluvilo, že na Strahově se bude pořádat veliký podnik Kuratoria pro výchovu mládeže, ale byli mnozí takoví, kteří se na celou věc dívali skepticky a odmítavě. Zejména pak pochybující dělali již předem nade vším kříž. (...) Dnes, kdy již můžeme uzavřít bilanci ze Dne mládeže a zároveň bilanci prvních lehkoatletických mistrovství mládeže, uspořádaných rovněž Kuratoriem, můžeme s klidným svědomím prohlásit, že bylo dosaženo účelu věci s více než stoprocentním úspěchem. (...) Po celé této úspěšné slavnosti, nazvané přiléhavě Den mládeže, která zároveň byla zkušebním kamenem v činnosti Kuratoria pro výchovu mládeže, můžeme s klidným zrakem hledět do budoucnosti. Všichni tu měli příležitost přesvědčit se, že máme mládež zdravou, silnou, věřící, oddanou Velkoněmecké říši a milující svůj národ. Tato mládež může být hrdou nositelkou české budoucnosti v nově vytvářené Evropě a pevnou zárukou Říši, že český národ obstojí danému slovu. Roste a mohutní totiž uprostřed největší války lidských dějin a věříme pevně tomu, že tato válka v ní ukove generaci tvrdou a zdatnou, národu a Říši prospěšnou." [179]

A koneckonců i Smrčkovo vlastní periodikum – *Správný kluk* – se zadostiučiněním hlásilo: *„V Praze se sice celý týden reptalo, že nikdo nesedne této novotě na lep, že žádnému není nic po tom, co to mládež vlastně pořádá, ale měli jste vidět, jak to dopadlo, když Den mládeže začal. Všem Pražanům jen zářily oči při koncertě dechových kapel a při závěrečných bojích našich mladých závodníků na Strahově."* [180]

Šéfredaktor *Lidových novin* Rudolf Hudec napsal ve svém listě týden po pražských sportovních hrách následující optimisticky laděný článek, který propagandisticky dobře využil úspěchu této veřejné akce:

„V minulých dnech jsme byli v Praze svědky rozčarování šeptalů a různých škarohlídů. Naše mládež za zpěvu českých písní, doprovázená vlastními hudebními kapelami pochodovala na Strahovský stadion, kde ji na tribunách očekávaly desetitisíce českých lidí. Česká hudba a zpěv naší mládeže usvědčovaly šeptaly z různých lží a svědčily o něčem jiném, než oni jsou zvyklí vykládati důvěřivým hlupáčkům. Dny 11. a 12. září znamenají něco zcela jiného, než tvrdili do nedávna různí patentovaní proroci. Znamenají, že česká mládež jde v novém duchu kupředu, ať se to různým sýčkům líbí nebo nelíbí.

A v těch slavných dnech české mládeže jsem si vzpomněl na projev, který se konal 3. července minulého roku rovněž v Praze na památném Václavském náměstí. Tehdy vinou zločinných londýnských štváčů jsme se chvěli o osud svého národa. Desetitisícové zástupy českého lidu všech stavů naplnily Václavské náměstí, aby spolu s protektorátní vládou pozdvihly svého hlasu proti ničemnému štvaní londýnských emigrantů, proti zbabělému a zákeřnému zločinu, jehož obětí se stal Reinhard Heydrich, a aby vyslovili víru ve svého státního presidenta a protektorátní vládu. Jak rozličné jsou to dojmy tehdy a dnes! Tehdy plni starosti o budoucnost svého národa, a dnes plni oprávněných nadějí.

Tehdy, v červenci 1942, ještě před zahájením projevů předsedy protektorátní vlády dr. Krejčího a ministra Moravce, hovořil jsem s dnešním generálním referentem Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě dr. Teunerem. Stáli jsme na tribuně blíže musea. Od musea dolů k Můstku se vlnily zástupy českého lidu. Napravo za protější tribunou, kde zaujali místa státní president a členové protektorátní vlády, stál, jak si vzpomínám, malý oddíl české mládeže, prvních to nadšených pracovníků tehdy nedávno ustanoveného Kuratoria mládeže.

Mluvili jsme s dr. Teunerem o nové cestě, kterou české mládeži naznačil tragicky zesnulý Reinhard Heydrich tím, že schválil dalekosáhlá oprávnění Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Ptal jsem se dr. Teunera, jaké si dělá naděje, pokud se týče budoucích úkolů spojených s výchovou české mládeže. Zmínil jsem se mu o obtížích, které čekají Kuratorium

se zřetelem na to, že výchova české mládeže v bývalé republice byla značně pokřivena. Když jsem vyslovil obavy, že vzhledem k válce to tak rychle nepůjde a že to bude těžká práce, usmál se a pravil: „Pane redaktore! Bude to těžká práce, ale ručím vám za to, že budete překvapen, jak se do roka česká mládež změní k svému prospěchu." Dnes jasně vidím, že měl pravdu do poslední písmeny.

Byla to sice práce těžká a svízelná, avšak to, co bylo v krátké době asi 14 měsíců vykonáno, vzbuzuje úctu.

Naše mládež procitla z nečinnosti, na jakou si zvykla v dřívějších dobách. Dnes už si nemusíme lámat hlavu přemýšlením o části přestárlé české inteligence a porůznu se ještě vyskytujících stoupencích židodemokratických směrů, kteří nedovedli a nechtěli nalézti poměr k národu a jeho povinnostem, jež vyplývají z našeho opětného začlenění do Říše, neboť jejich chováním není ohrožena naše účast na budování nové Evropy. Tím více však nám musí záležet na naší mládeži. Mládež je zárukou budoucnosti našeho národa. Proto se musíme upřímně radovati z úspěchů, jichž bylo v poměrně krátké době dosaženo poctivou prací Kuratoria pro výchovu mládeže. Nejde tu jen o úspěch určitých učebných metod, ale o naprostou převýchovu mládeže v duchu nového řádu. Můžeme se právem těšiti, že naše mládež se stane, jak je z dosavadních výsledků patrno, zanedlouho zralou, aby stanula po boku mládeže ostatních evropských národů a spolu s ní manifestovala duchovní sílu nové Evropy.

V bývalé Benešově republice bylo mnoho plánů pro výchovu mládeže, ale každý byl zaměřen tak, jak si přáli jeho političtí tvůrci a prováděl se podle toho, jak se to které partaji hodilo do krámu. Duchovní výchova podléhala nejrůznějším politickým vlivům. Každý tělovýchovný spolek byl přilepen na nějakou politickou stranu nebo straničku a každý táhl za jiný provaz. Česká mládež byla ve své ohromné většině ponechávána sama sobě. Nedivme se, když za těchto poměrů mnohé dívky a mnozí hoši, kteří nebyli rozumně vedeni pevnou rukou rodičů, měli falešné představy o své budoucnosti a dívali se na život pokřiveně. Mnozí z nich, třeba je byla Prozřetelnost obdařila tělesným i duševním zdravím, zakrňovali na těle a zvláště na duchu. Žili v prostředí ovlivněném na jedné straně velikášskými řečmi politiků, na druhé straně nenápadným rozvratným vlivům židovským. Takové prostředí bylo živnou půdou pro potápkovštinu a pěstování divokého trampu. Nebylo

žádné jednotné a jednotící linie, jež by s hlediska celonárodního určovala směr výchovy mládeže. Nebylo tu dobré vůle vychovávati mládež tak, aby to odpovídalo kulturní i hospodářské situaci českého národa, žijícího v samém středu Evropy uprostřed národa německého. To bylo v dobách míru. A co se za léta zanedbalo, bylo nyní nutno energicky napravit.

Ačkoli je válka, byla výchova mládeže postavena na pevnou základnu. Neklamným důkazem tohoto ozdravujícího procesu jsou poslední velkorysé akce Kuratoria, jež byly uskutečněny ve dvou měsících po celoroční poctivé přípravné práci. Byl vybudován spolehlivý instruktorský sbor. K velkorysým tělovýchovným akcím, které byly uspořádány v jednotlivých okrscích a obvodech a které se vrcholily v Praze na Barrandově a na Strahovském stadiu, druží se další veliká a významná akce kulturní, která bude zahájena 25. září t. r. pod heslem „Umění mládeži". To všechno je jistě solí v očích všem šeptalům a škarohlídům. Není pochybnosti o tom, že naši mladí hoši a mladé dívky budou pokračovat zdárně na započaté cestě a jak jsme se ve dnech 11. a 12. září přesvědčili, vůbec je nenapadne ohlížeti se zpátky.

Všechny jejich myšlenky a city jsou zamířeny kupředu a jenom kupředu. Viděli jsme mládí pochodující vstříc lepší budoucnosti pod praporem nacionalismu. Nelze si představiti radostnější podívanou. Nacionálně socialistická revoluce, která osvobodila Evropu od židovských parasitů a kapitalistických vykořisťovatelů, osvobodila i českou mládež." [181]

Celkový úspěch a dobrou návštěvnost protektorátní tisk pochopitelně vynášel, ale už i samotného 12. září 1943, kdy ještě nebylo známo, kolik diváků se dostaví na finálové závody, psala *Národní politika*, že Dny mládeže jsou rozhodujícím zúčtováním za dosavadní aktivitou Kuratoria:

„O výchovu mladých se stará Kuratorium, které právě o dnešním dnu skládá účet ze své roční činnosti. Je to poměrně krátká doba a přece – kolik velkých akcí v ní bylo vykonáno ve prospěch české mládeže! Dnešním dnem vrcholí činnost Kuratoria v letošním roce. Na rozsahu dnu mládeže můžeme si bezpečně změřiti rozsah vykonané práce, jakož i rozsah cílů, které si Kuratorium určilo. A můžeme současně bezpečně věřiti, že pro českou mládež nastala nová doba, kterou lze charakterisovati zcela prostě: Mládež ví, že o ni někdo pečuje, za ni myslí, s ní cítí a především ji vede. Opravdu – je to prosté a přece nad všechna dřívější líbivá hesla, protože právě to česká mládež potřebovala: cílevědomé vedení!" [182]

A o dva dny později už mohla *Národní politika* bilancovat:

„Praha prožila krásný a slavný den. Stadion na Strahově ožil. Více než 60 000 diváků bylo svědkem, co udělala převýchova české mládeže za jeden rok. Výsledek odpovídal úsilí, jež bylo po celý rok soustřeďováno na duši a tělo české mládeže, která je ve stavu velkého přerodu pro blaho nové Evropy a českého národa. (...) Na jedné straně se táhnou rozsáhlé fronty a u nás, v Čechách a na Moravě, (...) česká mládež kráčí s českými písněmi našimi městy a vískami, udržuje úctu k národním zvykům, krojům a památkám, pořádá velké kulturně výchovné akce, zřizuje a upravuje cvičiště a tělocvičny, naplňuje krásná místa české přírody a zároveň si uvědomuje, že žije pro velkou myšlenku bratrství evropských národů, že pracuje pro velkou obrodu Evropy, v jejímž čele je Velkoněmecká říše, která chrání Evropu a tedy i český národ." [183]

Skutečnost, že akce jako Dny mládeže se v našich zemích mohly nerušeně uskutečnit uprostřed války, navíc v době, kdy se Německo muselo vypořádat se „zradou Itálie", vyzdvihovaly i brněnské Lidové noviny:

„Ve dnech, kdy se na jihu a na jihovýchodě Evropy řítily překotně události za dosud nejdramatičtěji vystupňované krise válečného dění, byla Praha jevištěm velkolepých Dnů mládeže. Česká mládež ze všech končin našich zemí pochodovala Prahou a patnáct set hochů a dívek, vybraných vyhledávacími závody místními a krajovými, dokumentovalo na Strahovském stadiu v závěru pečlivě připravené celonárodní tělovýchovné soutěže vynikajícími atletickými výkony skvělé výsledky prvního roku soustavné a cílevědomé práce Kuratoria pro výchovu mládeže. (...) Prostý přehled několika velkých událostí, jež jsou v paměti nejčerstvější, dokazuje jasně, že v pátém roce největšího válečného zápolení český člověk jde klidně nejen za svou prací, ale i za svým zotavením a zábavou, že se tělesné i duchovní výchově mládeže věnuje víc soustavné pozornosti a péče, než se kdy věnovalo v dobách nejhlubšího míru. Ať se děje na bojištích co se děje, k nám doléhá všechno jen ohlasem. Čechy a Morava zůstaly po všechna léta ostrovem klidu v příboji válečných událostí." [184]

A doplňme ještě úryvkem z časopisu *Zteč*, který Dnům mládeže v Praze přikládal téměř evropské prvenství:

„Vyvrcholení Dnů mládeže v sobotu a v neděli na Strahově bylo nejen sportovní událostí evropské a v jistém smyslu i světové úrovně, ale mělo

i nesmírný význam politický. Padesát tisíc diváků na lehkoatletických závodech je něco, co se samo o sobě vymyká evropskému průměru. Tím spíše pak padesátitisícová návštěva na mistrovstvích mládeže, které nebylo dosud dosaženo – nemýlíme-li se – nikde na světě." [185]

V celé záplavě pozitivně laděných článků v protektorátních médiích však vyniká úvodník samotného Emanuela Moravce, který byl napsán pro Lidové noviny a vyšel v nich 19. září 1943. Pod nadpisem „Od šovinismu k nacionalismu" se Moravec zaměřil na citlivé téma vzájemného vztahu mezi Čechy a Němci a viděl v právě úspěšně proběhlých Dnech mládeže první náznaky rodící se budoucí česko-německé svornosti. Jasně také definoval a oddělil dva rozdílné druhy nacionalismu – ten šovinistický a ten sociální.

„Před týdnem Praha byla svědkem dnů mládeže, které přinesly po všech stranách překvapení. Pro nás, kteří jdeme za Říší v dobrém i zlém, bylo to překvapení příjemné. Překvapeni byli také naši nepřátelé, jak držením, množstvím a sebevědomím našeho dorostu, tak účastí Pražanů, kteří se prostě na stadion nevešli. Praha byla ve znamení české mládeže. Praha byla zaplavena českými národními kroji. Byla to však Praha jiná, než jsme ji znali před pěti lety. Praha vyrostla nacionálně v onom smyslu, který předpisuje nový evropský patriotismus. Naši vlajkonoši nesli stejný počet praporů říšských jako protektorátních a tu jsme byli svědky přímo symbolické jednoty obou říšských národů. Ve špalíru diváků zdravili prapory svorně Češi s Němci. Češi vzdávali poctu barvám naší slavné Velkoněmecké říše, která nás chrání. Češi kynuli barvám protektorátním, jež dosvědčují českou kulturní autonomii v rámci říšském. Němci zdravili barvy své domoviny, která je společnou říší Němců s Čechy. Němci přátelsky kynuli barvám Protektorátu, který dnes pomáhá Říši všemi silami k dosažení vítězství. Nikdy ještě nebylo takové svornosti. Nikdy se ještě nesešlo tolik vzájemné úcty a ohleduplnosti na pražských ulicích jako 11. září 1943, kdy česká mládež, Říši věrná, se hlásila veřejně a hrdě k svému přesvědčení. Zarytým ‚demokratům' nebylo valně u srdce. Viděli vlastní krev, která se od nich vzdaluje a která je nebere už vážně. Při tom tito poztrácení ‚demokraté' nemohou českou mládež vinit ze zrady národa. Je a zůstává česká. Stala se dokonce česky ryzejší. Zřekla se všeho toho paumění, jež nám dodávalo Židovstvo pod rouškou moderny a světáctví. Místo trampských a barových

odrhovaček česká mládež zpívá opět naše staré písně národní. Místo obleku potápek nosí táborovou kombinézu, místo cowboyské maškarády oblékla staré národní kroje, nad kterými se už dávno za republiky máchlo pohrdlivě rukou. České mládeži nikdo nemůže vytknout nedostatek vlastenectví. Hlásí se hrdě ke svému češství.

České mládeži může nepřítel předhazovat, že opustila politický podvod starého světa, o který se tak zasloužila židovská světovládná spekulace. Česká mládež odmítla odumírající zpátečnictví. Připojila se k revoluci. Stala se upřímně socialistickou. Česká mládež není slepá. Vidí, co se kolem tak zvané demokracie kupí a co se na ní přiživuje: milionářští supové a králové bankrotáři. Italie byla novým poučením pro evropskou mládež. Národ totiž není nikdy dost revoluční. Více než dvacítiletá spolupráce fašismu s dynastií ukazuje, jak musí být mládež nové doby nacionální opatrná a současně tvrdá.

Říšský prapor, který na pražských ulicích svorně zdravil Čech s Němcem, není jen praporem naší společné Říše. To je také symbol naší společné víry, víry v konstruktivní evropskou-socialistickou revoluci. Evropští národové zítra budou tvořit jednu rodinu, stmelenou sociální vírou, rodinu autonomních národních kultur. Nacionalismus v novém pojetí je nacionalismem konstruktivním, snášenlivým, poněvadž je nacionalismem sociálním. Starý nacionalismus šovinistický byl nacionalismem protisociálním, nesnášenlivým. Šovinistický nacionalismus představoval staré selské sudičství a často pomyslný majetek, o mez, o kus cesty, o díru v plotu. Sudičský nacionalismus byl neřestnou vášní, která národ nakonec stravovala, ožebračovala.

Milovat vlastní národ neznamená jiné národy nenávidět. Právě malí národové v zájmu své budoucnosti musí dávat příklad v novém nacionalismu sociálním, který vidí své poslání v nenacionálních úkolech. Jako rodiny tvoří vyšší jednotku společenskou v podobě národa, tak národy tvoří vyšší jednotku společnou v podobě Říše a celé pevniny. Společná řeč a společná kultura tvoří z rodin národ. Společná víra, jednotný řád sociální a hospodářský tvoří z národů říši a veliká státní společenství.

Celý národ se mohl 11. a 12. září přesvědčit, že z německé strany a ze strany Říše není nejmenších námitek proti českému vlastenectví, které se přiznává k Říši. Svědčí o tom vlídné odpovědi říšského vedoucího mládeže Axmanna a státního ministra K. H. Franka. V těchto dvou památných dnech

vládlo v Praze staré říšské ovzduší, jaké znala Stověžatá před staletími. Dny mládeže vyvrátily tvrzení nepřátelské propagandy, že v plánu Říše je postupné poněmčení českého národa.

Na zlomení národní odolnosti se používalo dvou prostředků: sociálního ponížení a potlačení kulturního života. My však jsme svědky právě opačné skutečnosti. Říše zrovnoprávňuje postupně Čechy s Němci na poli sociálním. Prvý podstatný krok byl učiněn s českými pracovníky v Říši. Nikdy ještě tak bohatě nekvetla česká kultura, jak je tomu nyní. České umění přestává být uměním malého národa, stává se chloubou Říše a tím také majetkem celé Evropy. Němec se těší z české hudby, poněvadž je mu blízká, on se těšil ve dnech mládeže z půvabu českých národních krojů, poněvadž tato krása je plodem ducha národa, jenž s ním sdílí Velkoněmeckou říši, jenž s ním spolupracuje. Vážíme si jeden druhého, spojeni pouty víry, práce a krve.

Šovinistické nacionalismy se potíraly a dusily, socialistické nacionalismy se doplňují, násobí navzájem, kulturně oplodňují. Aniž by se o tom mnoho mluvilo, v Praze 11. a 12. září každý Němec i Čech cítil, že staré nenávratně náleží odmítnuté minulosti. Otevírá se nám nový svět. Němci a Češi 12. září 1943 stiskli si upřímně ruce. Mládež dala celému národu příklad. Zahanbila dospělé. Ukázala jim cestu. Česká mládež zasadila smrtelnou ránu šovinistickému nacionalismu, nacionalismu sudičskému a neplodně prázdnému – plechovému." [186]

Nehledě na tyto pochopitelně propagandou a příslušnou cenzurou ovlivněné texty však průběh Dnů mládeže pozitivně hodnotilo i samotné vedení Hitlerovy mládeže. Fritz Knoop k průběhu akce uvádí: „*Prezentace klaply dobře a sportovní výsledky byly zčásti vynikající. (...) ‚Den mládeže' byl z každého hlediska úspěchem. Úspěch se také hned projevil na účasti v hodinách služby mládeže, která stoupla ze 180 000 předtím na 330 000 po ‚Dni mládeže'. V české veřejnosti si Kuratorium tímto dnem získalo první veřejné uznání a zlomilo dosavadní pasivní odmítání širokými vrstvami pražského obyvatelstva.*" [187] Z Knoopova pohledu se tedy Dny mládeže jevily jako důležitý pozitivní průlom v dosavadním vnímání práce Kuratoria českou veřejností.

Týdenní zpráva stranické spojovací ústředny NSDAP při říšském protektorovi, adresovaná 15. září 1943 do Mnichova, taktéž protiřečí obvyklému hodnocení v podání české historiografie. Německá zpráva

hodnotí akci Kuratoria takto: *„12. září se v Praze konal Den branného otužování Hitlerovy mládeže za silné účasti německého obyvatelstva. Zároveň pořádalo Kuratorium pro výchovu mládeže Den české mládeže spojený s pochodem ulicemi Prahy. Na sportovní zakončovací akci na pražském Strahovském stadionu se dostavilo asi 60–70 000 diváků. Asi 70 % z toho byli dospělí. Z důvodu nedostatku místa už nemohlo být mnoho osob vpuštěno dovnitř. Vezmeme-li v úvahu, že Češi na Kuratorium pro výchovu mládeže všeobecně nahlíží jako na instrument germanizace, pak se musí vysoký počet návštěvníků hodnotit jako pozitivní, jako přihlášení se k říšské myšlence."* Stejně optimisticky vyznívá také o něco starší týdenní zpráva stranické spojovací kanceláře z 24. srpna 1943, která ještě ani nezohlednila masové vyvrcholení mistrovských soutěží české mládeže na Strahově 11.-12. září. V ní je hodnocen dosavadní průběh okresních a obvodových „Dnů mládeže" v Protektorátu neméně pozitivně: *„Sportovní hry uspořádané českým Kuratoriem pro výchovu mládeže jsou obecně úspěšné, přičemž je třeba připomenout, že k účasti mladých lidí dochází v mnoha případech proti vůli rodičů."* Jako by se už nyní částečně naplňovala vize oblastního vůdce Hitlerovy mládeže Fritze Knoopa, který zdůrazňoval, *„že problém poněmčení* [Čechů – pozn. autora] *bude možné úspěšně vyřešit, teprve až mládež dospěje a přijde nová generace."* A dodal: *„U české mládeže tedy nemůže být na zahájení této činnosti příliš brzy"*, přičemž tím mínil výchovnou práci v Kuratoriu. [188]

Právě tuto linii převýchovy české mládeže prostřednictvím Kuratoria musel Knoop obhajovat v konfrontaci se župními vedoucími Hugem Jurym (župa Dolní Podunají) a Konradem Henleinem (Sudetská župa), kteří se vůči smyslu této práce s českou mládeží stavěli skepticky. Knoop měl ovšem ohledně koncepce práce Kuratoria na své straně podporu K. H. Franka, s jehož stanoviskem se naprosto shodovalo *„pojetí vedoucího říšské mládeže (...), pro něhož je právě česká mládež v rámci evropské mládeže nanejvýš důležitá"*, jak Knoop doslovně konstatoval v doložce pro Franka, datované 12. června 1943. [189]

Je bezpochyby velmi zajímavé, jak na průběh této dvoudenní akce nazírají čeští historikové (tedy pokud jsou tuto událost ochotni vůbec nějakým způsobem registrovat). Nelze ovšem také opomíjet, že akce byla hodnocena jinými odborníky také z tělovýchovného hlediska. Časopis

Zteč viděl v tomto směru hlavní přínos v tom, že se podařilo českou mládež získat pro lehkou atletiku, která v našich zemích doposud neměla přiměřené zakořenění a nedostávalo se jí dostatečné pozornosti:

„Den mládeže na Strahově, pořádaný Kuratoriem pro výchovu mládeže, překonal sportovní úrovní veškerá očekávání a ukázal, jak vysoce mohla u nás vyspět lehká atletika, kdyby pro ni v minulosti bývalo takové pochopení, jaké se projevuje dnes. Budiž zde zdůrazněno, že atletická mistrovství mládeže jsou výsledkem celkové programové činnosti Kuratoria. Hodnotíme jen sportovní stránku věci. Organisačně byl zdolán úkol, jehož velikost může posoudit jen znalec, pořadatelský výbor zasluhuje naprostého uznání, provedlť takový počet závodů, jež do tak krátké doby, dvou dnů, u nás vůbec nikdy a v cizině málokdy byly pojaty.

Byl to úkol stejně odvážný, jako odpovědný. Bylo mnoho v sázce, neboť mistrovství mládeže měla i významné poslání propagační. Nejvíce potěšuje skutečnost, že šlo o sport, který má pro všestranný vývoj mládeže takový význam jako lehká atletika. Ač je známa u nás více jak padesát let, nemohla dosud mládež zaujmout. Hráz tohoto neporozumění zdá se, že byla prací Kuratoria šťastně a jednou provždy prolomena. Lze-li vyvolati v mládeži takový zájem, že desítky tisíc hochů a děvčat startují na závodech okrskových, obvodových a půl druhého tisíce může býti pozváno do rozhodujících závodů mistrovských, pak tato čísla dokazují, že atletika vyrostla mocně do šíře. Dobře započatá práce Kuratoria nepoustane, bude stále rozšiřována a tím je dána i záruka budoucího velikého rozvoje atletiky, který je žádoucí nejen pro toto odvětví sportu, ale také pro vliv, jaký bude mít na zvýšení úrovně veškerého našeho sportu. (...)

Atletická mistrovství mládeže měla ráz i ovzduší olympijských her a máme-li na mysli zájem, který vzbudila, pak návštěva nedělního odpoledne odhadnutá 50 000 znamená u nás něco zcela výjimečného, i v cizině při podobných příležitostech jen ve zcela ojedinělých případech dosaženého.

Nejpotěšitelnější je skutečnost, že byla to většinou mládež, která plnila po oba dny dopoledne i odpoledne hlediště strahovského stadionu. Mládeži byla tato mistrovství Kuratoriem určena a mládež měla podnítit, aby hledala svoji radost v tom, co viděla a následovala své kamarády a kamarádky, již soutěžili o pocty dne, ke kterým dospěli po četných bojích a po poctivé průpravě. Věříme, že i tohoto účelu bylo dosaženo, a že tato prvá, s tak neobyčejným zdarem

provedená mistrovství, jsou počátkem nového rozmachu atletiky a zasáhnou také mocně do vývoje naší tělesné výchovy, spojené s výchovou mravní. Je to snažení hodné nejoddanější práce, poněvadž se jí nejlépe slouží mládeži a tím i národu.“ [190]

Ve stejném duchu bilancoval i zde již několikrát citovaný František Smrček v *Pestrém týdnu*:

„V letních měsících Kuratorium získávalo mládež pro dva nejušlechtilejší sporty, dříve tak opomíjené a přecházené, pro plavectví a lehkou atletiku. Uskutečnilo s úspěchem po prvé vůbec plavecká mistrovství mládeže v akci „každý hoch a dívka plavcem“, naučilo přes 80 000 mladých lidí plavat. A nyní přišla na řadu v každém směru úspěšná lehkoatletická mistrovství, jejichž výsledkem je prakticky to, že mládež byla opravdu získána pro královnu sportu, takže tato již nikdy nebude v našem sportovním světě hrát podřadnou roli, roli popelky. Kuratorium pro tyto dva nejušlechtilejší sporty získávalo mládež ne z popularity, aby se zalíbilo, ale proto, poněvadž oba v nejširší míře přispívají k utužení a k udržení celkového zdraví naší mládeže. A každý musí připustit, i ten, kdo stojí v pasivní resistenci vůči práci Kuratoria v naší mládeži, že to je jedině činnost správná, a konečně i jedině možná pro naši novou nastupující sportovní generaci.“ [191]

Na závěr ještě pozoruhodné resumé časopisu *Zteč*:

„Uvědomíme-li si, že se tak stalo právě u nás, v zemi, kde ještě nedávno lehká atletika v pravém slova smyslu živořila, musíme tím více zdůraznit zásluhu Kuratoria, které atletiku mládeže postavilo rázem na zcela nový základ a vytvořilo všechny předpoklady k jejímu dalšímu zdárnému vývoji. Politický význam Dnů mládeže spočívá pak ve skutečnosti, že česká mládež se manifestačním rázem závodů přiznala ve chvíli, kdy mnozí naši lidé opět zakolísali, na zdar i zmar k nacionálně socialistické revoluci a že provedla celonárodní atletickou soutěž na základě nových zásad, naprosto odlišných od starého tělocvikaření, u něhož zrakový efekt měl zpravidla větší cenu než fysiologická hodnota cvičení.“ [192]

Několik, přiznejme, že obšírných citovaných hodnocení mistrovství mládeže z oficiálního protektorátního tisku tedy navenek ukazuje spokojenost, optimismus i zadostiučinění funkcionářů Kuratoria. Na výhradu, že jistě jde o nadnesené hodnocení a zpravodajství neobjektivního protektorátního tisku a účelovou propagandu Kuratoria pro výchovu

mládeže, nelze odpovědět jinak než krátkým pokusem o rozbor toho, co o této akci soudí běžná česká historiografie.

Jedinou významnější prací, která vyšla v našich zemích před listopadem 1989 a více se zabývala činností Kuratoria pro výchovu mládeže, byla již zmíněná kniha Miloslava Moulise *Mládež proti okupantům* z roku 1966. Autor se ve své kapitole pojednávající o Kuratoriu řídí neskrývanou devizou, že *„ani jediná akce Kuratoria neměla úspěch, žádná, sebeobratněji maskovaná a lákavá hesla mladé lidi nechytla"*. [193]

Moulis pak k dosavadní nejdůležitější akci Kuratoria ve své knize poznamenává následující: *„Historie posledních dvou let Kuratoria je vlastně snaha oddálit jeho úplný krach. Když se již celá organizace hroutila, osobní spory se vyhrocovaly a nacisti byli stále nespokojenější s průběhem převýchovy české mládeže, byly vždy pořádány tělocvičné slavnosti, tzv. Dny mládeže. 11.-12. září 1943 byly dny mládeže organizovány tak, aby měly převážně sportovní ráz, a nechyběly ani tance v národních krojích. Jen tak bylo možné mládež získat, aby se slavností zúčastnila. Mladí lidé však aplaudovali tomu, co se okupantům a kolaborantům líbilo nejméně."*

A aby autor vysvětlil, čemu mladí lidé vlastně aplaudovali, tak uvádí: *„V hlášení Sicherheitsdienstu v Kladně byla o Dnech mládeže v Lounech stížnost, že ‚Den mládeže se velmi podobal sokolské slavnosti'."* Moulis se tedy křečovitě snažil vylíčit slavnosti za každou cenu jako totální krach.

Poté cituje z nějakého záznamu o průběhu slavnosti v Praze a demonstruje údajnou nedostatečnou disciplínu závodníků. V záznamu se má pravit:

„Kluci žijí v přesvědčení, že nemusí vůbec nikoho poslouchat. Z různých jednotlivostí lze uzavírat, že česká mládež ve sportovních spolcích je z největší části vychovávána k čistému klubismu a že naše vyšší cíle jsou vedoucím ve spolcích zcela neznámé. Hrozí nebezpečí, že budeme mít mládež vychovanou pod různými vlivy. Ačkoliv směrnice poukazovaly zřetelně na pozdrav, závodníci jen sporadicky zvedli pravou ruku... Bylo nařízeno uzavřít vchody při řeči ministra, ale někteří okresní zplnomocněnci se svými lidmi závory prolomili s tím, že musí být včas na nádraží. Těchto průlomů využila pak část diváků. Bylo fyzicky nemožné množství zadržet." [194] Tímto se zcela vyčerpaly veškeré zmínky, které se Dnům mládeže v Moulisově knize věnovaly.

Musela uplynout další tři desetiletí, než se Dnům mládeže konečně začal věnovat i jiný český historik. Zmínil se o nich Tomáš Pasák ve své knize *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Pasákova kratičká kapitolka věnující se Kuratoriu je vlastně jen mírně upraveným opisem z Moulisovy knihy. Autor tedy do své knihy pouze mechanicky převzal oba Moulisem zveřejněné citáty ze záznamů, takže ani zde se nelze dozvědět více. [195]

Historik Jan B. Uhlíř ve své knize *Protektorát Čechy a Morava v obrazech* (2008) věnuje události jednu krátkou větu, ve které konstatuje, že Dny mládeže byly jedním z nejokázalejších podniků Kuratoria. [196] Více se konečně dozvídáme v práci Jana Šprinqla *Protektorátní vzor mladého člověka*. Průběh dvoudenní akce v září 1943 je zde v hrubých obrysech popsán v jenom odstavci, který je uzavřen autorovým zjištěním, že *„akce neproběhla tak, jak si ji pořadatelé představovali"*, ke kterému je opět doplněna citace zprávy funkcionáře Kuratoria Josefa Chalupy z prosince 1943, jež byla ocitována již Moulisem, resp. Pasákem. [197]

Tito historikové také přehlížejí, jakou měla tato akce uspořádaná Kuratoriem odezvu u zahraničního českého exilu. Hladký průběh „Dne mládeže v Praze" v září 1943 a v neposlední řadě také způsob, jakým na pořádání reagovala značná část pražské veřejnosti, která na rozdíl od mládeže nebyla k účasti nikterak „nakomandována", měl ještě na podzim 1943 dozvuky v londýnském rozhlase. Pozitivní průběh této masové akce Kuratoria patrně Londýn zaskočil. Možná právě proto se londýnské vysílání v českém jazyce ze dne 6. října 1943 dopustilo hrubého překroucení citátu z německého listu *Nationalzeitung*, vycházejícího v Essenu.

Tyto noviny totiž v reakci na Den mládeže v Praze týden po jeho završení otiskly článek hodnotící průběh akce v souvislosti s mezinárodně politickou situací oněch dnů, která se pro Německo jevila jako kritická. Jednalo se o události v Itálii a tzv. Badogliovu zradu, a tedy citelné psychologické oslabení pozice Německa. Právě v tento kritický moment bylo o to napínavější, jak se česká veřejnost k této masové propagační akci Kuratoria postaví. Německý list 19. září 1943 analyzoval reakci Čechů na mezinárodní situaci v kontextu se jmenovanou akcí Kuratoria takto:

„Podniky Dne české mládeže byly morální zkouškou sil, neboť se konaly právě v kritických dnech, kdy šeptaná agitace, živená nepřáteli Německa,

vydala heslo o neúčasti českého obyvatelstva. Ve skutečnosti se však staly tyto podniky a projevy opravdovými hromadnými demonstracemi a obyvatelstvo mělo živou účast jak při pochodu české mládeže Prahou, tak i při sportovních podnicích na rozsáhlém Strahovském stadiu. Na stadionu se shromáždilo více než 60 000 lidí, kteří se svou účastí přiznali k Říši a k německo-české spolupráci."

Zhodnocení londýnského zahraničního vysílání pochopitelně vyznělo ve zcela jiném duchu. České vysílání londýnského rozhlasu 6. října prohlásilo, že česká mládež na výzvu k účasti na Dni české mládeže odpověděla demonstrativním bojkotem. Na podporu své polemiky citoval londýnský komentátor také onen článek listu *Nationalzeitung* a reprodukoval příslušné místo článku zcela obráceně:

„Den české mládeže, který se konal v kritických dnech Badogliovy zrady, byl pro český národ psychologickou zkouškou. Šeptané propagandě se zdařilo učinit z ní obrovskou demonstraci proti nepřátelské Říši." [198] Toho si povšiml protektorátní tisk a hned s určitou dávkou škodolibosti připomněl také jeden nepříliš vážně myšlený starší „slib" Jana Masaryka z éteru londýnského vysílání, ve kterém tvrdil, že nepadne-li Velkoněmecká říše do 15. listopadu 1943 na kolena, on sám vstoupí do Hitlerovy mládeže. Půlka listopadu byla pryč a *Lidové noviny* na adresu Jana Masaryka neopomněly připomenout, že před vstupem do Hitlerovy mládeže je ale třeba také doložit árijský původ.

V německém tisku se objevilo několik pozitivně laděných článků vracejících se k aktivitám Kuratoria a *Prager Zeitungsdienst*, který byl tlumočníkem německých zájmů v českomoravském prostoru, se v jednom ze svých říjnových vydání zmiňoval o poměrech v české mládeži. Komentář nadepsal *„Obrat v řadách české mládeže"*. V článku se zdůrazňovalo, že *„nová výchova české mládeže je projevem touhy po novém českém člověku, který nezúčtoval jen se starými politickými chybami a omyly, nýbrž usiluje také o nový duchovní a povahový zásadní postoj. Česká mládež je teprve na počátku tohoto vývoje, a tento počátek je mnohoslibný, není však vždy snadný. Mládež musí odčinit hříchy otců, páchané po celé generace na českém národě a na prapůvodních souvislostech a životních zákonech českomoravského prostoru. Mládež instinktivně cítí, že kráčí po cestě k novému životu. Tento pocit jí dává sílu a odvahu, aby skoncovala se všemi myšlenkami minulosti*

a přiznala se k aktivní spolupráci a nerozlučnému společenství s Německou říší a národem." [199]

Samozřejmě, že poslední řádky (stejně jako veškerý říšský tisk) líčily německému čtenáři vztah Čechů k Velkoněmecké říši v nereálně pozitivním smyslu. Jak takovéto zpravodajství oficiálního německého tisku ovlivňovalo vztah říšských a sudetských Němců vůči českému národu, si lze také hravě domyslet. Z předcházejícího však vidíme, že při pokusech líčit událost, kterou před sedmdesáti lety zaznamenala pražská veřejnost, v tendenčně negativním světle, nezůstalo pouze u válečného vysílání emigrantského rozhlasu z Londýna.

Kuratorium noční můrou československého exilu

Činnost Kuratoria byla z logických důvodů s jistým znepokojením sledována z Londýna i z Moskvy. Svůj „boj o českou mládež" s Kuratoriem sváděly i emigrantské vysílačky v obou centrech. Na první snahy Kuratoria získat mládež do svých řad reagoval koncem srpna 1942 z Londýna Prokop Drtina: *„Mladí lidé mají tedy nový důvod, aby si položili otázku: občánku, co teď? Takzvaným árijským pozdravem, který byl teď zaveden na našich hřištích, se nic nespraví. Ten nikomu a ničemu neprospěje. Každý si sám musí zodpovědět otázku, zda kopání do míče mu stojí za to, aby kopal do sama sebe, do své lidské důstojnosti!"* Drtina nabádal českou mládež, aby přemýšlela o svých perspektivách, jichž ovšem nemůže dosáhnout bez boje. Byl by to sice boj beze zbraní, ale takový, v němž *„má mládež mimořádnou příležitost uplatnit se vlastním nápadem, vlastní iniciativou, vlastní vynalézavostí, důvtipem, chytrostí a odvahou. Teď je na mladých, aby ukázali, co dovedou... Žádné zvedání rukou, žádné zneucťující projevy, žádný Hácha, žádná Kuratoria pro výchovu mládeže ani spílání Benešovi vám nepomohou! Pomoci vám může váš odhodlaný odpor a na jeho konci naše vítězství!"* [200]

Moskevská vysílačka reagovala na podzim roku 1942 na účast „české delegace Velkoněmecké říše", vedené Františkem Teunerem, na vídeňském Evropském kongresu mládeže slovy: *„Hitler svádí boj o mládež vazalských a okupovaných zemí Evropy. Svádí boj také o českou a slovenskou mládež, a proto se celá záležitost dotýká přímo našich národů. Uvědomte si, že Hitler*

a jeho režim musí být zničen, má-li být zachráněna budoucnost národa, jeho mládež." Jaroslav Stránský ve vysílání z Londýna ve svých „Hovorech k domovu" v reakci na slavnostní akt Kuratoria v březnu 1943 ve Slaném nabádal zase české rodiče: *„Nezapomínejte ani na chvíli, že tyto děti jsou oběti... Od Moravcových pověřenců všichni, kdo byli svedeni, se odvrátí a toho útěku se dočkáte... jen když se nebudeme bát, jen když se nevyhneme boji, zůstanou naše děti naše a budou zase naše, naše vlast."* [201]

Čeští historikové někdy přehlížejí, že česká emigrace pohlížela na aktivity Kuratoria nejen s jistou dávkou znepokojení, ale i s určitou mírou uznání, ačkoliv to zní paradoxně. Dokazuje to například článek z amerického emigrantského orgánu *Nové Československo*, kde autor Jiří Hronek 29. ledna 1944 hovořil o práci s českou mládeží v Protektorátu, která by v některých ohledech mohla být ponaučením pro výchovu mládeže ve znovuobnoveném Československu po porážce Německa. Hronek ve svém článku „Česká mládež v ohrožení" píše:

„Mám před sebou jednu otřesnou fotografii. Velký sál ‚Lucerny', plný mladých lidí. Na čelní stěně obrovská říšská orlice (zde Jiří Hronek zaměnil svatováclavskou orlici za orlici říšskou – pozn. autora), *která symbolicky drží v pravém pařátu českého lva, v levém moravskou orlici. Vpravo vlajka s hákovým křížem, vlevo červenobílá vlajka protektorátu, uprostřed strašná bronzová busta Hitlera, po stranách čeští vlajkonoši v bílých košilích a černých kalhotách a u mikrofonu v popředí samozřejmě generální pověřenec kuratoria, dr. Teuner. Je to snímek z protestního shromáždění mládeže proti moskevské smlouvě.*

A ještě jedna fotografie se mi dostala do rukou, již o něco veselejší, ale podněcující k zamyšlení. Skupina malých českých chlapců – jsou to pěkní hošíci, dobře oděni a pokud se dá usoudit z té fotografie, není na nich vidět žádná nouze – koldokola stolu s kávovými nebo polévkovými pohárky, zase v pražské ‚Lucerně'. Titulek prozrazuje, že se jedná o slavnost, která byla uspořádána ‚Knihovnou pro mládež', vydávanou Orbisem. Minulé léto vyzval Orbis mládež ke hlasování o tom, které číslo se jí líbí nejlépe. Tehdy přišlo 5 160 odpovědí. Před Vánocemi Orbis hlasování zopakoval a dorazilo 10 046 odpovědí. Mládežnická knihovna vydává v sešitech vyprávění z válečného dění, která oslavují hrdinství, kamarádství a obětavost německých vojáků a úspěchy německých zbraní. Celkem vyšlo doposud 30 svazků.

Domnívám se, že musíme na otázku české mládeže nahlížet přímo a bez jakýchkoliv brýlí propagandy. Nemusíme se zřejmě obávat, že česká mládež, jako např. mládež německá, zpustne. Takovéto nebezpečí vůbec nehrozí. Na druhé straně však nesmíme věc odbýt mávnutím ruky a namlouvat si, že duše české mládeže vyjde z této kalné vlny šikovné propagandy bílá a nedotčená jako příslovečná lilie. Posuďme skutečnost!

V slánském divadle mládež křičí své zdar vůdci, v pražské ‚Lucerně' činí směšné poznámky o Benešovi. Konkursu časopisu ‚Správný kluk' se účastnilo 11 000 chlapců, soutěže knihovny Orbisu, která vydává krvelačné sešity o německých hrdlořezech, se účastní přes 10 000 dětí, téměř dvakrát tolik, než na té stejné soutěži před rokem. To jsou jen některé, náhodně vybrané skutečnosti, které sice neříkají všechno, ale přeci jen něco. Potvrzují při chladné úvaze, že se Moravcovi podařilo získat několik stovek mladých chlapců a že se nachází na cestě k tomu, aby zkazil určitou část dospívající mládeže. Je správné, že jsme jako kluci četli romány Karla Maye a že v nás přesto neprobudily obdiv a lásku k Němcům. Ale mezi dnešní dobou a obdobím první světové války jsou přeci jen určité rozdíly.

Němci přenechali přeškolení české mládeže Moravcovi a českým institucím. To byl velmi šikovný taktický tah, i když v sobě z německého hlediska skrývá určité nevýhody, protože ne všude pracuje kuratorium v duchu hákového kříže. Tyto nevýhody jsou ale vyvažovány tím, že Němci by nemohli nikoho oklamat o podstatě jejich výchovy, zatímco Moravcovo kuratorium toto může a také činí. Představuje se mladé veřejnosti v národním a vlasteneckém hávu a Němci absolutně nic nemají proti tomu, aby se povoloval folklór a rozvoj kulturní činnosti, když je přitom ve hře nacistická propaganda. Ostatně využívají samu skutečnost, že povolují českou kulturu, k tomu, aby české mládeži ukazovali, že národ bude zachráněn pouze tehdy, když se postaví věrně do služeb Říše.

Ale nejedná se pouze o toto, mládež je korumpována skrz prostředky jiného druhu. Česká mládež stojí stále v popředí oficiálního zájmu a tím získává vědomí vlastní důležitosti. Působí se na ni sportem, je posílána do domovů a zotavoven – dokonce i mládež zemědělská. Jsou pro ni zřizovány kluby, tak zvané domovy mládeže, jsou pro ni vydávány nákladné časopisy a knihy, o vánocích dostává od různých korporací dary, odborná organisace se stará o její odborné školení a vydává celou řadu odborných časopisů, jež jsou

určeny výhradně pro mládež. Je pro ni připravována zvláštní akce Kuratoria ‚Nadaní vpřed', čtrnácti až šestnáctiletí mají možnost výdělku, jsou pořádány kursy pro mladé sociální pracovníky atd. atd. Nechceme tvrdit, že všechno to nebylo už za republiky. Protože však nejde u tohoto článku o polemiku, musíme říci, že v dobách republiky nebyla výchova mládeže řízena plánovitě, že neměla náplň, která by odpovídala mladému duchu a že neuměla využít velkých věcí, které měly především sloužit propagaci demokracie. A tím jsme se opět dostali ke staré bolesti, kterou jsme v minulých letech tak často pociťovali, že se totiž demokracie neumí propagovat. Jednou z příčin, proč to neuměla, byl zřejmý nedostatek plánování. Nikdo neměl celkový přehled o práci, která byla konána.

Dnešní situace mládeže doma má ovšem mnoho velmi temných stránek, jako na příklad posílání celých ročníků 19letých chlapců do Říše atd. To všechno, čeho je mládež denně svědkem, musí působit jako brzda na úsilí nacistických vychovatelů a ostatně pomáhá také tady výchova v rodině.

Ať je tomu jak chce, musíme si být vědomi toho, že česká mládež prodělává nejintensivnější propagandu, jakou zatím poznala. Všechny její viditelné výsledky a část neviditelných výsledků budou při prvním útoku osvobozeného národa smeteny pryč. To ale nebude dostatečné. Bude nutné odstranit také ty nejdrobnější zbytky, které by nacistická výchova mohla v mladých myslích ještě zanechat, bude třeba učinit opatření, aby mládež po vystřízlivění z prvního opojení z nově získané svobody opět nepropadala skepsi, jak jsme toho byli často svědky za první republiky. Mládeži se dají nové ideály, bude se muset vychovávat cíleně a plánovitě k demokracii a bude jí muset být zaručena možnost, aby se mladí lidé uplatňovali ve veřejném životě." [202]

Textu článku si povšimnuly i německé orgány v Protektorátu a pořídily jeho překlad do němčiny (zde uvedený text se může stylistikou a některými výrazy mírně odlišovat od originálního textu v *Novém Československu*, neboť jde o zpětný překlad do češtiny). Malý úryvek tohoto Hronkova článku byl na podzim 1944 dokonce citován v periodiku Kuratoria *Zteč* na první stránce a prezentován jako *„uznání práce Kuratoria emigrantským listem"*.

MLÁDEŽE
1944
OD 1.7.-9.7.
V PRAZE

Pohled na stadion v Moravské Ostravě, kde 4. června 1944 proběhl „Den mládeže". Dostavilo se 25 000 návštěvníků. „Provedení akce bylo přes nečekaně silnou návštěvnost dobré (...) Chování publika během přednesu německé hymny na konci bylo důstojné." (Z německé situační zprávy.) Ve všech okresech Protektorátu shlédlo jednotlivě celkem na 600 000 diváků soupeření 70 000 mladých závodníků. Po okresních a obvodových kolech následovalo finální vyvrcholení ve formě „Týdne mládeže", proběhnuvšího od 1. do 9. července 1944 v Praze a na Karlštejně.

„Říkává se, že národ je takový, jakou byla jeho mládež. Ale mládež za nic nemůže, ona je taková, jak jsme ji vychovali. Charakter člověka je součinem krve a výchovy. Špatná krev nemůže být zušlechtěna tou nejlepší výchovou. Dobrá krev se však zředí výchovou špatnou. Proto dobrá krev požaduje výchovu, které je hodna. A český národ je z dobré nezkažené krve. Národ bude takový, jak si jeho mládež vychováme. Snad se bude zdát náš program velmi skromným, prohlásíme-li, že tuto mládež chceme vychovávat v obětavosti, která jde dále než pouhé vlastnictví a která potlačí každý egoismus." (Emanuel Moravec v projevu z 5. července 1944.)

Četnému obecenstvu na nádvoří hradu, včetně německých hostů a zástupců Hitlerovy mládeže, předvedli členové Divadla J. K. Tyla činohru „Noc na Karlštejně" od Jaroslava Vrchlického. K. H. Frank se zasazoval o to, aby slavnostnímu aktu byli přítomni i členové Hitlerovy mládeže z Lucemburska a tím se symbolizovala historická propojenost s Říší.

Zahájení „Týdne mládeže" se uskutečnilo na hradě Karlštejn 1. července 1944. K přítomným promluvil František Teuner: „Připomínáme si závazně povinnost také svým jednáním i konáním budovat řád a potírat chaos, stavět kázeň nad zmatek i zvůli, věrnost a poctivost nad proradnost i malověrnost. Ctnosti pořádku, kamarádství i obětavosti pěstovat jako nejdražší duchovní majetek mládeže."

V neděli 2. července 1944 na smíchovském břehu Vltavy nad Mozartovým mostem vypuklo finále veslařských mistrovství, čímž byla zahájena sportovní část „Týdne mládeže". Kolem 40 000 diváků se zájmem sledovalo napínavé závody veslařů, kajaků a kánoí.

Ve velkém sálu Lucerny pak večer proběhlo kulturní pásmo „chlapci na svém místě" plné zpěvu, hudby a recitace s vystoupením „správných kluků", kde nechyběly ani tělovýchovné vložky.

„Dáváme vám pořádek i kázeň, a to jsou hodnoty, které vám budou v celém životě jen prospívat. (...) A v tom je veliký kus štěstí, že člověk se učí už v mládí používat radosti k tomu, aby vyrůstal ve šťastného, dobrého a tvůrčího člověka. Veliký myslitel a vychovatel Bernard Bolzano, který před 100 lety působil u nás v Praze, odkázal nám heslo: ‚Šťasten být a druhé blažit, to je úkol člověka.' Vyrůstá nám nová generace – nebojácná, silná, krásná, hrdá a poctivá." (Projev dr. Teunera před „správnými kluky" v Lucerně 2. července 1944.)

V úterý 4. července 1944 odpoledne byl plavecký stadion ČPK pod Barrandovem svědkem přehlídky výkonů české plavecké mládeže. Snímek ze slavnostního nástupu.

Za slavnostního zvuku fanfár byli vyhlášeni vítězové jednotlivých disciplín.

K. H. Frank si ve středu 5. července 1944 v pavilonu Myslbek na Příkopech prohlédl vystavené nejlepší umělecké práce české mládeže, které uspěly v soutěži „ukaž, co umíš", pořádané Kuratoriem. Přítomen byl také oblastní vůdce Hitlerovy mládeže F. Knoop. Oba hosty výstavou za přítomnosti dalších funkcionářů Kuratoria provedl dr. Teuner. V soutěži svými hudebními, výtvarnými a literárními výtvory přispělo celkem 6 754 soutěžících.

V pátek 7. července 1944 večer v Lucerně 4 000 lidí obdivovaly výkony vítězů hudební části soutěže „ukaž, co umíš", kdy mj. sklidila obdiv obecenstva skladba slepého chlapce Stanislava Šebka.

Po celý „Týden mládeže" stanovalo 1000 příslušníků „Vzorných rojů" na Střeleckém ostrově a s nimi 200 absolventů výcvikových škol Kuratoria. Na ostrově, kde vyrostlo 400 stanů, panovala kázeň, chlapci v pozoru zdravili vlajky a své vedoucí v uniformách vztyčením pravice. V pátek 7. července večer na ostrov zavítali Teuner s Moravcem a uspořádal se velký táborový oheň za přítomnosti okresních pověřenců. Kruh obklopovali chlapci s hořícími pochodněmi.

V sobotu 8. července 1944 dopoledne zazněla na Říšském, Karlově, Jungmannově, Malostranském, Senovážném a Hybernském náměstí česká píseň na veřejných koncertech. Odpoledne se na Staroměstském náměstí sešlo 600 zpěváků a 300 hudebníků. Na radničním balkónu zaujala místo trubačská četa a posléze se za velké účasti přibližejících Pražanů prostranství rozezvučelo českými národními písněmi. V cirkusu Apollo na Letné se mezitím sešlo 3500 vedoucích referentů a instruktorů Kuratoria, kde František Teuner 18 z nich udělil čestné kordy.

Od Staroměstského náměstí se začal ubírat pestrý osmitisícový průvod Kuratoria, nejprve Celetnou ulicí k Prašné bráně, odtud směrem na Bredovskou ulici (dnes Politických vězňů) a pak kolem Německé opery k Muzeu na Václavské náměstí.

V samotném čele průvodu dvě řady bílých koní s velitelem čety, tři řady hnědoušů, za nimi oddíl trubačů a vlajkonošů s prapory Říše a Protektorátu.

Za nimi šli významní funkcionáři Kuratoria, vedeni Františkem Teunerem. Dívči referentky pochodovaly před členy výcvikových táborů a před vítěznými sportovci lehkoatletických mistrovství mládeže, pak následovala hudba, hráči kopané, házené, odbíjené a košíkové.

V průvodu Pražané zahlédli vedoucí činitele Kuratoria – Františka Teunera, Eduarda Chalupu a Václava Krigara – v čele šestistupů hlavních a okresních pověřenců. Dívčí referentky byly vedeny hlavní referentkou Valáškovou. Po nich kráčeli členové výcvikových táborů.

Průvodu se zúčastnilo asi 8 000 chlapců a dívek, mezi nimi 1 000 členů vzorných rojů a 200 účastníků výcvikových táborů, 1 000 pražských instruktorů a 1 000 instruktorů z venkova.

Ulice lemovaly zástupy nadšených diváků a podobně jako při „Dni mládeže" v předchozím roce vítali průvod české mládeže 8. července 1944 vedle Čechů také Němci, mnozí v uniformách.

„Jsme však v začátcích, poněvadž českých chlapců a dívek je přes jeden milion. Chceme se dostat až do poslední vesničky. Chceme, aby český hoch a česká dívka ve skutečnosti poznali, co je škola učí o české kulturní tvorbě, o kulturním životě Říše a celé Evropy, jako rodiny tří desítek národů, které nesvědomitá politika zámořských vykořisťovatelů štvala proti sobě, aby jim mohla lépe vládnout." (Z projevu Emanuela Moravce v Lucerně, 8. července 1944).

Průvodem prošlo také 700 dívek v národních krojích a šest dechových kapel.

„Pražáci, Pražáci, zdravijó vás Hanáci!' – Radost a nadšení vyzařovalo z pestrých proudů pochodující mládeže. A vesele do kroku jim hrála slovácká kapela." (Publikace „Týden mládeže 1944".)

„Po celé cestě je průvod srdečně vítán a zdraven hustým špalírem diváků, ať již je to u Prašné brány, Na příkopě, v Panské ulici nebo na Václavském náměstí, či u Národního divadla, kde původ končil." (Časopis „Zteč".)

„Husté špalíry obecenstva projevily svůj obdiv a lásku k našim chlapcům i děvčatům, naději národa." (Lidový deník, Praha.)

Neodmyslitelnou součástí slavností Kuratoria byly všudypřítomné trubačské čety – ať již na plaveckém stadionu pod Barrandovem, v ulicích Prahy nebo na Strahově.

Finále průvodu vedle budovy Národního divadla. Praha se chystala na nedělní zakončení slavnosti mládeže na Strahovském stadionu.

Ani prudký déšť a bouře, které se v neděli 9. července 1944 kolem půl třetí snesly nad Prahou, neodradily četné návštěvníky, ačkoliv stadion nebyl tak zaplněný hosty jako o „Dni mládeže" předchozí rok. Na třetí hodinu byl plánován projev Emanuela Moravce. Na snímku nástup instruktorů.

Po projevu ministra Moravce, který předtím přijal hlášení generálního referenta Teunera, povstává celé hlediště a zdraví vztyčením pravice vlajku. Následoval pestrý program sportovních her chlapců a gymnastiky dívek, a finále závodů v běhu. Neobyčejně zdařilé bylo vystoupení účastníků výcvikových táborů Kuratoria a Vzorných rojů. Mladí hoši při cvičení se žebříky ukázali svou sílu a zdatnost. Opětovně nadchlo vystoupení 700 krojovaných dívek.

V zastoupení státního prezidenta dr. Emila Háchy přihlížel odpolednímu vystoupení na Strahově předseda vlády Jaroslav Krejčí spolu s předsedou Kuratoria Emanuelem Moravcem a jinými čestnými hosty. Hitlerovu mládež zastupovali oblastní vůdce Knoop a oblastní vůdkyně von Wedelová, K. H. Franka zastupoval SS-Standartenführer Fischer a z německé strany byl přítomen i ministr hospodářství Bertsch.

Pro Říši je nový český nacionalismus žádoucí

Jsou to právě vážně míněné záměry odpovědných německých míst ohledně ideologického směřování a duchovní převýchovy české mládeže, jakožto tvůrkyně budoucnosti českého národa, které mohou nejobjektivněji poskytnout odpověď na otázku, jaké místo bylo českému národu určeno v případě konečného vítězství německého nacionálního socialismu v Evropě. Odpovídající německá místa vynaložila při zvažování vhodné cesty ideologického ovlivňování české mládeže nemálo času a energie, vědoma si toho, že jedině toto je schůdná cesta, jak natrvalo a stabilně uspořádat poměry v českomoravském prostoru. Definitivním, ale dlouhodobým cílem bylo odnárodnění příslušníků českého národa a jejich směřování k sebevědomému říšskému smýšlení a životnímu uplatnění v rámci Velkoněmecké říše. Největší překážku při realizaci těchto plánů představoval boj se šovinistickou formou českého nacionalismu, který se orientoval ze zásady protiněmecky. Vznikla zásadní otázka, jak skloubit zdravé národní uvědomění českého národa s nacionálněsocialistickou ideologií a s „říšským smýšlením". Na příkladě podchycení české mládeže v rámci „duchovní výchovy", poskytované prostřednictvím mládežnické organizace Kuratorium pro výchovu mládeže, lze jasně vyčíst, s jakými problémy se tyto záměry potýkaly a jaká konkrétní řešení se nabízela. Je přitom nutno mít stále na vědomí, že vlastní činnost Kuratoria měla ke svému rozvoji pouze velmi omezený časový prostor (činnost oficiálně veřejně zahájena v březnu 1943) a jeho výstavba se uskutečnila v rekordním čase. Na jaře roku 1944 se činnost Kuratoria dostává do druhé fáze, kdy si jisté okolnosti vyžadují stanovení jasných směrnic, podle kterých bude probíhat ideologické ovlivňování české mládeže.

Když bylo na jaře roku 1942 založeno české Kuratorium pro výchovu mládeže, zrealizovala se tím vlastně myšlenka zesnulého SS-Obergruppenführera Heydricha, kterou bylo poskytnout „veškeré české mládeži" (!) také mimo školu dalekosáhlou organizační formu, jež mládeži umožní orientovat se směrem „do Říše". Státní ministr SS-Obergruppenführer Frank tehdy razil větu, že s pomocí Kuratoria *„se má učinit pokus ovlivnit českou mládež ve smyslu Říše tak, aby takto byla otevřena pro různé přenárodňovací úkoly"*. Také německá politika v českém

školství byla, co se týče organizační, personálně-politické a ideologické oblasti školní reformy, řízena ve smyslu této ústřední myšlenky, tj. výchovy k říšskému smýšlení a přenárodnění. SS-Obersturmbannführer Walter Jacobi, vedoucí pražské úřadovny Sicherheitsdienstu (SD), to charakterizoval ve své zprávě, zaslané v květnu roku 1944 K. H. Frankovi, takto:

„Jak pro českou školu, tak také pro Kuratorium pro výchovu mládeže platí, že předpokladem pro přenárodnění je výchova k říšské myšlence české mládeže. Taktika a obšírnost tohoto přenárodnění je přitom závislá na zkušenostech, které budou učiněny při ‚náběhu' přenárodnění, a na politických a rasově-etnických danostech v českomoravském prostoru."

Německý Státní ministr K. H. Frank pověřil na jaře 1944 SS-Hauptsturmführera Schlegela z pražské úřadovny SD zvláštním úkolem. Měl pro něj sestavit hlavní nezodpovězená témata, která narážela na velký zájem českých spolupracovníků Kuratoria pro výchovu mládeže, a tedy odrážela zároveň i skutečné smýšlení řadových českých mladých lidí, kteří nyní byli zahrnuti do „povinné služby mládeže". Walter Jacobi dne 17. května 1944 zpracovaný úkol Frankovi zasílá. Sestavil hlavní otázky, které „vrtaly v hlavách" mladých Čechů, se kterými se setkávali němečtí poradci v Kuratoriu, ať už z řad Hitler-Jugend nebo SS. Podle Jacobiho jimi byly:

1. *Jaké postavení bude mít český národ v nové Evropě?*
2. *Jaká státní forma Protektorátu zůstane po válce zachována?*
3. *Proč Němci nestanoví žádné jasné cíle pro období po válce?*
4. *Proč se Čechům zakazuje účast v této válce v legii?*
5. *Jaké je postavení českého národa v župě Sudety?*
6. *Proč je nedůvěra většiny Němců vůči Čechům tak velká?*
7. *Proč jsou propaganda a postoj mnoha stranických míst v Protektorátu jiné než ty státu?*
8. *Proč nejsou pokusy o žádné hlubší ovlivňování starší české generace?*
9. *Proč se vytváří klasifikace mezi Čechy a Němci odříznutím veškerého společenského a osobního kontaktu mezi Němci a Čechy?*
10. *Proč se považuje za žádoucí redukce české inteligence?*
11. *Proč Češi nesmějí navazovat manželský vztah s Němci?*
12. *Proč Němci provádějí přenárodnění, ačkoliv je jim přeci jasné, že doposud takto získali jen ty nejhorší části českého obyvatelstva?*

13. *Proč se znovu neotevřou české vysoké školy?*
14. *Proč se na českých školách vyučuje matematika, dějepis a zeměpis v němčině?*
15. *Jaké možnosti vzestupu jsou pro mladé Čechy?*
16. *Proč jsou čeští rolníci zbavováni svých dvorů?*
17. *Proč je příděl potravin pro Němce jiný než pro Čechy?*
18. *Proč se zrušil Sokol?*
19. *Proč Japonsko není ve válce proti Rusku?*
20. *Jak je ještě možný současný postoj států jako Švýcarsko a Švédsko?*
21. *Proč je Slovensko vedeno farářem?*
22. *Na čem se rasově zakládá spolupráce Finska a Maďarska s Německem?*
23. *Proč jsou Poláci nejhorší třída, ačkoliv přeci rasově patří k evropské rodině?*
24. *Jak se bude zacházet se zbývajícími Židy?*
25. *Proč bylo do Waffen-SS přijato tolik příslušníků cizích ras?*
26. *Čím si lze vysvětlit velký výkon Sovětů?*
27. *Existuje nebezpečí sjednoceného útoku Asiatů na Evropu?*
28. *Jak dobré je přátelství mezi Německem a Japonskem?*
29. *Jak se vyřeší církevní otázka?*

Jacobi se ve své zprávě Frankovi zevrubně nezabýval úkoly, které je třeba podchytit na půdě českého školství, ale pouze ukázkově citoval nejmenovaného německého vedoucího činitele školství z německého státního ministerstva, který měl v dubnu 1944 prohlásit:

„Výchova k říšské myšlence je ještě nevyřešeným problémem. Doposud použité prostředky se výhradně obracely na rozum a vyčerpávaly se ve vnějších věcech (vybavení školních prostor a chodeb, prosévání učitelských a žákovských knihoven, odebírání časopisů, vystavování a používání knih doporučených ministerstvem a podobně). Výchova k říšské myšlence bez citových vazeb ale musí být odsouzena k neúspěchům. Odříkávání určitých témat z nauky o nových poměrech ve Velkoněmecké říši nazpaměť nemá cenu a spočívá v tom pouze nebezpečí, že výchova k říšské myšlence vyústí k výchově občanské nauky, jak byla poskytována v bývalém česko-slovenském státě. V současné době se pracuje na tom, aby byl z říšské myšlenky učiněn základ vyučování ve všech vyučovacích předmětech. To si vyžaduje přepracování

učebních plánů, před jejichž uskutečněním nejprve musí být položena zásadní otázka, do jaké míry může být ve výuce zdůrazňována příslušnost k vlasti, k českému národu. To je otázka, která by musela být rozhodnuta politickými místy."

Také v Kuratoriu zůstala výchova k říšské myšlence doposud stejně tak málo „vyřešeným problémem". Původním cílem při založení Kuratoria nebylo vytvořit jakési hnutí české mládeže. Česká mládež a širší veřejnost nejprve musely být, jak rozpoznaly rozhodující politických německé kruhy, získány pro Kuratorium naprosto nepolitickým cestami. Organizační formy Kuratoria nesměly připomínat strukturu nějaké „jednotné organizace" německé státní mládeže. *„Při příslovečné skepsi české veřejnosti vůči každému německému opatření, které zásadně zasahuje do politického, národního a osobního života Čechů a které má dle jejich názoru sloužit vyloženě ke ‚germanizaci českého národa', by jiná ‚propaganda' vytvořila jednomyslně odmítavou jednotnou frontu, která by nebyla v zájmu říšské politiky v Čechách a na Moravě a ani v zájmu válečného potenciálu, vykonávaného Čechy"*, vysvětloval Jacobi důvody, pro které nebyl v první fázi budování Kuratoria kladen důraz na odpovídající „duchovní výchovu" mladých Čechů. V létě, resp. na podzim 1943 bylo Kuratorium po organizační stránce do určité míry dobudováno a mohlo být takto postupně podchyceno asi 250000 českých mladých lidí, ale po ideologické stránce vykazovalo určitý *„mlhavý charakter jakéhosi hnutí, směřovaného na německém ideologickém základě"*.

Ve výcvikových a školících táborech Kuratoria se pod německým vedením čeští funkcionáři, tj. okresní pověřenci a instruktoři, z velké části zasazovali o tuto „výchovu k říšské myšlence". Walter Jacobi si ve své zprávě adresované K. H. Frankovi všímá skutečnosti, že čím více se tito čeští funkcionáři prostřednictvím německého tisku a nacionálněsocialistických příruček seznamovali s určitým ideologickým základem, tím více postupně dospívali k názoru, že duchovní výchova mládeže v rámci Kuratoria je stále „velmi mlhavou věcí". Jasný byl sice cíl – vést českou mládež k říšskému smýšlení, ale toto jimi přednášené *„říšské uvědomění není samo o sobě žádnou myšlenkou, která by dokázala českou mládež jako její světonázorový podklad také dostatečně vnitřně vázat na Říši"*. Mnoho motivovaných českých funkcionářů se prostřednictvím vlastního studia

a v rámci táborového školení konfrontovalo s podstatou nacionálněsocialistické ideologie, přičemž tito naráželi pochopitelně i na okruhová témata jako „rasa" a „národovectví" apod.

V Kuratoriu se postupem času začíná prosazovat nový ideologický základ výchovy, který nabývá formu jakéhosi „českého nacionalismu vázaného na Říši". Jde vlastně o rozvinutí myšlenky doc. dr. Josefa Klimenta, prezidenta Nejvyššího správního soudu a blízkého spolupracovníka státního prezidenta dr. Emila Háchy, který kdysi před ministrem Emanuelem Moravcem formuloval větu, vyjadřující podstatu tohoto českého „říšského nacionalismu": *„Zdravý český národ v silné Velkoněmecké říši."* Někteří funkcionáři Kuratoria, kteří zastávali tuto „nacionální tezi", se snažili Klimenta pro Kuratorium i získat. Toto „národní smýšlení" razil v Kuratoriu jeho generální referent dr. František Teuner. Ale i samotný předseda Kuratoria Emanuel Moravec formuloval tento druh českého nacionalismu na zahraniční tiskové konferenci, která se 10. března 1944 konala v Berlíně: *„Také česká mládež zasáhla do politického dění. Kuratorium pro výchovu české mládeže sjednocuje dnes mimo školu pod svým vedením asi půl milionu chlapců a přes 100 000 dívek ve věku od desíti do osmnácti let. Tato organizace české mládeže se vrátila k odkazu našich předků. Je tak nacionalistická, jako česká mládež v období republiky nikdy nebyla, je věrná české písni, věrná českým krojům a zvykům a hlásá bratrství s velkým německým národem."* Tato Moravcova slova se však nikdy neobjevila v českém tisku.

Německá místa se na tuto formu „českého proříšského nacionalismu" dívala s určitými rozpaky. Právě velký důraz na vyzdvihování národních prvků dokázal do určité míry rozbít počáteční rezervovanost a skepsi české veřejnosti vůči činnosti Kuratoria, což mohlo být hodnoceno jako jednoznačně pozitivní efekt. Na druhou stranu se německá místa obávala, aby se tento nový český nacionalismus nestal opět působištěm šovinistického smýšlení. Vzniklo dilema, jak si českou mládež účinně duchovně získat, ale přitom nedávat prostor k vytváření působiště tradičního českého protiněmeckého šovinismu. [203]

Posuzujeme-li genezi a vývoj Kuratoria pro výchovu mládeže z hlediska akceptace českou veřejností, je jasné, že v průběhu své existence prošlo několika fázemi. Jako výrazná zlomová událost se jeví konání pražského „Dne mládeže" v září 1943, který mezi většinovým českým protektorátním

obyvatelstvem a státní organizací mládeže do určité míry dokázal „prolomit ledy". Tento německými kruhy sám o sobě pozitivně vnímaný obrat však měl rovněž opodstatnění, jež tatáž místa zároveň opravňovalo k tomu zachovávat určitou skepsi a spatřovat v některých vývojových tendencích i určitá potenciální nebezpečí pro budoucnost.

Příznačně o tom vypovídá kupř. situační zpráva Sicherheitsdienstu z října 1943, ve které se uvádí, že *„poslední větší akce Kuratoria mládeže v jednotlivých městech severovýchodní Moravy (Prostějov, Olomouc, Mor. Ostrava) a obzvlášť protektorátní filmový týdeník se záběry ze ‚Dne české mládeže v Praze' namnoze přivodily to, že se hlavní část českého obyvatelstva nyní více zabývá Kuratoriem mládeže a jeho úkoly. Charakteristické přitom je, že české obyvatelstvo nespatřuje v činnosti Kuratoria mládeže pozitivní práci ve smyslu říšského smýšlení, nýbrž stále více posilování češství a pokračování staré tradice Sokola. Tak má mnoho Čechů, obzvlášť z kruhů inteligence, tendenci vidět v pražské akci Kuratoria mládeže*[53] *jednoznačnou kopii sokolského sletu. Jedna česká sportovkyně v Moravské Ostravě se k tomu vyjádřila takto: ‚V roce 1938 jsem byla na posledním sokolském sletu. Akce Kuratoria mládeže, zvláště krojované skupiny a většina cviků, jsou jednoznačně kopiemi předvedeného programu na posledním sokolském sletu. Toho si všimli všichni účastníci, se kterými jsem mluvila.' V širokých kruzích českých středních vrstev a inteligence z oblasti Mor. Ostrava se pozvolna stále více dospívá k názoru, že se spodní vedoucí vrstvě Kuratoria mládeže, která se skládá hlavně z bývalých příslušníků Sokola, z Kuratoria podařilo vytvořit něco úplně jiného, než měli Němci při založení v plánu. Přijde prý jenom na to, kolik času budou Němci potřebovat k tomu, aby si všimli, že Kuratorium mládeže není žádná instituce v jejich smyslu, ale znamená v rostoucí míře podporu české věci. V Přerově bylo např. v této souvislosti zjištěno, že se příslušníci české inteligence, ale i dělníci pod dojmem takového vytváření úsudků zajímali o aktivní činnost Kuratoria mládeže a ohledně toho se dotazovali u okresních pověřenců Kuratoria mládeže v Přerově."* [204]

Přebírání podstatné části bývalého vlastnictví Sokola (pozemky, budovy, sportovní náčiní apod.) Kuratoriem pochopitelně neušlo pozornosti české veřejnosti. Z hlášení týkající se této tématiky z prosince 1943[54] vyplývalo,

53 Je tím míněn „Den české mládeže" v Praze, který se konal ve dnech 11.-12. září 1943.
54 Zvláštní příloha k dennímu hlášení Sicherheitsdienstu z 18. 12. 1943.

že „značné podíly českého obyvatelstva, které Kuratorium doposud téměř jednomyslně odmítaly, teď svůj názor už mění a Kuratoriu se ‚evidentně vnitřně přiblížily'. Lidé začínají Kuratorium hodnotit jako národně české. Typický je pro tento začínající obrat postoj vůči ministru Moravcovi, který byl doposud naprosto odmítaný, protože byl považován za ‚germanizátora zrazujícího národ'. Je argumentováno, že Moravec jako zlý duch českého národa a zrádce české mládeže přeci jen pracuje v českém smyslu, protože v Kuratoriu je shromažďována česká mládež, takže bude jednoho dne stát organizačně sjednocená k dispozici. Přijde prý tedy pouze na to, aby bylo co možná nejrozsáhleji znemožněno a zamezeno, aby se v Kuratoriu rozšířil Němcům oddaný a říšsky věrný duch mezi tam shromážděnou českou mládeží. Česká inteligence, která Kuratorium doposud zásadně odmítala, se pod vlivem takovýchto přání a myšlenek vyjadřovala v tom smyslu, že Kuratorium samotné potvrdilo doposud proběhnutým přebíráním bývalého majetku Sokola svou životní nutnost a životní oprávněnost a že český národ ve venkovských obcích právě tím nabyl zpět své nepostradatelné materiální a morálně-duchovní hodnoty. V těchto kruzích všech vrstev obyvatelstva, revidujících svůj dosavadní názor na Kuratorium, se velmi hovoří o ‚starém sokolském duchu' a ukazuje se na bývalé Sokoly a jejich funkcionáře, kteří dnes stojí v Kuratoriu, jako na ‚pomocníky v naší věci'."

Němečtí pozorovatelé dokonce vysledovali, že v Kuratoriu silně zastoupení příznivci bývalého Sokola provozovali účelovou šeptanou propagandu, vyjadřující se o účelu a obsahu práce protektorátní organizace české mládeže: *„Opakovaně jimi bylo poukazováno na to, že na nějakou úspěšnou práci Kuratoria bez rozhodující spolupráce bývalých lidí ze Sokola prý vůbec nelze pomyslet. K takovéto práci není potřebná pouze zkušenost a odborné vyškolení, ale především důvěra rodičů a učitelstva. Tento požadavek prý Kuratorium nemůže splnit, zato Sokol ano."*

Pozornosti Sicherheitsdienstu neuniklo účelné pronikání bývalých funkcionářů Sokola, stejně jako bývalých aktivních členů této organizace, do Kuratoria s cílem získat tam rozhodující vliv ve vedoucích kádrech, aby tak byl zabezpečen tomu odpovídající výchovný vliv na českou mládež. Jak takový proces probíhal, ilustruje příklad z Heřmanova Městce v okresu Pardubice. Zde byl výchovou v rámci Kuratoria také pověřen místní sportovní klub. Členové tohoto spolku byli většinou bývalí přívrženci Beneše,

kteří po rozpuštění Sokola získali přílivem bývalého členstva další značný přírůstek členů. Následný rozmach sportovních aktivit tohoto sportovního klubu v obci vedl k tomu, že zde byl v létě 1943 založen oddíl lehké atletiky, do kterého vstoupili téměř všichni bývalí příslušníci Sokola: *„Nyní se činnost Kuratoria v Heřmanově Městci pod vedením bývalých příslušníků Sokola Kubelky a Malého soustředí na nově založený oddíl lehké atletiky. A navíc se k tomu přidružuje okolnost, že k nejaktivnějším a nejvlivnějším členům patří povícero židovských míšenců, taktéž přicházejících ze Sokola. Oba dva, Kubelka i Malý, jsou pod vlivem bývalého vedoucího Sokola Motyčky, zastávajícího protiněmecké postoje a pohybujícího se téměř výhradně v protiněmeckých kruzích. Lze předvídat, že za těchto okolností je Kuratorium pro výchovu mládeže ve své výchovné práci sotva bráno vážně. Protiněmecké elementy ironizují toto složení, vysmívají se elementům přátelsky nakloněným Němcům, bojkotují je a věří, že nyní mohou v Kuratoriu pokračovat s dřívější výchovnou prací Sokola."*

V Novém Bydžově se do Kuratoria jako instruktoři zase přihlásili čtyři mladí muži, kteří za sebou měli školící kurs pořádaný touto organizací v Prachovských skalách. Až na jednoho z nich předtím všichni patřili k místním nejaktivnějším členům Sokola. Také oni se ke Kuratoriu měli dle zjištění Sicherheitsdienstu přihlásit pouze proto, aby se tím vyhnuli pracovnímu nasazení v Říši.

Právě z důvodu notorického nedostatku vhodných instruktorů byli okresní pověřenci Kuratoria neustále nuceni zapojovat do spolupráce bývalé členy nebo funkcionáře Sokola, jakož i jiné politicky nespolehlivé elementy. *„Právě tito instruktoři, kteří dříve patřili k Sokolu, jsou ti, kteří difamují okresní pověřence, vytýkají jim nezkušenost, sabotují německý pozdrav, zavádějí v povinných hodinách starý pozdrav ‚nazdar' a používají staré sokolské oslovení ‚bratr'"*, stěžoval si Sicherheitsdienst. Čeští rodiče navíc tyto politicky nespolehlivé kruhy podporovali, jak vyplývá např. z hlášení ze Suchdola nad Lužnicí, kde rodiče svým chlapcům doma řekli, aby se mezi sebou v Kuratoriu neoslovovali slovem „kamarád", nýbrž aby používali *„staré pěkné slovo ‚bratr'"*, jak to bylo obvyklé v době existence Sokola. Němcům naklonění Češi měli na tento jev názor, že se nelze divit, *„pokud se v českých kruzích, především v kruzích bývalých přívrženců Sokola, pohlíží na Kuratorium jako na předběžnou náhradní organizaci za*

Sokola" a v tomto smyslu se také vyvíjejí jejich naděje. Čeští učitelé například mínili, že záleží jen na cílené práci „národně uvědomělých Čechů" a starých přívrženců Sokola na půdě Kuratoria, zda česká mládež bude v rámci této organizace germanizována, nebo zda *„Sokol nakonec přeci jenom vstane opět z mrtvých v Kuratoriu".*

V Berouně se v závěru roku 1943 konal desetidenní školící kurs Kuratoria a většina ze 65 účastníků se na něm objevila v sokolských cvičebních košilích s bíločervenými sokolskými páskami a v těsně přiléhavých sokolských kalhotách. Vnější obraz kursu měl připomínat *„staré dobré sokolské časy republiky",* přičemž vedoucí tohoto kursu (okresní referenti pro tělesnou výchovu) byli dva bývalí funkcionáři Sokola. Loajální Češi dále poukazovali na to, že se na akcích Kuratoria čím dál častěji objevovaly sokolské košile, přičemž jako odůvodnění byl těmito lidmi uváděn aktuální nedostatek přediva. Byla to ovšem zřejmá laciná výmluva, protože *„už jen jednoduchým přebarvením košilí by mohl být provokativní sokolský dojem odstraněn".*

Koncem roku 1943 se Kuratorium skutečně nacházelo v momentální krizové fázi, které nahrával zimou podmíněný úbytek sportovních akcí a cvičebních hodin. Vedle toho se projevovala částečná nedůvěra vůči generálnímu referentovi dr. Teunerovi. Za nejzávažnější problém byly alespoň německou stranou považovány nedostatky v rámci duchovní výchovy, která nevykazovala jasný směr. A právě tato krize se stala živnou půdou pro bývalé členy a zejména funkcionáře Sokola, kteří se snažili formovat organizaci mládeže ve svém duchu. Sicherheitsdienst označil problém „Sokola v Kuratoriu" jako „nejnebezpečnější bakterii a rakovinové ložisko". [205] Tento vývoj si čím dál více vynucoval vypracování jasné strategie, jakým směrem a na jakých základech se má v budoucnu duchovní výchova české mládeže v Kuratoriu ubírat, zejména na jakých principech se má zakládat nový druh určitého českého nacionalismu který bude kompatibilní s nacionálněsocialistickým společenským uspořádáním a začleněním českomoravského prostoru do rámce Německé říše na straně jedné, a který na druhé straně skutečně dokáže vnitřně oslovi příslušníky českého národa.

Úkol to byl přirozeně nelehký. Určitou inspirací, jak se s formováním nového českého nacionalismu vypořádat, se podle úsudku Walter

Jacobiho, který otázku „duchovní výchovy" v Kuratoriu hodnotil za Sicherheitsdienst, mohl stát referát s názvem „Nový životní styl české mládeže", vypracovaný vedoucím pracovní skupiny Kuratoria pro oblast duchovní výchovy, Janem N. Pipotou. V německém překladu tohoto textu, který Jacobi zaslal Frankovi, stálo o principech nového českého národního uvědomění toto:

„Třetí zásadou naší nové víry a našeho nového způsobu života je láska k národu, k vlasti a k opravdovým národním zvykům... Můžeme být hrdi na náš lid a na naši otčinu... Čechy a Morava jsou společnou otčinou pro Čechy, stejně jako pro Němce. Němci, kteří se zde narodili a vyrostli, mají naši otčinu stejně tak rádi jako my Češi a máme stejné přání, abychom vytvářeli jeden z nejdokonalejších faktorů naší Říše. V Čechách a na Moravě může a musí být Čechům a Němcům zajištěna společná šťastná a spokojená budoucnost. Musíme si být vědomi našich závazků, které nám ukládají velké dějiny vlasti, vybudované slavnými činy a jednotlivou prací milionů našich českých a německých předků. Pohled do minulosti nás naplňuje hrdostí. Spoluprací Čechů a Němců vzniklo celé naše kulturní bohatství. Češi a Němci v minulosti nežili vedle sebe chladně a jako navzájem si cizí, nýbrž navazovali mezi sebou přirozené, příbuzenské vztahy. O tom svědčí řada německých jmen u Čechů a česká jména mezi Němci. Mnoho blízkých příbuzných našich českých kamarádů dnes bojuje jako vojáci na obranu Evropy. Deset staletí společného života s Němci ve společné otčině z nás vytváří nový národ, vytrvalý, pracovitý duchovně na vysoké úrovni. Z hlediska původu krve a podle charakteru stejně jako našeho způsobu života nemáme už nic společného s ostatními slovanskými národy východu a Balkánu. Čech a Polák jsou si navzájem cizí. Příbuzný jazyk není schopen rozdílnost krve přehlušit. Zato Čech od Němce – pokud nemluví – se dá sotva rozlišit. Lišíme se pouze jazykem. Životní způsob a způsob myšlení jsou stejné... Zlí jazykové si vyprávějí, že máme být v Říši odnárodněni. Naopak! Česká mládež pěstuje na nejvyšším stupni cit pro své opravdové národní bohatství. Toto národní bohatství spočívá v našich národních písních, v našem národním kroji, v našich národních tancích, národních pořekadlech, zvycích, stejně jako v celých našich obyčejích."

Ale i ostatní použitá volba slov v tomto článku by podle úsudku Waltera Jacobiho mohla pocházet z nějaké školící příručky pro práci s německou mládeží, a citoval pojmy, které se vyskytovaly v Pipotově textu: *„Nový*

životní styl – hnutí nové české mládeže – národní život – revoluční a živoucí skutečnost – rasová hrdost – zachování naší rasy, naší evropské krve – árijský původ – láska k národu – život v harmonii těla, duše a charakteru – hnutí mládeže – národ a otčina – opravdový národní poklad – silná a tvrdá generace – čistí a věrní našim ideálům – vůdcovský princip – rozkázat znamená uposlechnout – žádný úřad, nýbrž hnutí – buďme naplněni vnitřním vojáctvím."

Jacobi se domníval, že tím, že Pipota podtrhl společnou dějinnou cestu a společný osud Čechů a Němců, vnitřní vzájemné kulturní oplodňování a obohacování obou národů, způsob života a způsob myšlení a *„především stejné pokrevní dědictví v německém a českém národě"*, vystihl v podstatě zásadní opěrný bod, na kterém lze stavět konstruktivní české národní uvědomění, jež zároveň tímto způsobem bude schopno neutralizovat onen český šovinismus. Vedoucí pražské úřadovny SD podtrhl také onen princip – *„lišíme se jen jazykem!"* – a okomentoval jej: *„Tato věta Pipoty dle zdejšího názoru* [tj. dle mínění SD – pozn. autora] *poskytuje možnost, jak nalézt ‚program' dalšího duchovního směrování a duševního ovlivňování české mládeže v Kuratoriu, který musí vypracovat německá strana a přednášet česká strana, a kompenzovat tak... nebezpečí z české strany propagovaného ‚českého nacionalismu vázaného na Říši'."*

Jacobi ve své zprávě Frankovi dále předkládá doslovný text stanoviska jednoho německého táborového vedoucího v Kuratoriu, který je sudetským Němcem a ovládá naprosto český jazyk, a u příslušníků Kuratoria kteří procházeli tamějším táborovým výcvikem, se těšil uznání jako vedoucí a kamarád. S tímto stanoviskem se podle Jacobiho může shodnout Sicherheitsdienst, protože podobně znějící zprávy podávali němečtí spolupracovníci Kuratoria v celém Protektorátu.

Počátkem roku 1944 procházelo Kuratorium pro výchovu mládeže fázi kdy bylo potřeba rozhodnout, jakou cestou se vydá „duchovní výchova v rámci cílené péče o mladou českou generaci. Momentální krize dal podnět především německým vedoucím táborů Kuratoria, aby ústně a písemně *„poukázali na povážlivé jevy, které se týkají momentálního stavu práce Kuratoria".* Tito vedoucí Hitler-Jugend a SS byli názoru, že jsou povoláni k těmto jevům podat stanovisko hlavně proto, že v jejich táborech se čeští spolupracovníci bavili o těchto problémech otevřeněji, zatímco

přímo s vedením Kuratoria tyto otázky nejsou tematizovány. Paradoxně chovali tito Češi zjevně větší důvěru vůči německým spolupracovníkům než vůči samotnému vedení Kuratoria. V jedné takové reprezentativní zprávě, kterou Jacobi citoval Frankovi, se uvádělo, že hrozí nebezpečí, že Kuratorium ve svém vývoji brzy ztratí dynamiku, zájem veřejnosti a především zájem mládeže samotné, a mohlo by pak *„jít podobnou cestou do bezvýznamnosti, jakou už šla Vlajka nebo Národní souručenství"*, pokud se ovšem neučiní patřičné změny: *„Důvody k tomuto vývoji spočívají v politických nejasnostech a ve způsobu práce, který z toho vzniká. Základní otázkou přirozeně je, zda bude odvaha započít s vážnou výchovnou prací"*, nebo zda vše bude ponecháno běžnému automatickému chodu. Autor kritizoval, že se úplně přechází vážná výchovná práce v Kuratoriu. *„Doposud se obětovaly hekatomby pracovní síly a peněz pro veřejné mínění a propagandu, ale na samotnou mládež se výchovně myslelo nejméně. Jedna akce následuje za druhou. Všechny problémy se řeší najednou, přičemž se většinou nedostává jejich upřímného provedení. Musí právě něco vzniknout, aby byl vyvolán rozruch. Jak to ale vypadá uvnitř, je jiná otázka. V počátcích práce* [Kuratoria – pozn. autora] *byla tato metoda na místě a nutná, ale nyní, kdy by se mělo jít o něco hlouběji, aby se v mládeži dosáhlo opravdového účinku, se ukazuje, že se na to doposud nikdy nemyslelo"* a že se tímto způsobem podařilo zklamat české idealisty. Autor dále kritizoval, že *„této přičinlivé mládežnické propagandě chybí upřímný fundament"*. Podle jeho názoru bylo možné získat mladé Čechy pouze tím, že se bude správně směřovat jejich zájem na otázky, které je skutečně oslovují. A tím bylo podle autora, a tedy i dle stanoviska Sicherheitsdienstu, *„1. zachování českého národa"* a *„2. napojení na vývoj ve všech oblastech". Proto je zapotřebí vůbec oslovit aktivní síly v Kuratoriu a v české mládeži těmito otázkami, neboť pokud budou tyto motivy ponechány ladem, mohly by se samy ubírat ‚nekontrolovatelnými cestami'"*. Ve zprávě německého spolupracovníka Kuratoria se následně uvádí:

„Jmenované otázky poskytují základ pro myšlenku a program české mládeže:

1. nacionalismus vázaný na Říši

2. proražení rasově hodnotných (rasová myšlenka)

3. obnovení sociální struktury národa (socialismus)

4. zvýšení výkonnosti ve všech profesních a kulturních odvětvích

Tyto problémy mladé Čechy vždy uchvátí. Všechno ostatní je prázdné mluvení, které rychle zakrní, protože nikdy neosloví jádro věci. V tom také spočívá klíč ke každému dalšímu hlubšímu politickému působení ve všech oblastech života. Záleží na nás, zda tyto myšlenkové pochody povedeme správnými cestami a zda necháme na mladé Čechy působit veškerý náš dynamický potenciál všech výdobytků na politickém, duchovním, vědeckém a technickém poli. Zdravá a hodnotná část [Čechů – pozn. autora] tím bude oslovena. Pak se také neškodně odreaguje malicherný šovinistický nacionalismus..."

Tento koncept českého „národního uvědomění", stavějící také na uvědomění rasovém a na principu českého nacionálního socialismu, se jevil z hlediska Sicherheitsdienstu jako jediná schůdná cesta výchovy české mládeže. A o budoucnosti českého národa v „nové Evropě" měl Walter Jacobi také jasnou představu:

„Až bude dosaženo vítězství, pak umožní pracovní možnosti a možnosti vzestupu, které Říše bude nabízet v celé Evropě mladým českým generacím, ústup nacionálních nebo dokonce šovinistických tendencí ve prospěch sociálních přání. Neboť sociální program nacionalismu je jeden z nejsilnějších propagačních prostředků Říše pro ‚výkonný a pracovitý český národ'. Dle zdejšího zvážení to bude pouze otázkou velkorysé německé organizace, abychom splnili Čechům jejich sociální přání a poskytli jim ve všech oblastech života možnosti vzestupu a výdělečné činnosti ve Velkoněmeckém prostoru." [206]

Zbraně české výroby tedy významnou měrou měly pomáhat budovat nové uspořádání Evropy. Jakou roli by v takovéto Evropě zaujímal samotný český národ, nastínil ve své přednášce na zvláštním školení instruktorů Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě ve výcvikovém táboře na Čeperce u Prahy v červenci 1942 HJ-Hauptbannführer Siegfried Zoglmann jako nejvýše postavený zástupce Hitlerovy mládeže v Čechách a na Moravě:

„V nepřátelském bloku dnes nesporně zaujímá vedoucí postavení Amerika, kdežto Anglie a Rusko reprezentují síly druhořadé. Dnes je již jisté, že Anglie, jejíž vliv na Evropu zanikne, bude na západní polokouli nahrazena Amerikou, neboť s Ruskem jakožto podstatným faktorem v Evropě již nelze vůbec počítat. Vliv Evropy bude rozšířen nejen na oblasti, které k ní geograficky

náleží, ale i na všechna území, která v době antiky a hlavně římského císařství k Evropě náležela.

Po skončení války buď jednotlivé rasy musí srůst v jednotný americký národ, nebo nastane katastrofa. Amerika nemohla vytvořit nic podstatného na poli kulturním, protože nemá svoji duši, schopnou vytvářet trvalé hodnoty. Dnes již není pochyby o tom, že vedoucí postavení ve světě bude mít Evropa. O životě v Evropě už nebude rozhodovat Společnost národů, ale realita, nikoliv jen ideologie, ale praxe. I když se příslušníci některých národů, například někteří Francouzi, Holanďané, Švýcaři nebo Češi dnes ještě staví proti tomuto pořádku, je nutné si uvědomit, že rozhodnutí již padlo. Evropa nebude zbolševizována, poněvadž Německo povede válku až do vítězného konce. Záleží jen na tom, v jaké formě se národy, jež dosud stojí stranou, k tomuto dílu připojí. Nejjednodušší je tento problém pro ty, kdož stojí od počátku zápasu na straně Německa a s ním nesli společně i rizika. To platí například o Itálii, která bude mít po skončení války eminentní úlohu vedoucí mocnosti ve Středomoří. Úkolem Rumunska bude zkonsolidovat evropské poměry na jihovýchodě. Svým postojem se z tohoto úkolu vyloučila Jugoslávie. Ale i ostatní národy, které se jednoznačně postavily do služeb Evropy, budou odměněny významným postavením.

V tomto novém uspořádání se skýtají velké možnosti a velké pole působnosti také české mládeži. Česká mládež má proti ostatním národům jednu velkou přednost, totiž svou příslušnost k Říši. To znamená, že úkoly Říše jsou i jejími úkoly. Tento vývoj ovšem závisí na jednom předpokladu, totiž na definitivním zúčtování se všemi předsudky minulosti a musí to být právě česká mládež, která tento zápas vybojuje, poněvadž starší generaci se to nikdy nepodaří. Tyto úkoly české mládeže nejsou tak těžké, jak by se zdálo, protože český národ má dlouhou historii, z níž může nejlépe čerpat své poučení pro přítomnost i budoucnost.“ [207]

Je třeba vzít v úvahu, že tato Zoglmannova slova k budoucím českým instruktorům Kuratoria byla přednesena ještě v létě 1942. S přibývajícími frontovými neúspěchy Německa se později v konceptu metod převýchovy nacionálního cítění české mládeže čím dál více dostává do popředí pragmatismus, jak ostatně dokumentují i uvedené úvahy Waltera Jacobiho ze Sicherheitsdienstu z roku 1944. Zcela zásadní a pravděpodobně primárně směrodatnou roli při tom, do jaké míry měla výchova k proříšskému smýš-

lení české mládeže vůbec vyhlídky na dostatečně plodnou odezvu, sehrálo aktuální přitěžující vojensko-politické postavení Německa. Třetí říše se nejpozději od léta 1943 musela i protektorátní české veřejnosti jevit jako budoucí poražený ve světové válce. [208]

Souhrnně je z tohoto pohledu třeba hodnotit i odtažitý, opatrný přístup české veřejnosti k roli a aktivitám Kuratoria pro výchovu mládeže. Převážná většina českého obyvatelstva za přispění uplatňované metody „cukru a biče" ze strany vládnoucího aparátu skutečně až do posledních dnů války přímo či nepřímo pracovala a přispívala ve prospěch Třetí říše, a jinak pouze pasivně čekala na příchod „Spojenců", přičemž aktivní odboj v Protektorátu vždy tvořil zanedbatelnou menšinu.

Poznámky:

[1] Čvančara, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt – 1943–1945*. Laguna Praha 2008, str. 95.

[2] *Führerdienst / Führer – und Führerinnendienst*. NSDAP-Reichsjugendführung. Befehlsstelle Böhmen und Mähren Prag, März-Oktober 1944.

[3] Zpráva Waltera Jacobiho z 4. 8. 1944 zaslaná K. H. Frankovi. Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/335 ka 32.

[4] Anlage zum SD-Tagesbericht Nr. 9/44 (Betr.: Kinderlandverschickung in Böhmen und Mähren). Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/335 ka 32.

[5] Šustrová, Radka: *Pod ochranou protektorátu, Projekt Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě: politika, každodennost a paměť, 1940–1945*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012, str. 222-229.

[6] Vyšetřování výbuchu nálože s trhavinou v táboře v Letovicích. Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říš. protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/394.

[7] Šustrová, Radka: *Pod ochranou protektorátu*, str. 227.

[8] *Tamtéž*, str. 228.

[9] Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/41.

[10] Nikoliv však „víru v Boha jako takovou". Bývalá říšská referentka Svazu německých dívek (BDM) Jutta Rüdigerová v březnu 1938 před německými katolíky citovala tato slova Baldura von Schiracha, říšského vedoucího německé mládeže: *„... každý nechť slouží takovému náboženskému přesvědčení, ze kterého se bude moci zodpovídat před svým svědomím... Už v minulých letech jsem získal mnohé miliony z německé mládeže, která byla kdysi organizována v marxistických organizacích, ve volnomyšlenkářských svazech a v ateistickém hnutí, vnitřně a také vnějškem pro Hitlerovu mládež. Tito mladiství u nás nejenže*

náleží, ale i na všechna území, která v době antiky a hlavně římského císařství k Evropě náležela.

Po skončení války buď jednotlivé rasy musí srůst v jednotný americký národ, nebo nastane katastrofa. Amerika nemohla vytvořit nic podstatného na poli kulturním, protože nemá svoji duši, schopnou vytvářet trvalé hodnoty. Dnes již není pochyby o tom, že vedoucí postavení ve světě bude mít Evropa. O životě v Evropě už nebude rozhodovat Společnost národů, ale realita, nikoliv jen ideologie, ale praxe. I když se příslušníci některých národů, například někteří Francouzi, Holanďané, Švýcaři nebo Češi dnes ještě staví proti tomuto pořádku, je nutné si uvědomit, že rozhodnutí již padlo. Evropa nebude zbolševizována, poněvadž Německo povede válku až do vítězného konce. Záleží jen na tom, v jaké formě se národy, jež dosud stojí stranou, k tomuto dílu připojí. Nejjednodušší je tento problém pro ty, kdož stojí od počátku zápasu na straně Německa a s ním nesli společně i rizika. To platí například o Itálii, která bude mít po skončení války eminentní úlohu vedoucí mocnosti ve Středomoří. Úkolem Rumunska bude zkonsolidovat evropské poměry na jihovýchodě. Svým postojem se z tohoto úkolu vyloučila Jugoslávie. Ale i ostatní národy, které se jednoznačně postavily do služeb Evropy, budou odměněny významným postavením.

V tomto novém uspořádání se skýtají velké možnosti a velké pole působnosti také české mládeži. Česká mládež má proti ostatním národům jednu velkou přednost, totiž svou příslušnost k Říši. To znamená, že úkoly Říše jsou i jejími úkoly. Tento vývoj ovšem závisí na jednom předpokladu, totiž na definitivním zúčtování se všemi předsudky minulosti a musí to být právě česká mládež, která tento zápas vybojuje, poněvadž starší generaci se to nikdy nepodaří. Tyto úkoly české mládeže nejsou tak těžké, jak by se zdálo, protože český národ má dlouhou historii, z níž může nejlépe čerpat své poučení pro přítomnost i budoucnost." [207]

Je třeba vzít v úvahu, že tato Zoglmannova slova k budoucím českým instruktorům Kuratoria byla přednesena ještě v létě 1942. S přibývajícími frontovými neúspěchy Německa se později v konceptu metod převýchovy nacionálního cítění české mládeže čím dál více dostává do popředí pragmatismus, jak ostatně dokumentují i uvedené úvahy Waltera Jacobiho ze Sicherheitsdienstu z roku 1944. Zcela zásadní a pravděpodobně primárně směrodatnou roli při tom, do jaké míry měla výchova k prořišskému smýš-

lení české mládeže vůbec vyhlídky na dostatečně plodnou odezvu, sehrálo aktuální přitěžující vojensko-politické postavení Německa. Třetí říše se nejpozději od léta 1943 musela i protektorátní české veřejnosti jevit jako budoucí poražený ve světové válce. [208]

Souhrnně je z tohoto pohledu třeba hodnotit i odtažitý, opatrný přístup české veřejnosti k roli a aktivitám Kuratoria pro výchovu mládeže. Převážná většina českého obyvatelstva za přispění uplatňované metody „cukru a biče" ze strany vládnoucího aparátu skutečně až do posledních dnů války přímo či nepřímo pracovala a přispívala ve prospěch Třetí říše, a jinak pouze pasivně čekala na příchod „Spojenců", přičemž aktivní odboj v Protektorátu vždy tvořil zanedbatelnou menšinu.

Poznámky:

[1] Čvančara, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt – 1943–1945*. Laguna Praha 2008, str. 95.

[2] *Führerdienst / Führer – und Führerinnendienst*. NSDAP-Reichsjugendführung, Befehlsstelle Böhmen und Mähren Prag, März-Oktober 1944.

[3] Zpráva Waltera Jacobiho z 4. 8. 1944 zaslaná K. H. Frankovi. Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/335 ka 32.

[4] Anlage zum SD-Tagesbericht Nr. 9/44 (Betr.: Kinderlandverschickung in Böhmen und Mähren). Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/335 ka 32.

[5] Šustrová, Radka: *Pod ochranou protektorátu, Projekt Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě: politika, každodennost a paměť, 1940–1945*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012, str. 222-229.

[6] Vyšetřování výbuchu nálože s trhavinou v táboře v Letovicích. Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říš. protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/394.

[7] Šustrová, Radka: *Pod ochranou protektorátu*, str. 227.

[8] *Tamtéž*, str. 228.

[9] Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/41.

[10] Nikoliv však „víru v Boha jako takovou". Bývalá říšská referentka Svazu německých dívek (BDM) Jutta Rüdigerová v březnu 1938 před německými katolíky citovala tato slova Baldura von Schiracha, říšského vedoucího německé mládeže: „... *každý nechť slouží takovému náboženskému přesvědčení, ze kterého se bude moci zodpovídat před svým svědomím... Už v minulých letech jsem získal mnohé miliony z německé mládeže, která byla kdysi organizována v marxistických organizacích, ve volnomyšlenkářských svazech a v ateistickém hnutí, vnitřně a také vnějškem pro Hitlerovu mládež. Tito mladiství u nás nejenže*

zažili zázrak beztřídního kamarádství, ale naučili se také v tomto společenství věřit ve velké a svaté pojmy, které byly po celá dlouhá léta špiněny, a sice z nejhlubšího srdce a z duševního přesvědčení. Zde u nás získala tato mládež opět svou víru v dobrého a velkého Boha… V Hitlerově mládeži jsem nikdy nestrpěl někoho, kdo byl bezbožný."

Pramen: Rüdiger, Jutta: *Ein Leben für die Jugend. Mädelführerin im Dritten Reich.* Deutsche Verlagsgesellschaft Preußßisch Oldendorf 1999.

[11] Milla, Michal: *Hlinkova mládež 1938-1945.* Ústav pamäti národa, Bratislava 2008.

[12] Rüdiger, Jutta: *Ein Leben für die Jugend. Mädelführerin im Dritten Reich.*

[13] Milla, Michal: *Hlinkova mládež 1938-1945.*

[14] Oehlrich, Harald: *Sportgeltung – Weltgeltung: Sport im Spannungsfeld der deutsch-italienischen Aussenpolitik von 1918 bis 1945.* LIT Verlag Münster 2003, str. 534-539.

[15] *Tamtéž*, str. 542-544.

[16] *Tamtéž*, str. 536.

[17] Miliony mládeže sjednoceny. In: *Lidové noviny* 15. 9. 1943, str. 1.

[18] Oehlrich, Harald: *Sportgeltung – Weltgeltung...*, str. 542.

[19] *Tamtéž*, str. 550.

[20[*Tamtéž*, str. 553.

[21] *Tamtéž*, str. 551.

[22] Miliony mládeže sjednoceny. In: *Lidové noviny* 15. 9. 1943, str. 1.

[23] Česká mládež na evropském kongresu mládeže. In: *Lidové noviny* 17. 9. 1943, str. 2.

[24] Most k budoucnosti nové Evropy. In: *Lidové noviny* 21. 9. 1942.

[25] Trvalá pojítka evropské mládeže. In: *Lidové noviny* 20. 9. 1942, str. 2.

[26] Most k budoucnosti nové Evropy. In: *Lidové noviny* 21. 9. 1942.

[27] Politická manifestace mladé Evropy. In: *Lidové noviny* 18. 9. 1942, str. 1.

[28] Oehlrich, Harald: *Sportgeltung – Weltgeltung...*, str. 561-565.

[29] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942-1945). In: *Soudobé dějiny*, č. 1-2/2004, Praha 2004, str. 154.

[30] Dr. Davidson, John; McDonald, John; Dr. Seligman, Matthew: *Ve stínu hákového kříže. Život v Německu za nacismu 1933-1945.* Nakladatelství KMa, 2008, str. 59.

[31] Situační zpráva Waltera Jacobiho (SD-Leitabschnitt Prag) K. H. Frankovi z 1. 6. 1943 o průběhu slavnostního otevření školicího střediska Kuratoria pro výchovu mládeže v Protivíně a prohlídce rekreačního tábora pro pracující mládež v Semici nad Lužnicí ve dnech 29. a 30. května 1943. Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/294.

[32] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 45/43 z 17. 4. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[33] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 61/43 z 27. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[34] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 59/43 z 22. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-2.

[35] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 25. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-2.

[36] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 33/43 z 20. 3. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-3.

[37] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 6. 4. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-3.

[38] Tamtéž.

[39] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 93/43 z 10. 8. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[40] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 131/43 z 6. 11. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[41] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 51/43 z 6. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-2.

[42] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka..., str. 156.

[43] Hlášení vrchního zemského rady v Moravské Ostravě dr. G. Jonaka K. H. Frankovi z 7. června 1944 o průběhu Dne české mládeže v Moravské Ostravě, konajícího se dne 4. června 1944. Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/294.

[44] Himmlerovo psaní Heydrichovi z 19. 2. 1942, Bundesarchiv Slg. Schumacher 270-2, 139-141; Viz Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946). Politische Biographie eines sudetendeutschen Nationalsozialisten*. Oldenbourg Wissenschaftsverlag 2010, str. 248; srovnej s: Pasák, Tomáš: Dopis H. Himmlera R. Heydrichovi z 19. 2. 1942. In: Český fašismus a kolaborace 1939-1945. Praha 1999, str. 352.

[45] Gebhart, J., Kuklík, J.: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha 1996, str. 229.

[46] Moravec, Emanuel: Mládí musí znít odvahou!, 21. 2. 1942. In: *O český zítřek*, Orbis Praha 1943, str. 47.

[47] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 81/42 z 9. 7. 1942; Národni archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[48] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 76/42 z 27. 6. 1942; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[49] Situační zpráva Waltera Jacobiho (SD-Leitabschnitt Prag) K. H. Frankovi z 1. června 1943 o průběhu slavnostního otevření školícího střediska Kuratoria pro výchovu mládeže v Protivíně a prohlídce rekreačního tábora pro pracující mládež v Semici nad Lužnicí ve dnech 29. a 30. května 1943.

[50] Pejčoch, Ivo: *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945.* Academia Praha, 2011, str. 405-406.
[51] Moravec, Emanuel: O nové mládeži a novém školství, 21. 7. 1942. In: *O český zítřek*, Orbis Praha 1943, str. 228.
[52] Situační zpráva Waltera Jacobiho (SD-Leitabschnitt Prag) K. H. Frankovi z 1. června 1943 o průběhu slavnostního otevření školícího střediska Kuratoria pro výchovu mládeže v Protivíně a prohlídce rekreačního tábora pro pracující mládež v Semici nad Lužnicí ve dnech 29. a 30. května 1943.
[53] Eindrücke des Schriftleiters Karel Werner von der Deutschlandreise, 3. 9. 1942, Sicherheitsdienst RF SS, SD-Leitabschnitt Prag an SS-Gruppenführer K. H. Frank. Autor Walter Jacobi. Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/292.
[54] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka..., str. 159.
[55] Cesta kuratoria pro výchovu mládeže Říší. In: *Lidové noviny*, 11. 8. 1942, str. 1.
[56] Zpráva ČTK. In: *Lidové noviny*, 18. 8. 1942.
[57] Werner, Karel: Vojáci zítřka. In: *Lidové noviny*, 21. 8. 1942, str. 2.
[58] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 108/42 z 8. 9. 1942; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-6.
[59] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 113/42 z 19. 9. 1942; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-6.
[60] Moravec, Emanuel: Víra, kázeň a vytrvalost, 14. 12. 1942. In: *O český zítřek*, Orbis Praha 1943, str. 350-363.
[61] Ve věrnosti Vůdci a Říši je naše síla a budoucnost. In: *Lidové noviny* 14. 3. 1943, str. 1.
[62] Mládež hlavním ručitelem budoucnosti. In: *Lidové noviny* 14. 3. 1943, str. 1; Projev Dr. Teunera ve Slaném, In: *Zteč*, 27. 3. 1943.
[63] Poselství státního presidenta k české mládeži. In: *Lidové noviny* 14. 3. 1943, str. 1.
[64] Nový úsek dějin české mládeže. In: *Lidové noviny* 14. 3. 1943, str. 1.
[65] Hes, Milan: Založení Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. In: *Slánský obzor*, ročník 13, Slaný 2006, str. 52-54.
[66] Gebhart, J., Kuklík, J.: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha 1996, str. 227-228.
[67] Hes, Milan: Založení Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě..., str. 54-55.
[68] Moulis, Miloslav: *Mládež proti okupantům*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1966, str. 152.
[69] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 16. 3. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-4.
[70] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 33/43 z 20. 3. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-3.
[71] Rok úspěšné práce Kuratoria. In: *Lidové noviny*, 31. 5. 1943, str. 2.

[72] Situační zpráva Waltera Jacobiho (SD-Leitabschnitt Prag) K. H. Frankovi z 1. června 1943 o průběhu slavnostního otevření školícího střediska Kuratoria pro výchovu mládeže v Protivíně a prohlídce rekreačního tábora pro pracující mládež v Semici nad Lužnicí ve dnech 29. a 30. května 1943.

[73] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 144/43 z 7. 12. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-1.

[74] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 61/43 z 27. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[75] Tamtéž.

[76] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 51/43 z 4. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-2.

[77] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 145/43 z 9. 12. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-2.

[78] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 61/43 z 27. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[79] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 144/43 z 7. 12. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-1.

[80] Anlage zum SD-Tagesbericht Nr. 149/43, 18. 12. 1943, Betr.: Kuratorium und Sokol; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-1.

[81] *Lidové noviny*, zpráva ČTK, 16. 4. 1943; Česká mládež vzdala poctu Vůdci. In: *Lidové noviny* 22. 4. 1943, str. 2.

[82] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 47/43 z 22. 4. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[83] Česká mládež vzdala poctu Vůdci. In: *Lidové noviny* 22. 4. 1943, str. 2.

[84] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 47/43 z 22. 4. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[85] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 6. 4. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-3.

[86] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 8. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-3.

[87] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 55/43 z 13. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-2.

[88] Denní zpráva Sicherheitsdienstu vztahující se k události z 15. 8. 1943 – titulní strana s číslem a datem zprávy nedochována; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[89] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 61/43 z 27. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-308-4.

[90] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 21. 9. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[91] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 59/43 z 29. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-3.

[92] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 62/43 z 22. 5. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-2.

[93] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka..., str. 156.

[94] Bericht über die Tätigkeit des Kuratoriums für tschechische Jugenderziehung im Jahre 1943, zpráva Fritze Knoopa zaslaná 11. 4. 1944 K. H. Frankovi. Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/22.

[95] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka..., str. 175.

[96] Hlášení vrchního zemského rady v Moravské Ostravě, dr. G. Jonaka generálnímu inspektorovi zprávy SS-Brigadeführerovi Reinefarthovi z 11. září 1943 o průběhu Dne české mládeže v Moravské Ostravě dne 5. září 1943. Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/294; srov. Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 7. 9. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[97] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 143/43 z 13. 11. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[98] Špringl, Jan: Berounská okresní organizace Kuratoria pro výchovu mládeže (1. část). In: *Minulostí Berounska*, č. 9/2006, str. 181-183; Umění mládeži. In: *Lidové noviny* 17. 9. 1943, str. 4.

[99] Akce „Umění mládeži" zahájena. In: *Lidové noviny*, 27. 9. 1943, str. 2.

[100] České umění je na vítězném pochodu. In: *Zteč*, 2. 10. 1943. str. 3.

[101] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 28. 9. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[102] Akce „Umění mládeži" zahájena, In: *Lidové noviny*. 27. 9. 1943, str. 2.

[103] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 28. 9. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[104] Špringl, Jan: Berounská okresní organizace Kuratoria pro výchovu mládeže (1. část)..., str. 181-183.

[105] Anlage zum SD-Tagesbericht Nr. 149/43, 18. 12. 1943, Betr.: Kuratorium und Sokol; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-1.

[106] Česká filharmonie „Umění mládeži". In: *Zteč*, 16. 11. 1943, str. 4.

[107] Paul Lincke mládeži. In: *Zteč*, 16. 11. 1943, str. 4.

[108] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 131/43 z 6. 11. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[109] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 145/43 z 9. 12. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-2.

[110] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka..., str. 160-161.

[111] *Tamtéž*, str. 163.

[112] Pasák, Tomáš: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha, Práh 1999, str. 355.

[113] Pipota, Jan N.: O Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. In: *Po pěti letech 1939-1944*. Orbis Praha 1944, str. 219-220.

[114] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 125/43 z 23. 10. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[115] Tamtéž.

[116] Rudl, Franz: *Tschechische „Bücherei für die Jugend". Gesamtbericht über das Preisauschreiben.* Praha, červen 1943.

[117] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka..., str. 168.

[118] Srdce české mládeže promluvilo. In: *Lidové noviny* 24. 5. 1943, str. 2.

[119] 2000 glückliche Gewinner. In: *Unsere Wehrmacht in Böhmen und Mähren*, Heft 12, červen 1943.

[120] *Lidové noviny* 16. 4. 1943, str. 4.

[121] Názvy a autoři dalších 11 svazků: 9. „Lovci min v řeckých vodách", Bernd Richter, ilustroval Hans O. Wendt, 10. „Boj o Krétu", E. E. Strassl – válečný zpravodaj, Il. Max Ludwig, 11. „Hledáme naftu", Felix W. Beielstein, il. W. Platnikow, 12. „Bouřlivák a Neptun – na honbě za konvoji ve středním Atlantiku", Herbert Sprang, Il. H. Matthies, 13. „38 mužů dobývá Vichy", Walter Henkels, il. F. R. Weber, 14. „Hrad mongolských lupičů", Hans E. Dettmann, il. Hans O. Wendt, 15. „Konec bunkrů na Bugu", Ludwig V. Danwitz, il. F. Weber, 16. „Tajemství zkumavek a křivulí", Sigleur, il. W. Platnikow, 17. „Generálův motocyklista", Georg Schmidt, il. A. Pieta, 18. „Po stopě šavlozubého tygra", Ad. W. Krüger, il. F. R. Weber, 19. „Boj o Thermopyly", Gerhard Ising, il. F. R. Weber, 20. „Horké dny na Riu Sapucahy", H. Eduard Dettmann, ill. W. Platnikow.

[122] V dubnu 1943 vyšly další tři svazky: „H. O. Wuttig líčí v 6. svazku ‚Stavitel první ponorky Wilhelm Bauer' životní osudy muže, který první plul v ponorce, proměniv utopii ve skutečnost. Syn strážmistra osobní královské gardy, soustružnický učeň, kterému zprvu vrtala hlavou myšlenka, jak sestrojit perpetuum mobile, dospěl silou své vůle přes všechny nezdary a nepochopení k sestrojení první ponorky. Ve svazku 7. ‚Kuliové z Ping-Hu' rozvíjí Hermann Freyberg dobrodružství nákladní lodi ‚Gorm' v čínských vodách, ohrožovaných piráty. Tři sta kuliů, podivný náklad z Ping-Hu, se proměňuje v pirátskou bandu, chtějící se zmocnit lodi. Bdělost švédského kapitána a šťastný nápad dvou Němců, kormidelníka a strojníka, však plán zmaří. Hrdinský epos práce zaznívá ze svazku osmého. Ulf Uweson vylíčil pod názvem ‚Stavíme bagdadskou dráhu' příběhy německého inženýra, účastnivšího se práce na tomto významném díle, na jehož uskutečnění měla velký podíl právě

německá technika a němečtí techničtí pracovníci. Často zoufalý zápas s přírodou i s lidmi a zásahy světodějných událostí provázely stavbu významné železnice od počátku. Zápisky vedoucího inženýra, podle nichž je příběh sepsán, jsou svědectvím o jednom z největších výkonů německé energie. Květnový svazek číslo 9 ‚Lovci min v řeckých vodách' od Bernda Richtera líčí nasazení německých námořníků a vojáků v roce 1941 v Egejském moři, v němž ještě číhalo nebezpečí záludných min, nepřátelských ponorek a válečných námořních jednotek, podporovaných nepřátelským letectvem. Stejně jako při nasazení v norských vodách i tu vyniká odvaha, důmysl a kamarádská pospolitost všech zbraní říšské branné moci." Pramen: Další svazky Knihovny pro mládež. In: *Lidové noviny* 5. 8. 1943, str. 3.

[123] Národní archiv, f. 657 Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, k. 108, sl. zotavovací tábor Kamenice n. L.

[124] Hlášení vedoucího zvláštního oddělení pro kulturní politiku Wolfa z 20. 7. 1943, adresované dr. Giesovi, o celkové zprávě o slosování nakladatelství Orbis v soutěži „Knihovny pro mládež". Národní archiv f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-12/102, inv. č. 1276.

[125] Ideály české mládeže. In: *Lidové noviny* 16. 7. 1943, str. 2.

[126] Rudl, Franz: *Tschechische „Bücherei für die Jugend". Gesamtbericht über das Preisausschreiben*. Praha, červenec 1943.

[127] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 149/43 z 18. 12. 1943; Národní archiv f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-1.

[128] Za kulisami jedné soutěže. In: *Pestrý týden*, č. 24/1944, 17. 6. 1944, str. 3.

[129] Mladí zbožňují hrdinství. In: *Správný kluk*, č. 13, 28. 6. 1944, str. 7.

[130] Moulis, Miloslav: *Mládež proti okupantům*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1966.

[131] Nikrmajer, Leoš: Činnost a úkoly Kuratoria pro výchovu mládeže v jižních Čechách v letech 1942-1945. In: *Výběr – časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, č. 4/2006.

[132] *Tamtéž*, str. 271.

[133] Bericht über die Tätigkeit des Kuratoriums für tschechische Jugenderziehung im Jahre 1943, zpráva Fritze Knoopa zaslaná 11. 4. 1944 K. H. Frankovi. Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/22.

[134] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze (autor neuveden). Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/294.

[135] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 108/43, 14. 9. 1943.

[136] Smrček, František: Den mládeže v Praze. In: *Pestrý týden*, č. 38/1943, 18. 9. 1943, str. 4.

[137] *Lidové noviny*, 11. 9. 1943, str. 5.

[138] Pražské Dny mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 2; Smrček, František: Den mládeže v Praze. In: Pestrý týden, č. 38/1943, 18. 9. 1943, str. 5.

[139] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze (autor neuveden).

[140] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 108/43, 14. 9. 1943.

[141] Pražské Dny mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 2; Smrček, František: Den mládeže v Praze. In: *Pestrý týden*, č. 38/1943, 18. 9. 1943, str. 5.

[142] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[143] Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 4.

[144] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[145] Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 4.

[146] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[147] Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 4.

[148] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[149] Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 4.

[150] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[151] Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 4.

[152] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze; také denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 108/43, 14. 9. 1943, ve které se navíc uvádí, že podstatnou část publika tvořili funkcionáři Kuratoria.

[153] Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 4.

[154] Před týdnem na Strahově. In: *Lidové noviny*, 19. 9. 1943, str. 3.

[155] Bericht über die Tätigkeit des Kuratoriums für tschechische Jugenderziehung im Jahre 1943, zpráva Fritze Knoopa zaslaná 11. 4. 1944 K. H. Frankovi. Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/22.

[156] *Zteč*, č. 18/1943, 17. 9. 1943, str. 3.

[157] Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny*, 13. 9. 1943, str. 4.

[158] Tamtéž a časopis *Zteč*, č. 18/1943, 17. 9. 1943, str. 3.

[159] Na okraj lze poznamenat, že říšský vedoucí mládeže Axmann se shodou okolností ve dnech konání slavností české mládeže nacházel na návštěvě Protektorátu. V sobotu 11. 9. 1943 pobýval v Praze, kde mu německý státní ministr pro Čechy a Moravu K. H. Frank slavnostně odevzdal Toskánský palác na Hradčanech jako novou služební budovu. Axmann pak přicestoval v neděli v doprovodu župního vedoucího dr. Juryho do Brna, kde na Radničním náměstí promluvil na apelu Hitlerovy mládeže z Brna a okolí. Odpoledne pak pokračoval na cestě do Jihlavy.

Pramen: *Lidové noviny* 14. 9. 1943, str. 3; Říšský vedoucí mládeže Axmann návštěvou v Brně. In: *Národní politika* 14. 9. 1943, str. 1.

[160] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 108/43, 14. 9. 1943.

[161] Publikace *Den mládeže 1943*. Orbis Praha 1943.

[162] Slavný den české mládeže. In: *Lidové noviny* 14. 9. 1943, str. 2; Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny* 13. 9. 1943, str. 4; Radostné mládí triumfovalo Prahou. In: *Správný kluk* 22. 9. 1943, str. 1; *Lidové noviny* 16. 9. 1943, str. 3.

[163] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[164] Slavný den české mládeže. In: *Lidové noviny* 14. 9. 1943, str. 2; Atletická mistrovství mládeže. In: *Lidové noviny* 13. 9. 1943, str. 4.

[165] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[166] Radostné mládí triumfovalo Prahou. In: *Správný kluk* 22. 9. 1943, str. 1; *Lidové noviny* 16. 9. 1943, str. 3.

[167] Slavný den české mládeže. In: *Lidové noviny* 14. 9. 1943, str. 2.

[168] Ministr Emanuel Moravec k české mládeži. In: *Pestrý týden*, č. 38/1943, 18. 9. 1943, str. 3.

[169] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 108/43, 14. 9. 1943.

[170] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[171] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 108/43, 14. 9. 1943.

[172] V českobudějovickém kině „Astra" dne 21. 9. 1943. Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 23. 9. 1943; Národní archiv f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[173] Denní zpráva Sicherheitsdienstu – úvodní stránka s datem a číslem zprávy nedochována; Národní archiv f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-2.

[174] Doložka z 13. 9. 1943 o průběhu Dne mládeže ve dnech 11.–12. 9. 1943 v Praze.

[175] Denní zpráva Sicherheitsdienstu – úvodní stránka s datem a číslem zprávy nedochována; Národní archiv f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-2.

[176] Tamtéž.

[177] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 7. 10. 1943; Národní archiv f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[178] Mohutné vyvrcholení Dnů mládeže v Praze. In: *Zteč*, č. 18/1943, 17. 9. 1943, str. 1.

[179] Smrček, František: Den mládeže v Praze. In: *Pestrý týden*, č. 38/1943, 18. 9. 1943, str. 4 a 7.

[180] Radostné mládí triumfovalo Prahou. In: *Správný kluk* 22. 9. 1943, str. 1.

[181] Hudec, Rudolf: Česká mládež jde v novém duchu kupředu. In: *Lidové noviny* 19. 9. 1943, str. 2.

[182] Velké dny české mládeže. In: *Národní politika* 12. 9. 1943, str. 3.

[183] Očima nové Evropy. In: *Národní politika* 14. 9. 1943, str. 2.

[184] Naše „Má dáti". In: *Lidové noviny* (brněnské vydání) 17. 9. 1943, str. 1.

[185] Mohutné vyvrcholení Dnů mládeže v Praze. In: *Zteč*, č. 18/1943, 17. 9. 1943, str. 1.

[186] Moravec, Emanuel: Od šovinismu k nacionalismu. In: *Lidové noviny* 19. 9. 1943, str. 1.

[187] Bericht über die Tätigkeit des Kuratoriums für tschechische Jugenderziehung im Jahre 1943, zpráva Fritze Knoopa zaslaná 11. 4. 1944 K. H. Frankovi. Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/22.

[188] Wochenbericht der Parteiverbindungsstelle beim Reichprotektor in Böhmen und Mähren, vom 15. 9. 1943, Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-6/12, str. 23 a str. 25.

[189] Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946). Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty.* Argo, Praha 1012, str. 155.

[190] Jak se tužili. In: *Zteč*, č. 18/1943, 17. 9. 1943, str. 8.

[191] Smrček, František: Den mládeže v Praze. In: *Pestrý týden*, č. 38/1943, 18. 9. 1943.

[192] Mohutné vyvrcholení Dnů mládeže v Praze. In: *Zteč*, č. 18/1943, 17. 9. 1943, str. 1.

[193] Moulis, Miloslav: *Mládež proti okupantům*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1966, str. 152.

[194] *Tamtéž*, str. 147.

[195] Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha 1999, str. 356.

[196] Uhlíř, Jan B.: *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Ottovo nakladatelství, Praha 2008, str. 518.

[197] Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942-1945). In: *Soudobé dějiny*, č. 1-2/2004, Praha 2004, str. 170-171.

[198] Londýn a Den české mládeže. In: *Lidové noviny* 26. 11. 1943, str. 2.

[199] Ze života a práce mladých. In: *Zteč* 1. 11. 1943, str. 5.

[200] Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha Themis 1996, str. 234.

[201] *Tamtéž*, str. 234-235.

[202] Národní archiv, f. 1464 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110/10-63; srov.: Uznání emigrantského listu práci Kuratoria, *Zteč* 1. 9. 1944, str. 1.

[203] Národní archiv, f. 1464 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/22.

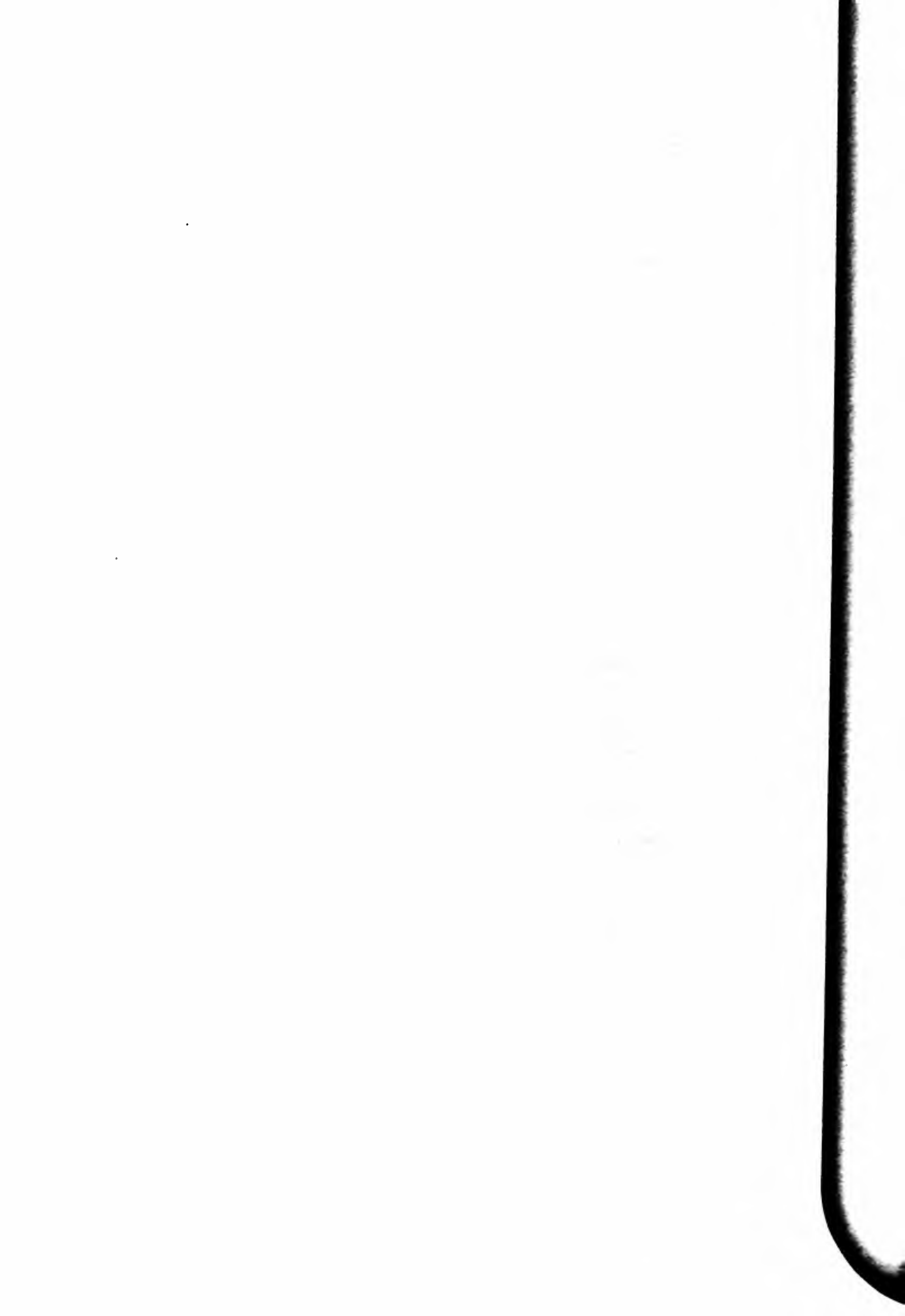
[204] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 121/43 z 14. 10. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[205] Anlage zum SD-Tagesbericht Nr. 149/43, 18. 12. 1943, Betr.: Kuratorium und Sokol; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-1.

[206] Národní archiv, f. 1464 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/22.

[207] Národní archiv, f. 657 Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, krt. 92.

[208] Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946)*, str. 211.

KAPITOLA V.

První Češi pod Hitlerem

Loajalita vídeňských Čechů ke státu za 1. světové války

O postoji politických představitelů německé menšiny po celou dobu trvání první československé republiky a vůbec o odmítavých náladách německy hovořícího obyvatelstva, vyplývajících ze začlenění do nově vzniklého „národního státu Čechoslováků" v letech 1918-19, toho bylo napsáno mnoho. Sudetským Němcům jako takovým je vlastně přisuzována za vinu „zrada vůči naší republice" a v mnoha případech aktivní činnost proti novému státu.

V této souvislosti bude zajímavé podívat se – v porovnání se jmenovaným příkladem – na méně známé okolnosti politických postojů nacionálně vždy velmi dobře uvědomělé české minority v hlavním městě habsburské monarchie, ve Vídni, a to během první světové války i k jejímu konci. Jisté je, že srovnání naráží na určité kontroverze, zejména proto, že na rozdíl od českých a moravských Němců nemohli vídeňští Češi ve své historii poukázat na několik staletí budování a zakládání v kulturním a hospodářském životě na území své působnosti, ačkoliv přínos Čechů pro charakter a tvář Vídně samozřejmě také nelze přehlížet, stejně jako fakt, že mnohé z toho, co dnes ve Vídni stojí, vybudovaly české ruce.

Ale tento vliv se projevoval zejména koncem 19. století. Rovněž početní poměry menšiny vůči většině byly docela jiné než v případě německého obyvatelstva v našich zemích, kde byl každý třetí obyvatel německé národnosti (!).

Až do 28. října 1918, dne založení Československa, tvořili vídeňští Češi část populace, která byla v 19. století nerozlučně spjata s rozvojem města.

To však vyžadovalo stálé přistěhovalectví, k němuž ze sousední Moravy docházelo dlouhou dobu téměř automaticky. Z oblasti Čech a Slezska bylo citelné až od konce 18. století a dosáhlo vrcholu v posledních dvou desetiletích 19. století. Tento proud přistěhovalectví pak začátkem 20. století nejen že náhle zeslábl, ale obrátil se v proces odstěhovávání a reemigrace. Ukázalo se, že rozhodujícím motivem pro tuto silnou vnitřní migraci vždy byla přitažlivost Vídně jako průmyslového centra pro Čechy, kteří sem přicházeli v hojném počtu v nejproduktivnějším věku, což mělo významný přínos pro hospodářský rozvoj města.

Při posledním sčítání lidu v monarchii v roce 1910 se dle tehdejšího kritéria „obcovacího jazyka" (*Umgangssprache*) hlásilo ve Vídni k Čechům nebo Slovákům 98467 lidí. To se zdá být na první pohled relativně málo, ale musíme vzít v potaz, že se tehdy značný počet obyvatel českého původu z různých důvodů k české národnosti nehlásil, a že velká část těchto lidí sezónně pendlovala mezi původní vlastí a Vídní. Historici proto odhadují, že ještě před rokem 1918 ve Vídni muselo žít alespoň 200000 Čechů, přičemž v tomto počtu samozřejmě nehledejme např. Čechy asimilované, kteří se už v první a druhé generaci k českému národnímu uvědomění nehlásili. V roce 1900 žilo ve Vídni kolem 1,6 milionů lidí a některé odhady hovoří až o 250000–300000 lidí české národnosti, kteří se v té době v hlavním městě nacházeli.

Na rozdíl od fakticky bezkonfliktní integrace Čechů v rámci městského hospodářství Vídně ovšem v souvislosti s čím dál silněji požadovaným zřízením škol s českým vyučováním vznikaly třenice s tehdejší správou města, která byla v rukou křesťansko-sociální strany, a vztahy s ní byly často velmi napjaté (zato sociálně demokratické vedení města za první rakouské republiky bylo české menšině nakloněné). Zde kořenila četná vzájemná nacionálně politická obvinění, která dlouhou dobu zatěžovala soužití české menšiny s německy hovořící většinou, kterou ovšem paradoxně z nemalé části tvořily složky pocházející ve druhé a někdy dokonce i v první generaci právě z řad těchto českých přistěhovalců. „Česko-slovanský spolek dělnický" ve Vídni požadoval již v roce 1868 převážně z praktických důvodů, avšak bezúspěšně, zřízení řemeslné školy pro mladé Čechy, kteří neovládali němčinu. O čtyři roky později, 21. dubna 1872, z tohoto spolku vzešel školský spolek „Komenský", který existuje dodnes. Ten si dal za

úkol zřízení české školy z vlastních finančních prostředků. Po deseti letech sbírky mohla být 16. září 1883 v městské části Favoriten skutečně otevřena první česká škola se třemi třídami a mateřskou školkou. Významnou roli samozřejmě hrály i tělocvičné spolky, jako byl „Sokol" (ten měl v „župě rakouské" celkem 14 jednot), „Rakouský kraj Dělnických tělocvičných jednot" s 15 tělocvičnými jednotami ve Vídni a v Linci a „Orel". Samozřejmě, že se přiostřující se nacionální pozice v českých zemích odrážely i v pozicích nacionálních táborů ve Vídni. Německé ochranné svazy tematizovaly obavy ze „slavizace" a „čechizace" Vídně a Dolních Rakous paradoxně nejvíce právě v době, kdy již přistěhovalectví zesíleně směřovalo k Praze a ostatním průmyslovým magnetům v původní vlasti.

Těsně před zahájením první světové války byla česká menšina politikou vídeňské radnice zatlačena do defenzívy, ačkoliv měla celkově dobré vyhlídky na zlepšení situace. Dokonce přešla do ofenzívy, plánovala zřízení českého gymnázia a čeští studenti přišli s nerealistickým požadavkem na zřízení české univerzity ve Vídni. Ale zčistajasna do toho zasáhla zpráva o zavraždění následníka trůnu v Sarajevu. Ve Vídni už krátce po atentátu došlo k protisrbským demonstracím, které následně vedly k výpadům proti vídeňským Čechům. Pouze díky zásahu vídeňské policie bylo zabráněno hrubším potyčkám. Odnesly to však okenní tabule české školy Komenského.

Poté, co Srbsko dostatečně neodpovědělo na ultimátum rakousko-uherské monarchie, tato svému jižnímu sousedovi vyhlásila 28. července 1914 válku. Vypuknutím války byl školský spolek Komenský, který hrál i v letech 1914-1918 centrální roli v české Vídni, těžce postižen, a to v první řadě narukováním mladších učitelů na frontu a později stále rostoucími finančními problémy. Literatura mimochodem neuvádí, kolik vídeňských Čechů za války položilo životy na straně monarchie. Koneckonců už samotný fakt, že za první světové války padlo na frontách na straně Rakouska-Uherska podle některých odhadů možná až 300 000 Čechů, je díky intenzivnímu prvorepublikovému pěstování legionářského kultu a celkovému oficiálnímu pohledu na státoprávní poměry před rokem 1918 málo znám, nemluvě o docela pozoruhodné okolnosti, že by český národ vzhledem k takto vyčísleným ztrátám na životech za první světové války bilancoval přibližně desetkrát větší počet obětí než za druhé světové války,

aniž bychom započítávali nesrovnatelně menší zlomek Čechů padlých v legiích. Nejhrubší údaje hovoří o nejméně 139 000 Čechů z ryze českých okresů padlých v rakousko-uherských uniformách do roku 1917. Jedna ze školních budov spolku Komenského ve 3. městském okrsku během války sloužila jako vojenský lazaret. Češi během války vídeňské radnici nechtěli zavdávat příčinu k ukončení činnosti spolku Komenský. Aby nevzbudili podezření, probíhala korespondence spolku s ostatními českými organizacemi pod hlavičkou „Svazu mlynářů"[1].

Odchodem mužské populace na frontu se logicky snižoval počet aktívně cvičícího členstva v jednotlivých českých organizacích. Například Sokol přišel během války sezónně až o 40 % členů, protože až do konce války bylo na frontu povoláno 1244 jeho mužských příslušníků. Ačkoliv ve Vídni z české strany nikdy nedocházelo k přímému odmítání vojenské služby, vznikal u některých jedinců a obzvláště členů nacionálních spolků vnitřní konflikt v souvislosti s povoláním na ruskou nebo srbskou frontu. Především u Sokolů, kteří obzvláště pěstovali všeslovanskou ideu, představovala myšlenka přímého boje se „slovanskými bratry" značný problém. Je znám i případ sebevraždy jistého Hájka, který byl učitelem na Komenského škole a chtěl takto uniknout bezvýchodné situaci. Není také náhodou, že už v roce 1915 byla zrušena zastřešující organizace Sokola. Ale především díky obětavé činnosti ženského členstva mohly sokolské jednoty ve Vídni zachovat svou činnost. Členstvo Sokola se intenzivně chopilo charitativní a nacionální činnosti. Rozdávaly se potraviny a dokonce i české noviny a česká literatura raněným vojákům ve vídeňských lazaretech, dokud to nebylo úředně zakázáno.

Během první světové války se aktivity českých organizací ve Vídni přirozeně ztenčily, ale přesto se projevovala intenzivní snaha nenechat zaniknout turistické a sportovní akce, koncerty, divadelní představení a přednášky všeho druhu. Rakouské úřady jejich činnost sice kontrolovaly, ale v žádném případě to nevedlo k nějakému rozpouštění spolků. Ještě těsně před koncem války některé spolky dokázaly uspořádat divadelní program. V posledním roce existence monarchie byly české spolky obohaceny o další významnou organizaci. Dne 1. února 1918 se ve Vídni konalo zakládací shromáždění „Českého srdce". Oficiálně se jednalo o humani-

1 *Verband der Müller.*

tární organizaci, která v tomto směru své úkoly skutečně plnila, ale ve skutečnosti šlo o neoficiálního následníka České národní rady, která v roce 1915 fakticky přestala existovat. Takřka přes noc byl ve Vídni vybudován nový významný a silný český spolek.

Ve Vídni po celé trvání války vycházely dva české deníky – *Vídeňský deník* a *Vídeňské dělnické listy*. V prvních letech války se tyto noviny tvářily k monarchii skutečně velmi loajálně.

Když například rakousko-uherská armáda zaznamenávala úspěchy, psaly tyto noviny o „našem vítězství" nebo o „našich statečných vojácích". Obzvláště detailní bylo válečné zpravodajství *Dělnických listů*, které dlouhou dobu vycházelo pod titulkem „Válka". Vídeňští Češi se velmi dlouho ztotožňovali s rakousko-uherskou monarchií a kritické články vycházely pouze tehdy, když se jednalo o národnostní politiku. V prvních letech války skutečně nebyly náznaky toho, že by se Češi chtěli odtrhnout od svazku monarchie. Oboje vídeňské české noviny sice byly pozorně sledovány cenzurou, ale ta nebyla tak přísná a důsledná jako v Čechách. Historik Karl Maria Brousek se domnívá, že tomu tak bylo proto, že nebyl zájem na tom, aby byl poškozen image Vídně jako loajálního hlavního města. Dalším vysvětlením by ale mohla být skutečnost, že vídeňští cenzoři plně neovládali češtinu. Tak se například stávalo, že se v českých novinách objevovala pověstná bílá místa zrovna vedle článků, které mohly být důvodně považovány za závadné. *Dělnické listy* v roce 1914 vycházely v nákladu 13 700 výtisků a předpokládá se, že za války počet o něco klesl. Naproti tomu *Vídeňský deník* za války zaznamenal velký vzestup.

Spolupracovníci tohoto listu velmi obratně ovládali obcházení cenzury. Noviny se kolportovaly dokonce na Slovensku, na bojových frontách a samozřejmě i v Čechách. Na vrcholu svého rozkvětu *Vídeňský deník* zaznamenal náklad až 25 000 výtisků denně.

Zatímco v prvních letech války se český vídeňský tisk choval loajálně či zdrženlivě, vše se měnilo s blížícím se koncem. Je až překvapující, s jakou otevřeností tyto noviny přibližně od ledna 1918 referovaly o T. G. Masarykovi, Benešovi a jejich zahraničním úsilí, anebo dokonce o českých legiích. Důkazem špatné souhry a nekoncepčnosti rakouské cenzury jsou dva články, které se v těchto novinách objevily v září 1918. Česká armáda v nich byla líčena jako samostatný protivník stojící ve válečném stavu

s Rakouskem-Uherskem. Tisková cenzura tyto články jednoduše přehlédla. Vůbec lze pro celé období války říci, že český vídeňský tisk mohl i přes (ledabylou) cenzuru relativně otevřeně a svobodně psát o nacionálních otázkách. Leden 1918 byl jakýmsi zřetelným zlomem, kdy vídeňští Češi signalizovali, že již nebudou akceptovat nadvládu Habsburků. 19. října 1918 byl ve *Vídeňském deníku* na jedné stránce otištěn Manifest císaře Karla a na stejné stránce byl tentýž kriticky okomentován.

Nemělo by se také zapomenout na skutečnost, že ve Vídni byla velmi aktivní česká „Maffie". Exponentem této tajné organizace ve Vídni byl J. S. Machar, který měl přes prostředníka přístup k důvěrným dokumentům ministerstva vnitra. Tímto způsobem mohlo být české podzemí obeznámeno s důležitými plány vlády a bylo tedy možno na ně včas a obratně reagovat. Sám T. G. Masaryk se před vycestováním z Rakouska-Uherska dokonce s Macharem setkal a získal od něho důležité pokyny. Ze strany vídeňských Čechů vycházely impulzy k založení samostatného československého státu, a to navzdory skutečnosti, že se na počátku války snažili zdůrazňovat svou loajalitu k habsburskému dvoru. Tento postoj se během války změnil a byl zdůvodňován neměnným postojem vlády či neochotou k výraznějším ústupkům. V momentu, kdy se v rakouských vládních kruzích vyskytly snahy najít řešení, která by Čechy uspokojovala, už bylo očividně pozdě a Češi na nic neslyšeli. Deset dní před 28. říjnem 1918 ve Vídeňském deníku vyšel pozoruhodný článek, který byl ve skutečnosti apelem směřovaným České národní radě. Z jeho obsahu vyplývalo, že vídeňští Češi se na blížící změny související se vznikem Československa dívají nejen se značnou radostí, ale i s obavami, aby se při utváření nových skutečností nezapomnělo na „dvanáctinu československého národa", která podle deníku ve Vídni žila. List požadoval, aby byla prostřednictvím kompenzace a reciprocity vytvořena existenční báze české menšiny ve Vídni.

Krátce po rozpadu monarchie a porážce Německé říše si zraněný český národní cit hledal při různých příležitostech ventil ve Vídni a Dolních Rakousích. V polemickém spisu *Česká Vídeň* se autoři navzájem předháněli v podivných „nacionalistických" požadavcích. Tento spis přitom vyšel dokonce přímo ve Vídni. Jeho spoluautorem byl pozdější nejprominentnější český menšinový politik z období mezi světovými válkami Antonín Machát (1880-1967), který se po volbách v roce 1927 dostal jako sociálně-

-demokratický poslanec do vídeňského obecního sněmu (dalšími autory byli V. Hrdina, dr. F. Jetel a E. Chalupný). Ve spisu byly navrženy plány na vytvoření koridoru mezi Československem a Jugoslávií, kde by Vídeň převzala roli „železničního dopravního uzlu". Vídeň měla být vůbec společně s částí Dolních Rakous přičleněna k československému státu tak, že by „hranice probíhaly od jižního cípu Čech po Melk nebo Kremži (Krems), pak podél Dunaje až k Tullnu a odtud přes Vídeňský les (Wienerwald) a Baden až po Neziderské jezero (Neusiedlersee)". Části těchto „velkočeských návrhů" byly skutečně předloženy Spojencům jako memoranda na mírových konferencích, ale byly odmítnuty. Jako mnohem účinnější než tato „verbální propaganda" ve formě zmíněného spisu se ukázalo založení „Československého národního výboru pro Dolní Rakousy" dne 5. listopadu 1918, který se staral o organizaci transportu potravin z Československa a jejich rozdělování českým konzumům.

Čech předním vídeňským antisemitou

Až do roku 1880 byli asimilovaní Židé ve Vídni velmi často zaměřeni německo-nacionálně a do té doby bylo naprosto běžné, že židovští studenti vstupovali do buršáckých studentských spolků; patřil k nim i Theodor Herzl. Ale někdy v průběhu roku 1880 nastal zlom. Tehdy s koncem liberálního období v Rakousku přišla nová antisemitská vlna a Židé byli z buršáckých spolků vylučováni. Velký podíl na tom měla osobnost působící v německo-nacionálním buršáctví ve Vídni – jeden z nejhorlivějších antisemitů v hlavním městě Rakouska svého času – jistý Jaromir Tobiaschek. Ten ve svém radikalismu požadoval vyloučení Židů z buršáckých spolků již v 70. letech 19. století. Židovští studenti byli v reakci na to nuceni zakládat vlastní studentské spolky. Ten první z nich, „Kadimah" (což v překladu znamená „vpřed" nebo „na východ"), ve svých stanovách uváděl jako cíl následující: *„Boj proti asimilaci. Pozvednutí židovského sebevědomí šířením židovských dějin a literatury; zřizování židovských kolonií v Palestině."*

Je poněkud překvapivé, že se jako přední horlivý antisemita v nacionalistickém německém buršáckém spolku projevoval zrovna asimilovaný Čech, který si vedle německy psaného příjmení ponechal i české křestní

jméno. Za hlavního zástupce „rasového antisemitismu" (resp. antijudaismu) v Rakousku té doby byl považován Georg von Schönerer (1842-1921), rakouský politik, který v posledním dvacetiletí 19. století hrál významnou úlohu jako vůdce německých nacionálů a Všeněmců, byl zarputilým nepřítelem politického katolicismu a zároveň také radikálním antisemitou. Byl zastáncem národovecky-germánské ideologie, odpůrcem liberalismu, a usiloval o zrušení monarchie a připojení západní části Rakouska k Německu. Proto prý měl později významný vliv i na Adolfa Hitlera, který v něm spatřoval jeden ze svých vzorů.

Dr. Jaromir Tobiaschek uplatňoval radikální antisemitské postoje právě na půdě buršáckých spolků. Přímo na jeho popud buršácký spolek „Teutonia" prosazoval už roku 1878 zásadu „očištění od Židů" a podobně spolek „Libertas" zavedl v zimním semestru 1878/79 tzv. árijský paragraf. V něm se tvrdilo, že „na Židy nelze pohlížet jako na Němce, a sice ani tehdy ne, když byli pokřtěni". Tobiaschek své zásady zpočátku uplatňoval v užším kruhu souputníků i navzdory tomu, že v jeho spolku „Teutonia" bylo aktivních mnoho buršáků židovského původu. Jaromir Tobiaschek si však získával čím dál více stoupenců. Právě v té době se do kontaktu se studentstvem dostává poprvé i Georg von Schönerer, a sice zrovna na půdě spolku „Teutonia". Z tohoto spolku Jaromira Tobiascheka se antisemitismus přenesl i na další buršácký spolek „Libertas", kde zase k předním průkopníkům antisemitismu mezi německými nacionály na studentské půdě patřil člověk se zajímavým „německým příjmením" Kolisko. Po roce 1881 přišla vlna vylučování Židů z buršáckých spolků ve Vídni, která se přenesla i do dalších měst, jako do Štýrského Hradce a na pražský buršácký spolek „Teutonia". V říjnu 1883 pak založily čtyři vídeňské buršácké studentské spolky „Bruna", „Libertas", „Silesia" a „Teutonia" nový akademický svaz, podle jehož statutů bylo přijímání Židů do členských buršáckých spolků vyloučeno. V tomto směru je zajímavé doplnit, že buršácká tradice roku 1933 v Německu utrpěla i přes svou antisemitskou minulost velkou ránu tím, že hnutí muselo být zglajchšaltováno do oficiální organizace „Nacionálně socialistický svaz studentů". Po anšlusu Rakouska vyvíjely buršácké spolky činnost nakonec už jenom v Chile.

Češi v první Rakouské republice

Skutečně prvními Čechy, kteří se ocitli pod nacionálněsocialistickou německou správou, byla velmi početná česká menšina žijící ve Vídni a na jejím jižním předměstí. Zejména ke konci 19. století docházelo k velkému přílivu Čechů do hlavního města habsburské říše. Ve Vídni tehdy žilo minimálně čtvrt milionu Čechů a byla zde místa, kde bylo naprosto běžné slyšet na ulici více češtinu než němčinu. Jakési centrum české Vídně představovala dělnická čtvrť Favoriten. Češi se ve Vídni živili hlavně manuální prací, 73 % ve Vídni žijících Čechů pracovalo v průmyslu a řemeslnictví.

Zánikem Rakouska-Uherska na podzim roku 1918 se rozpadlo velké, organizovaně srostlé hospodářské těleso, které mělo na tehdejší poměry autarkní, tj. soběstačný charakter. Po rozpadu říše připadla většina průmyslové produkce nově vzniklému Československu. Vídeň, hlavní a rezidenční město říše čítající 52 milionů obyvatel, byla fakticky ze dne na den zbavena své dosavadní funkční úlohy, a to pocítil zde sídlící hospodářský aparát monarchie velmi bolestně. Tento zásah měl pro všechny obyvatele města značně negativní biologické, hospodářské a kulturní následky. Po vzniku ČSR docházelo k opačné tendenci a Češi se pozvolna stěhovali z Vídně do nově vzniklého státu, kde si slibovali po hospodářské stránce lepší život. V letech 1919 až 1923 se do své původní vlasti vrátilo na 150000 Čechů. První sčítání lidu v nově vzniklém Rakousku (na základě mateřské řeči) uvádí 82000 Čechů žijících ve Vídni. Politicky se orientovali na křesťanskosociální stranu (řemeslníci) a dělníci založili vlastní českou Tschechische sozialdemokratische Partei (Českou sociálně demokratickou stranu). Německé nacionální ochranné svazy[2] tehdy rozšiřovaly obavy před „slavizací" a „čechizací" Vídně a Dolních Rakous, částečně nikoliv bezdůvodně.

Vedle verbální národní propagandy (viz spis *Česká Vídeň*) se prosadila podstatně účinnější praxe organizovaní transportů potravin z Československa. Potraviny rozděloval „Československý národní výbor pro Dolní Rakousy" (založen 5. listopadu 1918) českým konzumním sdružením v Rakousku. Tento byl po svém zániku v roce 1923 vystřídán „Československou menšinovou radou pro republiku Rakouskou". Tato zastřešující

2 Orig. *Schutzverbände*.

organizace vídeňských Čechů pak úspěšně prosazovala své zájmy i v období připojení Rakouska k Německé říši v březnu 1938.

V politice se nejvíce profiloval sociálnědemokratický poslanec rakouského parlamentu František Dvořák (šéfredaktor novin *Vídeňské dělnické listy*). Největší úspěch však vídeňští Češi zaznamenali ve školství. V roce 1926 měli ve Vídni 14 českých veřejných lidových škol[3] a další soukromé ústavy patřící školnímu spolku „Komenský", který spravoval 10 lidových škol, 8 hlavních škol,[4] jedno reálné gymnázium, jednu reálku,[5] jednu obchodní školu a jednu dívčí odbornou školu – tj. dohromady existovalo 36 českých škol.

Vedle toho existovalo přes 300 malých nebo větších českých spolků. Nejvíce členů mělo „České srdce" (10 000) a spolek „Komenský" (8 000). Aktivní byl i „Sokol", který měl v „župě rakouské" celkem 14 jednot. Přesto byly početně silnější české cvičební spolky „Rakouský kraj dělnických tělocvičných jednot" a „Federalistické dělnické tělocvičné jednoty". Tyto ale byly v roce 1934 po převzetí moci po rakouské občanské válce pro svoji sociálně demokratickou a komunistickou orientaci zakázány. Nový politický režim v zemi pod vedením kancléře Engelberta Dollfusse postihoval vedle rakouských sociálních demokratů a komunistů samozřejmě i české levicové organizace. Nový rakouský režim po únoru 1934 zrušil a zakázal levicové politické strany a organizace. Následně se ustavila jednotná politická strana „Vaterländische Front" (Vlastenecká Fronta), propagující „německé a křesťanské Rakousko". Do této organizace vstupovali i Češi, ti ale svá menšinová práva nadále zastávali prostřednictvím „menšinové rady", která svou funkci téměř nerušeně a neomezeně vykonávala nejen po anšlusu v březnu 1938, ale až do konce války v roce 1945. V roce 1934 se k české národnosti přihlásilo už pouze 40 000 občanů Vídně; zbytek se mezitím asimiloval a přijal německou národnost.

---

3 V originále *Volksschule*.
4 V originále *Hauptschule*.
5 V originále *Realschule*.

Češi hlasují pro Hitlera

S blížícím se datem 10. dubna 1938 byla všechna rakouská města zaplavována miliony vlaječek, plakátů, nápisů, hákových křížů, hesel a portrétů Adolfa Hitlera, oznamujících termín dodatečného lidového hlasování o sjednocení Rakouska s Německou říší. Necelý měsíc po faktickém provedení „anšlusu" nemělo být žádných pochyb o dobrovolnosti rozhodnutí obyvatelstva země o přičlenění k Říši, bylo tedy tomu odpovídajícím hlavním úkolem propagandy proniknout hluboce do všech sfér života každého občana, aby byl výsledek hlasování co nejjednoznačnější. Jenom ve Vídni bylo rozmístěno na 200 000 Hitlerových portrétů. Tisk a rozhlas nehovořily o ničem jiném než o „Ja" pro přičlenění k Německu, mnoho veřejně známých činitelů a osobností se veřejně vyslovovalo pro odevzdání pozitivního hlasu a v předvečer lidového hlasování promluvil ve Vídni v „Nordwestbahnhalle" sám Adolf Hitler. Z hlasování ovšem bylo vyloučeno 8 % rakouského obyvatelstva, jinak oprávněného volit. Jednalo se asi o 200 000 Židů, 177 000 židovských „míšenců" a všechny občany Rakouska, kteří byli v období po 12. březnu 1938 vězněni z politických důvodů. Účast na hlasování se naopak týkala veškerého „árijského obyvatelstva", tedy přirozeně včetně příslušníků české národnostní skupiny, koncentrované především ve Vídni. I na vídeňské Čechy bylo naléháno, aby odevzdali „své ano Adolfu Hitlerovi".

Již od roku 1934 začalo mnoho vídeňských Čechů ilegálně pracovat zejména pro své sociálně demokratické cítění, resp. činnost, která byla za doby rakouského stavovského státu v letech 1934-1938 stíhána. A tak i 12. březen 1938, den „anšlusu", nenechal přední představitele velmi dobře organizované české menšiny žijící ve Vídni rozhodně chladnými. Tentokráte ovšem šlo o mnohem víc. Obávali se především toho, že případné hlasy odmítající připojení k Německé říši budou automaticky dávány za vinu příslušníkům české menšiny. Z tohoto opodstatněného důvodu si „československá menšinová rada" zažádala o povolení separátního hlasování o „anšlusu" speciálně pro vídeňské Čechy. Nově dosazený vídeňský starosta, národní socialista Hermann Neubacher, si tedy na 22. březen 1938 pozval zástupce české menšiny k sobě k jednání. Neubacherovi se nakonec podařilo přimět Čechy k oficiálnímu prohlášení

loajality a promluvil k představitelům české menšiny, kteří se dostavili, v tom smyslu, že jim v prvé řadě vysvětlil principy zacházení s národnostními menšinami v nacionálněsocialistickém státě. Tyto principy se prý zásadně liší od principů liberalismu. Liberalismus odvozuje národnostní politiku od myšlenky státu, na jejímž základě pak vyrůstala politika směřující k odnacionalizování národnostní menšiny. Kdežto nacionální socialista věří v nezcizitelnost „národní osobnosti"[6] vlastního a tím tedy i cizího národovství. Pokud by nacionální socialista jednal jinak, byl by v rozporu se sebou samým, prohlásil Neubacher. Nacionálněsocialistické hnutí je přesvědčeno o tom, že pouze radikální ujasnění národních práv a důsledné dodržování těchto zásad může vést k tomu, že se celý středoevropský prostor zbaví jedovaté politické atmosféry. Neubacher posléze žádal zástupce Čechů, aby se v případech, kdy by podřízení funkcionáři NSDAP jednali proti těmto zásadám, se stížnostmi obraceli osobně na starostu města a tento že pak učiní patřičnou nápravu. Dr. Neubacher požádal, aby Češi referovali o případných pokusech, kdy by byl na české rodiče vytvářen nátlak, aby přihlásili své děti do německých škol, a přislíbil: *„Rakouští Čechoslováci mohou mít proto plnou důvěru ke starostovi města Vídně a nemusí mít z ničeho obavy."* Starosta dále řekl, že nepochybuje o reálně politickém smyslu rakouských Čechů za historických okolností, které nyní svým činem nastolil Vůdce německého národa, a že se díky tomuto smyslu pro realitu budou odpovídajícím způsobem řídit i ve svém vystupování jako občané státu. Neubacher pak ještě jednou zdůraznil, že nacionální socialismus zná v otázkách péče o národní charakter národnostních menšin pouze jeden postoj, a tím je prý ona spravedlnost, kterou si nekompromisně nárokuje sám nacionální socialista pro vlastní národní charakter a uplatňuje ji i vůči cizí národnostní menšině.

Historikové dnes dokládají, že tato Neubacherova slova byla míněna upřímně a pramenila z jeho nejhlubšího idealistického nacionálněsocialistického přesvědčení, v němž neviděl žádný názorový rozpor. Důkazem těchto jeho snah je také dopis, který adresoval o rok později říšskému komisaři a župnímu vedoucímu Josefu Bürckelovi. V tomto dopise se výslovně praví: *„Se vší jasností jsme před lidovým hlasováním vyjádřili,*

6 V originále *Volkspersönlichkeit.*

že na základě našeho pojetí národního charakteru menšin jim přiznáváme všechna práva, která požadujeme pro naši vlastní menšinu... Vždy jsem v oblasti svého působení měl vliv na to, že českým rodičům nesmělo být žádnými donucovacími prostředky bráněno v tom, aby posílali své děti do menšinových škol... Velkočeské iluze jsou vyřízené, česká menšina ve Vídni přestala představovat nacionální hrozbu vlastního životního prostoru. Vývoj ve školství se vší jasností ukazuje, že se národně uvědomělá česká menšina velmi početně zmenšuje. Hovořil bych snad i o rezignaci české menšiny. Tato vývojová tendence nám významně usnadňuje politiku největšího vycházení vstříc... Jistě je též vaším názorem, abychom na tomto úseku bezvýhradně plnili sliby, které jsme učinili s poukázáním na vlastní světový názor."

Ještě den před setkáním vídeňského starosty se zástupci české menšiny obdržel župní vedoucí Josef Bürckel telegram z Berlína, který obsahoval onen později realizovaný návrh na provedení separátního lidového hlasování příslušníky české menšiny. Odstartovala usilovná propagandistická kampaň české menšiny, směřovaná k tomu, aby Češi k otázce sjednocení s Německem odevzdávali pozitivní hlasy a hlas „pro Adolfa Hitlera". Významná byla podpora zejména ze strany českého školského svazu Komenský, který spravoval několik českých škol ve Vídni. S intenzivní pomocí učitelstva a všech korporací a svazů české menšiny se podařilo vytvořit „Československý ústřední výbor" a zřídit celkem 27 okrskových propagandistických centrál. Volebním úřadům bylo doporučeno na 35 vedoucích volebních okrsků, 105 přísedících a 105 náhradníků. Během tohoto krátkého období bylo rozděleno přes 70 000 letáků a rozšířeno více než 15 000 pozvánek na shromáždění. Volební výbor nechal vytisknout 1500 informačních oběžníků a 400 plakátů pro příslušníky české menšiny. Dokonce i tři nejvýznamnější české noviny, které v té době ve Vídni vycházely, se daly naprosto do služeb volební propagandy, pročež musely zvýšit náklad na 22 000 exemplářů. Na 30 shromážděních o významu hlasování pro Čechy mluvilo mnoho řečníků ke zhruba 15 000 posluchačů. Obsah českých plakátů byl částečně formulován rafinovaně, protože měli být pozitivně motivováni i ti Češi, kteří v žádném případě nebyli o svém „ano" Adolfu Hitlerovi přesvědčeni. A tak se vyskytly dvojsmyslné plakáty, které hlásaly např. *„Myslete na to, že dnes neplatí slova, ale činy!"*

Jak uváděl historik Karl M. Brousek, zabývající se historií obyvatel české národnosti na území Rakouska, byly výsledky separátního českého hlasování tak jednoznačně pozitivní, že z toho byli překvapeni i někteří čeští funkcionáři ve Vídni. Své hlasy totiž odevzdalo 23 263 voličů s „československou národnostní příslušností", z nichž k otázce „anšlusu" pod vedením Adolfa Hitlera odpovědělo 23 200 „ano" a pouze 31 Čechů hlasovalo „ne"; 32 hlasů bylo neplatných. Spokojenost byla určitě i na německé straně, jak ostatně dokazuje německý stranický dopis adresovaný Josefu Bürckelovi ze dne 15. dubna 1938: „*... daný slib byl tedy čestně splněn a tím byla jednoznačně dokázána nezlomitelná loajalita české menšiny ve Vídni s velkým německým národem a jeho Vůdcem...*" Je záhodno uvést, že tento loajální přístup příslušníků české národnostní menšiny výrazně spočíval v pragmatickém poznání, že to bude zřejmě ta nejlepší cesta, jak vzít vítr z plachet eventuálním protičeským náladám a zajistit pokud možno poklidnou a do jisté míry svéprávnou existenci menšiny v nejisté budoucnosti. Toto očekávání však později bylo z určité části zklamáno.

Nelze ovšem nezmínit zajímavý úkaz, který se projevil při prvním sčítání obyvatelstva po sjednocení s Německou říší, jež se konalo v předvečer druhé světové války, v roce 1939. V té době, tj. několik měsíců po zřízení Protektorátu Čechy a Morava, určitě nemohlo být výhodou hlásit se otevřeně k české národnosti. Dotazníky se při tomto sčítání ptaly na mateřský jazyk dotazovaných. A tentokráte udalo českou nebo slovenskou národnost překvapivých 56 248 osob. Překvapivých proto, že ve srovnání s rokem 1934, kdy se konalo poslední sčítání lidu, to znamenalo nárůst o plných 42 %. (Výsledky sčítání lidu z roku 1934 však také nelze označit za reálné, protože velká část Čechů byla sociálně demokraticky organizována. Aby někteří Češi maskovali svou ilegální sociálně demokratickou činnost, raději neuváděli českou národnost.) Tento výsledek z roku 1939 byl překvapivý i pro nacionálněsocialistické funkcionáře, kteří nejprve zvažovali, zda vůbec mohou tento výsledek v takovéto formě zveřejnit. Jisté je, že tento vzestup se dal vysvětlit změnou otázky ve formulářích. Zatímco v roce 1934 byla dotazována „obcovací řeč", v roce 1939 zněl dotaz na řeč mateřskou. Ale v roce 1939 byl zkoumán počet příslušníků menšiny nejen podle mateřského jazyka, nýbrž také podle „národnostní příslušnosti". Tady už byl výsledek naprosto odlišný –

k české národnosti se přihlásilo pouze 13 496 lidí, tj. naprostá většina lidí s českým mateřským jazykem se přihlásila k německé národnosti.

Výsledek lidového hlasování o anšlusu Rakouska z 10. dubna 1938 mimochodem přinesl podíl 99,73 % hlasů s „ano". Výsledek separátního hlasování příslušníků české národnostní menšiny byl na chlup shodný s celoněmeckým – taktéž 99,73 %.

Vídeňští Sokolové s hákovým křížem

Díky své nacionální a cvičební disciplíně byl vídeňský Sokol (založený coby „župa rakouská" v roce 1893) chápán jako reprezentativní pojítko k sousední vlasti a tyto vazby měly být demonstrovány i po připojení Rakouska k nacionálněsocialistickému Německu účastí na 10. jubilejním sletu začátkem července 1938 v Praze. Sokolský časopis Stráž na Dunaji – Věstník sokolské župy Rakouské v dubnu 1938 radostně oznámil, že je na sletu v Praze povolena plná účast vídeňských Sokolů. Tento plán nebyl pokažen ani událostmi kolem částečné mobilizace v Československu v květnu 1938, ačkoliv tato vojensko-politická akce, jejíž skutečné důvody a cíle dodnes nejsou dostatečně vyjasněny, zanechala v postojích funkcionářů NSDAP všeobecně negativní protičeskou odezvu. Přes napjaté mezinárodní vztahy byla účast Sokolů na sletu v Praze povolena a byl jim zaručen i návrat do Říše. Počítalo se s 1 500 účastníky, kteří se do Prahy vydají hromadně vlakovými transporty, i s dalšími individuálně cestujícími. Gerland v přísně tajném hlášení o sokolské účasti župy Niederdonau (tj. Dolních Rakous) napsal:

„Dozvídám se právě prostřednictvím dopisovatele jedněch sudetoněmeckých novin, že se vídeňští Sokolové v Praze chovali vesměs slušně. Jeli do Prahy... s vlajkou s hákovým křížem. Na pražském nádraží ji ale museli odevzdat, protože jim bylo vyhrožováno a řečeno, že budou zbiti, pokud by pochodovali s vlajkou, na které je hákový kříž. Přesto vídeňští Češi nadále trvali na tom, aby směli ukazovat vlajku s hákovým křížem. V návaznosti na to bylo v ulicích, kterými byl v Praze veden pochod Sokolů, tlampači po dobu celého dopoledne v krátkých časových úsecích hlášeno, aby se Češi chovali klidně, až vídeňští Sokolové napochodují s praporem s hákovým křížem... Cvičebně se vídeňští Sokolové prý výtečně předvedli." Tolik pozitivní vyjádření

funkcionáře NSDAP, kterého ale jinak určitě není třeba podezřívat z přílišné náklonnosti k Čechům (!).

Nicméně toto odvážné vystoupení na sletu bylo nejen vrcholným úspěchem národního uvědomění vídeňských Čechů, ale zároveň i jakýmsi epilogem. Po mnichovských událostech a po vzniku Protektorátu Čechy a Morava přišli vídeňští Češi o svou největší psychickou podporu a tudíž nyní hlavní úsilí spočívalo v zachování co možná největšího počtu českých škol a spolků. Národní „tvrdošíjnost" postupně upadala a velká část vídeňských Čechů za války, co se týče národnostního cítění, postupem času rezignovala a asimilovala s okolím. To ale nic nemění na jednoznačné skutečnosti, že vídeňští Češi nebyli po převzetí moci nacionálními socialisty nikterak perzekuováni a nadále mohli využívat svých národnostních práv.

„NSDAP-Parteigenosse" Matěj Šindelář

Není snadné přesně určit, kolik Čechů ve Vídni kolem roku 1900 skutečně žilo. Čísla jsou velmi nepřesná a pohybují se mezi 100 000 až 400 000. Střízlivé odhady hovoří o 250 000–300 000 lidí české národnosti, žijících a pracujících v té době v hlavním městě monarchie. 1,6 milionová Vídeň tehdy byla druhým největším českým městem po Praze. Městská správa tedy měla pochopitelné obavy, aby se „zachoval německý charakter města". Zejména křesťansko-sociální starosta Vídně Karl Lueger proslul některými opatřeními, kterými chtěl zabránit dalšímu rozmachu českého nacionálního živlu ve městě. Tak například v roce 1897 bylo vydáno nařízení, že se obecním zaměstnancem Vídně může stát pouze občan hlásící se k německé národnosti.

Po vzniku československého státu do původní domoviny reemigrovalo téměř 150 000 Čechů. Vídeň totiž po první světové válce trpěla hladem a Češi si od nového „státu Čechoslováků" slibovali lepší budoucnost. Nová rakouská sociálnědemokratická správa Vídně však byla k Čechům vlídnější než ta předchozí, a tak Češi ve dvacátých letech minulého století ve městě mohli do značné míry realizovat svůj bohatý kulturní a hospodářský, ale i politický život, a byla zajištěna činnost nacionálně orientovaných organizací a spolků. Souviselo to také s tím, že česká menšina po roce 1918 stála

v jistém smyslu pod ochranou Československa. Odsud směřovaly i finanční injekce, které měly zahraničním Čechům pomáhat udržet a rozvíjet jejich národní aktivity. Vídeňští Češi byli tradičně většinově levicově orientovaní a v tomto směru i hodně agilní, a tak politické poměry po občanské válce a nastolení „austrofašismu" v roce 1934 život českých spolků a organizací ve Vídni postihly ve stejné míře jako všeobecně celou rakouskou sociální demokracii a rakouské komunisty, kteří byli následovně režimem rakouské Vlastenecké fronty politicky pronásledováni. Na druhé straně musel např. český učitelský personál spolku Komenský vstoupit do rakouské Vaterländische Front, tj. čeští učitelé byli jejími členy.

Zmíněná reemigrace a především dobrovolná asimilace Čechů se projevila i při sčítání lidu v roce 1923, kdy češtinu jako svůj „hovorový jazyk" uvedlo „pouze" 80000 občanů. V roce 1939, tedy v období po „znovusjednocení" Rakouska s Říší, se při sčítání lidu poprvé zkoumal ukazatel mateřské řeči – 56248 osob uvedlo nezávisle na své hovorové řeči jako mateřský jazyk češtinu (nebo slovenštinu). Toto číslo však nezahrnuje cifru již asimilovaných Čechů, kteří měli za mateřštinu německý jazyk. Během 2. světové války se do Vídně dostalo také 40000 většinou mladých Čechů z Protektorátu (a do okolní župy Niederdonau dalších 35000), kteří zde byli pracovně nasazeni.

Život „národních" Čechů se po březnu 1938 citelně změnil. V následujících letech bylo úřady poněkud zredukováno školství (počet škol apod.) a zejména pak během roku 1942 byla ukončena činnost několika organizací a spolků nacionálních a neasimilovaných Čechů a byl zastaven česky píšící tisk. V listopadu 1941 byl rozpuštěn vídeňský Sokol a na podzim 1942 došlo k zániku 12 sportovních klubů a spolků, mezi nimiž byl např. Orel. Naproti tomu existovaly spolky jako např. český fotbalový klub S.K. Moravia 10, kde z celkového počtu 68 členů 48 mužů sloužilo ve Wehrmachtu, takže klub byl úřady nakonec klasifikován jako převážně německý a jeho činnost nebyla zrušena. Podobný kosmetický osud „postihl" A.C. Slovan, který se pouze přejmenoval na A.C. Sparta. Nejbohatší český kulturní a školský spolek Komenský během války pronajímal řadu budov a objektů nejen městu, ale i Wehrmachtu a NSDAP. Za války tedy došlo k jistému omezení národního života vídeňských Čechů, ale tato omezení samozřejmě nepociťovaly asimilované osoby českého původu a osoby nehlásící

se za každou cenu k nacionálnímu češství. Mužská část asimilovaného českého obyvatelstva pochopitelně musela narukovat do Wehrmachtu. Konce války se dožily dvě veřejné české lidové školy (*Volksschulen*), které po celou dobu udržovalo město Vídeň.

Co se týče navenek sotva vnímatelného politického odboje a podzemní činnosti vídeňských Čechů v období národního socialismu, literatura zmiňuje v první řadě asi dvousetčlennou českou sekci ilegální Rakouské komunistické strany KPÖ, která se soustředila hlavně na propagační či osvětovou činnost v oblasti odpírání vojenské služby ve Wehrmachtu; dále pak 40člennou skupinu Curiue, vedenou farářem Josefem Pojarem, usilující o obnovení samostatného a demokratického Rakouska. Pamětní deska na vídeňském ústředním hřbitově připomíná 69 opozičních Čechů (a Slováků) zabitých během války.

Dle odhadu říšských rasových hygieniků měla až jedna čtvrtina obyvatel Vídně nějakým způsobem vazby na český původ. Historik Gerhard Botz hovoří o 400000–500000 lidí.[7] Během sedmi let pod hákovým křížem pociťovalo určitá omezení pouze češství národní (české kulturní, sportovní a politické spolky), avšak nikoliv „češství" asimilované, které bylo několikanásobně početnější. Tento autor ve své knize zmiňuje také dopis Martina Bormanna říšskému místodržícímu Vídně, Baldurovi von Schirachovi, ve kterém navrhuje očistit Vídeň od češství.

Je zbytečné rozepisovat se o stopách českého působení ve Vídni, které jsou spojovány s takovými jmény jako např. Karl Kolarik (a jeho Schweizerhaus v Prátru), Josef Prousek (a jeho proslulá síť cukráren Aida), prominentní sportovci Matthias Kaburek, Franz Cisar, Johann Urbanek, Josef Bican a v neposlední řadě fotbalový idol Matthias Sindelar.

U posledně jmenovaného se přeci jenom pozastavme, protože způsob jeho „adaptace" v období nacionálního socialismu, který díky své tragické předčasné smrti prožil pouze v začátcích, hovoří i za osudy mnoha dalších asimilovaných („zgermanizovaných") Čechů, kteří zdaleka nebyli tak slavní a nebyli středem pozornosti sdělovacích prostředků jako on.

Matthias Sindelar (původně Matěj Šindelář) – syn českých přistěhovalců a slavný rakouský fotbalový hráč – byl po druhé světové válce posmrtně

7 Více v jeho knize *Nationalsozialismus in Wien – Machtübernahme, Herrschaftssicherung, Radikalisierung 1938/39*. Mandelbaum Verlag, Wien 2008.

považován za uvědomělého antifašistu a ještě v roce 2003, kdy Rakušané slavili sto let od jeho narození, se na počest českého sportovce ve Vídni konal fotbalový turnaj přistěhovaleckých spolků, které tímto způsobem chtěly uctít jeho „antirasismus". Celá legenda o „antifašistovi" Sindelarovi vznikla hlavně díky česko-rakousko-židovskému literátovi Friedrichu Torbergovi, který jej zvěčnil ve své básni o tom, jak Sindelar raději zvolil cestu sebevraždy, než aby snášel život pod tíhou nacionálního socialismu. Zejména díky Torbergovi se po celá desetiletí tradovala nepodložená spekulace o Sindelarově sebevraždě. Celá legenda však měla již od začátku své šrámy a nakonec před několika lety splaskla jako jedna velká bublina, když se objevily další „kompromitující" dokumenty z tajuplného a dosud neobjasněného „případu Sindelar".

Ale pěkně popořádku. Matěj Šindelář (nar. 1903) pocházel z Kozlova u Jihlavy a již ve svých třech letech odešel s rodinou za lepším do Vídně. Pocházel z chudých poměrů a osud rodiny tvrdě poznamenal rok 1917, kdy jeho otec padl na frontě u Isonza, kde vykrvácelo velké množství českých vojáků rakousko-uherské armády. Rok na to byl objeven Sindelarův fotbalový talent a od té doby se začala psát jeho bohatá sportovní kariéra. Byl několikrát vyznamenán jako nejlepší rakouský fotbalista 20. století a působil jako kapitán legendárního „Wunderteamu", slavícího jeden úspěch za druhým. Sindelar se stal idolem rakouského fotbalu.

Dne 12. března 1938 vpochodovaly německé vojenské jednotky přes rakouské hranice a zem se stala součástí Německé říše. Rakouský národní fotbalový tým, který se čerstvě kvalifikoval na mistrovství světa ve Francii, byl rozpuštěn. Jako náhražka bylo v dubnu 1938 zorganizováno tzv. „anšlus-utkání" mezi „Altreichem" (Německem) a Východní markou (Rakouskem). Kapitán rakouského týmu Sindelar nařídil, aby jeho hráči naběhli na trávník v červeno-bílo-červených dresech (tedy v rakouských národních barvách) a ne v tradičních černo-bílých, což Němci museli chápat jako menší provokaci. Během hry Sindelar několikrát naschvál nechal promarnit šance silnějšího rakouského týmu a když vstřelil první gól do německé branky, vesele zatancoval před tribunou fanoušků z „Altreichu". Druhou trefu pak docílil Sindelarův kamarád Karl Sesta a rakouský tým vyhrál 2:0.

Přes všechna Sindelarova škádlení zapůsobil talent fotbalisty českého původu i na říšského trenéra Seppa Herbergera, který jej následně

několikrát povolal do říšskoněmeckého národního mužstva (například při příležitosti mistrovství světa v roce 1938). Matthias Sindelar však nabídky odmítal.

S nástupem nacionálního socialismu byl všeobecně zakázán „zažidovaný" profesionální fotbal a mnoho profesionálních klubů bylo rozpuštěno, takže se Sindelar musel poohlédnout po nějakém jiném zdroji příjmů. Do oka mu při tom padla dobře prosperující kavárna „Annahof" v Laxenburger Straße, která byla nabízena v rámci arizace.

Sindelar v rámci arizace samozřejmě úzce spolupracoval s nacionálněsocialistickými institucemi s tím, že syn českých přistěhovalců musel předložit přísežné prohlášení, že je „árijského původu". Při vyplňování potřebného formuláře Sindelar v kolonce *„je žadatel členem strany?"* (NSDAP) sice uvedl „ne", ale dva týdny nato obdrželo „arizační místo" posudkový dopis Krajského vedení IV NSDAP, župa Vídeň, kde stálo černé na bílém, že *„proti politickému postoji stranického soudruha Matthiase Sindelara není žádných námitek".* I rakouský fotbalový svaz, přejmenovaný nyní na „Německou říšskou ligu, župa 17 – kopaná", se za českého fotbalistu u „arizačního místa" přimluvil, aby vyhověním Sindelarovy žádosti o převzetí bývalé židovské kavárny *„bylo odpovězeno obzvláštnímu přání vedoucího říšského sportu a jeho zájmu o přední postavení německého sportu."* Sindelar kavárnu „odkoupil" za 20 000 říšských marek. Při příležitosti znovuotevření kavárny českého fotbalisty NSDAP slavnostně předvídala „velkou budoucnost fotbalu Východní marky". Původní majitel kavárny, Žid Simon Drill, později skončil v koncentračním táboře. Matthias Sindelar měl na Drilla údajně vyvíjet nátlak, aby jej k odstoupení kavárny donutil.

Naposledy si Matthias Sindelar zahrál kopanou 26. prosince 1938 se svým klubem „Austria", jenž se tak po zásahu úřadů od března 1938 nesměl jmenovat, ale po četných protestech fanoušků klub nakonec dostal název již neexistujícího státu zpět. Matthiasovi do konce života zbýval ani ne měsíc.

Dne 23. ledna 1939 byl nalezen mrtev ve svém bytě. Vedle něj ležela jeho krátkodobá známost nevalné pověsti – Camilla Castagnolová, barmanka židovského původu. Zemřela den po Sindelarovi, aniž by mezitím přišla k vědomí. Kriminalistům se tedy nepodařilo vyslechnout korunního svěd-

ka – nebo pachatele. Veřejnost byla Sindelarovou smrtí zděšena a bulvární deník *Kronen-Zeitung* denně ve velkém spekuloval o příčině fotbalistovy smrti. Oficiální verze zněla otrava oxidem uhelnatým, zapříčiněná poruchou komína. Vyskytla se však celá řada nesrovnalostí – komín prý byl v pořádku a Sindelarova sebevražda byla jeho přáteli vyloučena. Všechno nasvědčovalo tomu, že *„tento nádherný člověk se stal obětí vraždy"*, jak napsaly zmíněné noviny. A skutečně to potvrzují i některé další stopy nalezené v Německu v 90. letech. Sindelara s největší pravděpodobností otrávila jeho přítelkyně, která podle výpovědi řady svědků prahla v první řadě po fotbalistově majetku a tušila, že se s ní chce rozejít. Naproti tomu rakouské emigrantské kruhy v západní Evropě (uprchlíci z Rakouska před nacionálním socialismem) rozšiřovaly naprosto ničím nepodložené spekulace o hrdinné smrti dvou odpůrců okupace země, kteří se rozhodli pro sebevraždu.

Mimochodem, nacionálněsocialistická Vídeň českému fotbalistovi uspořádala pohřeb ve formě státního aktu, kterému přizvukovala NSDAP, jež Sindelare prohlásila za *„nejznámějšího vojáka vídeňského fotbalového sportu"*. Smutečního aktu se zúčastnilo 15 000 lidí. V čele smutečních hostů stál SA-Brigadeführer Thomas Kozich, jeden ze zástupců starosty města, SS-Obersturmbannführer Felix Rinner (zastupoval župního vedoucího sportu), dále pak zástupci všech vídeňských fotbalových klubů, ale i delegace jiných sportovních svazů. Dorazilo i mnoho smutečních věnců, včetně překrásného věnce od německého fotbalového svazu a od SS-Obergruppenführera Ernsta Kaltenbrunnera (vyšší vedoucí SS a policie na území bývalého Rakouska, popraven 1946). U rakve se objevily také květiny z celého světa – z Berlína, Budapešti, Prahy, Düsseldorfu, Itálie nebo dokonce až z Londýna. Kozich, člen NSDAP již od roku 1931, který byl v době zákazu strany v Rakousku i několikrát vězněn, o Sindelarovi u hrobu prohlásil, že svým nasazením učinil neobyčejně mnoho pro německý sport, ale zejména toho nejvíce udělal pro Vídeň. Byl prý vždy zářící příklad opravdového a pravého kamarádství: *„Sindelaruv duch bude nadále žít v srdcích německých sportovců. Město Vídeň nikdy nezapomene na mistra techniky a oduševnělé fotbalové hry a bude si umělce na zeleném trávníku stále s úctou připominat."* Na konci navíc vystoupil malý školák a člen Deutsches Jungvolk (předstupeň Hitlerovy mládeže) Otto Naglic,

který svému idolu poděkoval jménem německé mládeže a prohlásil: *„Nikdy na tebe nezapomeneme a kdyby se náhodou měl jednou objevit někdo, kdo by uměl hrát fotbal stejně jako ty, tak mu budeme říkat Sindelar číslo 2."*

V roce 2003 citoval mj. vídeňský levicový časopis *Falter* dokumenty, z nichž jednoznačně vychází najevo, že Matthias Sindelar při arizaci kavárny koketoval s NSDAP a má na svědomí osud původních židovských majitelů.

Osud tzv. zgermanizovaného Čecha a slavného sportovce Matěje Šindeláře je zvláště v kontextu s tím, že se pro nacionální socialisty nakonec stal „vzorem pro německou mládež", jednoduše fascinující, uvědomíme-li si, že „Němcem" se tento talentovaný muž stal čistě náhodou a němčina nebyla jeho prvopočátečním mateřským jazykem. Příběh tohoto prominentního vídeňského Čecha je zde uveden proto, že v řadách obyčejných asimilovaných Čechů najdeme spousty víceméně podobných případů. A kolik takových „zgermanizovaných" Čechů položilo život v uniformě Wehrmachtu? To se nikdy přesně nedozvíme.

Prameny:

Botz, Gerhard: *Nationalsozialismus in Wien – Machtübernahme, Herrschaftssicherung, Radikalisierung 1938/39*. Mandelbaum Verlag, Wien 2008.

Brousek, Karl Maria: *Wien und seine Tschechen. Integration und Assimilation einer Minderheit im 20. Jahrhundert*. R. Oldenbourg Verlag, München 1980.

Hummelberger, Walter: Die Wiener Tschechen und der „Anschluß". In: *Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte*. Verein für Geschichte der Stadt Wien, Wien 1978.

Schubert, Karl: *Die Geschichte des österreichischen Judentums*. Böhlau Verlag, Wien 2008.

Dobový tisk: *Wiener Bilder, Das Kleine Blatt*.

KAPITOLA VI.

Seznam lidí, kteří pomohli vypátrat Heydrichovy vrahy

„Odměna v částce jednoho milionu říšských marek, vypsaná německou říšskou vládou, a další jeden milion říšských marek, vypsaný protektorátní vládou, budou v nejbližších dnech jako dík a uznání vyplaceny četným českým osobám, které pomáhaly při vypátrání pachatelů." Toto sdělení protektorátního tisku z 22. června 1942 u všímavých Čechů dodnes vzbuzuje otázku, kdo byli čeští lidé, kteří byli za svou pomoc při vypátrání vrahů nakonec odměněni finančními částkami, nebo jaký byl jejich osud po skončení druhé světové války. Mnohé zůstane nadále bez odpovědi, ale jmenný seznam odměněných osob se zachoval v archivu, včetně údajů o finančních obnosech, které jim byly vyplaceny.

Dobové uveřejnění zprávy o vyplacení odměn „četným českým osobám" nebylo náhodné, protože se mezi Čechy ústní propagandou šířilo tvrzení, že spolupracující osoby z řad českého národa beztak žádné peníze neobdrží. Například v denní zprávě Sicherheitsdienstu z 1. června 1942 se uvádí případ ze středních Čech: *„O odměně vypsané na dopadení atentátníků se v Mělníku a Brandýse nad Labem (území Oberlandratu Jičín) šeptanou propagandou šíří zvěst: Kdo učiní udání, bude rovněž zatčen a odsouzen. Peníze beztak neobdrží."* Těmto záměrným klamům šeptané propagandy by se z německé strany sice dalo úspěšně čelit třeba už jen původně plánovanou formou slavnostního předávání finančních odměn osobám, které dopadení parašutistů napomohly. Tento nápad však nebyl realizován. Karl Hermann Frank změnu původního plánu dokumentuje v protokolu o svém rozhovoru s předsedou vlády Jaroslavem Krejčím: *„Vysvětlil jsem panu Krejčímu, proč bylo upuštěno od původního plánu ve slavnostní formě za přítomnosti protektorátní vlády na Pražském hradě rozdělit prémiové*

peníze ve výši 5 milionů korun protektorátním příslušníkům, kteří přispěli k objasnění atentátu. Požádal jsem ho, aby sdělil také jednotlivým členům vlády důvody změny našich původních úmyslů. Jako důvod jsem mu udal, že příjemci peněz sami od sebe naléhavě prosili, aby zůstalo zachováno jim dříve přislíbené inkognito." Český domácí tisk pak vysvětloval neuveřejnění jmenného seznamu osob odměněných za pomoc při dopadení parašutistů tím, že *„jména těchto kdysi svedených, kteří se nyní navrátili do národa, nemohou být jmenována v zájmu jejich osobní bezpečnosti, neboť londýnská ústředna vrahů, resp. její‚česká' sekce by se velmi ráda dozvěděla, kdo z vysazených agentů zkřížil plány této zločinecké ústředny"* (*Polední list*, 25. 6. 1942).

Pozdější oznámení o tom, že se přikročilo k vyplácení a rozdělení celkové odměny českým pomocníkům při dopadení Heydrichových vrahů, bylo samotnými Čechy přijato s obzvláštním zadostiučiněním. Například mezi českým obyvatelstvem na Kladensku byl zastoupen názor, že rozdělování odměny Čechům je tou nejlepší odpovědí na anglické tvrzení, že slibovaná německá odměna údajně představuje pouze past.[1] Oznámení o vyplácení Češi chápali jako dodržení slova německou stranou. *„Na druhou stranu šovinisticky smýšlející Češi vylučují, že tvrzení o vyplácení je pravdou, protože nebyla zveřejněna jména odměněných"*, uvádělo se v situační zprávě Sicherheitsdienstu. Takto ovšem uvažovala pouze menší část Čechů: *„Většinou jsou ale lidé přesvědčeni o tom, že ke zveřejnění jmen se nepřistoupilo pouze z toho důvodu, aby dotyčné osoby nebyly vystaveny nenávisti vlastních soukmenovců. Částečně v kladných komentářích vyjadřují uznání německé policii za svědomitost, se kterou bylo vedeno šetření."*[2]

Česká protektorátní veřejnost se tedy seznam lidí, kteří obdrželi odměnu, dozvědět nesměla. Ale ani poválečná česká veřejnost nepovažovala za příliš důstojné si připomínat, že minimálně 80 Čechů podalo informace přínosné k dopadení atentátníků, a tak lze usuzovat, že za těchto okolností o zveřejnění takového seznamu prakticky nebyl zájem. Kolektivní hněv se soustředil pouze na „zrádce" Karla Čurdu a Viléma Gerika, kteří byli odměněni polovinou celkového obnosu.

---

1 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 25. 6. 1942, č. 75/42.
2 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 27. 6. 1942, č. 76/42.

Z hlášení pražské tajné státní policie, zaslaného státnímu tajemníkovi K. H. Frankovi, vyplývá, že k datu 24. prosince 1942 bylo z celkové sumy 20 milionů korun (což odpovídalo 2 milionům říšských marek) doposud vyplaceno 15 399 000 korun ve formě odměny konkrétním osobám, které svými údaji přispěly k vypátrání Heydrichových vrahů. Zbytek z této sumy, tj. 4 601 000 korun, byl převeden na zvláštní konto u banky Kreditanstalt der Deutschen in Prag, kterým byl oprávněn disponovat pouze K. H. Frank.

Následuje jmenný seznam všech osob, kterým byla suma 15 399 000 korun rozdělena (česká jména a někdy i příjmení se tehdy v německých dokumentech automaticky poněmčovala, tudíž bylo v některých případech nemožné určit skutečnou národnost osob – v těchto sporných případech je méně pravděpodobné správné znění jména uvedeno v závorce). V seznamu se v naprosté většině nachází jména českých občanů, nalézáme v něm ovšem i několik Němců:

1. Jaroslav Procházka (50 000 korun)
2. Marie Navarová (200 000 korun)
3. Theodor Šulc (200 000 korun)
4. Josef Klimeš (200 000 korun)
5. Tomáš Grosslicht (200 000 korun)
6. Michal Lofergyuk (100 000 korun)
7. Ivan Lošák (100 000 korun)
8. Helena Pecharová (100 000 korun)
9. Anežka Rožková (150 000 korun)
10. Rudolf Šrámek (100 000 korun)
11. Františka Sedláková (100 000 korun)
12. Božena Kalinová (100 000 korun)
13. Josef Zavázal (100 000 korun)
14. František Kohout (30 000 korun)
15. Růžena Máslová (50 000 korun)
16. Stanislav Hauf (50 000 korun)
17. Božena Volfová (30 000 korun)
18. Karel Douša (50 000 korun)
19. Václav Pražák (30 000 korun)
20. Václav Laštovka (30 000 korun)

21. Karla Vaková (50 000 korun)
22. Berta Zawodnik [Závodníková?] (200 000 korun)
23. Marie Šprunglová [Sprungl?] (200000 korun)
24. Friedrich [Bedřich?] Platt (100 000 korun)
25. Hermine [Hermína?] Ullmann [Ullmannová?] (30 000 korun)
26. Franz Werner Bobe (100 000 korun)
27. Josef Müller (50 000 korun)
28. Franz [František?] Zitta (200 000 korun)
29. Franz [František?] Brauner (200000 korun)
30. Jiřina Kučerová (50 000 korun)
31. Cecílie Adamová (100 000 korun)
32. Sofie Čermáková (50000 korun)
33. Antonín Boháč (100 000 korun)
34. Bohumil Straka (100 000 korun)
35. Antonín Marek (50 000 korun)
36. Oldřich Vašek (50 000 korun)
37. Kateřina Binderová (30 000 korun)
38. Bohumil Havlíček (100 000 korun)
39. Emil Staněk (30 000 korun)
40. Marie Špiclová (30 000 korun)
41. Vilém Nejl (50 000 korun)
42. Helena Havlíčková (30 000 korun)
43. František Zima (50 000 korun)
44. Stanislav Dohnal (30 000 korun)
45. Antonín Opletal (30 000 korun)
46. Karel Pekánek (30 000 korun)
47. Josef Bílek (50 000 korun)
48. MUDr. Jindřich Polák (100 000 korun)
49. Jan Anton (50000 korun)
50. Karel Hansal (50 000 korun)
51. Josef Kafka (30 000 korun)
52. Josef Šotona (30 000 korun)
53. Adolf Dyčka (30 000 korun)
54. Josef Kučera (100 000 korun)
55. Josef Soustružník (50 000 korun)

56. Karel Novotný (50 000 korun)
57. Bohuslav Winter (30 000 korun)
58. Karl [Karel?] Hertel (30 000 korun)
59. Ladislav Klein (30 000 korun)
60. Emil Knappe (50 000 korun)
61. Rudolf Kuba (30 000 korun)
62. Detlef Schmidt (100 000 korun)
63. Josef Pittermann (25 000 korun)
64. Václav Raim (25 000 korun)
65. Karel Kopáček (50 000 korun)
66. Antonín Halfar (30 000 korun)
67. František Němec (20 000 korun)
68. Heinrich [Jindřich?] Hollern (20 000 korun)
69. Dr. Oldřich Kolčava (10 000 korun)
70. Vilém Dvořáček (20 000 korun)
71. Františka Gruberová (100 000 korun)
72. Josef Fritzbauer (100 000 korun)
73. Franz [František?] Koznauer (30 000 korun)
74. Karel Pulpán (30 000 korun)
75. České Budějovice a Hradec Králové[3] (23 000 korun)
76. Jihlava (8 000 korun)
77. Pardubice (2 000 korun)
78. Jaroslav Panenka (10 000 korun)
79. Ladislav Štěpánek (10 000 korun)
80. Václav Veselý (10 000 korun)
81. Odměna pro 8 českých policejních agentů (26 000 korun)
82. Vladimír Moračevič (10 000 korun)
83. Karel Čurda (5 000 000 korun)
84. Vilém Gerik (5 000 000 korun)

Již 26. června 1942 obdržela svou odměnu ve výši třiceti tisíc korun také Božena Volfová z Prahy 8 (uvedena v předchozím seznamu na pozici č. 17, bytem Na Kolínské 15) a část odměny, jmenovitě 5000 korun, si dovolila

3 V dokumentu ani v jiných zdrojích se blíže neuvádí, zda označení obce na seznamu znamená vyplacení odměny tamnější radnici či např. místní četnické stanici apod. Každopádně s největší pravděpodobností nejde o soukromé osoby, jednotlivce.

odevzdat ve prospěch pozůstalých po padlých příslušnících SS a stejnou sumu darovala Německému červenému kříži. V dopise adresovaném státnímu sekretáři K. H. Frankovi Volfová doslova uvádí, že *„podepsaná si dovoluje věnovat z této odměny obnos 5000 K pozůstalým po padlých kamarádech SS"* a před svůj vlastnoruční podpis uvedla *„vděčná a upřímně oddaná"*. Řídící úsek Sicherheitsdienstu v Praze informoval o pár týdnů později osobního referenta státního tajemníka K. H. Franka, dr. Giese, o politickém smýšlení Volfové v podstatě velmi pozitivním způsobem: *„Volfová je vdána za zaměstnance nakladatelství Melantrich Zdeňka Volfa, narozeného 23. 12. 1905 v Mladé Boleslavi. Oba manželé jsou po politické i charakterové stránce úplně spolehliví. V nakladatelství Melantrich jsou svým přátelstvím k Němcům známí a jsou proto často od Němcům nepřátelských Čechů osočováni. Žijí v ústraní a věnují se málo společenskému životu. Sociální poměry obou jsou spořádané, avšak mimo plat manžela nemají žádný další majetek. Volfová obdržela za údaje v souvislosti s atentátem na SS-Obergruppenführera Heydricha odměnu 30 000 K. Volfová dala k dispozici ihned prostřednictvím místní skupiny NSDAP Německému Červenému kříži 5000 K a dalších 5000 K převedla poukázkou kanceláři pana státního tajemníka s prosbou, aby byla suma použita pro pozůstalé padlých příslušníků SS."*

Prameny:

Denní situační zprávy Sicherheitsdienstu č. 75/42 a 76/42. Národní archiv, f. Úřad říšského protektora pro Čechy a Moravu, 114-308-4.

Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/426, inv. č. 678

Šustek, Vojtěch: Pražané pod tlakem nacistické propagandy během druhého stanného práva na území tzv. Protektorátu Čechy a Morava. In: *Evropská velkoměsta za druhé světové války (Každodennost okupovaného velkoměsta. Praha 1939-1945 v evropském srovnání).* Scriptorium, Praha 2007.

KAPITOLA VII.

Češi v německých ozbrojených složkách

V letech 1939-1945 sloužily ve Wehrmachtu, Luftwaffe, Kriegsmarine a u Waffen-SS tisíce vojáků českého původu (záměrně se zde vyhýbáme označení „české národnosti", neboť zde sloužili Moravci[1], vojáci slezské národnosti a vojáci českého původu, kteří se po 10. říjnu 1938 stali říšskými příslušníky – *Reichsangehörige*). Nejsou zde zahrnuti ani sudetští Němci, členové smíšených rodin ze Sudet (Sudetengau) a ani Češi z Protektorátu, kteří se přihlásili k německé národnosti. V řadách německých ozbrojených složek tedy sloužilo podstatně víc jedinců s „českou krví". Některé odborné odhady hovoří o statisících vojáků, počet příslušníků Wehrmachtu českého, slezského či smíšeného původu se pak odhaduje na desetitisíce. Český historik Viktor Grossmann například hovoří o přibližně 12 000 vojácích z Hlučínska a asi 20 000 osobách pocházejících z Těšínska. [1] Tomáš Krystlík odhaduje, že za 2. světové války bylo ve Wehrmachtu a dalších složkách německých branných sil včetně SS alespoň 60 000 Čechů, resp. osob českého původu[2]. To je mnohem více, než jich bylo v československých jednotkách na straně spojenců.

Politické síly ČSR i její oficiální historici se velice snažili, aby se služba těchto mužů v německých ozbrojených složkách nikdy nestala součástí oficiální české historiografie. To se dařilo až do poloviny devadesátých let, kdy se v souvislosti s otázkou odsunu či vyhnání sudetských Němců

1 *Moravci* je historický název pro obyvatelstvo pruského Slezska žijící severně od řeky Opavy, hovořící tzv. moravským nářečím a pociťující zvláštní národní identitu.

2 Dochází k tomuto odhadu takto: Sečtl počet osob české (československé) národnosti žijících po Mnichovu 1938 na území, které připadlo k Německé říši, neoptující pro ČSR, resp. Protektorát. A dále k nim přičetl osoby, které byly zapsány do Deutsche Volksliste, Abt. III. Celkový počet činí 287 000 osob, z toho je polovička mužů a z nich necelá polovina byla odvedena do německých ozbrojených sil.

z Československa začalo hovořit o období autokratické druhé republiky, vysídlení československých státních občanů z odstoupených území ČSR po 1. 10. 1938 a Slovenska po 18. 3. 1939, o Protektorátu Čechy a Morava, o Říšské župě Sudety (*Reichsgau Sudetenland*) a začaly se analyzovat a hodnotit události z let 1938-1945.

V roce 2005 vyšla kniha Františka Emmerta *Češi ve Wehrmachtu. Zamlčené osudy*, která obnažila zapovězený problém služby Čechů ve Wehrmachtu. [2] I když jde vpravdě o průkopnické dílo, některé výklady přesto nezůstaly nic dlužné mýtům, stereotypům a iluzím, které do výkladu českých dějin a historického vývoje česko-německých vztahů vnesla státní historiografie a její historici. Autor se v popisu služby Čechů ve Wehrmachtu soustředil jen na území Hlučínska a Těšínska, které scestně zařadil na severní Moravu, ač se jedná o historická území, a zcela vynechal území Sudet (*Reichsgau Sudetenland*) a dalších území odstoupených po 1. 10. 1939 Německu, která byla zařazena k Bavorsku (severní Böhmerwald k Reg. Bez. Niederbayern, Oberpfalz) a k Rakousku (jižní Čechy a jižní Morava k *Reichsgau Oberdonau a Niederdonau*). V kapitole „Říšské občanství" v českých zemích během okupace [3] nebere v úvahu rozdíl mezi pojmy říšská příslušnost a říšské občanství. Přichází s tvrzením, že Češi na obsazených územích zůstali českými státními občany. Pozapomněl na *„smlouvu mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce"*, podepsanou 20. listopadu 1938 v Berlíně.

Tvrzení Emmerta, že Češi v obsazených Sudetech zůstali i nadále československými státními občany (po 15. 3. 1939 byli občany Protektorátu Böhmen und Mähren), není pravdivé. Smlouvy mezi ČSR a Německem o státní příslušnosti a opci využilo celkem 512793 Čechů, z nichž se 291000 rozhodlo pro česko-slovenské občanství (po 15. 3. 1939 byli občany Protektorátu Čechy a Morava) a 174143 pro říšské státní občanství. Ernst Müller, odpovědný v sudetské župě za národnostní otázku, v roce 1943 odhadoval počet Čechů, kteří se přihlásili k německé národnosti, na 100000. Z toho plyne, že v Sudetenlandu žili Češi s československou (od 15. 3. 1939 s protektorátní) příslušností a obyvatelé českého původu s říšskou státní příslušností. V Protektorátu byli jen Češi s protektorátní příslušností.

K osvětlení otázky odvádění mužů z Hlučínska do vojenské služby je třeba začít „říšskou a státní příslušností" dle Zákona o říšské a státní příslušnosti[3] z 22. 7. 1913, který platí dodnes a je základem německého státoobčanského práva. Na základě tohoto zákona se stali říšskými a státními příslušníky všichni obyvatelé Německé říše bez ohledu na národnostní původ – tedy Němci, Lužičtí Srbové, Poláci, Židé, Alsasané a Moravci z Hlučínska. Tito pak automaticky získali říšskou příslušnost po záborech v letech 1938-1941. Etničtí Němci žijící mimo Říši (*Volksdeutsche*) neměli v zásadě možnost získat říšské občanství. Po Mnichovu na základě zmíněného zákona získali všichni obyvatelé Hlučínska říšskou státní příslušnost. Dle sčítání obyvatel ze dne 17. 5. 1939 na Hlučínsku žilo 52 036 německých obyvatel, z nichž mělo 51 455 říšskou státní příslušnost. Podle tohoto sčítání nikdo neuvedl jako mateřský jazyk češtinu. Moravci na základě říšské příslušnosti museli sloužit v německých branných silách. [4] Speciální skupinu českých vojáků Wehrmachtu pak tvořili Slezané z Těšínska.

Jiná byla situace v Říšské župě Sudety. Dle sčítání obyvatel ze 17. 5. 1939 na jejím území (*Reichsgau Sudetenland* od 30. 10. 1938) žilo celkem 2 943 187 obyvatel, z toho 2 640 417 Němců (2 622 654 říšských občanů a 1 769 Židů), 291 000 Čechů a 174 150 Čechů s říšským občanstvím (*unter den Reichsangehörigen*). Celkem tedy 465 150 Čechů. Některá území Čech, Moravy a Slezska se stala součástí jiných říšských žup – šlo o území připojená k Bavorsku (*Regierungsbezirk Niederbayern, Regierungsbezirk Oberpfalz*) s 90 382 obyvateli, Rakousku (*Reichsgau Oberdonau, Reichsgau Niederdonau*) s 318 682 obyvateli a k *Landkreis Ratibor* bylo připojeno území Hlučínska s 52 967 obyvateli (bez Čechů). Na těchto územích (bez Hlučínska) žilo 28 000 Čechů a 19 643 Čechů s říšským občanstvím. Celkový počet Čechů na odstoupených územích k 17. 5. 1939 tedy činil 512 793.

Z počtu 174 143 Čechů s říšskou státní příslušností se 130 658 osob nacházelo v opavském vládním kraji (*Regierungsbezirk Troppau*), kde pro československé občanství naopak optovalo jen 31 260 Čechů. Jejich rozhodnutí lze odvodit ze stupně zakořenění lidí v domovském prostředí a ve slezské domovině. Toto bylo daleko silnější než pouta k republice, která trvala jen dvacet let a se kterou měli negativní zkušenosti související např.

3 *Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz.*

s pozemkovou reformou nebo s protikatolickou propagandou. Svůj vliv měla také skutečnost, že část kraje náležela do oblasti Kravařska – *Kuhländchen* (velká část okresu Bílovec – Wagstadt a celý okres Nový Jičín – Neutitschein). Byl zde znát i vliv Hlučínska, neboť mnoho rodin bylo propojeno také příbuzenskými vztahy. Rovněž bylo realitou, že Češi žijící v Říšské župě Sudety dostávali v porovnání s Protektorátem vyšší mzdy, větší příděly spotřebního zboží a zaměstnanci pobírali rodinné přídavky. V okresu Bílovec (*Landkreis Wagstadt*) dokonce počet Čechů s říšskou příslušností převyšoval počet Němců (30592 oproti 19644); obdobně v okrese Opava (*Landkreis Troppau* – 25234 oproti 20644); také v okresu Zábřeh (*Landkreis Hohenstadt*) bylo 28788 Čechů s říšskou příslušností (28905 Němců). Na opavský vládní kraj k 1. 9. 1941 připadal největší podíl českých obecných škol (170 z 290 v celém Sudetenlandu), bylo zde 11 měšťanek a v následujícím období podíl českých obecných škol stoupl. Župní kancelář pro pohraniční území vydala pokyny k přenárodnění. Podle něj byla vytvořena kritéria „přenárodnění schopen" a „přenárodnění hoden". Odlišná situace s říšským občanstvím byla v ostatních dvou vládních krajích – ústeckém (*Regierungbezirk Aussig*) a chebském (*Regierungsbezirk Eger*), kde se k říšskému občanství přihlásilo jen 36456 (*Reg. Bez. Aussig*), resp. 7036 (*Reg. Bez. Eger*) Čechů. Zdejší Češi patřili k české dělnické vrstvě mnohdy orientované levicově, tak či onak méně srostlé s domovem. Na druhé straně v župě stoupá počet Čechů, kteří mají příslušnost k Protektorátu. Od sčítaní v roce 1939, kdy počet Čechů s česko-slovenskou (protektorátní) příslušností činil 291000, stoupl jejich počet na nejméně 400000 osob. [5]

V Sudetech tedy nastupovali službu v německých braných silách ti Češi, kteří získali říšskou státní příslušnost a dále ti, kteří se přihlásili k německé národnosti.

Počty příslušníků německých branných sil, kteří byli českého původu, lze odhadnout mimo jiné z evidence zajatců v sovětských táborech. Podle historických pramenů a zpráv lze s jistotou tvrdit, že v branných silách Německé říše sloužilo mnoho Čechů s říšskou státní příslušností a Čechů ze smíšených rodin žijících na území Sudetenlandu. Můžeme vyloučit, že v branných silách sloužili vojáci s protektorátní příslušností. Jedinou možností, jak sloužit v branných silách, bylo přihlásit se k německé

národnosti a na základě toho získat říšskou příslušnost a občanství. Tito protektorátní příslušníci se k službě v německých branných silách nehlásí. Oproti obyvatelům Hlučínska a Těšínska (*Volkslistářům*)[4] jim ze služby v německých branných silách neplyne možnost získání německého občanství.

Adolf Hitler 16. 3. 1939 vydal výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava jako autonomní součásti Třetí říše. V čl. 2 výnosu se stanovilo: *„Obyvatelé Protektorátu německé národnosti se stávají německými státními příslušníky a podle předpisů zákona o říšském občanství ze 13. 9. 1935 říšskými občany."* Zbývající obyvatelé se stali státními příslušníky Protektorátu. To byl také důvod, proč čeští optanti v Sudetech a čeští občané Protektorátu nemuseli do Wehrmachtu – ti všichni byli občany Protektorátu Čechy a Morava.

V roce 1941 byl učiněn pokus Českého svazu válečníků (vznikl v roce 1941 z iniciativy plukovníka četnictva Otto Bláhy) o vytvoření českých vojenských oddílů. Návrh byl říšskému protektorovi podán 4. dubna 1941. Tento plán byl odmítnut, a to na pokyn z Berlína. O těchto pokusech hovořil v poválečné výpovědi také K. H. Frank: *„Z české strany bylo v průběhu let učiněno několik nabídek úřadu říšského protektora, jejichž účelem bylo vytvoření českých uniformovaných vojenských svazů a jejich nasazení na frontě. Nejprve se Gajdovi přívrženci a vlajkaři pokoušeli dosáhnout povolení k utvoření a uniformování takových svazů. Žádost byla odmítnuta. Generál četnictva Bláha projednával opětovně takovýto plán s německými kruhy (se stranou a také s úřadem říšského protektora) a žádal o povolení k vytvoření takových svazů, v nichž podle jeho představ měli příslušníci jeho svazu tvořit jádro. V roce 1943 se mnou jednal Moravec a v jedné rozmluvě se mne pokoušel přesvědčit, že by bylo bezpodmínečně nutné, aby* i *české oddíly byly nasazeny na frontě, neboť všechny ostatní národy rovněž bojují za novou Evropu pod vedením Říše buď u vojska, nebo u vojenských SS. Hned po rozpuštění československé armády při zřízení Protektorátu vydal Hitler osobně rozkaz, že žádný Čech nemusí sloužit ve vojsku a bojovat se zbraní v ruce. Na začátku války a během válečných let Hitler tento rozkaz v různých variantách zopakoval. („V boji proti nepříteli Říše nebude žádný Čech bojovat*

4 *Deutsche Volksliste* – listina, která dělila obyvatelstvo anektované části Polska do různých skupin s různými právy a povinnostmi. Držitelé Volkslisty, tj. Volkslistáři, mohli být zařazeni do čtyř kategorií a podle toho se vyvíjelo i např. jejich oprávnění k získání státní příslušnosti.

se zbraní v ruce', nebo:‚Žádná česká matka nepotřebuje plakat pro svého syna padlého v boji' apod.) Tento Hitlerův rozkaz byl také zásadně dodržován – přes různé pokusy branné moci a zbraní SS postavit v německé branné moci české „dobrovolnické svazy" a přes české nabídky na vycvičení a bojové nasazení českých „dobrovolnických sborů", jako například nabídku generála Bláhy nebo ministra Moravce, které byly státním prezidentem Háchou předloženy říšskému protektorovi. Zřízení vládního vojska k účelům ochrany státního presidenta a nasazení tohoto vojska v Itálii, právě tak jako pokus vytvořit‚Svatováclavské roty', byly výjimky ze zásadně dodržovaného pravidla. V důsledku špatné německé vojenské situace v roce 1944 bylo vládní vojsko kvůli dezercím v průběhu celého nasazení v Itálii odzbrojeno.‚Svatováclavské roty' byly teprve pozdní výjimkou z pravidla, učiněného na stálé naléhání některých členů českého Kuratoria pro výchovu mládeže na konci roku 1944 a na začátku 1945 (asi 60 mužů na bázi dobrovolnosti). Nasazení se již neuskutečnilo." [6]

Divizní generál v.v. Robert Rychtrmoc (od 1943 v čele Českého svazu válečníků po Bláhovi) nabízel Hitlerovi cestou písemného návrhu předaného státnímu prezidentu Háchovi mobilizaci 15 ročníků 21 až 35letých Čechů, což by odpovídalo počtu asi 700000 mužů. Adolf Hitler se však z ryze specifických důvodů, týkajících se situování českého národa „v srdci Říše" (geografické začlenění životního prostoru českého národa a s tím spojená, strategicky mimořádně důležitá zvláštnost uspořádání česko-německých národních poměrů, které si vyžadovaly jiná měřítka ve srovnání s uspořádáním poměrů s jinými sousedními národy Německa) a určitých negativních historických zkušeností (např. dezerce za 1. světové války, tj. nespolehlivost) stavěl k těmto nabídkám jednoznačně odmítavě. Pro mnohé Čechy, kteří se na stranu Říše chtěli z vlastního přesvědčení postavit dokonce i se zbraní v ruce, to znělo nepochopitelně, zvláště když jim bylo známo, že na straně Němců smějí bojovat příslušníci národů kulturně a „rasově" Němcům daleko vzdálenějších, než jsou Češi.

Rychtrmoc považoval poskytnutí příležitosti nasazení na výchovní frontě Čechům za *„bezpodmínečně nutné"* z toho důvodu, že Češi dle jeho zkušenosti prakticky neberou protibolševickou propagandu o poměrech na východě na vědomí, což by se dalo změnit pouze tehdy, když by smýšlení patřičně korigovaly vlastní zkušenosti. Verbování dobrovolníků ovšem

považoval za „beznadějné", protože by se tak přihlásilo pouze málo Čechů. Jinými slovy – dle jeho mínění by mohla přinést výsledek pouze povinná mobilizace patřičných ročníků, protože Češi by tak byli na vlastní oči konfrontováni s poměry na východě. [7]

Návrh na přijetí 500 Čechů do řad SS

Je poměrně neznámou skutečností, že i z německé strany došlo ke snahám podpořit účast českých dobrovolníků na frontě, a to dokonce přímo u jednotek SS. A na tomto návrhu z roku 1944 je nejpřekvapivější, že vůbec nepředpokládal, aby se tito Češi vzdali své národnosti – naopak, Češi hlásící se k české národnosti v jednotkách SS měli v očích otců tohoto návrhu dokonce větší uznání než ti, kteří byli ochotni se své národnosti vzdát.

Konkrétně se jednalo o návrh Hlavního úřadu SS, skupiny úřadoven D, za který odpovídal referent SS-Hauptsturmführer Doleczalek. Dne 2. listopadu 1944 se Doleczalek obrací na Národněpolitický úřad při státním ministerstvu pro Čechy a Moravu Karla Hermanna Franka s prosbou o umožnění osobního setkání za účelem prodiskutování tohoto návrhu. Doleczalek si byl dobře vědom Vůdcova odmítavého stanoviska a také dosavadního, celkově rezervovaného postoje Hlavního úřadu SS vůči přijímání Čechů do jednotek SS. Naléhavost svého návrhu však zdůvodňoval tím, že *„od té doby, co byly postaveny neněmecké jednotky SS, se v těchto dnech opakovaně hlásili čeští dělníci v Říši k nasazení na frontu".*

Tato otázka by se měla znovu tematizovat, žádost by se nejprve měla konzultovat s K. H. Frankem a pak být eventuálně předložena říšským vedoucím SS Adolfu Hitlerovi. *„Přes momentální situaci se opakují hlášení příslušníků Protektorátu na frontu v rámci německých svazů, která je třeba brát naprosto vážně. Jedná se zde většinou o ty, kteří prošli výchovou česko-moravského Kuratoria pro výchovu mládeže a kteří tam byli vybráni a vycvičeni vůdci SS. Zčásti Češi už tři roky usilují o přijetí do bojové jednotky a musí být na základě příslibu státnímu prezidentovi Háchovi stále odmítáni"*, psalo se v odůvodnění návrhu. Konkrétně se mělo do Waffen-SS přijmout až na 500 Čechů, kteří by ovšem splňovali následující podmínky: Absolutně dobrovolné přihlášení bez jakéhokoliv nátlaku, a dokonce bez

veřejného verbování, protože s tím by prý mohly být snadno spojeny sliby, které by se pak nedaly splnit. Dalším důležitým kritériem měl být přísný rasový výběr a písemné a neomezené přihlášení se k Vůdci a Říši (*„aby tito Češi například po válce nemohli klást politické požadavky, které by se příčily našim cílům v tomto prostoru"*). Tito Češi by sloužili v čistě německých jednotkách a nesměli by vytvářet uzavřené svazy, nýbrž by v jedné rotě směli být nanejvýš tři. Pouze by probíhal zvláštní specifický výcvik Čechů v několika náhradních jednotkách pod vedením německých velitelů, kteří by na tento úkol byli zvlášť připraveni.

Doleczalek vylučoval potenciální nebezpečí, kterých se obával Hitler: *„Za těchto předpokladů může být zřejmě každé ohrožení našich vojenských a polických cílů nasazením těchto Čechů vyloučeno. Oběť krve nepřinese samotný český národ, nýbrž jen tato vedoucí vrstva (Čechů), která stojí bezpodmínečně na straně Říše..."* Tato „elitní vrstva" Čechů, členů jednotek SS, by v budoucnu mohla převzít další úkoly: *„Ať už bude politické uspořádání česko-moravského prostoru vypadat jakkoli, tak bude mít v každém případě vysokou hodnotu okolnost, že v tomto národě budeme disponovat nositeli naší ideje, kteří se vůči vlastním soukmenovcům svým nasazením mezitím budou exponovat natolik silně, že už pro ně nebude žádné cesty zpět"*, uvádělo se v návrhu.

V Praze byla zřízena tzv. „Ergänzungsstelle", nebo také oficiálně nazývaná pražská pobočka „Doplňujícího úřadu zbraní SS"[5]. Pod berlínský „Doplňující úřad zbraní SS" spadaly kanceláře, které rekrutovaly zájemce pro členství ve Waffen-SS v obsazených zemích. Zde už od prvopočátku nastal problém, jak vůbec v případě českých zájemců postupovat. Doposud si totiž takovýto „Čech" musel zažádat o změnu národnosti, resp. o změnu občanství. „Čech" v uvozovkách proto, že z hlediska německých úřadů se v případě kladného vyřízení žádosti o změnu národnosti již nejednalo o Čecha, nýbrž o Němce. Doleczalek podávání těchto žádostí viděl ze dvou důvodů kontraproduktivně. Samotný proces vyřízení žádosti byl totiž relativně zdlouhavý. A hlavně: *„Charakterově vysoce hodnotný Čech se nikdy nenechá donutit k tomu, aby podal žádost o přijetí občanství. Tím se získá nejprve méně hodnotný Čech."* Přijetím občanství se chápe jinými slovy změna národnosti. I kdyby byl proces vyřízení žádosti nakonec urychlen,

5 *Ergänzungsamt der Waffen-SS.*

stejně se nabytým dokumentem o občanství „nezmění člověk", protože jde jenom o „papír". Stačilo by tedy, argumentovalo se dále v návrhu, *„kdyby se od Čechů požadovalo jednoznačné a neomezené přiznání k Říši, aniž by se od nich očekávalo, aby se vzdali své národnosti."*

Následujícím argumentem pro změnu dosavadního postoje k české účasti v německých jednotkách však Doleczalek mluvil ze srdce potencionálních českých dobrovolníků: *„Vzhledem k tomu, že v rámci zbraní SS nyní bojuje už 35 národů, z nichž naprosto největší část je rasově, historicky a kulturně vůči Němectví značně vzdálenější než Češství, které žije 1000 let v říšském svazku a které si během této války zachovalo poměrně poklidný postoj ve srovnání k ostatním evropským národům, bylo by střízlivým důsledkem, aby této početně tak silně omezené skupině bylo uděleno právo bojovat v německých svazech. Vyskytuje se celá řada přihlášek bývalých důstojníků, kteří bojovali jako praporčíci v rakousko-uherském vojsku a kteří jsou nyní připraveni (...) nastoupit."*

V následující odpovědi pražské pobočky „Doplňujícího úřadu zbraní SS" z 22. listopadu 1944 se však popírá, že by přijímání do jednotek SS bylo doposud podmiňováno vyřízením žádosti o získání občanství. Bylo tím ale spíše naznačeno, že Čech si jednoduše nikdy nemohl změnit svou národnost, jak se mu zachce, jak snad vyplývalo z Doleczalekovy argumentace. Ve skutečnosti se totiž původně jednalo o „zčechizované Němce", tedy Němce počeštěné, kteří si z vlastní vůle zažádali o německou státní příslušnost, tuto také obdrželi a na základě toho se směli dobrovolně přihlásit k Waffen-SS. Úřad SS tedy vyloučil, že by k jednotkám SS v minulosti mohl být povolán jediný Čech, který si změnil národnost. Je tedy obtížnější zjistit, kolik „počeštěných Němců", tj. Čechů německého původu, kteří si nechali obnovit německou národnost, bylo do jednotek zbraní SS nakonec přijato. Naproti tomu je jisté, že v letech 1943 až 1944 zažádalo o členství v SS celkem 7 důstojníků a 168 poddůstojníků čistě české národnosti, kteří si zároveň nezažádali o změnu české národnosti na německou. [8]

Ač ojediněle, přeci jen se dochovaly i zprávy o zájmu mladých Čechů vstoupit do řad SS. Například informace o katyňském masakru měly konkrétně mezi českou mládeží na Mladoboleslavsku dle tradičně střízlivého hlášení Sicherheitsdienstu z jara 1943 vyvolat opravdové rozhořčení.

„V souvislosti s debatou o Katyni si mladí Češi kladli otázku, zda by se také Češi nemohli hlásit k dobrovolnickým formacím Waffen-SS. Mezi českou mládeží se v poslední době množí případy, kdy je vyjadřováno přání aktivní účasti na obranném boji proti Sovětům." [9]

Za „první české muže SS" se měli podle vlastních slov považovat účastníci prvního protivínského čtrnáctidenního kursu českého Kuratoria pro výchovu mládeže. Tohoto školení, zahájeného koncem března 1943, se zúčastnilo 50 mladých mužů. Vedoucí tábora se spolu s instruktory dle hlášení Sicherheitsdienstu projevovali jako nadšení přívrženci Kuratoriem zastupované výchovy mládeže a vyjadřovali svou vděčnost za to, že německý státní tajemník K. H. Frank má maximální pochopení pro tento druh školení a nanejvýš jej podporuje. *„Ze všech formací NSDAP se jim nejvíc líbí SS a oni sami se cítí být prvními českými muži SS"*, uváděl Sicherheitsdienst. [10]

České aktivistické kruhy se touto otázkou zabývaly častěji, zejména v souvislosti se vstupováním dobrovolníků negermánského původu do řad SS. V létě 1943 aktivističtí novináři diskutovali o tom, proč také Čechům doposud nebyla dána možnost vstupovat do Wehrmachtu nebo Waffen-SS. Šéfredaktor Karel Werner (*Polední list*), jehož matka byla německé národnosti, v minulosti opakovaně vyjádřil přání vstoupit do Waffen-SS a v této souvislosti poznamenal, že to vnímá *„jako bolestnou diskriminaci slušných Čechů a českého národa jako celku, pokud je nyní sestavována divize SS v Galicii nebo dobrovolné formace balkánských národů, ale Čechům je naproti tomu vstup do Wehrmachtu nebo Waffen SS tvrdošíjně a ze zásady odepírán"*. Werner si ale podle vlastních slov nedělal žádné iluze a byl si vědom toho, že by určitě nebylo mnoho Čechů, kteří by se dobrovolně hlásili ke službě ve zbrani. Ale našlo by se mezi nimi několik takových – *„a sice ne zrovna nejhorších"*, kteří, byla-li by jim k tomu dána příležitost, by se *„nadšeně zařadili mezi vojáky"*. Doposud se na takové námitky loajálních Čechů namítalo, že něco takového v jejich případě připadá v potaz pouze tehdy, hlásí-li se sami k němectví. Werner ale – když hovořil sám za sebe – usuzoval, že sice pochází z německé matky, ovšem *„smýšlí a cítí v důsledku své výchovy česky"* a považoval by za *„bezcharakterní, kdyby tuto vázanost vyměnil jako nějakou upocenou košili"*. Kromě toho mu bylo jasné, že kdyby změnil svou národnost, *„rovnala by se jeho možnost působení na*

české čtenářstvo jako publicista nule". K Wernerovu názoru se přikláněl šéfredaktor Vladimír Ryba (*Národní práce*). Ten řekl, že doposud informaci, že jeho matka je Němka, *„chránil jako své nejintimnější tajemství"*. Kdyby se tato informace dostala na veřejnost, byl by prý jako šéfredaktor českých novin jednoduše nemyslitelný. [11]

Aféra Jurij Moravec

Ještě donedávna u nás nebyla publikována žádná důkladná studie, která by se přímo zaměřila na životy tří synů protektorátního ministra školství a ministra lidové osvěty Emanuela Moravce. Do roku 2009 se životem Emanuela Moravce zabýval především historik Jiří Pernes [12] a poté historik a samostatný vědecký pracovník Vojenského historického ústavu v Praze Jan. B. Uhlíř [13].

Co se týče osudů tří Moravcových synů, tak kniha Jiřího Pernese zaznamenala podrobněji zejména životní dráhu nejstaršího syna Igora Moravce, sloužícího u Waffen-SS, ale o životech mladších synů Emanuela Pavla a Jiřího (Jurije nebo také Jury) se čtenář v této práci nedozví téměř nic. Spíše na okraj lze poznamenat, že autor knihy *Až na dno zrady* svou práci bohužel koncipoval s nepřehlédnutelným despektem vůči hlavnímu aktérovi, na kterého se práce zaměřovala. Autor bohužel také často vměstnával své subjektivní úsudky a domněnky do historických faktů, přičemž docházel k závěrům, které nelze označit jinak než za tendenční, jak ostatně ilustruje i následující poznámka, vztahující se na Moravcovy rodinné příslušníky a lidi z jeho bezprostřední blízkosti: *„... zlo, které* [Moravec] *napáchal, bylo tak velké, že za sebou zanechávalo osudové stopy. Nenávist, kterou Moravec žil a kterou vyvolával, nezmizela. Přetrvávala a stahovala do neštěstí další a další lidi, znovu a znovu poznamenávala lidské osudy. Obracela se zejména proti jeho nejbližším, neboť také ty nakazil svou zlobou a záští, svým nepřátelstvím a fanatismem."* Pojďme se však místo Pernesova románového patosu věnovat raději faktům.

V jednom z vydání časopisu *Historie a vojenství* [14] publikovali historici Ivo Pejčoch a Jiří Plachý bezesporu zajímavou a dosud ojedinělou studii, věnující se výhradně životům tří synů Emanuela Moravce. Vedle zajímavých fotografií a personálií tento jejich článek zájemcům přináší

mnoho detailních a doplňujících údajů, kterým se dosavadní literatura prozatím nevěnovala.

Emanuel Moravec byl celkem třikrát ženatý. V roce 1920 se oženil s Ruskou Helenou Georgijevnou Bekovou, jež se stala matkou starších synů Igora a Jurije (v literatuře často uváděného jako Jiří). Toto manželství bylo zrušeno počátkem roku 1932 a v dubnu téhož roku se Moravec oženil podruhé se Slovenkou Pavlou Szondyovou, která zakrátko porodila syna Emanuela Pavla, v literatuře běžně uváděného jako Pavel. I toto manželství se relativně brzy, už v roce 1938, rozpadlo.

Život synů Jurije a Emanuela Pavla měl od poloviny roku 1944 zásadní vliv nejen na soukromý život Emanuela Moravce. Protektorátní ministr trpěl především koncem roku 1944 představou, že jisté okolnosti ze života syna Jurije by mohly ohrozit jeho pozici a politické postavení, i když na prvním místě u něj nepochybně stál upřímný strach o syna, který se dostal do nepřátelského zajetí, a také jej neustále zatěžoval smutek z úmrtí nejmladšího syna Pavla, jenž v srpnu 1944 tragicky zahynul při spojeneckém náletu na Salzburg.

Ministrovo trápení ale nastalo již počátkem léta 1944, kdy byl nejmladší syn Emanuel Pavel ještě naživu a vzorným žákem elitní německé nacionálněsocialistické školy NAPOLA. O svého nejmladšího jedenáctiletého synka, kterému se v rodině říkalo „Mudla" a k němuž měl otec zřejmě nejbližší vztah, si Emanuel Moravec nemusel dělat starost.

Jinak tomu bylo v případě Jurije Moravce. O jeho životě je dnes známo v podstatě jen to, že byl nadaným výtvarníkem a léta 2. světové války strávil jako kreslíř v uniformě Wehrmachtu na východní frontě. Na rozdíl od staršího bratra, který si po 15. březnu 1939 osvojil otcův nový světonázor, byl Jurij ke svému otci údajně nanejvýš kritický; podle Moravcových slov byl Jurij především apolitickým člověkem.

Narodil se 22. ledna 1923 v Praze. V listopadu 1939 se zapsal ke studiu na Německé akademii výtvarných umění v Praze[6]. Někdy v únoru 1942 spolu s ostatními německými mladíky ročníku 1923 obdržel předvolání k odvodu. Dne 17. dubna 1942 narukoval ke 137. pluku horských myslivců do rakouského Solnohradu. V říjnu 1942 pak odjel na východní frontu. Byl přidělen k velitelství XVII. německé armády na Kavkaze, kde působil

6 *Deutsche Akademie der bildenden Künste in Prag.*

jako kreslíř. Počátkem ledna 1943 byl poslán k propagandistické jednotce branné moci v okolí Smolenska. Jednotka zvaná „Propaganda-Ersatz--Abteilung" zde školila ruské dobrovolníky, budoucí zárodky Vlasovovy armády. Vzhledem k tomu, že Jurij po matce uměl rusky, byl ustanoven jako tlumočník a zároveň instruktor pěšího výcviku. Koncem roku 1943 byl Unteroffizier Jurij Moravec vyslán do důstojnického kursu do Postupimi. Od února do května 1944 sloužil v Postupimi jako řadový poddůstojník a v květnu byl přeložen do Francie k velitelství XIX. armády v Avignonu.

Jurij Moravec se svým otcem a ministrem spravedlnosti Jaroslavem Krejčím na výstavě „Deutsche Größe", která v Praze probíhala od 15. března 1941.

Dva mladší synové Emanuela Moravce – Pavel Emanuel (vlevo) a Jurij (vpravo) – na čestné tribuně při vyvrcholení lehkoatletických závodů pořádaných Kuratoriem pro výchovu mládeže na Strahovském stadionu 12. září 1943.

A zde se dostáváme na začátek příběhu, který se významně podepsal na pochmurných náladách ministra Emanuela Moravce.

Ve Francii Jurij Moravec vykonával už jen řadovou službu. Krátce po spojenecké invazi se jednoho dne udála věc, kterou Jurij líčil v dopise zaslaném otci do Prahy. Dopis je datován na 18. 6. 1944: [15]

Milý otče,

dlouho jsem neudělal ve psaní takovou dlouhou přestávku jako tentokrát. Měl jsem k tomu dost důvodů. Ale abych začal od začátku. V posledních dnech jsem zcela ztratil naději, že se dostanu na důstojnickou školu. Dostal jsme se do jedné malé aféry a asi půjdu před válečný soud. Říkám asi, neboť doposud není nic jisté. Aby mezi námi bylo naprosto jasno, chci ti všechno popsat.

Na začátku invaze se u nás dostavilo určité napětí, které mělo mj. za následek mou hlídku na střeše jedné restaurace poblíž jednoho mostu. Brzy nato

byla hlídka posílena o více mužů a velení převzal jeden poručík. Z vyššího rozkazu jsme měli dostat k dispozici také několik místností v prvním poschodí. Majitelka restaurace pronajímala ony místnosti člověku, který už dávno odcestoval, od kterého nechodily žádné zprávy, a tento obsadil ty uzamknuté pokoje. Tyto byly násilím otevřeny a dány nám k dispozici. Bohužel byly zařízeny a nikdo se nestaral o to, aby byl nábytek a ostatní nutné maličkosti dán pryč z pokojů. Po několika dnech odněkud přišla zpráva, že majitel byl Žid, který utekl. Samozřejmě si každý vzal, co potřeboval, počínaje poručíkem. Situace byla napjatá, nikdo nevěděl, co přinese příští den. Vzal jsem si následující věci:

1 elektr. ventilátor proti mouchám a horku
2 láhve vína
1 krabičku makaronů a keksů, sklenky a hrnce do kuchyně a ubrus.

Nemusím ti říkat, jakou hodnotu tyto věci znamenají pro vojáka v naší situaci – hlavně jídlo a pití. Velitel hlídky dělal, jako že nic neviděl, a sám se také nenechal vidět.

K našemu strašnému překvapení se najednou objevila nějaká příbuzná tohoto člověka, kterému ten byt patřil, nalezla jej z půlky prázdný a věc oznámila. Byl jsem první, který všechno přiznal a odevzdal, co mohlo být odevzdáno. Ostatní zapírali a hráli neviňátka. Nepokládal jsem tu věc za natolik důležitou, abych se nějak vymlouval. Z prvního výslechu jsem šel na ulici přímou cestou do palby palubních zbraní amerických letadel, která nás teď denně napadají v hloubkových letech. Byl to zvláštní kontrast – snad mě pochopíš, co tím myslím. Američané už vyčmuchali naši horu, podpálili ji zápalnými látkami, tráva a křoví v minutě hoří, takže brzy bude hořet celé okolí. Když se dáveni kouřem vyplazíme z našich děr, hasíme to, co se hasit dá, a střílíme z kulometů. Oni odpovídají svými palubními zbraněmi.

Kvůli jednomu novému poplachu jsem byl nucen můj dopis přerušit, tentokrát se nestalo nic zvláštního.

Dlouho jsem přemýšlel, jestli ti mám napsat všechno, kvůli tvému osobnímu klidu a kvůli tvým starostem. Ale Ty by ses to dozvěděl z druhé strany, a to by bylo ještě horší.

Aby mezi námi panovala naprostá jasnost: Osobně se nad tou celou věcí přenesu celkem snadno – nejsem si vědom žádného špatného jednání. Jedno

je však jisté, a jak se vojensky říká, mám ten kanál až potud. Bůh ví, že k tomu mám tisíc důvodů. Pro mne osobně je to velmi důležité.

Jak jsem už zdůraznil, nevím, co z toho bude, a můžu jen čekat. Vojensky a právně padá celá odpovědnost na velitele hlídky, háček je ale v tom, že se hodně lidí snaží ho z toho vytáhnout a já mám statečně všechno vzít na sebe.

Vím, že ti to nebude příjemné, ale to jediné, co od Tebe vyloženě požaduji, je, aby ses o tu věc nestaral.

Až se to k Tobě dostane, tak o tom budeš vědět a za to ostatní se zodpovídám sám. No jestli už budu odsouzen právem nebo ne, mě je to jedno, pak budu mít na tebe jen jednu prosbu, abych se na čas dostal domů. Jinak jsem Ti už naznačil, jak to u nás vypadá. Klidné dny a čerpání zážitků ze zkušenosti jsou pryč, všechno se stalo minulostí. Rád se vyplazíš z díry a nevěříš, že jsi přežil zase jeden den. Hnedka zas padneš do rukou písařů, kteří tě vyčerpávají protokoly až k zoufalství, takže na konci jsi duševně stísněný a jdeš domů roztrpčený bez jakéhokoliv smyslu pro povinnost, pro disciplínu a pro všeobecný zájem. Všechno jen proto, že jsem měl hlad a potřebu napít se z čisté skleničky z prostřeného stolu.

Tvůj poslední dopis mi připravil velkou radost. Potřeboval jsem na cestu skoro 14 dní. Nejvíce mne těší, že zůstáváte doposud ušetřeni hrůz leteckých náletů a podobných nepříjemností. Taky doufám, že to vydrží až do konce, který už určitě není daleko. Z přírody u nás nemáme už nic. Celý kraj v našem okolí je spálený v důsledku fosforu a zápalných střel, takže všechno vypadá uboze. Ovoce je samozřejmě také zničené, a tak si ho tu kupuji. Mám v úmyslu Vám poslat jedno kilo nedozrálých švestek, které by pak na cestě k Vám dozrály. Jako naschvál přišel na druhý den zákaz posílat odtud balíky. Škoda, Mudlovi by chutnaly, ale já se odtud dostanu a pošlu celou bednu. Nebude to trvat dlouho a budou taky hrozny.

Na konec této dlouhé věci všechny srdečně zdravím a budu se jednou těšit na shledání.

Jura

[16]

Autoři Ivo Pejčoch a Jiří Plachý ve své nové studii uvádějí, že Jurij Moravec se během strážní služby na hlavním avignonském mostě opil a v tomto stavu jej přistihli nadřízení. *„Za tento delikt byl postaven před válečný soud,*

který jej odsoudil na šest měsíců do vězení. Mimo to mu byla odňata poddůstojnická hodnost." Těžko říct, proč tedy Jurij Moravec ve svém dopise uvádí jako hlavní důvod odcizení dotyčných drobných předmětů a nepíše nic o konzumaci alkoholu ani o přistižení nadřízeným. Skutečností ale je, že byl pak souzen pro krádež.

Ale už o tři dny později (21. 6. 1944) Jurij píše otci další dopis, ve kterém se hovoří o dárku, který měl nachystaný pro svého bratra „Mudlu", Pavlíka – vojenské pistoli, kterou však Pavel již nikdy nespatří, protože za necelé dva měsíce přijde při náletu o život:

Milý otče,

právě jsem obdržel vedle pošty také Tvůj dopis ze 13. Velmi mne to potěšilo a hned na něj odpovídám. Dnes mne trochu mrzí, že jsem ti předevčírem napsal tu celou věc, naopak, zdá se, že se všechno ututlá, protože se na té věci podílí skoro 20 osob, s důstojníkem v čele. Prosím tě, nedělej si žádné zbytečné starosti – i to s tím kursem se nějak vyřeší.

Udělals mi velkou radost, že ses dotazoval kvůli mé dovolené. Snad budu doma dřív, než si myslím a budu nějaký čas moct žít v klidu. Byl jsem dnes překvapený dopisem od Mudly. Má radost, že mám pro něj tuhle pistoli. Je jenom plný starosti, že bych musel na frontu a neměl bych možnost ji vzít s sebou. Radí, abych ji poslal, ale chudinka neví, že to bohužel není možné. Musím ho proto uklidnit a musím mu brzy odpovědět.

Pokud vím, tak tu předběžně zůstanu. Dostanu nanejvýš práci v našem okolí, kde jsou velké boje s bandity.

Dnes dopoledne byl vzduch klidný, ale po těch letácích očekáváme odpoledne útok. Jde to na nervy.

Děkuji co nejvíce za Tvé pěkné dopisy. Stále na vás myslím a vůbec nevím, jak jednou vydechnu, až se dostanu domů. Na ruské frontě jsem neprožíval žádné takové napětí a nervovou slabost jako tady. Ale nějak už to dopadne.

V tomto měsíci jsem neobdržel ani peníze, ani nějaký balíček. Snad dostanu tuhle poštu v nejbližších dnech.

Těším se z každé ze zpráv a budu se nejvíc těšit na shledání.

Srdečně Vás zdravím
Jura

Krátce po sepsání citovaného dopisu Jurij Moravec 29. června 1944 stanul před polním soudem. Podle výpisu z vojenského trestního listu došlo k jeho odsouzení pro krádež podle § 1381 říšského vojenského trestního zákoníku. O výsledku referoval Jurij Moravec svému otci v dopise z 1. července 1944:

Milý otče,

od mého posledního dopisu uplynulo opět více dnů. Doufám, že jsi obdržel oba mé poslední dopisy. Neočekával jsem, že Ti budu tak brzy psát to, k čemu se teď právě chystám.

Před 2 dny, 29. 6. 1944 bylo jednání válečného soudu kvůli oné příhodě. Byl jsem odsouzen k šestiměsíčnímu vězení a ke ztrátě služební hodnosti. Proboha, vím, co to pro Tebe znamená, vím to moc dobře. A i když jsem dnes absolutně lhostejný a nemám žádný zájem se nějak dál ospravedlňovat – věř mi, že jsem k tomu byl podle nucen okolnostmi a malichernou nespravedlností, která tu dosáhla vrcholu. Byl to ten nejtěžší den mého života. Myslel jsem jenom na Tebe. Ale dneska, to už je všecko za mnou, s klidem shlížím vstříc osudu a až do posledního dne mi je všechno jasné. Prosím, nedělej mi žádné výtky, protože se stejně už neuvidíme. Řeknu ti proč. Protože žádný voják nemůže za války sedět půl roku, proto bude i můj trest zmírněn na několik týdnů vězení a zbytek času prodělám na frontě na nejpřednější linii mezi podobnými chudáky.

Poslední dobou jsem měl vysloveně takovou smůlu, že počítám jedna ku sté s možností, že se z téhle kaše vrátím. Kdybys viděl, jak to vypadá, dal bys mi za pravdu.

Už po ničem netoužím, jsem absolutně vystřízlivěn a zbaven ideálů. Nechci žádnou úlevu nebo nějaké polovičatosti. Vím, že mě nikdo nedostane domů, a proto je jenom jedno východisko a jen ta jedna možnost – přijmout trest. Nemám nejmenší chuť se nadále pohybovat v takovémto svinstvu. Budu samozřejmě psát a podávat až do konce zprávy.

Ale víš, tati, co mě nejvíce trápí a čeho mi je nejvíc líto – Tebe a Tvojí práce.

Jura

Lze si živě představit, že tato sdělení byla pro Emanuela Moravce nepříjemná a šokující. Dokládá to i Moravcův rozhovor s Martinem Wol-

fem, člověkem, který při Úřadu říšského protektora bděl nad kulturními záležitostmi v Protektorátu. Ve svém otevřeném rozhovoru s Wolfem ministr Moravec 11. července 1944 přiznal, že jej tato zpráva nepříjemně zatěžuje. O svém synovi prohlásil, že byl už od malička tvrdohlavý a vždycky, když měl pocit, že se mu křivdí, tak tato tendence u něj ještě zesílila. Synovo chování vrhlo na rodinu hanbu, ale přesto byl jeho otec skálopevně přesvědčen o tom, že není žádný zloděj. Řekl, že za normálních okolností by něco podobného nikdy neudělal. Je prý třeba se dívat na to, že přestupek spáchal za celkových okolností invaze, kdy druhý den mohlo klidně všechno třeba ležet v troskách. Moravec Wolfovi řekl svůj názor, že by prý stačilo, kdyby se záležitost řešila jen disciplinárně – např. formou degradace a třemi týdny vazby. Zapojení vojenského soudu do případu považoval Moravec za důkaz přehnané německé objektivity. A přitom si dovolil vůči německému pracovníkovi Úřadu říšského protektora zajímavou narážku – řekl, že německá strana pravděpodobně chtěla tímto postupem dokázat starostovi Avignonu, který prý stejně bude určitě tajným přívržencem de Gaulleho, jak korektně se Němci chovají. Můžeme-li plně věřit hlášení, které o tomto rozhovoru podával Martin Wolf, tak prý Moravec doslova podotkl: *„S touto přehnanou korektností Německo jednoho dne válku ještě prohraje.“*

Staršímu bratrovi Igorovi, sloužícímu u Waffen-SS, o aféře Jurije otec nic neřekl, protože by to prý negativně mohlo ovlivnit plnění jeho povinností a nasazení. Emanuel Moravec v rozmluvě připomněl, že jeho syn Jura je Čech a ne Němec, i když zároveň také uvědomělý Evropan, který má přirozeně radost, když sem tam mezi samými Němci potká nějakého Evropana. *„Nenahlásil se k německé národnosti z nadšení k Adolfu Hitlerovi, ale udělal to na přání svého otce, a protože tím chtěl dosáhnout svého životního cíle, studovat vysokou uměleckou školu"*, přiznával Moravec pravý motiv změny národnosti svého syna. Ten totiž chtěl svůj talent uplatnit v rámci německého umění, poněvadž studium na odpovídající české škole nebylo v té době možné.

Emanuel Moravec ale Martinu Wolfovi prozradil své největší obavy – a ty byly politického rázu. Měl strach, že se o aféře jeho syna Jury dozví nepřítel a ten by pak tuto záležitost mohl nepěkně propagandisticky využít. Podle Moravce si nepřítel nemůže přát nic víc a nemohl si vymyslet

lepší záminku, jak významného protektorátního ministra politicky vyřadit ze hry. Proto Moravec Wolfovi sdělil i svou domněnku, že skutečnost, že jeho syn Jura byl postaven před polní soud, svědčí o neznalosti politické citlivosti celého případu. Domníval se také, že při hození celé viny na samotného Juru hrála roli skutečnost, že byl Čech.

Moravec dokonce šel tak daleko, že Wolfovi naznačil, že pokud nebude celá Jurova záležitost očištěna vyšším soudem, nevidí žádné jiné východisko než podat demisi. Ale výslovně k tomu dodal prosbu, aby si to Wolf nevysvětloval jako nějaké vydírání. Řekl také, že jeho rodina je nyní poskvrněna na cti a on se proto bude muset v budoucnu uchýlit do nějaké skrýše a tam psát jenom knihy pod pseudonymem. Poprosil, aby Wolf diskrétně upozornil na Moravcovo přání přezkoumat Jurovy záležitosti vyšším soudem. Pokud by přeci jen zůstalo u původního rozsudku, tak prý požádá státního ministra K. H. Franka o propuštění z funkce.

Protektorátní ministr měl ze zkušenosti se svým synem pádné důvody obávat se toho, že když bude syn Jurij nasazen v trestném oddílu – mohl by mít snahu z něj nějakým způsobem „utéci". A tak by se jednoho dne mohlo klidně stát, že by se syn Londýnem nenáviděného protektorátního ministra a hlavního představitele „kolaborace" mohl také ocitnout přímo před Edvardem Benešem. A ten by věděl, jak toho propagandisticky náležitě využít. Moravec o svém synovi prohlásil, že Jura je naprosto nepolitickým člověkem, který by neutekl z politických důvodů, ale z pocitu křivdy. V tomto duševním stavu by mohl dělat různé hlouposti. Moravec Wolfovi sdělil svou obavu, že by jednoho dne ještě mohl být zastřelen za zradu. Jura se prý svého času přihlásil k Wehrmachtu dobrovolně, ale posléze tam zažíval jedno zklamání za druhým. Mimo to Moravec poznamenal, že on sám musí každý den počítat s tím, že se stane obětí atentátu. Až bude mrtvý, tak už se o osud jeho rodiny a jeho chlapců nebude starat vůbec nikdo. Prohlásil, že se nebojí o svůj život, koneckonců je dnes už o rok starší než Napoleon, na což se usmál. Ale díky intenzivní policejní ochraně se cítí jako ve vězení a tyto rodinné starosti navíc mimořádně brzdí jeho práci. Wolf ho poté ujistil, že je samozřejmost, že Říše se odpovídajícím způsobem postará o rodiny těch, kteří jí věrně sloužili.

Ve zprávě o tomto rozhovoru je také zaznamenán otevřený Moravcův názor na aktuální vojenskou situaci Německa – ta se podle jeho názoru už

vojensky nedala zvládnout. Wolf se chtěl ujistit, jakou vojenskou situaci má Moravec na mysli: *„Na východě?"* Moravec suše odvětil: *„Ne, celkově."* Průnik Sovětů na východě se podle Moravce vyvíjel krajně závažným způsobem. Ale také velitelská výměna na západě byla špatným znamením nepříteli. Moravec přiznal, že poslední dny často přemýšlel o situaci Německa a listoval si přitom často v Delbrückově knize *Dějiny válečného umění.*[7] Tam je popsáno, jak Germáni byli sami o sobě nepřemožitelní, ale Římané uměli šikovně vyčkat, dokud u Germánů nevypukla nějaká panika, což mělo za následek, že pak nechali své vůdce sestoupit z koňů, takže ti už nebyli schopni Germány vést. Moravec prohlásil: *„To, co vykonala branná moc na všech frontách, je bezpochyby jedinečné, ale dnes se válka proti mohutné nepřátelské přesile nedá vojensky nikdy vyhrát. Na tom nic nezmění ani V1. Koneckonců i německé civilní obyvatelstvo letecký teror sneslo."* Situace se z dnešního hlediska dala podle Moravce zachránit už jenom politicky. Politicky situace nebyla v daný okamžik, tj. v červenci 1944 dle jeho názoru zrovna nevýhodná, ale poslední projevy, jako například ten Goebbelsův, pokládal za vysloveně škodlivé: *„Pesimismem a zoufale působícími výzvami k totalizaci války se dnes už nedá nic zachránit. Úkolem Protektorátu v této situaci je pomoci Vůdci tím, že zde bude nadále udržen politický řád a nejvyšší výkon ve válečném hospodářství."* K tomuto cíli směřovala i celková Moravcova politická práce.

Ačkoliv to Moravec výslovně neřekl, měl Wolf dojem, že právě v takovéto situaci by bylo osudově chybné poškodit jeho pozici odsouzením jeho syna. Na jiném místě Moravec poznamenal, že jeho syn na možné politické důsledky svého činu před soudem určitě nepoukázal a Jura měl podle jeho názoru požadovat, aby bylo jednání soudu odročeno až do vyžádání konečného stanoviska z Berlína.

Vylodění Spojenců v jižní Francii však Jurije Moravce z vojenské věznice v Arles vysvobodilo již po pěti týdnech a zbytek trestu měl strávit v trestním oddíle. Tady, opět na dálku, zapůsobil vliv otce a Jurije zařadili zpět k jeho jednotce.

Dne 26. července 1944 zaslal Emanuel Moravec státnímu ministru Frankovi vřelý děkovný dopis:

---

7 Delbrück, Hans: *Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte.* Berlin 1900–1920.

Pane státní ministře!

Dnes jsem dostal dopis od mého syna Jury, ve kterém mi plný štěstí hlásí, že se navrátil ke své jednotce. Nemohu Vám vylíčit, jak jsem ožil. Má rodina je tolik vděčná Vašemu zájmu a Vaší laskavosti.

Děkuji Vám, pane státní ministře, za mého chlapce. Nikdy Vám to nezapomenu. Myslím, že mi Bůh dá možnost, abych Vám a Vůdci prokázal mou vděčnost činy. Rozkažte – a já uposlechnu!

Heil Hitler! Váš oddaný a věrný Emanuel Moravec.

A skutečně: Generálplukovník Jodl, šéf vedoucího štábu branné moci, dne 27. července 1944 oznamuje, že výkon zbytku trestu se ruší a odsouzený má ihned možnost k osvědčení na frontě. Přislíbil, že v případě vojákova osvědčení se trest vymaže i z rejstříku. [17]

To už ale do života Emanuela Moravce zakrátko zasahuje nejhorší životní tragédie. V pět hodin dvacet minut dne 18. srpna 1944 při náletu na Salzburg zahynul jeho nejmladší syn Emanuel Pavel, v té době vzorný žák elitní školy „Nationalpolitische Erziehungsanstalt" (NAPOLA) v saském Klotzsche, kde byl vychováván elitní vůdcovský kádr nového Německa.

Emanuel Pavel se narodil 3. června 1932 ve východoslovenských Michalovcích. Jeho matkou byla Ema Pavla Szondyová, s níž E. Moravec v dubnu 1932 uzavřel sňatek, který však trval pouze do října 1938 z důvodu manželovy nevěry. Po rozvodu rodičů byl Emanuel Pavel svěřen do výchovy otci. Po matce však získal říšskoněmecké státní občanství. Na podzim roku 1942 jej otec zapsal do školy NAPOLA v Reichenau u Bodamského jezera a o rok později do stejné školy v Klotzsche u Drážďan.

„Mudla", jak se mu doma říkalo, patřil k pilným žákům školy, jenom tělocvik mu nečinil obzvláštní potěšení. Ve školním hodnocení ze 16. července 1943 se říká: *„Emanuel by mohl při tělesných cvičeních projevit více radosti z nasazení, je stále příliš zdrženlivý. Při vyučování pracuje čistě, jasně a celkem dobře. Vnější vystupování: uspokojivé."* Na žebříčku funkcí v Hitler-Jugend však již před svým odchodem do Říše postupoval. V den Vůdcových 55. narozenin byl jmenován do hodnosti HJ-Hordenführera. Díky tomu mohl Emanuel Pavel o prázdninách před nástupem do třetího ročníku NAPOLA odcestovat do Solnohradu, kde se jeho krátký život chýlí ke konci.

Historik Jiří Pernes viní ze smrti nejmladšího Moravcova syna jeho vlastního otce: *„... jako mladý příslušník Hitler-Jugend se tento jedenáctiletý chlapec, jehož příští osud se tak nevybíravým způsobem formoval, zúčastnil jakéhosi soustředění v Salcburku. Nešťastnou shodou okolností provedlo na toto město nálet spojenecké letectvo, při němž Moravcův nejmladší syn zahynul."*

Nešťastnou shodou okolností provedlo na toto město nálet spojenecké letectvo? V podobném duchu se nese i hodnocení historiků Ivo Pejčocha a Jiřího Plachého – podle nich se Emanuel Pavel *„ocitnul v nepravý čas na špatném místě. Mohl za to poděkovat svému otci, který jeho život a budoucnost naplánoval do posledního detailu."* Zdržme se ale raději komentáře k této subjektivně formulované pasáži jinak velmi důkladné a informativní studie.

V listopadu 1944 se Emanuel Moravec nacházel ve velmi těžkém psychickém rozpoložení. Souvisely s tím tři okolnosti: Smrt jeho nejmladšího syna při náletu v srpnu, nejistota z osudu rodičů jeho ženy v Michalovcích, které nyní obsadili bolševici, a v neposlední řadě situace jeho syna Jury. Poslední dopis od něj totiž obdržel z okolí města Montbéliard a byl datován 7. listopadu 1944. Od té doby už o něm nic neslyšel. Z líčení v jeho posledním dopise se dalo vyvodit, že jeho syn buďto padl do zajetí, byl nezvěstný, nebo padl. Martin Wolf, zmiňovaný šéf kulturního oddělení při Úřadu říšského protektora, Moravce v důvěrném rozhovoru ujistil, že jeho starosti naprosto chápe, ale že v této době to bohužel není jediný politováníhodný případ. Moravec se Wolfovi následně omluvil za podrážděné chování ke svému okolí během posledních týdnů a slíbil nápravu. Poté, co nyní musí počítat s tím, že jeho syn už nežije, měl na Wolfa prosbu, jestli by se teď čest jeho syna Jury, poškozená degradací, nedala napravit. Martin Wolf mu řekl, že se pokusí věc urychlit a také Moravce ujistil, že K. H. Frank neudělal doposud pro žádného vedoucího Čecha v posledních letech tolik, jako právě pro něho.

Dne 18. prosince 1944 však Martin Wolf vyhledal ministra Moravce, aby mu sdělil svou soustrast ke skutečnosti, že jeho syn je pohřešovaný. Sdělil mu také úmysl, že pokud se ukáže, že Jurij Moravec je v zajetí, obdrží své povýšení prostřednictvím Německého červeného kříže jako Fahnenjunker. Moravec ale v této souvislosti vyslovil obavy, že synovo

povýšení by se v zajetí mohlo projevit kontraproduktivně. Doufal, že jeho syn byl dostatečně šikovný na to, aby své dokumenty včas zahodil, aby toho nepřítel propagandisticky nevyužil. To byla také Moravcova největší starost. Tato starost se však kupodivu ukázala jako zcela zbytečná. Jurij Moravec se skutečně dostal do nepřátelského zajetí, a přesto této skutečnosti československý odboj na západě nevyužil. Jak je to možné?

Vraťme se tedy o několik týdnů zpět. Krátce po zpětném zařazení Jurije Moravce k jeho jednotce Wehrmachtu došlo k německému ústupu, při němž byl lehce zraněn francouzskými partyzány. Po vyléčení mladý Moravec v Alsasku-Lotrinsku prodělal protitankový výcvik pěchoty, po jehož ukončení následovalo zařazení k 338. pěšímu pluku Wehrmachtu, s nímž odjel na frontu v okolí Belfortu. Do frontové oblasti dorazil 14. listopadu 1944. Historikové Ivo Pejčoch a Jiří Plachý ve své studii uvádějí, že Jurij Moravec *„při první příležitosti, jež se mu naskytla o dva dny později, přeběhl na stranu Spojenců."* Historik Jaroslav Čvančara ve své publikaci *Někomu život, někomu smrt* naproti tomu uvádí, že Jurij Moravec padl do amerického zajetí. Interpretace jsou tedy rozdílné.

Velitel vedoucí úřadovny Sicherheitsdienstu v Praze, Walter Jacobi, později potvrdil peripetie vojenské služby syna Jurije. Na přání Emanuela Moravce po Jurijovi na podzim 1944 pátral a zjistil, že je v zajetí. V této době za něj Moravec starší intervenoval i prostřednictvím K. H. Franka.

Historikové z Vojenského historického ústavu uvádějí, že v zajateckém táboře Jurije Moravce vyslechl polský důstojník, jenž mu sdělil, že nábor do československých jednotek je zastaven. Mladý Moravec si podle historiků měl zažádat o přidělení k československé jednotce. Podobný postup Poláků vůči řadě českých občanů byl běžný. Krajní extrém představovalo tvrzení, že na Západě žádná československá armáda neexistuje, nebo že je prolezlá Židy a komunisty. V lepším případě polští důstojníci poukazovali na její nepatrnou velikost a špatnou péči, která bude zájemcům ze strany československých úřadů poskytována.

Skutečností je, že v polské zahraniční armádě sloužil Jurij do března roku 1945. V Marseille však byl z polské armády propuštěn a následně znovu poslán do zajateckého tábora. Okolnosti jsou přitom neobjasněné. Po návratu do zajateckého tábora se Jurij deklaroval jako Čech. Spolu s transportem bývalých příslušníků Wehrmachtu přijel 24. října 1945 do

zajateckého tábora v Praze-Motole. Otec byl mezitím mrtvý, starší bratr Igor nezvěstný a společenský statut jeho matky velmi nejistý. V zajateckém táboře jej Češi okamžitě zatkli. V srpnu 1945 byl předán do vazby Mimořádného lidového soudu v Praze na Pankráci. Prošetřovalo se především jeho působení na východní frontě. V létě 1943 totiž poslal svému strýci do Prahy jistý dopis, v němž zmiňoval to, jak ve vsi Rusilovo 24 kilometrů od Smolenska, kde tehdy sloužil, hodil granát do místnosti, v níž seděla „partyzánská rodina". Do konce roku 1946 pak byla vyslechnuta celá řada lidí, s nimiž se za války stýkal. Všichni nezávisle na sobě potvrzovali, že se Jurij Moravec vždy „choval jako řádný Čech" – ať už toto šovinisticky podbarvené označení chápeme jakkoli, tak působilo jako polehčující okolnost. Hlavní líčení s Jurijem Moravcem se konalo 14. února 1947 před XVII. senátem MLS Praha – byl odsouzen za zločin proti státu podle § 1 retribučního dekretu k trestu těžkého žaláře v trvání sedmi let, zostřeného každého čtvrt roku tvrdým ložem, dále k pozbytí občanských práv na deset let, zabavení majetku a náhradě nákladů trestního řízení. Zprošťující rozsudek byl vynesen ve věci podezření ze spáchání trestných činů podpory a propagace nacismu a ublížení na těle většímu počtu osob (tj. činnosti na východní frontě).

Historikové Plachý a Pejčoch kritizují, že jako zločin proti státu bylo kvalifikováno to, že Jurij Moravec jako československý státní příslušník konal službu v německé armádě. Tato kvalifikace ale poněkud odporovala výkladu retribučního dekretu a konec konců i samotné praxi retribučních soudů. Podle nich totiž přijetím říšskoněmeckého státního občanství automaticky došlo k pozbytí občanství československého. Povolání a nástup vojenské služby ve Wehrmachtu soudy hodnotily jako povinnost vyplývající z německého občanství. Jurij Moravec navíc německé občanství nabyl jako nezletilý.

Trest si odpykával v Praze na Pankráci, v Plzni na Borech (pracoval navíc v trestaneckém pracovním oddíle v severočeských uhelných dolech), ve věznici v Chrudimi a v Ostrově nad Ohří, což ve skutečnosti znamenalo pobyt v některém z uranových lágrů na Jáchymovsku. Trest si odseděl celý a po jeho uplynutí byl 24. října 1952 odeslán do sběrného střediska pro odsun Němců v Ostravě-Kunčicích. Ještě předtím, než mohl být vysídlen do Spolkové republiky Německo, mu příslušné úřady povolily další pobyt

v Československu. Nakonec si znovu požádal o vystěhování do SRN a pravděpodobně někdy v roce 1957 obdržel vystěhovalecký pas.

O jeho pozdějším životě chybí jakékoliv údaje – podle nepotvrzených zpráv žil ještě před několika lety v okolí Hamburku. Jaký vůbec byl jeho život ve Spolkové republice? I to je mimochodem jeden z dalších otazníků, které se nad životem Jurije Moravce vznášejí.

Poznámky:

[1] V pořadu České televize „Historie.cs: Češi ve Wehrmachtu", vysílaném 2. 11. 2013.

[2] Emmert, František: *Češi ve Wehrmachtu. Zamlčené osudy.* Vyšehrad 2005.

[3] *Tamtéž*, str. 182.

[4] Bohmann, Alfred: Die tschechische Bevölkerung in den reichsangeschlossenen sudetendeutschen Gebieten 1939, str. 134. In: *Das Sudetedeutschtum in Zahlen.* Sudetendeutscher Rat, München 1959.

[5] Bohmann, Alfred: Die tschechische Bevölkerung in den reichsangeschlossenen sudetendeutschen Gebieten 1939, str. 5-7, 125, 135-136.

[6] Od začátku kapitoly až sem: František Chocholatý Gröger: Češi ze Sudet ve Wehrmachtu, http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu.

[7] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 139/43 z 25. 11. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[8] Národní archiv f. 1464 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-7/40.

[9] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 29. 4. 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-4.

[10] Denní zpráva Sicherheitsdienstu z posledního březnového týdne 1943; Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-309-4.

[11] Denní zpráva Sicherheitsdienstu přibližně z období 17.–20. 8. 1943 (nedochoval se titulní list zprávy s přesným datem); Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-3.

[12] Pernes, Jiří: *Až na dno zrady.* Themis Praha 1997.

[13] Uhlíř, Jan B.: Emanuel Moravec. Český nacionální socialista. In: *Historie a vojenství*, č. 2/2006, str. 25-39.

[14] Pejčoch, Ivo; Plachý, Jiří: Synové Emanuela Moravce. In: *Historie a vojenství*, č. 1/2009, str. 79-89.

[15] Citované tři dopisy Jurije Moravce, adresované Emanuelu Moravcovi, jsou zpětným překladem z němčiny do češtiny. Martin Wolf z Úřadu říšského protektora nechal originální text dopisů nejprve přeložit z češtiny do němčiny. Z těchto materiálů autor knihy čerpal, tudíž je pravděpodobné, že mezi

originálním textem a textem zpětného překladu jsou odchylky jazykového a stylistického charakteru, nikoliv však významového.

[16] Národní archiv f. 1464 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-7/12.

[17] Tamtéž.

KAPITOLA VIII.

Čeští studenti na vysokých školách v Říši

Uzavření českých vysokých škol roku 1939 se natrvalo zapsalo do české mysli jako traumatizující událost. Už méně známá je skutečnost, že tisíce Čechů samy projevily zájem o studium na německých vysokých školách v Říši. Ti, kteří byli nakonec ke studiu přijati, v Německu vynikali svou pílí, disciplínou a nadprůměrnými studijními úspěchy. Vedoucí německá místa dokonce zamýšlela počet studujících Čechů postupně zvyšovat. Německé úřady byly s výkonem a postojem českých studentů velmi spokojeny.

V důsledku nepokojů českých studentů v listopadu 1939 nechal říšský protektor na Vůdcovo přání uzavřít všechny české vysoké školy v Protektorátu. Část studentů byla zatčena a přemístěna do koncentračního tábora Oranienburg. Ostatní našli uplatnění v jiných povoláních. Vyhláškou ze 17. listopadu 1939 říšského protektora Konstantina von Neuratha bylo, jak známo, uzavřeno „na dobu tří let" celkem 10 českých vysokých škol v Praze, Brně, Příbrami a Olomouci. Někteří studenti se poté pokoušeli dokončit studia na německých univerzitách, ale v letech 1939-41 nebyli až na naprosté výjimky přijímáni. Malému počtu studentů se podařilo pokračovat ve studiu v Bratislavě.

Nastala tedy potíž v tom, že se o určitá povolání nemohli ucházet Češi bez odpovídajícího akademického titulu. Na obzoru se rýsoval problém s nedostatkem lékařů, techniků, inženýrů a lesnických pracovníků české národnosti, a proto vznikla úvaha o umožnění protektorátním příslušníkům v omezeném rozsahu studovat na německých vysokých školách. Německé úřady se obávaly, že pokud bude Čechům znemožněno studium ve vlasti, motivovalo by je to k emigraci do zahraničí, kde by se mohly vytvářet skupiny nepřátelské vůči Německu. Proto považovaly za přínosné,

když bude určitému počtu Čechů umožněno studovat v Říši. Čeští studenti však měli být na německých školách patřičně rozptýleni mezi německé studenty, aby nevytvářeli žádné izolované české skupiny.

Koncem roku 1940 se nejprve říšský protektor Konstantin von Neurath přimlouval u říšského ministra a šéfa říšské kanceláře Hanse Heinricha Lammerse, aby byly učiněny některé vstřícné kroky vůči českému obyvatelstvu. Potektor považoval za primární otázku českých osob, které byly „z preventivních důvodů" zatčeny současně s vypuknutím války. *„Tato otázka má mimořádný politický význam"*, argumentoval von Neurath ve svém dopise Lammersovi ze 6. listopadu 1940, *„protože na ní podstatně závisí možnost získání obyvatelstva česko-moravského prostoru, které si Vůdce přeje jako způsob řešení české otázky."* Říšský protektor navrhuje propustit značnou část zatčených, aby tak bylo příznivě ovlivněno smýšlení Čechů, kteří by navíc ještě díky tomu začali chápat, že pokud se budou chovat loajálně, poslouží tím jenom svým vlastním zájmům. Von Neurath Vůdci do Berlína už předtím hlásil, že letošní výročí založení československého státu proběhlo absolutně bez pokusů o narušení pořádku ze strany Čechů. Říšský protektor díky těmto okolnostem považoval za vhodné navrhnout Vůdci, aby Čechům byla udělena amnestie. V září 1939 bylo „preventivně" zatčeno 1000 Čechů, kteří byli na základě své politické minulosti považováni za obzvláště nebezpečné. Von Neurath apeloval alespoň na propuštění asi 150 těchto vězňů se zdravotními problémy nebo vězňů starších 55 let, popřípadě těch mužů, jejichž rodiny byly kvůli uvěznění sociálně výrazně zatíženy. V souvislosti se studentskými nepokoji v listopadu 1939 bylo dále na principu kolektivní odplaty zadrženo asi 1200 českých studentů, z nichž se do konce roku 1940 asi jedna čtvrtina dostala opět na svobodu. Říšský protektor označil za žádoucí pustit na svobodu i zbývajících 900 studentů, vyjma obzvlášť těžkých případů provinění. Zadržování těchto osob považoval za jeden z vůbec nejdůležitějších faktorů, které negativně ovlivňovaly protiněmecké nálady u českého obyvatelstva.

Konstantin von Neurath už při své osobní návštěvě Lammerse v září 1940 učinil další významný návrh ve smyslu získání loajality českého obyvatelstva. Požádal Lammerse, aby tlumočil Vůdci jeho přání umožnit omezenému počtu Čechů studovat na německých vysokých školách. Říšský ministr Lammers ovšem nejprve kontaktoval státního sekretáře K. H. Franka

a obeznámil ho s úmysly říšského protektora. Frank s myšlenkou studia Čechů na německých vysokých školách souhlasil, ovšem za předpokladu „co nejpřísnějšího splnění" určitých podmínek. Za prvé to byly rasové předpoklady zájemce – daný český student musel disponovat charakterovými, politickými a „pokrevními" vlastnostmi, které by takovému člověku teoreticky umožňovaly přejít k němectví. Za druhé to bylo zachování rozptýlenosti Čechů v Říši tak, aby se tam nemohli národnostně izolovat a organizovat. Za třetí byla ze seznamu studijních míst již předem vyloučena určitá příhraniční města jako Freiburg, Štrasburk, Cáchy, Hamburk, Königsberg, Poznaň, Vratislav, ale i takový Štýrský Hradec (kvůli slovinské národnostní menšině) nebo Drážďany (kvůli přítomnosti Lužických Srbů). Lipsko zase nabízelo výměnný studijní program se slovenskými studenty, a tudíž se i zde jevila přítomnost českých studentů jako riziková. Čtvrtou Frankovou podmínkou byla nutnost, aby čeští studenti byli pod stálým dozorem Nacionálněsocialistického německého studentského svazu, nejlépe za účasti německých studentů z Prahy ovládajících český jazyk. Za páté by celá organizace musela podléhat řízení pouze z jednoho místa, a tím měla být Praha, nikoli například berlínské říšské ministerstvo pro výchovu. Frank si přál, aby byl zřízen zvláštní referát přímo při jeho úřadu.

Zvláštní kapitolu pak tvořila podmínka, že se čeští zájemci budou moci věnovat pouze studiu určitých vybraných vhodných oborů. Nepřípustné bylo studium práva, zatímco studium národního hospodářství a obchodních věd bylo v jednotlivých případech označeno za vhodné. Za nezávadné byly označeny technické obory a hornictví – zde mají Češi obzvlášť co nabídnout, znalosti těch nejlepších Čechů se dají uplatnit zejména na území Staré říše a tito lidé proto budou motivováni ke stěhování se z Protektorátu do Německa. Za přínosné bylo hodnoceno studium medicíny a vůči přírodovědným oborům také nebylo námitek.

Za určitých předpokladů mohlo být Čechům umožněno i studium historie. K. H. Frank vyzdvihoval, že známý zkreslující český dějinný mýtus je vůbec jednou z největších příčin antiněmectví u Čechů: „*Zde se musí nasadit obzvláštní převýchova českého dějinného povědomí a překonání učení Palackého a jeho epigonů, aby byla navozena proměna českého smýšlení směrem k říšské myšlence.*" Za tímto účelem bylo třeba, aby se čeští učitelé dějepisu účastnili povinného studia na určitých univerzitách, na kterých

působí zkušené německé profesorské síly. Stejně tak bylo nevyhnutné, aby se čeští studenti historie zúčastnili zvláštních školících kurzů. Co se týče studia teologie, to nestálo za zmínku, jelikož ani uzavření českých škol do této oblasti výrazně nezasáhlo, neboť se nadále v hojnosti konaly teologické semináře.

Obeznámen s Frankovými podmínkami se Lammers při příští vhodné příležitosti zmínil o tomto nápadu nechat studovat v Říši určité množství Čechů přímo před Hitlerem. Vůdce se k návrhu vyjádřil kladně, definitivní rozhodnutí v této záležitosti si však chtěl ponechat až po ukončení války. Koncem listopadu 1940 bylo rozhodnuto, že na letní semestr 1941 bude pečlivě vybráno asi 50 českých studentů lékařství a techniky pro studium na pěti školách v Říši. Tento krok byl v zásadě považován za určitý pokus, který měl ovlivnit ono definitivní rozhodnutí po válce. Měl otestovat chování českých studentů v německém prostředí, jejich případnou ochotu nechat se poněmčit a umožnit vytvoření obrázku o postojích mladých Čechů k institucím v Říši. Výběrem studentů byl pověřen župní vedoucí studentů dr. Howorka. Ten měl rovněž zhotovit příslušné zprávy o výsledcích této akce po ukončení prvního semestru. Návrhy vybraných studentů podané Howorkou byly v konečné fázi hodnoceny samotným Frankem. Adolf Hitler potom v červnu 1941 rozhodl, že výběr českých studentů a zpracování výsledků akce nebude napříště spadat do kompetence úřadu říšského protektora, ale úřadoven NSDAP. To vyvolalo určitou nevoli u říšského protektora von Neuratha, neboť na podzim 1940 byla ještě řeč o tom, že celá záležitost musí být řízena z jednoho místa v Praze.

Počátkem března roku 1941 vyšlo v protektorátním tisku krátké oznámení, podle nějž bude bývalým posluchačům českých vysokých škol technických a lékařských fakult povoleno pokračování ve studiu na některé vysoké škole na území Velkoněmecké říše. Tato informace tehdy mezi Čechy vyvolala poměrně velkou odezvu a byla podnětem pro mnohé debaty a spekulace. Ve zveřejněném textu se uvádělo, že půjde o „malý počet" českých studentů a že se u zájemců předpokládá nejen znalost německého jazyka slovem a písmem, ale také „árijský původ a naprosté zdraví". Každý zájemce samozřejmě musel předložit patřičné doklady o tom, že již absolvoval nejméně dva započitatelné semestry (nepočítaje

v to zimní semestr 1939) buď na některé technické vysoké škole anebo na lékařské fakultě některé české univerzity.

Tiskové oznámení z 2. března 1941 vyvolalo u Čechů zpočátku poměrně pozitivní přijetí, tématu se však brzy nato v několika pořadech propagandisticky chytila i londýnská emigrantská vysílačka, což mělo za následek všeobecné odmítání tohoto opatření ze strany českého obyvatelstva. Dle hlášení pražského Sicherheitsdienstu se zejména šeptaná propaganda snažila vysvětlovat tuto německou nabídku *„ve smyslu Němcům nepřátelském"*. Například na Plzeňsku kolovaly zvěsti o tom, že požadavek na ovládání německého jazyka u zájemců o studium je vlastně jenom náznakem toho, že čeští studenti mají být v Německu germanizováni. Jinde se zase tvrdilo, že požadavek na ovládání němčiny směrovaný na studenty je vlastně prvním krokem ke germanizaci Čechů. Na druhou stranu se v kritickém hlášení Sicherheitsdienstu z 1. dubna 1941 také uvádí, že *„v okresu vrchního zemského rady Klatovy se sociálně slabší kruhy vyslovovaly pochvalně o sociálním pochopení německých míst pro české vysokoškoláky"*, zatímco tamější *„kruhy intelektuálů"* tvrdily, že *„možnost studia znamená odnárodňování"* Čechů. Některé zvěsti šeptané propagandy pak už svým obsahem vyloženě přeháněly, nechceme-li přímo říci, že si vymýšlely – zdravotní prohlídky u zájemců prý budou provádět vojenští lékaři a po českých studentech se později bude požadovat, aby sloužili ve Wehrmachtu.

V Praze se mezi českými intelektuály již od počátku potenciálním českým zájemcům vytýkalo, že tím zrazují národní hrdost a dávají se do služeb nepřátelského státu. Šířily se fámy toho druhu, že přihlášení čeští zájemci budou muset v Německu podepsat prohlášení, kterým se zavazují, že se později musí stát německými státními příslušníky a budou pak jako lékaři nebo technici sloužit ve Wehrmachtu. Víra ve znovuobnovení českého státu po válce zase povzbuzovala jisté kruhy ve snahách demotivovat české zájemce o studium na německých vysokých školách tvrzením, že v budoucím českém státě takto získané diplomy a tituly ztratí platnost. *„Zatímco v Benešově (...) byla velmi diskutovaná výzva mezi Čechy u rozumné části českého obyvatelstva hodnocena jako velkorysé rozhodnutí"*, psalo se v hlášení Sicherheitsdienstu, *„odmítala největší, protiněmecky zaměřená část možnost studia jako rafinovaný tah s cílem germanizace mladých Čechů."* Londýnský rozhlas například už ve vysílání z 5. března 1941

přinesl nepravdivou „informaci", podle které přijatí čeští studenti budou v Německu úmyslně rozmístěni do měst, která jsou nejvíce bombardována nálety spojenců.

Čeští zájemci o studium v Říši museli nejprve vyplnit žádost, která se pak musela adresovat pověřenci vedoucího studentů u říšského protektora v Čechách a na Moravě[1], sídlícímu v Praze na Smetanově náměstí. Formulář pro žádost se dal objednat u ministerstva školství a národní osvěty a musel se k němu doplnit index vysoké školy, kterou žadatel naposledy navštěvoval. Nutný byl taktéž vyplněný *„průkaz o árijském původu až po prokázání árijského původu prarodičů"* v podobě zvláštního formuláře. Žadatel přiložil také vlastnoručně napsaný podrobný životopis v německém jazyce, dále průkaz o zaměstnání, které žadatel měl v období od 1. prosince 1939, tj. po uzavření českých vysokých škol. Pak už jen zbývalo zaplatit tři říšské marky a přiložit ústřižek složenky. Nejpozdějším termínem k odevzdání žádosti byl 15. březen 1941.

Důležitou stránkou přijímacího řízení bylo absolvování „zdravotních prohlídek", které však znamenaly i zkoumání rasových předpokladů. Lékařské prohlídky se v Praze konaly ve dnech 24. až 29. března 1941. Výzva k absolvování lékařské prohlídky přicházela vybraným zájemcům. Po úspěšném absolvování lékařské prohlídky bylo nutno prokázat znalost německého jazyka děkanskou zkouškou, za kterou zájemce zaplatil poplatek 13 RM. Povolení ke studiu pak bylo těm, kteří vyhověli všem požadavkům, zasláno současně se sdělením místa studia. Vlastní studijní semestr pak začínal 24. dubna 1941.

Působení protiněmecké propagandy, ať už šeptané či té londýnské rozhlasové, se neminulo účinkem. Ačkoliv bylo na českém ministerstvu školství nejprve vyzvednuto 1 350 formulářů se žádostí, přihlásilo se nakonec pouze 233 (podle jiných zdrojů 221) českých vysokoškoláků a z toho 50 absolventů vysokých škol, kteří chtěli pouze složit závěrečnou zkoušku. Sicherheitsdienst k tomu rezignovaně poznamenal: *„Tento příklad zůstává jedinečným důkazem toho, jak moc česká inteligence odposlouchává anglické rozhlasové pořady a jak bezezbytku následuje jejich pokyny, nepřátelské Říši."*

Čeští zájemci o studium v Říši byli v Protektorátu ze strany svých soukmenovců vystaveni nepříjemnému psychologickému tlaku, v nejednom

1 *Der Beauftragte des Reichsstudentenführers beim Reichprotektor in Böhmen und Mähren.*

případě byli i napadáni a šikanováni. Například na Kolínsku byl jeden ze zájemců veřejně označen za „zrádce" a urážen. V Sušicích vypukla kampaň zaměřená proti zájemcům o studium a hrozilo se jim, že jsou vedeni v evidenci, která je bude po vítězství Anglie uvádět v seznamu jako zrádce národa. Na Pardubicku Sicherheitsdienst zase vysledoval, že zpočátku příznivé přijetí německé výzvy českým studentům ze strany českého obyvatelstva díky působení propagandy během krátké doby vyústilo v převládající negativní nálady. Intenzivní propaganda zapříčinila zřejmě i skutečnost, že na poslední chvíli odřeklo 14 českých zájemců, kteří se nedostavili k lékařské prohlídce.

Ta sama ostatně přinesla velmi zajímavé výsledky, jak musel přiznat i Sicherheitsdienst. Několik přihlášených zájemců muselo být odmítnuto jako rasově nevyhovující i přesto, že měli přinejmenším jedny nebo i více německých prarodičů. Na druhou stranu vykazovalo mnoho Čechů, kteří neměli prokazatelně německé předky, výhodnější rasové předpoklady. Vybráni byli nakonec všichni ti, co byli rasově dobře ohodnoceni a zároveň složili zkoušku z německého jazyka uspokojivě nebo ještě lépe. Těchto 70 jedinců bylo převedeno do užšího výběrového kola, z nichž nakonec povolení ke studiu obdrželo 36 zájemců. Ze dvou třetin se jednalo o lékaře a z jedné třetiny o techniky; byli zde i dva studenti lesnické vysoké školy a jeden student důlního stavebnictví. Co se týče rozdělení do jednotlivých regionů v Říši, tak Češi měli zájem zejména o studium ve Vídni, Breslau (Vratislav) a Innsbrucku. Německá strana preferovala umístění na univerzitách v Heidelbergu a ve Würzburgu, na Technické vysoké škole ve Stuttgartu, Lesnické vysoké škole Tharandt a hornické akademii ve Freibergu v Sasku (výsledné rozdělení českých studentů bylo: 11 studentů lékařství na univerzitě v Heidelbergu, 9 studentů lékařství na univerzitě ve Würzburgu, 12 studentů techniky na Technické vysoké škole ve Stuttgartu, 3 studenti na Lesnické vysoké škole Tharandt a 1 student důlního stavebnictví ve Freibergu).

Začátkem září 1941 mohly být K. H. Frankovi předloženy první podklady o výsledcích krátkodobého pozorování pobytu českých studentů v Říši, přičemž vzhledem k okolnosti, že se jednalo o příliš krátké období dvou a půl měsíců, bylo poukazováno na to, že ještě nemohou být učiněny dalekosáhlé závěry. České studenty sledovali konkrétně tři němečtí studenti

na školách ve Würzburgu, Stuttgartu a v Heidelbergu. Jeden z českých studentů požádal o německé státní občanství, další z nich usiloval o přijetí do Waffen SS. Jako absolutní protipól ke dvěma zmiňovaným se ukázal jiný český student, který projevoval protiněmecké postoje. Tento student z vlastního rozhodnutí studium v Říši ukončil. Zbývající většina studentů nijak zvlášť nevybočovala, ale projevovala se pozitivně v tom smyslu, že Němcům neušly jejich velmi dobré odborné výkony. Ve zprávě se dále uvádělo, že politicky se čeští studenti nikterak neprojevovali, což se ale také vysvětlovalo tím, že studující Češi si v této otázce navzájem příliš nedůvěřovali. *„Jako pozitivní výsledek lze hodnotit, že všichni studenti měli dojem, že se o ně v Německu slušně starají, pokud jsou sami loajální. Věří tomu, že jim bude přidělena úloha působit po ukončení studií v Protektorátu v říšském a Německu přátelském smyslu. S myšlenkou, že by měli zůstat v Říši, za tuto krátkou dobu ještě nebyli obeznámeni. Pozoruhodné je, že se téměř všichni dobrovolně přihlásili ke zbrojnímu nasazení německých studentů"*, uvádělo se ve zprávě z 8. září 1941.

Říšský ministr pro vědu, školství a osvětu Bernhard Rust vydal 1. května 1942 k možnosti studia českých studentů na německých vysokých školách zvláštní výnos, ve kterém stanovil, že čeští studenti nesmějí být přijímáni na školy v několika říšských župách (zejména v těch sousedících s českomoravským prostorem). U příležitosti Háchových 70. narozenin v červenci 1942 pak byla založena nadace, která měla poskytovat českým studentům stipendia na studium v Říši. Češi se 23. října 1942 z tisku dozvěděli, že „čeští studenti smějí studovat na říšských vysokých školách". Necelý týden předtím učinil státní tajemník K. H. Frank ve svém projevu důležitou zmínku o českých studentech. Na slavnostním aktu pojmenování Nábřeží Reinharda Heydricha 18. října 1942 prohlásil, že české vysoké školy už nebudou otevřeny a že slušné a řádné české mládeži se dostává příležitosti studovat na mnoha univerzitách Říše, a to v takovém rozsahu, jak sama této možnosti využije.

Říšský protektor v Čechách a na Moravě vydal oznámení, podle něhož příslušníci české národnosti mohou v zimním semestru 1942/43 zahájit studium na vysokých školách v Říši, popřípadě v něm pokračovat. Ve srovnání s minulým obdobím byla rozšířena možnost studia v dalších oborech. Nyní bylo možno studovat lékařství, zemědělství, hornictví, přírodní vědy

(mezi nimi i pojišťovací matematiku), národní hospodářství, výtvarné umění a hudbu. O povolení studia se mohli ucházet studenti, kteří přerušili studium na bývalých českých školách a jejichž studijní prospěch byl aspoň „uspokojivý". Dále čeští maturanti, kteří po 1. lednu 1940 maturovali s prospěchem nejméně uspokojivým. Maturita[2] vyšších technických průmyslových škol s celkovým prospěchem dobrým a s prospěchem lepším se kladla jako podmínka pro povolení studia lesnických věd na úroveň maturitního vysvědčení středních škol. Na rozdíl od předchozího roku, kdy mohl ve studiu na vysokých školách v Říši pokračovat jen omezený počet českých studentů, a to pouze ve dvou oborech (technické vědy a lékařství, popř. veterinářství), byla nyní možnost studia výrazně rozšířena, což se týkalo nejen počtu studentů, ale i množství vědních oborů. Formuláře žádostí bylo možno obdržet u „pověřence říšského vedoucího studentstva u Říšského protektora" a musely být vyplněné zaslány zpět nejpozději do 5. listopadu 1942.

V úředním prohlášení se dále uvádělo, že *„nemajetnost není překážkou pro zahájení studia"* a že *„Říšská studentská akce vzala na sebe sociální podporu i pro studenty české národnosti, kteří jsou příslušníky Protektorátu"*. Tento aspekt patřičně vyzdvihoval protektorátní tisk. *„Nacionálněsocialistický světový názor na studium uplatňuje zásadu, že nemajetnost nemá být překážkou ani pro zahájení vysokoškolského studia"*, psalo se kupříkladu v úvodníku Národní politiky. *„Nový řád v Říši nezná majetkové výsady a umožňuje vyniknutí všem schopným a svědomitým. Chudoba není překážkou. Je proto třeba zvlášť ocenit, že tato zásada byla rozšířena i na příští české posluchače říšských vysokých škol a že říšská studentská akce bere na sebe sociální péči i pro studenty české národnosti. V tom se znovu názorově projevuje duch nacionálního socialismu ve své velkorysosti."* Je pochopitelné, že toto opatření bylo tiskem odpovídajícím způsobem vyzdvihováno, podobně jako nedávné rozhodnutí o zvýšení dávek chleba a masa v Čechách a na Moravě. S počátkem nového zásobovacího období, připadajícího na 26. října 1942, se v Protektorátu dorovnaly dávky chleba a masa na úroveň ostatního říšského území.

Pozoruhodná je reakce říšského ministerstva vnitra na rozhodnutí o rozšíření možností studia Čechů v Říši. Ve svém dopise z 10. prosince 1942,

2 V originále *Reifeprüfung*.

adresovaném říšskému protektorovi, si Wilhelm Stuckart (budoucí „pravá ruka" Heinricha Himmlera v jeho úřadu říšského ministra vnitra) stěžuje na to, že *„četní soukmenovci v mnoha případech už dva roky nebo více let slouží v armádě"* a že jim v důsledku válečné situace *„ještě nebyla nabídnuta příležitost začít své vysokoškolské studium nebo v něm pokračovat".* Naproti tomu by se *„Čechům plánovanou úpravou umožňoval povážlivý náskok před našimi vlastními soukmenovci".* Na tuto Stuckartovu výtku reagoval K. H. Frank až v dubnu 1943 ujištěním, že dosavadní způsob výběru kandidátů, praktikovaný během předchozích tří semestrů, se s tímto novým opatřením nezměnil. Bezprostředně po zveřejnění informace v českém tisku na podzim 1942 se přihlásilo asi 3500 českých zájemců o studium v Říši, z nichž bylo nakonec přijato pouze 380. Frank se odvolával nejen na „politicko-optické" důvody rozšíření možnosti studia pro Čechy, ale také na fakt, že v českomoravském prostoru se začíná projevovat nedostatek odborných sil v určitých oborech. V neposlední řadě nesdílel názor, že by už jenom z hlediska srovnání počtu českých studentů na německých školách a německých studentů mohla vznikat závažná nevýhoda pro příslušníky vlastního, tj. německého národa.

Ani v následujícím období na říšském ministerstvu výchovy v Berlíně a na úřadu říšského protektora v Praze vždy nepanovaly stejné názory, například když se čeští studenti objevili i na škole ve východopruském Königsbergu, ačkoliv příhraniční města měla být dle původních plánů vyloučena ze seznamu škol vhodných pro české studenty. Zvláštní pozornost se věnovala také otázce zajištění odpovídající péče českým studentům prostřednictvím Nacionálněsocialistického německého studentského svazu. Byl také kladen důraz na to, že v ubytovnách má na tři české studenty připadat jeden spolubydlící německý student.

Karl Hermann Frank zastával názor, že každý rok je potřeba zajistit minimálně dalších 800 českých studentů, kterým bude umožněno navštěvovat německé vysoké školy. Už pro zimní semestr 1943/44 si Berlín původně kladl za cíl zvýšit počet studentů s protektorátní příslušností v Říši na 1000. V Protektorátu kvůli válečným průmyslovým potřebám existovala vysoká poptávka po českých odborných silách už jen proto, že dokonce i němečtí odborníci ve vysokých pozicích museli narukovat nebo byli přemístěni na jiná místa. Nedostatek odborných sil byl poměrně

akutní. V listopadu 1939 navštěvovalo české vysoké školy s technickými a přírodovědeckými obory kolem 7 000 studentů; velká část těchto lidí už stála před ukončením studia. K tomu v letech 1939 až 1940 přibylo každý rok asi 14 000 českých maturantů, z nichž většina měla přirozeně zájem studovat na vysoké škole. A po roce 1939 se čeští absolventi vysokých škol přesouvali k pracovnímu nasazení na území Říše. Koncem roku 1943 studovalo v Německu asi 600 českých studentů a tento počet nemohl prekérní situaci v Protektorátu vyřešit. Jak vyplývalo z úvah koncem roku 1943, zvýšeným přijímáním českých maturantů ke studiu by se během následujících čtyř let vyšplhal celkový počet českých studentů v Říši minimálně na 2 800.

Výkon českých studentů na školách byl podle soudu všech německých rektorů v převážné většině vynikající. Češi byli v mnoha městech dokonce studenty s nejlepšími výsledky zkoušek. Z „policejně-bezpečnostního hlediska" se až na nepatrné výjimky nevyskytly žádné negativní případy a čeští studenti všude projevovali vysokou „akademickou disciplínu". Styky s německými studenty byly velmi dobré a na mnoha místech přerostly v opravdové přátelské vztahy, jak bylo například hlášeno z vysokých škol ve Frankfurtu nad Mohanem, Göttingenu, Hannoveru a Greifswaldu. *„Politické účinky studia Čechů v Říši se v Čechách a na Moravě ukázaly jako mimořádně blahodárné a uklidňující pro vnitropolitickou situaci. Řada vesměs Říši přátelských a loajálních Čechů tak dostala příležitost potvrdit si své postoje a vykonávat odpovídající vliv na své rodiny. Zde je obzvláště na místě vyzdvihnout mimořádně příznivý účinek velkorysých sociálně-politických opatření Studentenwerků"*, tj. studentských svépomocných organizací v Německu, argumentoval K. H. Frank souhlasně s říšským studentským vedoucím G. A. Scheelem.

Konfliktní potenciál, i když ne výrazný, vznikal u německých studentů, kteří museli být odvedeni na frontu, resp. kteří se na určitou dobu mohli vrátit na školy z fronty. Ti viděli, že českým studentům je věnována větší péče než jim samotným. Speciálně pro české studenty byl částečně určen studentský personál a pozornost studijního vedení se tedy nesoustředila přednostně na znevýhodněné německé studenty. Velká pozornost byla věnována i ubytování Čechů. Říšský ministr Speer se měl postarat o výstavbu studentských ubytovacích osad, internátů, kde by panoval

vlastní řád. V ubytovacích baráčcích by veleli vybraní Češi, po jejichž boku by stál německý „vědecký poradce" s vysokoškolským vzděláním. V těchto internátech musel každý Čech bydlet během prvních tří semestrů.

Tyto návrhy vyšly z jednání K. H. Franka s říšským studentským vedoucím G. A. Scheelem, které proběhlo 19. října 1943. Frankovi ale bylo jasné, že zvýšení počtu nových přijatých českých studentů na 800 ročně neodpovídalo Hitlerovu doposud platnému rozhodnutí, a tak konečné slovo bude mít Vůdce sám. Za závažnější však Frank a Scheel považovali otázku zajištění ubytovacích kapacit a personálu pro české studenty.

Paralelně s otevřením možnosti studia Čechů na německých vysokých školách však v Protektorátu stále ještě přežívala naděje, že Němci znovu otevřou české vysoké školy. Například ve stejném období, tedy na podzim 1943, byla na českém reálném gymnáziu v Plzni provedena anketa mezi žáky. Maturanti školních roků 1942/43 a 1943/44 měli do dotazníku uvést, jakou profesní nebo studijní cestu by nejraději a z vnitřního přání zvolili za předpokladu, že by měli svobodnou volbu a v zemi by vládly „normální poměry". Téměř všichni žáci odpověděli, že chtějí studovat lékařství. V rodičovských a profesorských kruzích byly výsledky tohoto dotazníku posléze předmětem diskusí, přičemž byla vyjadřována naděje, že Berlín znovuotevření českých škol povolí.[3]

Ve zprávě o studiu Čechů v letním semestru 1944 ze září stejného roku se uvádí, že v té době v Říši studovalo 531 Čechů (z toho 32 dívek). Výběrové řízení předtím probíhalo v Unhošti. Původní plán, podle nějž mělo pro zimní semestr 1944/45 proběhnout výběrové řízení mezi 2 000 českými maturanty, nakonec ztroskotal ze známých důvodů – kvůli vyhlášenému totálnímu válečnému nasazení byla imatrikulace pozastavena. Postoj německých studentských vedoucích k otázce studia českých kolegů byl v roce 1944 dokonce ještě pozitivnější a otevřenější než předchozí rok. Negativní postoje německých studentů, kteří byli znevýhodněni nasazením na frontě, se v podstatě nezměnily. *„Přesto se mnohým z českých studentů podařilo svým postojem a ochotou k nasazení obzvlášť během teroristických leteckých útoků v posledních měsících dosáhnout u svých německých kamarádů úcty a uznání"*, uvádí se ve zprávě Říšského studentského vedení ze září 1944.

3 Denní zpráva Sicherheitsdienstu z 19. 10. 1943.

Co je ale obzvláště pozoruhodné: Německá zpráva konstatovala, že celkový výkon českých studentů dokonce převyšoval německý průměr, a to i přes jazykové znevýhodnění Čechů při studiu. Hlásilo to více německých škol, například ta v Greifswaldu. Chválena byla disciplína českých studentů, jejich docházková morálka byla vynikající, ochota zapojit se do pomocných akcí taktéž. Zejména v Mnichově, Karlsruhe, Lipsku a Frankfurtu čeští studenti vynikali svou iniciativou při pomáhání během spojeneckých leteckých náletů na univerzitní města.

Ohledně uznávání titulů ze studia na říšských univerzitách po skončení války je podstatná skutečnost, že studentů, kteří během dvou let (1942-44) stihli dokončit svá studia v Německu, bylo pravděpodobně naprosté minimum. Vládní nařízení č. 101/1946 Sb. z 9. dubna 1946 a vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 102/1946 Sb. z 24. dubna 1946 omezily užívání titulu „odborného lékaře" na absolventy vzdělávací lékařské činnosti před dosažením titulu MUDr. na českých vzdělávacích ústavech před 17. listopadem 1939 a na „spojeneckých" ústavech od 17. listopadu 1939 do 4. května 1945. Významnou roli sehrál také fakt, že čeští studenti říšských vysokých škol po roce 1945 neměli zrovna velký důvod se ke svému studijnímu pobytu v Německu hlásit.

Prameny:

Národní archiv, f. 1799 Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, sg. 109-4/1430.

Národní archiv f. 1464 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-4/508.

Národní archiv f. 1464 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sg. 110-5/3.

Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 123/43 z 19. 10. 1943. Národní archiv, f. Úřad říšského protektora pro Čechy a Moravu, 114-307-3.

Měsíční zprávy Sicherheitsdienstu RF SS, SD Leitabschnitt Prag / Monatsberichte / Die politische Entwicklung im Protektorat Böhmen und Mähren (1940-1941).

KAPITOLA IX.

Čeští chlapci na elitních školách NAPOLA

Již počátkem roku 1942 položil říšský vůdce SS a šéf Německé policie Heinrich Himmler základ záměru, který byl odsouhlasen taktéž Reinhardem Heydrichem: Vybraní čeští chlapci měli být přijímáni ke studiu na elitních nacionálněsocialistických školách v Říši, známých pod názvem NAPOLA. Nejpozoruhodnější je ovšem sama skutečnost, že ještě v září roku 1944 inspektoři zmíněného prestižního výchovného ústavu plánovali, že do zahájení školního roku 1945/46 mají být utvořeny první skupiny mladých Čechů, které by na podzim mohly začít se studiem.

Za pojmem „NAPOLA" se skrývá německý název „Nationalpolitische Lehranstalt", tedy „Nacionálně politické učiliště" (oficiální název zněl také „Nationalpolitische Erziehungsanstalten", tj. „Nacionálně politické výchovné ústavy") – jednalo se o internátní střední školy, které byly založeny v Německu po převzetí moci nacionálními socialisty v roce 1933. Podobně jako u Škol Adolfa Hitlera[1] a Junkerských škol SS[2] šlo o elitní vzdělávací ústavy s cílenou výchovou nacionálněsocialistického vůdcovského dorostu. Za hlavní úkol si školy NAPOLA kladly výchovu člověka *„v národního socialistu, zdatného tělem i duší pro službu národu a státu"*. Žáci se v budoucnu měli stát vedoucí vrstvou Německa.

Školy NAPOLA sloužily až do začátku druhé světové války jako silně politicky akcentované elitní školy v rámci všeobecně vzdělávacího vyššího školství, ale za války se rostoucí měrou vyvíjely v dorostové školy pro SS a brannou moc. Organizačně byly odděleny od všeobecné školní správy. V roce 1933 byly založeny první tři školy tohoto typu a byly vedeny jako

1 *Adolf Hitler Schulen.*
2 *SS-Junkerschulen.*

státní instituce. Organizačně byly přiděleny od roku 1936 inspektoru Nacionálněpolitických výchovných ústavů, SS-Obergruppenführerovi Augustu Heißmeyerovi, a stály tak pod bezprostředním vlivem SS. V roce 1941 se v Říši nacházelo celkem 30 škol NAPOLA se 6000 žáky a do konce války jejich počet vzrostl na 43. Dvě z nich se nacházely dokonce i na území Protektorátu Čechy a Morava – v Kutné Hoře (založena 22. dubna 1944) a v Roudnici nad Labem (od července 1944).

Už i známý český historik Tomáš Pasák v knize o českém fašismu[3] v kapitole pojednávající o Moravcově Kuratoriu pro výchovu mládeže tvrdí, že ještě v období před vlastním založením Kuratoria se vyskytlo několik různých návrhů týkajících se převýchovy nových mladých českých generací dle hesla *„vést českou mládež do Říše"*. Konkrétně zmiňuje dopis Heinricha Himmlera z 19. února 1942 určený Reinhardu Heydrichovi, ve kterém se dle Pasákova podání (to je důležité pro srovnání textu s originálem) psalo: *„Jsem absolutně pro to, aby schopní chlapci z čistě českých, rasově dobrých rodin měli možnost vstoupit do nacionálně socialistických výchovných ústavů. České, moravské a německé děti z protektorátu by byly rozděleny do ústavů přímo v říši. S výjimkou několika málo dětí z Čech (německé národnosti – TP) by byly výchovné ústavy v protektorátě jen pro děti z říše. To by bylo nesmírným příspěvkem ke srůstu a vstřebávání rasově dobré části českého národa."*

Jak je vidět, tak z předchozího textu, podaného takto Tomášem Pasákem, nelze vyvodit žádnou souvislost se studiem českých chlapců na školách NAPOLA. Podívejme se tedy pro srovnání na originální německý text tohoto dopisu a hned dojdeme k tomu, že Pasákův překlad je nejen chybný, ale i neúplný. V originálu Himmlerova dopisu se totiž ve skutečnosti praví:

„Jsem absolutně pro to, aby se vhodným chlapcům dobré rasy z čistě českých rodin dala možnost nastoupit do nacionálně politického výchovného ústavu. (...) České, moravské a německé děti z Protektorátu by byly rozděleny do všech ostatních ústavů v Říši.[4] To by bylo obromným přínosem ke srůstu a vstřebávání právě té rasově dobré části českého národa. Pro Čechy samé velmi lákavé, protože na žáka Nacionálně politického výchovného ústavu

3 Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Práh, Praha 1999.
4 Tedy ne do ústavů v Protektorátu *(sic)* – pozn. Lukáše Beera.

se v každém ohledu může nahlížet jako na úplného říšského občana a on už nemusí mít sebemenší komplex méněcennosti."[5] V dopise je tedy jasná řeč o studiu Čechů na elitních školách NAPOLA. Himmler sice v případě prvního jmenování instituce opomněl napsat její název s velkým „N", ale ve druhém případě tak již učinil. Nemůže jít tedy o záměnu se všeobecně míněnými „nacionálně socialistickými výchovnými ústavy", jak to ve svém překladu mylně činí Tomáš Pasák.

Jak uvádí německý historik René Küpper ve své politické biografii Karla Hermanna Franka (viz již citovaný zdroj), byl Frank s tímto Himmlerovým záměrem srozuměn a souhlasil také s plány, aby byli v budoucnu nadějní čeští chlapci posíláni na studium do elitních nacionálněsocialistických vůdcovských škol NAPOLA. Dokazuje to mj. dopis SS-Obergruppenführera Augusta Heißmeyera, tedy již zmíněného inspektora Nacionálně politických výchovných ústavů (NAPOLA), adresovaný SS-Obersturmbannführerovi dr. Brandtovi z Himmlerova „osobního štábu" dne 20. června 1942. K rozsáhlé realizaci těchto plánů však nedošlo z důvodu průběhu válečných událostí. Přesto se s uskutečněním nadále počítalo. Dokonce ještě 8. září 1944 se na poradě mezi Drewsem (z Inspekce Nacionálně politických výchovných ústavů) a zástupcem vedoucího pobočky Rasového a sídelního úřadu SS v Čechách a na Moravě, SS-Hauptsturmführerem Michaelem Heschem, hovořilo o tom, že *„na základě kartotéky Rasového a sídelního úřadu SS o rodinách I a II+"* se provede výběr českých chlapců, kteří by měli být na institucích NAPOLA v Říši vychováváni ve vůdcovskou elitu Německa. A to vlastně plně odpovídalo Himmlerově směrnici z 19. února 1942.

Nicméně pozoruhodně vzdálen od reality byl na tuto dobu časový plán pro přijímání českých chlapců do škol: *„První vlna přijímání má být podle možnosti sestavena do 1. září 1945"*, uvádělo se na poradě pouze osm měsíců před definitivní porážkou Německa.[6]

---

5 Schreiben Himmlers an Heydrich vom 19. 2. 1942, BA Slg. Schumacher 270-2, 139-141. Citováno v: Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946), Politische Biographie eines sudetendeutschen Nationalsozialisten*. Oldenbourg Wissenschaftsverlag 2010, str. 248.

6 Küpper, René: Karl Hermann Frank (1898-1946)...

KAPITOLA X.

Postavení českého dělníka

Navýšení standardu sociálního pojištění v Protektorátu

Protektorát Čechy a Morava se ve válečném roce 1941, dva a půl roku po připojení k Říši, stal vedle Porúří důležitým centrem německého zbrojního průmyslu. Již krátkou dobu po uvedení Reinharda Heydricha do úřadu docházelo k řadě opatření týkajících se bezprostředně organizace hospodářského života v českomoravském prostoru. Jednou stránkou nově koncipovaného přístupu bylo i přísné pronásledování keťasů, podloudníků a rolníků porážejících načerno dobytek. Ti měli nést hlavní vinu na špatném zásobování obyvatelstva, resp. těžili z celkově tíživé situace a přiživovali se na ní. V této době připadalo 42 % veškerých rozsudků smrti, vynesených stannými soudy v Protektorátu, na osoby odsouzené pro závažné hospodářské delikty.

Česká historiografie ovšem tíhne k tomu prezentovat mnohá zákonná opatření z období Protektorátu, resp. po příchodu Heydricha do Prahy, týkající se nejen čistě hospodářského života, jako záležitost zaměřující se specificky a paušálně „proti českému národu", směřující k jeho útlaku či vykořisťování a uplatňující psychologickou „metodu cukru a biče". Jistěže nelze do určité míry nezmínit zvlášť posledně jmenovaný motivační faktor, na druhou stranu je nutné z hlediska objektivity spatřovat i opatření vztahující se na českomoravský prostor v kontextu celoříšské německé politiky, ovlivňující každodenní život všech občanů Říše, tj. Čechů stejně tak jako Němců. Proto se na ně úvodem alespoň z části podívejme.

Již 4. září 1939 bylo v Říši vydáno nařízení o válečném hospodářství[1], které zavádělo termín zločinu ve válečném hospodářství[2]. Před sedmdesáti lety, 25. března 1942, byla v rámci doplňujícího nařízení rozšířena trestní opatření vztahující se na německé občany jednající proti zákonu. Toto nařízení bylo preventivně navrženo a přichystáno ještě před zahájením války a řadí se společně s nařízením proti národním škůdcům[3] (přísné, odstrašující tresty včetně trestů smrti proti německým občanům dopouštějícím se plenění, drancování, krádeže, žhářství, mravních deliktů atd.), nařízením o mimořádných rozhlasových opatřeních[4] (zakazovalo německým občanům poslech rozhlasových vysílačů, resp. rozšiřování zpráv vysílačů nejen států Německu nepřátelských, ale i států spojeneckých a neutrálních. Za porušení německý občan zaplatil buďto pobytem v káznici a ve vážnějších případech trestem smrti) a nařízením proti násilným zločincům[5] k zákonnému instrumentu nacionálněsocialistické justice a správy k zajištění „domovské fronty"[6], tedy zahrnutí civilního obyvatelstva do válečného zápolení. Zvláštní soudy vynášely nad německými občany rozsudky pro takové hospodářské delikty jako podloudný obchod, hromadění zásob, porážky dobytka načerno, podvody s potravinovými lístky apod. K trestu smrti mohl být odsouzen každý Němec, který *„ničí, zcizuje nebo zadržuje suroviny nebo výrobky, které patří k životně důležité potřebě obyvatelstva, a tím zlovolně ohrožuje pokrytí této potřeby"*. Rámec trestu byl záměrně pojat široce z toho důvodu, aby i za méně závažné přestupky mohlo za určitých okolností dojít k udělení trestu smrti. V březnu 1942 měl ministr propagandy Joseph Goebbels k německým občanům závažný projev, ve kterém vyzval k většímu boji proti hospodářským deliktům. V německých novinách poté proběhla vlna výzev, v nichž byli Němci nabádáni a upomínáni, že každý, kdo bude sabotovat přídělový systém, musí počítat s nejtvrdšími opatřeními. Zvláštní soudy zintenzivňovaly boj proti hospodářským deliktům před německým obyvatelstvem demonstrativně, aby zvyšovaly odstrašující efekt. Vzestup podílu hospodářských deliktů na programu jednání zvláštních soudů vyplýval především ze zhoršující

1 *Kriegswirtschaftsverordnung.*
2 *Kriegswirtschaftsverbrechen.*
3 *Verordnung gegen Volksschädlinge.*
4 *Verordnung über außerordentliche Rundfunkmaßnahmen.*
5 *Verordnung gegen Gewaltverbrecher.*
6 V originále *Heimatfront.*

se zásobovací situace, která nastávala po těžkých spojeneckých náletech. Například ve Freiburgu činil podíl hospodářských deliktů až 25 %. Tresty smrti se týkaly v první řadě porážek načerno. Trestaly se také i pouhé pokusy o výměnu zboží mezi jedinci bez potravinových lístků.

Boj proti černému trhu se tedy nemohl vyhnout ani Protektorátu. Dne 2. října 1941 nařídil Reinhard Heydrich nové sčítání dobytka a inventarizaci zásob obilí. Všem, kdo při minulém sčítání hovězího dobytka v červnu a inventarizaci prasat v září 1941 udali chybná čísla a nyní chybějící kusy nahlásili dodatečně, byla zaručena beztrestnost. Potraviny, jež byly zajištěny u keťasů a podloudníků, dal Heydrich demonstrativně rozdělit do kantýn velkých závodů a v nich začal zavádět dosud neznámý systém závodních jídelen, kde se dostávalo jídlo bez lístků. Koncem října 1941 bylo v Protektorátu možno vyrovnat příděly tuku pro těžce a velmi těžce pracující s příděly v Říši. Měsíční příděl na zvláštní potravinové lístky činil 1 040 gramů.

Do konce března roku 1942 platil v Protektorátu standard sociální péče a sociálního pojištění zaniklé Československé republiky, který byl daleko pozadu za standardem Říše. Reinhard Heydrich proto připravil nařízení, které vstoupilo v platnost 1. dubna 1942. Invalidní, starobní a vdovské důchody se zvýšily o 75 %. Poprvé bylo také zavedeno povinné pojištění pro případ nezaměstnanosti. Tato opatření však nelze jednoduše považovat za součást Heydrichova „strategického programu" uplatňovaného na území Protektorátu, ale mají mnohem širší pozadí.

V Čechách a na Moravě v době zřízení Protektorátu existovala tato odvětví sociálního pojištění: 1. nemocenské (nemocenské pojištění dělníků, horníků, soukromých zaměstnanců a veřejných zaměstnanců), 2. úrazové, 3. důchodové, jež se dělilo na a) invalidní, starobní a pozůstalostní pojištění dělníků, b) invalidní, starobní a pozůstalostní pojištění horníků a c) invalidní, starobní a pozůstalostní pojištění soukromých zaměstnanců. S výjimkou pojištění proti nezaměstnanosti (místo něhož byly poskytovány podpory v nezaměstnanosti podle gentského systému se státním příspěvkem) tudíž sociální pojištění u nás vykazovalo všechny druhy sociálního pojištění obvyklé ve střední Evropě a zavedené také na ostatním území Říše. Zákonná úprava sociálního pojištění v Protektorátu, jakož i organizační vybudování jeho jednotlivých odvětví, proto nebyly

nikterak pozadu za obdobnými zařízeními v ostatní Říši. Totéž platilo o jednotlivých druzích dávek, které byly poskytovány v různých odvětvích sociálního pojištění. Jinak tomu však bylo, pokud šlo o výši pojistných dávek a jejich krytí, zejména v důchodovém pojištění. Téměř všechna odvětví sociálního pojištění v Protektorátu roku 1939, zděděná z československé republiky, vykazovala dávky, které svou výší naprosto neodpovídaly ani nižším mzdám a platům. Přitom byla většina odvětví sociálního pojištění, především důchodové pojištění dělníků, horníků a soukromých zaměstnanců, zčásti ve velmi nepříznivé finanční situaci, která nebyla způsobena pouze předchozí hospodářskou krizí, nýbrž hlavně nesprávným poměrem mezi dávkami a pojistným, a která do budoucna vážně ohrožovala další trvání dávek a zejména jejich dosavadní výměr.

Protektorát byl proto brzy po svém zřízení nucen provést v uvedeném směru pronikavé změny. Učinil tak řadou reforem, které byly provedeny v letech 1939-1944 ve všech odvětvích sociálního pojištění a které změnily tvářnost sociálního pojištění více nebo méně, v některých odvětvích dokonce od základu. Těmito reformami byly zejména přizpůsobeny peněžité dávky pojištění mzdám a platům, které v Protektorátu podstatně stouply, jakož i cenám platným na ostatním říšském území. Dále bylo pojištění všude tam, kde toho bylo zapotřebí, sanováno a i jinak dalekosáhle přizpůsobeno říšskému pojištění.

Konkrétně vláda Protektorátu na návrh ministra hospodářství a práce Waltera Bertsche vydala tři vládní nařízení, jimiž byly velkoryse zlepšeny dávky sociálního pojištění pro dělníky a horníky. Úhrada těchto zlepšení se zaopatřila z obecných prostředků Protektorátu a nikoliv zvýšením příspěvků. Novou úpravou se přizpůsobovalo důchodové pojištění dělníků invalidnímu pojištění na ostatním říšském území. V praxi to znamenalo zvýšení invalidních důchodů o 28 %, starobních důchodů přibližně o 3 %, vdovských důchodů o 38 % a sirotčích důchodů průměrně o 75 %. Totéž zvýšení nastalo i v důchodovém pojištění horníků, ačkoliv zde se konečné přizpůsobení říšskému právu přenechalo na pozdější úpravu.

Vládním nařízením č. 98/1942 bylo od 1. dubna 1942 zavedeno nemocenské pojištění důchodců invalidního a starobního pojištění, které poskytovalo důchodcům[7] v případě nemoci nárok na bezplatnou

7 Důchodcem se v dané době rozuměl plátce pojištění.

lékařskou pomoc i s lékařskou pomocí při porodu, na pomoc porodní asistentky, jakož i na nutné léky a jiné terapeutické pomůcky, a dále na pohřebné. Čtvrtá reforma invalidního a starobního pojištění následovala prostřednictvím vládního nařízení z roku 1944. Celkem čtyřmi reformami invalidního a starobního dělnického pojištění byly zvýšeny invalidní a starobní důchody o 235 %, vdovské důchody o 270 % a sirotčí důchody dokonce o 450 % oproti stavu z roku 1939. V rámci reforem sociálního pojištění v Protektorátu z let 1939-1943 bylo nejcitelnější podstatné zvýšení peněžitých dávek ve všech odvětvích a tím přizpůsobení dávkám říšského pojištění, jakož i zvýšeným mzdám a cenám v Protektorátu.

Ke zlepšení důchodového pojištění dělníků přistoupilo ještě nemocenské pojištění důchodců Ústřední sociální pojišťovny. Jeho prostřednictvím se zaručoval invalidním a starobním důchodcům, jakož i vdovám a sirotkům, právní nárok v zásadě na stejné požitky, které měli sami pojištění dělníci. Všechny náklady hradila Ústřední sociální pojišťovna u pozůstalých sama a v případě invalidních a starobních důchodců z převážné části. Také tato úprava znamenala přizpůsobení celoříšskému právu.

Vývoj českého sociálního pojištění sahá do roku 1926, kdy 1. července vstoupilo v platnost. Důchodové zabezpečení s povinným pojištěním dělníků v našich zemích vzniklo teprve v polovině 20. let, ale počet vyplácených důchodů byl po celá 30. léta velmi nízký. Zákon z roku 1926 přiznával nárok na starobní důchod v 65 letech a nepokryta zůstala velká skupina rolníků a živnostníků. Ještě v roce 1930 bylo v celém Československu s téměř 15 miliony obyvatel vypláceno jen 167 tisíc penzí. Až do roku 1939 bylo pojištění několikrát novelizováno. Každá novelizace však v konečném efektu přinesla jeho zhoršení – i když některá ze změn pojištěncům přinesla i nějaké příznivější změny, vždy znamenala zhoršení v jiných oblastech, resp. úhradu ze strany pojištěnců. Třetí novelizace z dubna 1942 unifikovala důchody českomoravského sociálního pojištění s říšskými, což znamenalo jejich podstatné zlepšení. A co bylo velmi důležité, vládním nařízením č. 99/1942 se zavedlo nemocenské pojištění důchodců, což byl v podstatě revoluční krok. Invalidní důchodci odváděli nepatrný měsíční příspěvek 10 K a pozůstalí po dělnických pojištěncích (vdovy, sirotci) byli i od tohoto malého příspěvku zproštěni.

„Je to postupné uskutečňování nacionálně socialistického programu, který propaguje úctu k dělnické práci a její náležité postavení v národním společenství činem a nikoli jen pochybnými programy a hesly někdejší demokracie. A tato úcta k práci se nejeví pouze ve spravedlivé mzdě, garantované mzdovými vyhláškami a dalekosáhlou péčí o pracující dělníky, ale také v opatřeních proti rizikům práce, ať je to úraz, nemoc, invalidita nebo stáří, a v péči o pozůstalé vdovy a sirotky po dělnících. V tom je právě to krásné lidské stanovisko nacionálně socialistického programu, který nezná péči o pracujícího člověka, pokud národní společnost potřebuje jeho práci a výkon, jak to je v kapitalisticko-liberalistických státech a jak tomu bylo až do roku 1939 také u nás, ale který rovněž ukládá národní pospolitosti, aby se o něj přiměřeně postarala i tehdy, když už pracovat nemůže, a aby také nenechala strádat vdovy a sirotky po dělnících, kteří úmrtím svého živitele ztrácejí zpravidla vše a jsou odsouzeni k strádání. Důchod ze sociálního pojištění ovšem nikdy nemůže nahradit výdělek, ale má být vždy základem pro lidskou existenci a nikoli almužnou, která je sice mnoho k zemření, ale velmi málo k životu, jak naše původní sociální důchody charakterisoval velmi případně český pracující lid", napsalo k nové zákonné úpravě 4. dubna 1942 *České Slovo.*

Odstranění nezaměstnanosti v Protektorátu

Když německý průmysl v souvislosti se čtyřletým hospodářským plánem z roku 1936 na základě rozsáhlých státních zakázek prožíval prudce rostoucí konjunkturu, nezaměstnanost v zemi klesla na minimum. Navíc nastal ten jev, že se poptávku po pracovní síle dařilo čím dál méně vykrývat domácím obyvatelstvem. Počet zahraničních dělníků v zemědělství a průmyslu proto od roku 1936 silně stoupal. Tito dělníci přicházeli do Německa dobrovolně za lepším výdělkem zejména z Československa, Polska, Rakouska a Nizozemí. Nacionálněsocialistické Německo se už před rokem 1939 potýkalo s nedostatkem pracovních sil, který se s vypuknutím války ještě prohloubil v souvislosti s povoláváním německých mužů do armády. V dubnu 1941 na říšském území pracovalo již přes 1,5 milionů zahraničních dělníků, a to především na základě individuálního náboru

prováděného v různých evropských zemích. Etapa dobrovolného nasazování na práci v Říši končila přibližně na jaře 1942, kdy Adolf Hitler jmenoval durynského župního vedoucího Fritze Sauckela generálním zmocněncem pro pracovní nasazení. Již v srpnu 1942 v německých podnicích pracovaly 3,4 miliony zahraničních dělníků a v únoru 1942 vzrostl počet nasazených o další 2 miliony.

Za účelem pochopení okolností, které vedly k postupnému zavedení pracovního nasazení občanů Protektorátu Čechy a Morava v Říši, je třeba zmínit následující fakta: V předprotektorátním Česko-Slovensku představovala zásadní sociální problém bytová otázka a otázka zaměstnanosti. Na vlnu českých státních zaměstnanců z bývalých Sudet (včetně židovských a politických uprchlíků) a českých pracujících ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny reagoval trh podle očekávání nejen lichvou s byty, ale především nárůstem spekulací. V neposlední řadě tím ale v západní polovině Česko-Slovenska vznikl tíživý problém nezaměstnanosti, což bylo velmi citelné zejména ve státním sektoru. Celkový počet osob, které se přesunuly ze Sudet, Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny, se pohyboval kolem 300000. Tito lidé byli souhrnně označováni jako „uprchlíci", ačkoli zde šlo pouze o cca 122 000 Čechů, kteří se převážně z profesně-existenčních důvodů stáhli ze Sudet do vnitrozemí. Je tedy na místě zamyslet se přinejmenším nad tím, jak vysoký byl asi počet osob nucených odejít např. jenom ze Slovenska.

Česko-slovenská vláda se tedy rozhodla přijmout některá protiopatření. Dne 11. října 1938 přijala usnesení, jímž po dobu dvou let zakazovala přijímat zaměstnance do všech státních institucí, ústavů a fondů, i do řad četnictva a vojska. Dále pak Ústřední jednota čs. lékařů požádala vládu, aby uprchlíkům z pohraničí zabránila ve výkonu praxe. Vzápětí byl omezen i výkon praxe advokátní. Na druhé straně vláda zřídila při ministerstvu sociální péče Ústav pro péči o uprchlíky, který se měl starat o jejich zdravotní a sociální záležitosti, zaměstnání a začlenění do hospodářského života. Značné naděje byly vkládány do instituce pracovních táborů, jejichž hlavní úkol spočíval v dočasném hospodářském zajištění nezaměstnaných a využití jejich schopností pro všeobecně prospěšné práce (např. stavba silnic). Příslušníci pracovních táborů, kam okresní úřady povolávaly muže od 18 do 55 let, byli podřízeni vojenské disciplíně, měli právo na stravu, ubytování, výstroj a minimální denní finanční dotaci.

Rodiny povolaných pobíraly vyživovací příspěvek. Proti povolání do pracovních táborů nebylo odvolání. Neuposlechnutí výzvy mělo za následek ztrátu podpory v nezaměstnanosti. Do poloviny února 1939 bylo zřízeno 72 rot, soustředěných do 19 pracovních praporů, kam bylo zařazeno 12000 osob. Tento počet však představoval pouhou třetinu povolaných, a pracovní tábory tak původní očekávání nenaplnily. Uvažovalo se také o zřízení kárných pracovních táborů – 2. března 1939 (tedy ještě před zřízením Protektorátu) bylo schváleno vládní nařízení o jejich zřízení. Byly určeny pro osoby práce se štítící, jež neměly řádně zajištěnou výživu (především Cikáni), pro neukázněné příslušníky pracovních táborů nebo pro ty, kteří v nich uložené úkoly vykonávali záměrně nedbale.

V lednu 1939 bylo evidováno 150000 nezaměstnaných. Vláda za účelem získání úspor přistoupila ke zpřísnění podmínek pro udělování podpor v nezaměstnanosti. Došlo rovněž ke zrušení mimořádných podpor v odvětvích zvlášť těžce postižených hospodářskou krizí a k propouštění a přesunům zaměstnanců státního sektoru. Státní zaměstnanci mohli být do jiného oboru veřejné služby převedeni i proti své vůli. Ze státních služeb měly odejít rovněž vdané ženy, osoby vykonávající dvě zaměstnání a pobírající důchod. Na jejich místa měli nastoupit muži, kteří ztratili zaměstnání v odstoupeném pohraničí. Hlavní pozornost byla upřena na nejvíce feminizovanou oblast školství. Opatření týkající se veřejných zaměstnanců se měla dotknout více než 40000 osob. Stejný počet dělníků měl být podle dohody z ledna 1939 vyslán na práci do Německa. O neomezený počet pracovních sil, zvláště pro zemědělství, kovoprůmysl a stavebnictví, žádal Berlín již v prosinci 1938. V té době však za lepším výdělkem do Německa dobrovolně odcházel již velký počet českých dělníků.

Říšský protektor von Neurath se od počátku snažil odstranit sociální napětí panující mezi Čechy a využít toho pochopitelně i pro celkové hospodářské záměry, stejně jak se to dělo po „anšlusu" Rakouska, kde byla podobným způsobem odstraněna nezaměstnanost a 100000 Rakušanů bylo v krátké době po březnu 1938 pracovně nasazeno rozptýlením po „Altreichu". Von Neurath srazil nezaměstnanost v Čechách a na Moravě během krátké doby ze stavu 108000 lidí (k 25. 3. 1939, podle jiných zdrojů 92849, resp. 90975 ke konci března 1939) na 57000 v květnu 1939, 16912

v červnu 1939 a o měsíc později na úplné minimum. To vše v době, kdy se okleštěný stát ještě zcela nevzpamatoval ze ztrát pracovních míst v odstoupených územích (státních zaměstnanců a těch, kteří dobrovolně odešli), ke kterým přibyli nezaměstnaní z řad Čechů vyhnaných ze Slovenska. (Státním úředníkům, vojákům a policistům stát zaměstnání opatřil.) Protektorovi se tedy podařilo srazit nezaměstnanost jednoduše – nabídkou pracovních míst v Říši.

Jako konkrétní příklad můžeme uvést situaci českých železničních zaměstnanců. Potřeba železničních zaměstnanců byla česko-slovenským ministerstvem dopravy odhadnuta na 76 692 osob, nicméně aktuální počet pomocných a definitivních zaměstnanců byl k 31. 1. 1939 celkem 82400 osob. Tento stav se ještě zvýšil přibližně o 2440 zaměstnanců, kteří se v té době vrátili ze Slovenska. Přebývalo tedy 8150 lidí a počítalo se s tím, že se toto číslo ještě zvýší. Dělníkům, které dráhy nemohly zaměstnat, měla být neprodleně dána čtyřtýdenní výpověď s doporučením, aby se přihlásili o práci u Německé říšské dráhy (Deutsche Reichsbahn, DRB). Mzda za pracovní den při devítihodinové pracovní době podle poměrů v jednotlivých místech činila 4,90–7,50 RM (kurs 1 RM = 10 K). Ke dni 10. 5. 1939 Protektorát opustilo kolem 21000 dělníků. Zajímavé je, že ačkoliv předchozí česko-slovenská vláda nabídla Německu 20–21000 pracovních sil, německé úřady už nyní požadovaly 40000 lidí. Do Čech se ještě ve čtyřicátém roce vraceli zaměstnanci, kteří opouštěli Slovensko, a Ministerstvo dopravy se opět potýkalo s velkým přebytkem pracovních sil. To vedlo nevyhnutelně k dalšímu propouštění. Ministerstvo dopravy bylo postupně zavaleno dalšími a dalšími požadavky z Německa; samo pak bombardovalo žádostmi jednotlivá ředitelství drah. Německá říšská dráha slibovala v prosinci 1941 hodinovou mzdu 5,50–8,50 K denně. Ministerstvo dopravy v Praze 10. 2. 1942 navštívil ministerský rada Fromm z berlínského ministerstva a předložil naléhavé požadavky DRB k vyslání personálu ČMD (Českomoravské dráhy) k přechodnému služebnímu výkonu. Na základě dohody pak protektorátní dráhy vyslaly 11000 českých zaměstnanců do služeben Německých říšských drah.

Zajímavým se jeví též svědectví říšskoněmeckého protektorátního úředníka Wilhelma Dennlera, který v letech 1939-1945 v úřadu říšského protektora zodpovídal za rekrutování českých pracovních sil do Říše.

Ve „Zvláštním otisku Říšského pracovního listu“[8], datovaného v Berlíně 1940, uvádí počet nezaměstnaných k začátku existence Protektorátu 92 849 lidí, z nichž pouze polovina dostávala minimální měsíční podporu ve výši 100 korun. Navíc byl stejný počet lidí zahrnován do sféry neviditelné (tj. úředně nehlášené) nezaměstnanosti. Prezident Hácha tehdy konstatoval, že pracovní zařazení v „Altreichu“ je nejlepším prostředkem k tomu, aby byl český dělník obeznámen s výdobytky německé sociální politiky a byl mu mj. umožněn „dosud nepoznaný příjem“. Když Němci v březnu 1939 potřebovali 20 000 pracovníků, dobrovolně se přihlásilo 50 000 Čechů, z nichž bylo Němci přijato 30 000. Do 26. 6. 1939 se verbovacím komisím říšského ministerstva práce podařilo zprostředkovat práci na území Říše 52 000 Čechů. Do 10. května 1940 se podařilo rekrutovat celkem 120 000 českých dělníků a zaměstnanců. Těmto českým pracujícím byla prostřednictvím jejich výdělků v Německu transferována celková suma 92 225 073 korun a představovala tak pro Protektorát Čechy a Morava výrazný hospodářský impuls.

V dubnu 1942 si dr. Dennler poznačil do svého deníku v souvislosti s rostoucí poptávkou Říše po českých pracovních silách (zejména se to týkalo prací pro Luftwaffe): *„Předběžně jsme ještě schopni potřebu krýt cestou dobrovolného naverbování.“* V červenci 1943 si ještě poznačil: *„K našemu překvapení teď odpor Čechů k zaměstnání mimo Protektorát značně polevil.“* Celkem bylo v Říši v letech 1939-1945 na kratší či delší dobu pracovně nasazeno asi 600 000 Čechů, nikdy však víc než 286 663 osob najednou, což bylo podmíněno rotací pracovních sil v závislosti na trvání pracovních smluv.

Nábor českých pracovníků usnadnil fakt, že v Německu byly v průměru třikrát vyšší platy než v Protektorátu (ostatně byly výrazně vyšší i za první republiky). Vypravovaly se celé zvláštní vlaky zájemců o práci v Německu v počtu několika týdně. Proti české politice potlačování nezaměstnanosti za druhé republiky to byl ohromný rozdíl; ta se zmohla jen na nabídku prací v zemědělství za minimální mzdu. O rok později Němci v Protektorátu zavedli všeobecnou podporu v nezaměstnanosti, kterou Češi v českém státě dosud vůbec neznali. Teprve postupem času

8 *Sonderdruck aus dem Reichsarbeitsblatt* – vydávalo říšské ministerstvo práce v Berlíně.

přecházela dobrovolná motivace českých pracovních sil k nucenému charakteru.

Ve „Zvláštním otisku z Říšského pracovního listu" (Berlín 1942) k „nasazení zahraničních pracovních sil v Německu" se mimo jiné praví: *„Úřady pro pracovní nasazení kontrolují provádění výplatních převodů. Také vedoucí táborů a pověřenci Úřadu pro pracovní nasazení DAF (Deutsche Arbeitsfront) se starají o to, aby převody výplat probíhaly přesně... Sociální pojištění. Zahraniční dělníci a zaměstnanci zásadně podléhají německému nemocenskému pojištění, pojištění proti úrazu a důchodovému pojištění... ve stejné míře jako srovnatelná německá pracovní síla. Platí pro ně tedy hrazení pojistných příspěvků dle všeobecných zákonných předpisů. Výjimku tvoří momentálně v invalidním pojištění polští zemědělští dělníci z Generálního gouvernementu... a) Nemocenské pojištění. Poskytnutí plnění nemocenského pojištění zpravidla předpokládá, že se pojištěnec – a pokud připadají v úvahu výkony pro jeho rodinné příslušníky – stejně jako jeho příslušníci zdržují na území Německé říše, vyjma Protektorátu Čechy a Morava. Přesto je pracujícím z Protektorátu Čechy a Morava, ze Slovenska, Itálie, Maďarska, Rumunska, Francie, Belgie, Nizozemska a Dánska poskytováno plnění německého nemocenského pojištění v jejich domovině, pokud onemocní během dovolené nebo když se vrátí do své vlasti a přitom s návratem souhlasila příslušná nemocenská pokladna. Pracující jmenovaných zemí proto musí v případě onemocnění před návratem získat souhlas příslušné nemocenské pokladny. Zahraniční pracovníci nebo protektorátní příslušníci, kteří se navrátili do vlasti v rozporu s pracovní smlouvou, tam v žádném případě neobdrží plnění německého nemocenského pojištění. Rodinným příslušníkům pracovních sil z Protektorátu Čechy a Morava, Slovenska, Itálie, Maďarska, Rumunska, Francie, Belgie, Nizozemska, Norska a Dánska, zůstávajících ve své vlasti, bude v případě jejich onemocnění... zaručeno určité rodinně výpomocné plnění na náklady německého nemocenského pojištění... b) Úrazové pojištění. Zahraniční pracovníci, stejně jako příslušníci Protektorátu a jejich pozůstalí, obdrží plnění německého úrazového pojištění všeobecně i při pobytu v zahraničí. Toto platí obzvláště pro pracovníky a jejich pozůstalé z Protektorátu Čechy a Morava, ze Slovenska, Itálie, Maďarska, Rumunska, Chorvatska, Španělska, Dánska, Švédska, Finska, Švýcarska, Francie, Belgie, Nizozemska a Norska. Také bulharští státní příslušníci obdrží plnění německého úrazového pojištění."*

Úplné zrovnoprávnění českých dělníků s Němci

Ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec se svými slovy často povzbudivě obracel na české dělníky pracující v Říši. V průběhu roku 1942 mu však ve svých dopisech nemálo dělníků vyjádřilo zklamání z poměrů na pracovištích a ubytovnách, které je v Německu čekaly. Na Moravcově pracovním stole přistála také psaní vyjadřující různá přání zlepšení poměrů. To, že se těmito dopisy Moravec pečlivě zabýval, dokazuje i skutečnost, že řadu z nich nechal jeho nejbližší spolupracovník a ideový souputník, sekční šéf ministerstva Adolf Leitgeb, překládat do němčiny a předkládal je osobně přímo K. H. Frankovi. A tak nakonec skončil u samotného Franka i dopis bývalého vojáka z povolání, jistého Musila z Brna, který si stěžoval na nespravedlnost při rozdělování pracovních míst pro mladé protektorátní příslušníky. Určitá kategorie mladých Čechů podle autora dopisu musela odjíždět za prací až daleko na sever k moři, kde je čekaly drsné podmínky, zatímco druhá kategorie Čechů, těch „protekčních", dostala zprostředkovaná místa například ve Vídni či v nedalekých Sudetech, kde často měli nějaké příbuzné. Bývalý příslušník rakouské armády Musil před Moravcem neskrýval své zklamání: *„Stále se dozvídám, že ten či onen odjel pracovat do Vídně, kde má příbuzné, jiný zase do Ostravy, do Zlína nebo do župy Sudety. Tito lidé se vyznají. Tito lidé, tato druhá kategorie, se dostanou sem tam domů, stravují se zde, mohou se převlékat do čistého ošacení. A co dělá ta první kategorie? Ta je odsouzena ke zmaru někde u moře? A jenom proto, že byla loajální, dobře se učila a měla hned po škole nějaké zaměstnání? Ti schovaní ve Vídni atd. jsou většinou lidé bývalých legionářů, ti se mohou zašívat. Jsou nespolehliví, tak jsou schováváni, ale na syny bývalých rakouských vojáků má platit železná disciplína...?"*

Jistý Jan Vrba, který pracoval v Heilbronnu, Moravcovi 10. prosince 1942 zaslal z Německa krátké psaní: *„Vážený pane ministře, přijměte vánoční a novoroční pozdrav od Čechů v Říši. Jak můžete vidět na přiložených zbytcích potravinových lístků, jsme tady cizinci a tak se na nás dívají také soukromé osoby. Neříkejte těm, kteří přijdou po nás, že Říše je naší vlastí. Zde dospěje každý brzy k jinému názoru."* A k přiloženým týdenním stravenkám, na kterých jasně stál německý nápis „Ausländer", ještě doplnil:

„Na svatého Václava jste nám také v rozhlase vyprávěl, že jsme příslušníky Říše, ale lístky pro cizince dostáváme my všichni."

K zástupcům českých dělníků pracujících v Říši Moravec promlouval opět 21. prosince 1942 v Praze, kde řekl: *„Když před třemi lety odjížděly prvé transporty českých dělníků do Říše, byl jsem si vědom jejich vysokého politického poslání. V duchu jsem těmto našim vojákům práce žehnal a prosil osud, aby za nás za všechny, kteří jsme byli pověřeni jinou prací v naší domovině, v Čechách a na Moravě, v Říši mluvili jasná a důrazná slova věrnosti svou kvalitní poctivou prací. Vaše řady práce v Říši stále rostly. Byl jsem s vámi ve styku. Psali jste mi ještě, než jsem vstoupil do vlády, a já hleděl vaše starosti, kde se dalo, zaplašovat. Také dnes vím, co vám chybí. Píšete dále. Snažím se pomoci. Znám význam vašeho díla a na vás je, abyste také pochopili, jakou máte k celému národu odpovědnost." A po chvíli pokračoval: „Nemůžeme na frontu, která se bije se zbraní v ruce s nepřítelem nacionálně-socialistické revoluce, ač mnohý z nás by rád. Vůdce nám umožnil pomáhat k vítězství prací. Doma u nás se silně pracuje, ale nejodpovědnější poslání má práce vaše, práce českého dělníka v Říši. Podle toho, co vy dokážete, jak vy se chováte, podle toho budou naši němečtí spoluobčané posuzovat celý český národ."* To byla slova, která zvlášť někteří Češi pracující v Německu vnímali citlivě. V Moravcově projevu nechyběly i náznaky útěchy: *„Když jsem před nedávnem byl v Říši, přes nedostatek času jsem navštívil jeden z vašich táborů. Přesvědčil jsem se, že je o vás postaráno tak, jak to poměry ve čtvrtém roce války dovolují. V každém případě to máte lehčí než statečný německý voják na frontě, pro něhož pracujeme. Poměry, ve kterých žijeme a které sdílíme ochotně a obětavě s německým bratrským národem, jsou poměry válečné. Snášíme odříkání války proto, aby společná věc Říše a českého národa zvítězila, aby byl těmto poměrům konec. (...) Musíme sebrat všechny síly, abychom dorazili k cíli, kde nás čeká odpočinek. Odpočinkem českým, odpočinkem naší Velkoněmecké říše a celé Evropy je mír."*

K. H. Frankovi bylo předáno i toto kritické psaní, původně adresované ministru Moravcovi a odeslané 23. prosince 1942 z bavorského Kaufbeurenu jedním českým zaměstnancem železnic: *„Jak může naše vláda chtít, aby naši zaměstnanci reprezentovali náš národ, když není postaráno o řádné oblečení a vybavení? Mnozí jsou na tom hůř než váleční zajatci. Neustále přijíždějí nějací pánové redaktoři do táborů na návštěvy. Měli by se pozdržet*

také u nás. Poskytneme jim rádi také téma pro jejich časopis. Doufáme, ctěný pane ministře, že pro nás uděláte, co bude ve Vašich silách. Přijměte za to předem od nás srdečný dík."

Tyto stížnosti českých dělníků byly v mnoha případech skutečně oprávněné. Vyplývalo to ze skutečnosti, že v otázce právního postavení Čechů pracujících v Říši panovaly zpočátku nejasnosti, a to až do října 1942, kdy byla konečně dohodnuta jasná pravidla, jaké postavení český dělník má. Je pochopitelné, že obrat k lepšímu v tomto ohledu nastal až v roce 1943.

Protektorát Čechy a Morava byl součástí Německé říše a jeho státní příslušníci tedy byli zpočátku považováni za „tuzemce zvláštního druhu". Koncem roku 1941 v Německu pracovalo již 142 257 českých dělníků; to byl po Polácích (798 101) největší počet zahraničních dělníků v Říši. Pak následovali Holanďané, Italové a Belgičané. Rok 1941 s sebou přinesl změny vyvolané situací na válečné frontě. V důsledku posilování početního stavu Wehrmachtu zvýšenými odvody německých dělníků postupně vzrůstal podíl Čechů zařazených na kvalifikovanější místa v kovodělném a elektrotechnickém průmyslu. Adolf Hitler v březnu 1942 jmenoval generálním zmocněncem pro pracovní nasazení Fritze Sauckela, jehož úkolem bylo vyrovnat úbytek německých dělníků způsobený odvody k Wehrmachtu a současně zajistit nové pracovní síly pro potřeby válečného hospodářství. Za této situace rychle stoupal zájem různých říšských míst o kvalifikované české dělníky. Už v červnu 1942 Sauckel požadoval, aby Protektorát do 30. dubna 1943 dodal v pravidelných měsíčních kontingentech 100 000 dělníků. V rámci tzv. Sauckelova programu, který probíhal až do jara 1943, bylo na práci v Německu posláno bezmála 70 000 mladých lidí z ročníků 1918-1922. Jedině tímto způsobem se nakonec podařilo naplnit požadovanou kvótu a dosáhnout toho, že od ledna do prosince 1942 Protektorát dodal celkem 135 158 pracovních sil. Rok 1942 tak znamenal vrchol pracovní mobilizace Čechů pro potřeby německého válečného hospodářství. Většina nasazených pracovala ve zbrojní výrobě, tisíce mladých mužů však byly povolány i k organizaci Todt, jednotkám Technische Nothilfe a Luftschutzu a do pracovních praporů podřízených Wehrmachtu. Z Protektorátu rovněž odjely velké skupiny železničních a poštovních zaměstnanců, kteří byli zařazeni u říšských drah a pošt jako náhrada za muže povolané do německé armády.

Podle výnosu úřadu generálního zmocněnce pro pracovní nasazení Sauckela z 21. července 1943 byli protektorátní příslušníci po stránce pracovně právní rovni Němcům. Pracovní doba byla s vypuknutím války stanovena na deset hodin, později byla dvanáctihodinová se dvěma patnáctiminutovými přestávkami na snídani a svačinu a půlhodinovou přestávkou na oběd. Čeští dělníci pobírali mzdu podle platných německých tarifů. Průměrný čistý plat tak činil u svobodného nekvalifikovaného zaměstnance asi 30-40 marek týdně, u ženatého kvalifikovaného 50-60 marek. Čeští dělníci měli nárok na některé přídavky, zejména rodinné, odlučné atd.

Péče o všechny pracující v Německé říši podléhala Německé pracovní frontě (DAF), a to i v případě zahraničních dělníků. DAF se také starala o duchovně kulturní oblast života dělníků a jejich způsob trávení volného času. Způsob, jakým „bylo zacházeno" s českými dělníky v Říši ve srovnání s příslušníky jiných národů, závisel na několika faktorech. Tam, kde byli Češi pracovně zařazeni jako kvalifikované síly, resp. tam, kde nepracovali hromadně ve velkých skupinách „mezi svými", ale roztroušeně mezi Němci a jinými zahraničními dělníky, nepociťovali, že se k nim okolí chová hůře než k ostatním. Jinak tomu bylo v situacích, kdy byli zaměstnáni ve velkých závodech jako nekvalifikované pracovní síly. Zde se k nim okolí často stavělo jinak než k Italům, příslušníkům germánských národů a negermánských zemí, které byly spřáteleny s Německem (Bulhaři, Slováci). Na Poláky a tzv. Ostarbeitery se nahlíželo nepříznivě. DAF se necítila kompetentní v této oblasti něco udělat, protože to spadalo do kompetence říšského protektora či říšského vedoucího SS. Nastávala situace, kdy byla pravidla zacházení pro všechny ostatní národnosti pracující v Říši stanovena, pouze v otázce Čechů panovala nejasnost. Až do října 1942 nebyla žádná dohoda mezi DAF na straně jedné a říšským protektorem či říšským vedoucím SS na straně druhé. To byl neúnosný stav, zvláště když se šířila frustrace velké části českých dělníků z toho, že s nimi je zacházeno jako s „cizinci".

Přitom je paradoxní, že německý tisk referoval o českém dělníkovi ve velmi pozitivním světle. Například druhý nejvýznamnější list nacionálně-socialistického Německa, týdeník *Das Reich*, v lednu 1943 zveřejnil článek autora H. Schwarze van Berk, ve kterém se pochvalně uvádělo, jak *„čeští*

inženýři ve vývoji zbraní a francouzští odborníci ve stavbě lokomotiv přinášejí své nejlepší pro věc Evropy a náš boj". Českou práci a výkon českých pracovních sil hodnotil stejně i další říšský tisk. V českém tisku bylo také upozorněno na zvláštní zhodnocení pracovní výkonnosti neněmeckého dělnictva v Říši, které sestavil jeden velký německý průmyslový podnik a které prezentovala instruktorka Heddy Neumeisterová. V tomto posudku například stálo, že se holandští dělníci prokazují jako *„schopní, ale ne vždy ochotní k pilné práci"*; Češi zde byli charakterizováni jako zvláštně pilný a pracovně dovedný národ, s určitým odstupem pak i Francouzi, kteří prý však nejsou tak svědomití jako dovední. Francouzi stáli se svými výdělky v čele všech cizinců, ale velkou část těchto výdělků prý utratí v hostincích. Dělníci z východu, „Ostarbeiteři", jsou prý pomalí, ale spolehliví a zvláště pilní.

Nálady mezi českými dělníky se zhoršily, když tito museli zjišťovat, že pro ostatní národnosti, dokonce i Ukrajince (!) – ovšem kromě Poláků a Ostarbeiterů – existovala možnost mít své zástupce v tzv. „Verbindungsstellen", tj. místech, která koordinovala péči o dělníky s DAF. Tito zástupci pak měli možnost organizovat pro dělníky své národnosti kulturní vyžití, dodávky tisku, knih, aktivity ve volném čase apod., zatímco Češi tuto možnost neměli.

Tento stav se jevil neúnosným i mnohým německým místům, a proto byla po několikaměsíčních předběžných jednáních mezi říšským protektorem, pražskou služebnou říšského komisaře pro upevňování německého národního ducha a příslušným stranickým místem NSDAP na straně jedné a Německou pracovní frontou na straně druhé v říjnu 1942 uzavřena dohoda o zřízení podobné instituce, jako měly ostatní národnosti, i pro Čechy a Moravu, s platností od 1. listopadu 1942. Smysl těchto úprav se zdůvodňoval tím, že je nutné, aby český dělník pochopil „osudovou spojitost" svého národa s osudem Německé říše. Dále se uváděl argument, že zlepšení podmínek českých dělníků je jedinou cestou, jak si získat Čecha, protože český člověk je prý „materialista a individualista" a lze jej přesvědčit „jedině socialismem činu".

Přesto bylo na postavení českých dělníků pracujících v Německu nahlíženo z velmi specifického úhlu. Důvod spočíval paradoxně v tom, že zatímco ostatní cizinci pracující v Německu se po určité době zase

vraceli do svých neněmeckých vlastí (tj. Francouzi, Italové, Bulhaři, Slováci či Holanďané), příslušníci českého národa žili kol dokola obklopeni německojazyčným prostředím i doma, ve své vlasti. Říše měla pro Čechy představovat do určité míry také vlast a časem se s ní měli ztotožňovat. I čeští dělníci si v Říši měli pomalu zvykat na to, že český národ bude žít v německém prostředí. Zatímco Francouzi či Bulhaři pracující v Říši směli pořádat sportovní utkání mezi jednotlivými závody či dokonce městy, staraly se německé úřady o to, aby se příslušníci českého národa v Říši neorganizovali v širším rozsahu, než je nutné, aby se tím neposkytoval prostor pro budování jejich národnostního uvědomění a aby se sami neodlučovali od německého okolí. V případě Bulharů či Francouzů to nehrálo roli, protože ti se pak vraceli do vlasti, ale Češi se vraceli do Protektorátu, jehož obyvatelstvo mělo být postupem času „národnostně neutralizováno" v tom smyslu, aby se neseparovalo od německého okolí, resp. neorganizovalo v protiněmeckém duchu. S tím mimochodem souvisela i snaha německých úřadů, aby byla Čechům pracujícím v Říši poskytována v rámci možností dostačující výuka německého jazyka. *„Čech si má zvykat na okolí, ve kterém na rozdíl od ostatních příslušníků cizích národů natrvalo zůstane"*, uvádělo se v jednom interním dokumentu.

Týdeník *Český dělník* odebíraly všechny německé podniky s českými zaměstnanci. Německé firmy většinou samy podporovaly vybavování společenských místností českými časopisy, gramodeskami, knihami a sportovními potřebami.

Do budoucí péče o české dělníky měla samozřejmě spadat i oblast kulturního vyžití ve volném čase. Vedle zásobování dělníků a jejich ubytoven knihami, gramofonovými deskami či radiopřijímači bylo rozhodnuto, že se do Německa vypraví skupiny českých umělců, které budou cestovat po jednotlivých župách a nabízet českým dělníkům zábavný program. Ministerstvo lidové osvěty převzalo náklady na první turné 14 českých umělců, kteří měli za dobu 6 týdnů zvládnout předvedení programu zhruba na 50 místech po celém Německu. První skupina umělců měla na turné vyrazit v lednu 1943, druhá pak v březnu.

Vyskytla se sice skepse, zda rozšířená nabídka kulturního vyžití ve volném čase v českém jazyce mezi dělníky v Německu nebude pěstovat národnostní uvědomění a podporovat separování se od německého okolí.

Ale ve srovnání s dosavadním negativním dopadem zanedbávání českých dělníků na jejich vztah k Říši se usoudilo, že je přínosnější, když bude od nynějška o české dělníky odpovídajícím způsobem postaráno tak, aby ve srovnání s jinými zahraničními dělníky pracujícími v Německu neměli důvod pociťovat křivdu. Kvůli rámcové úpravě pravidel pro zlepšení postavení českých dělníků pracujících v Německu v roce 1943 úspěšně intervenoval K. H. Frank. Novou úpravou pak byli Češi skutečně postaveni na úroveň německého dělníka a tím se jejich postavení řádově lišilo od pozice polských dělníků a tzv. Ostarbeiterů. V některých oblastech byli dokonce mírně zvýhodněni i ve srovnání s ostatními zahraničními dělníky. [1]

K. H. Frank intervenuje ve prospěch Čechů

Dne 8. ledna 1943 byl v Praze v sále domu NOÚZ (Národní odborové ústředny zaměstnanecké) před zástupci pražských závodních výborů předveden více než dvouhodinový zábavný program skupiny 14 českých umělců, kteří se o čtyři dny později jako první vyslaná skupina vydali do Německa na šestitýdenní zájezd, v jehož rámci měla probíhat vystoupení před českými dělníky pracujícími v Říši. Ministr Emanuel Moravec se s umělci osobně rozloučil a poprosil je, aby v Německu vyřídili jeho pozdravy českým dělníkům. Po příjezdu do Berlína českou výpravu uvítal vedoucí Úřadu pro pracovní nasazení Německé pracovní fronty (DAF) Franz Mende, a sice ve společenském domě DAF. Následovalo ubytování Čechů v několika berlínských hotelích.

Vůbec první vystoupení umělců proběhlo ve velkém sále kulturního centra Prälat v berlínské čtvrti Schöneberg. Toto centrum o rozloze 12 tis. čtverečních metrů bylo založeno koncem třicátých let a od roku 1938 se zde pravidelně konaly plesy. V sále bylo místo pro dva tisíce lidí. Sjelo se sem především mladé publikum ze všech možných koutů říšského hlavního města a z ubytovacích táborů českých dělníků berlínských předměstí.

„Z hovorů mezi návštěvníky je slyšet tu a tam nedůvěru a pochyby nad tím, co se dá čekat, kriticky je odhadováno, jaký asi bude program a zda se vůbec vyplatí rozhodnutí vážit tak dalekou cestu za trochou zábavy“,

popisoval tehdejší atmosféru v sále Český dělník, list pro české dělníky pracující v Říši. Tyto pochybnosti se měly rozplynout, když po obřadném uvítání vběhl do světla na jevišti konferenciér Franta Neumann, který v programu vystupoval jako velmi úspěšný imitátor Vlasty Buriana a mnoha berlínským divákům byl znám už z představení NOÚZ pro dělníky v Protektorátu.

Neumann zahájil kariéru roku 1932 v pražském Tylově divadle prvním vystoupením za neuvěřitelný honorář 5 Kč. Největšího úspěchu postupně dosáhl svým lidovým humorem u dělníků. Diváci dále viděli kousky kouzelníka a eskamotéra, který si říkal Camillo a patřil ke špičce českých salonních kouzelníků. Původně byl zaměstnancem Českomoravské železárny. Dále postupně vystoupily dva manželské páry: Jednak mladá stepařská dvojice, která pod mezinárodně znějícím jménem Jenny a Birness předváděla elegantní souhru tanečního rytmu, a pak oblíbené harmonikářské duo Antonína Brycha a Betty Nejtkové. „Král harmonikářů" a jeho partnerka také vykládali o svých těžkých hudebních začátcích. Tenorista Dano Živojnovič přednesl mj. oblíbenou píseň „Já mám rád, než jdu spát, od děvčete políbení", ale vystupoval i s první subretou Tylova divadla, Vlastou Hrubou. Živojnovič byl také znám z Tylova divadla, ale účinkoval i v kabaretu a rozhlase. Další z umělců, Miloslav Šalanda, zahrál na saxofon a velkou pozornost vzbudilo jeho sólo na dva klarinety a dvě trubky současně. Všichni z umělců byli provázeni doprovodem šestičlenné kapely Otty Macháčka, která seděla za speciálně zhotovenými pulty s emblémem „Radost a práce".

O den později se úspěšné představení opakovalo v pivovaru Löwen-Böhmisch (čtvrť Alt-Hohenschönhausen) a poté probíhaly zábavné večery přímo v táborech velkých průmyslových podniků v různých částech hlavního města Říše. Například v ubytovacím táboře v Berlíně-Weissensee přihlíželo výkonům českých umělců přes 750 mladých mužů a žen a umělci pak byli pozváni, aby spolu s dělníky pojedli jejich běžnou večeři. Poté byl na programu tábor v Grunewaldu, další dva dny následovala představení v táborech společnosti Argus a výprava se nakonec zdržela v Berlíně do 23. ledna 1943. Někteří horlivci z řad dělníků dokonce navštěvovali berlínská vystoupení několikrát po sobě v různých čtvrtích města. Těchto večerů ve městě bylo celkem osm a po skončení berlínského programu

pokračovala skupina v turné, které mělo trvat 6 týdnů a mělo vést všemi župami Říše, ve kterých byli čeští dělníci zaměstnáni ve větším počtu.

Nicméně existovaly dvě okolnosti, které pobyt českých umělců v Berlíně poněkud komplikovaly, i když ne nějak výrazně. Prozrazuje to i komentář, který vyšel několik dní po ukončení berlínského turné v novinách *Český dělník*: *„Pracující lidé, kteří pomáhají svou činností v říšských továrnách a podnicích ke konečnému vítězství Říše a lepší organizaci Evropy, jsou spokojeni s tím, že jejich práce je uznávána a že z uznání za tuto jejich práci je pro ně uspořádána tato chvíle zábavy a povyražení, tento večer, kdy se mohou bavit tak, jak jsou zvyklí z domova a slyšet své umělce, kteří nastupují několikatýdenní cestu, jež za nynějších poměrů samozřejmě není bez obtíží a vyžaduje leckdy mnoho obětavosti od všech účinkujících."*

Osobou, která zodpovídala za péči o české dělníky v Říši, byl Franz Seiboth. Právě k němu se donesly zprávy o tom, že někteří čeští umělci vyjádřili svou nespokojenost nad tím, jak je o ně v Berlíně postaráno. Sekčnímu šéfovi v Moravcově ministerstvu lidové osvěty Leitgebovi bylo z německé strany sděleno, že si čeští umělci stěžují, že je DAF ubytovala v Berlíně ve špatných hotelích, že se o ně přes den nikdo nestará a že nejsou k dispozici žádné autobusy, když potřebují odjet na představení do jednotlivých ubytovacích táborů a podniků. Nálada mezi českými umělci prý byla tak špatná, že se z toho dalo odvodit, že by tito mohli po návratu do Protektorátu odpovídajícím způsobem kritizovat poměry v Říši. Leitgeb tuto zprávu přednesl vrchnímu vládnímu radovi Antonu Zanklovi, který zaúkoloval odpovědné osoby, aby urychleně připravily podrobnou zprávu o stavu státnímu sekretáři K. H. Frankovi.

Seiboth však stížnosti českých umělců pokládal za přehnané a tuto situaci vysvětloval tím, že umělci díky poměrům v Protektorátu v podstatě ještě nepocítili, že se Říše nachází ve válce a že s tím souvisejí určitá nepraktická omezení, která se týkají úplně všech, tedy i Němců. Připustil, že čeští umělci nebyli v Berlíně ubytováni v prvotřídních hotelích, ale odůvodňoval to tím, že turné podle původního plánu mělo začít v Breslau a pak pokračovat přes Stettin do Berlína, ale tento plán se musel nakonec změnit, protože skupina by pak dorazila do Berlína koncem ledna, tedy v době, *„kdy by ubytování bývalo kvůli konajícímu se desátému výročí Třetí říše nemožné"* – na 30. leden totiž připadalo kulaté výročí převzetí moci

nacionálními socialisty a ubytovací kapacity byly z toho důvodu přetížené. Výprava tedy raději začala v Berlíně a DAF kvůli této změně plánu na poslední chvíli nebyla schopna ubytovat české umělce v jednom hotelu, nýbrž je musela rozptýlit po 4, resp. 5 berlínských, *„ovšem ne prvotřídních"* hotelích. Poskytnuté pokoje byly bez ústředního topení a bez tekoucí vody, ale zato *„se daly vytápět kachlíkovými kamny a byly čisté"*. Franz Seiboth poznamenal: *„Sám jsem si prohlédl dva dvojlůžkové pokoje a konstatuji, že se přitom jedná o vcelku slušné byty. Pokud si jednotliví umělci vůči stranickému soudruhu dr. Hoffmannovi stěžovali na špatné ubytování, pak se to dá odvodit pouze z toho, že tito lidé jsou rozmazlení z Prahy a neznají hotelové poměry v Říši, kterými musí trpět také němečtí soukmenovci. Protože má skupina vystupovat také ve městech, která jsou poškozena bombardováním, bude nutné pozvolna je seznámit s myšlenkou, že Německo se nachází ve čtvrtém válečném roce."* Umělci si prý také stěžovali na to, že jim speciálně nebyl přidělen člověk od DAF, který by se o ně neustále staral. *„K tomu poznamenávám"*, pokračoval Seiboth ve své zprávě, *„že z důvodu nedostatku spolupracovníků pro takovéto nadbytečné využití nejsou k dispozici žádní spolupracovníci. Nesmíme u takových věcí používat protektorátní měřítka, protože tam, kde v Říši pro jeden určitý úkol stojí k dispozici jenom jeden muž nejhorší kvality, může být v Praze nasazeno 10 použitelných Čechů."* Seiboth dal podnět k tomu, aby se turné ve funkci českého župního prostředníka zúčastnil jeden zaměstnanec. Tento člověk prý plnil svou úlohu ke vší spokojenosti, ovšem *„nemůže se očekávat, že přes den bude zástupu českých umělců poskytovat výklad k pamětihodnostem měst nebo bude zařizovat objednávání jídelníčků"*. A *„že se čeští umělci musí k večerním představením dopravit tramvají nebo metrem, je ve válce zřejmě samozřejmostí. Stejně tak je samozřejmé, že DAF nebo jí pro berlínská představení pověřený muž z Kraft durch Freude klade důraz na disciplínu mezi umělci a včasnou docházku na určitém shromaždišti před odjezdem na představení. Kdo v tom vidí příliš silné omezování osobní svobody, jenom dokazuje, že se nehodí na úkol, který mu byl přidělen."*

Atmosféra však podle Seibotha byla jinak dobrá: *„K umělcům se všechna oficiální místa v Říši a také české dělnictvo chovaly vstřícně a byli radostně uvítáni. Víc než pro ně bylo učiněno, nemůže být ve válce uděláno. Po Německé pracovní frontě, která má přeci na starosti také umělecké skupiny*

jiných národností, nemůže být požadováno, aby pro Čechy zavedla zvlášť přednostní zacházení a nasadila pro ně vlastní štáb pečovatelů. Pokud byla vyslovena obava, že čeští umělci budou o Říši po návratu do Protektorátu podávat jenom negativní zprávy, pak musí být konstatováno, že statisíce českých dělníků v Říši by k tomu při návratu do své vlasti měly mnohem větší důvod, protože nemají podobně jako čeští umělci příjem denní gáže až 100 říšských marek a musí často pracovat deset či více hodin." Seiboth žádal, aby byla jeho zpráva K. H. Frankem také vyslyšena.

Jakou váhu měly kritické dopisy českých dělníků pracujících v Říši adresované ministru Moravcovi, dosvědčuje už jen skutečnost, že dopis jistého dělníka Jana Vrby, ve kterém si dotyčný stěžoval, že Říše v rozporu s tím, co stále říká Moravec v rozhlase, není také vlastí Čechů, protože jinak by nedostával v *Německu* stravenky pro „zahraniční dělníky", přistál až v kanceláři Karla Hermanna Franka, který si jeho obsah vzal k srdci. Franz Seiboth byl pověřen, aby toto „politicky špatné zacházení" s Čechy skončilo. Vznikly oprávněné důvody k obavám, že by se pak veškeré snahy, jako například posílání českých umělců za dělníky, minuly účinkem. Bylo především potřeba vyřešit problematiku kategorizace jednotlivých národností, které byly pracovně nasazeny v Říši, z hlediska postoje k nim v německém okolí, a to z důvodu principu „ochrany německé krve". Podle původního nařízení říšského vůdce SS a vrchního velitele německé policie Heinricha Himmlera byli Češi zařazeni do „skupiny D", například společně se Srby a s „Ostarbeitery". *„Aby se prosadilo politicky správné zacházení s Čechy, rozdílné od zacházení s ostatními slovanskými dělníky", musel**o se pro Čechy prosadit označení „tuzemci zvláštního druhu".*

Byly to i další oblasti, které si nutně vyžadovaly nápravu. V Říši počátkem roku 1943 pracovalo na 400-450000 *českých* dělníků, kteří měsíčně odevzdávali 700-800000 říšských marek ve formě příspěvků pro DAF. Německá správa v Praze požadovala, aby měl český dělník, který se pak vrátí zpět do Protektorátu, stejná práva a stejné nároky, jako kdyby byl členem DAF. Zhruba polovina z těchto příspěvků by měla náležet říšskému protektorovi a ten by tyto finanční zdroje používal pro hrazení výdajů na péči o české dělníky v Říši, jako například ve formě placení českých a německých osob, které měly péči na starosti. Dále bylo třeba vyřešit otázku invalidity a péče o české dělníky, kteří přišli k invaliditě a vrátili se

do Protektorátu, tak, aby o ně bylo náležitě postaráno. Velkým problémem při nasazení českých pracovních sil v Říši byla také téměř 40% chybovost při zprostředkování vhodného místa: Odborné síly se nedostávaly do svého oboru a naopak. Někde se tento nedostatek konečně podařilo úspěšně řešit, jako například v essenské továrně Krupp, jejíž vedení konstatovalo, že Češi jsou její nejspolehlivější a odborně nejschopnější dělníci ve srovnání se všemi ostatními národnostmi. Dalším bodem, který měl zlepšit postavení českých dělníků v Říši, byla nutnost rychlejšího a efektivnějšího vyřizování stížností v dopisech. Překládání dopisů do němčiny často obnášelo dlouhé prodlevy.

Seiboth se pak s Leitgebem z Moravcova ministerstva vydal do Německa ještě včas, aby tam zastihl 1. turné českých umělců. Původní potíže, které popisovali umělci v Berlíně, byly během zbytku turné odstraněny: *„Především se členové skupiny sami vyslovovali velmi pochvalně a s uznáním o svých zkušenostech a pozorováních v Říši. Chválí stravování"*, psalo se v interní zprávě z počátku února 1943.

O vyjasnění státoprávní pozice a zlepšení postavení Čechů nasazených do Říše usiloval především z obav před *„nežádoucím vlivem nálad na politickou situaci v Čechách a na Moravě"* i státní sekretář při Úřadu říšského protektora K. H. Frank. O českých dělnících psal, že *„jsou v některých župách stavěni na roveň s německými dělníky, v jiných naproti tomu s dělníky východními"*. Své žádosti adresoval přímo říšskému vedoucímu SS a vrchnímu veliteli německé policie Heinrichu Himmlerovi, říšskému vedoucímu Martinu Bormannovi a říšskému vedoucímu Německé pracovní fronty Robertu Leyovi. Ti proti jeho snaze neměli vážnější námitky, a tak se K. H. Frankovi podařilo dosáhnout formálního posílení pozice českých nuceně nasazených.

Žádosti odeslal Frank stejného dne, 10. února 1943, a kritizoval v nich skutečnost, že DAF se doposud starala o české dělníky pouze krajně nedostačujícím způsobem. Poměry se přitom lišily v jednotlivých župách. V některých dostávali Češi německé oděvní přídělové lístky, v jiných zase protektorátní a v některých jim nárok na tyto poukazy nebyl přiznán. Podobným způsobem neexistovalo jednotné pravidlo pro potravinové lístky. Frank argumentoval, že český dělník musí mít pocit, že je s ním zacházeno spravedlivě, a nezapomněl vyzdvihnout rasovou blízkost českého národa

k národu německému, *„protože právě český národ v sobě nosí tolik německé krve, že značnou část tohoto národa lze označit za schopnou k poněmčení"*. Státní sekretář Frank žádal Himmlera, aby i v rámci bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby (SD) poukazoval na to, *„že se Češi nemají dávat na stejnou úroveň s Poláky a ostatními Ostarbeitery"*, a také připomněl, že *„rasová substance"* Čechů *„je germánské rasové substanci bližší, než je tomu u mnohých jiných zahraničních dělníků"*. Podle K. H. Franka bylo nutné tyto nedostatky řešit neodkladně. V žádosti adresované Bormannovi psal, že s českým dělníkem *„nesmí být zacházeno hůře než s národy, které jsou od nás rasově vzdáleny mnohem více"*.

Především ale bylo nutné provést úpravy ve směrnicích o *„obraně před nebezpečími při nasazení cizinců"*, vydaných Himmlerem v prosinci 1942, které jednotlivé národnosti dělníků pracujících v Říši dělily celkem do čtyř skupin. K. H. Frank požadoval korekturu těchto směrnic již 10. ledna 1943. Stálo v nich, že Češi se zahrnují do skupiny D. Ve skupině A se nalézali italští dělníci. Itálie byla bojovým spojencem Německa a Himmler to charakterizoval tak, že *„partner Osy může očekávat, že jeho státní příslušníci se setkají se zacházením, které celou dobu bude brát zřetel na německé bojové společenství"*. Do skupiny B patřili v Německu pracující příslušníci germánských národů, které bylo třeba získat pro myšlenku sounáležitosti germánských národů. Ve skupině C byly negermánské národy, *„se kterými jsme spojenci nebo se kterými jsme spojeni na základě jejich kulturního a celoevropského významu"*, a mínili se tím Slováci, Chorvati, Rumuni, Bulhaři, Maďaři, Španělé a Francouzi. Tyto národy měly být ideově nasměrovávány na *„nový evropský řád a oprávněný vedoucí nárok Velkoněmecka"*. Himmler doslova psal, že tyto národy *„musí prostřednictvím rozvážného a spravedlivého zacházení poznat, že jsou chápány jako příslušníci váženého národa ve vznikající nové Evropě"*. Do skupiny D zařazoval *„příslušníky negermánských slovanských národů, které více méně žijí pod bezprostřední výsostnou správou Německé říše"*. Na mysli měl protektorátní příslušníky, Srby, Slovince, pracovní síly z baltských zemí, Poláky, Ostarbeitery a další. Zde bylo dle těchto směrnic z prosince 1942 třeba vést dělníky „přísně" a dodržovat *„vůči nim obzvláště jasný odstup"*, který byl *„podmíněn hrubými rasovými rozdíly"*. A právě tato pasáž, ve které se čeští dělníci zařazovali do skupiny D, vzbudila nesouhlas

K. H. Franka, který po Himmlerovi následně požadoval změnu ve směrnici. Této jeho žádosti bylo plně vyhověno.

Mezitím stihli čeští umělci v rámci 1. turné navštívit vedle Berlína také Stettin[9], Trassenheide, Braunschweig, Hannover, Watenstedt, Hamburk, Frankfurt nad Mohanem, Augsburg, Mnichov, Norimberk, Chemnitz, Drážďany, Weimar, Halle, Lipsko, Görlitz, Schweidnitz[10], Oels[11] a Vratislav. V některých městech dělníci při příležitosti vystoupení umělců vybírali dobrovolné příspěvky na „dílo sociální pomoci v Čechách a na Moravě", jako například v Hallendorfu u Braunschweigu 28. ledna 1943, kde se podařilo vybrat 550 říšských marek. Po 7 týdnech následoval návrat umělců do Prahy ke kratšímu odpočinku. V Praze umělci vystoupili na velkém večeru, uspořádaném pro pražské dělnictvo v sále Lucerny, kdy program nesl titul *„tak jsme hráli našim dělníkům v Říši"*, a krátce nato skupina odjela na nové třítýdenní turné do Východní marky (Rakousko). [2]

Na setkání s protektorátní vládou 27. května 1943 Frank oznámil, že *„opakovaně konáme veškeré kroky, abychom v Říši pracujícím českým pracovníkům poskytli širokou péči v materiálním i ideovém smyslu. Samozřejmě nelze zabránit tomu, aby se v rámci ubytování milionů dělníků z cizích zemí v Říši tu a tam neobjevily jisté nedostatky. Právě v případě výskytu takovýchto nedostatků se při jejich oznámení v každém jednotlivém případě činí vše k jejich odstranění."* Jako doklad uvedl, *„že zrovnoprávnění českého dělníka* [s německým] *bylo teprve nedávno prosazeno s větším důrazem a nyní byla také ve značném rozsahu zahájena péče o jeho duchovní rozvoj prostřednictvím novin a velkých turné českých uměleckých skupin."*

„Návrh zásad v zacházení s příslušníky Protektorátu pracujícími v Říši", který vyjednal říšský protektor s říšským zplnomocněncem pro pracovní nasazení a říšský ministr vnitra, podrobil kritice státní tajemník ministerstva vnitra Wilhelm Stuckart v dopise Daluegemu z 31. května 1943. Větřil v něm *„zahájení politiky vstřícné vůči Čechům, hodnocené jimi samými pravděpodobně jako slabost"*. Stuckart sice připouštěl, *„že české dělníky nasazené v Říši lze v zájmu zvýšení produkce a posílení vůle k práci zásadně hodnotit příznivěji než východní dělníky a Poláky"*, ale odmítal například formulace, které zdůrazňovaly údajný vyšší podíl německé krve u Čechů.

9 Dnes Szczecin.
10 Dnes Świdnica.
11 Dnes Oleśnica (Dolní Slezsko).

Tvrdil, že *„linie, kterou jsme nastoupili vůči Čechům, musí být i nadále přísná a spravedlivá"*, a že *„jakékoliv jiné zacházení západní Slovan nepochopí, nebo mu porozumí špatně"*. V odpovědi ze 4. července 1943 Frank odmítl nařčení z čechofilství, které *„vzhledem k mé známé politické minulosti a postojům musí člověku připadat groteskní"*. Dále zdůraznil výhradní kompetenci říšského protektora při určování politické linie Protektorátu. V připojeném stanovisku k „politickému řešení českého problému" vyjmenoval pragmatické úvahy, jež vysvětlují důvody jednotného a lepšího zacházení s českými dělníky. Uvádí zde mj.: *„Je (...) samozřejmé, že by se k českým dělníkům mělo přistupovat obezřetně. Především je nutné odstranit (...) existující křiklavé rozdíly. (...) Je známo, že Češi nejsou ani asijští podlidé, ani kuliové*[12]*. Jak ví každý Němec, který vyrůstal v tomto prostoru, české obyvatelstvo má poměrně vysoký podíl německé krve. Právě tento podíl je (...) trvalým zdrojem neslýchaně ostrých národnostně-poltických sporů mezi německým a českým obyvatelstvem. Za těchto okolností by bylo politicky naprosto chybné, kdybychom chtěli v Říši stavět české dělníky – mimochodem vesměs kvalifikované – na úroveň Poláků nebo dokonce východních národů."* [3]

Výnos o zrovnoprávnění měl mezi českými pracujícími velmi pozitivní odezvu. V situační zprávě Sicherheitsdienstu ze září 1943 se uvádí, že také u českých dělníků pracujících přímo v Říši vyvolaly tiskové komentáře k této vyhlášce „zadostiučinění": *„Na tento krok, podniknutý na přání říšského protektora generálním zplnomocněncem pro pracovní nasazení, se nenazírá jako na nějaké gesto vůči Čechům, ke kterému se muselo nuceně přistoupit, nýbrž jako na otevřené uznání práce a výkonu českých pracujících."* Především to byli horníci, kteří v reakci na novinové články vedli živé diskuse, *„v nichž byla jasně vyjadřována nynější ochota k nasazení v Říši"*. Nápadnou se jevila *„skutečnost, že obzvláště ti dělníci, jež pocházejí z jiných povolání a trpí strachem z práce v dolech, v obzvláštní míře oznamují svůj úmysl odejít do Říše"*. [4]

12 Nejméně placení nekvalifikovaní dělníci v Číně, Indii či jiných hustě zalidněných oblastech Asie, nebo odtud pocházející – pozn. editora.

„Ty a český dělník"

Až počátkem roku 1945 v pražském nakladatelství Německé pracovní fronty vychází malá ilustrovaná publikace s názvem *Ty a český dělník*[13], jež měla jednoduchou formou seznámit německého dělníka, který se ve svém podniku v Říši dennodenně setkával s českými spolupracovníky, s typickými vlastnostmi „Čechů", se zvláštnostmi a přednostmi českého národa. Autor se samozřejmě snažil o co nejstručnější a nejvýstižnější popis, a tak sepsal krátkou příručku, která měla Němcům, kteří přicházeli poprvé v životě do styku s příslušníky českého národa, vylíčit, s kým mají tu čest. Jistěže se autor nemohl vyhnout určitým klišé, pro současníky je ale obsah této příručky názornou a komprimovanou ukázkou toho, jak v zásadě německý nacionální socialismus nahlížel na český národ – a to bez přikrášlování, stejně jako bez zkreslování a překrucování, se kterým se dnes hojně setkáváme a jehož výstupy se zejména v obci české historiografie a publicistiky staly jakýmsi nedotknutelným evangeliem.

Krátkou předmluvu pro toto dílko napsal Franz Mende, vedoucí Úřadu pro pracovní nasazení Německé pracovní fronty (DAF). Uvedl zde: *„Ve směrnicích, které vydal říšský vedoucí dr. Ley ohledně postavení pracovních sil příslušníků cizích národů v německých podnicích, se mj. praví, že jednotlivého dělníka cizí národnosti máme ctít a uznávat nejen pouze jako pracovní sílu, nýbrž také jako příslušníka svého národního charakteru. Zkušenosti ukázaly, že se to v mnoha případech snadněji říká než činí, a sice tak dlouho, dokud je v německém národě jen mizivá znalost cizích národů, která musí být podkladem pro respektování a uznání. Proto je záslužné, že je prostřednictvím předkládaného pojednání z povolaných úst poskytována možnost opravdu si přivlastnit ony znalosti českého národa, které jsou bezpodmínečně potřebné pro správné zacházení s českými pracovními silami na říšském území. Právě u českých pracovních sil, jejichž počet je velmi značný, jejichž vedení a výkon jsou téměř všude uznávány za bezchybné a jež jsou s Německou říší státoprávně spojeny v celku zvláštním způsobem, je obzvláště důležité, aby se s nimi nakládalo s odpovídajícím ohledem na jejich svéráz. Mohu tomuto pojednání proto popřát pouze jeho co možná nejširší rozšíření*

13 Seiboth, Franz: *Du und der tschechische Arbeiter*. Verlag der Deutschen Arbeitsfront GmbH, Prag 1945.

a nejbedlivější pozornost všech služeben DAF i vedoucích podniků, zástupců podniků a vedoucích táborů."

Následující text je doslovným překladem pojednání Franze Seibotha.

Znáš českého spolupracovníka?

Protože jsi nyní každodenně ve styku s českými dělníky, stojíš s nimi v jedné továrně, vidíš je nasazovat sílu a schopnosti pro stejný cíl, pro který pracuješ také ty, znáš už některé z jejich zvyklostí a máš přesto někdy pocit, že nevíš, jak si k nim najít cestu – přeci jenom jsou to cizinci... Zadrž! Nečiň žádnou tečku za těmito myšlenkami, není to domyšlené do konce. Cizinci? Tak je přeci poznej! Tato malá knížka ti při tom chce pomoci.

„Dovolte, abych se představil: Novotný – z Kolína."

Domníváš se, že se nevyplatí navazovat známost s jednotlivcem? Nuže, pak ti je představím všechny: „Čechy – z Čech a Moravy".

Když poznáváš člověka, tak je jednou z tvých vůbec prvních otázek, odkud přichází. Nechci vyprávět o vlasti Čechů. Byly kdysi doby – a není tomu dokonce ani tak dávno – kdy se mnohému Vnitroněmci Čechy a Morava jevily jako země mimo Říši někde blízko k Balkánu. Obyvatelé byli bez rozdílu „die Böhmischen". Mnohý se opravdu pořádně dozvěděl až v letech 1938 a 1939, že v těchto zemích kromě 7 milionů Čechů žije také 3,5 milionů Němců – sudetští Němci, a že, geograficky správně posuzováno, přeci leží uprostřed Říše. Nejdříve muselo neblahé maloněmecké myšlení udělat místo myšlení velkoněmeckému: Dnes je to již samozřejmostí, že staré říšské země Čechy a Morava jsou neoddělitelnou součástí Velkoněmecké říše. Stejně tak je samozřejmé, že statisíce českých dělníků na té či oné straně protektorátních hranic pomáhají kout zbraně pro vítězství Říše.

Země – člověk

Uprostřed, v srdci Německa, leží bohaté a krásné, Němci a Čechy milované staré říšské země Čechy a Morava. Úrodná rovina, pohoří, údolí, města a vesnice jako v Německu: středoněmecký ráz krajiny. Sídelní forma Němců a Čechů v této zemi je stejná. Čechy a Morava leží naprosto v oblasti německé kulturní půdy. Jeden český přírodní badatel proto pronesl příznačný výrok, že pokaždé, když se vracel z Francie do Čech, se při překračování alsaských hranic už cítil téměř jako doma. Z hlediska

rázu krajiny tedy českému dělníku není jeho nové okolí – pokud se jedná o krajinu středoněmeckého krajinného charakteru – cizí. To pro něj znamená značné usnadnění, aby se v nových poměrech mohl brzy cítit jako doma. Čechy a Morava jsou v průměru hustěji osídlené než Německo. Pilný lid obdělává jejich úrodnou půdu, jejíž výnosy zrna, pšenice, cukrové řepy, zeleniny a ovoce jsou dnes vyšší nežli potřeby země.

Ještě více lidí ale na sebe navázal průmysl a řemeslnictví. Čechy a Morava byly zbrojírnou rakousko-uherské monarchie. Podniky Škoda v Plzni, velké brněnské zbrojovky, významné železárny v Kladně, to vše jsou dnes také pojmy ve Staré říši. Ač to byl německý rolník, který přinesl do země pluh, německý stavebník, který nechal postavit města – všechna česká města s jednou jedinou výjimkou jsou německého založení – ač to byl německý horník, který začal těžit nerostné bohatství, byl to německý inženýr, který nesl hlavní podíl na výstavbě mohutného průmyslu Čech a Moravy, Čech ale držel a drží krok. Německý vzor, německý výkon byly Čechu vždy pobídkou, aby se vyrovnal německé výkonnostní úrovni. Rozkvět všech živnostenských odvětví, zušlechťování skla, zpracování dřeva, výroba přediva a oděvnictví, výroby poživatin, cukrových rafinerií, těžkého průmyslu, to vše je důkazem toho, že se to Čechům beze zbytku podařilo. Je to v neposlední řadě jejich vysoce vyvinuté školství, které zůstalo i v dobách Československé republiky úplně orientováno podle osvědčených školních forem Rakouska-Uherska, jež jim umožňuje toto udržování tempa. K tomu se přidružuje u většiny Čechů existující nadání pro duchovní chápavost, bezpodmínečná schopnost se přizpůsobovat německým poměrům a ctižádostivost v tom, že ve srovnání s jiným národem nechtějí být v ničem pozadu.

Nezapomínejme také, že v Češích proudí poměrně mnoho německé krve, která představuje jednu z nejpodstatnějších příčin jejich dovedností.

Císařský lesk ve zlaté Praze

Věděl jsi, že Praha byla ve středověku po celá desetiletí hlavním městem Říše? Že císař Karel IV. ve 14. století učinil z Prahy „zlaté město" stavbou svého pyšného císařského hradu „Hradčín", nádherného vltavského mostu, který se po něm pojmenoval na Karlův most? Že velký německý stavitel Peter Parler ze Schwäbisch-Gmündu postavil nejen Chrám

sv. Víta a Týnský kostel v Praze, nýbrž také vytvořil v jiných městech svědky německé říšské příslušnosti? V Praze byla založena první univerzita Říše a střední Evropy. Čechy a Morava nesou německou tvář!

Bojová půda dvou národů

Co říkal Čech k tomuto zahrnutí jeho vlasti do německého životního prostoru? Jako malý slovanský národ se Češi nemohli ve své kulturní výši měřit s Němci. Sami to rozpoznali a jejich králové povolali německé rolníky, řemeslníky a horníky jako kolonisty do země. Německý výkon a německý vzor Čecha téměř úplně vyrovnal německé kulturní úrovni. K tomu se ještě přidal silný příliv německé krve do českého národního tělesa, o čemž svědčí mnohá německá jména mezi Čechy. Ačkoliv Čechům z tohoto těsného kontaktu vzkvétalo tolik užitku, nepociťovali vůči tomu vždy právě vděčnost. Období prospěšného soužití obou národů se střídala s nacionálními povstáními českých fanatiků, jejichž následkem vždy nastoupil nepříznivý kulturní obrat. Ale vždy se Češi podřídili spravedlivému vedení Říší, která dbala na jejich národní záležitosti.

Do budoucna chceme proti tomu z příkladu Rakouska-Uherska vyvodit, že každým nacionálně uvědomělým národem bude odmítáno slaboučké a vrtkavé vedení, které o uznání cizího národa neusiluje jinak než cestou nedůstojného vnucování se. Jako dík za to, že Habsburkové upřednostňovali Čechy vůči Němcům, byli za světové války přeci zrazeni a v rozhodující hodině necháni na holičkách. To je ponaučení...

Malé slabiny a jedinečné rysy

Nechť Ti tyto osobitosti samy o sobě jako letmá hra písmen osvětlí charakter Čechů. Snad pak mnohé lépe pochopíš...

Důvěřuj, ale komu?

Čech Ti nedůvěřuje. Jen zřídka se od něho dozvíš jeho skutečný názor. Je opatrný, obzvláště v kritických chvílích a v cizím okolí. To nemusí být vždy vědomé maskování, ale jenom právě opatrnost. Své opravdové pocity a názory nevystavuje navenek: mlčí – z opatrnosti. Čech má svou hrdost, svou zcela svéráznou národní hrdost. On o tom mnoho nenamluví. Ale pokud jeho národ někdo urazí, tak vzplane náhle jeho národní uvědomění a začne nenávidět. S tím, který ctí jeho národ, s tím vychází dobře. Pro nějaký žebříček národů nemá žádné pochopení. Chce, aby se s ním také daleko od domova zacházelo jako s rovným mezi rovnými.

Dnes o to více, protože Čechy a Morava patří k Říši a Češi nechtějí být pokládáni za cizince. Možná ale pramení právě tato zdůrazněná národní pýcha malého českého národa přeci z onoho nikdy nepřiznaného pocitu méněcennosti vůči velkému německému národu. Když se Češi potkají v cizině, pokaždé hlasitě vyjadřují své národnostně sdruženecké pocity. Je to impulsivní radost, která odpovídá živému temperamentu Čechů a není jim proto třeba vždy podsouvat provokativní úmysly.

Imponuje pouze výkon

Čecha nemůžeš nutit k práci a výkonu laciným prostředky. Jemu imponuje pouze příklad. Chce tvořit samostatně a ze sebe sama. Potřebuje energické, spravedlivé a příkladné vedení. Má úctu k nadřízenému, který se bezezbytku vkládá do práce. Opravdovou kapacitu svého nadřízeného uznává. Sám vždy usiluje o vykonání něčeho správného. Každé omezení a obřezání jeho osobní svobody pociťuje o to tíživěji, že směl být v „demokratickém" Benešově státě po 20 let „státním národem" postaveným před Němci a ostatními „menšinami".

„Přísná kritika"

Čech rád a hodně kritizuje. Pouze sebe samotného přitom vynechává ze hry. Kritizuje rodiče, příbuzné, přátele, učitele, nadřízené, všechna možná zařízení, zásady atd. Přitom je jeho kritika často velmi neškodná a projevuje se více jako hnidopišské kritizování. Ale přeci to poukazuje na dobré pozorovací nadání, na přísný zrak, který negativní jevy dokáže přehlédnout mnohem hůře než ty pozitivní.

Šaty dělají člověka

Je neděle. Mladý muž se loudá po chodníku, ruce v kapsách kalhot, nevážně se jen tak prochází, jako kdyby celý týden nic jiného nedělal. Ale prohlédni si ho: Světlé kalhoty s puky ostrými jako nůž, tmavočervená hedvábná košile se světlou kravatou, dlouhá, dobře pasující lněná bunda, jejíž opasek je pevně přitažen, hnědě opálený obličej – čím hnědší, tím krásnější – dlouhé namaštěné vlasy mistrovsky sčesané ve vlnách dozadu – moderní mladý muž v neděli. Nebyl bys schopný říct, zda o všedních dnech seděl u psacího stolu nebo před sebou tlačil vozík. Čech hodně dá na moderní, šviháké ošacení. A pokud jej jeho práce o všedních dnech nutí nosit podnikový oděv, v neděli chce být ušlechtilý. Ano – šaty dělají člověka.

Rozmazlený?

Také ty máš svá oblíbená jídla. Češi také. Zde si jeden národ vytvořil recepty, kterými také fajnšmekři jiných národností rozhodně nepohrdnou: buchty, koláče, palačinky, škubánky, lívance, švestkové knedlíky a především vepřové se zelím a knedlíky – ach, Češi vědí, co dobře chutná. Jejich země je bohatá a na jídle se nešetřilo. Kladl se důraz na dobré a mastné jídlo. Moučníky jsou oblíbenější než jídla z brambor. A byly tu delikatesy: pražská šunka a uzeniny... nechci tě déle trápit. Česká kuchyně se vedle té vídeňské může ukázat. Proto Čechovi nezazlívej, pokud se dokáže málo nadchnout pro tvůj eintopf, pokud nejí tak rád jídla z brambor a toužebně myslí na svoje knedlíky a ty ostatní moučníky. Nezazlívej mu, když mu nechutná žádné jiné pivo tak dobře jako jeho Plzeň. Co se týče piv, tak je znalcem. A pokud mu chceš udělat radost a je to celkem únosné, tak mu umožni českou kuchyň. Bude ti vděčný, když pocítí, že věnuješ jeho svérázu pozornost.

Kopaná. Národní vášeň Čechů.

V každém městě, dokonce v těch nejmenších, najdeš nějaký český klub kopané. Tam, kde se sejde jedenáct Čechů, se hned zakládá fotbalový klub. Čech je fanatikem svého klubu. Ten, kdo nehraje, je aspoň nadšeným divákem. Mají mít svůj sport ve svém volném čase, pokud slouží rekreaci, odpočinku a posílení. Soutěžím mezi německými a českými sportovními mužstvy je dobré se vyhýbat, protože Češi z každého takového sportovního utkání udělají národní zkoušku síly mezi Němci a Čechy.

Klub je vůbec nejrozšířenější udržovanou formou družnosti. Téměř každý patří k nějakému tenisovému, veslařskému, plachetnicovému klubu atd. Čech miluje družnou spřízněnost. Ale ta končí většinou jen v povrchním styku a není v žádném případě tím, co pro nás Němce znamená pojem Kameradschaft.

Potěšení „usedlejších" lidí

Ve vlaku a u pivního stolu se kopaná hrát nedá. A co pak Čech dělá? Hraje karty, vytrvale a vášnivě. Raději o peníze než bez vkladu, to je jasné. Ale vyloženou hazardní hru je přeci jen vidět pouze zřídka. Nech mu jeho potěšení.

České muzikantství

Muzicírování patří k Čechům. Podnikají své víkendové výlety s kytarou, zpívají po pracovní době se svou tahací harmonikou, všichni mají kapely:

hasiči, pošťáci, železničáři... Dělají svou typickou českou dechovou hudbu. Zpívají ale také ještě často své zádumčivé lidové písně. Ale krom toho mají i hodně času nazbyt pro moderní taneční a jazzovou hudbu a umějí v této oblasti hodně snést. Na místo jejich národních písní se čím dál častěji dostává moderní šlágr, který se o to víc zpívá, čím sentimentálnější je. Moderní tance jsou velmi oblíbené a téměř úplně vytlačily lidový tanec.

Fronty u novinových stánků můžeš v Praze i jinde vidět v jakoukoliv denní dobu. I kdyby jeden neměl jinak o nic jiného zájem, koupil by si své noviny už jen kvůli sportovní rubrice. Jsou dychtiví po novinkách a jsou zainteresovanými diváky světového dění. Ale právě tyto myšlenky diváka nutí k zamyšlení.

Řečeno důvěrně... Ne každý Čech je rozeným fanatikem pravdy. Když se mu něco nehodí, tak sotva volí cestu přímé stížnosti. Zdánlivě se s nespravedlností bez láteření vyrovná, ale nezapomene na ni. Potajmu to v něm nadále kypí a on vyhledává satisfakci ne vždy spořádaným způsobem. Životní moudrost a obratnost, spojené s určitou prohnaností, jej již často vyvedly z nejedné politické zápletky a nepříjemné situace. Tento způsob sebezáchovy často volí příslušníci malých národů. Ne všichni Češi jsou v tomto stejní. Také u nich existují v rámci národa rozdíly. Měj snahu mezi nimi vyhledávat ty upřímné a čestné. Ti, kteří se pokoušejí vnucovat patolízalstvím u nadřízených, většinou nejsou ti hodnotní.

Měřítko pro posouzení

Inu, mohl jsi slyšet o mnohém svérázu a slabinách Čechů, možná ses někdy potajmu pousmál a cítil se tak vyvýšeně. Ale ruku na srdce: Chtěl bys, aby nějaký cizinec na tobě samotném v podstatě také viděl malé slabiny, které na tobě lpí? Zajisté ne. Chceš být souzen z celé šíře, a sice dle tvých vlastních hodnot, podle tvého výkonu. Hodnoť také ty Čecha v první řadě podle jeho postoje a pracovního výkonu a nenech se ve svém poměru k němu ovlivňovat malými zvláštnostmi, pokud v sobě neuchovávají nebezpečí pro hladké soužití v podniku a táboře.

Dívej se nejdříve na člověka

V každém příslušníkovi cizího národa, který upřímně pracuje pro novou Evropu, chceme především vidět člověka, oproštěného od politických předsudků, napětí a protikladů, které možná existovaly v nedávné nebo vzdálené minulosti. Chceme se pokusit k tomuto člověku najít správný

poměr. Právě my, Němci, s našimi schopnostmi, i když ne vždy bez závisti po celém světě uznávanými, nemáme zapotřebí, abychom přehlušovali některé vlastní komplexy méněcennosti o to větším vystavováním naší převahy. Nepotřebujeme, jak by u malých národů bylo ještě pochopitelné, abychom se oproti každému cizímu výkonu chovali domýšlivě a tak tento výkon podceňovali. Za nás mluví naše skutky minulosti a současnosti samotné. Nejeden cizí národ na ně nazírá závistivě a považuje je za nebezpečí. Jen málo národů je chápe jako příklad hodný usilování. Bude podstatnou úlohou budoucnosti, abychom správným chováním ve světě a správným zacházením s příslušníky cizích národností zmenšili počet závistivců a nepřátel ve prospěch těch, kteří uznávají náš nárok na vedení. Neboť to, že my Němci jsme doposud měli ve světě vždy tak málo přátel, má v nemalé míře příčinu v nás samých.

Dojem dneška – úsudek zítřka

Mezi lety 1933 až 1939 bylo naším cílem vyvracet zahraniční propagandu o hrůzostrašných poměrech v novém Německu tím, že jsme poskytovali pokud možno co nejvíce cizincům příležitost, aby Německo a německého člověka poznali sami. To, co tenkrát bylo možné výměnným cestováním „Kraft durch Freude" pouze v mizivé míře, s sebou přineslo v ohromných rozměrech období válečné tísně. Tak, jak nás tito dělníci poznávají dnes, tak nás budou soudit oni i všichni ti, kterým budou po svém návratu o Německu vyprávět. Nebudou za chyby a nedostatečnosti nebo nesprávné a špatné zacházení připouštět jako omluvu mimořádné a přitěžující válečné poměry, nýbrž dnešní dojem bude určovat jejich posuzování také později. Je tedy také ve tvých rukách společně pomáhat českému spolupracovníkovi správným chováním, aby se prosazovalo uznání Německa jako vedoucí evropské velmoci u tohoto národa, náležejícímu k Říši. Buď si vědom své odpovědnosti!

Naše heslo: Přesvědčit!

Češi se v roce 1939 v žádném případě ve svém celku nestali příslušníky Velkoněmecké říše rádi a s radostí. Zde se nesmíme oddávat žádným pochybám. Ale ve své velké většině se s tím vyrovnali. Pouze přirozeně používají o to přísnější měřítko ohledně všech našich opatření a našeho chování, protože jsme přeci prohlásili, že naše forma života je lepší ve srovnání s tou jejich, demokratickou. A protože nepocházejí z nějakého

polského hospodářského svinčíku, nýbrž jsou sami zvyklí na vysoký životní standard, tak jim hned tak něco neimponuje. Nesmíme zapomínat, že dnes v Protektorátu existuje dobrá a dalece rozvětvená česká organizace zaměstnanců, která podle německého vzoru do nejvyšší míry pečuje po sociální a kulturní stránce o českého dělníka. V Protektorátu existuje z odkazu Reinharda Heydricha rekreační dělnická akce, díky níž v letech 1943 a 1944 strávilo téměř sto tisíc dělníků dovolenou zadarmo v nejlepších lázeňských a rekreačních střediscích. V podnicích a obytných táborech se starají podnikoví lékaři o zdraví členů přívrženectva a dohlížejí na vytváření a udržování hygienických zařízení. Za účelem péče o pracující ženy jsou ve všech větších podnicích nasazeny vlastní sociální podnikové pomocnice. Dobře fungující stravovací zařízení ve společnostech a táborech poskytuje dělníkům uspokojení nad běžný standard stravy. České umělecké skupiny se představeními všeho druhu starají o pracující. „Pracovní školy" zaměstnanecké organizace provádějí s nejlepšími úspěchy přípravu na povolání a zvyšování výkonnosti. Vybudované soukromé a státní starobní pojištění, nemocenské pojišťovny a celá řada dalších sociálních zařízení existují již dlouho. Pouze u nejpříkladnějších nových sociálních zařízení Říše můžeš očekávat uznání českého dělníka.

Co bys řekl, kdyby...

se ti stalo následující: Vracíš se domů do rodičovského domova z vandrování. Sice ne s nejčistším svědomím, protože jsi sem tam provedl nějakou tu taškařici, která ti nepřidala moc na cti. Ale rodičové tě přijmou zpět jako někoho, kdo patří k nim. Jenže lidé kolem tebe se k tobě chovají jako k cizímu, vyhrabávají minulost a nevidí, že tvůj nynější postoj je řádný a čestný a musí se brát vážněji než vše to, co již bylo. Neztratil bys pak všechnu chuť?

Český národ se roku 1939 po dvacetileté státní samostatnosti navrátil do Říše, ke které po staletí patřil. Vidíš: Jak se mají Češi nyní cítit jako příslušníci Říše, když se k nim chováš jako k cizincům? Dle výnosu generálního zplnomocněnce pro pracovní nasazení z 21. 7. 1943 se má k protektorátním příslušníkům na půdě pracovního a sociálního práva přistupovat jako k tuzemcům.

Tvůj postoj. Jak tedy máš v podniku a v táboře vystupovat vůči českému dělníkovi?

On neočekává a ani si nepřeje, abys s ním již první den slavil sbratření. Naopak také nechce, aby se k němu někdo choval namyšleně a povýšenecky. Nebuď k němu proto více nebo méně přátelský než v případech, kdy by ses tak měl chovat k jiným, tobě ještě cizím lidem. Měj porozumění pro možná se vyskytující jazykové problémy. Hodnoť Čecha podle jeho pracovního výkonu a jeho postoje. Svěř mu klidně samostatnou práci, pokud se ukáže být jí svědomitým provedením schopen a hoden. Slovo uznání je mu vždycky pobídkou. Nenech jej v žádném případě nabýt pocitu, že mu důvěřuješ méně jenom proto, že hovoří jiným jazykem nebo protože patří k jiné národnosti. On od tebe neočekává nějaké dlouhé přednášky o tom, jak to má u Němců mnohem lepší. Buď pro něj v první řadě absolutně korektním a spravedlivým nadřízeným, kterého může vnitřně uznávat na základě jeho větších schopností, přesnějšího plnění povinností a bezezbytkového nasazení.

K tomu také patří, že mu poskytneš odpovídající starostlivost. Měj také účast na jeho soukromých starostech. Čech musí mít pocit, že se na tebe kdykoliv může obrátit s oprávněnými přáními a že mu vyjdeš vstříc lidským pochopením. Pokusy o výmluvy nebo nějaké nepoctivé věci, se kterými za tebou přijde, se musí samozřejmě co nejpřísněji odmítnout.

Absolutně čistý štít je prvním a nejdůležitějším předpokladem ke vzbuzení důvěry a vnuknutí pocitu spravedlnosti. Čech má na to neobyčejně jemný cit a právě od nás Němců očekává spravedlnost. Osobní sympatie nebo zvýhodňování, které souvisí se „vztahy", ti jedním šmahem u celku pokazí všechno, co sis již získal na důvěře a úctě. Mnoho Čechů se snaží poskytováním malých laskavostí, především vůči nadřízeným, stavět do lepšího světla, aby si tím získali oprávnění na protislužby. Ti charakterní mezi nimi to nedělají. Bylo by nesprávné stavět do pozadí za ostatními ty skromnější, kteří za sebe nechají mluvit pouze svůj výkon. Pokud budeš před Čechem sám vystupovat jako bezúhonná osobnost a budeš se k nim chovat spravedlivě a lidsky důstojně, uvidíš, že výrazně převažující počet z nich patří k nejlepším z dělníků cizích národností a že jsou pilní, svědomití a snášenliví.

Pokud ale zjistíš nejmenší náznak nedbalosti nebo dokonce organizované sabotáže, pasivního odporu, skrytého nebo otevřeného pobuřování, musíš proti tomu okamžitě bezohledně zakročit. Tady musí nad sebou

pocítit nejenom spravedlivou, nýbrž také tvrdou ruku. Kdo se provinÍ proti zájmům Říše, musí vědět, že musí nést všechny závažné následky. S tím, který s námi ale jde poctivou vůlí, se také musí zacházet jako s někým, kdo patří k Říši.

Přitom se ale nesmí zapomínat, že spolupráce s národem, který patří k Říši, neznamená se s ním sbratřit a překračovat hranice, které jsou postaveny z úcty před naší vlastní krví a národním duchem. Čechy a Morava patří opět k Říši. Čeští lidé tohoto prostoru musí být pro Říši získáni také tebou!

Prameny:

[1] Dennler, Wilhelm: *Böhmische Passion*. Dikreiter Verlag, Stuttgart 1953.

Eminger, Stefan: *Zwangsarbeit an der „Volkstumsgrenze". Zivile ausländische Arbeitskräfte, Kriegsgefangene und „ungarische Juden" in Südmähren*. Niederösterreischisches Institut für Landeskunde (nedatováno).

Hensle, Michael P.: *Rundfunkverbrechen. Das Hören von „Feindsendern" im Nationalsozialismus*. Metropol, Berlin 2003.

Imhof, Werner: „Rassisch hochwertiger als die sudetendeutsche Bevölkerung...". Grundzüge der nationalsozialistischen Zwangsarbeitspolitik und die Stellung tschechischer „Fremdarbeiter", www.bruecke-most-stiftung.de

Kolektiv autorů: Material zur Zwangsarbeiterfrage. In: *Vierteljahreshefte für freie Geschichtsforschung*, Nr. 4/1999.

Kolektiv autorů: *Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války*. Státní ústřední archiv v Praze, Praha 2004.

Kolektiv autorů: *Odškodnění 2000-2006. Česko-německý fond budoucnosti a platby obětem otrocké a nucené práce*. Praha 2007.

Kolektiv autorů: *Totální nasazení. Historie, která by neměla být zapomenuta. Vzpomínky těch, kteří to prožili. 60 let poté*. Magistrát města Brna, Brno 2006.

Spoerer, Mark: Zwangsarbeit im Dritten Reich – Zahlen und Fakten. *DAMALS* Nr. 2/2000.

Uhlíř, Jan B.: *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Ottovo nakladatelství, Praha 2008.

Werle, Gerhard: Strafrecht als Waffe: Die Verordnung gegen Volksschädlinge vom 5. September 1939. In: *JuS* 1989.

Wiedemann, Andreas: Entschädigung ehemaliger NS-Zwangsarbeiter beendet. Český rozhlas 2. 10. 2006.

Witzsch, Hans-Jürgen: Fremdarbeiter im Dritten Reich. *Vierteljahreshefte für freie Geschichtsforschung*, Nr. 4/1999.

[2] Národní archiv, f. 1446 Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu sg. 110-11/5, inv. č. 1067; dobový tisk.

[3] Küpper, René: *Karl Hermann Frank (1898-1946). Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty*. Argo, Praha 2012, str. 175-176.

[4] Denní zpráva Sicherheitsdienstu č. 110/43 z 18. 9. 1943. Národní archiv, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, 114-307-1.

KAPITOLA XI.

Češi v obraze říšského tisku

Týdeník *Das Reich* se po svém prvním vydání 26. května 1940 postupně stal druhým nejvýznamnějším tiskovým orgánem Německa, hned po deníku *Völkischer Beobachter*. Už původně plánovaný náklad pro první vydání v počtu 100 000 exemplářů brzy musel být zdvojnásoben a do března roku 1944 stoupl až na 1,4 miliony exemplářů. Oblíbené a úspěšné noviny, které vycházely každý týden, a to dokonce až do 22. dubna 1945, měly relativně vysokou intelektuální úroveň a zaměřovaly se v první řadě na německou elitu, inteligenci a střední vrstvy. Určitým vzorem tvůrců listu byly noviny typu anglického *The Observer* a jejich záměrem bylo zajistit větší vliv na německou inteligenci. Každý týden pro ně psal úvodník říšský ministr pro národní osvětu a propagandu Joseph Goebbels.

Už samotný iniciátor projektu, Rolf Rienhardt, usiloval o to, aby týdeník získal vysokou novinářskou úroveň a stylem psaní se poněkud odlišoval od běžného propagandisticky jednotně tvarovaného tisku. Rienhardt, vedoucí štábu ve správním úřadu nacionálněsocialistického tisku, předložil svůj koncept již roku 1937. Max Amann, říšský vedoucí pro tisk NSDAP a prezident Říšské tiskové komory, o konceptu novin prohlásil: *„Noviny nemají být jedny z mnoha novin a časopisů, nýbrž mají být vedoucím velkým politickým týdeníkem, který bude pronikavě publicisticky reprezentovat Německou říši stejně účinně v tuzemsku i zahraničí."* Amann byl mimochodem člověkem, kterému Adolf Hitler diktoval druhou část svého Mein Kampf a on ji zapisoval na psacím stroji. Od roku 1925 postupně přebudoval nakladatelství Franz-Eher-Verlag v ústřední nakladatelství NSDAP a zformoval z něj průbojné tiskové impérium,

ve kterém mj. vycházel *Völkischer Beobachter* a tiskový orgán *SS Das schwarze Korps*. Později v něm začal vycházet i týdeník *Das Reich*.

Na koncept novin se dívali pozitivně i představitelé německého hospodářství, kteří potřebovali seriózní noviny pro svou reklamu v zahraničí. Šéfredaktor Mündler pro svůj list sestavil skupinu prominentních autorů, kteří se měli vyznamenat novinářskými kvalitami, a získal si i celou řadu renomovaných novinářů, kteří předtím pracovali pro jiné vedoucí listy, a to samozřejmě ještě před převzetím moci nacionálními socialisty v roce 1933. Noviny se vyznačovaly vysokou kvalitou příspěvků zejména v rozsáhlém kulturním zpravodajství. Nenacházela se v nich jednoduchá propaganda jako v běžném tisku. Myšlenky nacionálního socialismu se tu dostávaly ke slovu intelektuálním způsobem.

Hans Erman: „V Protektorátu" (*Das Reich*, 31. ledna 1943)

Čekárna malého nádraží má do pohodlí daleko a opuštěný bufet svou prázdnotou prozrazuje, že cestující se nachází (podle Baedekera)[1] ve „středisku jihomoravského území pěstování vinné révy". Když se otevřou dveře k nástupišti, zuřivá vichřice dovnitř vžene tolik sněhu a zimy, že to vypadá, jakoby se malá kamna v rohu namáhala zbytečně. Muž vedle mě, průmyslový dělník, se učí z nějaké knihy, přičemž polohlasně bručí: „Kůže, das Lädder, des Lädders, dem Lädder, das Lädder."[2] Zkouší to také s množným číslem a skloňuje „die Lädder", aby pak obratem „naraziti na kopyto" zpracoval kůži dál, „ich schlage auf den Leisten, du schlägst auf den Leisten..." Když dělá přestávku nebo když, učíc se nazpaměť, tiskne svou malou učebnici na prsa, mohu z názvu knížečky vyčíst, že se jedná o jazykovou příručku pro odborníky v obuvnickém průmyslu. Právě když má tento učenlivý muž na rtech tak těžká slova jako „Zwickmaschine" (štípačka), „Staufferbüchse" (Staufferova maznice) a „Umbugmaschine" (stroj na překládání látky), objeví se v závanu větru otevřených dveří správce čekárny a za ním dvě neobyčejně tlustě ošacené ženy s obrovským košem. Před chvílí ještě ztuhlí hosté se náhle začínají hýbat, protože na výčepním

1 *Baedeker* – populární knižní cestovní průvodce vydávaný v Karl Baedeker Verlag.
2 Takto to zní Němci, když je např. slovo Leder vyslovováno s typicky českým akcentem – pozn. překadatele

pultu v okamžiku stojí horké konvice s kávou a kupí se na sobě obložené chlebíčky. A, v což jsme už sotva doufali, asi tucet baňatých láhví konečně dokazuje, že tenhle Moravský Bzenec (*Mährisch Bisenz*) opravdu leží ve vinařské oblasti...

Také náš pan jazykově učenlivý soused už má před sebou druhou skleničku, když mi tichým přípitkem prozrazuje ochotu k navázání přátelského hovoru. Pochází z Prahy, je opravdu vyučeným obuvnickým dělníkem, ještě nikdy v životě neviděl Zlín a chce tam, protože našel u Bati místo. Plný radosti ukazuje dopisy a písemná osvědčení, vypráví, že jeden syn zůstal doma jako zednický tovaryš, dva zbylí synové pracují v Plzni a dvě dcery v Českých Budějovicích. „Kdybychom byli spolu, bylo by to ještě lepší", říká a nahlas počítá, co má každý z nich za měsíc k dobru. Něco nad deset tisíc korun za měsíc z toho vyjde, v německé měně tedy něco přes tisíc říšských marek, přičemž se zde v mnoha oblastech musí připočíst docela vysoká kupní síla peněz.

Ale v letech 1927 až 1939 znal v podstatě jen příležitostné práce a podporu, se ženou a pěti dětmi žil z ruky do úst, každé roztrhané prostěradlo znamenalo katastrofu a dost často putoval zimní kabát do zastavárny, aby se v létě mohla ženě koupit blůza. Ten muž je ve svém výkladu obratný: „Viděli jsme, jak krámky praskaly naplněné zbožím a neměli jsme ani deset korun, abychom si koupili to nejnutnější. Když přišli Němci, tak tu najednou byla práce i peníze. Přišla také válka, která nabídku zboží omezila. Musíte pochopit, že jsme si za naši mzdu nakoupili, co pro nás bylo více než deset let nedosažitelné a že jsme peněžní dluhy nejdřív holt nechali být dluhy. Na druhé straně ve staré Říši to neznáte, vy jste měli ve třiatřicátém práce, kolik jste chtěli, vy jste vydělávali, vy jste nakupovali celých šest let. Pro nás se válka objevila ještě dříve, než se skromná práva dělníka přihlásila k životu. Je to všechno trochu jinak než u vás", argumentuje, „a taky to muselo být jinak".

„Politické hovory nepřípustné!" stojí na cedulce nad pultem, „Politische Gespräche sind verboten!" – ale kdepak, v tomto ohledu se už nedá nic zakazovat, tenhle druh „politiky" je mrtvý. A plna života je hlavně víra v budoucnost práce.

Proto cestuje otec Pospíšil z Prahy do Zlína. Proto se tady v bzenecké nádražní hale učí doplňkově ke všeobecným znalostem německého jazyka

zvláštní termíny výroby bot: holínka = *der Schaft*, lakýrky = *der Lackschuh*, podraziti = *besohlen*...

České vesnice

Návštěvník ze staré Říše zřejmě disponuje nedostatečnými předběžnými vědomostmi a pouze tím, co mu zprostředkovaly hodiny dějepisu nebo cestovatelská příručka. Tak tu leží Olomouc na východě, kde „punktace" v roce 1850 připravila potupný konec velkoněmeckému sjednocujícímu hnutí.[3] U Kolína a Hradce Králové leží slavná bitevní pole dvou století, která jsou na druhé straně symbolem německého růstu v Říši. Samozřejmě je nám důvěrně známa Praha, zlaté město s poetickými a historickými tradicemi. V Brně stojí Špilberk, který viděl umírat pandura Trencka, v tomto městě hledal klid Strindberg. A je tu Plzeň, odkud pochází pivo a kde se (i o tom se slýchává) nachází zbrojní továrna Škoda. Ostatně o „českých vesnicích" se nemluví docela neprávem, když člověk dozná, že naše vědění je poněkud nedostačující.

Statistik zničí idylickou legendu neznalosti, napočítá 7,6 milionů obyvatel, kteří jsou z více než jedné třetiny činní v průmyslu a ze sotva jedné čtvrtiny v zemědělství, z téměř 15 % pracují v obchodu a dopravě. Poukáže na to, že v Čechách a na Moravě je okolo 66 % obyvatelstva (oproti 59,4 % v říšském průměru!) zapojeno do bezprostřední produkce. Přičemž se jedná o výsledky průzkumu z roku 1930, které jsou dnes právě v Protektorátu zdaleka překonány. Kdo chce poznat tuto zemi, ten ji musí poznat při práci a skrz práci. A ten se bude dívat na těžební věže a válcovny, vysoké pece a obrovské plynojemy.

Ale toto je Protektorát, který dnes sotva na polovině někdejšího území nashromažďuje přesně tolik pracovních hodin a přesně tolik pracovního výkonu jako v roce 1935 tehdy celá československá republika!

To nemůže být stroji, protože ty byly k dispozici. Nemůže to být lidmi, neboť také oni žili předtím v zemi. A ani ne válkou, která, tak dobře, jak umí ochromit mnohé hospodářství a jiná zase posílit, by sama mohla vysvětlit tento zázrak. Vzpomeňme si na muže v čekárně Moravského Bzence: Víra v budoucnost napíná sílu pracujících, radost z díla a z práce

3 Tzv. „Olomoucká punktace": 29. listopadu 1850 byla v Olomouci uzavřena dohoda mezi Pruskem, Rakouskem a Ruskem – pozn. překladatele.

žije při veškeré snaze a probouzí nadšení. Přišli Němci, přinesli pracujícímu nejen výdělek a chléb, darovali mu opět zpět lásku k tvůrčí činnosti.

To nebylo zřejmě snadné. Také dnes si ještě vzpomínají vedoucí muži česko-moravského hospodářství pouze s povzdechem na to, jak šest měsíců po zřízení Protektorátu vypukla válka. Ale jedno, které požadavky tato nyní stavěla, jak z hlediska hospodářského řízení, tak právě i v otázce vedení lidí, problémy byly vyřešeny. Rovnice „3 roky v Říši = 3 roky ve válce" bude pro hospodářského historika později platit jako obdivuhodný příklad německé vůle k výstavbě, která dokázala dle starého římského přísloví učinit z války matku všech věcí.

Experiment Baťa

Kdo přijíždí pozdního večera přes Otrokovice do Zlína a příchozí ráno vyroluje nahoru zatemnění pokoje a z devátého poschodí Karpatského hotelu před sebou vidí „Malou Ameriku", nevěří očím to, co již dřívějšími zprávami dávno dokázal pojmout rozumem. Hodně se o tomto Baťově Zlíně napsalo, jedni jej vychvalovali jako „socialistický ráj", druzí si z toho dělali legraci, ale znamenalo to pro ně jenom výstřední vtip podivína, který chtěl být stůj co stůj někým jiným než ostatní podnikatelé.

Určitě, čistě z vnějšího pohledu tento stavební styl, mající ráz Detroitu nebo Chicaga, zaráží. My se také rychle podíváme do zákulisí z betonu a skla a můžeme vnitřní strukturu nazvat „kapitalistickým socialismem". Zkušený zemědělec dává svému dobytku vzdušné stáje, zaručí mu účelné krmivo a také zdravotní péči. Ale sotva to dělá proto, že by snad byl příliš idealistický přítel zvířat – on ví, že mu pak kráva dává více mléka a že se náklady vyplatí.

Srovnání je to tvrdé, ale charakterizuje Baťův experiment. To formální se všemi těmi domovy, továrními školami a společenskými zařízeními mohlo být převzato – etické fundamenty musely být zřízeny naprosto nově. Také to se podařilo, uprostřed války, v rychlé době. Tady také nevisí žádná cedulka, která by chtěla zamezit politickým hovorům. Zde se vedou v sále kina a v kavárně horlivé rozhovory. Jejich společný hlas zní takto: Dvacet let jsme byli čeledíny přemrštěného kapitalismu, který si nekoupil jenom nás, nejen Zlín a Baťu, ale celé tehdejší Česko-Slovensko. Teď, když my sami se stáváme svobodnými, chápeme, o co jste vy, Němci, po celá léta zápasili.

Vzestup

Cestovatel viděl mnoho, i když také ne všechno, při cestě z Prahy přes Plzeň, Brno, Prahu, přes Čechy a Moravu. I z toho mnohého může podat jen určitou zprávu a z toho jen to základní. Přehodnocení a nové ohodnocení práce by mohl, kdyby proti tomu nehovořily rozpaky podmíněné válkou, znázornit nejrozumněji střízlivými čísly. Neboť tam, kde roste radost a pýcha tvořícího člověka, se musí zvětšovat také produkt jeho práce.

Již v kalendářním roce 1941, v jehož průběhu mohlo být teprve pozvolna prováděno přemísťování zakázek a výroby do Protektorátu a tím i podstatné posílení tamější zbrojní výroby, realizovala se výroba za více než 1,5 miliard. Dnes dodávají průmyslové podniky zpracovávající železo a kovy téměř 60 % své produkce do staré Říše, zatímco odpovídající podíly pro sklářský průmysl činí 55 % a pro kožní průmysl asi 45 %.

A ten, kdo z divadelní hry „Baťa", která byla kdysi dokonce s oblibou vyzdvihována jako reklamní kousek československého průmyslu, odjíždí do jiných podniků, ten ví, že takový výkon je možný jen v radostném nasazení celého člověka. Ti lidé těží ve vítkovickém revíru uhlí v pětatřicet centimetrů silných slojích! Stojí v Plzni ve válcovnách, které ne vždy odpovídají nejnovějším podmínkám pracovní hygieny. Existují zařízení pro hutnické zpracování, která byla do určité míry modernizována teprve před třemi lety.

Služba Evropě

Proč? – Muž, který ve vítkovickém podnikovém hotelu vyjídal lžící svůj eintopf, podal snadnou a jasnou odpověď: Po roce 1918 tu byl konec. Původní vlastníci už tu nebyli a ti noví neměli opravdovou víru ve věc, zavedli hned účast anglických a amerických kapitálií. O to míň měli na tom zájem, když dostávali akorát tak svou rentu. A pak ta léta počínaje rokem 1933 – cítili jsme to přeci všichni, že to takhle nemůže jít dál. Ve vzduchu viselo napětí. Nic se prostě neobnovovalo, pokud se to zrovna nerozpadalo. A tak se zastavoval provoz všude tam, kde nebylo něčeho třeba zrovna pro nějaký zvláštní účel. Pak se dostavila nezaměstnanost pro jedny, zkrácený pracovní úvazek pro druhé a tak přišla bída pro nás všechny.

Dokud nevzalo svého konce také toto a Čechy a Morava se opět nevrátily do kruhu, kterému byly přiděleny vyšším dějinným řádem.

Rozhodující dny dějinného vzpomínání se někdy dají pozoruhodně přiřadit. Za několik měsíců uplynou čtyři roky od chvíle, kdy se Čechy a Morava včlenily do Říše. Přibližně před jedním rokem odstranilo přetvoření pražské vlády [v lednu 1942] také poslední napětí, která se z pochopitelných důvodů objevovala mezi životními a duchovními návyky zaniklé epochy a naplněnými ideály budoucnosti. Uběhlo deset let od chvíle, kdy nacionální socialismus uskutečnil obnovení celoněmeckého života. Během této se vší vztažností tvrdé války kolem nás plynou dny, ale tyto dostávají právě prostřednictvím války obzvláštní smysl a stanou se upomínkou do budoucnosti. Kdo cestuje Protektorátem, neslyší nic jiného než naplno znějící píseň práce, slovo víry v budoucnost a nevidí také nic jiného než práci, která slouží té Evropě, k jejíž jednotě a zřetelnému požehnání se lidé Protektorátu vyznávají stále více a více.

***

V lednu roku 1941 vychází v populárním německém ilustrovaném týdeníku *Die Woche* první část obsáhlého článku německého novináře a spisovatele Otto Hermanna Kriegka, věnovaného blížícímu se druhému výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Kriegk tyto články prezentoval jako sepsání svých soukromých dojmů z cesty do Prahy, kde se setkal a pohovořil nejen s říšským protektorem, svobodným pánem von Neurathem, ale i se státním sekretářem Karlem Hermannem Frankem a protektorátním prezidentem Emilem Háchou. Jeho dojmy z Protektorátu však nelze chápat jako líčení nějakých cestopisných zážitků a popisování obdivuhodných pamětihodností Prahy, ale spíše jako pokus prezentovat německému čtenáři českomoravský prostor jako odvěkou a přirozenou součást Německé říše cestou svérázného historického výkladu a poukazováním na německé památky města nad Vltavou. Jeho *Pravda o Němcích a Češích*, jak svou stať sebejistě nazval, sice obsáhle popisovala krásy historické Prahy, ale autorství na těchto krásách připisoval zejména německému vlivu. Zajímavé jsou ovšem některé jeho pohledy na německo-české vztahy v kontextu tehdejších politických poměrů, a jak tyto byly prezentovány německému čtenářstvu.

Týdeník *Die Woche* vycházel v Berlíně již od roku 1899 v nakladatelství Scherl a byl od počátku chápán jako jakási protiváha k jinému, významnějšímu berlínskému ilustrovanému periodiku *Berliner Illustrirte Zeitung* (psáno původně v této gramatické podobě), které však v konkurenčním boji o počty čtenářů mělo daleko větší úspěch. Časopis *Die Woche* ovšem vycházel bez přerušení až do roku 1944, kdy bylo jeho vydávání z důvodů válečných poměrů pozastaveno – postihl jej tedy stejný osud jako řadu dalších deníků a časopisů vycházejících za války v Říši i Protektorátu.

Sám Otto Kriegk (narozen 1892) započal kariéru novináře poměrně brzy v mladém věku. Už v pouhých dvaadvaceti letech se v Brémách stává novinářem v zaměstnaneckém poměru u listu *Weserzeitung* a brzy nato postoupil dokonce na pozici vedoucího politického redaktora. Vyhnul se nasazení na frontě první světové války tím, že byl naprosto slepý na pravé oko. Jeho politické postoje se krystalizovaly také poměrně brzy už v době mládí. Koncem první světové války v Brémách založil organizaci, která směřovala proti marxismu a bolševismu. V roce 1920 se Otto Kriegk stěhuje jako korespondent svého listu do Berlína, kde se brzy profiluje jako jedna z nejznámějších novinářských osobností německého hlavního města meziválečného období. Od roku 1922 vstupuje do služeb zmíněného nakladatelství Scherl Verlag, ve kterém vycházel mimo jiné právě ilustrovaný časopis *Die Woche*. V té době už tento podnik patřil mediálnímu magnátovi Alfredu Hugenbergovi, politikovi neokonzervativní politické strany DNVP (Deutschnationale Volkspartei) a pozdějšímu ministrovi v kabinetu vlády Adolfa Hitlera. Kriegk od roku 1926 přispíval svými články do několika periodik tohoto nakladatelství, ale jeho texty se objevovaly taktéž v *Europäische Revue* hraběte Rohana.

Kriegk stál politicky na nepřátelské frontě vůči liberalismu a sociální demokracii. Státní formu Výmarské republiky pranýřoval jako „sebeklam". Poté, co Alfred Hugenberg v roce 1928 převzal vedení politické strany DNVP, jej Otto Kriegk mohl díky své pozici jako tiskový poradce názorově do jisté míry i osobně ovlivňovat. Nacionálněsocialistické převzetí moci v Německu se Kriegkovy žurnalistické kariéry nikterak negativně nedotklo a nadále mohl působit jako vedoucí redaktor u nakladatelství, které mezitím přešlo do vlastnictví Franz-Eher-Verlag. V listopadu 1937 se Kriegk stává členem NSDAP a příležitostně publikuje i v čistě naci-

onálněsocialistickém tisku, jako např. v *Der Angriff* (župní noviny berlínské NSDAP). Nastává období, kdy Otto Kriegk před veřejnost přichází s prvními knihami, z nichž některé byly psány čistě v duchu ministerstva propagandy. Zabýval se například otázkou, do jaké míry britští *„plutokraté a salónní bolševici"* Německu *„vnutili válku"*. Úspěšně se rozvíjela spolupráce i s Josephem Goebbelsem, který Kriegka v roce 1943 poslal na nějakou dobu jako korespondenta do neutrálního Portugalska, aby tam – jakoby omylem či indiskrecí – záměrně „prozradil" německé strategické plány na východní frontě. Goebbels takto chtěl zmást spojenecké špióny konkrétními dezinformacemi, aby pak spojenci jednali v německý prospěch. Německý ministr propagandy si Otto Kriegka zvláště vychvaloval pro jeho výřečnost a „upovídanost", která měla spojenecké špióny přesvědčivě oklamat. V červnu 1944 si však Otto Kriegk vysloužil Goebbelsovu nelibost tím, že v jednom článku přehnaně významně hodnotil německé útoky raketami V2 na Londýn jako den, *„na který čekalo 80 milionů Němců"* a tudíž jako zlomový den, který přinese definitivní obrat ve válce ve prospěch Německa. Joseph Goebbels se však právem obával, že takovýto článek u Němců vzbudí jen nerealistická očekávání a v případě neúspěchu by to mohlo mít fatální důsledky pro bojovou morálku národa.

Po kapitulaci Berlína v roce 1945 byl Otto Kriegk společně s dalšími důležitými spolupracovníky Goebbelse zatčen příslušníky Rudé armády. Během norimberských procesů měl vypovídat jako svědek ve prospěch Goebbelsova spolupracovníka Hanse Fritzscheho. Fritzsche byl rozhlasovým reportérem a zastupoval několik funkcí na ministerstvu lidové osvěty a propagandy. V roce 1946 byl před tribunálem ve všech bodech zproštěn obžaloby. Od požadavku Kriegkovy výpovědi soud nakonec přímo v sále ustoupil a zde se jeho stopy definitivně ztrácejí.

Otto Kriegk: „Pravda o Němcích a Češích" (*Die Woche*, 11. ledna 1941)

Vzpomínám: 16. března 1939 jsme jeli hustou sněhovou vánicí po ledových silnicích do Prahy. Z Drážďan se pokračovalo přes Pirnu (...)[4] uprostřed dlouhých kolon německé branné moci. (...) Potřebovali jsme trojnásobek

4 Text je na všech takto vyznačených místech překladatelem zkrácen o bezvýznamné pasáže.

předpokládané doby jízdy a byli jsme na cestě už od půlnoci, když jsme se v poledne drali nahoru ke hradu ulicemi Prahy, které byly ucpány velkým počtem kolon. Právě když jsme dorazili na třetí hradní nádvoří, byla z tlampačů slyšet věta: *„Po tisíciletí patřily k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země."* Právě byl z Pražského hradu předčítán Vůdcův výnos o zřízení Protektorátu.[5]

Byl vytvořen Protektorát. Češi, kteří stáli kolem nás a chtěli mít na hradním nádvoří jistotu o svém přicházejícím osudu, nerozuměli tak dobře německy a zřejmě také zcela nepochopili váhu a rychlost Vůdcova rozhodnutí. Pokoušeli jsme se jim to vysvětlit. U někoho s úspěchem, u mnohých ale také bez jakéhokoliv výsledku. Zatímco pohledy jednoho se uklidnily, oči druhého zůstávaly temné.

165 dní po tomto výnosu vypukla polsko-anglicko-francouzská válka proti Německu. Jistý okamžik se myslelo na Protektorát, který byl právě vytvořen. Jaký asi bude nyní osud Čech a Moravy? Nebyli právě Češi nejlepšími znalci podzemní politické agitace? Nevznikne tu teď ohnisko nepokojů nemající obdoby? Osvědčí se tisíciletá německá kultura Čech a Moravy, která byla až nyní opět probuzena Vůdcem ke svému historickému významu, také uprostřed divokého štvaní, které se dalo v první řadě v tomto Protektorátu očekávat? Následující dny ukázaly, že bývalí mocipáni, kteří – s Benešem v čele – odešli do ciziny, nad tímto územím opět větřili ranní vzdoušek. Po dlouhodobém ministru zahraničí, pozdějším státním prezidentu a horlivém českém štváči po březnu 1939 v Paříži a Londýně zpočátku neštěkl ani pes. Nyní se ale opět objevuje v anglických a francouzských zprávách.

Mezitím od založení Protektorátu uběhlo více jak 20 měsíců. Jak to tam vypadá? Panuje naprostý klid, všude se pracuje. Průběh přirozeného vývoje, který si sice ještě vyžádá mnoho času, díky německé jistotě v cíli a nacionálněsocialistické energii pro Protektorát nebyl válkou přerušen ani na okamžik.

V rámci tří směrodatných rozmluv, které byly možné během nedávné návštěvy v Praze, řekl říšský protektor, svobodný pán von Neurath: *„U nás panuje naprostý klid. V nasazení práce pro německý zbrojní průmysl,*

5 Následoval obsáhlý citát z tohoto výnosu, který je zde pro všeobecnou známost překladatelem vynechán.

vystupňované na nejvyšší úroveň, se dosud nevyskytla ani jedna sebemenší sabotáž. Jsme v rámci velkých přirozených a na mnoho let vypočítaných úkolů, které nám byly zadány Vůdcem, naprosto spokojeni s vývojem."

Státní sekretář SS-Gruppenführer Karl Hermann Frank ve svých vývodech, které objasňovaly všechny problémy historického vývoje česko-moravského prostoru, dospěl ke zjištění, že ocelově silná vůle Němců všech vrstev a střízlivé poznání Čechů o účelovosti stavu vytvořeného Vůdcem budou společně působit, aby byla okamžitě odvrácena každá vážná obtíž. (...) Dr. Hácha, který ve své rozmluvě poskytl otevřené osvětlení svých názorů, vycházel ze zjištění: *„Zásadou, podle které jednám, bylo a zůstává, že státní samostatnost pro národ není tak důležitá jako jeho existence."*

(...) Kdo má své oči otevřené, musí dospět k výsledku, že se na stavu, který byl vytvořen pro Čechy a Moravu, již nedá nic změnit. Otázkou je, zda Češi nebo jednotlivé kruhy mezi nimi budou ještě nějakou dobu chtít pokračovat v nesmyslném odporu, anebo zda si během přechodné doby za přirozeně existujících nevýhodných podmínek nebudou chtít zajistit velké výhody života ve velkoněmeckém prostoru. To platí pro hospodářství ve stejném měřítku jako pro kulturu.

Trochu pootevřeme naše oči: V Lovosicích, na hranicích sudetské župy a Protektorátu, půlhodinu za Ústím nad Labem, se střídají němečtí a čeští železniční úředníci. Protektorát má svou vlastní železnici. Střídání probíhá klidně, bez značného zdržení. Nápisy na cedulích na nádraží jsou stejně jako všechny cedule a vývěsky v Protektorátu v německém a českém jazyce. Německá policie a čeští železniční úředníci kontrolují vedle sebe pasy a jízdenky. Vlak projíždí bez zastavení až do Prahy. Na hlavním nádraží hned důležitý poznatek: Tady nebyl odveden na frontu ani jeden muž. Tolik nosičů zavazadel momentálně neexistuje na žádném jiném nádraží Evropy. Tolik mladých mužů není vidět na žádném jiném nástupišti v Evropě. Oněch 7,5 milionů Čechů je v tomto okamžiku jediným evropským národem, který nemá sebemenší mobilizaci. Druhé zjištění: Lidé celkem dobře rozumí německy. V březnu roku 1939 na tomto nádraží neexistoval jediný člověk, který by byl ochoten mluvit německy, a to ani tehdy, když už lidé poznali německé jednotky v Praze. Nosič zavazadel, řidič taxíku odpovídají německy. Všecko jde hladce.

Další dojmy: Velmi oživlé ulice, tlačenice před obchodními domy, rázná česká policie. Němečtí vojáci a Češi si na sebe zřejmě už zvykli. Potravinové lístky podle vzoru Říše. Sazby přídělového systému jsou trochu rozdílné a odpovídají charakteru české kuchyně. Tu a tam se zdá, že organizace rozdělování, která připadá Čechům a ne Němcům, někdy úplně neklape. Ale zato se zdá, že Češi se umějí mezi sebou o sebe při vznikajících nedostatcích přeci jen dobře postarat. Lístky na ošacení mají stejný počet bodů jako u nás říšské lístky na ošacení. Praha je naprosto zatemněna. Nařízení jsou očividně přesně dodržována. Přesto jsou všechny kavárny a kina přeplněny. Doprava je na hlavních tepnách Prahy velmi silná i po zatemnění. Prozatím se ještě nevyskytl žádný poplach. Plakáty na návěstních sloupech a inzeráty mnoha českých bulvárních listů oznamují značně bujný noční život. Každý lokál klade důraz na to, aby se nezavíralo před třetí hodinou ranní. A všude jsou muži v civilu.

V proudu mas, které jdou z obchodů nebo kaváren k tramvajím nebo k nádražím, se překvapivě hodně mluví německy, určitě mnohem víc než za poslední desetiletí. Člověk kolem sebe často po několik minut slyší jenom německá slova. A to ne od vojáků nebo německých zaměstnanců protektorátní správy nebo od desetitisíců Němců, kteří bydlí v Praze, a také ne německá slova s akcentem z Berlína nebo Drážďan. Je hodně slyšet němčina s českým akcentem nebo němčina česko-moravského prostoru. Je třeba si znovu připomenout, že mezi 7,5 miliony Čechů žije asi jen 210 000 říšských občanů, tedy podle své rasy a svého původu bezvadných říšských Němců. Mezi jedním milionem Pražanů žije asi jen 42 000 říšských občanů. Ale v roce 1847 tu žilo dvakrát víc Němců než Čechů.

Nesledujeme masový pohyb směrem zpět k němectví. Ale německý jazyk v tomto kulturním prostoru, který se ve svých vnějších formách sotva odlišuje například od toho ve Východní marce[6], už není zavrhován. Člověk totiž žije ve městě s německými domy, německými kostely, německými stavebními památkami, uprostřed obchodů, které nabízejí zboží německé kultury, a uprostřed prostředí, které bylo určováno téměř jen samotným středem Německa. Člověk se k tomu dostane sám, aby mluvil německy, aby opět četl německy, když proti tomu neexistuje žádný zákaz.

(...)

---

6 Ostmark; tj. bývalé Rakousko.

Říšský protektor svobodný pán von Neurath přijímá návštěvy v pracovním pokoji, ve kterém jsou vymazány poslední stopy civilizace, jak ji viděla česká vnitřní architektura. Byl vytvořen velký vznešený pokoj. Rozhovor je veden s otevřenou střízlivostí, kterou se doposud vyznamenal svobodný pán von Neurath na celé své diplomatické dráze. Rozmluvě předcházelo přijetí asi dvaceti zahraničních novinářů, kteří zůstali na místě při obsazení Paříže a kteří tam od té doby zůstali činní jako zpravodajové z obsazeného francouzského území. Podnikli cestu napříč Německem a byla jim dána možnost rozhlédnout se v Protektorátu, jak je jim libo.

K tomuto přijetí říšský protektor dodal: „Řekl jsem těmhle cizím novinářům, že můžou jít, kam chtějí, do vesnic nebo do továren. Přišli by na to, že je všude klid a že se všude pracuje. Řekl jsem jim, že by samozřejmě narazili taky na nespokojené. V první řadě na všechny takové, kteří tu měli nějaký politický post a teď nevědí, co mají se sebou počít. Dále pak existují nespokojení za každého politického systému. Ale už není žádná všeobecná nespokojenost českého národa. Neřekl jsem těm cizím novinářům něco takového, že by nyní všichni Češi byli ze založení Protektorátu radostí celí bez sebe. Tak rychle se problémy evropského společenství také v tomto prostoru vyřešit nedají. Možná to tady bude trvat déle než jinde. To, že jednotlivé české kruhy ještě projevují politický odpor, je jen přirozené. Ale my získáváme stále víc zázemí, a sice ne použitím síly, nýbrž prostřednictvím naší věcné práce."

„Češi jsou prvním národem, který prožívá začátek pozitivní politiky v Evropě pod vedením mocností Osy, v prostoru, jenž se nachází pod vedením nacionálněsocialistického Německa. Je tu mnoho nového a nezvyklého, obzvlášť pro národ, kterému bylo vládnuto tak, jak to zažili Češi. Ale my stavíme na nezvratné skutečnosti: Tento český národ byl vyvolen k tomu, aby buď společně s Poláky, nebo ještě před Poláky přinesl kompletní krvavou daň pro věc Anglie nebo Francie. Před tím jsme Čechy – obrazně řečeno – uchránili v trvalém příměří, které mohlo být uzavřeno před vypuknutím nepřátelských aktů. My jsme to nebyli, kdo chtěl napadnout Čechy, ale Češi chtěli napadnout nás. Místo toho jsme nabídli mírovou ruku formou nastoleného vývoje, který plně odpovídal dějinám česko-moravského prostoru, ústavní špičce českého národa dali možnost vyprosit si naši ochranu ještě před tím, než do Evropy přišla velká revoluční válka. To mnohé usnadňuje, ale nemusí to vždycky přispívat k rychlému ujasnění těžkostí. Právě ti, kteří

českému národu našeptávali sen o věčném trvání jeho samostatného státu, byli nejméně ochotni vyhovět skutečnosti, k jejímuž uznání nebyli donuceni násilím. Poznali jsme, že každý Čech, který se svou prací dá s námi dohromady, se o nutnosti začlenění Čechů do německého prostoru přesvědčí spíše než politikové a intelektuálové, kteří právě za dřívější republiky žili bez velké práce.

Žádný stát nebyl tak přeplněn úředníky jako československá republika. Češi si namlouvali, že na sebe mohou Němce a Slováky upoutat tvrdým regimentem českých úředníků. Neužitečných úředníků teď máme nadbytek. Téměř každá pozice v české správě je čtyřnásobně obsazená. Sestavení rozpočtu je za těchto okolností velmi těžké. Je díky tomu", pokračoval svobodný pán von Neurath, „docela pochopitelné, když se Češi staví k novému pořádku s obezřetností. My také nic neuspěcháváme. Připravujeme se v souladu s velkými plány Vůdce na značně dlouhou dobu. Každý Čech musí vědět, jestli se z toho sám chce vyřadit příliš silně zdůrazněnou zdrženlivostí. Tomu, že jednotlivé skupiny stále ještě doufají v obrat proti nám, se můžeme jen usmát. Uděláme všechno, abychom přechod ulehčili. Protahovali jsme zrušení celních hranic tak dlouho, jak bylo možné, abychom udrželi přirozené přechodné problémy co možná nejmenší. Teď už jsme v podstatě dosáhli pořádku v cenách a mzdách, s výjimkou české inteligence. Na venkově je všechno v pořádku, ve velkoměstech to přirozeně trvá o něco déle. Pracujeme pro německý zbrojní průmysl a pro vývoz. Víme, že vliv katolické církve je ještě značně znatelný u bohatých českých rodin a dole mezi masami. Husitská církev je čistě politickou organizací. Češi vědí, že víme, obzvláště za války, jak tvrdě zasáhnout, pokud by se to jednoho dne mělo ukázat jako nutné. Klid v Protektorátu ale všeobecně staví na uvážlivosti a pomalu rostoucím lepším poznání Čechů, ostatně také na jistotě naší pozice a na přirozené moci Velkoněmecké říše."

Vedeme tento rozhovor v pokoji, ve kterém po celá léta pracoval Beneš jako ministr zahraničí. A tak se dostáváme k nejmladší minulosti a k současnosti. „Můžeme pro sebe zřejmě nárokovat jedno", řekl státní sekretář Frank. „Byl to velký výkon rychle převést český národ z naprosto zmateného stavu z jara roku 1939 k novému pořádku a že jsme se nemuseli obávat žádných obzvláštních obtíží v souvislosti s počátkem války. Byl to světově historický úkol, zařadit sedm a půl milionů Čechů do řádu a bezpečí německého životního prostoru během největšího válečného rozhodnutí, a sice správně

volenými slovy a správným jednáním, ale také dobře zváženým moudrým postojem všech Němců v tomto prostoru. U Čechů není žádných pochyb o tom, že se s krajní rozhodností budeme věnovat tomuto úkolu a přitom nebudeme trpět žádný vážný odpor. Dne 1. září jsem v této místnosti řekl všem mužům české vlády, že mi ručí za to, že ujednání, na které přistoupil president Hácha s Vůdcem, bude bezpodmínečně dodrženo. Každý Čech dnes ví, že uprostřed války samozřejmě požadujeme s bezpodmínečnou přesností dodržování těchto závazků, které Češi převzali k jejich prospěchu."

Česká vláda v Praze se skládá z veškerých ministerstev, která jsou nutná pro řádnou správu země. Neexistuje ale žádné české ministerstvo zahraničí a žádné ministerstvo obrany. České vládní zastoupení sestává ze 7000 lidí. Říšský protektor určuje základní linii správy. Židé jsou z celkového veřejného a hospodářského života samozřejmě vyřazeni. Každý židovský obchod je stejně jako v Německu označen cedulkami.

S vyřazením Židů se odstraňuje velmi závažný nepřítel českého národa. Je tím z českého prostoru odstraněn element duchovního rozkladu. Vliv Židů v novinách a divadlech byl obzvláště silný. Židé se od založení Prahy v tomto prostoru vždy cítili dobře. Jsou nám známy zprávy jednoho španělského židovského obchodníka Ibrahima Ibn Jakuba z roku 973, tedy z roku, kdy bylo založeno pražské biskupství. Popisuje obchodní prostranství na nábřeží Vltavy s upřímným obdivem. Panoval tam živý ruch. Bylo to prý vzdušné místo. Praha prý nebyla vystavena ze dřeva, nýbrž z „kamene a vápna". Tento Žid stál před kulatou stavbou na pražském hradě, což byl první kostel pražského biskupství, který byl postaven podle předlohy palácového kostela Karla Velikého v Cáchách. Vypráví, že se v Praze dá za jeden fenik koupit takové množství pšenice, kterým se dal krmit kůň celý jeden měsíc. Za stejnou cenu se dalo koupit deset kuřat. V Praze se vyráběla ta nejlepší sedla, uzdy a štíty. V Praze se dalo koupit zlato a stříbro. Podává zprávu, že Češi, kteří přicházeli na pražské tržiště, nabízeli tenké, síťovitě utkané šátky jako výměnný prostředek, zatímco Němci se pokoušeli zavést řízený oběh peněz.

Příjemný život a možnosti vydělávat peníze v sousedství velkých vojenských cest Německa a na bojích mezi Němci a Čechy činil z Prahy vždy obzvlášť oblíbené město Židů. U ohybu Vltavy si postavili své ghetto. Starý židovský hřbitov byl ještě na počátku tohoto století v každém Baedekerovi

senzací uváděnou dvěma hvězdičkami, podobně jako Eiffelova věž v Paříži nebo Niagarské vodopády. *„Čtvrté nejkrásnější město světa"*, jak říkával Humboldt, bylo v povědomí mnoha lidí Evropy přednostně městem židovským, ale ne městem Čechů. Na český národ v Praze návštěvníci, kteří za časů starého Rakouska přicházeli k Vltavě, mysleli až na posledním místě. Hledali židovskou mystiku, nikoli českou kulturu. Když vypukla světová válka, tak byl u intelektuálů velkoněmeckého prostoru nejoblíbenější knihou *Golem*. Šikovně se zde spojuje tendence k mystice s potěšením z velkých spekulací na burze nebo v kavárnách. Bylo to dílo na počest starého ghetta, jehož obličej zůstal v uličkách Prahy také po zboření špinavých domů Židů. Báchorka a motivy knihy se opsaly z Kabbaly. V této knize se poprvé blahořečilo vrahovi z vilnosti. Z Prahy vyšla společně s jinými podobnými produkty otravující dekadence rozvrácené literatury do Berlína nebo Paříže. Kdo zná „Josefov", židovskou čtvrť v Praze, ještě z dřívějška, ten tam dnes nalezne prázdné ulice. Ten, kdo zažil obchodní domy Na Příkopě, na Václavském náměstí, vidí teprve dnes, kolik Židů bylo mezi Čechy.

Maušlování[7] sice zmizelo, ale politická spekulace se přešla na ty, kteří se tu činí jako česká inteligence. Tady můžeme ještě studovat demokratickou civilizaci. Zde se ještě zachoval rezervoár ženevského ducha. Každou hodinu vychází nějaké nové vydání českých novin. Je nutno konstatovat, že noviny jsou celkově psány věcně, a to i bez zvláštního působení německých míst. České noviny jsou dnes samostatnější a svobodnější než kdykoliv předtím, kdy byly vázány na politické strany. Přesto se v kavárnách zvedne ihned hlučné tlachání nad každým hlášením a každým článkem. Zde se rodí politické kombinace klasického druhu. Ostatně Beneš si nemá co namlouvat. Pokud si česká inteligence v těchto kavárnách ještě spekuluje o nějaké politické budoucnosti mimo německý životní prostor, tak ale určitě ne o takové budoucnosti, kterou by utvářel britskou plutokracií v Londýně vydržovaný „státní prezident" ze starých dob. Češi mají hodně politických stran přiměřeně různorodým hospodářským nebo duchovním zájmům inteligence, která ztratila půdu pod nohama.

7 Orig. *Gemauschel* od slovesa mauscheln: znamená v překladu tajně si něco domlouvat, spekulovat, nebo při tom hovořit typicky židovským akcentem – pozn. překladatele.

Na Václavském náměstí se nacházejí velké kavárny. Pozemky se díky spekulaci prodražily tak, že domy musely růst do výšky a být přitom úzké. V přízemí několik krámků, nad tím nějaká restaurace, ve vyšším poschodí kavárna, ve sklepě ještě obchůdky a pod ním snad ještě nějaký bar. Tyhle prostory s ocelovým nábytkem, v domech s průčelím ze železa a skla, tahle nafoukanost v betonu a pestrých barvách, připomíná půjčený kapitál, který si obstarala „moderní architektura" civilizace z Londýna, Paříže nebo ze Spojených států. Všechno je kouskem onoho ducha, který pobýval ve vedoucí vrstvě Evropy, jež nastoupila v roce 1918 ve Versailles diktaturu nad světem. To, co český národ vytvořil za budovy a zařízení po roce 1918, je stejně tak propůjčeným jměním jako jeho politické myšlení nebo jeho morálka v dobách republiky. V tomto okolním světě vzpomínáme na světově historickou scénu z roku 1917, která odhaluje o původu a cíli Československé republiky mnohem víc než projevy Beneše nebo všechny frajerské řeči českých nacionalistů.

Na vrcholu tehdejší války se ve velkých obavách o odolnost Anglie a v ještě větších obavách kvůli špatnému morálnímu stavu ve francouzském vojsku sešla v Paříži lóže svobodných zednářů Velkého Orientu. Bylo to shromáždění téměř všech vůdčích parlamentních politiků z Francie, s hosty z Anglie, ze Spojených států, balkánských států a jednoho zástupce takzvaného českého národa, samozřejmě to byl pan Beneš. Na tomto zasedání lóže svobodných zednářů se dospělo k závěru, že se nepříjemná vojenská válečná situace vyrovná politickým šachovým tahem. Diskutovalo se založení Svazu národů. Jinými slovy: Byl učiněn trik v tom smyslu, že se lidem nabídnul jistý druh světonázoru, míru a spolupráce, aby se agitací, která na tom stavěla, vnitřně rozkládaly mocnosti středu.

Těchto porad se zúčastnili také zástupci amerických lóží svobodných zednářů, se kterými měl kontakt Wilson. Jeho pozdější mírový program „čtrnácti bodů" byl jistým způsobem ovlivněn poradami v Paříži. Byl to podobný trik, o který se momentálně pokoušejí v Londýně, kde se snaží také přivést na svět světonázory, tentokrát ale ne proto, aby se rozvrátilo Německo, ale aby bylo vůbec po ruce něco, co by se dalo postavit proti kupředu se deroucímu světovému názoru mladých národů Evropy.

V roce 1917 se nebylo třeba obávat nějakého vážného světonázorového hnutí vycházejícího z Německa. Dalo se spokojit s celkem povrchním

frázováním, které pak později bylo používáno Francií a Anglií, aby si z nástroje Svazu národů udělali nástroj pro francouzskou bezpečnostní politiku nebo také anglickou diktaturu nad Evropou. Ale byla to nová, i když chabá forma politického myšlení.

Zavánělo to opět světáctvím. To bylo něco pro Čechy. Jako vždy v dějinách Evropy vrhli se okamžitě na tyto nové ideje, aby na nich nechali vypínat svůj nacionalismus. Masaryk už léta předtím přeložil hlavní kancelář pařížských českých emigrantů do domu lóže svobodných zednářů Velkého Orientu. Tím se Benešovi dopřálo uznání v této lóži. Když myšlenka Svazu národů v poradách této lóže nabývala podoby, učinil Beneš, jak dokazují bezchybné protokoly, návrh, aby bylo sídlo této šalebné světové organizace přemístěno do Prahy. Byla to skutečně chytrá myšlenka. Nikdo jiný než Beneš nevěděl lépe, a to díky zkušenostem dlouhodobého politického boje a z dějin, že Češi nejsou státotvorní. Chyběla jim vždy síla, když se pokoušeli o vytvoření státu buď uvnitř rakouského státu nebo nyní na vlastních nohách. Jak pohodlné bylo dát českému státu svou jistotu tím, že byl dán už předem k dispozici jako matka novému Svazu národů. Pak se dali pro stát nárokovat kromě Čechů také Slováci, Rusíni a Němci, protože přeci státní zřízení, které v sobě poskytovalo přístřeší velké, celý svět obepínající organizaci, muselo být také vzorkem různých národností. Československá republika z milosti Svazu národů, která by zároveň byla teritoriem Svazu národů, by měla všechnu jistotu vůči každému přirozenému nebezpečí vnitřního rozpadu z vlastní slabosti. Beneš měl s tímto plánem později smůlu. Rozhodlo se pro Ženevu. Ale Masaryk využil tento plán ve Spojených státech, aby se dožadoval původně Anglií a Francií ostře odmítané myšlenky vlastního českého národního státu. (...)

Když se pak Beneš stal státním prezidentem, nebyl v Ženevě už k dispozici. Mohl už jen z Prahy pronášet projevy o vládnutí světa svobodného zednářství a Svazu národů. Hovořil po ztroskotání sankční války proti Itálii vskutku často o mrtvých idejích roku 1917, které se vesměs rozpadly v prach. Cítil, že s koncem Svazu národů se blížil také konec českého státu. Někteří Češi toto zhroucení předpovídali už dříve. K nim patřil také nový státní prezident dr. Hácha.

Poslední den pobytu v Praze se naskytla příležitost k otevřené promluvě s ním. Státní prezident přitom vycházel z věty, že státní samostatnost

národa není tak důležitá jako jeho existence, a poukázal na Palackého, který prý jednou řekl, že by se Rakousko muselo vynalézt, kdyby žádné neexistovalo. I tento průkopník českého nacionalismu těmito slovy přiznal, že samostatný český národní stát by musel disponovat velkým hospodářským prostorem přesahujícím své hranice. On sám, jak uváděl státní prezident Hácha, často viděl s obavami, jak národ sedm a půl milionů, který už těžce zápasí jen s tím, aby udržel pohromadě celou tehdejší Československou republiku, byl zatížen lidskými a materiálními výkony, nutnými pro obranu tohoto státu. Tehdejší republika se vždy vystavovala nebezpečí, že připadne některému z velkých sousedů. Státní prezident pak poukázal na to, že náhlá změna přišla pro Čechy velmi rychle. Vlastně ze dne na den byli přivedeni z největšího nadšení pro svůj stát ke střízlivému poznání jeho nedostatečnosti. Tím přirozeně vznikly těžkosti v mnoha směrech. Dr. Hácha zdůraznil, že lidé vcelku chápou válečná opatření, která nařídil říšský protektor. Lidé prý mají obavy kvůli dalšímu vývoji, to je ale přirozené.

Rozhovor přešel na ono válečné opatření, které se dá nejvíce pociťovat: Na přídělový systém potravin, který se v Protektorátu provádí stejně tak jako v Říši. Úloha české správy není snadná, jak mínil státní prezident.

V průběhu rozhovoru se dospělo k důležitému poznatku: Pokud si ověříme, kde se dá najít podklad pro pozoruhodně věcný průběh přídělového sytému potravin v Německu, tak přijdeme na to, že spočívá pouze v důvěře mezi národem a vedením a v prostředkující roli strany. Německý národ byl léta vychováván k tomu, aby pochopil výhody řízeného hospodářství. Pro Čechy to byla po zřízení Protektorátu novinka. Tím si lze vysvětlit určitou nedůvěru, kterou široké vrstvy chovají vůči přídělovému systému potravin. V Německu pomáhá pospolitost národa překonat těžkosti organizace. V Protektorátu musí tuto úlohu zaujmout správa.

Dále jsme hovořili o problému mladé české inteligence. Hácha řekl: *„Naše mládež se příliš zabývala duchovními problémy. To jsme poznali."* Ve skutečnosti se pro českou mládež staví stejný úkol, který se jednou bude stavět mládeži celé Evropy a který má německá mládež již za sebou. Zevrubně jsme o tom hovořili. S koncem demokracií končí nejen politická, nýbrž i duchovní spekulace a také onen bludný, většinou zmatený problém, že se nikdo ve svém národě nemůže stát něčím víc tou cestou, že se

snaží budit obzvláště duchaplný dojem. Musí už něco dokázat, pokud chce vystoupit ze středu svého národa. To ale pro mládež současnosti vyžaduje přechod z duchovní spekulace na jistou disciplínu duchovních výkonů. V každém národě, ať už takovýto vyplňuje prostor velkého mocného státu nebo ať už je pouze, podobně jako Češi, omezen na malý prostor uprostřed jedné velmoci, je na tom nejlépe taková mládež, která se nejrychleji zařadí do tvrdé školy duchovní práce s cílem skutečného výkonu pro celek.

Nevyslovili jsme věci ani ne tak jasně, ale k tomu poznatku jsme dospěli z mnohonásobného vracení se k obavám, které má státní prezident Čechů kvůli budoucnosti mládeže svého národa. Ale i zde jsme v rozhovoru dospěli k názoru, že se v Protektorátu v klidu pracuje a že tento klid je nejdůležitějším předpokladem pro další vývoj.

(...) Politický zákon tohoto prostoru určuje nyní Německo. Hospodářství funguje podle zákonů celkového německého prostoru. Epocha francouzské nadvlády nebo anglického poručnictví je už pro Čechy a Moravu definitivně v nenávratnu. Československá republika nikdy nebyla samostatným státem. (...) Tato republika musela prodat čtvrtinu živnostenské produktivity svého celkového obyvatelstva cizině, pokud chtěla vůbec dále existovat. Přitom šla největší část vývozu do Německa, zbytek odebíraly balkánské země nebo Rakousko. Ale ne například Francie nebo Anglie! Ty přinejlepším poskytovaly půjčku za vysoké úroky. Pokus české vlády uvolnit se z hospodářské závislosti na Německu se zhroutil první den založení republiky. Když pak byly ztraceny i Sudety, byly Čechům odňaty nejdůležitější suroviny, především ale i nejlepší pracovní síly. Kultura téhle republiky byla propůjčená, hospodářství bylo závislé na Německu, to jediné, co měli Češi vlastního, byla hudba. Divadlo z období republiky bylo židovské. Místo, kde se prosazuje v divadlech německá kultura, se nyní opět stává německým. Německé stavovské divadlo v Praze, ve kterém zažil Mozart své největší úspěchy, je dnes německým činoherním divadlem s velmi dobrými, vysokými výkony.

Německý člověk v tomto prostoru opět disponuje svými plnými právy. Neřídí se zde pouze podle zákona nápravy, ale také podle zákonů, jež jsou diktovány strategickými a prostorově politickými nutnostmi Říše. Dnes je Protektorát ještě tavícím kotlíkem mnohých problémů, které se objevují při novém uspořádávání Evropy. Poprvé se úkol stanovil Němcům tak,

aby byl navěky a definitivně uskutečněn pořádek. Za „zlaté epochy" Prahy vytvořil Karel IV. německé město. Ale jeho následovník jej z části vydal napospas zničení Čechům. Rudolf II. v tomto městě hledal zlato. Nechal křivulemi vanout mystický dým a zamlžil mozky lidí. Dnes se Protektorátu vládne střízlivě. Je to řeč, které rozumí všichni Češi, kteří nejsou úplně politicky zkažení, protože se věcnost a produktivní píle prokazují jako nejlepší ctnosti Čechů.

KAPITOLA XII.

Lži českých historiků a falešné Hitlerovy citáty

Zdá se, že obzvláště Český rozhlas si ve svých řadách potrpí na fundované odborníky, kteří se dobře pohybují ve vodách moderní historie, speciálně co se týče dějin Třetí říše. V dubnu 2012 tento státní rozhlas vysílal pořad nazvaný *Noc dlouhých nožů aneb Proč zrovna Röhm?* externího redaktora Pavla Hlavatého. Ten posluchačům v krátkém článku prozradil, co je v jeho pořadu mj. čeká: *„Alespoň rámcově se také seznámíme s existencí levicového křídla uvnitř nacistického hnutí a jeho neformálním lídrem Gregorem Strasserem. Také on byl v rámci Noci dlouhých nožů zavražděn. Dobovou atmosféru – včetně citací slov Hitlera a Röhma – evokují ukázky z unikátní knihy Mluvil jsem s Hitlerem. Jejím autorem je Hermann Rauschning, nacistický politik, který se v roce 1933 stal předsedou senátu svobodného města Gdaňsk (které v té době nebylo součástí Německa) a z titulu své funkce se s Hitlerem (ale také s Röhmem a dalšími nacistickými pohlaváry) v letech 1932-34 opakovaně setkal. Později se s nacisty rozešel, Gdaňsk opustil a ve Švýcarsku vydal na počátku druhé světové války své jedinečné svědectví o nástupu nacistů k moci a jejich způsobu myšlení a jednání."*

Toto *„jedinečné svědectví o nástupu nacistů k moci a jejich způsobu myšlení a jednání"*, z něhož Hlavatý poskytl ve vysílání ukázky, považují někteří publicisté, ale i historiografové v České republice patrně za určitou a spolehlivou vědeckou bibli, odhalující „pravou tvář nacismu". Zejména údajný citát Adolfa Hitlera o českém národě z projevu, který měl přednést v létě 1932 v Mnichově, se v českém prostředí běžně kolportuje a v minulosti jej do svých prací zabudovalo i několik historiků. V komunistickém propagandistickém velkofilmu *Dny zrady* režiséra Otakara Vávry z roku 1973 byly výňatky tohoto údajného projevu působivě předneseny

německým hercem Gunnarem Möllerem (v roli Adolfa Hitlera) hned na počátku filmu.

Kniha *Mluvil jsem s Hitlerem* byla v češtině poprvé vydána v roce 1946 (v nakladatelském družstvu Nová osvěta v Praze). [1] O šedesát let později vydává tuto knihu pod novým názvem *Rozmluvy s Hitlerem* nakladatelství Pavla Mervarta. [2] V anotaci k tomuto vydání z roku 2006 nakladatel o autorovi Hermannovi Rauschningovi píše, že se roku 1936 musel uchýlit do emigrace, a posléze pokračuje: *„Ihned začíná psát a kriticky se vyrovnává s nacismem. V roce 1940 vychází ve Švýcarsku jeho kniha Rozmluvy s Hitlerem, v níž zcela otevřeně popisuje své rozčarování z bezohledných mocenských ambicí Hitlera a jeho spolupracovníků a jejich bezskrupulóznost.‚Vytvářím si sféru vlivu. To je vše, ale také to stačí. Politické úspěchy, o něž usiluji, se dostaví jen plánovitou korupcí vlivných osob', čteme Hitlerův výrok, zachycený znechuceným Rauschningem bezprostředně po osobní schůzce mezi čtyřma očima... Varování světa před nacismem zaznívá z každé věty této knihy..."*

Toto nové vydání se od toho z roku 1946 liší pouze tím, že z něj byla vypuštěna předmluva stvořená jistým V. Feldsteinem, v níž se podtrhuje, že tato kniha *„je pro nás především významným dokumentem o Hitlerovi, o nacismu a o fašismu vůbec".*

Co v předmluvě ke své knize kdysi napsal sám Hermann Rauschning? *„Tyto rozmluvy s Hitlerem jsou autentické"*, ujišťuje v ní, *„konaly se v posledním roce před uchopením moci a v obou prvních letech (1933/34) nacionálně socialistického panství."* A k tomu, jak vznikly, uvádí: *„Pisatel si dělal záznamy většinou bezprostředně pod dojmem toho, co slyšel. Mnoho může platit i za téměř doslovnou reprodukci. Zde mluví Hitler v kruhu svých důvěrných spolupracovníků nepokrytě o svých vlastních idejích, které jsou před masou udržovány v tajnosti. A ten, kdo zde mluví, dojista není v obvyklém smyslu‚normální'. Ale jakkoli podivné se jeví tyto ideje, všechny mají v sobě jistý zvuk, který jsme v těchto dobách slyšeli i jinak jakožto démonický hlas zničení."* Rauschning vysvětloval, že jeho kniha podává skutečný objektivní obraz o podstatě ideologie nacionálního socialismu, když v předmluvě tvrdil: *„Co Hitler vlastně chce a co má nacionální socialismus uskutečnit, to nestojí psáno v Mein Kampf. Tato kniha je pro masy. Ale nacionální socialismus má své tajné učení..."*

Samotné sugestivní názvy jednotlivých kapitol knihy jasně vypovídají o tom, jak tyto Rauschningovy *„autentické rozmluvy s Hitlerem"* líčí skutečné cíle nacionálního socialismu a diktátorovy ambice na dobytí celého světa: „Příští válka", „Musíme být suroví", „Antikrist", „Hitlerova noha v Latinské Americe", „Mexiko, německá nová země", „Ano, jsme barbaři!", „Obohaťte se", „Doznání k cynismu", „Povinnost vylidňovat" aj.

Hitler se měl před Rauschningem otevřeně vyjadřovat o svých úmyslech se Slovany. Tiskové oddělení ruského velvyslanectví v České republice se na toto dílo mimochodem odvolává ještě dnes. Ve zprávě historicko-dokumentačního odboru ministerstva zahraničních věcí Ruské federace, věnované historii a odkazu Norimberského procesu, se uvádí údajný autentický citát jednoho výroku Adolfa Hitlera o Slovanech: *„Ve svých četných vystoupeních, zaznamenaných, kupříkladu, v brožuře Hovory s Hitlerem (autor H. Rauschning, jenž byl po jistou dobu Hitlerovým spolubojovníkem) vůdce nacistů otevřeně poukazoval na to, že,je třeba zničit 20 milionů lidí (...); bude to jeden z hlavních úkolů německé politiky, úkolů, vypočítaných na dlouhou dobu: všemi prostředky zastavit rozmnožování Slovanů'".* Po druhé světové válce sovětští žalobci v Norimberském procesu z Rauschningových „Hovorů" učinili důkazový dokument „USSR-378". Co naplat, že obžalovaný Hermann Göring už tehdy namítal: *„Copak se dá věřit tomu, že by Vůdce otevřel své nejtajnější názory vůči každému provinčnímu politikovi, který se nachomýtl?"* Zástupy historiků a publicistů na celém světě si s tím nelámaly hlavu a dosyta čerpaly z bohatého zdroje, sepsaného bývalým německým bezvýznamným politikem Hermannem Rauschningem. Například i renomovaný britský biograf Hitlera, Alan Bullock, nebo německý historik Joachim C. Fest, který z knihy ještě v roce 1973 citoval zhruba 50×, nebo i Američan Gerhard L. Weinberg, vydavatel Hitlerovy tzv. „Druhé knihy" (pokračování *Mein Kampf* o zahraničně-politickém konceptu nacionálních socialistů): Ti všichni se na Rauschningovo dílo spoléhali.

V mnohých českých knihách a internetových či novinových článcích narážíme na výňatek projevu, ve kterém měl budoucí německý říšský kancléř už „někdy v létě roku 1932 v Mnichově" otevřeně plánovat vysídlení Čechů na Sibiř: *„Blok osmdesáti či sta milionů Němců osídlující homogenní území! Mým prvním úkolem bude tento blok vytvořit. Tím se*

staneme nejen neporazitelnými, ale získáme i jednou provždy významnou převahu nade všemi evropskými národy. Jakmile toho dosáhneme, bude všechno ostatní relativně jednoduché. Rakousko do tohoto bloku patří. To je samozřejmě pravda. Ale do tohoto bloku patří i Čechy, Morava a východní část Polska sahající až po určitou strategickou hranici... Českou pánev a Moravu a východní regiony na hranici Německa osídlíme německými sedláky. Čechy vysídlíme na Sibiř nebo do oblasti Volyně. Přidělíme jim rezervace s novými federativními státy. Češi musí opustit střední Evropu. Dokud tady budou, budou tvořit husitsko-bolševický agitační blok."

Ve všech případech se však v těchto textech nelze dopátrat původního zdroje, ze kterého tento citát čerpá, o nějakém přesném „datování" projevu ani nemluvě.

Vysvětlení je jednoduché. Zdrojem tohoto rádoby autentického citátu Hitlerových slov je právě Rauschningova kniha, která vyšla ještě za druhé světové války. Konkrétně tato slova nacházíme v kapitole „Východní politika a nová německá šlechta", jen jsou v kompletním, tj. nezkráceném znění (následující text je citátem z knihy *Mluvil jsem s Hitlerem* z roku 1946):

„Co bylo řečeno o naší východní politice nebo o politice východního prostoru, s tím v podstatě souhlasím. Jen jedno, moji stoupenci, musíte mít stále před očima. Nebudeme nikdy dělat velkou politiku bez pevného, ocelově tvrdého jádra moci uprostřed. Jádro osmdesáti nebo sta milionů soustředně sídlících Němců! Mým prvním úkolem tedy bude vytvořit toto jádro, které nás učiní nejen neporazitelnými, nýbrž nám i zajistí jednou provždy rozhodující převahu nad všemi evropskými národy. Podaří-li se nám toto, bude vše ostatní poměrně snadné. K tomuto jádru náleží Rakousko. To je samozřejmost. Náleží k němu však také Čechy a Morava a náleží k němu západní oblasti Polska až k jistým strategickým hranicím. Náleží k němu však také, a to nesmíte přehlédnout, baltské státy, které měly po staletí tenkou hořejší vrstvu německou. Ve všech těchto oblastech bydlí dnes převážně cizí národní kmeny. A bude naší povinností, chceme-li založit svou veleříši pro věčné časy, tyto kmeny odstranit. Není důvodu, proč bychom to neudělali. Naše doba nám skýtá technické možnosti, abychom takovéto přesídlovací plány provedli poměrně snadno. Ostatně poválečná doba způsobila vnitřní stěhování mnoha milionů, proti kterému bude naše

počínání maličkostí. Českomoravskou kotlinu, východní oblasti, hraničící s Německem, osídlíme německými rolníky. Čechy přesadíme na Sibiř nebo do oblastí volyňských, vykážeme jim rezerváty v nových spolkových státech. Češi musí pryč ze střední Evropy. Dokud tam budou, budou vždy ohniskem husitsko-bolševického rozkladu."

V naprostém rozporu s tím, co se běžně tvrdí v českých textech, však samotný Rauschning o žádném Hitlerově „projevu" nepíše. Citovaná Hitlerova slova měla být dle samého Rauschninga pronesena v „malém kruhu" nacionálních socialistů, který byl „v létě 1932" pozván do Hnědého domu v Mnichově při příležitosti konání přednášky, v níž měl tehdy Richard Darré objasňovat základní směrnice německé politiky ve východním prostoru. Darré (1895-1953) byl německý agrární politik, který se s Hitlerem poprvé setkal v roce 1930 a byl pověřen vypracovat pro NSDAP program zemědělské politiky. Na této schůzi v létě 1932, z které Rauschning citoval nejprve údajná Darrého slova, prý promluvil ještě další, Rauschningem nejmenovaný člověk, a teprve poté se dostal ke slovu samotný Hitler. Ten se měl vyjádřit k obsahu Darrého přednášky a právě z tohoto vyjádření má pocházet onen „citát".

Zvláštní, že si Rauschning podle svých slov ihned po každém setkání s Hitlerem dokázal téměř doslovně zapamatovat obsah jeho výroků, ale měl zřejmě potíže – poněkud nelogicky – poznamenat si přesné datum této konkrétní schůzky, konající se „v létě 1932". A proč autor neuvádí jména dalších účastníků schůzky, ale pouze Darrého a Hitlera? Při četbě této knihy zjistíme, že to je pouze jeden z mnoha případů, kdy Rauschning poskytuje jen velmi vágní údaje, pokud jde o termíny dní, kdy se měl s Hitlerem setkat.

Rauschning, prezident senátu ve Svobodném městě Danzig (Gdańsk), sobě později v emigraci tvrdil, že se v letech 1933 až 1934 setkal osobně Hitlerem „více než stokrát". Měl s ním společně obědvat v říšském kancléřství nebo s ním pobývat v soukromém prostředí na Obersalzbergu. Díval se prý svému Vůdci do jeho *„slavných očí"*, viděl jej mlátit *„pěstmi do stolu a do stěn"*, zažil ho, když měl *„pěnu u úst"*, byl často znechucen, když *„se Hitler hrozným způsobem šťoural v zubech"*. Rauschning svého hostitele zpozoroval *„skutečně ďábelské síly"*, *„sprostotu ve spojení neobyčejným"* a několikrát se jím dokonce nechal přechodně okouzlit.

Z Hitlerových „vlastních úst" prý vyslechl přísně tajná sdělení o tom, co *„Hitler chce a co je nacionální socialismus".*

Adolf Hitler mu prý v období mezi létem 1932 a podzimem 1934 svěřil mnoho intimního o svých úmyslech. Prý mu hned potom, co se v Německu dostal k moci, prozradil něco, co se jinak před celým světem snažil skrývat: *„Chci válku."* A sice proti celému světu. Že si chce podmanit evropské národy, Polsko (se kterým v roce 1934 jaksi paradoxně uzavírá pakt o neútočení) si prý rozdělí podle libosti, dále prozrazuje, že plánuje válku proti Polsku, že má v úmyslu vpadnout do Anglie a vyvolat v USA „revoltu", že chce vyhubit křesťanství, „odlidnit" východní národy, že chce „odstranit" celé národní kmeny. A o tom všem si prý Rauschning bezprostředně po setkáních činil vlastní poznámky, a tak je prý znění Hitlerových výroků ve většině případů doslovné.

Hermann Rauschning, který si u Hitlera a nacionálních socialistů brzy vysloužil nepřízeň a v roce 1935 opustil Německo, ve francouzské emigraci koncem roku 1939 zveřejnil své *Rozhovory s Hitlerem* – a sice nejdříve v prosinci ve Francii[1] a pak hned v Londýně (*Hitler speaks*) [3]. V lednu 1940 následuje vydání knihy ve Washingtonu (*The Voice of Destruction*) a v němčině dílo vychází ve Švýcarsku [4]. Následovaly překlady v dalších evropských zemích, v jižní Americe, Kanadě, Palestině a Turecku. Kniha se stává absolutním bestsellerem.

Hermann Rauschning, pocházející ze západního Pruska (narozen 1887) z rodu velkostatkářů a pruských důstojníků, byl jeden z mnoha nacionálních konzervativců, kterých bylo ve Výmarské republice jako hub po dešti. Pohrdali demokracií a parlamentarismem, a tak se mnoho z nich později ocitlo mezi nacionálními socialisty. Město Toruň, ze kterého pocházel, po první světové válce připadlo Polsku. To Rauschninga po jeho návratu z války do vlasti přimělo k boji za práva tamější německé národnostní skupiny. Propagoval myšlenku, že válka, která „byla v roce 1918 přerušena, by měla být nanovo zosnována" a tentokráte dovedena k „vítěznému míru" ve prospěch Německa. V roce 1926 se Rauschning přestěhoval do Danzigu (Gdańsk), kterému podle Versailleské smlouvy náleželo zvláštní postavení. Už v roce 1931 vstoupil do NSDAP a brzy potom se stal SS-

1 *Hitler m'a dit.* Česky: „Hitler mi řekl." Již v roce 1940 měla kniha jenom ve Francii náklad 220 000 výtisků.

-Standartenführerem. Když nacionální socialisté v Danzigu v roce 1933 dosáhli o vlásek více než padesáti procent volebních hlasů, učinili z Rauschninga prezidenta senátu Svobodného města. Rauschning od té doby vzdával hold Adolfu Hitlerovi, ale zároveň se pomalu dostával do zájmového konfliktu s lokálními nacionálněsocialistickými politiky, obzvláště se župním vedoucím Albertem Forsterem.

Zahraničně-politická situace Německa tehdy byla nepříznivá. Z Varšavy pronikaly nezaručené zprávy o plánech preventivní války proti Německu a bylo jim nutno věnovat vážnou pozornost. Rauschning proto při styku s Polskem raději usiloval o smířlivější tón a vyslovoval se proti rychlému napojení Danzigu na Říši s ohledem na Společnost národů. Hitlerův oblíbenec Forster však zastával radikálnější postup, který měl být především rychlejší. Německé poměry se měly co nejdříve zavést také v odděleném Danzigu. Forster nakonec vyvolal vyslovení nedůvěry nacionálněsocialistickou frakcí v gdaňském senátu. Adolf Hitler, který měl dle pozdějších tvrzení Rauschninga v emigraci sdělit tolik důvěrných myšlenek, si ho ani nevyslechl a nechal ho po vyslovení nedůvěry padnout. Lapidárně jen sdělil, že už jej nemůže podržet na jeho postu. Dne 23. listopadu 1934 skončila Rauschningova gdaňská mise a bývalý prezident senátu město brzy opustil. Bývalí straničtí kamarádi jej najednou začali nazývat „zrádcem země a národa".

V roce 1936 emigroval do Švýcarska, kde roku 1938 nechal vydat svou tehdy poměrně slavnou knihu *Revoluce nihilismu* [5], v níž se pokoušel, jak sám říkal, odkrýt duchovní kořeny nacionálního socialismu. Potom odešel do Paříže – a tu nečekaně přichází jeho velká hodina. Bleskurychle píše své *Rozhovory s Hitlerem.*

Ale s nápadem k vydání této knihy nepřišel Rauschning. Byl jím ve skutečnosti židovský novinář Emery Reves narozený 1904 v Maďarsku, kterému se v roce 1933 po přepadu jeho tiskové kanceláře v Berlíně jednotkami SA podařilo jen o vlásek uniknout pronásledovatelům v převleku pradleny. Revesovo skutečné původní jméno bylo Imre Rosenbaum a v Maďarsku si změnil příjmení na Révész. Později studoval v Drážďanech a pracoval jako zaměstnanec firmy Odol v Berlíně. Po útěku z Německa se usídlil v Paříži, kde etabloval nejprve zpravodajskou agenturu, která v zakázce Winstona Churchilla rozšiřovala články tohoto britského

politika v tisku. Rosenbaumova „Cooperation Service de Presse" zásobovala 400 novin v 70 zemích články nejen britských prominentů Churchilla a Anthonyho Edena (britský ministr zahraničí během 2. světové války), ale i bývalého francouzského ministerského předsedy Herriota a vůdce socialistů Leona Bluma. Díky těmto interview bylo Rosenbaumovo jméno, ovšem v podobě náhradního jména „Reves", známo za určitou dobu po celém světě. „Rosenbaum mistrovsky ovládal vedení psychologické války proti Hitlerovi", napsal o něm v roce 1985 *Der Spiegel*, který o komplotu židovského novináře a politického ztroskotance Hermanna Rauschninga v té době obsáhle referoval.

Rosenbaum se v roce 1937 seznámil s Winstonem Churchillem, který se tehdy zrovna nacházel ve finančních potížích. Churchill dokázal ocenit monetární podporu „hebrejského kolaboranta", jak Rosenbaumovi sem tam také říkal. Později ho vychvaloval jako „velmi brilantního autora" s „mimořádnými schopnostmi a kontakty". Rosenbaum před okupací Francie Wehrmachtem díky zprostředkování Churchilla obdržel anglické vízum a později britské státní občanství. Churchillovi se pak odvděčil zveřejněním jeho memoárů. Jejich styky intenzivně pokračovaly i po válce.

V létě roku 1939 se poznávají židovský emigrant Rosenbaum a německý emigrant Rauschning. Bývalý gdaňský politik v emigraci nejprve tvořil jeden „protinacistický" pamflet za druhým, až se jednoho dne obrátil na Rosenbaumovu agenturu se dvěma vlastními články. Rosenbaum o několik let později, v rozhovoru se švýcarským historikem Hänelem, vzpomínal: *„Ty články byly zajímavé, ale byly psané příliš nudným stylem."* Hänel v roce 1984 prostřednictvím Rosenbaumova doznání odhalil zákulisí vzniku a pozadí světově známého Rauschningova bestselleru *Rozhovory s Hitlerem*.

Rosenbaum Švýcarovi Hänelovi popsal, jak vznikl „byznys" mezi jeho agenturou a Rauschningem. Zeptal se německého emigranta, kolikrát se osobně setkal s Hitlerem. Ten mu odvětil, že více než stokrát. Rosenbaum Rauschninga zaúkoloval, aby co nejrychleji sepsal nějaké citáty Hitlerových výroků. Když Rauschning o několik dní později přišel s 20 stranami sepsaných citátů, byl Rosenbaum, který vycítil, že se Němec nachází v chronických finančních problémech a hledá každou příležitost si přivydělat, nadšený. Nabídl Rauschningovi sumu 125 000 franků, tedy částku,

kterou ve Francii žádnému autorovi doposud nikdo nikdy nezaplatil, a přemluvil ho k sepsání díla. Do vpochodování německých jednotek do Francie vyšlo více než 220 000 exemplářů knihy s údajnými autentickými výroky Hitlera...

Údajná „odhalení", která Rauschning zdokumentoval ve své knize, se týkala jednak záležitostí, jež už v té době kolovaly jako fámy (například účast nacionálních socialistů pod vedením Göringa na založení požáru Říšského sněmu nebo německé úmysly napadnout Francii už v roce 1939, o kterých se spekulovalo), jednak Rauschning čerpal z činů Hitlera, které byly v době sepsání knihy již veřejně známy. Kapitola s nadpisem „Hitler soukromě" popisuje německého Vůdce jako zuřivého a zřejmě šíleného člověka, jehož výlevy byly *„projevem bezuzdnosti až po totální rozpad osobnosti"*. Autorem této charakteristiky však byl bývalý německý říšský kancléř Heinrich Brüning. Rauschning ale Brüningova líčení Hitlera prodával jako rezultát vlastních vzpomínek, vzpomínek muže z Hitlerova nejbližšího okolí. Bývalý gdaňský politik se však ve skutečnosti s Hitlerem setkal nanejvýš čtyřikrát a pokaždé u toho byl ještě někdo jiný – nikdy v životě s ním nehovořil „mezi čtyřma očima", jak později lživě uváděl. Rauschning si vymyslel málo konkrétní termíny údajných setkání; částečně čerpal z novinových článků a z několika zasedání, kterých se kdysi účastnil ve své funkci prezidenta senátu. Zajímavé také je, že úplně první londýnské vydání knihy z prosince 1939 se svým obsahem liší od německy psané, ve Švýcarsku vycházející verze – a tím také verze české. Původní verze byla svým jazykem mnohem ostřejší a v německy psané verzi byla vypuštěna kapitola „Hitler soukromě". Tu ostatně nenacházíme ani v českém vydání.

Kniha se však mezitím ve světě stává bestsellerem. Ještě dlouho po skončení 2. světové války mnozí prominentní historici považovali Rauschningovo dílo za jedinečný dokumentární pramen, ilustrující myšlenkové pochody Adolfa Hitlera – například známý německý profesor historie Theodor Schieder. Ne však zcela bez výhrad a bez určitých škrtů v textu.

Schieder v roce 1972 přiznává, že Rauschningovy „Rozhovory" nejsou *„zdrojovým dokumentem, u kterého bychom směli očekávat doslovné a protokolárně dochované záznamy Hitlerových vět a sentencí."* Schieder podle údajů v knize počítal, kolikrát se Rauschning s Hitlerem mohl setkat osobně, a dospěl k počtu maximálně 13 setkání, přičemž pouze dvě setkání se

dají doložit patřičnými akty. Důvěře v autentičnost Rauschningovy knihy to rozhodně nepřidalo. Známý německý historik Eberhard Jäckel už v roce 1969 varoval, že Rauschningovu knihu nelze chápat „jako primární zdroj" a nelze *„výroky připisované Hitlerovi citovat tak, jako by pocházely přímo od něj"*.

Pochybnosti o pravosti Rauschningových citátů se ovšem objevovaly už krátce po uvedení těchto pamfletů na knižní trh. Sociální demokrat Friedrich Stampfer (bývalý šéfredaktor sociálnědemokratického orgánu *Vorwärts*) nazval Rauschninga *„spisovatelem senzací nejnižší sorty..., který silně míchal pravdu s výmysly"*. Autor Klaus Vollhand po válce vyvrátil údajné Hitlerovy dobyvačné plány v Mexiku, o kterých je v Rauschningově knize řeč.

Švýcarský učitel historie Wolfgang Hänel v roce 1984 vyvrátil Rauschningův podvrh naplno. V září 1985 o tom podrobně referoval *Der Spiegel*, který napsal: *„Hänel nejen dokazuje podvrh, ale také odhaluje, jak tento dojemně působící surogát*[2] *narychlo vznikl"*. Hänelovy důkladné rešerše doložily, že se Rauschning s Adolfem Hitlerem setkal pouze čtyřikrát za život, a to nikdy „mezi čtyřma očima".

Hänel na základě analýzy textu ve své přednášce dokázal, že Rauschning opisoval z knih Ernsta Jüngera (*Der Arbeiter*), Ericha Ludendorffa a politika Karla Haushofera. Stejně tak si posloužil opisováním některých pasáží z knihy *Mein Kampf* a z dalších nacionálněsocialistických knih a publikací, podobně jako z projevů různých funkcionářů. V kapitole „Hitler soukromě" se dokonce nachází úryvek opsaný z povídky Guy de Maupassanta *Le Horla*.

Po válce, kdy se o pravosti Rauschningových údajů v knize vyskytly první pochybnosti, autor na svou obranu tvrdil, že jeho dcera v Paříži schovala poznámky citátů, ze kterých vznikla kniha, před blížícími se německými jednotkami ve sklepě domu. Prý je pak pravděpodobně našlo gestapo a zabavilo je. Rauschning se počátkem 80. let ještě dozvěděl o vědeckém bádání Wolfganga Hänela a začal tušit, kam jeho stopy povedou.

Imre Rosenbaum, novinář, jemuž Rauschning vděčil za svůj „vstup do dějin" a do seriózní historiografie, si dlouhá léta užíval luxusního života. Po válce si koupil vilu v jižní Francii a o prázdninách ji poskytoval

---

2 Ve smyslu *neplnohodnotná náhražka.*

Churchillovi. Hostil zde také Konrada Adenauera a Gretu Garbo. Několik měsíců před svou smrtí je kontaktován švýcarským badatelem Hänelem. V říjnu 1981 Imre Rosenbaum namlouvá příběh vzniku slavné Rauschningovy knihy na magnetofonový pásek – a plně doznává, že šlo o podvrh. Odhalení podvrhu registrují sdělovací prostředky. Především německý *Der Spiegel* přináší rozsáhlý příspěvek. [6]

Většina historiků dnes zastává názor, že „Hovory" mají – pokud vůbec nějaký – pouze nepatrný nárok na splnění kritéria autenticity. Historik Ian Kershaw o Rauschningově knize píše, že se jedná o *„dílo, kterému se dnes připisuje tak málo autenticity, že je lepší si ho vůbec nevšímat"*. A známá *„Encyklopedie nacionálního socialismu"* (*Enzyklopädie des Nationalsozialismus*), jejíž předposlední vydání vyšlo v SRN v roce 1997 [7], o Rauschningově spisku soudí, že to je *„dobře vymyšlený propagandistický materiál proti nacionálnímu socialismu"*.

Otázkou zůstává, proč čeští a židovští publicisté působící v České republice z tohoto pamfletu tvrdošíjně citují a vychvalují jej jako seriózní zdroj Hitlerových výroků i víc než čtvrt století po odhalení Rauschningova podvrhu.

Poznámky:

[1] Rauschning, Hermann: *Mluvil jsem s Hitlerem.* Nová osvěta, Praha 1946.

[2] Rauschning, Hermann: *Rozmluvy s Hitlerem.* Pavel Mervart, Červený Kostelec 2006.

[3] Rauschning, Hermann: *Hitler Speaks. A Series of Political Conversations with Adolf Hitler on his Real Aims.* Thornton Butterworth, London 1939.

[4] Rauschning, Hermann: *Gespräche mit Hitler.* Europa Verlag, Zürich und New York 1940.

[5] Rauschning, Hermann: *Die Revolution des Nihilismus. Kulisse und Wirklichkeit im Dritten Reich.* Europa Verlag, Zürich/New York 1938.

[6] Malanowski, Wolfgang: Zitat, Zitat, Zitat, und nichts weiter. In: *Der Spiegel* 37/1985 (9. 9. 1985).

[7] Benz, Wolfgang; Graml, Hermann; Weiß, Hermann (Hrsg.): *Enzyklopädie des Nationalsozialismus.* 3. Auflage, Klett-Cotta, Stuttgart 1997. Poslední vydání vyšlo v roce 2007.

KAPITOLA XIII.

Alfred Rosenberg o Češích aneb Z padělatelské dílny českého historika

Bohužel nezůstane pouze u „neautorizovaného" údajného citátu Adolfa Hitlera z roku 1932, ve kterém měl dotyčný velmi pohrdavě hovořit o Češích a zamýšlel jejich vysídlení na Sibiř. Akademický historik Jan B. Uhlíř, dlouhodobý pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Vojenského historického ústavu, se zabývá moderními českomoravskými dějinami let 1938-1948. [1] Publikuje od roku 1992 a je autorem či spoluautorem šesti knižních monografií a téměř 400 studií a článků v odborném i denním tisku u nás i v zahraničí. [2] Dlouhodobě spolupracuje s Českou televizí a Českým rozhlasem a jeho nejvýznamnější a nejoceňovanější monografií je kniha *Protektorát Čechy a Morava* v obrazech, vydaná v roce 2008. [3] Jedná se o dílo svým textem i obrazovým obsahem zachycující protektorátní dějiny v doposud nepřekonaném rozsahu, a to i po stránce kvality. Uhlíř zde mj. průkopnicky do hloubky zmapoval podíl a význam českého zbrojního průmyslu na zbrojním potenciálu Třetí říše. Dále mj. ironicky komentuje skutečnost, že Českomoravská Kolben-Daněk jako jedna z mála českých zbrojních továren na přímý Hitlerův popud pokračovala ve výrobě vynikajících lehkých tanků, jež německá Branná moc převzala do výzbroje pod názvem PzKpfw 38 (t), kterých bylo od května 1939 do července 1942 v nejrůznějších modifikacích vyrobeno téměř 1400 ks a staly se nedílnou součástí prvosledových jednotek tankového vojska Wehrmachtu. [4] Autor konstatuje, že *„interpretace významu protektorátního zbrojního průmyslu pro válečné úsilí Třetí říše je zcela nedostatečná; důležitost českomoravského prostoru je podceňována a ignorována, a to v míře zcela nebývalé jak historiky českými, tak samozřejmě i zahraničím."* [5] Uhlíř se v této monografii velmi důkladně věnoval také různým specifickým otázkám protektorátní

historie, jako například ozvěnám pokusu o státní převrat v Německu z 20. července 1944 v našich zemích. Záslužný je bezpochyby i jeho zájem o „bílé místo českomoravských dějin", kterým je krátké období tzv. druhé republiky.

Ponecháme-li zcela stranou polemiku s autorovým pojetím mnichovských událostí v roce 1938, narazíme v jeho knize v kapitole „Germanizace a propaganda" [6] v první řadě na zcela nepodloženou, ba naopak snadno vyvratitelnou prognózu o osudu českého národa v případě Hitlerova vítězství ve válce: *„Skutečnost, že Češi přežili období protektorátu s relativně malými ztrátami a nebylo s nimi zacházeno např. jako se Židy či Poláky, není ovšem náhodná. Od smutného osudu obou jmenovaných národů je zachránilo to, že Třetí říše neměla dostatečný počet kvalifikovaných pracovních sil, jež by v protektorátním průmyslu mohly obratem nahradit zkušené české dělníky."* Tuto Uhlířovu naprosto nepřijatelnou tezi snadno vyvrací – a to hned z vícero důvodů – právě kniha, kterou má čtenář nyní ve svých rukách. A pokud ji četl pozorně od prvního řádku až po toto místo, jistě dokáže argumenty pro vyvrácení citovaného výroku hravě vyjmenovat sám.

V odborné polemice už ale vůbec neobstojí (z hlediska akademické diskuse vskutku závažný) počin historika Jana B. Uhlíře, kterým se ve své nejznámější knize pokusil výše citovanou tezi působivě podtrhnout. Hned v úvodu kapitoly „Germanizace a propaganda", bezprostředně nad právě komentovanou tezí, doslovně píše:

„Ve svém základním díle Mýtus 20. století charakterizoval přední ideolog NSDAP Alfred Rosenberg Čechy značně nevybíravým způsobem:

‚Divokost spolu se zbabělostí je až doposud znakem češství, Haškův Švejk jest skutečným národním hrdinou tohoto neschopného národa... V tomto velkém existenčním boji, v němž jde o čest, svobodu i chléb tak tvůrčího národa, jakým je národ německý, nemůže být brán ohled na neschopné a namyšlené Poláky, Čechy a jiné takové národy bez veškerých hodnot. Musí být zatlačeny na východ, aby byla uvolněna půda pro obdělávání pracovitou rukou germánského sedláka. Jenom tím je dána možnost ulehčení německému národu, který je tak stísněn na nedostatečném prostoru a tím je ovšem také dána možnost vzniku nové kulturní epochy bílého člověka.'"

Jak si lze podle pramene uvedeného na konci „citátu" snadno ověřit, Uhlíř při reprodukci této pasáže nečerpal přímo z originálu známého

Rosenbergova díla, nýbrž z publikace *Divoši ve střední Evropě. Mythus rasistů o nás*, vydané v pražském Melantrichu v roce 1938. Jednalo se o jednoduchou brožurečku o 21 stranách, ve které je jako autor uveden pseudonym „Homo ferus – příslušník středoevropských divochů". Pod tímto jménem se ve skutečnosti skrýval jeden ze tří zakladatelů československé antropologie, pozdější děkan přírodovědecké fakulty a „muž, jenž striktně odmítal rasistické teorie a snažil se je vědecky vyvracet", Vojtěch Suk. [7] Autorka Martina Fojtů Suka označuje za *„bojovníka za rovnoprávnost v době nastupujícího nacismu"*, který se *„opřel do rasismu a teorií o nadřazených a podřízených rasách"*. Ve své poslední vědecké práci měl Suk napsat: *„Rasová diskriminace nemá vědeckého podkladu. Celým mým spisem se táhne jako červená nit myšlenka, že teorie nadřazenosti jsou směšné."* [8]

Je ovšem velmi snadno doložitelné, že Vojtěch Suk ve svém idealistickém zapálení v tomto případě postupoval krajně nevědecky, neboť celý tento citát z Rosenbergova *Mýtu 20. století* si od prvního do posledního písmene vymyslel. A český, státem placený historik Uhlíř jej bezmyšlenkovitě slovo od slova převzal do své knihy, aby tím vědecky podtrhl svou tezi o budoucnosti českého národa v případě německého „konečného vítězství". Přitom není nic snazšího, než si text ověřit pomocí mnohem snáze dostupného původního Rosenbergova díla. Sukova brožurka z roku 1938 je dnes uschována v Národní knihovně v Praze a čas od času ji nabízejí některé české antikvariáty, jedná se však o velmi málo rozšířený exemplář. V knize *Der Mythus des 20. Jahrhunderts* od Alfreda Rosenberga (ve vydáních z let 1934, 1937 a 1941) se však tato pasáž dokonce ani v nějaké přibližné, obměněné podobě nenachází. [9] Jedná se tedy o Sukův podvrh.

Rosenberg se ve své knize problematikou česko-německého soužití skutečně několikrát zabýval, ale již ze samotné četby *originálu* je zřejmé, že si s ním přinejmenším po intelektuální stránce Sukův (resp. Uhlířův) podvrh nic nezadá.

O husitských válkách se v knize *Der Mythus des 20. Jahrhunderts* píše:

... *Protestantské hnutí v Čechách vykazuje podstatně odlišný znak než ve Francii. Ve Francii vládl jeden jazyk, byla dána jedna státní tradice a jasné první známky jednotného národního cítění. Naproti tomu v Čechách stáli naproti sobě Němci a Češi jako síly z velké části rozdělené rasou. Češi byli ze své strany rasově rozvrstveni do nordicko-slovanské šlechty, zatímco spodní*

stavy vykazovaly alpínsko-dinárský ráz, tedy ukazovaly onen typ, jenž je tak jasně ztělesňován dnešním Čechem. Pod anglosaským vlivem (Wiklef) se slovanské Češství uvolňovalo od římského universalismu stejným způsobem, jako Německo (stávající se německým) a hugenotská Francie. Toto hnutí způsobilo tzv. utrakvistický směr, který v Artikulech pražských (1. srpen 1420) postavil na první místo všech požadavků svobodné kázání bez ovlivňování vrchních církevních úřadů. Pak následoval běžný nárok na svaté přijímání, výzva ke zrušení světského církevního vlastnictví a požadavek odstranění smrtelných hříchů, jejich odpykávání prostřednictvím světské vrchnosti. Za účelem zastupování těchto nároků, na které bylo odpovězeno papežskými listinami o uvalení klatby, si svobodné české duchovenstvo muselo posloužit svými spodními lidovými vrstvami. A zde se ukázal jinorasový alpínsko-dinárský charakter, který se zjevil v nekulturní divokosti, sdružené se strašnou pověrčivostí. Jednooký zběsilý Žižka z Trocnova (jehož hlava jej v pražském Národním muzeu znázorňuje jako člověka směsi alpínské a jihozápadně asijské) byl prvním projevem tohoto všeničícího táboritského hnutí, kterému Češi vděčí za vyhubení jak v nich ještě působících germánských sil, tak také za potlačení oněch sil skutečně slovanských.

Jakoby hnáni jihozápadně asijským šílenstvím vyvstali táborištští horlivci a prohlásili, že „v těchto dobách odplaty musejí být zpustošena, zničena a spálena všechna města, vesnice a hrady", také Praha, „Babylon všech měst". Onen ze Starého zákona nasátý chiliasmus (který přivodil nebezpečný jed také mnohému dalšímu protestantskému hnutí až do dnešních dnů) podnítil české rolníky, aby opustili veškerý svůj majetek v očekávání „Hospodinovy říše na zemi", což pak mělo za následek drancování německého majetku.

Táborité později vyhlásili utrakvistům boj a již v roce 1420 oznámili učení, které odjakživa zaznívalo z hrdel temného podčlověka, vzpírajícího se hloubavému duchu a géniovi: „Každý člověk, který studuje svobodná umění, je ješitný a pohanský." Opravdovému českému patriotu „ubývaly smysly", úplně jako v roce 1917 ruským intelektuálům tváří v tvář bolševické lidské záplavě. Bylo to prozíravé poznání české podřadnosti, které dalo podnět Františku Palackému (1846) k doznání, že Němci si v 15. a 16. století ve všech kulturních otázkách získali vždy silnější postavení: „Z toho jsme čerpali nepříjemné a zarmucující poznání, že v charakteru obou národů, českého a německého, je něco, co jednomu oproti druhému, nehledě také na politické

poměry, propůjčuje větší sílu k rozpínavosti a zajišťuje trvalou převahu; že vlastníme nějakou hluboce zakořeněnou chybu, která jako nějaký tajný jed hlodá na jádru naší hodnoty." A když „česká národní věc" zvítězila a češství beze zbytku triumfovalo, zavládl právě proto strašný duchovní a mravní úpadek. Vlastenec Bohuslav Hasištejnský sklíčeně poznamenal: „Z otčiny prchá, kdo chce žíti", zatímco jiný český nacionalista Viktorín ze Všehrd přiznává: „V našem státě se nedá najít téměř žádný úd, který by nebyl zlomený nebo oslabený." A jako touha po jiných mužích, předvídajíce Palackého interpretaci o jedu v češství a poukazujíce na germánskou rasu jako na uzdravení, znějí slova Bohuslava Hasištejnského z roku 1506 jednomu příteli z Německa. Poté, co vylíčil zpustošení a zhroucení Česka, píše: „Kdysi, ovšem za Liudolfovců, Heinrichů, Friedrichů, když Německo vzkvétalo, to rostla také naše moc... Čechy byly nejušlechtilejší částí říše; nyní ale, když se vaše státní zřízení potácí, nejenže se potácíme také, my se naprosto hroutíme... Vás vyčerpávají války, nás sžírá rez."

Německý prvek se již předem, nedbaje mnohých sympatií k protiřímské myšlence, cítil zahnán zpět husitsko-táboritským hnutím, což mělo za přirozený následek jeho postavení na roveň papežskému táboru. Zde tedy bylo čistě z pudu sebezáchovy navenek uskutečněno postavení na roveň oproti zjitřenému dinársky-alpínskému člověku, bez nutného vnitřního souladu. (...) Od té doby tento národ zůstal netvořivý a vděčí za své pozdější kulturní zotavení poznovu opět vtékajícím německým formujícím silám. Divokost sdružená s charakterovou malicherností bohužel zůstala dodnes typickým znakem velkých částí češství. (...)

Tyto rozvahy nad českými dějinami jsou krajně poučné pro celkové nadcházející rasové zkoumání dějin a učí velmi rozeznávat svobodu od „svobody". Svoboda v germánském smyslu je vnitřní nezávislost, možnost zkoumání, budování světového názoru, opravdu náboženské cítění; svoboda znamená pro jihozápadně asijské vměsky a tmavé míšence nezřízené ničení jiných kulturních hodnot. To první mělo v Řecku za následek nejvyšší kulturní rozvoj, ovšem poté, co se „lidmi" stali také jihozápadně asijští otroci, naprosté zničení těchto výtvorů. Přiznávat dnes všem bez rozdílu vnější „svobodu" znamená odevzdat se rasovému chaosu. Svoboda znamená vázanost druhu, pouze tak může zaručit nejvyšší možný vzrůst. Druhová vázanost ale vyžaduje také ochranu tohoto druhu...

Toto je jediná pasáž v knize Mýtus 20. století, kde Alfred Rosenberg věnoval pozornost českému národu. O vytlačování „neschopných Čechů" na východ zde nic nestojí. V závěru knihy ještě jednou zmiňuje název československého státu, ovšem v nepřímé souvislosti. Rozmýšlel nad tím, za jakých podmínek by se Francie mohla stát tvůrčím partnerem Německa v Evropě – za jeden z předpokladů uvádí právě oproštění Paříže od její dosavadní zahraniční politiky, a v této souvislosti je pouze zmíněno Československo jako člen Malé dohody, stejně jako Polsko.

Poznámky:

[1] V červnu 2013 byl jmenován znalcem v oboru sociální vědy, odvětví politologie.

[2] Stav prosinec 2013; Zdroj: Wikipedie Česká republika.

[3] Uhlíř, Boris J.: *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Ottovo nakladatelství, Praha 2008.

[4] *Tamtéž*. Str. 174.

[5] *Tamtéž*. Str. 191.

[6] *Tamtéž*. Str. 360.

[7] Fojtů, Martina: Vojtěch Suk: Muž odmítající rasistické teorie. Internet: www.online.muni.cz, 21. 1. 2010.

[8] Tamtéž.

[9] Rosenberg, Alfred: *Der Mythus des 20. Jahrhunderts*. Hoheneichen-Verlag, München 1930/1934/1937/1941.

Pár slov na závěr

Historik Jan B. Uhlíř v jedné souvislosti poznamenal, že česká historiografie dodnes trpí nedostatkem vhodných monografií soustředících se na období Protektorátu Čechy a Morava. Snad tedy mnou předkládaná práce může být alespoň zčásti nápomocna při renesanci zájmu o moderní české dějiny za současného kritického přehodnocení nejen poválečného komunistického, ale i „polistopadově svobodného" badatelského přístupu.

Rovněž si budu pokládat za čest, přiměje-li tato kniha jmenované historiky a publicisty, aby si sáhli do svědomí a přestali si při výkonu svého osvětového poslání vypomáhat dezinformacemi, polopravdami a klamem. Jinak se lze obávat, že plody jejich počínání nebyly v mnou odhalených případech jen lajdácky a povětšinou za státní peníz odvedenou prací, nebo snad „jen" smutným omylem, ale naopak rafinovanou, záměrnou manipulací s dějinami, a tedy v konečném důsledku i s kolektivním vědomím národa. V takovém případě se však z vědeckého bádání a seriózní publicistiky stává (někým řízená a chtěná) propaganda. Zda tomu tak je, na to tato kniha již odpovědět neumí a vlastně ani nechce. Prozatím nás může uklidnit staré přísloví, o jehož platnosti jsme se na předchozích více než šesti stech stranách mohli přesvědčit: Lež má krátké nohy!

Jmenný rejstřík

A

B

Č

D

E

F

G

H

CH

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

Ř

S

Š

T

U

V

W

Z

Ž

ISBN 978-80-905310-7-9

guidemedia

Lukáš Beer, narozen 1972 v jihočeském Jindřichově Hradci, žijící a působící v Brně, autor četných publicistických článků a esejí, které se zabývají problematikou česko-německých vztahů. Mimo to se ve svých textech zaměřuje na aktuální otázky vnitřní i mezinárodní politiky z hlediska instrumentalizace aktuálního výkladu dějin pro politické účely. Hlavním středem zájmu jeho historiografického bádání jsou dodnes tabuizovaná fakta spadající do období Protektorátu Čechy a Morava. Beer v roce 2008 zakládá internetové stránky NÁŠ SMĚR, které se za spoluúčasti dalších autorů postupně staly jedinečnou studnicí článků a studií, reflektujících historii vztahů Čechů a Němců. Zejména zde zveřejňované historické materiály, vztahující se k období let 1939-1945, nebyly od konce 2. světové války nikdy publikovány. Pro českého čtenáře je nezvyklý zásadně nehodnotící a nemoralizující přístup autora ke studiu tzv. protektorátní české kolaborace.

Češi byli za Hitlera uváděni výslovně jako árijský národ v osobních průkazech s rodokmeny předků • z českých chlapců se měl vytvářet nový nacistický vůdcovský dorost na elitních školách NAPOLA • čeští muži měli být přijímáni do řad SS • „česká krev" byla zákonem chráněná před míšením se Židy...

Etablovaná česká historiografie k těmto skutečnostem mlčí, jelikož se tato historicky podložená fakta nehodí do narýsovaného konceptu, podle nějž Češi v nové Hitlerově Evropě neměli fyzicky co pohledávat. Autor Lukáš Beer naopak demonstruje, že pro Čecha v „Nové Evropě" bylo zamýšleno rovnocenné místo vedle Němce, a to nejen na příkladu masové ideologické převýchovy české mládeže v Protektorátu, která měla být na přání německých míst vychovávána ve stejném duchu jako německá mládež v Hitler-Jugend.

Víme skutečně, jak nacisté hodnotili rasové kvality českého národa? Ostatně i způsob, jakým se dnes běžně naprosto překrouceně interpretuje nacionálněsocialistická „rasová nauka", svědčí o tom, že tento zásadní nedostatek – pramen mnoha mýtů i ahistorických smyšlenek – bylo již dávno potřeba napravit. Kniha čtenáře jako vůbec první historiografické dílo poválečné české literatury pravdivě, detailně a fundovaně seznamuje se základními principy dobové rasové nauky, obzvláště se zřetelem právě na český národ. Tímto dílem je nejeden z českých akademických historiků komunistické minulosti a polistopadové současnosti usvědčen ze lži.

Tím ovšem celý repertoár Beerových historických zkoumání dodnes tabuizovaných oblastí života Čechů v Protektorátu není ani zdaleka vyčerpán. Směli Češi za války studovat na německých vysokých školách a jaký byl o studium zájem? Chcete znát jména téměř stovky Čechů, kteří pomohli odhalit Heydrichovy vrahy a dostali za svou pomoc tučnou odměnu? Jaký obraz o Češích v Říši vytvářel tamější tisk? Kdo by chtěl odpovědi na tyto otázky najít v učebnicích dějepisu, neuspěje. Kniha Hitlerovi Češi kriticky, leč na základě fundovaných zdrojů, boří jeden protektorátní mýtus za druhým jako příslovečný domeček z karet.